

A
A
0
0
0
4
0
4
8
3
4
4

OF SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

REESE LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF CALIFORNIA.

Received *Mar. 27* 18*03*.

Accessions No. *50735* Class No.

Southern Branch
of the
University of California
Los Angeles

Form L 1

PA
610
V
V.

This book is DUE on the last date stamped below

RECEIVED
LD-URL

JUL 26 1965

AM

7-4

4-9

PM

8-10

Digitized by the Internet Archive
in 2008 with funding from
Microsoft Corporation

OF HORACE'S EPIQUES

OF THE EPIQUES

VOL. II

Q. HORATII FLACCI

OPERA OMNIA.

VOL. II.

QUINTI HORATII FLACCI

OPERA OMNIA

EX EDITIONE J. C. ZEUNII

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITA.

75879

VOLUMEN SECUNDUM.

T

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1825.

11111111 11111111

50735

Nudis juncta sororibus.

Insanire juvat: cur Berecynthiæ

Cessant flamina tibiæ?

Cur pendet tacita fistula cum lyra?

20

Parcentes ego dexteras

Odi: sparge rosas; audiat invidus

Dementem strepitum Lycus,

Et vicina seni non habilis Lyco.

quam tria pocula. Placet furere. Quare tacet sonus fistulae Phrygiæ? Quare tibia cum cithara pendens non resonat? Manus ego cessantes aversor. Sterne rosas, puer. Strepitum insanum audiat Lycus invidus, necnon vicina Lyco vetulo

//////////

Marcilli, qui præfert: sed veretur Benth. ut recte aspexerit vocabulum. Attamen recepit Cuning. improbante Jani.—18 Hic nova Ode incipit ap. Sivr. cum Inscriptione, *Ad Telephum*, quam ex Alcmane expressam vir doctissimus narrat, argumenta ducens, ut solet, e nominibus propriis. *Berecynthiæ* edd. vett. ap. Zeun.—20 Cuning. emend. *pendent*, improbante Jani.—24 Antiquiss. Blandd. Cruquii, *habiti*, cui valde placet. Sed Acron mendo

NOTE

tes autem pacem et animi tranquillitatem, tria tantum pocula indulgent, plura vero prohibent.

17 *Nudis*] Sine dolo, fraude, fuco.

Sororibus] Tres numerantur enim, Aglaia, Thalia, Euphrosyne. Vide iv. Od. 7. 5. ibique Not.

18 *Insanire juvat*] Noster i. Od. 27. de insania ex immodica computatione: 'Verecundum Bacchum Sanguineis prohibete rixis,' et, 'impium clamorem lenite, sodales.' De liberiori paulo animi gestientis lascivia, ii. Od. 7. in fine. 'Non ego sanius Bacchabor Edonis: recepto Dulce mihi furere est amico.'

Cur Berecynthiæ Cessant flamina tibiæ] Cur non jam inflantur et insanant tibiæ et citharæ, ad integram convivii hilaritatem? Illæ adhibebantur in sacris Cybelæ, quæ a Berecyntho Phrygiæ monte, ubi colebatur, Berecynthia dicta est. Alii dicunt tibiæ inventas primum in Phrygia et Lydia: ac propterea Berecynthias hic vocari, Lydas autem

Delph. et Var. Clas.

iv. Od. 15. 30. Porro harum modus et numerus concitator, proindeque bacchantibus matris Deum sacrificulis magis etiam permovendis, (de quibus i. Od. 18.) quibusvis epulantibus etiam et compotantibus plusculum excitandis accommodatus. Contra, Doricus modus gravis ac sedatus, eumque docendos pueros, præcipit Aristot. Polit. viii. Æolius saltationi aptus. Ionius vetus asperior, novus mollior.

21 *Parcentes dexteras*] Vel parce vinum ministrantes, vel a cantu pulsandisque instrumentis Musicis cessantes, torpentes, otiosas.

22 *Sparge rosas*] Ut nihil lætitiæ desit, o puer, etiam floribus sterne mensam ac triclinium.

Audiat invidus Dementem strepitum Lycus] Clamor ac strepitus noster ebriosis consuetus et hilaritatis index, Lyci vicini nostri, capularis, morosi, auribus obstrepat, bilemque et invidiam moveat.

24 *Vicina seni non habilis*] Quippe

Horat.

2 H

Spissa te nitidum coma, 25
 Puro te similem, Telephe, Vespero
 Tempestiva petit Rhode :
 Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

minime idonea. O Telephe, nubilus Chloë quærit te densis capillis splendidum, te nitido parem Vespero: me incendit lentus amor Glyceræ meæ.

laborat. Vid. Bentr. Item probat ex codd. Rutgers. Lectt. Venus. vii. p. 271. quia vir senex rectius inhabilis dicatur puellæ, quam contra.—25 'Cuning. conj. *crispa* vel *sparsa*, nulla necessitate.' Jani. Ultimos quatuor vs. omisit Sanad.—27 *Chloë* vulgata lectio. *Cloa*, *Cloë*, *Colohe* aberrant. Sed *Rhoda* quid. Lamb. Bentr. Colbert. *Rhode* (vel aberrando *Rode*, *Hrode*) Acr. duo Blandd. Mart. Sil. Cruq. duo Fabr. Pulm. Beller. pro var. lect. Bentr. Leid. Regin. Reg. Soc. Petrens. et Vigorn. Gott. Sax. Mentel. Fran. Helmst. Lips. 1. a m. pr. et Lips. 2. a m. s. Harl. 2. 3. 4. 5. 6. item Basil. 1555. Bentr. Cun. 'Sine dubio vera hæc lectio; vix enim librarii ignotum sibi et in Horatio inusitatum nomen pro notiori *Chloës* substituerent. *Rhode* autem libertinarum nomen, sæpius occurrens, apud comicos inprimis, et in inscriptt. antt. vid. Bentr.' Jani.

NOTÆ

junior adolescentula. Ergo et ipsa, senibus caloris defectus calvitiam quæ tristiori seni nubere voluerit, gignit.

nostram audiat lætitiā, quo perperam se fecisse non sine dolore agnoscat.

25 *Spissa te nitidum coma*] Densi capilli juvenem indicant: nam in

26 *Vespero*] Sideri vespertino.

28 *Me lentus Glyceræ, &c.*] Contabescere facit, languore afficit, et consumit: 'lentis penitus macerat ignibus,' ut est in 1. Od. 13.

ODE XX.

AD PYRRHUM.

Eximiam Nearchi delicati pueri formam prædicat, significans ambiguum sibi videri, utri Veneri sit aptior. (Certat cum puella de Nearchio pnero formoso Pyrrhus, Zeun.)

Non vides quanto moveas periculo,

O Pyrrhe, an non agnoscis quam periculose Gatulæ lænæ fœtus auferas? Paulo

Deest hæc Ode Editioni Sanad.—1 *Num vides* Alt. 2. a m. sec. *moveas tu multu* cod. vet. Hen. Steph. item Bentr. Leid. Regin. Bodl. 1. et Colbert. pro v. l. ut sit: 'Quantum tumultum excites, dum moves,' &c. Sed, ut

NOTÆ

Metrum idem quod 1. Od. 2.

1 *Non vides quanto, &c.*] Missis fig-

mentis ad somniatores quosdam, qui hic commenti sunt nescio quam Alle-

Pyrrhe, Gætulæ catulos lænæ ?

Dura post paulo fugies inaudax

Prælia raptor ;

Cum per obstantes juvenum catervas

5

Ibit insignem repetens Nearchum :

Grande certamen, tibi præda cedat

Major an illi.

post tu prædo timidus sæva certamina detrectabis, quando per turmas adolescentum obsistentes perget illa excellentem Nearchum requirens. Magna contentio utrum

////////

Bentl. vidit, hæc lectio est ex III. Od. 27. 17.—3 *Dura* Brod. non improbante Jani. *paullum* quidam Lambini, Mart. et Mald. Cruqñi, Pulmanni Hunn. Beller. a m. pr. et Diesth. Bentleyi Græv. Magdal. et Galiens. unus Bersmanni, Brod. Exc. Sax. Lips. 1. pro v. l. Dess. 2. Alt. 1. Venett. 1477. 1478. 1492. Locher. et Ascens. sed paulo vel paulo plurimi optimi.—5 *Dum* Harl. 2.—6 *Nearchon* Cuning. *Nearchum*, *Nearcum*, variantes ap. Jani.—7 *Grande certamen* Acr. Porphy. ad antecedentia trahunt et jungunt, *ibit grande certamen*, h. e. ipsa læna certans. Tum Acr. ‘ibi cognosces, tibi an illi major accedat victoria.’ *Grande certamen erit* Lips. 3. e

NOTÆ

goriam de Pyrrho Epirotarum Rege pro Tarentinis adversus Romanos bel-
lante, et per ‘lænam’ urbem Ro-
mam, per ‘catulos’ Rom. Principes
interpretati sunt; explosis etiam aliis
qui M. Antonii res gestas metapho-
rice hic notari, perperam dixerunt; tu,
Lector emunctæ naris, intellige sim-
pliciter Pyrrhum Horatii quendam
sodalem mulieri amanti puerum Near-
chum eripere atque sibi addicere ni-
tentem: quem a tali consilio dimo-
vere conatur Poëta.

Quanto moveas periculo, &c.] Nimi-
rum tam periculose amasium suum
puellæ abstrahis, quam lænæ catu-
los raperes. Vide Plin. VIII. 16.

2 *Gætulæ*] Gætulia Africæ regio,
leonum aliarumque ferarum nutrix:
de qua jam I. Od. 23. 10. et II. Od.
20. 15.

3 *Dura post paulo fugies*, &c.] Nil
enim acius irritata muliere, præser-
tim sibi quod amat asserere labo-
ranti. Senec. Herc. Œt. 233. ‘Cru-

entus fæminas stimulat dolor. . .
Scylla et Charybdis Sicula contor-
quens freta Minus est timenda. Nul-
la non melior fera est.’

Inaudax] Vox nova ab Horatio uno
usurpata. De jure voces novas fin-
gendi ipse ad Pisones disserit vs. 55.
et seq. ubi, inter alia, hæc scribit:
‘Ego cur acquirere pauca, Si pos-
sum, invidior, cum lingua Catonis
et Enni Sermonem patrium dita-
verit, et nova rerum Nomina protu-
lerit? licuit, semperque licebit, Signa-
tum præsentem nota producere nomen,
&c. . . . si volet usus, Quem penes
arbitrium est, et jus, et norma lo-
quendi.’

5 *Cum per obstantes juvenum cater-
vas*] Observa, lector, quam eleganter
in allegoria sua persistat. Sensus est:
Cum illa, spretis amatoribus bene
multis, unum quæret Nearchum.

6 *Insignem*] Præclarum semper vi-
detur quodcumque amatur.

7 *Grande certamen, tibi præda*, &c.]

NOTE

alter apud Cretam insulam, de quo non mentio est hic; alter in Troade apud Phrygiam Asiæ minoris regionem, Paridis judicio famosus, om-

nium qui circa Hellespontum sunt altissimus. Diod. Sic. vi. 15. et xvii. 1.

ODE XXI.

AD AMPHORAM.

Virum gravem et sapientem Messalam Corvinum, die quodam festo apud se agentem, recitatis vini laudibus, ad hilaritatem invitat.

O NATA mecum consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris jocos,
Seu rixam et insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum ;
Quocumque lectum nomine Massicum

5

O bona amphora, sub Mantii consulatu mecum facta, sive querimonias, sive risus, sive jurgia et dementes amores, sive placidum soporem producis, quocumque titulo

*****

Ode octava Libri secundi in Ed. Sanad.—1 *Mallio*, vel *Malio*, Scholl. unus Bersmanni, Anhalt. Fabr. codices Torrentii, Dess. 2. Lipss. 1. 4. Helmstad. in marg. Basill. 1555. 1580. aliæque edd. vett. 'Male! Noster enim natus Consule Manlio, et alia minnsque illustris gens Mallia fuit.' *Jani*.—2 Lipss. 3. 4. seu *geris*; Cuning. *genis*, ab antiquo 'geno,' pro 'gigno.'—3 Lips. 1. a m. pr. *Seu rixas*.—4 *Testa* majuscula litera, Bentl. Cuning. Sanad. Jones. et Kidd. *pia*, *Testa*, somnum distinguit Bentl. in Cur. Noviss. ut *pia* non nisi ad somnum pertineat, probante Klotz. Lect. Venus. p. 324. Benteleum secutus est Kidd.—5 *Quodcumque factum numine*, (h. e. quacumque potestate præditum,) conj. Bentl. quam conjecturam, Benteleianarum prope omnium pessimam, jure asperius perstrinxit Cuning. Animadv. cap. xiii. p. 221. Lips. 2. *nomine*, et superappositum *u*, ut sit *numine*. Kidd. ex conjectura Valart.

NOTÆ

Metrum idem quod 1. Od. 9.

1 *O nata mecum*] Vino impleta, et condita in horreo tum cum ego natus sum Venusii in urbe Apuliæ; consulatum Romæ gerente L. Manlio Torquato cum L. Aurelio Cotta anno Urbis conditæ 688. Vide Epod. xiii. 8. ubi hunc Torquatium vocat suum Consulem.

2 *Seu tu querelas, sive geris jocos, &c.*] Varios effectus vini juxta varias hominum affectiones belle exprimit.

Nam qui a natura biliosus, vino fit iracundior; qui libidinosus, lascivior, petulantior, &c. Quidam jocos post vinum, alii somnolenti, &c. Galli lepide vocant, *un vin de singe, un vin de lion, de chien, de cochon*.

5 *Quocumque lectum nomine, &c.*] Cujuscumque nomen Consulis inscriptum habes, quo ætas notetur vini quod contines. Vide II. Od. 3. 8. Not. De Massici bonitate et patria 1. Od. 1.

Servas, moveri digna bono die,
 Descende, Corvino jubente,
 Promere languidiora vina.
 Non ille, quanquam Socraticis madet
 Sermonibus, te negliget horridus :

10

condis exquisitum Massicum, mereris proferri celebri die; veni fundere vina senescentia volente Corvino. Hic, licet inbutus sit Socraticis disciplinis, haud austerus

////////

Præf. ad Hor. viii. 9. edidit, *Quodcumque lætum nomine, &c.*—10 Bentleii Leid. et Petrens. Lipss. 1. 4. cum edd. Berl. Cuning. et Kidd. *negligit*, h. e. non solet te negligere. Ceteri omnes codd. et edd. *negliget*, probante Jani,

NOTÆ

6 *Bono die*] Festivo, mihi fortunato et honorabili, cum dignatur Corvinus divertere apud me, cenare domi meæ, et poscere si quod habeo melioris notæ vinum.

7 *Descende*] Ex ista voce patet olim vasa vinaria non, ut apud nos hodie, in subterraneis, sed in editioribus apothecis atque horreis collocari solita, ut fumosa indeque matura fierent: quod jam alibi notavi, iterumque Poëta noster innuit, sequenti Ode xxviii. vs. 7. Vide supra Od. viii. hujus libri.

Corvino jubente] M. Valerius Messala Corvinus Augusti ævo vir clarissimus, Consul anno U. C. 722. qui et de Gallia quatuor post annis triumphavit. Is est quem suis carminibus adeo celebrat Tibullus, i. 3. et iv. 1. sic incipit: 'Te Messala canam; quamquam tua cognita virtus Terret, ut infirmæ valeant subsistere vires.'

8 *Promere*] Hoc jungunt alii cum voce *descende*; alii cum *jubente*. Quicquid sentiant aliqui, parvi refert ad quod referas.

Languidiora vina] Senectute sen vetustate matura, mitiora, salubriora. Vide supra Od. xvi. vs. 35. ibique Not.

9 *Non ille, quanquam Socraticis, &c.*]

Etsi refertus, id est, apprime instructus est Corvinus Socratica et Academica Philosophia, non te despiciet o pia testa: et quanquam madet totus placitis ejusmodi severioribus, haud tamen refugit interdum madere etiam vino, ad diluendas curas levandosque animi labores suos pro Republica: nam et hoc novit sapientissimo cuique usurpatum. Plato scribit vinum hominibus a Deo contributum velut remedium adversus senectutem, ut redire ad juventutem videantur, et mæstitiæ eos capiat oblivio. Seneca Stoico supercilio mire gravis aiebat nonnunquam usque ad ebrietatem veniendum, non quæ mergat nos, sed deprimat curas. Vide Cæl. Rhodig. xxviii. 32. et alibi.

Socraticis Sermonibus] Socrates hominum sapientissimus Apollinis oraculo declaratus est. Ejus dogmata amplexi sunt præ ceteris bene multis illustriores isti, Plato, Xenophon, Antisthenes. Diogen. Laërt. lib. ii. &c. Cic. Tusc. iii. ait ab eo 'omnem quæ de vita et moribus est Philosophiam manasse.' Tusc. v. 'Primum illum devocasse Philosophiam e cælo... et coëgis de vita, moribus, rebusque bonis et malis quærere.' Noster ad Pison. vs. 310. 'Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.'

Narratur et prisci Catonis
Sæpe mero caluisse virtus.

te aspernabitur. Refertur antiqui virtus Catonis etiam vino frequenter calefactu

*****

qui addit, 'Insignes nugas propinat Bentleius.'—11 Barth. ad Claud. Bell. Get. 481. legit *Narratur intonsi Catonis*.—12 Bentleius, sprete omni librorum auctoritate, e Mario Victorino Grammatico, p. 2606. legit, *mero incaluisse*. Putat snaviorem inde versum evadere, et meliorem sensum. Bentleium se-

NOTÆ

11 *Narratur et prisci Catonis, &c.*] Ipse Cato virtute insignis narratur vino liberalius hausto sæpe incaluisse. Hic vero quæri potest, an vino corpus incalescat, ut calido medicamento? Respondet Galenus Constit. III. non incalescere nisi ut alimonia corpori accommoda. Nam sicut igni congruens materia incendium facit majus, ita corporibus simile alimentum quæ natura calent satis, et robur adjicit, et calorem auget, &c. Hæc ille. Vide Cæl. Rhodig. xxviii. 29. ubi explicat cur prosit senibus vinum.

Catonis] Quis ille, an Major, an Uticensis et Junior? De Uticensi proditur sane, integras duxisse perpotando noctes. Testes Plutarchus, aliique. Et cum Memmius quidam in conventu dixisset, Catonem totas noctes in vino permanere et ebrium esse, suscepto sermone Cicero respondit: quin addis etiam totos dies alea ludere? Seneca de Tranquill. cap. xv. 'Cato,' inquit, 'vino laxabat animum curis publicis fatigatum.' Ubi Lipsius de Uticensi diserte explicat, huncque affert Horatii locum, quem modo tractamus. Idem Cato mensam maxime amicorum parentem et procreatricem existimavit: idem solitus erat dicere Cæsarem sobrium accessisse ad evertendam Rempublicam. Vide Cæl. Rhodig. xxviii. 8. et 32. At duo tamen arguunt Catonem hunc Juviorem minime hic ab

Horatio indicari. Alterum est vox *narratur*, quæ nequaquam adhibetur a Poëta, si innueret Catonem illum Uticensem cum quo vixerat, quemque florentem viderat; siquidem Horatius annos ætatis habebat viginti, quando se Cato Uticæ interemit. Alterum est epithetum *prisci*, quæ omnino Porcio Catoni, non ita vero Uticensi congruit. Nec enim satisfaciunt qui priscam virtutem pro solida, vera, severaque poni obtinent. Ergo Cato Major accipiendus. Quamvis etenim valde sobrium fuisse constet, at ei nihilominus ebrietas seu vinositas ab æmulis et adversariis objecta est: ad quod alludit Poëta. Adde quod apud Ciceronem de Senectute, ille ipse Cato Major proficitur ita de se: 'Ego propter sermonis delectationem tempestivis quoque convivii delector, nec cum æqualibus solum, qui pauci admodum restant, sed cum vestra ætate etiam atque vobiscum: habeoque senectuti magnam gratiam, quæ mihi sermonis aviditatem auxit, potionis et cibi sustulit. Quod si quem ista delectant, ne omnino bellum indixisse videar voluptati, cujus est etiam fortasse quidam naturalis modus, non intelligo ne in istis quidem voluptatibus ipsis carere sensu senectutem. Me vero delectant et sermo in poculo, et pocula... conviviumque vicinorum quotidie compleo, quod ad multam noctem quam maxime possimus vario

Tu lene tormentum ingenio admoveas
Plerumque duro : tu sapientium

Curas et arcanum jocoso

15

Consilium retegis Lyæo :

Tu spem reducis mentibus anxiiis,

Virosque ; et addis cornua pauperi,

fuisse. Tu dulcem vim adhibes animo interdum asperiori : tu sapientum intimas et anxias cogitationes revelas per vinum festivum. Tu reddis fiduciam et robur

////////

cuti Wakef. et Kidd. 'Tu leniter mentem emend. Waddel. Anim. Critt. p. 46. nam ad ingenium durum expugnandum non leni tormento, sed fortibus armis opus esse ; quod quidem non necesse est sane refelli. Comparat vir doctiss. Horat. II. Epist. 2. 36. et ait se reperisse in codice Vatic. *Tu leniter tormentum*. Mox amoves nonnulli ap. Glarean. duo Bersm. Brod. cum gloss. 'separat,' ac e nostris Mentel. Dess. 2. Lips. 3. 4. item Lips. 1. a m. s. (a m. pr. *removes*) et Lips. 2. a m. pr. Helmst. Franeq. cum scholio : 'removet,' et lene cum nota : 'leniter.' Sed aperte jungendum *lene tormentum*, oppositum eleganter *ingenio duro*. Jani.—14 Dess. 2. *tu sapientius*.—15 Lips. 3. *Curas et arcani*.—16 Lips. 4. *reteges* ; Alt. 2. a m. pr. *religas*.—17 *Tu spes* Helmstad. *Tu spem reducas* Mentel.—18 Lips. 2. a m. pr. *et addes cornua*.—

NOTÆ

sermone producimus.' Huc etiam facit quod scribit Plinius XIV. 4. 'Catonum ille primus,' inquit, 'triumpho et censura insignis, magis tamen claritate literarum, præceptisque . . . agrum colendi, . . . de vitibus nvisque ita prodidit ; qui locus vino optimus,' &c.

13 *Tu lene tormentum*, &c.] Per te leniter ingenia torquentur, et qualia sint explorantur : severiora mitigantur, duriora molliuntur, &c. Plato de Legibus ait vinum esse tormentum minime sumtuosum aut periculosum ad explorandos hominum affectus. Theognis dicebat aurum et argentum igne probari et dignosci, at vino mentem hominis quamlibet sapientis. Vide Epist. ad Pison. vs. 434. Non abluat adagium, 'In vino veritas,' et Persæ cujusdam apophthegma, 'nequaquam opus tormentis esse ad exquirendum verum, vino enim rectius elici.' Vide Erasm. Sunt qui putent hic alludi ad arietes alias-

que machinas ejusmodi bellicas, quibus admotis urbium muri concutuntur, dejiciuntur, expugnanturque : pace tamen illorum, prior interpretatio non est posthabenda, multo minus, ut sanciant, explodenda.

14 *Tu sapientium Curas*, &c.] Graviores cogitationes reconditaque consilia hilari computatione in lucem aliquando proferuntur.

16 *Lyæo*] Unum est e Bacchi cognominibus a λύειν, quod solvat et discutiat ægritudines et curas.

17 *Tu spem reducis*] Apud Athen. II. 1. ex Diphilo : 'Bacchus cordatis et prudentibus viris amicus, ipseque sapiens æque ac suavis, abjectos et humiles facit assumere magnos spiritus, superciliosis ac tetricis persuadet ut rideant, ignavis ut andeant, timidis ut fortes sint.' Ex Chæremone : 'Per vinum conciliantur bibentibus risus, sapientia, docilitas, bona omnia.'

18 *Addis cornua pauperi*] Baccho

Post te neque iratos trementi
 Regum apices, neque militum arma. 20
 Te Liber, et, si læta aderit, Venus,
 Segnesque nodum solvere Gratiaë,
 Vivæque producent lucernæ,
 Dum rediens fugat astra Phœbus.

sollicito ingenio: dasque animos inopi post te nec timenti Regum diadema nec bellatorum tela. Te exproment Bacchus et Venus, si fœvens affuerit, necnon Curites vinculum laxare tardiores, atque ardentis lychni, donec Sol reversus expellat sidera.

////////

19 Aliquot codd. ut Helmst. Lips. 4. Harl. 2. 4. 5. et edd. vet. Locher. Venett. Ascens. Benth. et Kidd. *nec iratos*; Harl. 1. 3. 6. et omnes ceteri, *neque iratos*; et sic e snis Lamb. Cruq. Torrent. alii. 'Recte e legibus numeri.' Jani. *timenti* Helmstad.—21 Sivr. *fuget astra*; et sic, ex conjectura Valart. legit Kidd.

NOTÆ

veteres affingebant cornua, quoniam e nimio vino truces fiunt ebriosi instar belluarum, inquit Festus. Vide supra II. Od. 19. in fine. Ovid. Art. Am. I. 239. 'Tunc veniunt risus; tunc pauper cornua sumit. Tunc dolor et curæ rugaque frontis abit.' Per cornua designantur audacia, confidentia, robur, superbia, temeritas etiam et petulantia. Athen. x. 14. τῶν ἀγαθῶν βασιλεὺς ὄλως, bonorum omnium rex vinum. II. 1. Ἰσχὺν δίδωσι ταῖς ψυχαῖσι καὶ τοῖς σώμασιν. *Robur et vires dat animis et corporibus.* Ibid. cap. 2. Ἐσθλὸν ἀλεξίκακον πάση ἀνίῃ. *Potens remedium adversus omnem tristitiam.*

19 *Post te neque iratos trementi, &c.]* Vino sumto roboratus inops et timidus quisque jam nec iratos Regum vultus aut minas expavescit, nec mi-

litum arma.

21 *Te Liber, &c.]* O testa, amphora, o bonum vinum, te in convivio producent Bacchus, Venus læta, Gratiaë, lucernæ accensæ.

Liber] Cur pater Liber dicitur? An quod bibenti sit causa libertatis? fiunt enim audaciores ex vino homines plerique. An quia pro libertate Bæotiaë depugnavit? Plutarch. Probl.

Læta Venus] Mitis, bella, propitiâ, placida, non miscens contentiones et rixas aut etiam prælia, ut sæpius fit.

22 *Segnesque nodum solvere Gratiaë]* Detrectantes, nolentes separari, distrahi, abalienari quos junxerunt: concordia tenaces amantesque, insolubiles. Unde illæ implexis et consertis inter se manibus pingi solent. Vide I. Od. 4. et 30.

ODE XXII.

IN DIANAM.

Epigramma in Pinum juxta villam suam stantem et a se Dianæ dedicatam. (Quid hic ad Sæculares Ludos referri possit plane non comminiscor. Gesn.)

MONTIUM custos nemorumque, Virgo,
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimisque leto,
Diva triformis ;

O Virgo præses montium et sylvarum, Dea formæ triplicis, quæ ter invocata subvenis mulieribus parturientibus, et eas morti eripis ; sit tibi sacra pinus fundo

~~~~~

Ode decima sexta Libri primi in recensione Sanadoni. Edd. vett. Inscriptionem exhibent, *Dianæ officia celebrat*. In hac Ode codd. nil variant, nisi quod Lips. 1. a m. sec. exhibeat vs. 3. *letum* pro *leto* ; et sic, ut videtur, legebat vetus Commentator ap. Cruq. notat enim : ‘ *adimisque*, supple ‘ *puellis*. ’

NOTÆ

Metrum idem quod supra 1. Od. 2.

1 *Montium custos*, &c.] Venatrix, incola sylvarum. Adde quod herbis, plantis, arboribus vegetandi vim impertitur Luna.

2 *Quæ laborantes utero*, &c.] Parturientes juvas ad infantem edendum in lucem : quæ et matri fratrem Apollinem parturienti opem et munus obstetricis exhibuisti. Luna scilicet poros et meatus corporis tempestive relaxans dat facilitatem partui et salubritatem. Cic. 2. de Nat. Deor. ‘ Adhibetur ad partus quod ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut ut plerumque novem Lunæ cursibus, qui quia mensa spatia faciunt, menses vocantur. ’ Idem fere Varro de Ling. Lat. lib. iv. ubi ‘ Luna nascentium dux . . . parientes eam invocant. ’ Diodor. Sicul. lib. vi. Plutarch. Sympos. iii. Problem. 1. &c.

3 *Ter vocata*] Ternarius numerus religione consecratus. 1. Od. 28. 36.

Audis, adimisque leto] Terent. And.

iii. 1. 15. ‘ Juno Lucina fer opem ; serva me obsecro. ’ Catull. Carm. xxxii. 13. ‘ Tu Lucina dolentibus Juno dicta puerperis. ’ Ovid. Fast. ii. 451. ‘ Parce precor gravidis facilis Lucina puellis, Maturumque utero molliter aufer onus. ’ Dionys. Halicarnass. lib. v. in ædem Junonis Lucinæ recens natorum infantium nomina ætatemque referri solita testatur. Cic. ante cit. ‘ Ut apud Græcos Dianam eamque Luciferam, sic apud nostros Junonem Lucinam in pariendo invocant. ’ Ne, Lector, mirere quod videantur confundi Junonis ac Dianæ munia. Nam Deos omnes ad Solem, Deas ad Lunam referri, egregie docet Macrobius. Saturnal. i. 17. et seq.

4 *Diva triformis*] Triplex quasi nomen habens : Luna in cælo, Diana in terris, Proserpina apud Inferos. Virgil. Æneid. iv. 511. ‘ Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ. ’

Imminens villæ tua pinus esto,
 Quam per exactos ego lætus annos
 Verris obliquum meditantis ictum
 Sanguine donem.

5

meo impendens; quam ego singulis annis evolutis gaudens aspergam cruore porci transversam morsionem tentantis.

NOTÆ

Hinc illud: 'Terret, lustrat, agit, Proserpina, Luna, Diana, Ima, superna, feras, sceptro, fulgore, sagitta.' Alii, quod modo gibbosa, modo dimidiata, modo plena.

5 *Imminens villæ tua pinus esto*] Volo tibi sacram esse pinum meæ villæ imminentem; et ad eam quotannis tibi mactabo aprum.

6 *Per exactos annos*] Completo et fuit unoquoque anno.

7 *Obliquum meditantis ictum*] Qui licet junior jam ex sua natura meditatur obliquo dentium exertorum ictu vulnerare. Quidam aprum in mactantem sævire et transversum ictum meditari: alii in ipsam illam pinum dentes intentasse: nonnulli ab apri sævitie Poëtam nostrum Dianæ patrocínio servatum commiiscuntur: sed gratis et perperam.

ODE XXIII.

AD PHIDYLEN.

Phidylen villicam suam ob pietatem Carmine celebrat, ostenditque pauperulam hanc anum Diis esse acceptiorem Pontificibus ipsis. (Lepida certe Dacerii et Sanadoni suspicio, Horatium astute dissimulata Epicurei persona sic voluisse impedire, ne in villa sua nimii sumtus fierent in sacrificia. *Gesn.*)

CÆLO supinas si tuleris manus
 Nascente Luna, rustica Phidylen;

O agrestis Phidylen, si manus supplices ad cælum tollas, Luna incipiente; si

~~~~~

Ode secunda Libri secundi in Ed. Sanad.—2 Varie corrumpitur nomen in libris ap. Jani, *Phidile*, (ita edd. vett. ap. Zeun.) *Phydile*, *Fidile*, *Phillide*, *Filide*, *Füllide*, *Philode*, *Phylire*, *Philire*, *Philyre*. Sed *Phidylen* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. et omnes Blandd. Cruquii, e Gr. Φειδύλη, h. e. *parca*. *Phidale* conj. Lambinus; *Phidyli* Bentl. ut 'Phidyliis' dicatur ad formam 'Thestylis.'

NOTÆ

Metrum idem quod supra 1. Od. 9.

1 *Cælo supinas, &c.*] Si Deos rite colueris et pie supplicaveris, licet modica offerens munera, placatos illos habebis.

Supinas] Versis ad cælum palmis; quæ contra invocando Inferos Deos ad terram vertebantur.

2 *Nascente Luna*] In novilunio et Kalendis solebant rusticæ mulieres

Si thure placaris et horna
 Fruge Lares, avidaque porca ;
 Nec pestilentem sentiet Africum
 Fœcunda vitis, nec sterilem seges
 Rubiginem, aut dulces alumni
 Pomifero grave tempus anno.

5

Lares placaveris thure et hornotinis frugibus atque sue edaci ; neque fertilis vinea experietur Africum perniciosum, neque spicæ rubiginem sterilitatis causam, nec teneri fatus noxiam tempestatem anni parte fructifera. Etenim hostia Diis desti-

////////

Phyllide Vet. Comb.—3 Codd. Torrentii et Lips. 1. 4. et orna.—7 *Rubiginem* Blandd. Cruquii, Locher. Benth. Cuning. Jani, Bipont. Mitsch. et Kidd. et ita legit Nic. Heinsius ad Ovid. Fast. iv. 907. Vid. Cellar. Orthogr. Lat. ed. Harles. tom. 1. p. 341.—8 *Pomifero grave tempus anni* emend. Markland. ad

NOTÆ

sacra Lunæ facere velut plantarum matri, altrici, custodi.

Phidyle] Hæc videtur fuisse villica, seu Horatianæ villæ procuratrix: convenit nomen, sive proprium fuerit, seu factum sit a Poëta. *φειδύλη*, *parca*, Gallice, *ménagère*.

3 *Horna Fruge*] Vino vel spicis novellis atque hujus anni. Diis enim primitias et quod novum optimumque offerri æquum est.

4 *Porca*] Hac utpote fœcunda placabantur Dii Lares et domestici ad fœcunditatem familiæ ac rei domesticæ impetrandam.

5 *Pestilentem Africum*] Ventum humidum et calidum, adeoque pestilentem et noxium frugibus ac vitibus Italiæ. Plin. ii. 47. De eo jam 1. Od. 1.

7 *Rubiginem*] Gall. *la nielle*, qua nigrescunt spicæ et sterilescunt. Oritur ex pluvia vel rore, si quando non decussa fuerint e spicis, sed Sole superveniente calefacta computrescant. Ita Scaliger. Plin. xviii. 17. 'Cæleste frugum vinearumque malum nullo minus noxium est rubigo. Frequentissima hæc in roscido tractu, convallibusque, ac perflatum non ha-

bentibus. E diverso carent ea ventosa et excelsa.' Et cap. 28. in fine. 'Alia sunt mala, quæ silente cælo serenisque noctibus fiunt, nullo sentiente nisi cum facta sunt . . . Aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus vero sterilitatem.' Hinc Romæ ad eam pestem avertendam colebatur Rubigus Deus: et agebantur Rubigalia festa sub finem Aprilis. Plin. xviii. 29. 'Rubigalia Numa constituit anno regni sui ii. quæ nunc aguntur ad vii. Kalend. Maii, 'quoniam tunc fere occupat segetes rubigo: quod tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente.' Ex Plutarcho Quæst. Natural. post init. Rubigo humescentia occupat semina. Vide Theophrast. de Caus. Plantar. iv. 15. et alibi, &c.

Dulces alumni] Dulces et caros filios interpretantur aliqui: magis tamen intelligendi videntur catuli pecudum, agni, capreoli, &c. ut supra Od. xviii. vs. 4.

8 *Pomifero grave tempus anno*] Grave pestilensque cælum, adeoque morbos, haud sentient greges ea anni tempestate, qua fructus colliguntur, sci-

Nam, quæ nivali pascitur Algidò
 Devota quercus inter et ilices, 10
 Aut crescit Albanis in herbis
 Victima, pontificum secures
 Cervice tinget: te nihil attinet
 Tentare multa cæde bidentium
 Parvos coronantem marino 15
 Rore Deos fragilique myrto.

nata, quæ in Algidò nivoso educatur inter quercus et ilices vel crescit in Albano gramine, cultros Pontificum collo imbuet. Te vero Deos exiguos rore marino tenuique myrto coronantem nihil juvat sollicitare plurimo cruore pecudum. Etsi movus

Stat. Sylv. I. 3. 8. ut 'teneri tempora anni,' Martial. IX. 14. 1.—9 Franeq. et Lips. 2. a m. pr. *pascitur Algidò*.—11 Nonnulli codd. teste Geo. Fabric. in *hortis*.—12 Harl. 1. Pulmanni Hunn. cod. Gifan. Ind. Lucr. v. 'tingere,' Bentleii Græv. Regin. Magdal. a m. pr. Bodl. 1. et Lips. 2. *securim*; et sic Bentl. cum euphoniæ causa, ne tres continui versus in *s* exirent, tum, quia una victima; sed, ut monet Jones. debebat ita etiam Poëta scribere *pontificis*.—13 With. malit *tingat*, ut 'premant' I. Od. 31. 9.—14 Franeq. et Lips.

NOTE

licet Autumno, quem 'letiferum' vocat Juvenalis Sat. IV. 56. Vide et supra II. Od. 14. 15.

9 *Nam, quæ nivali, &c.*] Pontificum est in sacris publicis immolare victimas sumptuosas: at te, Phidyle, rusticam et privatam mulierculam decet offerre Diis familiaribus minuscula quæque dona et sacrificia.

Quæ nivali pascitur Algidò] Pascebantur olim greges ad sacrificia publica destinati ac devoti.

Algidò] De eo monte I. Od. 21. 6.

11 *Albanis in herbis*] In pascuis Albanis montis, qui ab urbe Roma distat 12. mill. pass. Ortum versus. Martial. IV. 61. 'Albanos quoque Tusculosque colles.' Arnob. lib. II. 'In Albano antiquitus monte nullos alios licebat quam nivei tauros immolare candoris: nonne istum morem religionemque mutastis?' &c.

13 *Te nihil attinet, &c.*] Tuum non est mactare pecudes: Deos perfecte coles et placabis, nectendo tantum et

adornando sarta et corollas ex herbis et floribus, quæ illis dones.

Bidentium] Nonius Marcellus ita dictas oves, quod duos dentes habeant, mordicus negat: asserit vero dici quasi biennes; auctoritate Pomponii in Atellana. Vide Macrobi. VII. 9. et Gell. XVI. 6. ubi uterque idem astrunt, contenduntque 'non oves solas, sed omnes bimas hostias bidentes appellari.'

15 *Parvos Deos*] Lares, Penates, quorum imagines parvæ scilicet in privatis ædibus: in fanis autem ac templis majores Deorum statuæ majora simulacra habentur et colantur.

Coronantem marino Rore, fragilique myrto] In sacrificiis multiplices adhibebantur ejusmodi corollæ. Ipse sacrificans coronabatur, hostia quoque, imago Deorum et ara, &c.

Marino Rore] Plin. XXIV. 11. 'Est et rosmarinum. . . foliis odor thuris,' &c. De myrto, I. Od. 38.

Immunis aram si tetigit manus,
Non sumtuosa blandior hostia
Mollivit aversos penates
Farre pio et saliente mica.

20

absque munere tenuerit aram, offensos Penates haud placabit efficacius per majorem victimam quam per religiosum ador et sal crepitans.

1. a m. pr. *cæde bibentium*.—17 Ultimos quatuor versus resecurit Guyetus.—18 *Hanc sumtuosa* unus Bersmanni; *Næ sumtuosa* emend. Chr. Daum. ap. Cuning.—19 *Mollibit* Acron, plerique codd. Crnq. omnes Torrent. Pulm. Gemblac. 1. 2. Beller. et Diesth. Bentleii Græv. Leid. alique, Lips. 3. 4. Alt. 1. Harl. 1. 2. 6. Mentel. Venet. 1492. Mancin. Locher. unde in secutis edit. vulgo legitur. Sic Asc. Basill. Bonfin. Lamb. Torr. Cruq. Muret. Fabric. Steph. Rutg. Heins. Fab. Dacer. Baxt. Jon. Sivr. et Nic. Heins. ad Ovid. Fast. 1. 672. Trist. 1. 3. 45. et in Addend. ad tom. 1. p. 437. Sed *Mollivit* Acr. Ms. ap. Bentl. Pulmanni Hunn. unus Bland. Mald. Mart. Crnq. cod. Gifan. duo Bersm. Bentl. Regin. a m. pr. Magdal. Sax. Lips. 1. 2. Dess. 2. Helmst. pro var. lect. Harl. 3. 4. 5. Venet. 1477. 1478. 1479. Mediol. 1477. 1502. Bentl. Gesn. Jani, Bipont. Mitsch. Wetz. Wakef. Comb. et Kidd. 'Recte Bentl. neminem ait Horatii ætate futurum quartæ conjugat. in *ibo* terminasse, idque igitur si Horatius fecisset, certe annotaturos fuisse Grammaticos vett. quod argumento sit, legisse illos h. l. *mollivit*. Postulat etiam sententiæ elegantia tempus præteritum *mollivit*, ut ante *tetigit*, cum notione perpetui s. aoristi temporis, pro præsentis, venusta et Poëtis solenni enallage, positum. cf. Ill. Heyn. ad Tibull. 1. 4. 27. *Jani*. *Mollirit* Cuning. ex conj. Gogavii; et sic dederunt Sanad. et Francis. Mox, *adversos*, facili lapsu Mald. et Mart. Cruquii, unus Bersmanni, Lips. 1. 3. 4. et Helmstad.

NOTE

17 *Immunis*] Innocens, a scelere vacua et eximia, ex quibusdam: alii aliter et melius, ut existimo; hoc sensu: Etiam si non offeras Diis ingentia munera, tam litabis, tamque obtinebis quod postulas, exiguo quovis sacrificio, quam magno et sumtuoso; si modo vitæ innocentiam, et pietatem ac religionem erga Deos exhibeas. Luc. cap. XXI. Christus pauperulæ viduæ minuta duo laudat præ ingentibus divitum muneribus in gazophylacium missis. Ex Plutarcho Lycurgus interrogatus cur vilia et parva constituisset sacrificia, respondit; ut nunquam desinamus De-

os venerari. Vide Pers. Sat. II. in fine: ubi 'Dicite Pontifices, in sancto quid facit aurum? . . . farre litabo.'

Aram si tetigit manus] Ara quasi ansa dicta pridem, quoniam eam tenebant seu tangebant quicumque vel sacris operabantur, vel jurabant, vel preces et vota faciebant. Varro. Macrobi. Saturnal. III. 2. &c. Vide et Plin. II. 7.

19 *Mollivit* [*mollibit*] Ita veteres pro *molliet*.

20 *Farre pio et saliente mica*] Mola salsa, quæ constabat ex aqua, farre, et sale. Senec. Epist. 114. 'crepacem molam' dixit.

ODE XXIV.

' Prima peregrinos obscœna pecunia mores
Intulit, et turpi fregerunt sæcula luxu
Divitiæ molles.'

Juvenal. vi. 298.

INTACTIS opulentior
Thesauris Arabum et divitis Indiæ,
Cæmentis licet occupes
Tyrrenum omne tuis et mare Apulicum,

Quamvis totum mare Tyrrenum atque Apulicum tuis ædificiis tencas, ditior nondum tentatis gazis Arabum ac Indiæ opulentæ; si fatum sævum claros adaman-

~~~~~

Ode vigesima Libri primi in Ed. Sanad. Epigraphen habent codd. *In Avaros*; edd. vett. *In avaros Romanos et de Scytharum continentia*.—4 Multi codd. et edd. ut Jannoct. Lambini a m. sec. Pulmanni Gemblac. 1. 2. et Beller. unus Bland. Div. aliique ap. Crnq. aliquot Torrentii, Lips. 1. 3. a m. sec. Lips. 4. Alt. 1. Harl. 2. 6. Acron, Vet. Comb. Venet. 1492. 1590. Locher.

NOTÆ

Metrum idem quod 1. Od. 3.

1 *Intactis, &c.*] Sui vitia sæculi hac Ode proscribit, ut et alibi jam non semel, ac remedia præscribit. Animadvertite quæso, Lector studiose, quam varie quamque feliciter idem sæpius ita retractet argumentum, ut novum quid semper esse videatur. Et hoc est quod ipse præcipit ac docet ad Pisones Epist. vs. 128. et vs. 240. quæ duo loca spectant eodem, et egregie declarant rerum communium et cuivis notarum novam dispositionem ex arte atque ingenio, scitamque et callidam tractationem longe præstare rerum novarum inventioni. Quod quidem literatoribus ac de trivio hominibus et sciolis latet; norunt vero sentiuntque quotquot sano et sagaci pollent judicio. Vide quæ ibi annotabuntur.

Intactis opulentior Thesauris Arabum] Ipsi opulentior Arabibus, quorum adeo jactatur opulentia. Vide 1. Od. 29. et 11. Od. 12. Stroph. penult.

Intactis] Vel thesauris nondum effossis: vel Arabibus bello nondum petitis ac subactis Populo Romano. 'Ælius enim Gallus, ex equestri ordine, solus Romana arma in eam terram intulit, ... oppida diruit,' &c. Plin. vi. 28. Strabo lib. vi. 'Recens Rom. expeditio nostro tempore, duce Ælio Gallo, in Arabiam facta.' Missus ille cum exercitu ab Augusto decimum Consule, Arabes tentaturus. Propert. 11. 10. 'India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho; Et domus intactæ te tremit Arabiæ.'

2 *Divitis Indiæ*] Hæc enim Asiæ regio dives est auro, argento, lapillis, gemmis. Strabo lib. xv. &c.

3 *Cæmentis licet occupes, &c.*] Licet præclaras ædes habeas in maris littoribus exstructas, quid hoc ad vitam beatam? An sic effugias curas et mortem? Vide Od. 1. hujus lib. Stroph. 9. ibique Not.

4 *Tyrrenum mare*] Idem est quod Tuscanum et Inferum: pars est Mediterranei, Tuscaniam alluens, Ditionem

Si figit adamantinos

5

Summis verticibus dira Necessitas

Clavos, non animum metu,

Non mortis laqueis expedics caput.

tinus excelsis culminibus infigit, neque mentem formidine neque caput mortis re-

~~~~~

Ascens. Basill. 1527. 1531. 1555. 1580. Muret. Steph. Fabr. Rutgers. Cruq. Bond. Schrevel. omninoque fere edd. ante Lamb. *mare Ponticum*. Defendunt hanc lect. Steph. Diatr. III. p. 144. et Schmid. *mare Punicum* Pulmanni Hunn. Div. Cruquii pro v. l. et nonnulli alii cum ed. Land. *mare publicum* Bland. antiquiss. cum gloss. 'late patens,' item alius Bland. et Silv. Cruquii, Lips. 2. 3. a m. pr. et ed. Burm. 1713. *Apulicum* Harl. 1. 3. 4. 5. duo Lambini, tres Torrentii, Pulmanni Diesth. Mald. Cruquii et unus Bland. pro v. l. Mentel. Dess. 2. Bentl. e suis, item Lamb. Torrent. Heins. Fab. Dac. Delph. Baxt. Cuning. Sanad. Gesn. Jones. Francis. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzl. Wakef. Comb. et Kidd. 'Optima ad sensum lectio; ex eaque quomodo ceteræ variantes oriri potuerint, apparet.—5 *Si f. a. S. v. d. N. Clavos* uncis inclusit manus recentior in Lips. 3. Idem vult Bentl. sed pro *Si* conjicit *Sic*, eumque secutus Sanad. improbante Jani. *Si figet* quædam edd.—6 Omnes codd. et edd. vett. *dira*; sed *dura* emend. Bentl. quia proprium id epitheton sit Necessitatis: eum secuti Cuning. et Sanad. Kidd. vero non item. Sic olim legebat Schol. Porphyrr.—7 'Mentel. *animos*: bona et magis poetica lectio.' Jani.—8 Idem Mentel. *expediat caput*.—10 Codex Barthii vetustissimus, *us-*

NOTÆ

Pontificiam, ac regnum Neapolitanum, a fluvio Macra ad fretum Siculum.

Et mare Apulicum] Omnes fere codices habent *Ponticum*, id est, Euxinum. Quidam *Punicum*, id est, Africanum; et hanc lectionem defendunt eo quod mare Punicum seu Africanum continetur cum Tyrrheno, quod modo nominatur. Verum enimvero quid hoc ad Italiam et Romanos? An ut notetur vesania edificare cupientium non modo in littoribus maris proximi sed et longinqui? Longe sane petita reprehensio. Lectori tamen iudicandi sit plena libertas; ut fuit hactenus. Alii etiam, *Publicum*, absurde quidem, legunt. Placuit lectio, *Apulicum*, non nobis primum, sed gravibus viris pridem ante nos; ut denotetur utrumque Italiæ littus maris, per *Apulicum* superi sive Adriatici, inferi vero per *Tyrrhenum*.

5 *Si figit adamantinos, &c.*] Si magnificas illas ædes mors etiam obsidet ingrediturque, et habitatores earum non mitius tractat quam infimos quosque et egentes: si in illis ædium 'summis verticibus clavos figit adamantinos,' id est, imperii ac dominatus sui jura exercet: metaphora ducta ab annali clavo, qui in parietibus ædium sacrarum figebatur singulis annis, ut numerus annorum inde colligeretur. De quibus Liv. passim. Alii sic explicant; si summos etiam apices seu capita virorum principum spiculis suis durissimis transfigit mors, et enecat.

Adamantinos] Adamante firmiores. 1. Od. 35. 'trabales clavos.' Sic belle exprimit Poëta fatum ineluctabile, mortis necessitatem, et nunquam mutabile Jovis ac Deorum decretum. Pindar. Τίς κίνδυνος κρατερῶς ἀδάμαντος δῆσεν ἕλοις;

Campestres melius Scythæ
 (Quorum plaustra vagas rite trahunt domos) 10
 Vivunt, et rigidi Getæ,
 Immetata quibus jugera liberas
 Fruges et Cererem ferunt,
 Nec cultura placet longior annua ;

tibus liberabis. Felicius in campis degunt Scythæ, quorum incertas habitationes carpenta circumferunt, necnon asperi Getæ, quibus arva minime circumscripta producunt communes segetes ac messes ; neque exercetur cultura diuturnior uno anno :

////////

que trahunt domos ; sed hoc usque est ex interpretamento. Rite, i. e. de more, ex illorum consuetudine.—12 Immunita quibus jugera, i. e. nullo munimine cineta, conj. vir quidam doctus in marg. ed. Pulmanni. Vide Saadoni Notam.—14 'Nonnulli hunc versum ad seqq. trahunt, hoc sensu : Alternis agriculturam exercent, ita ut qui hoc anno agris colendis vacaverint, altero quiescant. Sed hæc vix commode e verbis elicias.' Mitsch. Quidam pro

NOTÆ

9 *Campestres melius Scythæ, &c.]* Avaris divitibus sapientiores ac beatiores sunt ii populi qui inopes quidem at sine curis vivunt. Scythæ nullas domos exstruunt, per campos vagantur, modo in his pascuis, modo in illis subsistentes, suamque secum familiam plaustris vehunt, hinc ἀμαξόβιοι et ἀμαξοφόροι dicti ; 'quibus plaustra sedes sunt,' inquit Sallust. Vide 1. Od. 19. 10. et Od. 35. 9. et 11. Od. 9. in fine : ibique Not. Justin. lib. 11. sub initium : 'Scythis inter se nulli fines, nec enim agrum exercent, nec domus illis ulla aut tectum, aut sedes est, armenta et pecora semper pascentibus et per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosque secum in planstris vehunt, quibus coriis imbrum hyemisque causa tectis pro domibus utuntur. Justitia gentis ingenii culta non legibus . . . aurum et argentum non appetunt. Lacte et melle vescuntur. Lanæ iis usus ac vestium ignotus . . . pellibus utuntur ferinis. Hæc continentia illis morum quoque justitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus

. . . utinam reliquis mortalibus similis moderatio . . . prorsus ut admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Græci longa sapientium doctrina præceptisque Philosophorum consequi nequeunt ; cultosque mores inculta barbarie superari,' &c. Hinc apud Homerum Iliad. N. δικάδατοι, *justissimi* vocantur Scythæ. De his Strabo lib. vii. Herodot. lib. iv. Virgil. Georg. iii. &c.

11 *Rigidi Getæ]* Et hi Scythis affines duram pariter vitam agunt, frigidissima regione. Ex Strabone, ad Pontum Orientem versus circa ostium Danubii sedes habent. Plin. iv. 12. 'Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes ; variæ tamen littori apposita tenuere : alias Getæ, Daci Romanis dicti,' &c.

12 *Immetata quibus, &c.]* Scythis nimirum atque Getis agri nullis definiuntur limitibus, nullique sunt cuiquam proprii ; omnes omnibus communes vicissim coluntur ab aliquibus, duntaxat quantum satis est ad annonam et victum unius anni.

Defunctumque laboribus	15
Æquali recreat sorte vicarius.	
Illic matre carentibus	
Privignis mulier temperat innocens:	
Nec dotata regit virum	
Conjux, nec nitido fudit adultero.	20
Dos est magna parentium	
Virtus, et metuens alterius viri	

atque alter vices assumens pari fortuna quietem tribuit alteri laboribus exsoluto. Ibi fœmina innoxia parcat privignis matrem non habentibus, neque uxor dote potens marito imperitat, nec splendido auscultat mœcho. Illic maxima dos astimatur vir-

*****

placet, e Cæs. B. G. iv. 1. malint licet.—20 Lips. 4. nec nitido figit adultero. —19 Nec dotata virum regit unus Harl.—21 Lips. 1. 2. 3. 4. Dess. 2. et omnes ap. Bonfin. Annot. xli. quare, cum ille nec locum habere putet parentium, quod sit a verbo 'parere,' h. e. obsequi, igitur emendat parentibus. Quas

NOTÆ

15 *Defunctumque laboribus, &c.*] Alii post alios culturam agrorum, sationem ac messem curant, et quiescunt; atque ad annum opus ac laborem alii aliis succedunt. De Suevis idem prope refert Cæsar de Bello Gallico initio lib. iv. 'Gens maxima et bellicosissima Germanorum, Suevi: centum pagos habent: ex quibus quotannis singula millia armatorum, bellandi causa, suis e finibus educunt. Reliqui domi manent: pro se atque illis colunt. Hi rursus invicem anno post in armis sunt: illi domi remanent... privati ac separati agri apud eos nihil est: neque longius anno remanere uno in loco incolendi causa licet,' &c.

17 *Illic matre carentibus, &c.*] Ubi nulla est cupiditas, illic nec ulla novercalia odia, flagitia, veneficia: nulla uxorum aut adulteria, aut imperiosa insolensque dominatio in viros. Ea est Scythicarum mulierum fides, pudicitia, virtus, probitas.

18 *Privignis mulier temperat innocens*] Noverca non sævit in privignos, id est, mariti sui e priori conjuge

filios, nec eos veneno tollere meditatur; quod Romæ non infrequens. Juvenal. Sat. vi. 132. 'Hippomanes, carmenque loquar, coctumque venenum, Privignoque datum?'

19 *Nec dotata regit virum*] Plant. Aulul. in fine Scen. 17. 'Quæ indotata est, ea in potestate est viri: dotata mactant et malo et damno viros.' Et Asinar. Scen. 1. 'Argentum accepi, dote imperium vendidi.' Juvenal. Sat. vi. 223. 'Imperat ergo viro.' Vide ibid. in superbiam mulierum plurima. Ex Justino lib. iiii. Lycurgus apud Spartanos 'virgines sine dote nubere jussit; ut uxores eligerentur, non pecuniæ: severiusque matrimonia sua viri coercerent, cum nullis dotis frænis tenerentur.'

Nec nitido fudit adultero] Non sinit se in adulterium pertrahi ab adultero bene comto: vel, amatori et mœcho potenti non confidit, post flagitia sperans ab eo defendi tum adversus leges adulterium punientes, tum adversus maritum suum vindictam meditantem.

21 *Dos est magna parentium Virtus,*

Certo foedere castitas,
 Et peccare nefas, aut pretium emori.
 O quisquis volet impias
 Cædes et rabiem tollere civicam ;

25

tus parentum, et pudicitia insolubili pacto alterum virum abhorrens. Illic non licet delinquere, vel merces est mors. O quicumque voluerit sceleratus strages furoremque ci-

//////////

nugas bene castigat Glarean. Vide Fabrett. Inscriptt. p. 99.—22 'Lips. 4. alterius tori: memorabilis varietas.' Jani.—24 *Aut peccare* var. lect. ap. Jones. et pret. Alt. 1. Dess. 2. Lips. 4. Jon. *pretium est mori* vulgata lectio; et sic Harl. 1. 3. 4. 6. sed *pretium mori* Comment. Cruq. unus Bersm. Lips. 1. a m. s. 4. Alt. 1. Dess. 2. Bentleii Battel. Sax. Zar. Asc. Heius. *pretium emori* Pulmanni Hunn. et Harl. 2. 5. Baxt. Gesn. Cunn. Sanad. Jani, Bipont. Francis, Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. 'Recte haud dubie; nam et omisso est nobilior existit sententia et *emori* vocabulum doctius est, et, quomodo inde lectio est *mori* enata sit, intelligitur.' Jani.—25 Hinc Porphyronis ætate in nonnullis libris nova Ode incipiebat, quod is perperam fieri ait. 'O quis, quis... civicam?' emend. Benth. contra omnes libros, et nulla necessitate, et vero inepte. Quod enim ad vulgatam lectionem *quisquis* subridet: 'quasi vero multi essent, qui id facere possent!' id nollem excidisset tanto critico. Neque sanius est, quod exclamationem *O quisquis* putidam esse, nec pathos habere pronuntiat. Denique e vulgari lectione aptissimus, e Bentleiana indoctus est sententiæ progressus ad vs. 27. In Diomedis Grammatici loco nil esse præsidii, facile intelligentibus patet. Interim Bentleium secutus Sivr. [et Kidd.] *O si quis* var. lect. ap. Jon. quam recep. Sanad. et Schmid. Sed exquisitius, *quisquis volet... si quæret*, quam geminatum *si.*' Jani. *valet* pro *volet* var. lect. ap. Jones.—26 *Cædes aut* Pulmanni Gemblac. 1. et Diesth. Lips. 2. Venett. Glarean. Basill. Fabr. Muret. Cruq. Torrent. Rutgers. et Cuning. erat et Lambini tempore lectio vulgaris. Sed *Cædes et omnes Lambini et Bentleii*, Altt. 1. 2. Lips. 1. 3. 4. Helmutad. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Pulmanni Hunn. Gemblac. 2. et Beller. Venett. ap. Jani, Locher. Ascens. Fab. Dacer. Steph. Benth. Sanad. Jani, Francis, Bipont. Mitsch. Wakef. Wetzel. Kidd. et Comb. Neglexisse videntur codd. suos

NOTÆ

§c.] In deligendis uxoribus ibi non spectantur opes, sed virtus majorum et parentum, ac puellæ castimonia. Plant. Amphitr. Act. II. Scen. 2. sub finem: 'Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur: Sed pudicitiam et pudorem, et sedatum Cupidinem, Deum metum, parentum amorem,' &c. Repete mox allatam Lycurgi legem de dote virginum Spartanarum. Juvenal. Sat. vi. 169. 'Malo Venusinam, quam te, Cornelia,' &c.

23 *Certo foedere castitas*] Fides con-

jugalis, quam illic violare nefas, aut peccanti mors certa est, certumque 'peccati stipendium,' quod ait Paulus Apostolus.

25 *O quisquis volet impias, &c.*] Profecto cupiditas tollenda, si quis bonus Princeps velit seditiones tollere, tumultus, cædes, bella civilia, aliasque civitatum pestes. His videtur Augustum respicere: nam sic ei postea gratulatur iv. Od. 15. Strophe 3. 'ordinem Rectum, et vaganti fræna licentiæ Injecit, amovitque culpas, Et veteres revocavit artes,' &c.

Si quæret PATER URBIVM

Subscribi statuis, indomitam audeat

Refrænare licentiam,

Clarus postgenitis ; quatenus (heu nefas !) 30

Virtutem incolumem odimus,

Sublatam ex oculis quærimus invidi.

Quid tristes querimoniæ,

Si non supplicio culpa reciditur ?

vilem abolere, si cupiet imagini subscribi PARENS CIVITATUM, is infrænata coercere cupiditatem suscipiat, a posteris celebraudus ; quandoquidem (proh scelus !) virentem virtutem aversamur invidentes, ereptam vero aspectui desideramus. Quorsum mæstæ querelæ, si pœna crimen non amputatur ? Quid leges prosunt absque mori-

~~~~~

Torrent. et Cruquius.—27 Quidam codd. Lambini, unus Bersmanni, Pulmanni Diestli. Mentel. Lips. 1. a m. sec. Lips. 2. Dess. 2. Bentleii Græv. Magdal. et Battell. *quærit*.—30 *Carus postgenitis* codex antiquus ap. Canter. Nov. Lectt. vii. 30. Placet Lambino, Fabro, Dacerio, ob seq. *odimus*, et sic ediderunt Dan. Heins. et Schmid. *post genitis* divise Lamb. et Heins. sed auctoritate codd. editores ceteri junctim. ‘*quatinus* Lamb. e nonnullis suis, Pulmanni Beller. Lips. 3. Venet. 1492. Mancin. Cruq. Steph. Fab. Dacer. Baxt. Sic et scribi volunt Aeron et Comment. Cruquii, quia *quatinus* conjunctio sit, *quatenus* adverbium. Similia Festus, Caper, Fronton, Victorin. vid. Cellar. Orthogr. Lat. edit. Harles. tom. ii. p. 48. Sed sunt talia pro argutiis Grammaticorum habenda. Nullum est discrimen, nisi in scriptura, ut in *protenus* et *protinus*. Antiquior scriptura est per *e*, quam et h. l. codd. tantum non omnes exhibent.’ *Jani*.—32 ‘Interpuximus, ut ad utramque clausulam, prout par est, referatur vox *invidi*; sic postulante loci scopos.’

NOTÆ

27 *Si quæret pater urbium Subscribi statuis*] Si volet dignus esse cui statua erigatur cum hac epigraphæ, ‘Pater Patriæ.’ Quæ quidem appellatio honorifica contigit Camillo, Ciceroni, Julio Cæsari, Augusto; aliis item postea bonis Imperatoribus. Liv. Appian. Flor. Sueton. &c. Hic Octav. cap. 58. ‘Senatus te consentiens cum Populo Romano consalutat PATRIÆ PATREM. Cui Augustus.... compos factus votorum meorum, P. C. quid habeo aliud Deos immortales precari,’ &c. Juvenal. Sat. viii. 244. ‘Roma Patrem Patriæ Cicronem libera dicit.’

30 *Clarus postgenitis*] Quidam legunt *carus*. 1. Od. 28. ‘Postmodo te natis.’

Quatenus (heu nefas)] Ea siquidem est pravitas morum nostrorum, ut invideamus virtuti, excellentiæ, honoribus eorum qui nobiscum vivunt: mortuis autem gloriam sponte deferimus et laudationem. Egregie Vell. Paterc. ‘Præsentia invidia, præterita veneratione prosequimur. Et his nos obrui, illis instrui credimus.’

32 *Sublatam ex oculis quærimus*] Sic fit: sic vivitur. Homines quæ habent præ manibus bona vix ante cognoscunt aut ut par est æstimant, quam ea amiserint. Quam sententiam ex-politani efferunt inter tot alios, Sophocles in Ajace, Plant. Captiv. Cic. in Orat. post reditum ad Quirites.

34 *Si non supplicio culpa reciditur*] Si culpæ non puniuntur; vel, si non

Quid leges, sine moribus	35
Vanæ, proficiunt, si neque fervidis	
Pars inclusa caloribus	
Mundi, nec Boreæ finitimum latus,	
Durataeque solo nives	
Mercatorem abigunt? horrida callidi	40
Vincunt æquora navitæ?	
Magnum pauperies opprobrium jubet	
Quidvis et facere et pati,	
Virtutisque viam deserit arduæ.	

bus inutiles, si negotiatorem haud deterrent vel orbis regio æstu ferventi præclusa, nec pars Aquiloni proxima, niresque humo constrictæ: et solertes navitæ nivia formidabilia exsuperant? Inopia dedecus ingens impellit quidlibet et moliri et perferre; atque iter asperæ virtutis relinquit. Ergo nos aut deferamus in Capitolium,

Wakef. Crusius conj. *invidis*.—35 *Quid leges sine moribus? Vana proficiunt: sic neque, &c.* conj. ap. Jones.—39 Omnes eodd. *solo*; sed pro eo Bentl. *gelu*; eumque secutus Kidd. quamvis Bentleium castigaverit Cuning. in *Animadv.* p. 225.—40 Mentel. *abjiciunt*.—42 *Pauperies*, majusculo P. Sivr. ‘Minus recte h. l. si quid intelligo.’ Javi.—43 *Quidvis aut facere aut pati unus Bersmanni*.—44 ‘*Pro viam, vias unus Bersm. deserit lectio omnium eodd. nisi quod Lips. 3. deseret.* Sed præclare Bentl. emendat *deserere*, eaque haud dubie vera lectio; e qua, cum in antiquis eodd. per compendium scriberetur *desere*, cum lineola super ultima litera, facile potuit errore librarium, quibus etiam *jubet* (vs. 42.) in mente adhuc et oculis esset, oriri *deserit* (vid. ad l. Od. 1. 6.); cui suspicioni favet etiam lectio in Lips. 3. Nulla ratione satis apta est e lectione *deserit* sententia. Urgent quidem Cun. Anim. cap. xv.

NOTÆ

cessant improbi crimina perpetrare, quamvis ea puniri interdum cernant.

35 *Quid leges, sine moribus Vanæ, proficiunt*] *Quid prosunt leges si non observentur, sique ad earum amussim mores non fingantur?*

36 *Si neque fervidis Pars inclusa caloribus, &c.*] Si homines lucri causa nihil non tentant, et ad præclusas veluti a natura partes mundi contendunt; ad Zonam torridam, atque ad frigidam et glaciale, ubi nives asperitate ac diuturnitate frigoris duratæ sunt instar soli, vel, solo astringuntur. Vide l. Od. 22. sub finem. Et lib. hujus Od. 3. Stroph. 14.

40 *Mercatorem*] Qui quærît opes ac

paupertatem fugit per mare, per saxa, per ignes.

Horrida callidi Vincunt æquora navitæ] Sic mare glaciale, sic Bonæ Spei quod vocant promontorium, ubi horrorem faciunt omnia, quotidie tamen tentatur atque superatur.

42 *Magnum pauperies opprobrium, &c.*] Ex opinione vulgi scilicet. Nam longe aliter sentiunt vel Ethnicorum sapientes. Vide Apuleii Apolog. ubi, ‘paupertas,’ inquit, ‘etiam Populo Romano Imperium fundavit,’ &c.

44 *Arduæ*] Hesiodus ait viam ad virtutem longam esse et arduam, saxisque asperam, Deosque velle eam sudore parari.

Vel nos in Capitolium, 45
 Quo clamor vocat et turba faventium,
 Vel nos in mare proximum
 Gemmas, et lapides, aurum et inutile,
 Summi materiem mali,
 Mittamus, scelerum si bene poenitet. 50

ad quod invitat applausus et concursus populi acclamantis, aut in mare vicinum projiciamus gemmas et lapillos atque aurum superfluum omnis mali causam. Si vere

*****

p. 268. et L. Bos. Anim. ad Hor. p. 45. doctius dici ipsam pauperiem deservere viam virtutis, quatenus faciat, ut homines eam deserant: cujus sane generis exempla plurima sunt apud Poëtas; e. g. 'spes sulcis semina credit,' ap. Tibull. vii. 3. Verum li. l. alia res est, quod quidem inprimis monere debebat Bentl. Non simpliciter pauperies subiectum est, sed *paup. magnum opprobrium*, i. e. *hoc, quod pauperies m. o. est*. Sic vident intelligentes, non apte sequi pro prædicato posse: *describit v. v. pro*, facit, ut deseratur via. Igitur non potui, quin Bentleium sequerer. Quod paulo asperiores ex ea lectione numeri existunt, id non erat quod Bosius male ferret; nam vid. v. c. inf. xxviii. 7. et cf. Cun. l. l. Eodem vs. *arduum* conj. Lamb. sed exquisitius haud dubie dicitur *virtus ardua*. vid. Cuning. l. l. p. 270. Denique et vs. 41. post *navitæ*, et h. vs. post *arduae* interrogationis signum ponendum, et omnia hactenus referenda esse ad si vs. 36. recte viderunt T. Fab. Brouckhus. ad Propert. ii. 24. 12. Dacer. San. Schmid. Quod Bentl. Cun. Baxt. male neglexere. Jani.—46 Quos clamor Mentel. ac turba Cuning.—47 Nonnullæ edd. ut Cruq. 1611. *mare publicum*.—49 Quidam codd. item Venett. 1492. 1590. Locher. Ascens. Basill. Lanib. Torrent. Mur. Fabr. Heins. Steph. Fab. Rutgers. Dacer. Jones. et fere edd. vett. *materiam*; sed Harl. l. 1. 2. 3. 4. 5. 6. omnes Cruquii, Pulmanni Hunn. Gemblac. 2. Beller. et Diesth. duo

NOTÆ

45 *Vel nos in Capitolium, &c.*] Ex ante dictis recte concludit: si opes non juvant, immo impedimento sunt bonis moribus, certe debemus eas abjicere: itaque ut ex malis boni aliquid faciamus, deferamus eas ad Jovem Capitolinum, et ad ornatum templi. Ac si minus movet nos religio Deorum, at moveat saltem honos et gloria nominis nostri. Nam illud vocat et prosequetur nos clamor et turba faventium. Istæ nempe donationes magno populi applausu fiebant, quasi triumphum parantis ei qui cupiditates subegisset. Petron. 'Ipse Senatus recti bonique præceptor mille pondo auri promittere solet Capitolino.' Sueton. Octav. cap. 30. 'In cellam Ca-

pitolini Jovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingentes HS. una donatione contulit.'

47 *Vel nos in mare proximum, &c.*] Sic Crates Philosophus Thebanus magnum auri pondus in mare dejiciens aiebat: Abite pessum, malæ cupiditates, vos ego mergam, ipse ne mergar a vobis.

48 *Gemmas, et lapides*] Gemmæ pellucent, lapides minime: margaritæ nec inter gemmas nec inter lapillos censentur.

Aurum inutile] Vel nihil juvans ad beate vivendum: vel quo non utimur per avaritiam defraudantes genium.

49 *Materiem mali*] 'Lycurgus aurum argentumque velut oninium sce-

Eradenda cupidinis

Pravi sunt elementa; et teneræ nimis

Mentes asperioribus

Formandæ studiis: nescit equo rudis

Hærere ingenuus puer,

55

Venarique timet; ludere doctior,

crimina detestamur, extirpanda sunt improbæ cupiditatis principia; animique molliores quam oportet durioribus instituendi sunt exercitationibus. Nobilis adolescens ignorat equo insistere haud assuetus, ac venari fugit, peritior ludere sive

Bersmanni, Bentleii Græv. Leid. Zulich. Regin. Battel. et al. Lips. 1. 2. 3. Altt. 1. 2. Dess. 1. 2. Helmstad. Venett. 1477. 1478. 1479. Marcil. Cruq. Vascos. Bentr. Cuning. Sanad. Baxt. Gesn. Zeun. Jani, Bipont. Mitsch. Francis. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *materiem*. Neglexerunt codd. suos Lambin. et Torrentius.—50 ‘Puncto post *Mittamus* posito, illa: *scelerum si b. p.* ad seqq. trahunt omnes prope edd. Sed ad ea, quæ præcedunt, referunt Gesn. et Schmid. quos sequi ad sententiam melius videbatur.’ *Jani*. Nostram interpunctionem servant etiam Zeun. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Comb.—52 *Pravæ* Acr. Pulmanni Diesth. Anhaltin. Fabr. Mentel. Altt. 1. 2. et Lips. 4. Sed vide ad III. Od. 16. 39. *Proni* emend. Cuning. *Prini* conj. With. *Pravis* conject. ap. Jones.—54 *Firmandæ* emend. Bentr. quod aptius respondere putat τῶ nimis teneræ et τῶ asperioribus. Eum secuti sunt Cuning. Sanad. Sivr. Francis, et Kidd. Gesnero et Jani placuit emendatio. Hic vero, ‘Nil video,’ inquit, ‘in vulgata omnium codd. lectione repre-

NOTÆ

lerum materiam sustulit.’ Justin. lib. III. Ovil. ‘opes irritamenta malorum.’

51 *Eradenda cupidinis, &c.*] Cic. Tuscul. 4. ‘Cum est concupita pecunia, nec adhibita continuo ratio quasi quædam Socratica medicina, quæ sanet eam cupiditatem, permanat in venas et inhæret in visceribus illud malum, existitque morbus et ægrotatio, quæ avelli inveterata non possunt: eique morbo nomen est avaritiæ.’

Cupidinis Pravi] Prave quidam legunt *Pravæ*. Cupidiuem pro cupiditate in genere masculino usurpat Horatius, II. Od. 16. 15. ‘cupido sordidus.’ Et Sat. I. 61. ‘Pars hominum decepta cupidine falso, Nil satis est, inquit.’

52 *Elementa*] Primordia. Juvenal. Sat. XIV. 123. ‘Sunt quædam vitiorum elementa.’

Teneræ nimis Mentes asperioribus Formandæ studiis] Vel a teneris, ut aiunt, unguliculis: vel ad laborem resque duras et asperas *formandæ* sunt mentes nimis effæminatæ et delicatæ. Vide Od. II. hujus libri.

54 *Nescit equo rudis Hærere, &c.*] Generosus ac nobilis puer (pro decus!) nescit equitare, timetque venari; scit vero et amat ludere mollioribus ludis Græcorum. De Romanis exercitationibus ingenio juvene dignis vide I. Od. 8. De venatione I. Epist. 18. 49. ita canit: ‘Romanis solenne viris opus, utile famæ Vitæque et membris.’

Seu Græco jubeas trocho,
 Seu malis vetita legibus alea;
 Cum perjura patris fides
 Consortem socium fallat et hospitem,

60

Græco volueris trocho, sive magis placuerit, alea legibus prohibita: dum parens fide perjurio fracta defraudat consortem socium et hospitem; atque divitias accumu-

hendendum.'—58 Lips. 4. *Seu mavis*. Post *alea* punctum, et mox vs. 62. post *properet* colon exhibent Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Fab. Dacer. et Cuning. 'Sed rectius post *alea* colon, et post *properet* punctum ponunt Bentl. Sanad. et Gesn.' Jani.—60 *Consortes* emend. Cuning. improbante Jani. *hospites* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Blandd. 1. 2. 3. 4. Mald. et Sil. Cruquii, Pulmanni Hunn. Gemblac. 2. Beller. et Diesth. unus Bersmanni, Mentel. Lips. 1. 4. Altt. 1. 2. Fraueq. Helmstad. Brod. Bentleii Græv. Leid. Colbert. aliique, Venett. 1477. 1478. 1479. Mediol. 1477. Florent. 1486. Bentl. Cuning. et Kidd. Reliqui codd. et edd. *hospitem*, 'quod haud dubie longe elegantius.' Jani. *Consortem et socium* conj. Bentl. quia inter *consortem* et *socium* intersit; Dacer. *Consortem, socium, &c.* eadem de causa. *fallit* et mox vs. 62. *properat* edidit Jones.

NOTÆ

57 *Græco trocho*] Duplex fuit trochus: alter dicebatur turbo, eratque 'buxum volubile' scutica agitari a pueris solitum; de quo Virgil. *Æneid.* vii. 378. Alter ludus trochi erat, circuli cujusdam ferrei vel ænei impulsio, artem requirens ac studium; neque solis conveniebat pueris. De hoc videtur loqui Noster istic, ut et ad Pisones Epist. vs. 380. ubi rem vide fusius explicatam in annotationibus nostris.

58 *Vetita legibus alea*] In Saturnaliis permittebatur alea, mense Decembri: reliquis anni mensibus probrosa erat, puniebaturque legibus Cornelia, Publicia, Titia. *Ædilibus* ea cura incumberebat. Cic. Philip. 2. 'Licium de alea condemnatum colusorem suum restituit.' Vide Alex. ab Alex. iii. 21. et quæ annotabo ad i. Epist. 18. 21. ad has voces 'Quem præceps alea nudat.'

59 *Cum perjura patris fides, &c.*] Dum puer indulget mollibus et futilibus studiis, interim pater ei congerit opes per fas et nefas, quas male partas male dilapidet. Nam ille so-

cietatis fidem atque hospitii jura violare non dubitat.

60 *Consortem socium*] Has vocēs alii separant, explicantque *consortem*, co-hæredem; *socium*, qui negotiationis societatem ac fœdus inito contractu fecit. Alii jungunt et ad unam posteriorem sententiam referunt. Nempe consors vocatur qui tantundem sortis ad mercaturam confert. Nam prima pecunia in societatem, ut lucrum inde fiat, collata sors et caput nuncupatur: quod vero ex illa per communem negotiationis laborem accedit accrescitque, corpus societatis vocitant. Itaque ille fallit consortem socium, cum subtrahit quidpiam e lucro, et in privatam rem convertit id quod esse commune oportuit. Cicero pro Sexto Roscio: 'Recte majores nostri enim qui socium fefellisset, in bonorum virorum numero habendum nullo modo putaverunt.' Vide eundem pro P. Quintio. Animadvertite porro quot et quanta mala committat ille avarus pater. 1. Periculis et laboribus se conficit. 2. Paupertatem esse malum stulte credit. 3. Omne fas violat quæ-

Indignoque pecuniam
Hæredi properet. Scilicet improbæ
Crescunt divitiæ; tamen
Curtæ nescio quid semper abest rei.

lut hæredi immerito. Nimirum iniquæ augescunt opes: veruntamen nescio quid semper deest angustis bonis.

NOTÆ

tus causa. 4. Pravo exemplo filium corruptit. 5. Seipsum defraudat victu necessario, *inter opes inops.*

64 *Curtæ nescio quid semper abest rei*] Nam 'multa petentibus Desunt multa.' Supra Od. xvi. in fine. Bene Seneca in Herc. *Æt.* 625. 'Cupit hic gazis, implere famem: Nec tamen omnis plaga gemmiferi Sufficit Istri;

nec tota sitim Lydia vincit; nec quæ Zephyro Subdita tellus stupet anrato Flumine clarum radiare Tagum: Nec si totus serviat Hebrus, Ruraque dives cingat Hydaspes; Intraque suos currere fines Spectet toto flumine Gangem. Avidis, avidis Natura parum est.'

ODE XXV.

AD BACCHUM.

Horatius, super mero Bacchi spiritu percitus, suaviter Augusti laudes cantat.

Quo me, Bacche, rapis tui
Plenum! quæ nemora aut quos agor in specus,

Ecquo me agis, Bacche, te repletum? Quas in sylvas atque antra præceps ru-

Ode vigesima Libri secundi in Ed. Sanad. Epigraphe in uno cod. Bersmanni, *In Liberum Patrem.* Sanad. inser. *Dithyrambus.*—2 'Quæ in nemora satis multi codd. et hinc editt. seriores, ut Lamb. Torr. Muret. Heins. Steph. Fab. et Dacer. Item sic Serv. ad Virg. *Æn.* vii. 568. Sed abest in a pluribus et melioribus Cruq. et Bentl. a nostris omnibus præter Alt. 2. a duobus Torr. Brod. Gott. et ab editt. priscis, Flor. Venet. 1478. 1492. Locher. item omiserunt Asc. Basill. 1527. 31. 55. Cruq. Fabr. Rutg. Bentl. Cun. San. Baxt. Jon. Multo etiam elegantius præpositio duo casus regens, *nemora et specus*, posteriori demum jungitur. vid. Virg. vi. 692. et ibi Ill. Heyn. Sed

NOTÆ

Metrum idem quod 1. Od. 3.

1 *Quo me, Bacche, rapis, &c.*] Ad quid me rapis, meque supra me tollis? Instruis me scilicet ad canendas Divi Augusti laudes: quod sine divina ope nequaquam tentarem. De Baccho vide II. Od. 19. ibique Not. Augusti elogia persequitur Horatius

1. Od. 12. III. Od. 5. 14. IV. Od. 5. 14. 15. II. Epist. 1.

2 *Quæ nemora*] Noster II. Epist. 2. 'Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit urbes Rite cliens Bacchi.' Item: 'Carmina secessum scribentis et otia quærunt.'

Velox mente nova! quibus
 Antris egregii Cæsaris audiar
 Æternum meditans decus
 Stellis inserere et concilio Jovis!

5

pior spiritu insolenti? Quibus speluncis meditabor immortales honores Augusti, ut audiar inserens illum sideribus ac Jovis concilio? Canam splendores novos, nec-

*****

ut ibi, ita nostro l. priori etiam præpositionem allevere Grammatici. Mox et quos plures Lamb. ac Torr. aliquot Bentl. Pulmanni Diesth. Basill. 1527. 31. 55. Muret. Fabr. Torr. Rntg. aut q. Acr. tres Lamb. duo Torr. Pulmanni Gemblac. 1. 2. et Beller. unus Bersm. omnes Cruq. et præter tres nostri, Bentleii Græv. Leid. Regin. aliique, Venett. Locher. Asc. Lamb. Cruq. Steph. Heins. Fab. Dacer. Baxt. Jon. Bentl. San. Præstat igitur aut auctoritate. Similis locus Virg. Ecl. x. 9. Sed fateor, mihi illud aut, licet minus languidum, quam et, tamen ipsum etiam ab hoc enthiasmi rapidissimo impetu plane alienum, ac nimis otiosum tardumque semper visum fuisse. Tum neque ad sententiam satis justa interrogatio per distributionem: 'quæ in nemora aut in quos specus?' Itaque e sensu lyrico vera lectio, et sententiæ et fervori poetico aptissima, quam dedit Cuning. (et post eum Jon.) quæque jam est in uno Bersm. nostrisque Mentel. Helmst. Dess. 2. quæ nemora, quos a. in sp. Haud dubie de metro solliciti Grammatici illud et s. aut intrusere. Sed vid. V. L. sup. ad xvi. 26. Item suspicor, in plurium libris veram istam lectionem extitisse, sed non ab illis notatam, quia pro errore librarii haberent omissionem particulæ. Jani. Quæ nemora Harl. 3. Bipont. Mitsch. Francis, Wetzel. Wakef. Kidd. et Comb. Quæ in nemora Harl. 1. 2. 4. 5. 6. Delph. Bond. et Schrevel. et quos Venett. ap. Zenn. Schrevel. et Gla-rean. aut quos Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Delph. Mitsch. Wetzel. Wakef. Kidd. et Comb. Conjunctionem delent Francis et Bipont. Lips. 2. agar cum superapposito o.—5 Du Hamel emend. Æternum modulans.—6 'Alii consilio, quod accommodatius esse videtur, non propter Ægyptiam fabulam a Baxtero memoratam, sed quia Jovis consilium ibi habetur.' Heyne ad Virg. Georg. 1. 25. consilio Comment. et codd. omnes Cruq. plures Torrent. Mentel. Fran. Helmst. Lips. 1. 2. 3. (Lips. 4. consilio) Venett. 1478. 1492. Locher. Basil. 1555. 580. Land. Torr. Cruq. Baxt. ed. pr. consilio Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. alii, cum edd. Bond. Delph. Schrevel. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Francis, Comb. et Kidd. 'Habuerunt haud dubie et multi libri Lamb. et Bentl. consilio, sed neglexerunt viri docti. Equidem lectionem hanc priscam revocandam censui pro vulgata concilio, quia illa, præter tantam e codd. auctoritatem, et doctior est, et sublimiorem, si quid video, ideam præbet. Nam consilium (ἡ βουλή,) Jovis, supremos illos cælestes, qui ei in rerum administratione assessores sunt et consiliarii, designat; quæ notio in concilio non inest. vid. Gesn. Thes. et Ernest. Cl. Cic. v. consilium. Sæpissime a librariis permutata consilium et concilium, ut notum.'

NOTÆ

3 *Mente nova*] Divini instinctu, dicendi facultate plusquam humana. Adverte, studiose Lector, incisam passim orationem. Talis enim enthemum decet.

Quibus Antris, &c.] Quibus in locis a turba semotis, sacrisque, animo soluto meditabor dignos Augusto ver-

sus, quibus illum cælo consecrem. Vide supra Od. v. Stroph. 1. ibique Not.

6 *Concilio Jovis*] Deorum cætui. Fingunt enim Jovem in gravioribus Deos convocare et consulere. Vide Homer. Iliad. τ.

Dicam insigne, recens, adhuc
 Indictum ore alio. Non secus in jugis
 Exsomnia stupet Evias,
 Hebrum prospiciens, et nive candidam

10

dum ab aliis celebratos. Haud aliter attonita est Baccha, in montibus expurgiscens,

//////////

Jani.—9 *Exsomnia (exomnis)* Acr. Comment. Cruquii Faërn. Urs. Jann. Torn. et tres Vatt. Lamb. omnes Cruq. plures Torr. plures, ut videtur, et vetustiores Bentl. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Brod. duo Bersm. Mentel. Franeq. Lipss. Alt. 1. Helmst. Dess. 2. Mancin. Asc. Basill. Lamb. Cruq. Torrent. H. et Ro. Stephh. T. Fab. Fabric. Baxt. Dacer. Jon. Delph. Schrevel. Jani, Biont. Mitsch. Wetzcl. Wakef. et Comb. Est enim post Steph. vulgata lectio. 'Sed divise *Exsomnia* nonnulli Lamb. et Torrent. Helmst. Gott. Zar. Venett. 1478. 1492. Locher. Basil. 1555. Heins. Muret. omninoque vulgo editt. ante Steph. *Exsomnia* Mediol. 1486. 1502. *Et somnia* Venet. 1495. aperto lapsu. *E somnia* Alt. 2. Flor. 1482. Venet. 1486. Land. Cun. [et Francis.] Sive *ex* putetur esse pro *post*, uti sæpius, etiam Gr. ἐξ, sive, quod doctius sit, βαρχυλόγως dici *Exsomnia stupet*, pro e somno evigilans *stupet*, satis bene habeat *Exsomnia*, divise scriptum; pro quo *E somnia* maluisse nonnullos festivum est. Attamen *Exsomnia* et tanta codd. auctoritate defenditur, et tam aperte ab Horatio e Græco expressum est, et habet denique tam gratam sensui lyrico vim ad designandum ipsum temporis punctum, quo Evias evigilat, (quod in altera lectione vix sentitur,) ut mihi quidem mirum videatur, quod sperni tam insignis et aperte vera lectio potuerit. Inprimis Bentl. emend. *Edonis*, h. e. Thracia, vel Thraciis, jungendum vel cum *Evias*, vel, quod ille mavult, cum *jugis*; qua emendatione vix quicquam audacius esse potest. Primum Bentl. ait, verbum *Exsomnia* semper esse idem ac 'insomnia,' Bacchas autem, (quod notum,) non insomnes mansisse, sed denique obdormisse. Quæ addit, τὸ *jugis* non posse esse sine epitheto, et Ovidium Trist. iv. 1. 42. etiam dixisse: *Edonis stupet jugis*, ea bella profecto, si Diis placet, argumenta sunt. De emendatione *Exan'ma* ap. Jones. ne verbum quidem. *Jani.* Benthleium sequitur Kidd. In eodem versu codd. variant: *Euhias*, *Euchias*, *Heuhias*, *Euhyas*, *Heuchias*. Wakef. et Kidd. cum Bentl. *Euias*.—10 *Hæmon* pr. aut *nive candidam Atho arcem*, aut *pedite arbore* emend. ap. Jones. *candidum* Lips. 4. Venet. 1492. et Locher.—

NOTÆ

8 *Indictum ore alio*] Seu quod primus Latinorum Horatius Lyrica scripserit, seu quia Augusti gesta et virtutes sunt quid novum ac inauditum, adeoque mortalium nemini cognita aut relata sunt adhuc ejus insignia.

Non secus in jugis, &c.] Tantus metastupor divina Cæsaris encomia canere meditantem corripit, quantus invadit Bacchas e furore divino et somno exsolutas. Vel tanto ardore aggredior Augusti laudes, quanto Bacchæ Orgia.

9 *Evias*] Bacchi sacrificula, ab Evio

Bacchi cognomine, de quo 1. Od. 18. 9. *Exsomnia*, vel, excitata ab eo somno qui post divinum furorem occupare solet, animoque tranquillitatem reddit. Vel; pervigil: noctu enim celebrabantur Orgia, in Thraciæ præsertim montibus. Unde et mox Hebri Rhodopesque mentio.

10 *Hebrum*] Hic Thraciæ fluvius oritur e monte Rhodope non procul Adrianopoli, labitur in Ægæum mare, e regione insulæ Samothraciæ, volvens aureas arenulas. Solin. lib. xv. De eo jam 1. Od. 25. 20.

Thracen, ac pede barbaro
 Lustratam Rhodopen. Ut mihi devio
 Ripas et vacuum nemus
 Mirari libet! O Naiadum potens,

cum cernit Hebrum, et Thraciam nivibus albescentem, atque Rhodopen pedibus barbarorum peragratam. Quam placet mihi longe aberranti admirari cautes et sylvam

11 Unus Bersmanni et Dess. 2. *aut pede barbaro*.—12 *Lustratum* optimi codd. Torrentii, et Helmstad. a m. pr. Vide Burm. et Heins. ad Ovid. Met. ix. 165. ubi multi codd. 'nemorosum Ceten.' *Substratam* Dess. 2. 'aut mihi' Dess. 2. *ac mihi* Div. Sil. Mart. Cruq. haud dubie e vs. 11. Amplexi tamen hoc Bentl. Cun. [et Kidd.] ob præcedens *non secus*, quo referunt *ac mihi*, &c. Multis probat Bentl. vulgo dici Latine *non secus ac*; tamquam non ob id ipsum, etiamsi velis referre ad *non secus*, exquisitius sit ut. Ingratum etiam indoctumque esset, ut jam San. vidit, geminatum *ac* (vs. 11. 12.), duplici sensu. Omnino præter Bentl. et Cun. jam Acron et Comm. Cruquii ac post eos plurimi, ut Cruq. Schmid. et, qui plane novam observationem in eo se afferre dicit, Cl. Sivr. omnia illa: *Non secus...mirari libet*, in unam sententiam junxerunt, ut esset similitudo quam maxime methodica. Contendit enim Bentl. τὴν *non secus* semper aliquid, quocum instituatur comparatio, vel ante vel post se habere debere. O frigus grammaticum in Dithyrambo! a cujus natura, ut bene Sanad. monet, tam methodicæ grammaticæque connexiones, enthusiasmum refrigerantes, alienissimæ sunt. Sensus lyricus ferre h. l. non potest tam accuratum subtilemque commensum particularum, sed post *Rhodopen* punctum poni jubet; ut sqq. *Ut mihi*, &c. novam sententiam constituent. Recte sic Lamb. Torr. Baxt. Sanad. Jon.' Jani.—13 '*Ripas* omnes codd. omnesque editt. ante Muretum, qui primus correxit *rupes*, eumque secuti Lamb. Steph. Fab. Dacer. Despr. Heins. Cun. Sanad. Jon. plurimique alii. Movebat Viros doctos hoc (ut diserte Bentl. ex eoque Sanad.), quod nusquam simpliciter *ripa* ponatur, sine mentione fluminis aut aquæ. Attamen neque *rupes* Benteleio placent, sed emendat *rivus*, quia inducantur *Naiadum*

NOTE

Nive candidam Thracen] Regio hæc frigidissima nunquam non habet nives, 'nec cælo læta nec solo,' ex Pomp. Mela. Inter alios montes tollit Rhodopen, incoliturque gente, cui velut insita a natura barbaries. Vide i. Od. 27.

11 *Pede barbaro Lustratam Rhodopen*] Hic subtiliores aliqui afferunt Orpheum *pede barbaro*, id est, carminibus, illustrantem Thraciam suam patriam, et in ea montem Rhodopen: eo sensu, ut tam sit omnibus admirabilis Horatius Augusti laudes celebrans, quam Bacchis Thrax Orpheus canens, et ob cantum toto orbe nominatus. Sed o commentum, quod nos-

tro etiam Poëtæ latuisse credendum est.

12 *Ut mihi devio*, &c.] Afflatus numine Horatius duntaxat ea loquitur, quæ meditabundum juvant Poëtam, desertas regiones, specus, rupes, nemora.

13 *Ripas* [*Rupes*] Sic apposite Muretus doctis visus correxisse, quia *rupes* ad rem convenientiores: cum tamen plerique codices habeant, *ripas*; nec ita absurde, ut quidam volunt. Nam et flumina et fluminum ripæ ad solitarium et cogitabundum pertinent.

14 *O Naiadum potens*, &c.] Quod aquis vinum est potentius ac vali-

Baccharumque valentium	15
Proceras manibus vertere fraxinos,	
Nil parvum aut humili modo,	
Nil mortale loquar. Dulce periculum est	
(O Lenæe!) sequi Deum	
Cingentem viridi tempora pampino.	20

desertam! O Rex Naiadum et Bacchantium altas fraxinos manibus revellere potentium, nihil exiguum aut vile, nihil humanum canam. Suave est periclitari, o Bacche, sequendo numen quod circumdat caput virenti palmite.

des, et ap. Eurip. Bacch. 1049. 1091. Bacchæ in convalle Cithæronis ad rivus consideant. Utrumque argumentum admodum debile. Hoc verum, sæpius librarios *ripos*, *ripas*, et *rupes* permittasse. Sed non solum præclare habet, multoque magis poetica est lectio *ripas*, verum et magnificam prorsus imaginem præbet, quam nec *rupes* nec *rivi* ostendant. *Rivos* multo minus etiam h. l. probem, quam *rupes*. Illis enim *mirari* (vs. 14.) s. stupere vix satis convenit. Hoc ipse Benth. sentiens, de rivis lactis, mellis, vini, ex II. Od. 19. 10. cogitat, quod vix cuiquam mortalium, præter illum, in mentem venire poterat. *Jani.* *Rupes* Venet. ap. Zeun. et Francis. *Rivos* Fürstenb. et Kidd. *Ripas* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Mitsch. Bipont. Wakef. Wetzel. et Comb.—15 Dess. 2. *Baccharumque violentium*. 'Non male haberet per se forma: *violentium vertere*; sed præstat *valentium* simplicitate ac vi.' *Jani.*—16 Benth. Græv. *fraxinus*. Plura arborum nomina, quæ proprie secundæ sunt declinationis, doctiori forma ad quartam inflecti, jam vidimus. Vid. II. Od. 7. 19. II. Od. 14. 23. II. Od. 15. 6. cf. ibi Benth.—17 Quinque codd. Torrentii, Lips. 1. 2. 3. 4. Altt. 1. 2. Helmstad. Harl. 3. 6. Florent. 1482. Venet. 1486. Baxt. et Gesn. *humile*; Harl. 1. 2. 4. 5. Vet. Comb. ceteri codd. et edd. 'Cum nec Baxteri nec Gesneri ratio placeret, restitui optimorum et plurimorum *humili*, ob metrum, ob modum, ob sensum: nam vult loqui modo sublimi.' *Zeun.*—18 Venet. 1492. Locher. et Ascens. *loquor*. 'In vulgari lectione: *dulce p. est*, mihi semper suspectum fuit *τὸ est*, nimisque languidum, et ab hac enthusiasmi vehementia alienum, atque e Grammatici glossemate in contextum irrepsisse visum. Abest enim a nostro cod. Helmst. item a Venet. 1478. Itaque abjeci.' *Jani.* Abest etiam ab Harl. 1. 2. Venet. 1477. 1479. et Bipont.—19 'Si intercludemus *O Lenæe*, ut modo exclamatio sit, ut *io Bacche*, *Eroë*, et similes, non allocutio proprie dicta; nihil opus erit conjectura Benth. *Te, Lenæe, sequi ducem*. Venustior forte hic versiculus: sed alter, quem libri omnes habent, magis Bacchiens.' *Gesn.* *O Silene* conject. ap. Jones. 'Putabam aliquando, forte legendum *Io Lenæe!* cum et ap. Catull. LVIII. 124. &c. hand dubie *Io* pro monosyllabo sit, et facile ab initio versus perire potuerit litera *i*. Sed et *o* pro *io* bene habet, quemadmodum ὦ Ἰακχε, ὦ Βρομῆ.' *Jani.* 'Posui punctum post *Deum*, ne eo potius referas, quam ad Horatium, vocem *Cingentem*; quod concinnitatem loci perderet.' *Wakef.*

NOTÆ

dins, hinc veteres Naiadum, id est, Nympharum fluminibus præsidentium, Regem finxere Bacchum.

15 *Baccharum*] Bacchi Sacerdotum. Quod additur, *valentium Proceras ma-*

nibus vertere fraxinos, videtur allusisse Horatius ad id quod scribit Euripides in *Bacchis* Act. IV. cum evasisset in abietem Pentheus rabiem fugiens Bacchantium, eo statim accurrisse

NOTÆ

illas omnes, ac duce Agave saxa primum molitas in eum contorsisse, postea vero ipsam arborem radicibus conensisse ac tandem prostravisse.

17 *Aut humili modo*] Quidam legunt: *humile modo*.

18 *Dulce periculum est*] Scio me periculosum tentare opus et arduum; at duce Deo non indignum immortalis Cæsare carmen edam.

19 *Lenæ*] Unum est e Bacchi cog-

nominiibus, ἀπὸ τοῦ ληνοῦ, *torculari*, in quo vinum exprimitur. Ex Diod. Sic. iv. 5. et v. 1. Donatus perperam Latinam commentus est originem, a 'leniendo.' Cui et refragatur Servius in Virgil. Georg. ii. 4.

20 *Cingentem viridi tempora pampino*] Hoc et suos clientes, et seipsum coronare amat Bacchus. Infra iv. Od. 8. 'Ornatus viridi tempora pampino.'

ODE XXVI.

AD VENEREM.

Horatius pæne emeritus Cupidinis miles, ægre tamen militiam dimittit. (Amare se desiturnum ait, Chloës pœnam imprecatur, ut amet. *Gesn.*)

VIXI puellis nuper idoneus,

Et militavi non sine gloria;

Nunc arma defunctumque bello

Barbiton hic paries habebit,

Haud ita pridem vigebam aptus virginibus, nec inglorius bellavi. Jam arma et perfunctam militia ista lyram tenebit murus ille qui stipat latus sinistrum Veneris

Ode secunda Libri quarti in Ed. Sanad. Inscribitur in quibusdam vett.

NOTÆ

Metrum idem quod supra i. Od. 9.

1 *Puellis nuper idoneus*] Jam vero annos quadraginta natus ab eis contemnor: quare ab ista militia cessare debeo in posterum. Vide i. 19. et iv. Od. 1.

2 *Militavi*] Ovid. Art. Am. 'Militat omnis amans: et habet sua castra Cupido.'

3 *Nunc arma, &c.*] Jam abjicienda mihi sunt arma, atque, ex more suspendenda in templo Veneris, funalia, vectes, arcus.

4 *Barbiton*] Versus lyricos et amatorios. De eo iustrumento musico i. Od. 1.

Paries habebit Lævum marinæ qui Veneris latus Custodit] Quia fortunatus fui in ea Veneris militia, hinc volo suspendi arma mea congruo loco et meæ felicitatis indice. Videlicet statuae Deorum Meridiem aspiciebant, proindeque Occasum habebant ad dextram, Ortum ad sinistram: porro ex Etrusca disciplina pars Orientalis boni ominis erat, ideoque fausta quælibet ad ortum auguria et auspicia habebantur. Unde Virgil. 'intonuit lævum.' Seu quod ea erat Horatii dextra ad Veneris imaginem conversi: et pars quoque templi dextra; quæ quidem semper felix censetur.

Lævum marinæ qui Veneris latus
Custodit. Hic, hic ponite lucida
Funalia et vectes et arcus
Oppositis foribus minaces.
O quæ beatam, Diva, tenes Cyprum et

maritimæ. Istic istic deponite faces accensas et vectes et arcus præclusis januis minitantes. O Dea, quæ fortunatam obtines Cyprum, atque Memphim nivibus

//////////

Ad Venerem Lyrae et Amori valedicens.—6 Dess. 2. *Sic hic ponite.*—7 ‘*Funabula* Lips. 3. *restes* Mentel. Mox *arcus*, sagittandi instrumenta, quomodo hic locum habere possint, cum vix intelligatur, Bentl. emend. *vectes securesque*, quod præclare convenit, cum commissatores etiam secures secum gesserint ad fores effringendas. Vid. Theocr. Idyll. II. 128. Plant. Bacch. v. 1. 31. cf. Virg. Æn. II. 480. Potuit quoque, omisso primum *que*, tum initiali *s*, ex *ecures* denique oriri *et arcus. et harpus* emend. Cun. eumque secutus San. Harpeensis falcatus, quali Mercurius Argum, Persens Medusam confecit. Sed licet hæc emendatio a literarum similitudine propius accedat ad vulgatam lectionem, tamen insolens sit, ense falcato juvenes Romanos commissantes armare. *ad arcus* (ponite) emend. Klotz. Lectt. Ven. p. 331. *arcus* explicans fornices, qui circa templa structi fuerint. Sed hoc et durum, neque aptum satis, cum non de templo publico, sed de sacrario privato agatur. Igitur Bentleii emendatio ceteris præstat. Divinabam aliquando: *et artes*, h. instrumenta, arma; sed vereor, ne hoc sit nimis generale. Possis et suspicari: *et hamos* (*amos*), h. instrumenta ferrea incurva, vel, quod forte magis placeat, *uncos*, fustes, s. palos incurvos; vid. Burm. ad Val. Flacc. VIII. 298. Si tamen hos ipsos uncos docte *arcus* h. l. dictos putes, emendari nil opus sit.’ *Jani*.—9 Nonnulli codd. Lambini, unus Bland. Mald. et Mart. Cruquii, dno Bersmanni, Bentleii Græv. Regin. Galiens. et Battel. Lips. 2. a m. pr. Lips. 3. Dess. 2. Vet. Comb. Venett. al. *regis Cyprum*; Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Altt. 1. 2. Dess. 1. Helmstad. tres Bland. Silv. alique codd. et edd. *tenes*

NOTE

Hinc igitur ad lævum simulacri Veneris latus, hoc est, ad dextrum fani parietem arma collocat, quibus non sine gloria militarat.

5 *Marinæ Veneris*] E maris spuma genitæ: ut fabulantur Hesiod. Theogon. Inde Græcum nomen Ἀφροδίτη, nam ἀφρός, *spuma* dicitur.

7 *Funalia*] Noctu amatores ad amicarum fores accensis facibus pergebant, atque illas, his demum extinctis, occentabant. Pers. Sat. v. 166. ‘Chrysidis... ante fores extincta cum face canto.’ Vide supra Od. x. hujus libri.

Vectes et arcus, &c.] His scilicet armis atque instrumentis quatiebant effringebantque fores meretricum oclusas. Vide supra Od. xiv. sub finem. Et I. Od. 25. Apud Terent. in Eunuchis, Thraso Thaidis ædes expugnaturus, ‘procede,’ inquit, ‘huc cum vecte.’ Belle Cato vetriculariam appellat vitam furum, qui vecte parietes domorum soleant perforare.

9 *Beatam Cyprum*] Insulam, de qua I. Od. 3.

Beatam] Vel opibus vel patrocinio Veneris.

Memphin carentem Sithonia nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloën semel arrogantem.

10

Sithoniis immunem regis, semel feri superbam Chloën elato flagello.

////////

Cyprum. Ab nno Bersmanni et Dess. 2. abest *et.*—10 *Memphim* vulgg. sed doctiori forma *Memphin* Bentleii Græv. Leid. Regin. Gal. et Battel. Mentel. Lips. 1. 2. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Venett. 1477. 1478. 1479. Vet. Comb. Fab. Dacer. Bentl. Cuning. Sanad. Jani, Mitsch. Bipont. Comb. et Kidd. *carentes* Vet. Comb. *Sythonia*, *Scithonia*, *Scythonia*, variantes ap. Jani.—12 Nonnulli codd. et edd. vett. *Cloën*.

NOTÆ

10 *Memphin*] Ægypti urbem, in qua celebre Veneris templum, teste Strabone, lib. xvii.

Carentem Sithonia nive] Ea regio utpote fervida non habet nives, ut Sithon Thraciæ mons. Virgil. Ecl. x. 'Sithoniasque nives hyemis subcamus aquosæ.'

11 *Regina*] Mentium dominatrix Venus.

Sublimi flagello, &c.] Ictu vehementiori percute: fastidium Chloës et superbiam tibi ingratam ulciscere: ferociam elide. Animadverte porro amantium levitatem ac stultitiam. Videbatur Horatius primo velle amores abjicere; ecce vero seu amans, seu iratus supplicat Veneri, ut frangat Chloës arrogantiam, eamque tangat a qua ipse spernebatur.

ODE XXVII.

AD GALATEAM.

Sub Galatæ mariuæ Deæ nomine nobilem quandam amatam a navigando in Græciam deterret. Etsi enim nihil ambigat, quin Dii sibi tam piæ puellæ vice angnratum ituro prospera aspiciat datura sint; consultius tamen ducit sibi a procelloso mari, præsertim vero hyberno tempore, cavere quam auguriis ejusmodi fidere. Deinde adjecto pulcherrimo de Europæ raptu Episodio ostendere conatur parum convenire formosis maria trajicere. (Harduino si credimus, auctor Gallicam nobilitatem debortatur a navigatione et expeditione quam 1234. Joannes Briennensis Comes suscepit in terram sanctam. *Gesn.*) (Galateam a navigatione avocare videtur Poëta non tam omnibus infaustis quam Europæ exemplo. Nam omina mala, inquit, eveniant improbis hominibus, et priusquam cornix tempestatem gravem portendat, ego exorabo Deos ut faustum omen mittant. Quare per me eris felix ubique, nec ulla avis mala iter tuum impedit. Etsi autem indicia quædam tempestatem gravem portendunt, Dii tamen pericu-

lum omne vertant in hostium uxores. Sed ut tu te navi, ita olim tauro se credidit Europa; cujus consilii ipsam vehementer pœnituit. Summa igitur Carminis venustas maxime cernitur in honorificentissima Galatææ comparatione cum Europa regis filia, pia, casta, quæ ob formam et virtutem uxor Jovis facta et nomen immortale est nacta. Verum si quis locum 66-71. malit ad vim argumenti referre quam ad exornationem narrationis et laudes Europæ, is, mea sententia, rectius consilium carminis totius ponit in eo, ut Poëta Galatæam timidiorē et dubitantem ad audacter navigandum hortetur. Rem viris doctis judicandam relinquo. *Zeun.*)

IMPIOS parræ recinentis omen

Ducat, et prægnans canis, aut ab agro

Rava decurrens lupa Lanuvino,

Fœtaque vulpes;

Sceleratos deducat augurium parræ cantum iterantis, et canis gravida, vel lupa rufa veniens ab agro Lanuvino, et vulpes catulos enixa. Anguis quoque viam in-

Ode nona Libri quarti in Ed. Sanad. Vulgo inscribitur, *Ad Galatæam navigaturam*.—1 Nonnulli ap. Jani *parræ*. Lips. 4. *retinentis*.—2 *Ducit* emend. Cuning. et sic Sanad. et Francis. aut *prægnans canis* Cuning. Sanad. et Francis. *prægnas* quidam scribunt hic et alias.—3 *Rauca* in nonnullis fu-

NOTÆ

Metrum est idem quod 1. Od. 2.

1 *Impios parræ*, &c.] Hæc Ode præ ceteris involuta multum negotii semper Interpretibus facessivit: multum quoque habet gravitatis et elegantiae. Quæ et qualis sit Galatæa illa, et cur ita studiose ad eam scribat Horatius, haud notum est.

Impios parræ recinentis omen Ducat, &c.] Impii iter facturi triste quodlibet auspiciū habeant, pro suo malo merito: tibi vero, Galatæa, fausta quæcumque adsint.

Parræ] Ingratæ et infaustæ fuit vocis parra avis: quæ vero fuerit illa, minime liquet. Quibusdam *mesange*, aliis *vanneau*, aliis aliter appellatur. Plin. lib. xi. 37. init. 'Volucris apices diversi quidem generis: Phænici plumarum serie . . . Phasianæ corniculis: præterea parra' (alii tamen legunt, *parvæ*) 'quæ ab illo gale-rita appellata quondam, postea Gallico vocabulo etiam legioni nomen

Delph. et Var. Clus.

dederat alandæ . . . cirros Pico quoque Martio,' &c. Lib. vero xviii. cap. 29. manifeste ac diserte scribit, 'avem parram, oriente Sirio, ipso die non apparere, donec occidat.'

Recinentis] Quædam aves cantu omen faciebant, ut noctua, corvus, cornix, picus, parra; hinc oscines, quasi oricines: aliæ volatu et aliis, unde alites ac præpetes dictæ; ut aquila, vultur, milvus, accipiter, aliæque altum volantes. Virgil. Æneid. iii. 'Et volucrum linguas, et præpetis omina pennæ.'

2 *Prægnans canis*, aut, &c.] Veteres superstitiosi multa quidem ominosa existimabant nulla aut levi ratione; ut si quid male cesserat, cum v. g. prægnans canis occurrisset, inde talem occursum deinceps habuerunt infelicem et mali ominis. Ejusmodi plurima profert hic Poëta noster. Vide Alex. ab Alex. v. 13. &c.

3 *Lanuvino*] Pro quolibet positum

Horat.

2 K

Rumpat et serpens iter institutum,
Si per obliquum similis sagittæ
Terruit mannos. Ego quid timebo
Providus auspex?

5

ceptam remoretur, cum velut sagitta e transverso equis pavorem injecit. Ego cui

//////////

isse olim, facili lapsu, videtur. Nam in Aconis commentariis, ubi h. l. plura scholia juncta sunt, una nota expl. 'voce non clara.' *rufa* libb. antt. ap. Mancin. *Lanubini* multi scribunt, solenni permutatione *τὸν v* et *b*. *Lanivino* scribendum ait Mancin. ob lapidem antiquam, quem ipse in eo oppido vidit, in quo: s. p. q. LANIVINVS. item ap. Gruter. CCCLXXXI. l. CVR. RP. LANIVINOR. cf. Sigon. ad Liv. VIII. 13. Drakenb. et Heins. ad Sil. Ital. XIII. 364. *Lanibino* unus Fabr. *Lanivino* etiam Venet. 1492. et Ascens. quod recepit Jani.—4 'Olim a Librariis turbatum est in hoc vocabulo *Fæta*. Blandinius unus apud Cruquium, *Pastaque*, alter *Fertaque*: Leidensis noster pro varia Lectione *Fataque*: Grævianus *Festaque* et in margine *Fætaque*. Nicolaus Heinsius in ora exemplaris sui, *Forte*, inquit, *Forda*que *vulpes*. Nollem hoc a viro illustri profectum. *Forda* enim de 'bove,' 'vacca,' peculiariter dicitur; non de 'vulpe' aut aliqua fera. Ovid. Fast. IV. 630. *Bentl.* *Pætave* conject. ap. Jones. *Fætave* Cuning. Sanad. et Francis. *Fetaque* Jani et Mitsch. e Cellar. Orthogr. Lat. ed. Harles. tom. I. p. 236.—5 *Rumpit* Bentleii Græv. et sic Bentl. Sanad. Cuning. Francis, et Kidd. 'Est omnino h. l. *Rumpat* legendum.' Klotz.—7 *Ego quid* Harl. 2. 4. 5. Færn. et unus Vat. Lamb. Pulmanni Humm. Gemblac. 2. Beller. et Diesth. omnes Cruq. præter duo, dno Bersm. Gott. Sax. Brod. Mentel. Dess. 2. Lips. 4. Zar. Mediol. 1477. 1502. Venet. 1478. 1492. Locher. Asc. Cruq. Vascos. Buxt. qui Lips. 2. cur unus Bland. Cruq. Lips. 2. pro var. lect. Flor. 1482. Venet. 1486. cui Bland. an-

NOTÆ

quibusdam videtur; non ita vero aliis, eo quod per illud ad viam Appiam oppidulum iter erat Galatæe Brundisium pergentis ad conscendendam ibi navem. Res exigui momenti.

5 *Rumpat et serpens*, &c.] Græcis ἀκοντίας, Latinis *jaculus*, serpentis genus est, ex arboribus in prætereuntes sese vibrantis ad modum sagittæ. *Ælian.* Hist. Anim. VI. 18. *Plin.* VIII. 23. 'Vulgatum est,' inquit, 'jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantum cavendas serpentes, sed et missili volare tormento.'

6 *Similis sagittæ*] Nolunt hic intelligi missilem ex arcu sagittam; quam nihil vetat, ut patet ex Not.

præced. At placet indicari eam surculi partem in vitibus postremam et superiorem, quæ incurva et contorta serpentem refert, vocaturque sagitta. *Columell.* III. 17. *Plin.* XVII. 21. 'Sagittæ vocantur surculi, cum intorti panguntur. . . . sagittas serere minus utile, quoniam in transferendo facile rumpitur quod intortum fuit.'

7 *Terruit mannos*] Externit equos currum trahentes, in eos insiliens, eo modo quo mox explicuimus. *Mannus* vocatur equus minor ad manum facili et obsequens. Torrentio est gradarius equus, tollutum et sine equitis molestia decurrens.

Ego quid [cui] *timebo Providus auspex*] Ita fere omnes codices. Sensus est:

Antequam stantes repetat paludes

metuam augur prævidens futura? Priusquam avicula pluviae proximæ prænuntia

~~~~~

tiquiss. Cruq. (quanquam cum litura), cum superascr. 'alias quid,' Lamb. Torrent. et Bentl. e suis codd. Pulmanni Gemblac. 1. unus Bersm. Lips. 1. 3. Franeq. Helmst. Basill. 1527. 31. 55. 80. Venet. 1590. Muret. H. Steph. Fabr. Heins. Fab. Rutg. Burm. Dacer. Bentl. Cnn. San. Jon. 'Præstat etiam cui ad sententiam, ex eoque facile ceteræ varietates ortæ.' Jani. Mox vs. 7. post *auspex* interrogationis signum habent Ascens. Basill. Lamb. (sed non primus, ut Torr. criminatur) Cruq. Heins. Fabr. Steph. Fab. Rutg. Baxt. Gesn. Zenn. Comb. Bond. Schrevel. Delph. al. At nudum comina ponendum censuere Passerat. Muret. Xyland. et Torrent. et sic Dacer. Zurk. Despr. Bentl. Cnn. Sanad. Jones. Jani, Francis, Mitsch. Bipont. Wetzel. Wakef. et Kidd. 'Est autem et comina inserendum post time-

NOTÆ

Non est quod timeam tibi, Galatea; cum nullo sis crimine obstricta, felici exitu ut et auspicio fluent tibi omnia: nec non faustum tibi augurium et ego precabor navigare cupienti: sis ubique felix. Quod si liceat aperire quod sentio, malim certe, cum Eruditis nonnullis, interrogationis notam expungere, et, continuato sensu et oratione, iungere cum sequentibus hoc sensu: Ego Horatius, si cui timebo auspex providus, (ut tibi navigaturæ timeo, Galatea,) huic 'prece suscitabo oscinem ab ortu Solis corvum,' quo deterreatur a conscendendo mari, isto scilicet malo augurio. Vide mox annotanda.

8 *Auspex*] Is augurium captans se debet capite velato: lituum sine nodo tenens aduncum, quo cœli regiones et certa spatia notabat, quibus videnda ad se pertinere designabat, &c. Alex. ab Alex. ante cit. Quam vero mundi partem spectabat augur? hinc enim pendet multarum solutio quæstionum: nimirum ubi dextra pars, ubi læva constituenda; adeoque quod felix, quod infelix omen. Primi Rom. angures Orientem spectarunt ab Albanis et Latinis edocti. Patet ex Virgil. *Æneid.* viii. 68. et *Æneid.* xii. 172. Subinde vero, ex Etrusca

disciplina, ad Meridiem conversi omen capiebant et auspicium. Vide Varron. lib. vi. Plin. ii. 54. Quæ cum ita sint ortus Solis erat eis ad lævam, occasus ad dextram: ergo quod mox ait Horatius, 'corvum ab ortu Solis oscinem,' sinistrum infelixque augurium denotat. Adde quod vulgo putabantur auspicia corvi dextri fausta, lævi infelicia: cornicis contra. Plaut. Asinar. infra citand. Item Anul. Scen. 20. 'Non temere est quod corvus cantat mihi nunc ab læva manu,' &c. Cic. de Divin. 1. 'Quid augur, cur a dextra corvus, a sinistra cornix faciat ratum?' Et antea: 'Panætius requirit Jupiterne cornicem a læva, corvum a dextra canere jussisset.' Et de Divin. ii. 81. 'Cur aliis a dextra, aliis a læva datum est avibus, ut ratum auspicium facere possint?' Verum enimvero 'magna hujus observationis vanitas,' ut ait ipse Plin. mox cit. Et Cic. de Divin. ii. 82. 'Quæ autem est inter Augures conveniens et conjuncta constantia? Ad nostri angurii consuetudinem dixit Ennius: 'Cum tonnit lævum bene tempestate serena.' At Homericus Ajax apud Achillem querens de ferocitate Trojanorum, nescio quid hoc modo nuntiat: 'Pro-

Imbrium divina avis imminetum,
 Oscinem corvum prece suscitabo
 Solis ab ortu.
 Sis licet felix ubicumque mavis,

10

redeat ad paludes minime fluentes, rotis vocabo corvum ab Oriente canentem. Esto

bo. Jani.—10 Sex codd. Torrentii et Lips. 1. 3. *imminetum*.—12 *Lucis ab ortu* Lips. 4. et nonnulli ap. Mancin.—13 Vet. cod. H. Steph. (Præf. ad Lect.) *ubicumque navis*; unde Rutgers. Lect. v. 8. conj. *ubicunque nabis*, ut sæpius ‘nare’ de navigantibus. Probat Nic. Heins. ap. Bentl. qui suspicabatur *amabis*. ‘Febriculosas conjecturas’ vocat Bentl. nec melius

NOTÆ

spera Jupiter his dextris fulgoribus edit.’ Ita nobis sinistra, Graiis et Barbaris dextra meliora esse videntur. Quanquam hand ignoro quæ bona sint sinistra nos dicere, etiamsi dextra sint. Sed certe nostri sinistrum nominaverunt, (quod a sinendo dictum putant,) externique dextrum, quia plerumque melius id videbatur.’ Vide Just. Lips. Elect. II. 2. Ex his, Lector, vides non absurdam quoque sententiam priorem illorum qui corvum oscinem ab ortu, felix augurium fuisse scripserunt, tametsi ad lævam esset: ubi et distinguendum aīunt inter Auguris dextram manum lævamque, et mundi partem dextram ac sinistram: cum Poëtæ nunc hoc nunc illo modo loquantur. Adde Plutarchum in Quæst. Centur. Rom. ita scribentem: ‘Cur avis sinistra est secunda? . . . Nam sinistrum lævum significat. Potest etiam deduci a verbo sinere. Eam igitur quæ rem sinit avem. . . . vocat vulgus sinistram. Cur vero? An quod Æneæ in acie contra Mezentium stanti fulgur a sinistra victoriæ index micasset, in augurium id verterunt; ac deinceps ita observant? Etenim Thebani, cum sinistro suo cornu ad Leuëtra hostem profligassent, deinde observarunt ut in omnibus conflictibus sinistro cornu

imperium tribuerent. An potius, ut auctor est Juba, respicientibus Orientem Aquilo ad sinistram est, quem mundi partem dextram et supremam habent? . . . An quia terrestria et caduca cœlestibus et divinis cum sint opposita, putabant nobis ea, quæ sinistra sunt, Deos a dextra ostendere?’ Vide et Arnob. lib. IV. paulo post init. ubi *læva natura esse ulla* negat egregie. Nec omitte quod Non. Marcell. docet, aliquando etiam *lævum* in bonam partem, et a levando dici.

9 *Antequam stantes repetat paludes, &c.*] Antequam tempestatem denuntiet cornix ad paludes suo more volitans ac sedens, ibique præsentiens imbrem, divinsque, et voce indicans. Supra Od. XVII. ‘aquæ augur cornix’ dicitur. Vide ibi Not.

11 *Oscinem corvum, &c.*] Ore futura præcinentem. Vide Gell. VI. 6. Plin. X. 12. ‘Pessima corvorum significatio, cum glutiunt vocem velut strangulati.’ Et XVIII. cap. ult. ‘Corvi singultu quodam latrantes seque concutientes, si continuabunt, ventos; si vero carptim vocem resorbebunt, ventosum imbrem præagiunt.’ Contra si ab Ortu clare vocem ediderit corvus, felix auspiciū fuisse narant quidam. Vide supra Not.

Et memor nostri, Galatea, vivas :
 Teque nec lævus vetat ire picus, 15
 Nec vaga cornix.
 Sed vides quanto trepidet tumultu
 Pronus Orion : ego quid sit ater

fortunata ubicunque volueris, o Galatea, et vive nostri memoriam scrvas: et te nec pergere impediat sinister picus nec cornix vagabunda. At cernis quanto frugore properet Orion declivis. Ego scio quam periculosum sit Adriaticum mare,

////////

With. *amaris*.—14 *At memor nostri* Cuning. et Sanad. *Galathea* nonnulli ap. Jani, *vivas Usque nec conj.* With.—15 *Te neque* Lips. 1. *Neque te* codd. et edd. ap. Cuning. unde is *Namque nec*, quod receperunt Sanad. et Francis. *non lævus* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. unus Vat. Lambini, Brod. Lips. 1. a m. sec. Dess. 2. Bentl. Cuning. Sanad. Francis, Towers, Sivr. Schmid. Wakef. Comb. et Kidd. *vetat* ceteri omnes codd. et edd. antiq. cum Muret. Torrent. Cruq. Fab. Steph. Rutgers. Dacer. Baxt. Jones. Delph. Bond. Schrevel. Jani, Bipont. Mitsch. et Wetzl.—16 ‘*Post cornix* colon in multis edd. tanquam seqq. sint apodosis: falso.’ Jani.—17 Harl. 6. *Non vides.* Pulmanni Græv. Lips. 1. Alt. 1. a m. sec. Cuning. Sanad. Francis et Towers. *trepidat*.—18 *Post Orion* interrogandi signum exhibent Basill. Muret. Cruq. Torrent. Fabr. Steph. Fab. Rutgers. Bond. Schrevel. Delph. Bentl. Cuning. Sanad. Francis, Towers, Dacer. Wakef. et Kidd. ‘*Melius*

NOTÆ

15 *Nec lævus vetat ire picus, Nec vaga cornix*] Plaut. Asinar. Scen. iv. ‘*Picus* et *cornix* ab *læva* est: *corvus* porro (als. *parra*) a *dextra*: *consuadent*.’ Plin. x. 12. ‘*Cornix* inauspicatæ est *garrulitatis*, a quibusdam tamen laudatæ.’ Id. ibid. cap. 18. ‘*Pici* (Gallice *pievert*) Martio cognomine, insignes et magni in auspiciis. . . . Ipsi principales Latio sunt in auguriis a Rege qui nomen huic avi dedit. Unus eorum in capite Prætoris urbani L. Tiberonis in foro iura pro tribunali reddentis sedit ita placide, ut manu prehenderetur. Respondere Vates, exitium Imperio portendi si dimitteretur; at si exanimaretur, Prætori. Et ille autem protinus concerpsit: nec multo post implevit prodigium.’ C. Cælio, sive Lælio id tribuit Frontinus in Strate-

gem.

17 *Sed vides quanto, &c.*] Attamen, o Galatea, ne temere te perfido committas mari: animadvertite imminentem ab Orioue tempestatem.

18 *Pronus Orion*] Devexus, ad Occasum vergens. De eo i. Od. 28. 21. 11. Od. 13. in fine.

Ego quid sit ater Adriæ, novi, sinus, &c.] Cave etiam et time Adriatici maris navigationem. Hujus ego pericula sum expertus, inquit Horatius, cum Athenas profecturus conscendi mare Brundisii. Tunc etiam intellexi ‘quid albus peccet Iapyx,’ quam sæpe fallat et decipiat ventus ille flans ex Apulia, in Græciam pergentibus initio propitius, at repente e cælo sereno procellas ciens, et naufragia parans. De eo i. Od. 3. 4.

Adriæ, novi, sinus, et quid albus

Peccet Iapyx.

20

Hostium uxores puerique cæcos

Sentiant motus orientis Austri, et

Æquoris nigri fremitum, et trementes

Verbere ripas.

Sic et Europe niveum doloso

25

utque fallat Iapyx serenus. Conjuges et filii hostium experiantur occultos motus Austri surgentis, et tumultus atri maris, ac littora ictibus fluctuum concussa. Ita

~~~~~

convenit monitoris affectui simplex punctum.' Jani.—19 *Hadriæ* in quibusdam. Vide Var. Lectt. ad 1. Od. 3. 15. *altus* vet. cod. H. Steph. Præf. ad Lectt.—22 *Austri* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. et omnes alii codd. cum edd. antiquis; Muretus primus dedit *Hædi* ex 111. Od. 1. 28. eumque secutus Lambinus unde in plures edd. venit. *astri* suspicio ap. Jones. quam improbat Jani. et in fine vs. abest a Pulmanni Hunn. Helmstad. Venet. 1492. Ascens. Cuning. Sanad. Francis, et Towers; 'quia,' inquit Cuning. 'conveniat imprecationi dissoluta oratio.' 'Sed convenit multo magis,' inquit Jani, 'polysyndeton tali vehementiæ.'—23. 24 Cuning. et Sanad. hic etiam omittunt *et*. Alt. 2. *tremendas*. Bentleii Reg. Soc. *tremētis Verbera ripæ*; et sic edidit Cuning. *tremētes Verbera ripas* dedit Baxter. *gementes conj.* Bentl. et *tremētes Verbera ripas* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. alii codd. et edd. et sic legit Nic. Heinsius ad Ovid. in Addend. ad tom. 1. p. 440. Vide Burm. ad Val. Flacc. 11. 78. Sanad. *rupes*, pro *ripas*, eadem de causa, ob quam Bentl. volebat *gementes*, sc. quia navigantes in alto mari non possint sentire tremētes ripas, audire gementes possint.—25 Lips. 1. 2. *Sic et Europæ*.—26 Bentl. *at scutentem*, quia sit antithesis; sic et Sivr. 'Ita post Bentleium ipse corrigen-

NOTÆ

21 *Hostium uxores, &c.*] In hostes vertantur et irruant mala quævis: a Galatea avertantur.

Cæcos Sentiant motus orientis Austri] Meridianum hunc ventum ignorat nemo valde esse procellosum.

Cæcos motus] Quidam interpretantur, nocturnos, eo quod 'noctu Auster, interdum Aquilo vehementior... et Austro majores fluctus eduntur,' Plin. 11. 47. in fine. Alii legunt *orientis hædi*. De hædorum exortu tempestuoso, vide Not. hujus libri Od. 1. Stroph. 7. Numquid vero sagax Poëta junxisset hædorum ortum cum Occasu Orionis, quem modo attulit? Hic siquidem longe est post illum.

Verumtamen quid vetat Horatium Galatæa interminari Orionis, hostibus vero hædorum malignitatem?

25 *Sic et Europe, &c.*] Vide ne tibi contingat id quod contigit Europæ. Hæc, mansuetum et amabilem taurum conspicata, non est verita ejus tergo insidere, atque etiam maris inire fluctus et inambulare. At pœnituit serius cum se avertam longius sensit. Sic tu, Galatea, placidum nunc mare ultro conscendis: at mox pœnitebit te, cum turbatum ac procellis elatum intuebere. Europa a Jove in tauri formam converso decepta, averta, vitiata est: tu ab Iapyge Austroque, ventis, et ab Orione hædoque sideri-

Credidit tauro latus, et scatentem
Belluis pontum mediasque fraudes

Palluit audax.

Nuper in pratis studiosa florum, et

Debitæ Nymphis opifex coronæ,

30

Nocte sublustri nihil astra præter

Vidit et undas :

Quæ simul centum tetigit potentem

Oppidis Creten, Pater, o relictum

etiam Europa fallaci tauro commisit latus candidum; atque mare bestiis refertum et apertos dolos expavit ante imperterrita. Paulo ante flores in pratis colligens, texensque corollas Nymphis meritas, nocte parum lucida nihil aspexit nisi sidera et aquas. Cum vero pervenit ad Cretam centenis urbibus validam, ira percita ait: o

////////

dum esse divinaveram.' Wakef. Kidd. vero vulgatam servat.—28 H. Steph. et Best. de Rat. Emend. Leg. p. 125. *palluit*; *audax* Nuper; ita jam Ascens. 1519. et Kidd. laudans Virg. Æn. x. 72. 'Quis Deus in fraudem, quæ dura potentia nostri est?' 'Sed cur tandem *audax* in eo dicatur puella, quod flores legat et coronas nectat? Et sensum et venustatem ex hoc incidendi modo detrimentum capere, apparet.' Junii.—29 Copula in fine vs. deest in Lips. 4.—30 Conjectura ap. Jones. *coronæ ut.*—33 Lips. 4. *tetigit potentem.*—34 *Cretam* Lips. 4. *Cretam, o pater, o relictum* Bentleii Vigorn. unde ille conj. *pater o, relictum o Filia, &c.* Cuning. Sanad. Francis,

NOTÆ

bus noxiis poteris falli. Vide Herodot. Diodor. Sicul. vi. 15. Ovid. Met. 11. Fab. ult. et Fast. v. Apollodor. lib. 111.

Niveum latus] Candore insignis Europa celebrata est.

27 *Mediasque fraudes Palluit audax*] Quæ audacter ac sine ullo metu tauri dorsum inscenderat, tum expalluit cum in alto mari nil præter undas et marina monstra aspexit. Hæc et quæ sequuntur e Moscho transtulit Horatius, pariterque Ovidius, aliique. Scripsit Theod. Marcilius, e Theocrito, quoniam inter hujus opera Idyll. xix. reperitur inscriptum, 'Europa; quod tamen Moschi esse non est ambigendum.

29 *Nuper in pratis, &c.*] Legentem

pariter flores, cum rapta est a Dite, Proserpinam exhibent Ovid. Met. v. item Lucanus.

33 *Centum potentem Oppidis Creten*] Homer. *ἐκατόμπολιν*. Hinc Virgil. Æn. 111. de Cretensibus: 'Centum urbes habitant magnas.' Plin. xii. 1. 'Est Gortynæ in insula Creta juxta fontem platanus una, insignis utriusque linguæ monumentis, nunquam folia dimittens: statimque ei Græciæ fabulositas affuit: Jovem sub ea cum Europa consedissee.'

34 *Pater, o relictum, &c.*] Tandem plane deceptam se intelligens Europa, sic ingemuit: Miseram me quæ insano tauri amoris obscenita patris donum reverentiamque deserui!

Filiæ nomen, pietasque, dixit, 35
 Victa furore !

Unde ? quo veni ? levis una mors est
 Virginum culpæ. Vigilansne ploro
 Turpe commissum ? an vitiis carentem

Ludit imago 40

Vana, quæ porta fugiens eburna
 Somnium ducit ? meliusne fluctus

parens, nomen a filia neglectum, et pietas etiam relicta ! Unde et quo deveni ? unica mors pœna est minor flagitio virginum. An expectata defleo crimen fœdum ? An scelere immunem me decipit species inanis, quæ dilapsa per januum eburneam insomnium emittit ? An satius fuit longa tranare maria, an flores novos colligere ?

////////

et Towers: *Cretam, o patris o relictum, &c.*—35 Nonnullæ edd. tempore Lambini, *nunen*. Helmstad. *duxit*.—36 *Victa furore Unde, &c.* Best. de Rat. Emend. Leg. x. 172. Hinc Kidd. *Pater ! o relictum Filiæ nomen ! Pietasque ! dixit : Victa furore Unde ? quo veni ? &c.*—39 Basil. 1527. *aut vitiis ; Benth. emend. an vitio ;* et sic Cuning. Jones. Sivr. Francis, et Kidd. quia nusquam hoc sensu, sc. pro stupro, adhibeatur pluralis numerus vocabuli. Quod in Acronis et Mancin. commentariis est singularis *vitiis*, id non, eos sic legisse, sed sic explicuisse pluralem, argumento est.—41 Sanad. emend. *quam porta ;* et sic Sivr. Francis, et Towers, quia non ducat imago somnium, sed contra somnium imaginem. Potuisse facile lectionem *quæ oriri e glossa Grammatici, quam e porta, &c.* Harius (Epist. Crit.) Op. II. 423. *quam e porta.*

NOTÆ

37 *Levis una mors est Virginum culpæ* Scilicet irreparabilis est jactura virginitatis. Catull. Carm. LXII. seu Epithal. 'Virgo dum intacta manet, tum cara suis : sed Cum castum amisit polluto corpore florem, Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.'

40 *Imago Vana, quæ porta fugiens eburna* Post Homer. Odys. T. 562. alii Poëtæ fabulati sunt, duas esse somniorum portas, alteram corneam, eburnam alteram ; per hanc falsa, per illam vera emitti somnia. Vide Virgil. Æneid. VI. 893. Hujus figmenti rationem alii aliter investigant. Quidam in etymologia rem versari opinantur : *ἐλεφαίρω*, inquit, est, *decipio* : hinc vanum est insomnium e

porta quæ 'candenti nitens elephantio,' ut ait Virgil. cit. illud autem est verum quod e cornea porta. Nam a *κέρας*, cornu, *κεράνω*, indeque *κεράνω*, effectum reddo. Alii, quod ebur densum nihilque dat oculis pervium ; at contra pellucidum cornu est ; hinc illud nihil ostendit, hoc vero aliquid exhibet et indicat. Aliis per ebur, quod dens est elephantis, significari os putatur ; per cornu vero oculos, quia prima oculi tunica ejus speciem refert ; ac proinde hoc aliquid certi continet, illud autem non ita : nam quæ oculis videntur manifesta sunt, at incerta quæ alieno ore famaue percipiuntur. Vide Eustath. Macrob. in Somn. Scip. I. 3.

Ire per longos fuit, an recentes

Carpere flores ?

Si quis infamem mihi nunc juvenum 45

Dedat iratæ ! lacerare ferro et

Frangere enitatur modo multum amati

Cornua monstri.

Impudens liqui patrios penates ;

Impudens Orcum moror. O Deorum 50

Si quis hæc audis, utinam inter errem

Nuda leones !

Si uliquis modo tradat iratæ mihi taurum flagitiosum, conabor ferro discernere ac rumpere cornua juvenci prius dilecti nimium. Absque verecundia deserui paternam domum, sine pudore cunctor Inferos. O si quis Deorum audis ista, faxis nuda ambulem inter leones, priusquam fæda tabes invadat pulchras genas, ac deli-

////////

—46 Copulam et ejecit Cuning. quod furori loquentis convenientius putat abesse, et ideo, quia *Frangere* pro correctione mitioris verbi *lacerare* habet. 'Sed in hac certe fallitur; nam lacerare non ad *Cornua* pertinet.' *Jani.* At illum secutus Jones.—48 Harl. 2. 3. 6. *Cornua tauri*; sic etiam quidam codd. Lamb. Div. Cruq. libb. Torr. (ut videtur), Alt. 2. Dess. 2. Lips. 2. 3. Franeq. Helmst. Loch. Venet. 1492. 1590. Asc. Basil. 1527. 31. 80. Lamb. Torr. Mur. Fabr. Steph. Rutg. Heins. Jon. Bond. Delph. Schrevel. al. Sed *monstri* omnes Blandd. Mart. Mald. Sil. Cruq. Pulm. Hunn. et Gemblac. 2. Bentl. Græv. Leid. Regin. Reg. Soc. Magdal. Galens. et al. Harl. 1. 4. 5. Mentel. Lips. 1. 4. Brod. Sax. Venet. 1478. Mediol. 1486. 1502. Basil. 1555. Bentl. Baxt. Cun. San. Talbot. Pine, Francis, Towers. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. 'Est quoque et elegantior lectio, cum ante adfuerit 'juvenens,' mox sequatur 'taurus,' et ornatior, et vero feminae furore percitæ affectui convenientior. Haud dubie *tauri* interpretamentum est.' *Jani.* Versus 45—48. ejicere visum Guyeto.—50 Vet. Comb. *hircum moror.*—51 Unus Vat. et Torn. Lambini, et Franeq. *Si quis hæc audit.* Alt. 1.

NOTE

42 *Meliusne fluctus Ire per, &c.*] Id est, potuitne igitur vigilant mihi melius videri tauri dorso marisque longi fluctibus me credere, quam in pratis otiose ludendo flores colligere? Vix sane opinionem somnii excutere possum, inquit stupens Europa.

47 *Multum amati*] Hic divinum odorem spiranti, ut ait Moschus, miti, formoso, blandienti libens coluit Europa; contrectat, manibus spinam ab ore abstergit, osculatur, dein et dorso insidet. Taurus Euro-

pæ lambit collum, ac demulcet puellam. Apud Ovid. autem Met. 11. Fab. 13. ori flores porrigit, cornua sertis exornat, pectus manu plaudit, gaudet amans. Meminit quoque Cic. de Nat. Deor. 1. n. 79. 'Non audeo dicere pulchriorem esse me quam ille fuit Taurus qui vexit Europam.'

50 *Orcum moror*] Mori differo, mororque debitam Orco prædam me tradere.

51 *Utinam inter errem Nuda leones*] Jam Europa non somniasse, sed re-

Antequam turpis macies decētes
 Occupet malas, teneræque succus
 Defluat prædæ, speciosa quæro 55
 Pascere tigres.
 Vilis Eurōpe, pater urget absens,
 Quid mori cessas? potes hac ab orno
 Pendulum zona bene te secuta c-
 lidere collum. 60
 Sive te rupes et acuta leto
 Saxa delectant; age, te procellæ

*catæ prædæ corpulentia dilabatur. Cupio formosa tigres satiare. Infamis Euro-
 pa, absens pater instat: quorsum mori differs? Frangere cervicem potes ab ista
 orno suspensam obsequente tibi cingulo. Seu magis placent cautes et scopuli ad*

et Lips. 1. *intercerrem*, una voce; Lips. 2. pro v. l. *inter essem*.—52 *Una leones* Lips. 4.—54 Lips. 1. a m. pr. et Lips. 2. *sucus*. Vid. Pier. ad Virg. Ecl. III. 6. et Drakenb. ad Sil. Ital. VII. 169.—55 *Defluit* Mentel. *teneraque succus* *Defluat præda* conj. Lambinus.—57 *Europæ* unus Vat. Faërn. et pro v. l. Toru. Lambini, omnes Bland. et Div. Cruquii, Pulmanni Beller. Lips. 2. Venet. 1492. unde primus Erasmus explicuit: 'Pater, Europæ (casu tertio) h. e. tibi, o Europe, vilis, contemptus, spretus.' Itaque *Europæ* Lambin. Glarean. Basil. 1555. 1580. et Heins. placet etiam Cruquio, Bruto, Gesnero. *Europe* Porphy. multi ap. Lamb. et Cruq. omnes Torrentii, Lips. 1. 3. 4. Dess. 1. 2. Alt. 1. 2. Helmstad. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Venett. 1477. 1478. 1479. Locher. Ascens. Basill. 1527. 1531. Muret. Fabr. Fab. Rutgers. Steph. Dacer. Bond. Schrevel. Delph. Benth. e codd. suis, Baxt. Cuning. Sanad. Francis. Towers, Gesn. Zeun. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—60 *Lædere* plerique codd. Lamb. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. omnes Cruq. Torrent. et Benth. Lips. 1. 2. 3. 4. Helmstad. Dess. 1. et Alt. 1. 2. nostri, duo Bersm. Venett. Locher. Asc. Basill. Lamb. edit. sec. Cruq. Torr. Steph. Fab. Dac. Heins. Baxt. Jon. Schmid. Bipont. Mitsch. et Wetzel. eli-

NOTÆ

ipsa flagitium perpetrasse se agnos-
 cens iram in taurum primo, deinde
 vero in seipsam vertit.

55 *Speciosa quæro Pascere tigres*] A
 feris cito devorari exoptans, nuda et
 formosa illis cupit objici: forte et
 pœnas luere vult eam, quæ culpæ et
 turpi commisso ansam præbuerat,
 formam et pulchritudinem. Porro
 tigres ac leones memorat, quales om-
 nino belluas Creta non habet aut nu-
 trit: verum attonitæ idque citra no-

tam ignoranti virgini non est indeco-
 rum.

57 *Pater urget absens*] Conscia mens
 exprobrantem scelus patrem flagitio-
 sæ mihi exhibet durum perinde ac
 justum vindicem: eaque me imago
 urget et torquet.

58 *Potes hac ab orno, &c.*] Vitam
 infamem potes finire laqueo et sus-
 pendio, vel præcipitio seu in mare
 seu in scopulos acutos.

Crede veloci; nisi herile mavis
     Carpere pensum,
 Regius sanguis, dominæque tradi 65
 Barbaræ pellex. Aderat querenti
 Perfidum ridens Venus, et remisso
     Filius arcu.
 Mox, ubi lusit satis, Abstincto,
 Dixit, irarum calidæque rixæ, 70
 Cum tibi invisus laceranda reddet
     Cornua taurus.

mortem expediti; age, committe te celeri tempestati, nisi pensum dominæ trahere vis tu Regis filia, atque dari pellex heræ barbaræ. Lugiasti astabat Venus improbe ridens, natusque laxato arcu: postquam vero satis ludificata est, ait: modum pone furori et ardenti iurgio, quando tibi juvencus odiosus cornua dabit frangenda. Ig-

*****

dere, diviso vocabulo, primaque syllaba ad vs. 59. relata, Faërn. unus Vat. et alii nonnulli Lamb. Sic et ipse Lamb. ed. pr. et jam ante eum Muret. Recentiori ætate lectionem tuentur N. Heins. ap. Benth. in Advers. p. 118. et ad Ovid. Fast. iv. 371. tum Benth. quia 'guttur lædere' nusquam pro constringere, aut frangere, dicatur. Eum secuti Gesner. Klotz. Lectt. Ven. p. 335. Cuning. Sanad. qui addit, pro affectu loquentis *Lædere* nimium debile verbum esse; item Zeun. Francis, Towers, Wakef. Comb. et Kidd. Denique *lidere* a Petro Pagano in margine notatum reperit G. Fabric. et in contextum recepit, quod sit verbum in hac significatione proprium, a *lisis*, i. e. venis gutturis majoribus. Sed quis tandem Horatio vocabulum inferioris ætatis ac Latinitatis, qualia sunt 'lidere' et 'lisæ' (vid. Glossar. Dufresn.), obtrudat?—62 Unus Bersmanni et Dess. 2. *Saxa delectant*.—66 Basill. 1527. 1531. *Barbara*. Multi libri hic et alibi, *pellex*, antique. Vid. Var. Lectt. ad III. Od. 10. 15. *aderant* unus Bersmanni et Alt. 1. improbante Jani.—69 *Mox ubi luxit* Mentel. *Mox ubi risit satis* Harl. 4.—71 'Tum tibi Lips. 3. *Dum* (do-nec) Venet. (Ald.) 1490. Alt. 2. a m. s. Sic vult Klotz. Lectt. Ven. p. 336. *Non tibi* Ge. Fabr. in ed. Basil. 1555. Nescit Benth. unde? Scilicet ex male intellecta Acronis nota. Attamen sic etiam Lips. 1. *Mox tibi* Lips. 4. forte ex initio vs. 69. *Num tibi* conj. ap. Jones. *Jam tibi* conj. Benth. qui ad fas-

NOTÆ

63 *Nisi herile mavis Carpere pensum*] Nisi mavis servire, et lanam in fila ducere ab hera certo pondere traditam ad opus diurnum, tu regio sanguine prognata: nimirum Agenoris Phœnicum Regis filia: quæ mater fuit Minois ac Rhadamanthii.

66 *Pellex*] Mariti concubina.

Aderat querenti Perfidum ridens Ve-

nus] Dum in has querelas erumperet Europa, prope stans Venus ridebat virginem dolis quidem deceptam suis ac filii Cupidinis, qui cum sat vulnorum intulisset arcum remisera.

69 *Abstincto, Dixit, irarum, &c.*] *Tota hæc strophe ironiam complectitur salissimam.*

Uxor invicti Jovis esse nescis :
Mitte singultus ; bene ferre magnam
Disce fortunam : tua sectus orbis
Nomina ducet.

75

noras te esse conjugem supremi Jovis? Omitte querimonias. Disce altam sortem sustinere, ut decet: divisus mundus tuam feret appellationem.

~~~~~

tidium argutatur in vulgata. Sed omnino, qui hanc, ejusque venustatem, recte intellexerit, nullam emendationem exoptabit. *injussus* conj. Bentl. sponte se tibi tradet ; sed quanto pulchrius verbum *invisus* ! In cod. nostro Lips. 4. est quidem *inuissus*, quod legi posset *injussus*, sed est hand dubie *invisus*, ut solet inprimis is codex. *visus* Mentel. *Jani.*—73 Lips. 4. *Uxor inviti.* Post *nescis* interrogandi signum vulgo in edd. ‘Sed rectius e meo sensu sine interrogatione legitur.’ *Jani.* Sic Baxt. Sanad. Gesn. Zeun. Bipont. Mitsch. et Comb.

NOTÆ

73 *Uxor invicti Jovis esse nescis*] Apud Moschum ante cit. Jupiter ipse se Europæ qualis sit aperit, et consolationem adhibet, quamvis in tauro latens.

74 *Bene ferre magnam Disce fortunam*] Vel, tolerare gravem animi dolorem ; vel, regiam fortunam sustinere ac tueri. Nam scribunt quidam Jovem (alii dicunt, Xanthum) Cretæ Regem nave cui taurus appellatio et insigne fuit, Europam rapuisse, atque ex Phœnicia in Cretam abductam uxoris loco habuisse. Alii paulo aliter, a Cretensi Rege nomine Tanro, illatis in Phœniciam armis, victore, Europam Regis Cretæ filiam cum aliis puellis captivam esse transportatum. Vide Enseb. &c. Cœl. Rhodig. xvi. 17. apud Lycophronem, inquit, taurus qui rapuit Europam, non aliud quam *ταυρόμορφον τύπωμα*, id est, *tauri forma præsigne navigium*.

75 *Tua sectus orbis Nomina ducet*] Orbis in duas vel tres divisi portiones, (nam olim alii aliter senserunt) una pars de tuo nomine appellabitur Europa. Ex vulgata opinione. Nam alioquin Herodot. lib. iv. scribit : ‘Nemini mortalium constare unde

Europa nomen adepta sit, nisi dicatur ab Europa Tyria (alias Syria) nomen accepisse regionem antea nomine carentem: illam porro ex Asia certe fuisse, in hanc vero minime commeasse terram, quæ nunc a Græcis vocatur Europa, sed a Phœnice tantum in Cretam, et e Creta in Africam.’ Apud Moschum antea cit. Idyll. initio, refertur, dnm adhuc virgo Phœnicia versaretur Europa, in somnis sibi videre visa terras duas, Asiam, et alteram ei oppositam, de se contententes : muliebri forma erant : harum altera peregrino vultu et habitu ; altera similis erat indigenæ, atque ut filiam magis vindicabat, quod eam gennisset ac nutritisset : verum altera validis contendens manibus trahebat non invitam, quod ea sibi fato destinata esset, &c.

Sectus orbis] Fama fuit orbem quondam totum continentem extitisse ; at irrupente subinde ad Herculis columnas Oceano sectum ac divisum : et hinc mare Mediterraneum esse. Plin. ii. 90. ‘Oceanus in totum abstulit terras. Primum omnium ubi Atlanticum mare est, si Platoni credimus, immenso spatio.’ Et lib. iii.

NOTÆ

Proem. 'Africæ Abyla, Calpe Europæ claustra, laborum Herculis metæ. Quam ob causam columnas ejus Dei vocant indigenæ: creduntque perfossas exclusa antea admisisse maria, et rerum naturæ mutasse faciem.' Et cap. 1. rursum, 'Oceanus,' inquit,

'hoc quod dictum est spatio Atlanticum mare infundens, et avido meatu terras, quæcumque venientem expavere, demergens, resistentes quoque flexuoso littorum anfractu lambit, Europam vel maxime recessibus crebris excavans.'

ODE XXVIII.

AD LYDEN.

Amicam suam fidicinam ad potandum secum et cantandum Neptunalibus provocat.

FESTO quid potius die

Neptuni faciam? Prome reconditum,

Lyde, strenua Cæcubum,

Munitæque adhibe vim sapientiæ.

Inclinare meridiem

5

Sentis; ac, veluti stet volucris dies,

Quid melius agam die Neptuno sacra? Profer, Lyde cita, Cæcubum remotum: atque severitati obfirmatæ vim infer. Vides medium diem recedere: et tamen

Ode decima septima Libri primi in Ed. Sanad. Epigraphe in vett. codd. Torrentii, *Parænetice ad Lyden Neptunalibus*.—2 Bentl. emend. *facias*, ob seq. *prome*; et sic edidere Sanad. et Towers, probante Cuning.—3 Post *Lyde* comma ponunt Bentl. Cuning. Sanad. Towers, Jones, Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. et Kidd. alii vero cum Francis, Wakef. et Comb. post *strenua*.—6 Duo Blandd. Cruquii, unus Bersmanni, Mentel. et Pulmanni Gem-

NOTÆ

Metrum idem quod 1. Od. 3.

1 *Festo quid potius die*, &c.] Quid aptius et convenientius diei festivo, quam genio indulgere?

2 *Neptuni*] Hujus festum agebatur Romæ die Julii vigesima tertia. Meminit Plin. xviii. 13. Athenis autem dies octava cujuslibet mensis erat Neptuno sacra. Alex. ab Alex. iii. 18.

Reconditum] Ideoque pretiosum et optimum.

3 *Lyde*] Eadem forte quæ supra Od. xi. Stroph. 7. ibi quidem *obstina-*

ta, hic vero facilis et amica.

Cæcubum] Vinum eximium, de quo 1. Od. 20. 9.

4 *Munitæque adhibe vim sapientiæ*] Animo a natura serio et a nugis voluptatibusque alieno vim adhibe; remitte aliquid de tua indole severiori: mecum vaca hilaritati, vino, jocis.

5 *Inclinare meridiem Sentis*] Vides Solem jam descendere, et peracto medio cursu vergere ad Occasum. Dies jam media abiit: cœnæ hora carpenda est.

Parcís deripere horreo
 Cessantem Bibuli consulis amphoram.
 Nos cantabimus invicem
 Neptunum, et virides Nereidum comas : 10
 Tu curva recines lyra
 Latonam, et celeris spicula Cynthiæ :

cunctaris detrudere ex apotheca inutilem cadum Bibulo Consule conditum ; quasi consistat tempus fugax. Age, alternis canemus Neptunum, et cæruleos Nereidum capillos. Tu cithara incurva sæpius cantabis Latonam, atque tela Dianæ velocis.

////////

blac. 1. *et veluti*. Alt. 1. *et volucris stet veluti dies*. Lamb. conj. *at veluti*. Post *sentis*, et mox post *amphoram*, interrogandi signum ponunt Cuning. Sanad. et Towers.—7 *Panci* quidam codd. *diripere*, ut Mart. Cruquii, Gemblac. 2. et Diesth. Pulmanni, Lips. 2. 4. item Vet. Comb. Venet. 1492. Venet. 1559. ap. Zeun. Glarean. Locher. Asc. Muret. Land. et Rntg. ‘Sed alienum est h. l. illud verbum: rectius itaque ceteri *deripere*. Vid. Heins. ad Ovid. Met. III. 52. Sæpius permutata a librariis ‘de’ et ‘di’ in verbis compositis.’ Jani.—8 *Sivr.* scribit *bibuli*, minusculo *b*, et dici contendit Messalam Corvinum, cui servata fuerit amphora; laudatque III. Od. 21. 9.—9 ‘*N. c. in vices nonnulli* Lamb. H. Stephani codd. (Epist. ad Lect.) Mart. Crnq. Mentel. Lips. 2. *invices* Maldeg. Crnq. Nil nos cogit, rejicere vulgatum *invicem*, ceterorum codd. auctoritate firmatum.’ Jani. *invices* etiam Harl. I. et Vet. Comb.—10 *Nereidum choro*s Lips. 4. memorabilis lectio, inquit Jani.—12 Post *Cyn-*

NOTÆ

7 *Horreo*] Græce *ἀποθήκη*. Ita vocatur locus rebus condendis et servandis idoneus. In superioribus apothecis condi solere vasa vinaria jam dixi Od. VIII. et XXI. hujus libri.

8 *Cessantem amphoram*] Satis veterem.

Bibuli consulis] Sub consulatu Bibuli ann. U. C. 694. in horreo conditam: quo quidem tempore Horatius puerulus erat. Vinum igitur illud debebat esse maturum. Jam notavi nec semel veteres consuevisse ætatem vini designare nomine Consulis tunc Rempublicam administrantis. Sunt qui Horatium velint hic jocari, ac per vocem *cessantem* alludere ad Bibulum cum Julio Cæsare Consulem, nihil vero Consulis agentem, quemadmodum narrat Suetonius Jul. cap. 20. vide locum, et in eam rem

Epigramma ibi relatum.

10 *Neptunum*] Quandoquidem ejus festo epulabimur, hunc sane celebrare æquum fuerit, Deum maris, marinasque Nymphas pariter, Nereides, Nerei filias. Harum nomina recenset ad triginta tria Homerus Iliad. Σ. non longe ab initio.

Virides Nereidum comas] Ob maris colorem.

11 *Tu curva recines lyra, &c.*] Tu, Lyde, cantabis Deas partui præsidentes.

Curva lyra] Vide I. Od. 10.

12 *Latonam*] Dianæ et Apollinis matrem.

Celeris spicula Cynthiæ] Celebrabis Dianam venatricem; spiculis feras configentem, et celeris cursu assequentem: quæ a Cynthio, Deli insulæ monte, Cynthia dicta est. I. Od. 21.

Summo carmine, quæ Gnidon
 Fulgentesque tenet Cycladas, et Paphon
 Junctis visit oloribus :
 Dicetur merita Nox quoque nænia.

15

Ultimo cantu dicitur Vcnus, quæ Gnidum obtinet et Cycladas emicantes; atque junctis cyenis adit Paphum. Nox etiam canetur apto carmine.

////////

thiæ intrusit et Bonfin. Annot. 42.—13 Summo carmine, quod volebat quidam tempore Geo. Fabr. habent Lips. 1. 4. Cnidon multi. Vid. Var. Lectt. ad 1. Od. 30. 1.—14 Paphum meliores codd. Torrentii, Bentleii Leid. Zulich. Regin. Petrens. Magdal. alique, Lips. 1. 3. 4. Venet. 1492. Locher. Ascens. Bentl. Cuning. Sanad. Towers, et Wakef. Paphon Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Lips. 2. Alt. 1. 2. Dess. 1. 2. Helmstad. Mentel. alii codd. et vulgg.—15 Lips. 3. vincit oloribus.—16 Dicitur ad præcedentia trahunt, et post illud incidunt Bentl. Cuning. Sivr. et Kidd.

NOTÆ

13 *Gnidon*] Cariæ urbem, de qua 1. Od. 30.

14 *Cycladas*] Ægæi maris insulas, in orbem dispositas; unde nomen. Vide 1. Od. 14. 29. *Paphon*] De ea urbe Cypri clarissima 1. Od. 30.

15 *Junctis oloribus*] Trahere currum Veneris dicuntur aliquando cycni, sic 1v. Od. 1. 'purpureis ales oloribus:' alias columbæ; Propert. III. 3. 31. et

Apul. Met. vi. paulo post initium: interdum passerres. Ita Sappho: Κα-
 λοὶ δὲ σ' ἄγον Ὠκέες στροῦθοι.

16 *Dicitur merita Nox quoque nænia*] Nox etiam cantabitur *merita nænia*: vel quod in ea epulis, lætitiæ, voluptati operam dabimus; vel quod carmen erit lugubre, nocti tenebrosæ ac tristi idoneum. De nænia II. Od. 1.

ODE XXIX.

AD MÆCENATEM.

Suadet Mæcenati suo, ut æstuoso jam tempore, relicta urbe publicisque negotiis, rure apud se aliquantulum sibi indulgeat. Deinde philosophico et splendidissimo excessu ostendit, supervacnam esse curam futuri et amorem divitiarum.

TYRRHENA regum progenies, tibi

O Mæcenas proles Etrusca Regum, jam pridem apud me tibi est dulce vinum in

////////

Ode octava Libri quarti in Ed. Sanad.—2 Unus Bersmanni, Brod. Lips. 3.

NOTÆ

Metrum idem quod 1. Od. 9.

1 *Tyrrhena regum progenies*] Inter eximias Poëtæ nostri Odas hanc cen-

sebis, Lector, seu versus ac Poësin, seu res et materiam perpendas. Dicitio grandis; Stoicæ mentis ac disci-

Non ante verso lene merum cado
 Cum flore, Mæcenas, rosarum, et
 Pressa tuis balanūs capillis
 Jamdudum apud me est: eripe te moræ; 5
 Ne semper udum Tibur et Æsulæ
 Declive contempleris arvum et
 Telegoni juga parricidæ.

amphora non hactenus inversa, cum floribus rosarum, et balanūs expressa tuis cri-nibus. Subtrahe te cunctationi: ne continuo spectes humidum Tibur, et pronos agros Æsulæ, collesque Telegoni parricidæ. Relinque abundantium fastidium affe-

a m. pr. Lips. 1. Mentel. Dess. 2. et Harl. 4. 5. 6. *Non ante versum.*—4 *Pressa tuis balanūs* Cuning.—6 *Nec aliquot* Torr. unus Bersm. Lips. 4. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Alt. 2. a m. pr. Baxt. Gesn. et Wetzel. *Non ceteri* Torr. unus Bersm. Lips. 2. Locher. Venet. 1492. Asc. *Ne* Lamb. Cruq. et Bentl. e suis codd. Mentel. Fran. Lips. 1. 3. Dess. 2. Helmst. Alt. 2. a m. s. Venet. 1478. Basill. Steph. Rntg. Fabr. Fab. Heins. Jones. Dacer. Jani, Zenn. Schrevel. Bond. Delph. Bipont. Mitsch. et Kidd. *Neu* Cuning. Sanad. Francis, et Towers. *En! semper-udum* Wakef. post Nicolaum Harding. *semper-udum* etiam Taylor de Leg. Civ. p. 37. probante viro docto in 'The British Critic,' tom. v. Idem vir doctus *En!* Wakefieldii damnat, assentitur vero Nicolao Harding. legenti *At.* Conj. alii *Ut*, quod recepit Kidd. Vid. Markland, in Expl. V. A. A. 258-267. Variantes ap. Jani: *Æsolæ*, *Asulæ*, *Esulæ*, *Æfulæ*, *Æfulæ*, *Effulæ*.—7 *Copula et in fine vs. abest* a Lips. 4. et Helmst.—8 *Telegoni* codex ap. Jani. *parricidæ* Lips. 1. a m. pr. Mur. Fab. et

NOTÆ

plinæ explicatio gravis. Tuum, Lector, ingenium, tua sagacitas tibi cetera non sine voluptate loquatur.

Tyrrhena regum progenies] Ab Etruscis Regibus oriunde. Vide 1. Od. 1. et 20. ibique Not.

2 *Non ante verso lene merum cado*] Plenus vini cadus nec delibatus, nec resignatus, necdum suo loco motus.

3 *Cum flore rosarum*] Serta et corollas e floribus ad convivia semper adhibuisse veteres, fuisse dixi 1. Od. ult. et alibi.

4 *Pressa tuis balanūs capillis*] Et unguenta pertinuisse ad hilaritatem pompamque convivii notum est ex dictis ibid.

Balanūs] Myrobalanum, unguentum balaninum e glande unguentaria, non absimili nucis avellanæ, quam ferebat quædam arbuscula. *Glans* Lati-

nus, *Βάλανος* Græcis. Vide Plin. XII. 21. XIII. 1. et 4. et alibi. Pers. Sat. IV. 37. 'balanatum gausape' nuncupat balano delibutum capillitium.

5 *Apud me est*] Tibi pridem destinata atque reservata.

Eripe te moræ] Excute quælibet impedimenta; nihilque te remoretur, quominus apud me cœnatum venias.

6 *Ne semper udum, &c.*] Relinque tantulum ædes tuas excelsas, e quibus prospicis Tibur, Æsulam, &c.

Udum Tibur] Aquis abundans. Vide 1. Od. 7. et 18. et II. Od. 6. init.

Æsulæ Declive, &c.] Vicinum Tiburi oppidum, in declivi seu latere mentis ædificatum.

8 *Telegoni juga parricidæ*] Tusculum Latii urbem duodecim millibus passuum a Roma distantem, a Telegono Ulyssis e Circe filio, qui patrem

Fastidiosam desere copiam, et
 Molem propinquam nubibus arduis: 10
 Omitte mirari beatæ
 Fumum et opes strepitumque Romæ.
 Plerumque gratæ divitibus vices,
 Mundæque parvo sub lare pauperum
 Cœnæ, sine aulæis et ostro, 15
 Solicitam explicuere frontem.
 Jam clarus occultum Andromedæ pater

rentem, et ædes excelsis nubilis proximas. Intermitte admirari fumum, et potentiam, tumultusque Romæ felicitis. Non raro jucunda opulentis varietas, et nitidæ cœnæ in exigua domo pauperum, absque tapetibus et purpura, vultum anxium por-

////////

Dacer.—9 Hic etiam abest copula a Lips. 4. et Helmst. et ed. Cuning.—12 *Fumum et opus* Lips. 4.—14 Alt. 2. *sub lare pauperis*.—17 *Andromedæ*, Latina terminatione, omnes codd. nisi quod nonnulli *Andromadæ, Andromachæ*; item omnes edd. antiq. ante Muretum, qui primus induxit *Andromedes*, unde fere sic editt. secutæ, Venett. Glarean. &c. Vid. Var. Lectt. ad III. Od. 4. 27. et Heins. ad Ovid. Heroid. Epist. xviii. 149. *Andromedæ* rursus Heins. Bentl. Baxt. Cuning. Sanad. Siv. Talbot, Pine, Francis, Towers, Jani,

NOTÆ

imprudens occidit, conditam ad radices montis, ita tamen ut in ejus jugo amplissima eminerent ædificia: vulgo *Frascati*. Ibidem etiamnum extant magnificæ Procerum villæ Romanorum, et palatia bene multa. —

9 *Fastidiosam desere copiam*] Ad modicum tempus desere rerum omnium copiam, quam domi habes. Abundantia satietatem parit, hæc autem fastidium generat.

10 *Molem propinquam nubibus arduis*] Vel sublimes ædes, vel turrim, quam habebat Mæcenæ in Esquilino monte, e qua Nero spectasse dicitur incendium urbis. Sueton. Neron. cap. 38. 'Incendium e turri Mæcenatiana prospectans, lætus flammæ, ut aiebat, pulchritudine.'

12 *Fumum*] Auram popularem, ambitionem, honores, vanam gloriam.

13 *Plerumque gratæ divitibus vices*]

Delph. et Var. Clas.

Natura diverso gaudet.

14 *Mundæque Cœnæ*] Paratum 'non ampliter sed munditer' convivium; ut habet Comicus.

16 *Solicitam explicuere frontem*] Frontem scilicet inæstitia in rugas contrahit, hilaritas vero solvit et explicat.

17 *Jam clarus occultum, &c.*] Æstivos ardores adducit ac notat sidus Cephei, quod oritur vii. Id. Jul. ex Columell. lib. xii. Cepheus Æthiopum Rex, inter sidera relatus cum Casiope uxore, Andromede filia, et Perseo ejus liberatore ac sponso.

Occultum ignem] Tum quod Cephei sidus pone minorem Ursam collocatum est, tum quia circulo Arctico magna ex parte obtegitur: Hygin. lib. ii. Apollodor. Arat. &c. vel potius, quod ante non apparebat, jamque ortum ostendit se.

Horat.

2 L

Ostendit ignem ; jam Procyon furit,
 Et stella vesani Leonis,
 Sole dies referente siccos. 20
 Jam pastor umbras cum grege languido
 Rivumque fessus quærit, et horridi
 Dumeta Sylvani ; caretque
 Ripa vagis taciturna ventis.
 Tu, civitatem quis deceat status, 25
 Curas ; et urbi sollicitus times,

rexerunt. Jam lucidus parens Andromedæ promit ardorem absconditum. Jam sævit Antecanis, ac sidus Leonis furiosi, Sole reducente dies aridos. Nunc pastor æstu fatigatus cum grege languente petit umbras, et amnes, atque densa nemora Sylvani hirsuti ; et littus silens nec leves habet auras. Tu laboras quis urbi status conveniat, ac metuis anxius quid adversus Rempublicam moliantur Seres,

////////

Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—18 Cuning. conj. *Ostentat*, *Prochion* var. lect. ap. Jani.—20 *Sole graves referente luces* malebat Scaliger. —22 Duo Vatt. et Jannoct. Lambini, Mentel. Pulmanni Diesth. Bentleii Battel. et Bodl. 2. Landin. Locher. *horrida*.—23 *Sylvarum* Pulmanni Diesth. et unns Lambini. *caret* qua idem codex Pulmanni et unns Achil. Statii ap. Lamb.—24 Conj. ap. Jones. *venis* pro *ventis*.—25 Fabr. et Cuning. *qui deceat*. —26 Unns Bersmanni, Dess. 2. et Cuning. *urbis*, probante Klotz. Lect. Vennus. p. 340. *orbis* emend. Sanad. quia jam memorata sit *civitas* ; et sic edidit

NOTÆ

18 *Procyon*] Latine Antecanis, sidus quod ante Caniculam oritur, Idibus Julii. Columell. &c. ex Arato, Cic. de Nat. Deor. II. ‘Geminis est ille sub ipsis Antecanis, Graio Procyon qui nomine fertnr.’

19 *Stella vesani Leonis*] Quintum est hoc Zodiaci signum, quod, aggrediente Sole, incipit sævire, Canicula ‘insana’ dicta Persio Sat. III. 5. forte et alludit Horatius ad stellam quæ in pectore Leonis oritur IX. Kal. Augusti. Columell. &c.

20 *Sole dies referente siccos*] Scaliger, offensus epitheto *siccos* in fine versus, mallet: *Sole graves referente luces*. Age vir gravis; Æstivos dies et calores Poëta vult indicare: at hyemis graves perinde luces ac æstatis. O hypercritici conatus ingenii!

21 *Jam pastor umbras, &c.*] Priori strophe anni tempestatem æstivam, hac autem diei horam ferventissimam

designat, nempe Meridiem, quo solebant pastores et greges ‘umbras et frigora captare.’ Virgil. Ecl. II.

23 *Dumeta*] Sylvas sua densitate umbram et frigus suppeditantes.

Sylvani] Dei sylvarum.

Horridi] Caprinis pedibus, cornuto capite, corpore hirtio et villosio. Vide supra Od. XVIII. 1. ibique Not.

Curetque Ripa vagis taciturna ventis] Nulla est aura, ne levis quidem spirat ventus ad ripas fluminum.

25 *Tu, civitatem quis deceat status, &c.*] Dum quiescunt omnia, tu etiam laboras de statu Reipublicæ constabiliendo. Atqui otium carpe tantillum, o Mæcenas, urbis Præfecte. De hac Mæcenatis Præfectura Dio lib. XLIX. et LV. Vide et Vell. Patere. II. Senec. Epist. XCIV. Tacit. Annal. VI. Supra Noster Od. VIII. 17. ‘Mitte civiles super urbe curas.’

Quid Seres et regnata Cyro
 Bactra parent Tanaisque discors.
 Prudens futuri temporis exitum
 Caliginosa nocte premit Deus; 30
 Ridetque, si mortalis ultra
 Fas trepidat. Quod adest, memento
 Componere æquus: cetera fluminis
 Ritu feruntur, nunc medio alveo

et Bactriani Cyro subjecti, atque Tanais seditiosus. Dii sapientes obscuris tenebris involunt venturi æri sortem: deridentque si homo plus quam decet angatur. Satage bene moderari præsentia. Reliqua dilabuntur instar fluvii Tiberis modo

Francis. orbi emend. Jones. et sic Sivr.—28 Lips. 4. *Bactra parant.* Cuning. Sanad. et Towers, *Tanaisre.* Benth. conj. *dissors*; hoc tamen neglexit Kidd.—29 *Prudens f. temporis* ad antecedentia, et sic ad Mæcenatem refert Bonfin. Annot. XLIV. Wakef. comma ponit post *temporis*; quem vide ad Virg. Georgic. lib. 1. vers. 416.—32 Harl. 3. 6. et Pulmanni Gemblac. 1. *trepidat.* Mentel. *Quod est.*—34 Quidam Lambini, Mentel. Benth. Græv. et Gal. Lips. 2. et Cuning. *medio æquore*; ita plures codices, sed cum

NOTÆ

27 *Seres*] Asiæ populi ultra Sinas, a Sera urbe dicti. Regio illorum Serica hodie *Catay*, serico opere inclinata. Vide 1. Od. 12. sub finem.

Regnata Cyro Bactra] Hæc urbs primaria Bactrianæ, regionis Asiæ, inter Parthiam ad Occasum et Indiam ad Ortum, Oxo flumine alluitur: pars olim erat Imperii Persarum.

Cyro] Hic filius Cambysis, Persarum ac Medorum subindeque totius Orientis Rex, profanis immo et Sacris Literis celebratus, a Tomyri Scytharum Regina cum suo exercitu contrucidatus. Vide Justin. lib. 1. &c. Paralipomen. Esdr. Daniel. maxime vero Isaïæ cap. XLV. 'Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subijciam ante faciem ejus gentes, et dorsa Regum vertam... Ego ante te ibo... Dabo tibi thesauros absconditos et arcana secretorum, ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israël... accinxi te, et non cognovisti

me,' &c.

28 *Tanaisque discors*] Populi ad Tanaim quietis impatientes, ad bellum proclives, inter se frequentius dimicantes, Parthi, Scythæ, Sarmatæ. De illo flumine Asiam ab Europa determinante jam dixi. Vide Od. IV. hujus lib. stroph. 9.

29 *Prudens futuri temporis, &c.*] Sapienter Dii hominibus cognita esse futura noluerunt, sive ne malis ante tempus torqueantur, sive ut incerta rerum expectatione penduli ad ipsos recurrere ac veteri moneantur.

31 *Ridetque, si mortalis ultra Fas trepidat*] Noster 11. Od. 16. 'Lætus in præsens animus quod ultra est Oderit curare.'

32 *Quod adest, memento Componere æquus*] Præsentibus utere prudenter, recte, juste.

33 *Cetera fluminis Ritu feruntur*] Futurum tempus fluit, et sensim elabitur, rebus modo pacatis, modo turbidis.

Cum pace delabentis Etruscum 35
 In mare; nunc lapides adesos,
 Stirpesque raptas, et pecus, et domos,
 Volventis una, non sine montium
 Clamore vicinaeque sylvæ,
 Cum fera diluvies quietos 40
 Irritat amnes. Ille potens sui
 Lætusque deget, cui licet in diem
 Dixisse, Vixi: cras vel atra
 Nube polum pater occupato,

intra ripas quiete defluentis intra mare Tuscum, modo saxa corrosa evulsasque stirpes, et greges, atque ædificia simul abripiuntis, haud absque sonitu montium et sylvæ proximæ; quando immanis eluvio sollicitat fluvios tranquillos. Is compos sui est vivetque hilaris, qui diebus singulis dicere potest, Vixi: crastina die Jupiter cælo producat vel obscura nubila vel serenam diem; at

*****

superascripto alveo.—35 Venett. ap. Zenn. Glarean. Basill. Mur. et Fabr. solenni lapsu, dilabentis. Vide Bentr. labentis Mentel.—36 Lips. 2. adhæsos; Lips. 4. ambesos.—37 Sivr. Stirpesque raptas.—39 Unus Bersmanni, et Dess. 2. vicinoque silvæ.—41 Cuning. Ille sui potens.—42 Canter. ex antiquis codd. notante Burmanno, degit; et sic Cuning. Sanad. Francis, Sivr. et Towers. Locher. degens. Mediol. 1477. cui decet in diem.—44 Nube polum, Pater, occu-

NOTÆ

36 *Nunc lapides adesos, Stirpesque,* &c.] Exundans rapit omnia, cursu rapidiori lapides arrodit et excavat, arbores extirpat, &c. Vide Homer. Il. A. Lucret. l. 285. 'Fragmina dejiciens sylvarum, arbustaque tota, Dat sonitu magno stragem, volvitque sub undis Grandia saxa,' &c. Virgil. Æn. 11. 305. 'Rapidus montano flumine torrens Sternit agros, sternit sata læta, bonumque labores: Præcipitesque trahit sylvas: stupet inscius alto Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.'

40 *Cum fera diluvies quietos Irritat amnes*] Amnes scilicet in Tiberim influentes, ipsunque argentes supra modum exundatione sua: illi sunt Tinnia, hodie Topino, Nar, vulgo Nera, ex Apennino scaturientes; Anio, vulg. Teverone, flu. Sabinorum, Pelia flu. Hetruriæ, vulg. Paglia. Lege Plin.

Epist. viii. 17. ubi de Tiberis frequentibus incrementis ita scribit: 'Tiberis alveum excessit, et demissioribus ripis alte superfunditur... premit valles, innatat campis... Inde quæ solet flumina accipere et permista devehere, retro cogit, atque ita alienis aquis operit agros, Anio delicatissimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentusque, magna ex parte nemora, quibus inumbratur, et fregit et rapuit. Subrinit montes, et decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quærit, impulit tecta, ac se super ruinas evexit atque extulit,' &c.

43 *Vixi*] Vox contemnentis mortem, inquit diserte suo more Marcellius: sic Æneid. iv. 'Vixi: et quem dederat cursum natura peregi.' Posset etiam jungi cum vocibus præcedentibus *in diem*, eo sensu: is beatus

Vel sole puro: non tamen irritum 45
 Quodcumque retro est efficiet; neque
 Diffinget infectumque reddet,
 Quod fugiens semel hora vexit.
 Fortuna sævo læta negotio, et.
 Ludum insolentem ludere pertinax, 50
 Transmutat incertos honores,
 Nunc mihi, nunc alii benigna.
 Laudo manentem: si celeres quatit
 Pennas, resigno quæ dedit, et mea
 Virtute me involvo, probamque 55
 Pauperiem sine dote quæro.
 Non est meum, si mugiat Africis

nequaquam rescindet quicquid actum est, neque mutabit ac destruct quod semel attulit fluxum tempus. Fors gaudens rebus adversis, et obstinata ludere ludum petulantem, subvertit dignitates caducas, jam mihi, mox alteri propitia. Laudo stantem. Quod si levis alas moret, reddo quæ donavit; ac mea me virtute protego; atque honestam pauperiem indotatam peto. Si navis gemat Africis tempestatibus,

////////

pato Cuning. et alii nonnulli ap. Jani.—47 Nonnulli ap. Lamb. *Diffringet*; Lips. 4. *Diffindet*.—48 In quibusdam: *simul hora vexit*.—49 Copula et abest a Mentel. Helmstad. et Lips. 4.—50 Lips. 4. *pervicax*, memorabilis varietas, inquit Jani.—52 Lips. 4. *non alii benigna*; Alt. 1. *nunc utiis benigna*.—54 Lips. 4. *in mea*.—57 Mentel. et Lips. 1. 4. *si mugiat Africus*.—60 *Nec Cypriæ*

NOTÆ

semperque 'lætus deget,' qui in diem vixerit, id est, qui præsentis tempore hodiernaque die utetur, futuri et crastini minime anxius. 'Sufficit diei malitia sua,' inquit Christus in Evangelio.

49 *Fortuna sævo læta negotio*, &c.] Vide 1. Od. 34. in fine. Juvenal. Sat. III. 39. 'Quales ex humili magna ad fastigia rerum Extollit, quoties voluit Fortuna joculari.' Et Sat. vi. 604. 'Stat Fortuna improba, &c. Secretumque sibi mimum parat,' &c.

53 *Laudo manentem*] Quamdiu stat et manet mecum Fortuna, laudo: quod si recedat et aufugiat, minime indignor. Illa instabili, firmus ego mea virtute haud moveor; mea tranquillitate non dejicior. Testibus oculis,

exstant etiamnum Commodi Imperatoris (non autem Adriani, ut scripsit non nemo) numismata ænea et argentea, quorum pars altera effigiem habet Fortunæ sedentis, dextra fugitivi frænum equi, læva copiæ cornu tenentis, cum hac epigraphe:

FORTUNÆ MANENTI.

Servantur in cimeliarchio Ludovici Magni.

55 *Probamque Pauperiem sine dote quæro*] Vulgatum erat de bona conjugē inter probos effatū: Satis dotata, si bene morata. Sic Horatius pauperiem ait se expetere velut felici vitæ ducem; sibi que videri satis dotatam, utpote *probam*. Vide supra Oden XVI. a medio ad finem.

57 *Non est meum, si mugiat*, &c.]

Malus procellis, ad miseræ preces

Decurrere et votis pacisci,

Ne Cypriæ Tyriæque merces

60

Addant avaro divitias mari:

Tunc me biremis præsidio scaphæ

Tutum per Ægæos tumultus

Aura feret, geminusque Pollux.

non ad me attinet confugere ad vota luctuosa, et precibus obtinere ne Cypriæ vel Tyriæ merces mari avido opes adjungant. Tum etiam me securum ventus lenis ac geminus Pollux per fluctus Ægæos vehet ope naviculæ duos remos habentis.

////////

Dess. 2. *Syriæque* Mentel. Lips. 3. codd. et edd. ap. Cuning. et sic Cuning. Sanad. Francis, et Towers. *suaque* Lips. 4. haud dubie e *Syriæque*.—62 *Tunc* edd. Lamb. Crnq. Torrent. sed sine mentione codd. omninoque fere edd. et sic Harl. 2. 3. 4. 5. 6. Sed *Tum* Harl. 1. meliores Bentleii, Mentel. Lips. 2. 3. 4. duo Bersmanni, Dess. 2. Venett. 1477. 1478. 1479. 1492. Locher. Ascens. Bentl. Cuning. Francis, Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. *Dum*, (i. e. dummodo,) emend. Sanad. et sic Sivr. et Towers.—63 *Nudum per Ægæos* emend. Sanad. et hinc Sivr.—64 Bentleii Galens. et Bodl. 1. 2. Dess. 2. ed. Xyland. Bentl. Sanad. Sivr. Francis, et Kidd. *ferat*.

NOTÆ

Qui opes avide quærun, ac paupertatem velut summum fugiunt malum, ii medio mari et naufragii discrimine cum Diis paciscantur, ne suæ pereant merces: at ego tametsi talibus in angustiis fuero, nec opum jacturam timebo, nec precibus redimere satagam: atque divitiarum neglectu, paupertatisque honestæ amplexu tutus ero ac lætus. Vide hujus libri Od. III. init.

Si mugiat Africis Malus procellis] Si navis malus vel quassatus vel excussus fuerit sen Africo vento, seu fluctibus maris Africanis alluentis.

59 *Votis pacisci, Ne Cypriæ Tyriæque merces, &c.*] Diis vota nuncupare et dona polliceri, si salvas præstent merces, impediuntque naufragium. Plin. VIII. 16. 'Tunc præcipuus votorum locus est, cum spei nullus est.' Pers. Sat. II. 3. 'Non tu prece poscis emaci,' &c.

60 *Cypriæ Tyriæque merces*] Empo-

ria scilicet erant orbe toto celeberrima, Cyprus insula maris Mediterranei, de qua I. Od. 3. et Tyrus Syriæ urbs maritima, portu commoda, olim quidem probe munita et dives, claritate et magnitudine urbium Phœniciæ præstantissima: nunc in ruinis fere jacet, et paucos habet incolas. Insula pridem erat freto quatuor stadiorum divisa; ab Alexandro Magno continenti juncta est. Quint. Curt. lib. IV. Hujus populi navigarunt primi, ex Tibullo I. 7. 20. 'Prima ratem ventis credere docta Tyrus.' Idem scribit Pompon. Mela.

62 *Tunc me biremis, &c.*] Tum ego fracta navi, perditisque omnibus, biremi tantummodo scapha vectus, nihilominus pacata mente constabo, perinde ac si Castor et Pollux duces affulgeant.

63 *Ægæos tumultus*] Noster II. Od. 16. 2.

64 *Geminusque Pollux*] Separati di-

NOTÆ

cuntur nocere fratres illi gemini: ambo vero simul propitia sunt et 'lucida sidera.' Vide 1. Od. 3. 2. et Od. 12. 25. Sunt qui Allegorias hic somnient, putentque Horatium alludere ad id quod sibi contigerat: adeoque

per *Ægeos tumultus* significare bella civilia, e quibus evaserat *biremi scapha*, id est, virtute et innocentia subnixus, aspirante *aura* et favore *geminisideris*, Mæcenatis nimirum et Augusti.

ODE XXX.

Horatius justus operis sui æstimator audet vaticinari perenniora fore sibi libertini filio monumenta Carminum vel æneis nobilissimorum virorum statuis et Ægyptiorum regum Pyramidibus. (Videtur Horatius hac Ode finire omnino voluisse libros Carminum. Hinc vetus scriptor vitæ ait coactum ab Augusto tribus Carminum libris ex longo intervallo quartum addere. Hoc Carmine coronidem impositam Sæcularibus Carminibus, credat qui potest. *Gesn.*)

EXEGI monumentum ære perennius,
Regalique situ Pyramidum altius;

Absolvi opus ære stabilis, atque pyramidum constructione sublimius, quod neque

////////

Ode vigesima et ultima Libri quinti in Ed. Sanad. Codd. fere inscribunt: *Ad Melpomenen.*—1 *Hoc egi monumentum* unus Bersmanni.—3 Lips. 4. *nee*

NOTÆ

Metrum idem quod supra 1. Od. 1.

1 *Exegi monumentum*, &c.] Carminum volumen ingenii sui monumentum perenne jactat, quo posteritati æternæque memoriæ commendetur. Vide 11. Od. 20. hanc enim illa confer; et eundem utriusque scopum, eandemque sententiam varia dictione tantum distinctam animadvertit. Sanctus Hieronymus Epitaphium Paulæ sic concludit: 'Exegi monumentum ære perennius, quod nulla destrere possit vetustas,' &c.

Monumentum ære perennius] Ita durant monumenta literarum plus quam æræ statuae ad memoriam collocatæ. Nam Mariana de Cimbris tropæa potuit quidem abolere Sylla: Maronis autem et Livii scripta, quantumvis nixus sit, Cains Princeps absumere ac delere non valuit.

2 *Regalique situ Pyramidum altius*]

Ægyptiorum Regum opus et sepulcra fuere pyramides; quarum nonnullæ inter orbis miracula numeratæ. 'Tres orbem terrarum implevere fama: Regum Ægyptiorum pecuniæ otiosa stultaque ostentatio,' inquit Plin. xxxvi. 12. prope Memphim erant sitæ; unde Martial. 1. 1. 'Barbara pyramidum sileat miracula Memphis.' Herodot. lib. 11. eas describit accurate. Unam ait quinque stadiis longam, decem annis elaboratam; in alia vero annos viginti absumptos: &c. Ammian. Marcell. lib. xxii. 'Pyramides ad miracula septem provectæ, quarum diuturnas surgendi difficultates scriptor Herodotus docet, ultra omnem omnino altitudinem, quæ humanis confici potest, erectæ sunt turres, ab imo latissimæ, in summities acutissimas desinentes: quæ figura apud Geometras ideo sic appel-

Quod non imber edax, non Aquilo impotens
 Possit diruere, aut innumerabilis
 Annorum series, et fuga temporum.
 Non omnis moriar, multaue pars mei
 Vitabit Libitinam. Usque ego postera
 Crescam laude recens, dum Capitolium
 Scandet cum tacita virgine pontifex.

5

pluvia corrumpens, nec Boreas violentus destruere queat, vel temporum lapsus et longinquitas. Hand totus interibo: et portio mei plurima mortem effugiet. Ego semper novus posterorum laudatione augebor, quandiu summus Sacerdos ascendet

NOTÆ

latur, quod ad ignis speciem, τοῦ πυρός, ut nos dicimus, extennatur in conum: quarum magnitudo quoniam in celsitudinem nimiam scandens gracilescit paulatim; umbras quoque mechanica ratione consumit.' Vide Strab. xvii. et Diodor. Sicul. ii. 2. Hic pyramidem ait maximam a Chemmi Rege exstructam artificio et opere mirabili, quæ 'quatuor erat laterum, quorum quodlibet ab inferiori parte jugera septem continebat. Altitudo amplius quam jugera sex tolleretur . . . ferme annis mille, ut referunt quidam; ut alii tradunt, amplius tribus millibus quadringentis, ad nos usque ea moles integra permansit: ex Arabia longo admodum itinere advectis lapidibus constructa.' Istam se vidisse adhuc stantem anno 1638. in suæ peregrinationis narratione, testatur Joannes Greaves Astronomiæ Professor Anglus; eamque tam interiorem quam exteriorem egregie describit qualem inspexit ac dimensus est, vix paululum deformatam; altamque dicit pedes fere septingentos; et convenientem Diodori mensuram seu metiendi rationem asserit, &c.

3 *Quod non imber edax, &c.*] Imitatio est Pindaricæ dictionis, Pyth. Od. vi. ubi Xenocrati paratus dicitur laudum thesaurus, quem diruere seu auferre nequeat vel hybernus

imber, aut ventus, aut horrissonæ tempestatis exercitus implacabilis.

6 *Non omnis moriar, &c.*] Non tam animæ, quam sui nominis immortalitati et memoriæ velificatur Poëta noster.

7 *Vitabit Libitinam*] Superstes erit, æternum durabit. Libitina feretrum significat. Est etiam funerum Dea, in cujus æde vendebantur et locabantur quæcumque ad sepulturam pertinebant. A *libendo* dicta, ex Varrone: eadem quæ Proserpina: nec etiam alia quam Venns antiquis existimata, ut eadem natalibus et morti Dea præsideret, atque principium finemque vitæ in potestate haberet: quo fragilitatis humanæ mortalium quisque admoneretur. Auctor Plutarchus in Numa et in Problem. Vide et Cæli Rhodig. xxix. 18.

Usque ego postera Crescam laude recens] Novis in dies laudibus cumulabor a posteris: sicutque velut innovata mei memoriam semper inclarescet, concidet nunquam aut senescet.

8 *Dum Capitolium Scandet, &c.*] Dum sacra Romæ fient in Capitolio, ac proinde quamdiu stabit urbs illa æterna. Virgil. Æneid. ix. 448. 'Dum domus Æneæ Capitolii immobile saxum Accolet, Imperiumque pater Romanus habebit.'

9 *Cum tacita virgine*] Quamdiu et Vestales rite silentium observantes

Dicar, qua violens obstrepit Aufidus, 10
 Et qua pauper aquæ Daunus agrestium
 Regnavit populorum, ex humili potens,

Capitolium cum silenti virgine. Ubicumque rapidus Aufidus murmurat, vel Daunus aquarum egens rusticis gentibus dominatus est, ego clarus e tenui me-

////////

Aquilo.—4 Harl. 6. *Possit diluere.*—11 'Sivr. *Et qua pauper, aquæ ... populorum ex humili, potens*; et expl. 'Qua pauper Daunus regnavit, regnavit autem ex humili, potens quippe duntaxat erat aquæ agrestium populorum, dum fontibus potitus erat.' Nihil addo equidem.' *Jani.*—12 *Regnator* Harl. 1. 2. 4. 5. 6. et Vet. Comb. 'Regnator non, ut putat Sivr. ex emendatione Stephani est, sed sic libri omnes Lamb. Torrent. Pulm. plerique Cruq. Bentl. Gesn. et nostri, duo Bersm. et prisca editt. ut Locher. Venett. item Asc. Basill. Muret. Brut. Steph. Rutg. &c. *Regnavit* Acr. Comment. Cr. Porphy. (qui diserte: 'Annotanda eloquentia, quæ per genitivum figurata est.') et Serv. ad *Æn.* xi. 126. et 280. antiquissimus ille Blandin. et Sil. Cruq. sine litura, alii duo Blandd. cum litura, Pulmanni Gemblac. 1. pro var. lect. Bentl. Leid. Regin. a m. pr. et Gal. Mentel. Lips. 1. a m. pr. Basil. 1555. Lamb. Torr. Cruq. Fabric. Heins. Fab. Dacer. Bentl. Cun. San. Jon. et Sivr. Apparet, esse hanc priscam et veram lectionem, post haud dubie, ob insolentiam Græcismi, a Grammaticis in *Regnator* mutatam. Vult hanc corruptelam defendere Klotz. Leett. Venus. p. 341. e Virg. *Æn.* viii. 77. verum ibi 'regnator aquarum' dicitur fluvius, non 'populorum.' Tum omnino fluvius Daunus nihil est, nec, si esset aliquid, posset, quod ipse Klotzius vidit, 'obstrepere' dici, qui 'pauper aquæ.' Quod 'regnare' cum genitivo nusquam alias legitur, de eo in Horatio, qui multa similia habet, non trepidandum.' *Jani.* *Regnarit* Harl. 3. Bond. Delph. Schrevel. Baxt. Gesn. Zeun. Talbot, Pine,

NOTÆ

operabuntur sacris, æternumque ignem fovebunt. Quibus omnibus temporis diuturnitatem ac perpetuitatem indicat Horatius, quam sibi suoque spondet nomini. Commineantur hic nonnulli Nympham illam, quam Numa colendam, Tacitamque appellandam sanxerat, teste Plutarcho; alii Idulia sacra afferunt, ad quæ singulis mensibus in Capitolium procedebat Pontifex. Sed quid hæc ad rem? Sane quælibet sacra intelligi par est, in Capitolio peragi consueti; nec præ ceteris Angeronalia, quæ obtrudit Marcilius Angeronæ silentii Deæ, urbis etiam inter tutelaria numina, ex Macrobi. iii. 9.

10 *Qua violens obstrepit Aufidus, &c.*] In Apulia, sua nempe patria, maxime cupit celebrari Horatius. Est enim *Aufidus* Apuliæ amnis, hodie di-

citur *Ofanto*, ex Appennino defluit in Adriaticum mare.

11 *Daunus*] Et hic Turni avus regnavit in Apulia, quæ ab eo Daunia vocata est. Fuit etiam fluvius eo nomine appellatus.

Pauper aquæ] In Apulia nimirum fervet æstus et calor, hincque est arida valde regio, ac penuria aquæ laborat: unde 'sticticulosam Apuliam' vocat Noster Epod. iii. Vide 1. Od. 14.

12 *Regnavit populorum*] Phrasis Græca, ἐβασίλευσε τῶν λαῶν. Legunt alii, ex Manuscriptis plerisque codicibus, *reguator populorum*. Quod referendum erit ad vocem *Daunus*.

Ex humili potens] Libertini scilicet generis Horatius ex humili fortuna in summam famæ claritatem et nominis amplitudinem evasis, per ingenii

Princeps Æolium carmen ad Italos
 Deduxisse modos. Sume superbiam
 Quæsitam meritis, et mihi Delphica 15
 Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

morabor Alcaicos versus primus transtulisse ad Latinum carmen. Age Melpomene, partam virtutibus magnitudinem assume, capillosque meos circumda ultro laurea Delphica.

////////

Francis, Towers, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—14 Alt. 1. *pone superbiam*.—15 Unus Bersmanni, et Dess. 2. *Quæsitis*. Cuning. more suo *Delphia* e cod. Zulich. Bentleii. Vide ejus Animadv. cap. xv. et cf. Var. Lectt. ad 1. Od. 1. 3.

NOTÆ

opes ac 'benignam venam,' de qua 11. Od. 18.

13 *Princeps Æolium carmen ad Italos Deduxisse modos*] Vel inde nominabor passim, quod primus Alcaicos versus Latine scripserim ad imitationem Alcæi e Lesbo insula, in qua regnavit Æolus. Vide 11. Od. 13.

14 *Sume superbiam, &c.*] Suam alloquitur Musam Poëta: at semetipsum ostentat. Grandes assume spiritus, inquit, ostende tuam nobilitatem, mihiq; texe et impone coronam e lauro sacra Apollini, qui colitur editque oracula apud Delphos urbem Achaia, ad Parnassum montem.

EXCURSUS

AD CARMINUM LIB. III.

EXCURSUS I.

DE METRO OD. XII.

HÆRERE mirum in modum ac inter se dissentire de metro hujus Carminis, in Horatio unici, constituendo, tam veteres Grammaticos, quam recentiores Interpretes ac editores videmus. Sunt omnes pedes Ionici a minore, Ἰωνικοὶ ἀπ' ἐλάττωτος | ◡ ◡ — — |, præter ultimum, qui est Pæon tertius | ◡ ◡ — ◡ |; haud dubie, quod eo licebat in exitu talis Carminis pro Ionico nti: nisi suspicari malis, *latitantes...apros*; quanquam et per se, et post *fugientes certos*, elegantior et gratior est singularis. Sic igitur per XL. Ionicos a minore, totum Carmen decurrit. Sed singuli versus ubi terminandi, quomodo constituendi,

quot pedes ad singulos referendi sint, in eo quidem laboratur. Apparet enim, quam facile in hac Carminis forma, in qua nulla prorsus pedum vicissitudo ceineretur, factum sit, ut librariorum inscitia vocabula, et vel sententias, permutaret, versus alieno loco incideret, in iisque definiendis arbitrium subinde suum, vel adeo membranæ paginæque spatium, sequeretur. Quo etiam deinde factum est, ut cum veteres, qui de metris scripsere, Grammatici, tum recentiores critici, tam diversas de hoc Carmine constituendo ferrent sententias.

Ac primum quidem in codd. Cruq. antiquiss. Blandin. Mald. et Mart. item in Bentl. Græv. Regin. et Battel. et nostro Dess. 2. ita digesti sunt versus :

Miserarum est, neque amanti dare ludum,
 Neque dulci mala vino lavere, aut
 Exanimari metuentes patræ
 Verbera linguæ.
 Tibi qualum Cytheræ puer ales,
 Tibi telas, operosæque Minervæ
 Studium aufert, Neobule, Liparei
 Nitor Hebri :
 Simul unctos Tiberinis humeros
 Lavit in undis, eques ipso melior
 Bellerophonte, neque pugno, neque
 Segni pede victus :
 Catus idem, per apertum fugientes
 Agitato grege cervos jaculari, et
 Celer alto latitantem fruticeto
 Excipere aprum.

Unde is, qui a Cruquio editus est, scriptor antiquus de Metris Horatii, Oden Tricolon Tetrastrophon esse ait, e duobus versibus Sapphicis Acatalectis, uno Anacreonteo Dimetro (Trimetro) Catalectico, et Adonio. Quem secutus J. Cruquius sic Oden constituit (approbante H. Stephano, Præfat. ad Lectorem) :

Miserarum est, neque amanti dare ludum,
 Neque dulci mala vino lavere, aut ex-
 animari metuentes patræ
 Verbera linguæ.

Tibi qualum Cytheræ puer ales,
 Tibi telas, operosæque Minervæ
 Studium aufert, Neobule, Lipare-
 i nitor Hebri :

Simul unctos Tiberinis humeros la-
 vit in undis, eques ipso melior Bel-
 lerophonte, neque pugno, neque se-
 gni pede victus :

Catus idem, per apertum fugientes
 Agitato grege cervos jaculari, et
 Celer alto latitantem frutice-
 to excipere aprum.

Apparet, Cruquium in fine ac principio versuum vocabula divisisse, tracta ad versum vel antecedentem vel sequentem syllaba, ubi illa in codd. integra ad alterutrum relata essent; quod ipsum est, cum dicit, codices sua ope non-nihil esse adjutos. Sed quam inepta ac deformis sit universa ista versuum ordinandorum ratio, non opus est multis ostendere. Non dubium, quin angustiori paginæ spatio tribuendum sit, quod, quæ fere in libris Mss. unum versum tertium efficiunt, in dictis codd. in duas partes s. lineas divisa appareant; id quod in meo quidem Dessaviensi altero, qui in forma octava est, manifestum.

In ceteris codd. (ne de aliis aberrationibus dicam) ita fere digesti sunt versus, ut duo Trimetros sequeretur tertius Tetrameter, et sic Ode esset Dicolos Tristrophos:

Miserarum est, neque amori dare ludum,
 Neque dulci mala vino lavere, aut ex-
 animari metuentes patruæ verbera linguæ:

nisi quod in multis, ut solet fieri, verba in fine ac principio versuum non dissecta sunt, sed integra adhæserunt alterutri versui, post fere ab editoribus metro accommodate divisa. Igitur illam rationem sequuntur omnes ante Bentleium tam veteres quam recentiores, præter Cruquianam quidem, editiones. Accedit auctoritas Acronis et Commentatoris Cruquiani, nisi corruptela subest, ut videbimus, item, quos Bentl. laudat, grammaticorum veterum, Atilii Fortunatiani, p. 2704. et Plotii, p. 2660. Putsch. Nam Diomedem quidem et Victorinum vix satis recte huc, ut intelligemus, idem Bentleius pertraxit.

Fuere, qui rhythmum potius sive numerum, quam metrum, in hoc Carmine esse dicerent. Eam in sententiam jam Acronem et Commentatorem Cruquii abire videmus. Item, qui et a Bentl. laudatur, Hephæstion Grammaticus, *περὶ μέτρων καὶ ποιημάτων*, p. 66. Paris. duo ait fuisse Ionicorum talium Carminum genera: unum, quod *ἐξ ὁμοίων* vocat, nullo definito pedum numero, per *συνάφειαν*, ut appellant, quousque auctori visum sit, procurrisse, præterquam quod omnes pedes Ionici *ἀπ' ἐλάττωνος* fuerint, omnibus legibus solutum;^a alterum, quod *κατὰ σχῆσιν* ille nominat, descriptum fuisse clausulis, quarum quæque, pari pedum numero, cum sententiæ exitu desierit. Tale Carmen Alcæi laudat, *κατὰ δέκα συζυγίας γεγραμμένον*, h. ita compositum, ut omnes clausulæ essent decem pedum. Igitur Bentleius etiam nostrum hoc Carmen quatuor talibus decapodiis s. decem pedum clausulis absolvi contendit;^b sed cum non possit, per paginæ angustiam, una linea describi decempedalis versus, enim in partes dividi necesse esse. Quare, quia et Hephæstion l. l. versum Alcæi Ionicum a minore Tetrametrum laudat, et Victorinus primum

^a Similia tradit Terentianus Maurus, p. 2416. 2428. v. Bentl.

^b In quo ei assentit etiam Baxterus.

nostri Carminis versum ita ponit: 'Miserarum est, neque amori dare ludum, neque dulci;' adductus est, ut in duo versus Tetrametros, subjecto Dimetro, singulum δεκαπόδιον digereret, hoc modo:

Miserarum est, nec Amori dare ludum, neque dulci
Mala vino lavere, aut exanimari metuentes
Patruæ verbera linguæ.

In quo ea etiam de causa sibi ipse placet, quod sic nullum vocabulum in fine versuum dissecetur; neque igitur aliter ab Horatii manu profectum esse Carmen, quovis pignore vult contendere. Secuti enim Jones. Sanadon. et nuper Cl. Sivrius. Verum enimvero primum mirari possis, non sensisse Virum doctissimum, quantum in eo a se ipse dissentiret, quod, cum versum esse decempedalem, 'Miserarum est . . . linguæ,' neque quicquam referre, quot ille lineis scriberetur, dixisset, post operose disquireret, quibus locis oporteret lineas aut versus incidi. Profecto enim, si decem pedes unum versum efficiunt, tali cura neque Horatio opus fuit, neque illius editori opus est. Quæ Hephæstion de Ionico Carmine ἐξ ὁμοίων, item de illo κατὰ σχέσιν tradit, ea cum nescio an acumini grammatico potius, quam veritati, veterumque Poëtarum usui, debeantur (quanquam id nunc disputare non vacat); tum a lyrico certe genere, ex meo quidem sensu, plane abhorrent. Nam neque intelligo, quomodo vel cani, vel cantum imitari videri possit Carmen, per multitudinem pedum inter se parium, usque ad finem, sine ullo metro, sine ullis requiis veluti punctis, continuatum; neque, quomodo decempedalis versus in Ode tolerari possit, assequor: et vix fert denique sensus lyricus legem illam frigidam, semper ut cum decimo quoque pede sententia finiatur. Accedit, quod in nostro certe Carmine non clauditur semper cum decimo quoque pede sententia; namque, ut hoc unum commemorem, versum: 'Simul unctos . . . undis,' apparet ad ea, quæ præcedant, potius, quam ad sequentia esse trahendum. Vid. VV. LL.

Quare equidem Alexandrum Cuningamium,^c cum Gesnero, secutus, omnes versus tetrametros constitui. Nam primum simplicissima ea haud dubie ratio est, universæ hujus metri simplicitati accommodata. Deinde versus Ionici a minore, qui ex Alcæo, quem plurima eo metro Carmina fecisse auctor est Hephæstion, item ex Alcmane supersunt, omnes sunt τετράμετροι, ut ex Alcæo, ap. Hephæst. l. 1.

Ἐμὲ δειλὸν, ἐμὲ πᾶσαν κακοτάτων πεδέχουσιν,

uti emendat Bentl. tum ex Alcmane ap. eundem, (v. H. Steph. Fragm. Lyr. t. II. p. 242.)

Καταθνάσκει Κυθέρει ἄβρὸς Ἀδωνίς, τί κε θεῖμεν;

Item ex eodem Alcmane ap. eundem p. 37. (v. Bentl.)

Ἐκατὸν μὲν Διὸς υἶδν τᾶδε Μῶσαι κροκόπεπλοι.

Tum Carmen Ionicum, cuius omnes versus Tetrametri sunt, e Martiano Ca-

^c Animadverss. in Horat. Bentl. c. XVII. p. 311. sqq.

pella^d profert Cuningamus l. l. nec dubitat, quin in eo et Græcum aliquem Poëtam Lyricum, et Horatium ille sit imitatus. Deinde, licet Diomedes Grammaticus, p. 510. et 524. Putsch. primum nostri Carminis versum ita laudet: 'Miserarum est, nec amori dare ludum:' et p. 524. quidem addat etiam: 'omnes tres pedes Ionici sunt;' tamen sagacissime suspicatur Cuningamus, locos mendosos esse, legendumque: 'Miserarum est, nec amori dare ludum, neque dulci;' 'omnes quatuor pedes (vel nude, 'omnes pedes') Ionici sunt;' quæ ab interpolatore mutata sint, quod in vulgatis codd. primum versum Trimeterum esse vidisset. Verissima sane suspicio! Nam l. l. p. 524. idem Diomedes, 'Ode XII.' inquit, 'Ionicum metrum habet, et per singulos versus scanditur,' h. e. omnes in ea versus similes inter se ac pares sunt, vel, Ode Monocolos et Monostrophos est: quo sensu p. 328. dixerat: 'Epod. XVII. Ode Iambicum metrum habet, et per singulos versus scanditur,' contra p. 519. 'Carmen Sapphicum et Alcaicum per quatuor versus procurrit,' h. e. Tetrastrophon est. Jam Monostrophon constitui Carmen nostrum non potest, nisi omnes versus sint Tetrametri. Denique Marius Victorinus, p. 2496. 2507. et 2538. primum versum laudat Tetrametrum: 'Miserarum... dulci.' Et quod idem Victorinus p. 2618. de hujus Carminis metro locutus, addit: 'Digestum autem ex duobus Trimetris conjunctis, uno Tetrametro ei subjecto,' id, cum repugnet locis ante laudatis, interpolatori hand dubie tribuendum est, qui ob vulgatam Odes in codd. formam, vel diffinxit Diomedis verba (v. Cuning.) vel, quod malim ego, omnia hæc, 'Digestum autem,' &c. de suo addidit. Similiter credo Acroni et Commentatori Cruquiano afficta esse ab interpolatore, quæ de duobus versibus Trimetris ac tertio Tetrametro apud eos leguntur, cum ante, ut supra vidimus, numerum potius, quam metrum, in Carmine esse, diserte dixissent.^e

Ceterum illud quoque attingendum videtur, quod metrum hujus Carminis Sotadicum ab Acrone et Comment. Cruquii dicitur. Sotades Maronites, Poëta, auctor fuit impudentissimorum ac flagitiosissimorum Carminum, quæ ipse 'Cinados' inscripsit. V. Suid. item Strab. XIV. p. 648. *πρῶτος ἤρξε τοῦ κιναιδολογεῖν*. Cf. Martial. II. 86. Præterea *ἄκαιρον παρρησίαν*, importunam maledicendi licentiam, ei tribuit Athen. XIV. 4. Quo factum est, ut obscæna quævis ac turpia Carmina dicerentur Sotadea vel Sotadica: Quintil. I. 8. Verum etiam subinde a metri genere appellantur Sotadica Carmina; nam pede Ionico a majore, *ἀπὸ μείζονος* | — — — | plurimum usum esse Sotaden ait Diomedes p. 511. Putsch. Nempe versus Sotadici fere constant pedibus Ionicis a majore, subjectis Iambis vel Trochæis; ut,

Carmen lepidæ Pierides dabant sorores.

Exempla plura v. ap. Diomed. l. l. Mar. Victor. p. 2601. et Benth. Quare

^d De Nupt. Philol. lib. IV. c. ult.

^e [Alia scandendi ratio est, ut nulum scilicet vocabulum in fine versus dissecetur, 'Finiat ut sensum metro distinctile punctum,' hoc modo:

Miserarum est, neque Amori
Dare ludum, neque dulci

Mala vino lavere: aut exanimari
Metuentes patræ verbera linguæ.
Sic erit Ode Dicolos Tetrastrophos,
binis constans Dimetris Trimetrisque
binis.]

Horatii hanc Oden, ex Ionicis a minore, non a majore, compositam, vix satis recte Sotadicam Scholiastæ vocasse Benteleio videntur. Quanquam forte extiterunt etiam Ionica a minore Carmina Sotadis; nam enim Athen. vii. 11. universe appellat ποιητὴν Ἰωνικῶν ᾠσμάτων, quæ tam ab argumenti lascivia (v. ad III. Od. 6. 21.) quam a metro dicta fuisse constat: aut quid? si Acron omnino Sotadica pro Ionicis universis dixit?

Denique metrum ipsum nostri Carminis Benteleio et inprimis dulce et omnium operosissimum videtur. Hoc posterius facile dant omnes, illud plurimis secus videtur, ut Cuningamio, et aliis. Si Carmen ad lyram canendum cogites, fingasque tibi et metrum et concentum musicum ad saltationis Ionicæ rhythmum expressum, profecto suavem quandam in eo tali metro simplicitatem, mollemque dulcedinem, argumento tali accommodatam, non possis non agnoscere, licet illam hodie, ubi neque ad lyram canitur, neque saltatior Ionice, minus sentiri, facile largiar; inprimis, cum nostro quidem sermone Ionicum tale Carmen fieri nullum posse, plane mihi persuadeam. Vid. III. Ramler. Carm. Lyr. p. 258.

EXCURSUS II.

AD OD. XVII. 2—5.

Hos versus non esse ab Horatio profectos, sed suppositos assutosque ab inepto Grammatico, in Argum. et VV. LL. me credere professus sum. Igitur, quibus rationibus adductus crederem, pluribus exponendum censui.

Cum multa veterum scriptorum loca addendo corrupta sunt: tum inprimis etiam antiquis Poëtis multi tales alieni panni a Grammaticis malisve posterioris ætatis Poëtis assuti sunt. Hoc ita accidit. Mature Poëtis, ob doctiorem scilicet et sententiarum et elocutionis rationem, Scholiastæ et Commentatores obtigerunt, qui scholia sive glossas iis, vel explicandi vel illustrandi gratia, allinerent. Tum post extiterunt, qui talia ipsa scholia, animi exercendique ingenii causa, versu includerent. Quid? quod fuerunt subinde, qui exercitationis gratia ipsam Poëtæ alienius sententiam aliquam amplificarent, ac talem ingenii sui fœtum ad marginem exempli sui apponerent. Hinc sæpe accidit, ut librarius, ejusmodi exemplum nactus, in ipsum contextum transferret illa versibus expressa scholia, illasve Grammaticorum exercitationes. Nam gestiebant fere inferre in exemplaria sua librarii, quæ non essent in aliis, emtores ut allicerent, qui quidem tanto plus dare solerent, quo haberent exemplar auctum scilicet atque unicum. Sic factum est, ut Lucretio, ut Virgilio, Tibullo, Ovidio, Horatio, aliisque classicis vatibus, versus supponerentur atque affingerentur, qui proprie deberentur Grammaticis.

Varia sunt, quibus prodantur atque agnoscantur alieni tales fœtus, indicia critica; ex quibus nonnulla commemorare non alienum videtur. Primum ejusmodi additamenta subinde manifestam glossæ sive scholii speciem habent. Deinde ex eo agnoscuntur, quod importune insciteque interrumpunt sententiam, dum, quæ ea antecedunt, et quæ sequuntur, necessario quodam nexu cohærent, sublatisque verbis suspectis multo aptior atque elegantior, Poëtæque dignior, sententiæ universæ connexio conversioque exoritur. Quod

eo certius argumentum est, cum non solum salvo metro tolli talia e medio possunt, sed etiam apparet inductum interpolatoris et ineptum studium, eorum, quæ ipse commentus esset, si vel inducere ea in contextum nollet, tamen cum iis, quæ præirent, et quæ sequerentur, connectendorum, atque sic tam inflectendi quam protrahendi additamenti sui, ut in sententiæ ac metri nexum recurreret.

Tum etiam locus talis interpolatus per se ipse proditur, cum vel abhorret ab universo scriptoris ingenio, more, scribendi genere, vel cum ita obscurus est, ita inutilis, ita tam a sententia, quam ab elocutione et conversione, inelegans, infictus, invenustus, prosaicus, humilis, denique Poëta ita indignus, ita ab universa Carminis ratione alienus, falce ut critica amputandum esse facile in mentem venire lectori non prorsus inerti queat. Neque contemnendum denique alieni factus esse argumentum arbitror, cum potest, unde et quomodo ille natus sit, probabilis ratio reddi.

In libris manu exaratis, antiquisque editionibus, ad judicandum de talibus, non semper satis est præsidii. Omnino, cum in pluribus aut præstantioribus codd. vel deest locus, vel multis cum mendis ac aberrationibus extat, non injusta subnasci potest interpolationis suspicio. Sed primum vel tunc etiam ad auctoritatem librorum recte expensam accedant oportet aliæ rationes criticæ, ex ipsa loci suspecti natura ductæ, antequam, enim ut ejicias, tibi sumere possis. Deinde contra fieri potest, ut locus, quem plurimi, ac vel omnes, quicumque extant, libri Mss. exhibent, idem tamen, ob alia momenta, qualia supra exposuimus, pro spurio habendus ac delendus sit. Cum enim, ubi serius facta fuerit interpolatio, facile dentur codd. in quibus desit additamentum; tum, si admodum mature talis pannus assutus sit, intelligitur, quomodo fieri potuerit, ut in omnibus, qui noti sunt, libris antiquis legatur.

His ita expositis pauca subjiciamus exempla. Versus Virgilianus *Æn.* vi. 342. aperte scholion est, in versum redactum, atque ita ab epica ratione abhorret, ut ab alia manu insertus recte credatur, licet magnam e libris Mss. auctoritatem habeat. v. Ill. Heyn. Contra vid. quæ dedit Vir summus ad *Æn.* ii. 76. Sic etiam *Æn.* i. vv. 1-4. doctissimorum Virorum suffragiis ejiciuntur, maxime, quod rationi epici carminis prorsus contrarii sunt. vid. Ill. Heyn. Item in Tibullo recte pro suppositis habentur ii. 1. 57. 58. iii. 4. 3. 4. iii. 4. 25. 26. iii. 5. 17. 18. &c. quod vel importune interrumpunt sententiam, vel Poëta indigni sunt versus, vel sententiam inde commodam efficere, quoquo se vertat Interpres, non potest. Cf. ad illa ll. Observatt. summi Heynii.

Jam ad versus Horatianos, quos supposititios esse judicavimus, animo et cogitatione nos convertamus. In omnibus quidem codd. Mss. atque editionibus antiquis ita legitur principium Carminis:

Æli, vetusto nobilis ab Lamo,
Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, et nepotum
Per memores genus omne fastos,
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur, &c.

At neminem puto, qui cum sensu legere possit Horatium, existere, quin, dum hoc Carminis, ceterum egregii, exordium legat, gravissime statim offendatur tam alieno loco posita ac per octo versus protracta generis Lamiae prædicatione. Verum jure dixisse in Argumento nobis videmur, si vss. 2-5. inter legendum omittantur, multo breviori atque elegantiori generis commendatione, quæ ad solum ornatum spectet, ac pro vocativo sit, denique peculiari alicui occasione deberi videatur, lyricum sensum non amplius offendi. Quod ipsum cum jam non levem inferre suspicionem necesse sit, esse illos versus a mala manu importune insertos, tum eosdem nunc e præceptis supra expositis accuratius expendere atque examinare placet.

Primum manifestam habent hi quatuor vss. speciem scholii sive glossematis; quod quidem momentum amplius declarari poterit, ubi, quomodo versus exorti sint, investigabimus. Deinde quis non intelligit, quam inscite ac importune interrumpatur, illis interpositis, sententia? sublatis contra, quanto aptior connexio elegantiorque conversio sententiæ, quanto dignius Poëta exordium sit? Quis enim non malit legere sic:

Æli, vetusto nobilis ab Lamo,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps et innantem Maricæ
Littoribus tenuisse Lirim
Late tyrannus:

Neque solum illud elucet, posse istos quatuor versus salvo metro abjici, sed etiam, ab inepto homine eos esse insertos, ex eo etiam suspicio est, quod tam inscite ac misere connectere eos cum sequentibus versibus, atque ad horum sententiam reflectere orationem conatus est. Cum enim vs. 5. 'ducis' vera sit lectio, ut in VV. LL. ostendimus, tum aperte ista, 'Auctore ab illo ducis originem,' allita sunt ceteris, ut interruptus nexuss cum sqq. 'Qui Formiarum,' &c. restitueretur. Nam in Observat. equidem id tantum secutus sum, ut quam mollissimam maximeque tolerabilem spurii hujus additamenti explicationem darem: re autem vera mihi persuasum est, interpolatorem verba, 'Auctore ab illo,' ad sqq. 'Qui Formiarum,' &c. referri voluisse. Igitur oriretur sententia: O Æli, qui a Lamo descendis, tu originem ducis a Lamo, qui, &c. At quam inepta conversio, vix proletario Poëtæ ignoscenda! Vid. VV. LL. ubi etiam, non multum profici, docuimus, si legere velimus, 'ducit.' Et si vel ita constituere placeat atque explicare parenthesin, uti in Obs. propositum est, tamen sic etiam indocta omnino sententia est: O Æli, qui a Lamo descendis, tu enim ab illo Lamo auctore descendis, siquidem ferunt, &c.

Nam eo nunc venio, ut ostendam, versus istos etiam per se ipsos interpolatos prodi. Primum enim eam illos obscuritatem ac difficultatem in constructionem inferre, vix ut commode illa expediri possit, quocumque sese Interpres convertat, cum ex modo dictis, tum ex VV. LL. intelligitur. Deinde, si sententiam ipsam ejusque conversionem spectes, nihil profecto ea vel inutilius, vel ineptius, cogitari aut fingi possit. Lamia dicitur nobile genus ab Lamo ducere; hoc confirmatur ex eo, quia etiam ipsius majores, atque adeo (o miraculum!) omnes horum majorum nepotes a Lamo descenderint:

Delph. et Var. Clus.

Horat.

2 M

tanquam non, hoc ita esse, per se necesse sit, si Lamia a Lamo originem ducat. Tum, postquam cum certitudine dictus est Lamia 'nobilis ab Lamo,' ipsum illud, unde hoc constet, argumentum, quam incertis dubiisque verbis exprimitur: 'quia et priores Lamias *ferunt*, aiunt, ab illo Lamo esse *denominatos*.' Quid hoc est aliud, nisi magnificam illam generis commendationem iterum abolere, ambiguumque ac dubiam facere? Sane, si 'fertur' Lamiarum gens a Lamo 'nomen habere,' splendida illa Ælii ab eodem Lamo origo fabulæ similis fit. Bella profecto ac urbana conversio! Neque facile quicquam reperiri possit putidius, quam illa, de qua jam dictum, misera versus primi ruminatio: 'Auctore ab illo ducis originem.'

Item elocutio quam insipida est! quam languida et protracta! (scilicet ut quatuor versus complerentur) quam prosaica atque humilis! Quam molestum est illud 'ferunt,' inprimis, cum statim sequatur, 'dicitur!' 'Ab illo denominati sunt *et* majores, *et* nepotes: quam prope puerilis compositio! 'Per memores fastos,' quam h. l. frigidum ac otiosum est! Illud urgere nolo, 'denominari' pro nominari, nomen habere, senioris ætatis verbum esse videri; nam possit aliquis poëticam, inprimis lyricam, in verborum usu licentiam objicere. Sed, 'Ab illo auctore ducis originem' quam humile et vulgare est, maxime post tam exquisitam doctamque ejusdem sententiæ elocutionem, 'vetusto nobilis ab Lamo!'

Denique facili opera potest, unde originem habeat tam miserum additamentum, intelligi. Scilicet annotarat Grammaticus ad vs. 1. ideo Ælium Lamiam 'nobilem ab Lamo' dici, quia majores Lamia, et omnis omnino Lamiarum gens dicatur nomen ab antiquo illo Lamo habere, np. ex more familiarum Romanarum: v. Obs. Infeliciter vel idem, vel alius quis, animi causa, in versus illud scholion redigebat: 'Quando et priores hinc L. ferunt Denominatos et nepotum Per m. genus o. fastos.' Qui cum et versum adhuc deesse vidisset, et sententiam in nexum cum sqq. reflectere cuperet, in animum inducebat, repetere primi versus sententiam: 'Auctore ab illo d. originem.' Mox librarius, tale exemplum nactus, gaudioque exultans, quod ex eo Oden augere posset, in contextum tam elegantem pannum inferebat. Verum hæc omnia admodum mature facta esse oportet, ut omnes, qui ad nostram ætatem pervenire, codices isto tali additamento corrumperentur.

Quare tam inutiles, tam infictos ac invenustos, tam prorsus indignos vate Horatio, atque alienos ab ratione lyrica versus, quis non pro inepti Grammatici malive deterioris ætatis Poëtæ commento habeat, ejiciendosque censeat? Fecit hoc ultimum Sanadonius; probante Jonesio, neque improbante, ut videtur, Gesnero. Attamen ego, dandum aliquid codicum atque editionum, quæ semel invaluit, auctoritati ratus, versus, etiamsi tam merito suspectos, tam probabiliter, vel certe potius, spurios, tamen non resecandos, at uncis includendos atque asteriscis notandos curavi.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM

LIBER IV.

ODE I.

AD VENEREM.

Maximo interjecto intervallo Horatius, Augusti hortatu adductus, quartum hunc libellum in honorem privignorum ejus edit: (sic auctor Vitæ Horatii:) quare suavissima Allegoria usus, se apud eum excusat ob alieniorem ætatem rei ludicræ jam minus idoneum; quin et hanc provinciam Paulo Maximo ornatissimo juveni tradendam censet. Ad ultimum tamen fatetur languidulam amoris flammam sibi adhuc identidem revirescere. (Mihî sic videbatur: cum semel placuisset novum librum edere, in eum conjectum esse quicquid ad manus erat. Dilogia hic quidem non placet. Gesn.)

INTERMISSA, Venus, diu,

Rursus bella moves? Parce, precor, precor.

Interrupta dudum Venus, iterum prælia indicis. Abstine, oro obtestorque. Non

////////

Deest hæc Ode Editioni Sanad. Hic codex Laurent. Torrentii habet, *Carminum Liber quartus ad Fabium Maximum*, haud dubie ob Maximi mentionem in hac prima Ode factam. Codd. ap. Fabric. et Steph. Diatr. sect. iii. *Ad Paulum Maximum*.—1 *Intermissa Venus diu* sine distinctione fere edd. Distinguit Bentleius post *Intermissa*, et ita edd. Pulmanni 1564. Frellonii 1559. Vincentii 1571. et Lubinus, Cerutus in Paraphrasi, et Ascens. Chabot. in Commentt. *Intermissa* referunt ad *bella*. Sic etiam Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—2 ‘Post *moves* interrogationis signum multi ponunt,

NOTÆ

Metrum idem quod I. Od. 3.

1 *Intermissa*] Suetonius in Vita Horatii ita scribit: ‘Scripta quidem ejus usque adeo probavit, mansuraque per-

petuo credidit Augustus, ut non modo Sæculare Carmen componendum injunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum;

Non sum qualis eram bonæ
 Sub regno Cinaræ. Desine, dulcium
 Mater sæva Cupidinum, 5
 Circa lustra decem flectere mollibus
 Jam durum imperiis. Abi
 Quo blandæ juvenum te revocant preces.
 Tempestivius in domum
 Pauli, purpureis ales oloribus, 10

sum qui eram sub dominio benignæ Cinaræ. Crudelis parens amorum suavium, parce me intractabilem subjicere dulcibus imperiis, circa decem lustra. Ito quo invitant te vota adolescentium amore plena. Opportunius lascivies in ædibus Pauli

etiam Bentl. et Gesn. Sed rectius ap. Lamb. Cruq. Torrent. Steph. Heins. Cuning. &c. punctum est. Nam est querela potius s. exclamatio, quam interrogatio. Jani.—4 *Cynaræ, Cineræ, Citaræ*, variantes ap. Jani. *Cinaræ* Bentl. Cuning. et edd. recentt. Gr. est *Κινάρα*.—9 ‘*Tempestior* emend. Cun. nulla necessitate.’ Jani. *in domo* multi codd. Harl. 2. 3. 4. 6. Altt. 1. 2. Lips. 1. Lips. 2. a m. s. Lips. 3. Fran. Helmst. item Porphy. Venett. Locher. Ascens. Muret. Basill. Lamb. Cruq. Torr. Fabr. Heins. H. et Ro. Stephb. Fab. Dacer. Sivr. Sed *in domum* aliquot Lamb. duo Bersm. Pulmanni Gemblac. 2. et Hunn. Sax. Bentleii Græv. Regin. Galiens. Battel. et Bodl. 1. 2. Harl. 1. 5. Mentel. Lips. 2. a m. pr. Dcsc. 2. Et sic Bentl. Cun. Baxt. Gesn. Zeun. Jones. Jani, Bipont. Wetzel. Wakef. et Kidd. ‘Bene omnino; nam cum doctius et exquisitius (et sic vix a librario) est *comissari in domum*, quam, *in domo*; tum *abi*, vs. 7. *purpureis ales oloribus*, vs. 10. et *quæris*, vs. 12. aperte *comissari* de motu ad locum accipi jubent.’ Jani.—10 ‘*Pro purpureis, marmoreis* emend. Lamb. in edit. priori, quia non sint olores purpurei. Nam non putabat ‘*purpureum*’ simpl. pro pulchro dici posse, nisi pulchritudo ad *purpureum* colorem accederet. Contra ‘*marmoreum colorem*’ ap. Lucr. dici

NOTÆ

enimque cœgerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.’ In hoc tamen libro quarto nonnullæ sunt Odæ quas constat esse factas ante quasdam prioribus libris contentas: v. g. XII. hujus libri ante 1. Od. 3. Intelligendus forte est Suetonius de edito in lucem potius quam de conscripto post alios tres quarto hoc libro.

2 *Parce, precor*] Per ætatem se excusat: abiisse juveniles nimirum ludos et artes, quibus pollebat dum amabat Cinaram meretricem speciosam inprimis, et ab ea diligebatur maxime. Illam vocat ‘*protervam*’ 1. Epist. 7. ‘*rapacem*’ Epist. 14.

Hic appellat ‘*bonam*,’ vel significans forma egregiam et perfectam, vel quia immunis ei placuerat, ut scribit ipse citato loco, id est, sine ulla præmiorum spe, ceterisque amatoribus antepositus fuerat.

5 *Mater sæva Cupidinum*] Hanc versiculum jam posuit lib. 1. Od. 19. Vide ibi Not.

6 *Circa lustra decem*] De lustro Not. 11. Od. 4. in fine. Est spatium quinque annorum: hinc annum ætatis suæ quinquagesimum notat Poët. Vide Alex. ab Alex. v. 27. Just. Lips. Elect. 1. 27.

10 *Pauli Maximi*] Paulus Fabius Maximus Consul Romæ fuit anno ur-

Comissabere Maximi,

Si torrere jecur quaeris idoneum.

Maximi; illuc i velox cyenis purpureis, si cupis aptum hepar inflammare. Is enim

*****

pro candido; item nota esse 'marmoream cervicem,' 'marmoreum collum,' &c. Sed in edit. poster. ipse mutavit sententiam, quia *purpureis* sit lectio omnium codd. item Servii ad Virg. *Aen.* i. 591. *furpureis* aliquando conjecerat Cruq. sed mox, quam ineptum hoc esset, ipse senserat. Post idem Cruq. emend. ac edidit *Porphyreis*, ejus lectionis vestigia in codd. Blandd. sibi visus reperisse, et explicat: 'Veneri sacris,' quod Cythera insula olim Porphyris vocata: vid. Plin. iv. 12. Dum dubium sit, an recte formetur a Porphyri gentile 'Porphyreus:' tum non opus his omnibus; nam optime habet *purpureis*. Jani.—11 *Comessabere*, vel *Commessabere*, h. l. et alibi, omnes promodum codd. ac edit. vett. Et vulgo hodie in edit. est *comessabere*. Sed *Comissabere* per simplex *m* et *i*, tres Blandd. Cruq. et sic Lamb. edit. poster. Cruq. Heins. Rutgers. Benth. Cnn. Baxt. Gesn. et Jon. *Comassabere* emendarat Fulv. Ursin. in cod. Faërn. Lamb. et sic ipse Lamb. ed. pr. quia sit a Gr. *κωμῶ-ξεν*. 'Sed ab hoc ipso recte *comissari*, uti a *παριδᾶξεν*, *patrissare*. Vid. Burm. ad Petron. lxxv. p. 424. *Comitabere* Mentel. ex errore, quo tamen proditur lectio *Comissabere*. *Commiscebere* emend. Sivrins, qui ita sibi rem informat: vidisse Horatium cynos colludentes; igitur, cum sub unius illorum specie latere Venerem, ac sibi insidiari, putasset, eam abire jussisse ad Maximum: 'tempestivus in domo Maximi commiscebere oloribus ales' h. sub alitis forma latens. Cui mortalium, præter Cl. Sivrini, tale quid in mentem venire poterat? Offendebatur Vir doctiss. forma lyrica: *ales oloribus*. Quæ quam justa scilicet sit causa emendandi, facile intelligas.' Jani. *Comessabere* etiam

NOTE

bis conditæ 743. cum Iulo Antonio, ad quem est inscripta sequens Ode. Vetus codex titulum quarto huic libro præfert: *Ad Fabium Maximum*, Torrentio teste.

Purpureis ales oloribus] Venus curru vecta ab oloribus tracto, atque alitis modo volans et celeriter decurrens. Vide III. Od. 28.

Purpureis] Magna contentio de ista voce, cum cyni plane sint candidi, non purpurei. Vel, purpureus vocabatur omnis color valde nitens, qualis est cynorum candor: unde et nix purpurea dicitur ab Albinovano. Vel, quod purpura etiam alba quædam erat. Plutarch. in Alexandro, refert Hermionicam purpuram annis ferme ducentis repositam snum adhuc colorem servasse; cujus hæc afferebatur

ratio, quod rubræ tinctura melle, candidæ autem oleo albo confecta esset. Xenoph. Cyrop. viii. Cyro fuisse ait tunicam e purpura semi-albam vel albo distinctam: *χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον*. Forsitan et color purpureus attribuitur cynis Venerem trahentibus, qui ipsius Veneris est, per hypallagen. Apud Anacreontem *Ἀφροδίτη πορφύρα*.

11 *Comissabere*] *Comissari* proprie est post cœnam et epulas joculari, ludere, lascivire: quanquam et significat post cœnam luxuriose iterum epulari. Sueton. Vitell. cap. 13. Epulas quadrifariam dispertiebat, in jentacula, prandia, cœnas, comessationes.

12 *Jecur*] In jecore sedes amoris ac libidinis. Vide I. Od. 13. et 25.

Namque et nobilis et decens
 Et pro sollicitis non tacitus reis,
 Et centum puer artium, 15
 Late signa feret militiæ tuæ :
 Et quandoque potentior
 Largis muneribus riserit æmuli,
 Albanos prope te lacus
 Ponet marmoream, sub trabe Cypria. 20

juvenis, et nobilis, et pulcher, et pro reis anxii haud mutus, ac multiplici industria præditus, longe portabit vexilla tuæ militiæ. Et cum rivalis donis amplis superbi victor gaudebit, prope lacus Albanos te e marmore effectam locabit sub trabe e citreo.

~~~~~

Harl. 2. 3. 4. 5. 6. Comitabere Harl. 1.—13 Harl. 2. et nobilis et potens.—17 Duo Torrentii, unus Bersmanni, Bentleii Græv. a m. sec. Reg. Soc. et Vigorn. Lips. 4. Benth. Cuning. Wakef. et Kidd. *Largi*; ceteri omnes eodd. et edd. *Largis*.—20 'Cypria duo Vatt. et nonnulli alii Lamb. duo Bersm. item multi Cruq. Torrent. Pulm. et aliorr. ex nostris Lips. 2. pro var. leet. Lips. 3. 4. Helmst. Dess. 2. Alt. 1. Item sic Venett. Locher. Basill. Ascens. Muret. Land. Fabr. Heins. Rutgers. Vascos. Baxt. Gesn. Præfert etiam Turneb. Adversarr. xxviii. 10. Cypriam trabem fere explicant de ligno Cyprio, impr. cedro (vid. Strab. xiv. extr. Plin. xvi. 40.): quo etiam nomine gratiorem Veneri trabem esse. Sed cum hoc ultimum subtilius, tum materiam Cypriam, etiam cedrum, viliozem fuisse, et modo navibus ædificandis adhibitam, e Plin. l. l. patet. Igitur æs Cyprium advocant alii e Plin. xxxiii. 5.

NOTÆ

13 *Nobilis*] Fabiæ gentis claritatem omnes fasti loquuntur: vel hoc fidem non modo facit sed prope superat, quod plus trecenti ex eadem hac familia una die pro Republica ceciderint; cum sibi unis Veientium expugnationem demandari petiissent. Ovid. Fast. ii. 235. 'Una dies Fabios ad bellum miserat omnes. Ad bellum missos perdidit una dies.'

14 *Pro sollicitis non tacitus reis*] In foro sese, ex laudabili nobilium adolescentium more, exercens agendis causis, defendendis reis, de bonis, de vita periclitantibus adeoque sollicitis: diserte perorans, bonis artibus abunde instructus.

16 *Late signa feret militiæ tuæ*] Ovid. Art. Am. ii. 233. 'Militiæ species amor est... sævique labores Molibus his castris et dolor omnis inest.'

17 *Et quandoque potentior, &c.*] Ille vero Paulus si quando per tuum, o Venus, favorem apud amicam plus valuerit, quam suis rivalis muneribus pugnans, tum eriget tibi statuum e marmore in æde constructa e lignis pretiosis, 'prope lacus Albanos,' ubi prædia ille habet.

19 *Albanos lacus*] Non procul erant urbe Roma civitas, mons, et lacus Albani. Cic. de Divin. i. 100. 'Veienti bello, cum lacus Albanus præter modum crevisset, responsum est, dum is laeus redundaret, 'si in mare fluxisset, Romam perituram; si repressus esset, Veios. Inde admirabilis illa Albanæ aquæ facta deductio est.' Et de Divin. ii. 69. 'Ad utilitatem agri suburbani Albana aqua deducta est.'

20 *Sub trabe Cypria* [*citrea*] Duplex citrus arbor: altera humilis et fructu-

Illic plurima naribus

Duces thura, lyræque et Berecynthiæ

Delectabere tibiæ

Mistis carminibus, non sine fistula.

Illic bis pueri die

25

Numen cum teneris virginibus tuum

Ibi thus multum naso hauries, et recreaberis carminibus junctis citharæ, et tibiæ Berecynthiæ et fistulæ. Ibi pueri cum puellis numen tuum bis in die collaudantes

~~~~~

quo nexa vel obducta trabs cogitanda sit; quod sane longius petitur, et valde arbitrarium. Pessime autem, qui expl. templum, quale in Cypro Venus habet. Quare cum trabs *Cypria* nullo modo satis probari h. l. possit sensui poetico; inpr. quod aperte vult Horatius sacellum Veneris quam elegantissimum ac pretiosissimum describere, quo *Cypria* materia non admodum valet: tum magna suspicio est, irrepsisse huc trabem *Cypriam* ex 1. Od. 1. 12. et sane probabilins, lectionem *Cypria* esse a librariis, quam alteram *citra*, quam habent Comment. Cruq. Cler. et Russard. Lamb. antiquiss. et alter Bland. Cruq. duo meliores Torrent. Pulm. Gemblac. 1. 2. et Diesth. pro var. lect. a m. ant. Mentel. Alt. 2. Lips. 1. Lips. 2. a m. pr. Franeq. Lamb. Cruq. Torrent. Fab. Steph. Dacer. Bentl. e suis codd. Cun. Talb. Jon. Sivr. probante etiam Sanad. ad 11. Od. 18. 3. Itaque hanc lectionem præferendam censui. Vid. Obs. ubi et dilunntur, quæ de nimio citreæ trabis pretio Gesner. et alii objecere. *Jani. citrea* habent etiam Harl. 3. 6. Delph. Pine, Sandby, Bipont. Francis, Mitsch. Wetzcl. Wakef. et Kidd. *Cypria* Harl. 1. 2. 4. 5.—22 'Bentleio post Heinsium magis placuit *lyraque et Berecynthia tibia*; atque hoc auctoritate quorundam veterum librorum: Ego tamen nihil moveo, cum constructio sit magis Horatiana.' Baxt. 'Mihi propter alternationem vocalium maxime placet lectio primarum Landini editionum, *lyraque et Berecynthia, &c.*' Gesn. *lyraque et Berecynthia . . . tibia, Mixtis carminibus* antiquiss. Bland. Cruquii, unus Bersmanni a m. sec. et Lips. 1. (nisi quod *Berecynthia* habet.) Probavit Nic. Heins. ap. Bentl. et sic etiam Cuning. et Kidd. Harl. vero 1. 2. 3. 4. 5. 6. ceteri omnes et edd. lect. nostram servant.—25 Mentel. *bis pueri in die*.—28 Pulmanni Diesth.

NOTÆ

fera: altera sylvestris et infructuosa, sed grandis; e qua fiebant opera magni pretii, lecti, mensæ, trabes, &c. Vide Plin. XIII. 16. Pers. Sat. 1. 53. &c. Quidam legunt, *sub trabe Cypria*, quod multæ erant arbores faciendis operibus, navibus præsertim fabricandis, idoneæ, in insula Cypro Veneri sacra, ut dictum est 1. Od. 1. et 2.

21 *Illic plurima naribus Duces thura*] In eo templo quod tibi consecrabitur, thus plurimum incendetur tibi, hym-

nusque cantabitur musicis instrumentis. 11. Od. 15. 'copia narium.'

22 *Lyraque, &c.*] Lyra ab Apolline vel Mercurio, fistula a Pane, tibia a Marsya fertur inventa. In Berecyntho vero Phrygiæ monte matris Deum sacra celebrabantur variis instrumentis, tibia præsertim, quæ inde cognomen habuit. Vide 1. Od. 16. et 18. snb finem: et 11. Od. 19. 18. et seq.

25 *Bis die*] Mane et vesperi tuas laudes canent 'pueri cum teneris virginibus.' Vide 1. Od. 21. init.

Laudantes, pede candido
 In morem Salium ter quatiant humum.
 Me nec fœmina, nec puer
 Jam, nec spes animi credula mutui, 30
 Nec certare juvat mero,
 Nec vincere novis tempora floribus.
 Sed cur, heu! Ligurine, cur
 Manat rara meas lacryma per genas?
 Cur facunda parum decoro 35
 Inter verba cadit lingua silentio?
 Nocturnis ego somniis
 Jam captum teneo; jam volucrem sequor

albis pedibus terram pulsabunt ter, ritu Saliorum. Modo me neque mulier, neque puer, neque facilis spes mutui amoris oblectat, nec vino contendere, neque floribus caput coronare. At quare, Ligurine, cheu quare per malas meas fluunt aliquot stillæ? quare lingua diserta in vocibus hæsit silentio non decenti? Ego te nocte in somnis modo prehensum amplector, modo te per herbam campi Martii, te per un-

Bentleii Græv. et Regin. Lips. 1. 2. 4. et Helmstad. *quatiant*; et sic Cuning. —29 Novum hic Carmen orditur Sivr. Post *puer*, non post *Jam*, vs. 30. comma habent multæ edd. vett. Nostram interpanctionem servant Delph. Schrevel. Fab. Rutgers. Dacer. Bentl. Cuning. Gesn. Zeun. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Francis, Comb. et Kidd.—30 Lips. 4. *nuntia pro credula*; ‘memorabilis, lectio.’ Jani.—34 *Manat crebra* emend. Withof. improbante Jani.—37 *Nocturnis te ego* ex edd. Lamb. et Torrent. in alias plurimas venit: item Venett. ap. Zeun. Chabot. Muret. Steph. Heins. Fab. et Dacer. et sic est in Lips. 2. a m. sec. *N. ego te somniis* Bentleii Græv. et Bodl. 2. et Lips. 4. *N. te somniis* Bentleii Regin. et Lips. 2. a m. pr. Sed

NOTÆ

28 *In morem Salium ter quatiant humum*] Choreas etiam in sacris adhibitas, annotavi tum alibi, tum 1. Od. 36. ubi et de Saliis Martis Sacerdotibus.

29 *Me nec fœmina, nec, &c.*] Vergens ego ad senium, minus aptus sum amoribus, immo nec jocos et certaminibus poculorum. Sed neque juvat me floribus coronare inter epulandum, ex more, de quo lib. 1.

33 *Sed cur, heu! Ligurine, &c.*] Me vero ea ætate cur tamen amore tuo incendis, o Ligurine, puer forma conspicue? Cur, o Venus, rursus bella moves, post acceptam rudem et vacationem a tua militia? siquidem an-

nos quinquaginta natus sum, cur ad juvenilem me lasciviam revocas?

34 *Manat rara meas lacryma per genas*] Amor elicit lacrymas, paucas tamen, præ pudore: nam ex Ovid. Amor. 1. ‘Turpe senex miles, turpe senilis amor.’

35 *Cur facunda parum decoro, &c.*] Quod etiam indicium amoris est ardentissimi, lingua alioqui facunda jam titubat, verbaque intercepta præfocantur: quod sane indecorum mihi est. Virgil. Æneid. iv. 76. ‘Incipit effari, mediaque in voce resistit.’

37 *Nocturnis ego somniis, &c.*] Inter somniandum te mente verso, modo

Te per gramina Martii

Campi; te per aquas, dure, volubiles.

40

das fluentes, o crudelis, fugientem prosequor.

abest *te* a Porphy. Pulmanni Genblac. 1. 2. Beller. et Diestli. duobus Bersmanni, plerisque Bentleii, Mentel. Helmst. Franq. Altt. 1. 2. Lips. 1. a m. pr. Dess. 2. et ab edd. primis, Venett. Locher. al. item a Basil. Ascens. Fabr. Rutgers. Baxt. Gesn. Zenn. Bentl. Cuning. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.

NOTÆ

mihi videor amplecti te, modo te fugientem persequi.

39 *Per gramina Martii Campi, &c.]*
In campo Martio exercebat se juvenis cursu, lucta, equitatione, dein-

de natatione in Tiberi proximo post exercitationem, ad pulverem sudoremque detergendum, ut annotavi fuse 1. Od. 8.

ODE II.

AD ANTONIUM IULUM.

Iulus Antonius Triumviri (ex Fulvia) filius Octaviæque privignus rogarat Horatium, ut Pindarica quædam in Sicambricam Augusti Victoriam conscriberet; cui rei dum simulat se minus idoneum, atque ipsum Antonium id melius præstare posse affirmat, Pindarum nihilominus ipsum sublimitate superat.

PINDARUM quisquis studet æmulari, I-

O Iule, quicumque vult imitari Pindarum, sublevarur alis cera compactis auxilio

Ode undecima Libri quinti in Ed. Sanad. Omnes codd. Torrentii hanc habent Epigraphen: *Ad Antonium Iulum, sive Iulum; nonnulli ap. H. Steph. Diatr. Sec. III. Ad Iulum Antonium M. Antonii Triumviri F. Venett. Locher. Ascens. Pindarum celebrat. Nonnulli ap. H. Steph. l. l. Antiquorum Poëtarum veneratio.*—1 *Iule* in duo versus distrahendum, ut *I* ad primum, *ule* ad alterum pertineret, primus Passeratius censuit. Ex eo sic Lambin. atque ex hoc plurimi editores, etiam Fab. Dacer. Baxt. Cuning. et Sanad. Gesnero non liquet. Certum tamen, omnes codd. et edd. vet. integrum nomen ad

NOTÆ

Metrum idem quod supra 1. Od. 2.

1 *Pindarum, &c.]* Laudaverat Horatium Iulus Antonius, æmulumque Pindari dixerat. Rescribit hanc Oden Horatius, qua mire Pindarum extollit supra se, pariterque facundiam et modestiam expromit suam.

Pindarum] Is Lyricorum antesignanus Thebis in Bæotia natus, 'auris Bæoticæ,' id est, crassi, stupidi, insulsique Bæotiorum ingenii, famam et proverbium abstersit. Floruit circa Olympiadem 75. seu annis ante Christum 476. Quo tempore Æschylus et

ule, ceratis ope Dædalea
 Nititur pennis, vitreo daturus
 Nomina ponto.
 Monte decurrens velut amnis, imbres
 Quem super notas aluere ripas,
 Fervet immensusque ruit profundo
 Pindarus ore,
 Lauream donandus Apollinari,

5

Dædali, et mari pellucido cognomen præbebit. Pindarus abundans alto sermone voluitur et rapide fertur instar fluminis e monte labentis, quod pluviae supra consuetas ripas extulerunt. Lauream Apollinis meretur, sive profert voces insolitas

*****

vs. 5. referre. Similis ratio vs. 22. et 23.—3 Nonnulli codd. Lambini, tres Bland. Cruquii, Mentel. Lips. 1. et Lips. 2. a m. pr. *pinnis*.—6 Lips. 3. pro v. 1. et Harl. 1. *Cum super*. Aliquot Lambini, antiquiss. Bland. Cruquii, duo Torrentii, Pulmanni Hnnn. unus Bersmanni, Bentleii Græv. et Leid. Mentel. Lips. 2. a m. sec. *Cum super notas salire*; duo illi Torrentii pro v. 1. Sax. et Lips. 2. a m. pr. *Cum s. n. saluere*; duo Fabr. *Cum super totas saluere*, cui placet. Has omnes ineptas vocat Jani.—7 *Ferit* unus Cruquii et recepit Cuning. et *immensus ruit et* Lips. 3. 4. Venet. 1492. Locher. *fuit et*

NOTÆ

Anacreon. Dorice scripsit. Threnos ejus, Dithyrambos, et alia quædam subtraxit nobis injuria temporum: restant encomia, seu Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea. Ælianus lib. XII. refert idem Pindaro contigisse, quod Platoni; vimirum infantem expositum melle ab apibus nutritum: et alibi, quinquies in Poëtarum commissionibus prælatam ei tamen Corinnam, auditorum quidem insecitia. Memoria porro ejus tam venerabilis, ut Lacedæmonii, Bæotiam vastantes, propter Pindarum, Thebis pepercunt; Alexander vero Magnus, cum eam urbem expugnasset, domum Pindari intactam servari jusserit. Vide Val. Max. Plin. VII. 29. Plutarch. in Alexandro, Cæl. Rhodig. XXI. 44. &c.

Quisquis studet æmulari, &c. Qui Pindarum contendit imitatione assequi, is eandem habebit sortem cum Icaro Dædali filio, qui affixis cera pennis volare tentans in mare deci-

dit, ac de suo nomine Icarium fecit appellari. Vide I. Od. 3. II. Od. 20.

2 *Iule*] Dissyllabam alii faciunt istam vocem: alii cum Passeratio synalæpham ponunt ex prima vocali vel syllaba hujus nominis cum primæ præcedentis versus: quemadmodum I. Od. 2. in voce 'uxorius.' Vide infra ad vocem 'Antoni.'

3 *Vitreo*] Non abs re interpreteris, cœruleo.

5 *Velut amnis*] Copiosa Pindari oratio similis est flavio exundanti.

7 *Immensus ruit profundo Pindarus ore*] Quintil. X. 1. 'Novem Lyricorum Pindarus longe princeps, spiritus magnificentia, sententiis, figuris, beatissima rerum verborumque copia, et velut quodam eloquentiæ flumine, propter quæ Horatius eum merito credidit nemini imitabilem.'

9 *Laurea Apollinari*] Vide III. Od. 30. in fine.

Seu per audaces nova Dithyrambos 10
 Verba devolvit, numerisque fertur
 Lege solutis;
 Seu Deos, regesve canit, Deorum

in dithyrambis audacibus, scribitque metris liberis; sive canit Divos ac Reges Deo-

~~~~~

Ascens.—11 *Verba devolvit* Venet. 1492. Locher. et Ascens. qui expl. ‘diffluere facit.’ Alt. 1. *numerusque fertur Lege solutus*.—13 Harl. 3. 4. 6. alii multi, cum edd. vett. *regesque*; Harl. 1. 2. 5. quidam Lambini, duo Bersmanni, Bentleii Græv. Gal. Bodl. 2. et Colbert. cum edd. Benti. Vascos. Cuning. Sanad. Towers, Jani, Bipont. Mitsch. Wetzcl. Wakef. Comb. et

NOTÆ

10 *Dithyrambos*] Hymnus seu Carmen erat in honorem Bacchi, qui et ipse dictus est Dithyrambus, quasi δὲς θύρας ἀμείβων, vel ἀμβάλων, *bis vitæ portas transiens*, quia primum natus ex utero Semeles matris, deinde e Jovis femore, ut fabulantur. Alii alias etymologias afferunt. Apage qui Syriacam originem in mere Græca voce expiscantur. Ingeniose vero Moses, eruditus idem qui Bacchus, intelligitur hac appellatione Dithyrambi, utpote qui duas quasi matres habuerit, ab altera genitus, aquis et morti ereptus ab altera atque educatus, scilicet a filia Pharaonis. Vide Suidam. Scallig. Poët. 1. 46. ubi etiam addit, Dithyrambici Carminis stylum tumidum esse, plenumque Baccho, numeris, et vocibus compositis, quas vocant ampullas et sesquipedales voces: etque idcirco ‘audaces’ ab Horatio dici dithyrambos: ab Æschylo vero Carmen tumens, exultans, totum Bacchum. Ibidemque ille affert Hege- sandri Epigramma adversus Philosophos, ejusmodi vocabulis inflatum: sic incipit: Ὀφρῶνασπασίδαι, ῥινευκαταπηγίγνεται, &c. Ex Athenæo xiv. 6. non semper veteres, cum libarent, uti sunt dithyrambis, versibus tumultuosis, vehementibus, concitatis; sed dumtaxat vino madidi, et Liberum

patrem si invocarent: sin Apollinem, placide caneant. Unde Epicharmus lepide ibid. οὐκ ἔστι διθύραμβος, ἀν ὕδωρ πίνης. Nullus est *Dithyrambus, aquam si bibas*. Cic. iii. de Orat. n. 181. ‘Inde ille licentior et divitior fluxit Dithyrambus, cujus membra et pedes sunt in omni locuplete oratione diffusa.’ Pindarus Olymp. Od. xiii. Corinthiis tribuit Dithyramborum inventionem.

11 *Numerisque fertur Lege solutis*] Non quod in Dithyrambis nulla esset lex aut mensura pedum, sed quia magna erat metrum variandi licentia; et quod in his Poëtæ vehementiam impetumque animi potissimum sequerentur, magisque attenderent modulationem Carminis, quam pedum certam ubique legem. Vide Alex. ab Alex. iv. 17. sub finem.

13 Pindarus enim pæanas cecinit, seu Hymnos in honorem Apollinis. Porro notat hic Horatius præcipua Lyricorum argumenta, ut et ad Pisones Epist. vs. 83. ‘Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum, Et pugilem victorem, et equum certamine primum, Et juvenum curas, et libera vina referre.’

Regesve] Hieronem Syracusanum. Olymp. Od. 1. &c. ‘Deorum sanguinem.’ Reges Deorum filii appellantur.

Sanguinem, per quos cecidere justa
 Morte Centauri, cecidit tremendæ 15
     Flamma Chimæaræ;
 Sive, quos Elea domum reducit
 Palma cœlestes, pugilemve equumve
 Dicit, et centum potiore signis
     Munere donat; 20
 Flebili sponsæ juvenemve raptum
 Plorat; et vires animumque mores-

*rum filios, a quibus Centauri legitima cæde prostrati sunt, atque extinctus est ignis Chimæaræ horrendæ; sive laudat eos qui domum redeunt Elea victoria gloriosi, ca-
 vitque vel pugilem vel equitem, et donum eis tribuit excellentius statuis centenis;
 sive deflet adolescentem morte ablatum nuptæ mæstæ, illiusque virtutem animumque*

//////////

Kidd. *regesre*: est distributio, ut vs. 18. *canet* Lips. 4. et Dess. 2.—18 ‘Male post *cælestes* colon ponunt edd. vulg. tanquam nova sententia sit, *pugilemve equumve dicit*. Rectius Benth. Cuning. et Sanad. uti nos.’ *Juni. pugilemque* Lips. 3. Venett. Locher. et Ascens.—19 *Dicit* Lips. 1. *Dicit* Dess. 2.—21 Unus Bersmanni, Lips. 2. Dess. 2. Helmst. et Harl. 2. 3. 4. *juvenemque*.—22 Lips. 4. *animumve*. Unus Bersmanni, et Lips. 3. 4. *mores*, omisso *que*. Vide

NOTÆ

tur. Vel designat Poëta noster Herculem Jovis, et Theseum Neptoni filios, item Pirithoum a Marte genus trahentem: ‘per quos Centauri cecidere.’ Vide 1. Od. 18. III. Od. 4. De Chimæra per Bellerophontem a Neptuno adjutum deleta, 1. Od. 27. Pindarus autem Olymp. Od. XIII.

17 *Sive quos Elea, &c.*] Quando laudat victores in certaminibus apud Elidem Peloponnesi regionem, seu pugilatu; Pindar. Olymp. Od. VII. x. XI. seu equestrum cursu, ibid. Od. 1. et alibi multis locis. Virgil. Georg. 1. 59. ‘Eliadum palmas’ mittit ‘Epirus equarum.’ Georg. III. 202. ‘Ad Elei metas et maxima campi Sudabit spatia, et spumas ager ore cruentas.’ Elis et Pisa, quæ et Olympia, urbes sunt Elidis regionis: ibidem fanum Jovis Olympii, et ludorum Olympi-

corum celebritas. Vide 1. Od. 1. 3. et seq. Not.

18 *Cælestes*] Od. 1. ‘Palmaque nobilis... evehit ad Deos.’ Gloria sublimis quasi cælum Deosque attingunt.

Equumve] Equus ipse, qui velociore cursu ac pernicitate sua victoriam pepererat, coronabatur etiam, nec non carmine pariter ut eques celebrari consueverat. Pindar. Olymp. Od. 1. Pyth. Od. III.

19 *Potiore signis*] Vide postea, Od. VIII. hujus libri.

21 *Flebili sponsæ juvenemve raptum Plorat*] Seu cum struit et componit Epitaphium sponsi morte præmatura extincti, sponsæque luctum describit.

22 *Mores aureos*] Castos, sanctos, antiquos, quales ætate aurea.

que aureos educit in astra, nigro-
que invidet Orco.

Multa Dircaeum levat aura cycnum, 25

Tendit, Antoni, quoties in altos

Nubium tractus: ego, apis Matinae

More modoque

Grata carpentis thyma per laborem

Plurimum, circa nemus uvidique 30

Tiburis ripas operosa parvus

Carmina fingo.

ac bonos mores extollit usque ad caelum, atrisque Inferis eximit. O Antoni, fortis volatus effert cycnum Thebanum, quotiescumque assurgit in superas caeli regiones. Ego exiguus, relictis apis thyma dulcia in Matino monte maxima sedulitate colligit, sic ingenti labore condo versus, prope sylvas et fontes Tiburis humidi. Tu, vates

ad vs. 1.—23 *Aureos deducit* nonnulli Lamb. Pulmanni Diesth. aliique, item Basill. Muret. Fabr. Steph. Rntg. Fab. et Dacer. Diu fuit vulgata lectio. *reducit*, s. *redducit* plures Torrent. (cui placet) nonnulli Crnq. Pulm. Humm. Gemblac. 1. et Beller. unus Bersm. Bentleii Leid. et Regin. a m. pr. Francq. Lipss. Helmst. Venet. 1492. Locher. Ascens. *educit* plerique Lamb. antiquiss. Bland. Crnq. tres Torrent. Pulm. Gemblac. 2. duo Bersm. Bentl. Grav. Mentel. Altt. Dess. 2. Venet. 1478. Lamb. Crnq. Torr. Heins. Bentl. Cun. San. et recentt. Mox *nigro*, omisso *que*, unus Bersm. Vide ad vs. 1.—26 Bentl. *quotiens*, antiqua scriptura.—29 ‘*Post laborem comma ponit* Bentl. ut jungatur vs. 30. *plurimum circa nemus*. quemadmodum ‘*plura sylva*,’ Ovid. Met. xiv. 361. *Per laborem* ait esse pro, laboriose, uti dicatur ‘*per vim*,’ ‘*per jocum*,’ &c. Sed recte jungitur, *per laborem Plurimum*; nam e sensu lyrico *per laborem* non potest h. l. esse sine epitheto, *nemori* idem additum

NOTÆ

24 *Invidet Orco*] Oblivioni prae-
pit, immortalis memoriae consecrat.

25 *Multa Dircaeum levat aura cyc-
num*] Pindarum alte volentem et
suave canentem instar cycni idem
semper vigor, eadem vis sublevat et
sustinet.

Cycnum] Vide II. Od. 20.

Dircaeum] Dirce fons Bæotiae, item
fluvius Thebas alluens in Ismenium
devolvitur. Strabo, &c. Hinc Dircae-
us pro Thebano.

26 *Antoni*] Iulus hic Antonius M.
Antonii Triumviri ac Fulviae filius,
post caesum extinctumque patrem,
Augusti gratiam nactus ejus etiam

neptem duxit. Romae consulatum ges-
sit anno Urbis conditæ 743. cum Pau-
lo Maximo, cui prior Ode est scripta.
Dio lib. LI.

27 *Ego, apis Matinae More, &c.*] Ego Horatius non ita celsa peto, sed
velut apis inferiora circumvolo, et
flores humiles carpo. Matinus Cala-
briae mons thymo abundat, e quo mel
optimum apes conficiunt. Eam porro
memorat Horatius regionem, quod
non longe ab ea natus, ut dixi
alibi.

30 *Uvidi Tiburis*] Vide I. Od. 7. et
18. II. Od. 6. III. Od. 29. Od. vero
seq. ‘*Tibur aquæ perfluunt.*’

Concines majore Poëta plectro
 Cæsarem, quandoque trahet feroces
 Per Sacrum clivum, merita decorus
 Fronde, Sicambros;

35

*eximius, celebrabis Augustum carmine sublimiori, quoties debita insignis corona ducet
 Sicambros immanes per collem sacrum: quo Cæsare grandius aut pretiosius nihil fata*

////////

friget ac otiosum est. Denique *floreum* circa n. mallet idem Bentl.' Jani.—31 *Tiberis* Lips. 3. *ricos* pro *ripas* emend. Bentl. ex eoq. Sanad. Vid. ad III. Od. 26. 13.—33 Lips. 3. *Concins*.—34 Basil. 1555. *quandoque trahit*.—35 Bentl. et Kidd. *clivom*.—36 *Sicambros* vulgo scribitur, item in nonnullis *Sigambros*, *Sycambros*. Sed *Sygambros* tres Blandd. Cruq. nonnulli Torrent. Lips. 2. 3. Bentl. Cunn. Recte, nam Dioni et Ptolemæo semper dicuntur *Σύγαμβροι*. Et vetustissimi codd. alibi etiam *Sygambros* scribunt. Vid. N. Heins. ad Ovid. Am. 1. 14. 49. Tacitus *Sugambros* vocat, Strabo *Σοργάμ-*

NOTE

31 *Operosa parvus Carmina fingo*] Scilicet opus accuratum absque magno labore nullum. Deterere multa ac recidere, immo et recudere, stylumque sæpius vertere oportet, sæpe caput etiam scabere, vivosque ungues rodere, ut plane docet Noster 1. Sat. 10. At Poëtastri Carmen contra, ut canit Pers. Sat. 1. 106. 'Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.'

Parvus] Animadvertite, Lector, quam se deprimat istic Horatius, alias certe non mediocriter extollens sese. Vide Od. ult. lib. 11. et 111. Atenim præ Pindaro se parvum dicit, et operosa Carmina vix fingere, forte quod inops Latinus sermo multoque inferior ubertate et copia cedit Græcæ linguæ tanquam locupletiori.

33 *Concines majore Poëta plectro Cæsarem*] Tu, Inle, scribes elegia Cæsaris, grandiori stylo, carmine heroico. Inlus Antonius heroicis versibus Diomedæas conscripsit duodecim libris.

34 *Quandoque trahet feroces, &c.*] Cum subactos hostes in triumpho ducens ascendet Capitolium per viam

sacram clivo Capitolino adhærentem pergens, &c.

36 *Sicambros*] Hos leviter si præteriero, piaculum admisisse videar, quippe quos majores agnoscimus, nosque Francos ab eis ortos. Illorum Regi Clodovæo, cum ad sacrum baptismum accederet, Remigius Rhemen-sis Præsul sanctissimus ita locutus fertur: 'Mitis deponere colla Sicamber: adora quod incendisti, incende quod adorasti.' Gregor. Turon. Germaniæ Inferioris populi erant, Rheni accolæ, hodie *Gheldrenses*. Strabo lib. VII. &c. *Feroces* non sine ratione gravi Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab eis fusos, tantumque terrorem incussum, ut adversus eos Augustus profectus sit, qui dare obsides, re composita, adegerit: unde seq. Od. XIV. vs. 51. 'Te cæde gaudentes Sicambri Compositis venerantur armis.' Addunt præterea Centuriones Romanos ad exigenda tributa missos cruci ab eis suffixos: eorum vero mulieres, cum deessent lapides jaciendi, filios etiam parvulos humi allisos in hostium ora contorquere non veritas. Vide Oros. &c. Tandem Sicambros tamen sube-

Quo nihil majus meliusve terris
Fata donavere bonique Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum. 40

Concines lætosque dies, et urbis
Publicum ludum, super impetrato
Fortis Augusti reditu, forumque
Litibus orbem.

Tum meæ (si quid loquar audiendum) 45
Vocis accedet bona pars; et, o Sol

*et numina propitia terris donaverunt aut donabunt, etiamsi revocetur sæculum vetus aureum. Cantabis festos dies et communem lætitiom civitatis, forumque contentio-
nibus vacuum, ob reditum invicti Augusti a Diis concessum. Tunc, si canam ali-
quid auditu dignum, cantus mei maxima pars adjicietur: et beatus dicam, o læta, o*

Provs.—41 Unus Bersmanni, Dess. 2. et Cuning. *latasque dies*.—45 Lips. 2. a m. pr. *si quod loquor*. Quidam Lambini, Harl. 1. Bentleii Græv. Regin. Magdal. et Bodl. 1. Lips. 2. Fab. Dacer. Bentl. Cuning. Sanad. et Towers, al. *si quid loquor*; Harl. 2. 3. 4. 5. 6. ceteri codd. cum edd. antiq. et recentt. —46 *Vocis a. b. p. ego sol* Basil. 1531. pro v. l.—47 Lips. 1. pro v. l. et lau-

NOTÆ

git Augustus, 'ac dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit.' Sueton. Octav. cap. 21. Lucius autem Florus cap. ult. sic testatur: 'Validissimas nationes Cheruscos, Suevos, Sicambros pariter aggressus est, qui viginti Centurionibus incrematis, hoc velut sacramento bellum sumserant, adeo certa victoriae spe, ut prædam in antecessum dividerent. Cherusci equos, Suevi aurum et argentum, Sicambri captivos elegerant. Sed omnia retrorsum. Victor namque Drusus equos, pecora, torques eorum, ipsosque in prædam divisit ac vendidit.'

43 *Augusti reditu*] Ex Hispania et ex bello Cantabrico, quod multis annis protractum fuerat. 1. Od. 12. sub finem. III. Od. 5. et 14. hujus etiam libri Od. v. &c. Reditum Augusti ex

Gallia, cum Sicambros profligasset, hic intelligunt alii. Sueton. Octav. cap. 20. 'Reliqua bella per legatos administravit, ut tamen quibusdam Pannonicis atque Germanicis aut intervenire aut non longe abesset.'

Forum Litibus orbum] Ferias, justitium, seu vacationem a litibus dirimendis et a forensi strepitu, mos erat iudici in ludis, festis, triumphis, supplicationibus, adeoque in omni publica lætitia, vel etiam luctu.

45 *Tum mea* (si quid, &c.] *Tum vero* sublimibus tuis Carminibus, o Antoni, meos etiam qualescumque versns adjungam, in tam solenni occasione, reverso incolumi e belli periculis Augusto, exoptato jam diu. Sueton. Octav. cap. 57. 'Revertentem ex provincia non solum faustis omnibus sed et modulatis Carminibus prosequantur.'

Pulcher, o laudande, canam recepto

Cæsare felix.

Tuque dum procedis, Io Triumphe!

Non semel dicemus, Io Triumphe!

50

Civitas omnis; dabimusque Divis

Thura benignis.

Te decem tauri totidemque vaccæ,

Me tener solvet vitulus, relicta

celebris dies, qua Cæsar nobis est redditus. Dum vero progredieris, o triumphe, sæpius repetemus, Io, Io triumphe, omnisque urbs pariter, et adolebimus thura numinibus propitiis. Te decem tauri et vaccæ totidem promissis liberabunt: me ju-

*****

dande.—49 *Tuque dum procedis* Porphy. multi Lamb. Cruq. Torr. et Bentl. Pulmanni Diesth. Harl. 6. Dess. 2. Muret. Basill. Lamb. ed. pr. Fabr. Torrent. Steph. Glarean. Brut. Fab. Dacer. Baxt. Gesn. Burm. *Tuque cum* unus Bersm. *Teque dum* nonnulli Lamb. tres Blandd. Cruq. unus Torr. Pulmanni Gemblac. 1. 2. et Beller. duo Bersm. vetustiores Bentl. Sax. Brod. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. Mentel. Lipss. Altt. Helmst. Franeq. Venett. Locher. Ascens. Lamb. ed. post. Cruq. *Teque cum* Pulmanni Hunn. 'Qui legunt *Teque*, jungere debent cum *dicemus*: *Teque dicemus, dum procedis*. Sed aperte iungendum, *dicemus io triumphe!* igitur lectio *Teque* haud dubie rejicienda. Sed neque alteram *Tuque* ferendam censuerunt, quia non Antonius triumpharit, non illi acclamatum, non illi res sacra facta sit. Quare: *Duxque dum procedit* emend. D. Heins. et sic Rutgers. *Isque dum procedit* emend. Bentl. allatis quinque Virgilii versibus, qui ab *Isque* incipiunt. Sed illud *Isque*, quod in narratione Virgiliana fero, in hoc carmine, atque hoc loco ferre non possum; ita jejunum et languidum est. *Tunque dum procedit* emend. Cuning. qua lectione quid invenustus? *Tunque dum procedet* San. et Sivr. Fuit et, qui conjiceret, *Atque dum procedit*. Ego non habui, quod a vulgata lectione, bona et præclara, recederem. Utrum, quia Antonius *procedit*, ideo ille triumphat, illi acclamatur? Ita quod concludere potuerint VV. DD. satis mirari non possum. *præcedes* Franeq. solenni errore. Denique cur vs. 49. et 50. in uno Bland. Cruq. permutati sint, et vs. 50. a Lips. 4. absit, facile intelligitur.' Jani. Vide Gronovii Epistolam Salmasio Syllog. Epist. tom. II. pp. 557. 558.—50 *Nos simul* var. lect. ap. Jones. *Nec semel* Alt. 1. Tota Strophe sic habetur in Alt. 2. *Teque dum procedis, Io triumphe, Laudet et casti pueri, senes-*

NOTÆ

49 *Tuque dum procedis, Io triumphe*] Hoc referunt alii ad Iulium Antonium vel Prætorem vel Consulem designatum; leguntque: *Duxque dum procedis*, sed absurde: alii ad Augustum triumphantem. Verum ipso duce contextu, sane referes, ingeniose lector, ad ipsum triumphum, quem sic interpellat Horatius proce-

dentem: o triumphe, dum procedes, Io sæpius; Io, repetemus, &c.

53 *Te decem tauri*] Tu Antoni summe vir, pro Cæsaris felici reditu a Diis impetrando, vovisti grandes victimas, quas voti reus mactabis: ego vero tennisi, immolato juvenco quem promisi, voto solvar.

Matre, qui largis juvenescit herbis 55
 In mea vota,
 Fronte curvatos imitatus ignes
 Tertium Lunæ referentis ortum,
 Qua notam duxit, niveus videri,
 Cetera fulvus. 60

venus matri subtractus, qui crescit in abundanti gramine, propter meum votum exsolvendum. Is fronte amulatur Lunam incurvam tertia ab ortu die ardescentem: ea parte insuper contraxit notam qua spectatur nive candidior, in reliquis rufus.

que, et Civitas omnis, &c. haud dubie ab inepto Grammatico.—58 Pro ortum, orbem nonnulli Lamb. quatuor Torrent. Pulmanni Beller. libb. Fabr. unus Bersm. Harl. 1. 2. Benti. decem, et Mentel. 'Sed non convenit huc orbis s. cursus lunæ, nisi velis tertium orbem explicare 'tertiam partem orbis,' et hanc pro tertio die accipere: quod tamen durius. Præstat ceterorum omnium libb. lectio ortum.' Jani.—59 Conj. Francii ap. Cuning. Qua notam ducit; Bentieli Reg. Soc. Qua notam traxit, ex interpretamento. Ascens. niveus videtur.

NOTÆ

57 *Fronte curvatos, &c.] Describit juvenem quem parat sacrificio quod vovit. Lunæ paulo post novilunium similem dicit ob parvula cornua: et in fronte notam habere candidam stellæ ad instar conspicuam. Sic Homerus Iliad. Ψ. Diomedis equum toto rufum corpore, candida in fronte*

nota, ad modum Lunæ plenæ rotunda, insignem exhibet. Et Moschus, in Idyll. quod Theocrito male ascribitur, ut alibi annotavi, Enropæ taurum similiter flavam reliquo fuisse corpore, at in fronte media orbem argenteum refulsisse commemorat.

ODE III.

AD MELPOMENEN.

Horatius amabili furore captus magnifica et incredibilia de se arteque sua tanquam plane extra corpus suum locutus, ad finem ad se reversus, quo evitet vultuosorum invidiam, apponit nonnihil ridiculi. (Judicium Scaligeri de hac Ode vid. ad III. 9. 1.)

QUEM tu, Melpomene, semel
 Nascentem placido lumine videris,

O Melpomene, quem tu nascentem aspexeris semel oculis benignis, cum non ath-

Ode prima Libri secundi in Ed. Sanad. Inscribitur in Mentel. *Ad Hu-*

NOTÆ

Metrum est idem quod I. Od. 3. *ius Odes eximio lepore, indigne est*
 1 *Quem tu Melpomene, &c.] De hu- Scaligeri judicium, quod tetuli ad II.*
Delph. et Var. Clas. Horat. 2 N

Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem, non equus impiger

letam nobilitabit Isthmium certamen, non equus acer victorem curru vehet Achaico,

NOTÆ

Od. 9. init. Vide ibi Not.

Melpomene] Pro qualibet Musarum hanc ponit. De ea 1. Od. 24. 3.

2 *Nascentem placido lumine videris*, &c.] Desumpta ab Hesiodo aliisque Græcis sententia. *Placido lumine*] *Εὐμενέστερος ὄμμασιν*. Sic et Tibull. II. 4. in fine: 'Si modo me placido videat Nemesis mea vultu.' Huc facit quod scribit Juvenalis Sat. VII. 195. 'distat enim, quæ Sidera te excipiant modo primos incipientem Edere vagitus,' &c.

3 *Illum non labor Isthmius*, &c.] Quem facili et benevolo Musa vultu nascentem viderit, is quidem non illustis erit pugilatu, quadrigali cursu, aut alio Isthmiorum ludorum certamine; non etiam bello clarus evadet: sed nobilis erit poëta, ubique celebrior quam sint illi Isthmica vel militari victoria. Eam vero sibi gloriam a Musis concessam prædicat Horatius.

Labor Isthmius] Certamen et victoria in ludis iis qui tertio quoque anno, totius Achaïæ concursu, fiebant in Isthmo prope Corinthum, de quo 1. Od. 7. 2. Ibidem erat sacrum Neptuno fanum. Ludos illos instituit Sisypheus Rex Corinthiorum, ut scribunt aliqui, in honorem Melicertæ seu Palæmonis aut Portuni marini Dei; vel, ut alii referunt, Theseus in honorem Neptuni, æmulatione quidem Herenlis qui Olympia Jovi dicaverat. Vide Alex. ab Alex. v. 8. Plutarch. in Thesei Vita. Strabon. Geograph. lib. VIII. Liv. XXXII. 32. 'Isthmiorum,' inquit, 'statum ludicrum aderat... quo certamina omnis generis artium viriumque ac pernici-

tatis visuntur... propter opportunitatem loci per duo diversa maria omnium Græcorum undique conventus erat.' In iis victores pinu coronabantur, ex Plin. xv. 10. Contra Cælar. Rhodig. VII. 10. coronam Isthmicam contexti ex apio consuesse scribit. Et XIII. 17. in Olympicis cotino, (sen oleastro,) in Pythiis lauro, in Nemeis selino virenti, id est, apio, in Isthmiis selino item, sed arescente, solitos coronari. Archias Poëta Epigram. lib. 1. de quatuor Græciæ certaminibus ita cauit: Ἀθλα δὲ τῶν, κότινος, μῆλας, σέλινος, πίτυς.

4 *Clarabit*] Pro 'declarabit,' inquit; nam voce præconis victorum nomina declarabantur et pronuntiabantur. Illud quoque verbum usurparunt, apud C. de Divin. 1. 21. Poëta, 'Jupiter excelsa clarabat sceptrâ corona,' Lucret. lib. IV. Sic Virgil. Æneid. XI. ait, 'crimen acerbat.'

Pugilem] Vide Not. Ode superiori, strophe 5.

Non equus impiger Curru ducet Achaico] De curuli certamine 1. Od. 1. 4. Non videtur facere ad rem quod nonnulli afferunt hic, in Achaia sacros agones celebrari consuevisse, in quibus qui vicerant, hieronica dicti, in patriam reducebantur curru quasi triumphali eqnis albis quatuor tracto. Apud Diodor. Sicul. lib. XIII. Exænetus Agrigentum invehitur, comites sunt bigæ curules trecentæ. Vitruv. lib. IX. proëm. 'Nobilibus athleticis qui Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia vicissent, Græcorum majores ita magnos honores constituerunt, uti non modo in conventu stantes cum

Curru ducet Achaico 5
 Victorem; neque res bellica Deliiis
 Ornatum foliis ducem,
 Quod regum tumidas contuderit minas,
 Ostendet Capitolio:
 Sed quæ Tibur aquæ fertile præfluunt, 10

nec militare facinus Imperatorem ostentabit Capitolio frondibus Apollinaribus coronatum, eo quod superbas Regum minas fregerit. Verum aquæ fecundum Tibur ir-

~~~~~

sum.—2 Mentel. *placido numine.*—5 *Achaio* Cuning. Sanad. et Towers.—8 Unus Bersmanni: *timidas contuderit minas.*—9 Lips. 1. 2. 4. Venet. 1492. et Locher. *Ostendit Capitolio.*—10 *Tibur a. f. perfluunt* nonnulli Lamb. et aliorum, Lips. 1. 4. Alt. 2. Venet. 1478. Vet. Comb. Ald. Mur. Fabr. Venet. ap. Zeun. Glarean. Chabot. Basill. Lamb. ed. pr. Steph. Fab. Dacer. *præfluunt* Pulmanni Gemblac. 2. (quanquam cum superscripto *præfluunt*) Mentel. a m. s. Bentleii Leid. *proluunt* quid. Lamb. Sed *præfluunt* duo Vatt. Torn. Russard. Nicot. Lamb. Pulmanni Hunn. Gemblac. 1. et Beller. libri Cruq. omnes meliores Torrent. duo Bersm. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Benti. Græv. Regin. et alii, Mentel. a m. pr. Lips. 2. 3. Dess. 2. Alt. 1. Franeq. Helmst. Venet. 1492. Locher. Asc. Heins. Lamb. Cruq. Torr. Rutg. Baxt. Benti. Burm. Cun. San. Jon. Sivr. Jani, Bipont. Mitsch. Towers, Francis, Wetzcl.

NOTE

palma et corona ferant laudes, sed et cum revertantur in suas civitates, cum victoria triumphantes quadrigis in mœnia invehantur, eque Republica perpetua vita constitutis vectigalibus fruuntur.' Sueton. Neron. cap. xxii. 'Mox et ipse aurigare, atque etiam spectari voluit... tum etiam in circo maximo... nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaia petiit.' Cap. xxiii. 'Certamina deinceps obiit omnia.' Cap. xxiv. 'Aurigavit plurifariam, Olympiis etiam decemjugem... sed excusus curru... nec eo secius coronatus est... Judices donavit civitate Romæ et pecunia grandi, ac provinciam universam libertate. Quæ beneficia e medio stadio, Isthmiorum die, sua ipse voce pronuntiavit.' Cap. xxv. 'Reversus e Græcia Neapolim... albis equis introiit, disjecta parte muri, ut mos hieroniarum est: simili

modo Antium, inde Albanum, inde Romam... veste purpurea... coronam capite gerens Olympiacam, dextra manu Pythiam,' &c.

6 *Neque res bellica Deliiis Ornatum foliis, &c.*] Nec fortiter in bello gestis triumphans coronabitur laurea sacra Apollini apud Delum insulam nato et eximie culto. Vide i. Od. 21.

9 *Ostendet Capitolio*] Triumphans quisque inaurato curru per viam sacram vehebatur ad Capitolium, sen arcem Roman. in monte Tarpeio exstructam, ob inventum ibi caput humanum sic appellatam. Illie Jovi Diisque gratias referebat, spoliisque de hostibus relata consecrabat.

10 *Sed quæ Tibur aquæ, &c.*] Sed insignem eum facient Carmina in amæno Tiburis secessu condita, vel ejus loci descriptionem et amœnitatem continentia. De Tibure aquis udo i. Od. 7. iii. Od. 29. Quod eo

Et spissæ nemorum comæ,
 Fingent Æolio carmine nobilem.
 Romæ principis urbium
 Dignatur soboles inter amabiles
 Vatum ponere me choros; 15
 Et jam dente minus mordeor invido.
 O testudinis aureæ
 Dulcem quæ strepitum, Pieri, temperas!
 O mutis quoque piscibus
 Donatura cycni, si libeat, sonum! 20

rigantes et sylvarum densa folia Æoliis clarum versibus efficiunt. Proles Romæ civitatum Regina inter caros Poëtarum cætus me collocare dignatur, Jamque minus æmulum morsibus vellicor. O Musa, quæ suavitatem eximie lyre meæ sonum moderaris, o quæ mutis etiam piscibus cycni cantum dare potes, si velis,

*****

Wakef. Comb. et Kidd.—12 Lips. 3. 4. *Fingent æolico*.—14 Lambinus e tribus Vatt. Cruq. e tribus Bland. Torrent. Heins. Bentr. Cuning. Sanad. Gesn. Towers, Jani, Bipont. Mitsch. Wakef. Comb. et Kidd. *suboles*. Vide Cellar. Orthogr. Lat. ed. Harles. tom. 1. p. 356. *semper amabili Vatum ponere me choro* emend. With. *Vatem* emend. Anthers.—16 Lips. 4. *nimis pro minus*. Cuning. Sanad. et Towers *torquor invido*.—18 *Pierii* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6.

NOTÆ

secedere amaret Poëta 1. Od. 18. 11. Od. 6.

12 *Æolio carmine*] Noster 11. Od. 13. ‘*Æoliis fidibus*.’ Vide ibi Not. Alcaicos versus designat Latine primum a se factos, ad imitationem Alcæi, de quo 1. Od. 32. et 11. Od. 30.

13 *Romæ principis urbium Dignatur soboles*] Intelligunt vulgo Romanorum posteros, vel Augusti privignos: sed eruditus non nemo sensit dictionem esse a Græcis Hebræisque ductam: ut enim hi filium hominis dicunt pro homine; sic Noster Romæ sobolem dicit, pro Roma, urbium et orbis domina, atque, ut Martialis ait, ‘*Terrarum gentiumque Dea*.’

Amabiles Vatum choros] Vel poëtas excellentes et amari dignos, vel de rebus amabilibus carmine lyrico scribentes, puta de laudibus Divorum, de Heroum præclare gestis, de vita seu

hilariter exigenda seu laudabiliter instituenda, &c.

16 *Et jam dente minus mordeor invido*] Ex quo me Roma universa iudicio suo probavit vatemque sanxit, jam mihi obtrectare æmuli desinunt: atque adeo virtute invidiam superasse mihi videor. Vide 11. Od. ult.

17 *O testudinis auræ, &c.*] O Musa, hoc beneficium cum aliis bene multis tibi acceptum refero.

18 *Pieri*] Pierides Musæ dicuntur vel a Piero Thessaliæ monte illis sacro, vel ob filias Pieri novem devictas, cum ausæ essent ad cantum Musas provocare: quapropter in picas mutata temeritatis pœnas exsolverunt.

19 *Mutis quoque piscibus*] Utpote carentes vocalibus instrumentis, pulmone, arteria, gutture, muti sunt pisces. Aristot. de Animal. Hinc pro-

Totum muneris hoc tui est,
 Quod monstror digito prætereuntium
 Romanæ fidicen lyræ:
 Quod spiro et placeo (si placeo) tuum est.

*illud omne ex dono tuo est, quod manu prætereuntium ostendor Latinæ lyræ auctor;
 quod vivo et probor, si tamen probor, a te est mihi datum.*

////////

et nonnullæ edd. vett. cum Comb.—21 Vox est in fine versus abest ab Helinst.

NOTÆ

verb. *Pisce magis mutus.* Ἀφωνότερος τῶν ἰχθύων. Lucian. in Gallo, &c.

20 *Cyni sonum*] Plato in Phædone testatur Cynos mortis tempore esse maxime canoros: idem Aristoteles quoque refert. Hinc Ovid. 'Dulcia defecta modulatur carmina lingua Cantator cynus funeris ipse sui.' Plin. contra x. 23. 'Olorum,' inquit, 'morte narratur flebilis cantus, falso, ut arbitror, aliquot experimentis.' Vulgari pariter opinioni refragatur Athenæus ix. 11. Cœl. Rhodig. ix. 5. scribit hæc: 'Canentem cynum pauci audivere, etiamsi vulgatiores fama tenet ingruente fatali momento ἐυφωνότατον καὶ ᾠδικώτατον, voce cantuque in primis valere.' Auctor tamen, variæ narrationis primo, Ælianus est, audisse quandoque se canentem cynum. Sic enim ait: ἐγὼ δὲ ᾄδοντος κύκνου ἤκουσα. De cynis jam ii. Od. ult.

22 *Quod monstror digito prætereuntium*] Cic. Tusc. v. 103. 'Leviculus sane Demosthenes, qui illo susurro

delectari se dicebat aquam ferentis mulierculæ, ut mos in Græcia est, insusurrantisque alteri, hic est ille Demosthenes. Quid hoc levius?' Pers. Sat. i. 28. 'At pulchrum est digito monstrari, et dicier, Hic est.' Tertullianus huc alludens de velandis virginibus cap. 14. scribit, 'Periclitari virginitatem, cum digitis demonstrantium titillatur.'

23 *Romanæ fidicen lyræ*] Lyrici apud Romanos Carminis auctor atque princeps. iii. Od. ult. jam cit.

24 *Quod spiro, &c.*] Non tantum pœseos facultatem, sed et vitæ usuram Musis debere se profitetur. Vide iii. Od. 4. strophe 7.

Quod placeo] Quod Augusto et Mæcenati præcipue, tum etiam aliis probantur mea Carmina, quod 'invidia' simi 'major,' ii. Od. 20. quod 'usque ego postera Crescam laude recens,' &c. iii. Od. 30.

Si placeo] Ita modestiæ velificatur Poëta, quasi subdubitans adeo posse se 'Principibus placuisse viris,' quæ 'non ultima laus est.'

ODE IV.

Drusum Augusti privignum ob devictos Rhætos Vindelicos egregio carmine collaudat.

‘Hæc est Ecloga, propter quam totus hic Liber compositus est.’ *Vet. Schol.*
(Vid. Argum. Odes i. h. l. Gesn.)

QUALEM ministrum fulminis alitem
(Cui Rex Deorum regnum in aves vagas
Permisit, expertus fidelem
Jupiter in Ganymede flavo)
Olim juvenitas et patrius vigor 5
Nido laborum propulit inscium,

Qualem volucrem fulminis administrum (cui summus Deorum Jupiter dedit principatum in vagabundas aves, probata ejus fide in Ganymede flavo) aliquando juvenitus et paternæ virtus ignarum laboris expulit nido, vernique ventis jam transactis

////////

Ode decima sexta Libri quinti in Ed. Sanad. Epigraphe in duobus Torrent. *Ad Urbem Romam de indole Ducum*; in aliis codd. ejusdem, *Encomiastice Druso*; vel, *Ad Romam*; in Venet. et Locher. *De Drusi laudibus*; in Ascens. *De Drusi sub Augusti auspicio laudibus*.—3 *Promisit* Lips. 3. *Perman-sit* Dess. 2.—5 *Quædam* edd. vett. *juvenitus*. Lips. 4. *et patrius vigor*.—6 *Pro*

NOTÆ

Metrum idem quod supra i. Od. 9.

1 *Qualem ministrum, &c.*] Drusi Neronis Augusti Caesaris privigni celebrat victoriam de Rhætis ac Vindeliciis reportatam. Ejus autem virtutum gloriam fere totam derivat in Augustum, cujus educatione et institutione laus omnis ea Druso accesserit accreveritque. Ode perelegans, et regali mandato composita: stylus et dictio grandis, a capite ad calcem elaborata: initium eo sublimius, quo videtur aliquanto perturbatus. Ordo est: *Drusum sub Alpibus bella gerentem Rhæti et Vindelici talem videre, qualem ministrum fulminis . . . Juvenitas et patrius vigor nido propulit . . . mox in orilia demisit hostem viridus impetus, &c. qualemve caprea leonem vidit, dente novo peritura, &c.* Sensus autem est: Rhæti ac Vindelici cum Druso bellantes talem eum conspexere juveni-

li ardore ac paterno robore invictum ac formidabilem, qualis esse solet aquila rex avium, cum jam nido exire audet, primosque nisus ac impetus exerit, agnos mox et dracones rapiens et expugnans. Idem Princeps adolescens tanta vi Rhætos et Vindelicos aggressus est atque oppressit, quanta leo capram aggreditur pascentem et dilaniat.

Ministrum fulminis alitem] Plin. ii. 55. ‘Solam e volucris aquilam fulmen haud percussit: quæ ob hoc armigera hujus teli fingitur.’ Et x. 3. in fine: ‘Negant unquam solam hanc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Jovis consuetudo judicavit.’ De rapto Ganymede per aquilam, seu per ipsum Jovem aquilæ specie, ut quidam volunt, vide Not. iii. Od. 20. in fine.

Vernique, jam nimbis remotis,
 Insolitos docuere nisus
 Venti paventem; mox in ovilia
 Demisit hostem vividus impetus; 10
 Nunc in reluctantes dracones
 Egit amor dapis atque pugnae:

inbribus timidum docuere conatus insuetos; mox autem vis acerrima infestum in ovilia perpulit, deinde prædæ ac certaminis aviditas incitavit adversus dracones

////////

propulit, protulit nonnulli Lamb. et Cruq. plures Torrent. Pulmanni Gemblac. 1. et Beller. Sax. Fran. Lips. 1. 3. Zar. Basill. Fabric. Colin. Vascos. *propulit* duo Vatt. Faern. Urs. aliique quatuor Lamb. duo Blandd. et alii Cruq. tres Torr. Mentel. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Lips. 2. 4. Dess. 2. Altt. 1. 2. Helmst. Et sic Scholl. Venett. Locher. Ascens. Lamb. Cruq. Torrent. Fab. Heins. Bentl. Baxt. Cun. San. Francis. Towers, Jani, Bipont. Mitsch. Wetz. Wakef. Comb. et Kidd. 'Est et doctior et fortior lectio.' Jani.—7 *Vernisque* unus Bersm. Bentleii Leid. Petrens. Bodl. 2. et Colbert. duo Sax. Harl. 1. Lips. 2. 4. Alt. 1. item Bentleii Græv. et Regin. et Lips. 3. a m. pr. *Vernis* Mentel. 'Neque aliter ac *Vernis* legisse Acronem contendit Bentl. ob illius notam: 'Verni, ut, nuit imbriferum ver.' Sed legere potuit Acron. *Verni*, et tamen eam notam, si quidem vel ab ipso est, vel integra, ascribere, ut declararet ventos vernos, cessantibus imbribus, quibus ver in Italia abundat. Interim *Vernis* prætulere Bentl. Cun. Burm. Sanad. Jon. et Sivr. Putat Bentl. ita liberari Poëtam crimine isto Scaligeri; nam sic aquilam æstate demum evolare dici. Sed cum apparet, esse sic primam certe æstatem intelligendam, eoque non tolli censuram Scaligeri, tum ipsa prima æstate *Verni* venti flare dici possunt a Poëta, cuius non est, anxie et fastis anni horas constituere. Addo, gratiorem hand dubie sensui poëtico ideam præbere ventos vernos, remotis nimbis hybernis, quam ventos simpliciter, vernis nimbis remotis; ne dicam, hos ipsos nimbos vernos, si quis æstatem, vel adeo autumnum, pingere velit, colorem admodum otiosum esse, nusquam a Poëtis adhibitum. Quare omnium ceterorum codd. atque editt. lectionem, *vernique*, bonam illam, veram, atque præclaram, retinere ne dubitemus. Ingratus etiam e Bentleiana prodit versus, dum ter auditur eadem syllaba *is*, eadem ratione longa; quod in exemplis a Bentl. allatis, secus est.' Jani.—8 *Insolitos d. nixus* Lips. 4.—10 *Permisit hostem* Lips. 4. *invidus impetus* Brod. Lips. 3. Zarot. et

NOTÆ

8 *Insolitos docuere nisus*] Volatum docent venti insolitum hactenus et nondum tentatum: hinc, ad primos illos *nisus*, aëri se committere expavescit pullus aquilæ alitumque ceterorum.

9 *Mox in ovilia Demisit hostem vividus impetus*] Cum primum vires suas expertus est, in ovilia devolat, agnumque rapit. Plin. mox cit. lib. x. 'Adultos pullos aquila persequitur

et longe fugat, æmulos scilicet rapina: et alioquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu indiget, ut satietur. . . rapta non protinus ferunt; sed primo deponunt: expertæque pondus tunc demum abeunt.' Idem scribit Aristot. Histor. Animal. cap. 32.

11 *Nunc in reluctantes dracones, &c.*] Plin. cit. x. 4. 'Acrior est cum dracone pugna, multoque magis anceps,

Qualemve lætis caprea pascuis
 Intenta, fulvæ matris ab ubere
 Jam lacte depulsum leonem,
 Dente novo peritura, vidit:
 Videre Rhæti bella sub Alpibus

15

repugnantes: et qualem leonem jam a lacte et uberibus fulvæ parentis remotum caprea amœnis occupata pascuis aspexit recenti dente lanianda: talem ad Alpes

//////////

Locher. *impetus invidus* Lips. 4. *ferridus impetus* Bentleii Reg. Soc.—14 Brod. *furvæ matris*.—15 ‘*Illud lacte*, cum otiosum et supervacuum visum esset Viris doctis, quod jam præisset ‘*ab ubere matris*,’ hinc multæ variæque emendationes enatæ. Bentl. affert: *jam mane*, quasi eo primum mane depulsum; quæ autem temporis definitio valde h. l. otiosa. Item proponit, *jam sponte*; quod tamen vix conveniat cum ‘*depulsum*.’ Cuningam. tres suspiciones profert. Prima, *jam nocte*, ejusdem farinæ est ac Bentleiana prior. Altera, *jam jamque*, probata etiam Kustero et Withofio, recepta a Sanad. et Sivr. ideo ferri non potest, quod neque Horatianum est ‘*jam jamque*’ neque tam ad rem præteritam, quam ad futuram imminentemque, pertinere solet. Tertia, *ab uberum jam lacte*, quam dura sit, quamque inutile illud ‘*uberum*’ statim apparet. Alia conjectura Withofii, *paulo ante*, nimium a vulgata lectione recedit.’ *Jani*. ‘Legendum suspicor, *Non ante depulsum*, &c. i. e. modo, recenter a lacte depulsum, quod vel hinc patet, quod capream novo dente peritura dicit. *Non ante* est locutio mere Horatiana. Sic I. Od. xxix. 3. et III. Od. xxix. 2. Scriptum videlicet fuit in codice, *ô âte*, cum vero librarius illud scribendi compendium, quod *Non ante* notabat, minime caperet, e marginali glossa arrepta vox *lacte* ansam corrumpendo loco dedit. Nemo, credo, de veritate hujus emendationis dubitabit.’ *Jever ad Lucan*. I. 7. ‘Sed cum ecclipsin τῆς m nunquam soleat negligere Noster, tum nulla omnino emendatione opus mihi esse videtur.’ *Jani*.—17. 22 ‘*Rhæti*... *Vindelici* omnes propemodum codd. ac editt. vet. item Acr. Porphy. Comm. Cruq. et Servius ad Virg. *Æn*. I. 243. qui Rhætos Vindelicos pro una gente habent, Servius quidem pro Liburnis. Sed diversos semper mansisse Rhætos et Vindelicos, cum in Argum. vidimus, tum apparet ex multis Historicorum et Geographorum veterum locis, ubi diserte distinguuntur; ut Vellei. XI. 39.

NOTÆ

etiamsi in aëre. Ova hic consecatur aquilæ aviditate malefica: at illa ob hoc rapit ubicumque visum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita se implicans, ut simul decidant.’ Plutarch. de Invid. et Od. ait tam grave esse aquillis et draconibus odium inter se, ut ne quidem interfectorum sanguis commisceatur; ac si confuderis, dissociet sese ac seorsum fluat. Ejusmodi certamen belle describit Homer. *Iliad*. M. 201. Et Virgil. *Æn*. II. 751. ‘Utque volans alte raptum cum fulva draconem Fert aquila, im-

plicitque pedes, atque unguibus hæsit: Sancius at serpens sinnosa volumina versat, Arrectisque horret squamis, et sibilat ore, Arduus insurgens: illa hand minus urget adanco Luctantem rostro, simul æthera verberat alis.’

17 *Videre Rhæti*] Rhæti appetentem se armis infestis Drusum viderunt aquilæ instar pugnacem, ac leonis robore, audacia, ferocitate præditum.

Rhæti] Hodie les Grisons vernac. Alpes Tridentinas occupant: Helve-

Drusum gerentem Vindelici; quibus

bella facientem Drusum viderunt Rhæti atque Vindelici, quibus mos omni ævo ma-

Sueton. Ang. 21. Strab. iv. p. 206. &c. Quare nihilo melius alii Rhætos Vindelicos vel intelligunt Rhætorum partem Vindelicis propiorem, vel (ut Gesn.) Rhætos eos, qui specialiori nomine Vindelici appellati fuerint; nam hoc cum plane arbitrarium est, nec satis consentaneum quidem illius belli Historiæ, tum, quam alienum sit a ratione poetica et lyrica, facile sentitur. *Rhæti*... et *Vindelici* pauci quidem codd. ut Bentl. Battel. Lips. 1. alique recentiores, item Muret. Heins. Steph. Rutgers. Fab. Dacer. &c. Mirandum, quomodo tam multas editt. occupare potuerit lectio ita vulgaris et prosaica, quam ab interpolatoris sapientia esse statim appareat. Præclare igitur Bentl. *Rhætis*... *Vindelici*, uti erat in cod. Rottendorphi. item in uno Cunningham. Ita et N. Heins. ap. Bentl. item Cun. Sanad. et Jon. Favet ei emendationi, quod in Mss. ut uno Torrent. Bentleii Græv. pluribus Cun. Gotting. est *Rhetii*, aperto lapsu pro *Rhetis*. Nunc et expedita et præclara sententia est. Ceterum varie codd. exhibent: *Reti*, *Rheti*, *Rethi*, *Rhæti*, *Ræthi*, *Ræti*, *Rhæti*. Duæ postremæ scripturæ bene habent, ceteræ corruptelæ sunt. Qui *Ræti* scribunt, sine aspiratione, cum non esse Græcum nomen monent, tum lapides advocant, ut ap. Gruter. p. 376. n. 6. 439. n. 8. 524. n. 3. Neque tamen vitio verti possit, si quis scribat *Rhæti*, cum ob nummum ap. Spanhem. de V.N. p. 843. RHETICVS EXERCITVS, tum auctoritate Strabonis, Dionis, &c. quibus sunt *Parrol*, denique ob vulgarem receptamque consuetudinem, qua etiam *Rhenus*, minime Græcum nomen, scribitur. *Juni. Rhæti*... *Vindelici* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. *Rætis* laudat Ondendorp. ad Sueton. Octav. cap. 21. et sic conj. Bentl. non *Rhætis*. 'Cum Jano uncis inclusi *quibus Mos*, &c. usque ad, *fas est omnia*, cum sint assuti a sciolo quodam, pannus Poëta indignus, quanquam jam Servii (ad Virg. Æn. i. 247.) ætate ei adhærens. Idem jam senserant Sanad. Sivr. et Jones. cum Bentleio nihil spurii

NOTÆ

tiis et Boiis finitimi, ex Strabone lib. iv. qui et ibid. Drusi victoriam de illis prædicat. Vide Flor. iv. 12. et Dionem lib. LIV.

18 *Vindelici*] Hi Borealem Alpium regionem tenebant, sicut Australem Rhæti, utrique perinde bellicosi. Hodie Suevi et Bavari Vindeliciam incolunt. Sunt qui Vindelicos cum Rhætis confundant: sed errorem manifeste ostendit Vell. Paterc. ii. 94. et 95. ita referens: 'Tib. Claudius Nero, ... innutritus cælestium præceptorum disciplinis, juvenis genere, forma, celsitudine corporis, optimis studiis, maximoque ingenio instructissimus, qui protinus, quantus est, sperari poterat, visusque prætulera Principem, Quæstor undevicesimum annum agens capessere cœpit Rem-

publicam,' &c. Et paulo post: Reversum ex Armenia, in potestatem Populi Romani redacta, 'Neronem Cæsar hand mediocris belli inole experiri statuit, adjutore operis dato fratre ipsius Druso Claudio, quem intra Cæsaris penates enixa erat Livia. Quippe uterque, divisus, partibus Rhætos Vindelicosque aggressi, multis urbium et castellorum opugnationibus, nec non directa quoque acie feliciter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum earum sanguine, perdomuerunt.' Sueton. Octav. c. 21. 'Rhætiam et Vindelicos ... gentes Inalpinas, coercuit.'

Bella Drusum gerentem] Claudius

Mos unde deductus per omne
 Tempus Amazonia securi
 Dextras obarmet, quærere distuli:
 (Nec scire fas est omnia) sed diu
 Lateque victrices catervæ,
 Consiliis juvenis revictæ,

20

nus armandi securi Amazonum unde fluxerit, investigare omisi; neque omnia cognosci possunt. Verum diu lateque victrices turmae adolescentis superatae industria

*****

in iis suboluisse.' Wetzel. 'In exemplari quondam Tayloriano uncinis inclusa.' Kidd. Vide Valart. Pr. iv. Ita etiam Towers et Francis. Vid. Excurs. ad h. l. 'Nilil fuit cur Fabro ita displiceret totum illud, Quibus mos . . . omnia; multo minus, cur quatuor versus eliminaret Sanadonns.' Gesn.—21 Lips. 1. a m. pr. obarmet; Mentel. et Lips. 3. subarmet; Lips. 4. Dextra subarmet.—22 Dno Blandd. Cruquii, Mentel. et Lips. 2. 3. Nescire; Lips. 4. Sed scire, cum v. l. Nec scire. 'In eodem versu cur vulg. sed diu in et diu mutarim, ratio redditur in Excurs. Si quis malit notatos asteriscis versus retinere, et habere pro Horatianis is legat sed pro et.' Jani.—24 'C. j. repressæ antiqua lectio, jam Porphyrii probata, qui 'repressæ, inquit, eo pertinet,

NOTÆ

Drusus Tiberii Neronis ac Liviae filius annos 23. natus Rhætos ac Vindelicos expugnabat an. U. C. 738. citatus Florus iv. 12. 'Norici animos dabant Alpes atque nives, quo bellum non posset ascendere: sed omnes illius cardinis populos, Brennos, Senones, atque Vindelicos per privignum suum Claudium Drusum perpacavit.' De eo sic scribit Vell. Patercul. ii. 97. 'Cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druso Claudio, fratri Neronis, adolescenti tot tantarumque virtutum, quot et quantas natura mortalis recipit, vel industria percipit: cujus ingenium utrum belli magis operibus, an civilibus suffecerit artibus, in incerto est. Morum certe dulcedo et suavitas, atque adversus amicos æqua et par sui æstimatio inimitabilis fuisse dicitur. Pulchritudo oris proxima fraternæ fuit. Sed illum magna ex parte domitorem Germaniæ . . . fatorum iniquitas Consulem, annum agentem tricesimum, rapuit.'

19 *Mos unde deductus*, &c.] Hæc ironiam sane continent in quosdam eo tempore de nugis ejusmodi acrius et perperam disputantes. Nam aliqui non est obscurum aut valde incertum, Rhætos et Vindelicos ab Amazonibus oriundos; atque ab his Scythicis mulieribus accepisse morem illum pro armis securim habendi.

20 *Amazonia*] Strabo lib. ii. de Amazonibus fide majora referri, ait. Vide Justin. lib. ii. Oros. i. 15. necnon eruditam dissertationem seu disquisitionem de Amazonibus scriptam a Petro Petito, viro non Medicinæ solum, sed rerum omnium scientissimo, nuper editam.

Securi] Hæc σάγαις dicta proprie; Xenoph. πέλεις μονόστομος erat, seu unicum habens στόμα, una tantum parte secans; contra bipennis utrimque. Hesych.

22 *Diu Lateque victrices catervæ*] Rhæti sæpius antea victores. Strabo lib. iv. Flor. et Vell. Paterc. ante citati.

Sensere quid mens rite, quid indoles   25
 Nutrita faustis sub penetralibus
 Posset, quid Augusti paternus
 In pueros animus Neronēs.
 Fortes creantur fortibus, et bonis:

expertæ sunt quid ingenium, quid animus in felici domo institutus, quidque Cæsaris erga Neronēs juvenes paterna mens valeat. Strenui gignantur strenuis atque gene-

////////

quod late victrices dixerat.' Ita et nonnulli Lamb. Bentleii Græv. a m. s. et sic Benth. San. Jon. Latine dici posse 'catervas repressas' non erat, quod Benth. multis exemplis confirmaret. Sed alteram lectionem, *revictæ*, quam tuerentur Comm. Cruquii, duo Vatt. Faern. Jaun. Urs. Torn. alique Lamb. omnes Torr. (præter duo) Cruq. Pulm. et nostri, omnesque editt. vett. eam igitur lectionem non solum bonam, sed etiam cum doctiorem magisque lyricam priore illa, tum fortiorem esse, qui non sentiat, eum nil sentire putem. Denique quis Bentleio dixit, Rhætos et Vindelicos tantummodo intra suos fines compulsos esse? *revinctæ* nonnulli Lamb. duo Torrent. lapsu librarii. *reductæ* Lips. 2. a m. s. *rejectæ*, item *repulsæ*, Var. Lectt. ap. Jones. Jani. *revictæ* habent Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. al. et edd. recentt.—25 Francius ap. Cuning. conj. *mens recta*; et sic Alt. 2. ap. Jani.—26 Benth. pro *faustis* emend. *sanctis*, et sic edidit Kidd. 'Sed si recte explicetur omnium codd. lectio *faustis*, multo pulchrior et exquisitior, quam *sanctis*.' Jani.—29 'Vere distinguimus: *fortibus: et bonis Est*, &c. vid. Sylv. Crit. Sect. iv. improbantibus nonnullis, qui, nisi quod ipsis in mentem primis venerit, nihil feliciter excogitatum putant.' Wakef. Post *fortibus* distinguunt multi codd. item editt. ut Venet. 1477. 1478. 1479. Mur. Torr. Fabr. Xyl. Heins. Steph. Fab. Sanad. ut sit, et *bonis Est in juvenis*, &c. 'Sed rectius jungunt, *fortibus et bonis*: Locher. Ascen. Basill. Lamb. Cruq. Rutg. Dacer. Benth. Cun. Jon. et recentt. Non opus habebat Benth. tanta subtilitate ad defendendam distinc-

NOTÆ

24 *Juvenis*] Clandii Drusi, de quo ante.

25 *Sensere quid*, &c.] Intellexere quid et quantum valeret institutio et educatio Augusti Cæsaris, qui paternum exhibuit animum et affectum erga pueros Neronēs Tiberium ac Drusum, quos adoptarat, et bonis artibus erudire curaverat. Nam Tiberius Nero, Livia Drusilla uxore sua tum etiam prægnante Augusto petenti concessa, paulo post e vivis excessit: eundem vero Augustum scripserat tutorem filiorum suorum, nempe Tiberii quatuor fere annos nati, ac Drusi quem enixa est Livia, mensibus tribus post suum cum Augusto conjugium. Hinc ergo 'paternus Au-

gusti animus in pueros Neronēs; tum quod eorum matrem duxerat; tum quod eorum tutor esset a Tiberio patre nuncupatus. Sueton. Octav. cap. 62. et 63. Vell. Patercul. jam cit. Tacit. Annal. i. &c.

29 *Fortes creantur fortibus*] Ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθῶν. Aristot. Contrarium tamen evenit non raro: nam et 'filii heronum noxæ' interdum. Sic degeneres extitere filii Samuelis Prophetæ, Alcibiadis, Dionysii, Periclis, Socratis, Ciceronis, &c. Porro vice versa e malis et ignavis aliquando exorti sunt boni et fortes, testibus historiarum monumentis. Vide Valer. Maxim. iii. 4. et 5.

Et bonis] Hæc aliqui jungunt cum

Est in juvenis, est in equis, patrum   30
 Virtus; nec imbellem feroces
 Progenerant aquilæ columbam.
 Doctrina sed vim promovet insitam,
 Rectique cultus pectora roborant:
 Utcumque defecere mores,   35
 Indecorant bene nata culpæ.

rosis. In juvenis et in equis patrum virtus residet. Nec aquilæ producunt columbam minime bellicosam. At eruditio virtutem ingentem provehit, et bona disciplina reddit animum fortem: quandocumque disciplina deest, vitia deturpant naturæ

tionem, quæ se ipsa commendat. Nam præter dicta in Obs. sententiæ, *virtus patrum est in juvenis* valde putidum est adjicere *bonis. ac bonis* Cui. ut *bonis* Est in j. conj. N. Heins. ap. Benth. Jani.—31 Harl. 1. 4. 5. 6. et vulgg. nec; sed neque Harl. 2. 3. Mentel. Lips. 1. 2. 3. Alt. 2. et edd. antiq. magno numero, ut edidit Benth. et sic Sanad. Cuning. Towers, Jani, Bipont. Mitsch. et Kidd.—34 Lambinus aliquando conj. *roborat*, ut *Recti* esset genitivus.—36 *Dedecorant* Comment. Cruq. Schol. ad Juvenal. xiv. 1. plerique Lamb. et Benth. omnes Pulm. Harl. 3. 4. Alt. 1. 2. Dess. 1. 2. Franeq. Mentel. Helmstad. et Lips. 1. 2. 3. 4. Venet. Locher. Ascens. Basill. Lamb. Cruq. Torr. Fabr. Mur. Steph. Fab. Rutg. Dacer. Benth. Sivr. Bond. Schrevel. Delph. Francis, et Kidd. Est lectio vulgata. Sed *Indecorant* jam Acr. et Porphy. (qui *Indecorant*, inquit, id est, indecora faciunt, ac per hoc, dedecorant, significat.) item Harl. 1. 2. 5. 6. duo Vatt. et Faërn. Lamb. Benth. Græv. Galliens. Bodl. 2. Magdal. a m. pr. et Battel. pro var. lect. Pulm. Gemblac. 1. pro var. lect. codd. Fabr. Venet. 1509. Baxt. Cui. San. Jones. Towers, Jani, Bipont. Mitsch. Wetzl. Wakef. et Comb. Probat et Benth. in Not. “*Indecorare*” alias non occurrit, sed est antiquum vocabulum, usitatum Accio in Meleagro: ‘Quis erit, qui non me spernens, incilans probris, Sermonem indecorans, turpi fama differat?’ ap. Non. v. ‘Incilare,’ p. 60. a. Paris. Est igitur verbum exquisitius, quam quod a librariis esse possit; prior contra lec-

NOTÆ

sequentibus, nec absurde.

33 *Doctrina sed vim promoret insitam*] Bona educatio et studiosa institutio promovet εὐγένειαν, seu naturæ bonitatem; sustinet, excolit, auget.

35 *Utcumque defecere mores, &c.*] Si quando non adierit bona disciplina et morum institutio, tum corrumpitur optima quælibet indoles, continuo perit, et in pravitate defluit. Cic. Tusc. iii. 2. ‘Natura parvulus nobis dedit igniculos, quos celeriter malis

moribus opinionibusque depravatis sic restringimus, ut nusquam naturæ lumen appareat. Sunt enim ingenii nostris semina innata virtutum, quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem simul ac in lucem editi sumus, in omni continuo pravitate, et in summa opinionum perversitate versamur . . . tum variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, et opinionum confirmatæ natura ipsa cedat,’ &c.

Quid debeas, o Roma, Neronibus,
 Testis Metaurum flumen et Hasdrubal
 Devictus, et pulcher fugatis
 Ille dies Latio tenebris,
 Qui primus alma risit adorea,

40

bonitatem. O Roma, quantum debeas Neronibus testantur Metaurus fluvius, atque Hasdrubal profligatus, et dies ille Italiae caligine depulsa letus, qui primus victo

tio manifestum glossema. Jani.—37 Quod debeas Helmstad.—38 Metaurus Lips. 3. Asdrubal in vulgg. sed Hasdrubal scribendum. Vide Drakenb. ad Sil. i. 39. Cellar. Orthogr. Lat. ed. Harles. tom. i. p. 109.—39 Revictus Men- tel.—41 Alt. 1. alba, cum gloss. alma.—42 Durus nonnulli Torrentii. it pro ut

NOTE

37 *Quid debeas, o Roma, Neronibus]* Scilicet ‘Claudius Nero advenientem ex Hispania cum ingentibus copiis Hasdrubalem, priusquam Hannibali fratri conjungeretur, oppressit.’ Sueton. Tiber. cap. 2. Opportune quidem: nam actum erat de Imperio Romano, si cum Hannibale fratre novum ac integrum exercitum Hasdrubal junxisset.

Nero] Sabina vox, significans stre-num ac fortem.

38 *Metaurum flumen, &c.]* Hoc Umbriae flumen, hodie *Metro*, labitur in Adriaticum mare. Strabo lib. vi. Plin. lib. iii. illic vero Claud. Nero, Consul, junctis celeriter copiis cum suo collega M. Livio Salinatore, ivit obviam Hasdrubali, cum millibus hominum quinquaginta sex adventanti, ut dictum est, ac devicit, an. U. C. 546. ejusque caput praecisum ad Hannibalis castra perlatum et ad pedes cum esset projectum, hunc tanto pavore ac stupore concussit, ut infelicitatem Carthaginis agnoscens incusansque de fuga deinceps tantummodo cogitaverit. Val. Max. iv. 1. Oros. iv. 18. Liv. lib. xxvii. xxviii. Flor. ii. 6. &c. Adverte Drusum ac Tiberium oriundos ab illis Consulibus; et paternum genus duxisse a Claudio Nerone, maternum autem a

Livio Salinatore.

Hasdrubal Devictus] Is nimirum qui Scipiones in Hispania profligarat.

39 *Pulcher fugatis Ille dies Latio tenebris]* Liv. xxviii. 9. ‘Omni multitudine obviam effusa . . . non salutabant modo universi circumfusi,’ (circa Claudium et Salinatorem Coss.) ‘sed et contingere pro se quisque victrices dextras Consulnm cupientes, alii gratulabantur, alii gratias agebant, quod eorum opera incolumis Respublica esset. In Senatu quoque,’ &c.

41 *Adorea]* Victoria, lande, gloria, Fest. Adoream landem seu gloriam dicebant, quia gloriosum putabant eum qui farris copia abundaret: melius alii, quia strenuis et iis qui fortiter dimicassent militibus farris mensura distribui solita erat. Unde et *adorea* pro lande bellica. Nam farr seu frumentum appellatum est ‘ador,’ ab edendo, vel adurendo. Plant. Amphitr. Act. i. ‘Qui multa praeda atque adorea affecit populares suos.’ Plin. xviii. 3. ‘Gloriam denique ipsam a farris honore adoream appellabant.’ Apuleius lib. iii. ‘Possum istam virtutis adoream mihi numerare.’

Dirus per urbes Afer ut Italas,
 Ceu flamma per tædas, vel Eurus
 Per Siculas equitavit undas.
 Post hoc secundis usque laboribus 45
 Romana pubes crevit; et impio
 Vastata Pœnorum tumultu
 Fana Deos habuere rectos:
 Dixitque tandem perfidus Hannibal:
 Cervi, luporum præda rapacium, 50

toria gloriosa resplenduit, quando crudelis Africanus per Italiæ civitates discurrerebat velut ignis per tædas, vel Eurus per mare Siciliæ. Exinde Romana juvenis semper felicibus expeditionibus inclauit: et templa scelerato Carthaginensium bello diruta stantes habuerunt Deos. Tandemque perfidus Hannibal dixit: Nos,

~~~~~

unus Cruq. cum Schol. 'statim fugit,' unus Bersm. Sic et Ald. Ascens. Bassill. Clarean. et Fabr. et pro ut Lips. 4.—43 Unus Bersmanni, Mentel. Lips. 4. et Alt. 1. et Euris. Cuning. emend. ut Euris, improbante Jani.—45 *Post hæc* Harl. 6.—48 Marcil. conj. *habuere tectos*, resartis templorum tectis. Et

NOTÆ

42 *Afer*] Hannibal, de quo lib. 11. Od. 12.

43 *Ceu flamma*] Omnia igni ferroque vastans.

Tædas] Arbores ignem facile concipientes, ob resinam quam continent: e genere sunt pinnum. De iis Plin. xvi. 10. et seq.

Eurus] Ventus ab Ortu flans, pro quolibet vento: et *undæ Siculæ*, pro quolibet mari. Synecdoch.

45 *Post hoc secundis usque laboribus, &c.*] Cæso Hasdrubale, Hannibale vero et Pœnis ex Italia exterminatis, in dies magis ac magis prospera gessere bella Romani; increvit inclauitque pubes et virtus Rom. immo belli incendia in Africam et Carthaginem ipsam transmissa sunt. Vid. Flor. 11. 6.

48 *Fana Deos habuere rectos*] Quidam explicant *rectos*, æquos et vindices in impium Hannibalem: alii: stantes, ac in sna basi resitutas Deorum imagines, quas impie deturba-

rant Pœni, absque ulla Numinum reverentia. Liv. xxvi. 11. 'Ad lucum Feroniæ . . . templum ea tempestate inclytum divitiis. . . his omnibus spoliatum est.'

49 *Perfidus Hannibal*] Liv. xxi. 4. vivam Hannibalis imaginem graphice delineatam exhibet. 'Plurimum audaciæ, . . plurimum consilii. . . nullo labore corpus fatigari, aut animus vinci poterat . . Inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica: nihil veri, nihil sancti, nullus Deum metus, nullum iusjurandum, nulla religio.'

Dixit: Cervi, luporum, &c.] Bella hæc laus ex hostium ore profecta. Aristoteles eum asserit vere bonum, quem perinde inimici et improbi adeoque universi laudant.

50 *Cervi, luporum præda, &c.*] Nos Carthaginenses tanquam cervi imbelles ultro sectantur Romanos, quorum veluti luporum rapacium futuri sumus præda; quosque proinde fallere, seu evitare contra debemus: nam hos

Sectamur ultro, quos opimus
 Fallere et effugere est triumphus.
 Gens, quæ cremato fortis ab Illo
 Jactata Tuscis æquoribus sacra,
 Natosque maturosque patres, 55
 Pertulit Ausonias ad urbes;
 Duris ut ilex tonsa bipennibus
 Nigræ feraci frondis in Algido,
 Per danina, per cædes, ab ipso
 Ducit opes animumque ferro. 60
 Non Hydra secto corpore firmior

tanquam cervi, præda hiporum rapacium, sponte sequimur Romanos, quos declinare et evitare insignis est triumphus. Illa ratio, quæ ab incensa Troja ad Italiæ civitates, Etrusco exagitata mari, fortiter transportavit sacra, liberos, et senes grandævos; sicut ilex dura securi attonsa in Algido umbrarum frondium fertili, jacturas inter et cædes potentium ac virtutem depromit ab ipso ferro. Non hydra am-

~~~~~

sic omnino Brod.—52 Cuning. eiecit est, regulis, ut ait, ducibus. Erat sane in Lips. 1. puncto supposito notatum, in Dess. 2. deerat.—53 'Ita interpungendum diximus ad Virg. Geor. III. 30. ut jactata respiciat omnes substantivos periodi.' Wakef. Cuning. cremata. Vid. Varr. Leett. ad 1. Od. 10. 14.—54 Lips. 1. tutis pro Tuscis; Lips. 4. sacris.—56 Detulit Ausonias Harl. 6.—60 Bentleii Magdal. et Bodl. 1. et edd. Sivr. opesque animumque.—

NOTÆ

effugere opimus nobis est triumphus. Scilicet fortiozem declinare hostem, species est quædam victoriæ.

53 *Gens, quæ cremato, &c.*] Romana gens a Trojanis oriunda. Vide Justin. lib. XLIII. item Carmen Sæculare post Epodos.

54 *Sacra, Natosque, &c.*] Æneid. 1. 10. 'Inferretque Deos Latio.' Et Æneid. 1. 747. 'Ascanium, Anchisenque patrem, Teucrosque Penates.'

55 *Maturos*] Ætate et virtute.

56 *Ausonias*] Synecdoch. pars pro tota Italia. Nam Ausonia regio est Campaniæ.

57 *Duris ut ilex, &c.*] Sicut ilex et alia quælibet arbor resecatis ramis uberius pullulat et crescit, ita Romani adversis casibus attriti invalescunt magis ac magis. Certe quando

Hannibal maxime Romanos, deletis eorum exercitibus, premebat; tum copias tamen submittebant in Hispaniam, Siciliam, Sardiniam: adeoque locis quatuor nno eodemque tempore depugnabant. Vide Æneid. II.

58 *Algido*] Hic mons agri Tusculani pro quolibet alio ponitur. De eo 1. Od. 21.

61 *Hydra*] Portentosa serpens, pluribus horrida capitibus, quorum nno abscisso, aliud renascebatur, immo septem alia succrescebant. Ita fabulatores. At constat Hydram fuisse locum aquas evomentem copiosiores, in intimo sinus Argolici recessu, et quod, uno meatu obstructo, multis aliis erumpebant, totam regionem circumvastantes: tamen adhibito incendio Hercules exsiccavit eam palu-

Vinci dolentem crevit in Herculem ;
 Monstrumve summisere Colchi
 Majus, Echioniæve Thebæ.
 Merses profundo, pulchrior evenit :
 Luctere, multa proruet integrum
 Cum laude victorem, geretque
 Prælia conjugibus loquenda.
 Carthagini jam non ego nuntios

65

putato corpore vegetior repullulavit contra Herculem superari haud æquo animo ferentem: neque gravius portentum invæcere Colchi, vel Thebæ Echionis opus. Si mari demergas, clarior redit: si oppugnes, cum summa gloria debellabit victorem integrum, ac certamina matronis prædicanda conficit. Non ultra ego nuntios

//////////

65 *Mersus* nonnulli Lamb. duo Blandd. Cruq. omnes Palm. unus Bersm. Brod. omnes fere Bentr. præter Græv. et Regin. Mentel. Harl. 4. Lips. 1. 3. 4. Helmst. Dess. 2. et editt. primæ. Sed esse deberet *Mersa* ob vs. 53. *gens, quæ, &c. Mersas* unus Bersm. *pulchrior* eminet conj. Cun. haud dubie ob insolentius verbum 'evenire.' *Merses* Harl. 1. 2. 3. 5. 6. alii et edd. recentt. et antiq.—66 *Luctore* Helmst. cum Schol. 'pugnatore, luctatore' ut cum *pulchrior* jungatur. *Ductore* Mentel. unus Bersm. *proruit* Bentrleii Græv. et Galiens. mox etiam *geritque* Bentrleii Zulich. et Galiens. Sic ed. Bentr. Cun. San. Sivr. Towers, Francis, Wakef. et Jani. 'Sed optime habet sententia

NOTÆ

dem, Lernæi nomine; unde Lernæum monstrum ab illo domitum inter alia celebratur. Paleph. Hygin. Diodor. Sicul. v. 2. Virgil. *Æneid.* viii. 300. 'Lernæus turba capitum circumstetit anguis.'

Firmior] Supple, quam fuit Romana gens, et excrevit invaluitque in nos Pænos: sicut hydra adversus Herculem ubique vincere assuetum, proindeque nec semel vinci patientem.

63 *Monstrumve summisere Colchi*] Loquitur de dracone insomni ac terribili velleris aurei custode, cujus e dentibus seminatibus armati homines exorti Medææ carminibus ad mutuam internecionem incitati periere: vel de ipsis illis prodigiosis hominibus. Vide Ovid. *Met.* vii.

Colchi] Hi populi Asiæ ad Euxinum Pontum, ubi nunc Mengrelia,

pars Georgiæ regionis.

Echioniæve Thebæ] Cadmus, Rex Thebarum, seminatæ pariter, ut de Jasone supra dictum, draconis dentibus, repente nasci vidit exercitum ad arma mutuamque cædem paratum. Inde vero superfuit Echion, postea Cadmi gener, atque in ædificandis Thebis adjutor.

65 *Merses*] Ab inusitato 'merso, as.'

68 *Conjugibus loquenda*] Inter conjuges et quaslibet mulieres sermone celebranda prælia; seu viri illarum aut filii vel cognati victi victoresve fuissent.

69 *Carthagini jam non ego nuntios mittam, &c.*] Non deinceps mittam Carthaginem superbos victoriarum mearum nuntios, inquit Hannibal, quales post Cannensem cladem, &c. Vide Liv. xxiii. 11. et 12.

Mittam superbos : occidit, occidit 70
 Spes omnis, et fortuna nostri
 Nominis, Hasdrubale interemto.
 Nil Claudiae non perficient manus,
 Quas et benigno numine Jupiter
 Defendit, et curæ sagaces 75
 Expediunt per acuta belli.

arrogantes mittam ad Carthaginem. Certe spes omnis et fortuna nostræ gentis interit, Hasdrubale interfecto. Claudiae stirpis potentia quidlibet molitur. Hanc et tuetur Jupiter Numine propitio, et liberat solers consilium inter militiæ difficultates.

~~~~~

ex omnium ceterorum codd. lectione *proruet . . . geretque.* Jani.—73 *Nil C. non efficient* Acr. nonnulli Torrent. et multæ editt. ut Basill. Mur. Venet. ap. Zeun. Glarean. Chabot. Fabr. Steph. Rutgers. Fab. Dacer. *perficiunt* antiquiss. Bland. Cruq. nonnulli Lamb. Pulmanni Hunn. *Recepere* Cruq. Benti. Cun. Wetzel. Wakef. et Kidd. ‘maxime ob *Expediunt*. Sed hoc quidem nihil est.’ Jani. *perficient* Porphy. duo Vatt. Jann. Faern. Urs. Torn. Lambini, plures et meliores Torrent. Pulm. Gemblac. 1. 2. et Beller. duo Bersm. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Lipss. Altt. Dess. 2. Mentel. Venett. Locher. Ascens. Lamb. Torr. Heins. Sanad. Baxt. Jani. Towers, Francis. Mitsch. et Bipont. ‘Recte vero, sic poscente sententia.’ Jani. *proficient* Helmst.—74 Dess. 2. *Quas et b. n. jam pater.*—75 *Curæ*, majusculo C. Cuning. improbante Jani.—76 *Antiquiss. Bland. Cruquii peracuta*; quidam codd. ut Lips. 4. Altt. 2. al. *bella*; et sic Venet. 1492. Locher. Ascens. Basill. Muret. et Rutgers. ‘Ceterorum omnium lectio belli doctior etiam.’ Jani.

NOTÆ

73 *Claudiae manus*, &c.] Vires, con- 76 *Acuta belli*] Belli subita, pericu-
 silia, solers industria Neronum Clan- la, doli, insidiæ, strategemata.
 dia gente oriundorum. Sueton.

ODE V.

AD AUGUSTUM.

Dum Cæsaris reditum e Gallia, ubi pæne tres annos fuerat, a Populo Romano impatienter expectari docet, summa inde occasione incredibilem illorum temporum felicitatem atque securitatem prædicat.

DIVIS orte bonis, optime Romulæ

O Populi Romani tutor præstantissime, numinibus propitiis nate, jam nimis diu

~~~~~

Ode decima quinta Libri quinti in Ed. Sanad. In Locher. inscribitur, *Ad Augustum Cæsarem*; Franeq. Venet. 1492. et Ascens. *Ad Augustum absentem*. —1 *Romule*, pro vocativo, Landin. Ascens. et Locher. cum gloss. ‘vocativi

NOTÆ

Metrum idem quod r. Od. 6. que Romani amorem erga Cæsarem
 1 *Divis orte*, &c.] Senatus Populi- Augustum vivis pingit coloribus.
 Delph. et Var. Clas. Horat. 2 O

Custos gentis, abes jam nimium diu ;
 Maturum reditum pollicitus Patrum
     Sancto concilio, redi.
 Lucem redde tuæ, dux bone, patriæ ; 5
 Instar veris enim vultus ubi tuus
 Affulsit, populo gratior it dies,
     Et soles melius nitent.
 Ut mater juvenem, quem Notus invido
 Flatu Carpathii trans maris æquora 10
 Cunctantem spatio longius annuo
     Dulci distinet a domo,

absens fuisti ; revertere qui promisisti sacro Senatorum cœtui celerem reditum. Optime Princeps, restitue lumen patriæ tuæ. Nam quando facies tua tanquam vernum tempus apparuit, iucundiores fluunt horæ, et dies clarius fulgent. Sicut mater crebris votis ac precibus expetit filium, quem Auster adversis flatibus removet

*****

casus.' *Romuleæ* aliquot *Torrentii*, duo *Bersmanni*, Lips. 3. et Dess. 2.—4 Var. lect. ap. Jones. *concilio. Redi, et Lucem, &c.*—7 'Sic visum est distinguere, (*populo gratior it dies*,) ut est aliis quibusdam edd.' Wakef. *Effulsit* Pulm. Gemblac. 1. 2. unus Bland. Cruq. Alt. 1. Franeq. Post *populo* distinguunt Asc. Lamb. Cruq. Heins. Rutg. Jon. Benth. Sanad. At post *Affulsit* Pulmanni Gemblac. 1. 2. Beller. et Diesth. Basill. Fabr. Torrent. Muret. Steph. Fab. Dacer. Burm. Cun. Gesn. 'Recte, puto ; nam exquisitius *Affulsit*, simpliciter et sine casu.' Jani. In eodem vs. et pro *it*, unus Bland. Cruq. Pulmanni Hunn. Lips. 1. a m. pr. et Lips. 2. a m. sec.—9 Tres codd. *Torrentii* *uideo* pro *invido*. 'Sane sæpius 'Notus humidus, udus, uvidus,' vid. Benth. at quis h. l. non præferat *invido*? Facilis erat lapsus.' Jani. Vid. Var. Lectt. ad vs. 39.—12 *Dulci detinet* unus Bersm. Lips. 4. Dess. 2. nonnullique aliorum, item Locher. Venett. Ascens. Basill. Muret. Fabr. Rutgers. et plurimæ editt. Sed *destinet* Comm. Cruq. Acr. (qui expl. 'separat') tres Blandd. Cruq. nonnulli Torrent. et Lamb. Pulmanni Gemblac. 1. 2. et Beller. multi Benth. item Steph. Heins. Torrent. Fab. Burm. Benth. Cun. San. Baxt. Jones. Francis, Towers, Jani, Mitsch. Bipont. Wetzcl. Wakef. Comb. et Kidd. Verbum exquisitius magisque poëticum ; probatum etiam N. Heins. ad Ovid. Rem. 486. *destinet* duo Vatt. Færn. Urs. Nicot. Lamb. nonnulli Torrent. et Cruq. Pulmanni Hunn. Gott. Mentel. Fran. Alt. 1. Harl. 2. 4. Lips. 1. a m. pr. Lips. 2. et sic Zar. Mediol. 1477. Venett. 1478. Lambin. Dacer. al. 'Sed hoc verbum nullius auctoritatis, aperte ex *distinct* corrumpeudo factum. Unde deinceps *destinat* in nonnullis, ut Lips. 1. a m.

NOTÆ

2 *Abes jam nimium diu*] Tribus annis Roma Cæsar abfuit, in Gallias profectus an. U. C. 737.

3 *Maturum reditum pollicitus, &c.*] Sen antequam abiret, seu per literas, seu legationibus, a Senatu populoque

Romano ad Augustum missis. Cunctanti vero hanc Oden scripsit Poëta.

9 *Ut mater*] Nil suavius ista comparatione.

10 *Carpathii*] De eo mari l. Od. 35. 8.

Votis ominibusque et precibus vocat,
Curvo nec faciem littore dimovet;
Sic desideriiis icta fidelibus

15

Quærit patria Cæsarem.

Tutus bos etenim rura perambulat ;

*a dulci domo, plus annuo intervallo morantem ultra mare Carpathium, neque vul-
tum avertit ab incurva ripa ; ita patria desideriiis accensa fidelibus exoptat Augus-
tum. Nam bos securus per campos vagatur : agros foret Ceres et abundans felici-*

////////

sec. Alt. 2. et Helmst. nullo sensu.' *Jani.*—13 *Notis* ap. Heins. ad Ovid. l. l. operarum lapsu. *Votisque* Cun. *omnibusque et pr.* plurimi Bentl. et aliorum, Mentel. Lips. 2. 3. Locher. *omnibus et pr.* Helmst. Dess. 2. *omnibus heu et pr.* Alt. 1. *omnibus hunc et pr.* cod. Ald. Venet. 1490. Rutg. Despr. *omnibus et cum pr.* Bentl. 10. *omnibus atque et pr.* Gott. *omnibus atque pr.* Zar. *omnibus atque pr.* Lips. 4. Medioll. tres, Venett. 1478. 1486. 1492. probante Gesn. 'Cum optima et pulcherrima sit omnium ceterorum libb. lectio *ominibusque et pr.* tum facile intelligitur, primum ex *ominibus* aberrando factum esse *omnibus*; unde post, cum metrum laborare vidissent, variæ istæ medelæ versu al-
lata.' *Jani. omnibusque et pr.* etiam Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. *advocat* Bentl. Regin. e glossem.—14 Lamb. emend. *demovet*, quem secuti Fabr. Cruq. Steph. Rutg. Fab. Dacer. Burni. Bentl. Cun. Sanad. Jones. *dimovet* omnes Lamb. Torr. et Pulm. Lips. 1. 2. 3. 4. Altt. 1. 2. Dess. 1. 2. Helmst. et Mentel. tres Blandd. Cruq. (de ceteris nil ille refert) duo Bersm. Venett. Locher. Ascens. Basill. Muret. Heins. Baxt. Jani. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. al. 'Verbum bonum et exquisitum, in tanta auctoritate, prætuli.' *Jani.*—15 *Et desideriiis* Lips. 4. *iusta fidelibus* Mentel. a m. sec. *tacta fidelibus* var. lect. ap. Jones.—17 Ferre non potuere VV. DD. illud *rura* statim in vs. seq. repetitum, et alterutrum vitiosum esse, judicarunt. Igitur pro priori *rura*, vs. 17. *prata* legendum censuit Faber, quod receperunt Sanad. et Sivr. Contra Bentl. h. l. *rura* retinuit, at in vs. 18. *rura* mutavit in *farra*. Cuning. vero pro hoc

NOTÆ

13 *Votis ominibusque [omnibus hunc]* Legunt plerique, *votis ominibusque*, hoc sensu : mater anxia non tantum vota precesque Diis nuncupat pro filii reditu et incolumitate, sed et omnia quævis arripit, quasi totidem præ sagitationes.

14 *Nec faciem littore dimovet]* Observans adventantes undequaque naves, præ desiderio filii absentis, quem singulis horis redentem expectat et exoptat. Sic Tobia mater 'quotidie exsiliens circumspiciebat, et circumibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem . . . Et sedebat secus viam quotidie, in supercilio

montis, unde respicere poterat de longinquo. Et dum specularetur adventum filii jam dudum absentis, vidit a longe, et illum agnovit venientem, currensque nuntiavit viro suo,' &c. Tob. cap. x. et xi.

16 *Quærit patria Cæsarem]* Vota publice suscepta pro reditu Augusti, refert Dio lib. lrv. Vide Sueton. Octav. cap. 57. Huc et referri potest eusum numisma ex una parte continens Epigraphen : S. P. Q. R. CÆSARI AVGUSTO : ex altera vero : VOTA PVBL. SUSCEPTA PRO SALVTE ET REDITU.

17 *Tutus bos etenim, &c.]* Rationes affert ob quas Romani tantopere An-

Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas;
 Pacatum volitant per mare navitæ;
                   Culpari metuit Fides; 20
 Nullis polluitur casta domus stupris;
 Mos et lex maculosum edomuit nefas;
 Laudantur simili prole puerperæ;
                   Culpam Pœna premit comes.
 Quis Parthum paveat? quis gelidum Scythen? 25

tas: nautæ mari tranquillo navigant: fidelitas caret vituperari: nullis flagitiis contaminantur familiæ pudicæ: disciplina et leges vicerunt turpe crimen: matres laudantur ob filios similes: pœna sequitur et plectit scelus. Augusto salvo quis timeat Parthos? Quis Scythas frigidos? Quis homines quos gignit immanis Ger-

~~~~~

eodem culta. Codd. in utroque versu summa constantia *rura*; nisi quod in Bentleii Græv. erat, *Nutrit ra*, quod ipse vidit fuisse *Nutritura*, ut habet omnino Lips. 1. a m. pr. 'Bentleius non in vs. 17. sed 18. mendum latere credit, sola ea de causa, quod non putat *rura nutriri* recte dici posse; in quo eum insecite argutari dicat, quicunque, sensu poetico præditus, ejus notam legere velit. Minus etiam placent Cuningamii *culta*.' Igitur, si emendandum sit, assentiam equidem Fabro, et versum 18. sanum credam, at vs. 17. legam *prata*; quod ad sententiam præclarum. Si tamen quis poetam consulto bis posuisset *rura*, in eoque ipso elegantiam aliquam et vim esse dicat, nulla emendatione opus sit.' *Jani*. Vide Weber ad Lucan. 1. 318.—20 '*Fides*, majuscula litera, exprimendum curavi.' *Jani*.—22 *Mox* Mentel.—24 *Pœna*, majusculo P, Sanad. ita etiam *Jani*, Mitsch. Bipont. Wetzel. et Wakef.—

NOTE

gustum diligant: nimirum tot acceptis per eum muneribus ac beneficiis non poterant non vehementer amare. Per Augustum ubique firmata pax, terra marique securitas, leges constitutæ, nefas quodvis edomitum, repressi hostes, &c. Vide Oden xiv. et xv. hujus libri.

22 *Mos et lex*] 111. Od. 24. 'Quid leges sine moribus Vanæ proficiunt?' Vide Sueton. Octav. cap. 34. ubi mentio legis Juliæ 'de coercendis adulteriis et de pudicitia, &c. . . . cumque vim legis eludi sentiret crebra matrimoniorum mutatione, &c. tempus sponsas habendi coarctavit: divortiis modum imposuit.'

23 *Laudantur simili prole puerperæ*] Martial. vi. 27. 'Est tibi quæ patrii

signatur imagine vultus Testis maternæ nata pudicitia.' Catull. in Nuptiis Juliæ et Manlii Torquati, Carm. LXI. 216. 'Torquatus, volo, parvulus . . . Sit suo similis patri Manlio, et facile insciis Noscitur ab omnibus, Et pudicitiam suæ Matris indicet ore.'

24 *Culpam Pœna premit comes*] Frustra lex vetat scelus, nisi in sceleratos animadvertatur. At *Pœna comes* coercet peccandi libidinem. Plato de Leg. v. Τιμωρία ἀδικίας ἀκόλουθος.

25 *Quis Parthum paveat, &c.*] Vide 1. Od. 12. sub finem. 1. Od. 19. 12. 111. Od. 5.

Quis gelidum Scythen] 1. Od. 19. et 35. 11. Od. 9. in fine. 111. Od. 24. 9.

Quis, Germania quos horrida parturit,
Fœtus, incolumi Cæsare? quis feræ

Bellum curet Iberiæ?

Condit quisque diem collibus in suis,
Et vitem viduas ducit ad arbores;
Hinc ad vina redit lætus, et alteris

30

Te mensis adhibet Deum:

Te multa prece, te prosequitur mero
Defuso pateris; et Laribus tuum

mania? Quis expavescat bella Hispaniæ ferocis? unusquisque diem finit in suis collibus, atque vitem maritat viduis arboribus: inde hilaris revertitur ad cœnam, teque numen invocat mensis secundis; te pluribus votis, te vino de crateribus fuso colit, et

////////

26 Cuning. mallet, parturit horrida.—27 Fetus Jani ex Orthogr. Lat. Cellar. cd. Harles. tom. 1. p. 234. ita quoque Wetzel. et Mitsch.—28 Hiberiæ Bentl. et Kidd. Vid. Var. Lectt. ad 1. 29. 15.—30 Ut vitem Lips. 2. a m. sec.—31 Pro redit, venit Comment. Cruquii, aliquot Lamb. Pulmanni Hunn. Bentleii Grav. Regin. et Bodl. 1. Lips. 4. Alt. 1. et sic Bentl. Cunn. Sanad. Towers, Wakef. et Kidd. quia putarunt VV. DD. non redire ad vina, nisi qui jam ante biberit. ‘Tanquam non suavissime dicatur, qui diem in collibus suis condidit, vesperi inde redire domum, ad vina. Quid non critica cogis pectora, novitatis amor!’ Jani. vehit Lips. 3. hand dubie ex venit.—34 Diffuso nonnulli codd. Lambini, duo Blandd. Cruquii, unus Bersm. Pulmanni

NOTÆ

26 Quis, Germania quos, &c.] Vide Flor. iv. 12. ‘Domuit Usipetes, Tenetheros, Cattos . . . inde validissimas nationes, Choruscos, Suevos, Sicambros, &c. . . . Ea denique in Germania pax erat, ut mutati homines, alia terra viderentur.’

Horrida] Sive ob mores barbaros, sive ob prægrandes viros, et ingentia corpora Germanorum. Cæsar. Comment. Tacit. de Moribus Germanorum. Plutarch. &c.

28 Iberiæ] Ab Ibero flu. Iberia dicta: est Hispaniæ pars, et per Synecd. tota sic vocatur. Vide II. Od. 20. 20. Flor. mox cit. ‘pacata fere omnis Hispania,’ &c. Et postea: ‘Hic finis Augusto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hispaniæ,’ &c.

29 Condit quisque diem, &c.] Arat

colitque agros suos quisque, et operi vacat rustico, a mane ad vesperam, sine ullo metu hostili. Virgil. Ecl. ix. ‘Cantando puerum memini me condere soles.’

31 Alteris Te mensis adhibet Deum] Ex Senatusconsulto cautum fuit ut in conviviis tum publicis tum privatis Augusto ab omnibus libaretur. Dio lib. L. Is nempe mos apud veteres, ut remota prima mensa, quæ ciborum seu carniurn erat, secunda adhiberetur fructibus et bellariis onusta, cum exquisitissimo vino, e quo fiebant libationes, adjunctis precibus, in honorem Deorum. Vide Virgil. Æneid. 1. 727. et 735. et Æneid. viii. 283. necnon Georg. II. 101.

34 Laribus] Diis Imperii Tutelaribus perinde ac ædium privatarum.

Tuum Miscet numen] Teque adeo

Miscet numen, uti Græcia Castoris 35
 Et magni memor Herculis.
 Longas o utinam, dux bone, ferias
 Præstes Hesperiae, dicimus integro
 Sicci mane die, dicimus uvidi,
 Cum sol Oceano subest. 40

numen tuum adjungit Laribus; quemadmodum Græcia Castoris et magni Herculis, erga illos grata. O utinam, bone Princeps, Italiæ dones festos diuturnos. Hoc precamur sobrii primo diluculo: hoc et repetimus bene poti, quando Sol occidit sub Oceano.

Hunn. et Gemblac. 1. Fran. Dess. 2. Helmst. Lips. 3. Locher. Venet. Vet. Comb. 1492. Ascens. Basill. Rutgers. 'Sed alienum ab h. l. hoc verbum, et rectius ceteri Mss. et edd. *Defuso*.' Jani. *Defuso* etiam Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. et edd. recentt. et ita Nic. Heinsius ad Ovid. Fast. 11. 637.—35 Commentator Cruquii *nomen*, et sic Helmstad. a m. pr. et pauci alii. Vid. Bronkhuis. ad Propert. p. 81. Sic et volebat T. Faber, probante Dacer. 'Sed cum præclare habet *numen*, tum concinnior etiam est dictio, *Miscet Laribus tuum numen* quam: *Miscet Laribus tuum nomen*, ut jam vidit Sanad.' Jani.—37 Harl. 1. 2. duo Bersmanni, Bentleii Græv. Regin. Vigorn. et Dess. 2. *rex bone*. 'Quod quomodo Bentleio sic placere potuerit, non percipio.' Jani.—39 Lips. 3. *invidi* pro *uvidi*. Vid. Var. Lectt. ad vs. 9.

NOTE

venerantur ut numen aliquod Romanis rebus propitium. Non absurde legunt quidam, *nomen*.

36 *Memor*] Acceptorum videlicet ab eis beneficiorum. Hercules enim a monstribus et aliis incommotis vindicavit multas ac diversas Græciæ regiones. Castor autem et Pollux mari piratas exegerunt, navigationemque ideo juvare tanquam numina quædam benigna existimati sunt; immo velut maris Dii coluntur, &c.

37 *Ferias*] Dies festos lætosque;

diuturnum otium, securitatem perpetuam.

33 *Hesperiae*] Italia sic appellata. Vide 1. Od. 28. ubi, 'fluctibus Hesperiiis.' Et 11. Od. 1. sub finem, ubi, 'Hesperiae sonitum ruinæ.' Necnon 1. Od. 36. 4.

Integro] Vixdum incepto.

39 *Sicci*] Sobrii, abstemii, jejuni.

Uvidi] Vino perfusi, cœnati.

40 *Cum sol Oceano subest*] Nam veteres cœnam producebant ad multam noctem.

ODE VI.

AD APOLLINEM.

Apollini tutelari Augusti numini Hymnum canit ob devictos Actiaca pugna Antonium et Cleopatram, quos Niobes et Achillis nominibus callide obvelat. Sæculari Carmini viam sternit. (De Dilogia illa s. Allegoria videantur manes Baxteriani. Mihi sic videtur. Priori parte ad vs. 28. et ipsum se Poëta, et patrimoniosque pueros et puellas, quos ad Carmen Sæculare voce et gestu bene exprimendum parare cupit, in entusiasmum quandam

concitatur. Altera parte peculiariter pueros ac puellas hortatur ad diligentem Chori illius Sæcularis meditationem, i. e. exercitationem. Hactenus ergo, Sæculare Carmen vocare, si cui lubeat, potest. Sed in ipsa cærimonia, et solennibus temporibus ac locis, cantatum, mihi nullo modo fit probabile. *Gesn.*) (Summa Carminis est hæc: Phœbe, qui Niobes magniloquentiam et libidinosum Tityi conatum es ultus, atque Achillem fortissimum, qui non dolo, sed vi et Marte aperto Trojam Trojanamque gentem penitus delevisset, nisi tuis Venerisque precibus commotus Jupiter pepercisset Æneæ ad urbem meliorem imperiumque Romanum condendum, fortiter prostravisti, tu Phœbe, inquam, auctor et præses Carminis lyrici, adjuva me, ut Carmen Latinum Sæculare pro salute et perpetuitate imperii Romani fundam decore. Jam vero, hac mihi facultate a Phœbo concessa, vos, patrimi matrimique pueri puellæque, qui estis in tutela Dianæ, servate rhythmum numerosque Carminis mei, et adeo rite et ex arte canite laudes Apollinis et Dianæ fruges prosperantis et menses celeriter decurrere facientis; ita ut, si qua vestrum, puellæ, aliquando nupta fuerit, dicere possit, ego Horatianum Carmen Diis gratum diebus Sæcularibus festis cecini. *Zeun.*)

DIVE, quem proles Niobea magnæ
Vindicem linguæ, Tityosque raptor

O Deus, quem superbi sermonis ultorem experti sunt filii Niobes, ac Tityus

////////

Hanc Oden Carminis Sæcularis partem constituunt Sanad. Jones. Francis. Towers, et Anchers. Vid. Argin. ad Carm. Sæc. Epigraphe in Venett. Locher. et Ascens. *De Laudibus Apollinis.*—1 *Dive, quom* Vet. Comb. *Niobæa, Niobæa*, edd. vett. *Niobea* Bentl. Cuning. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. et Kidd. Gr. est *Noβeîη*.—2 *Tytius, Tytios, Titios, Ticius*, variantes ap.

NOTÆ

Metrum idem quod 1. Od. 2.

1 *Dive*, &c.] Carmen hoc, ut et 1. Od. 21. Sæculare inscribi solet, ut annotavi ibidem: neutrum tamen proprie titulum hunc meretur, sed illud tantum quod habetur post Epodos. Vide ibi annotata.

Quem proles Niobea, &c.] Apollo, qui honorem Latonæ matris tuæ vindicasti adversus arrogantiam Niobes, quæ se ausa est jactare fœcundiores ac feliciorem partibus ac sobole, præ ipsa Latona duos tantum enixa, cum ipsa numerosam pulchramque genuisset prolem. *Gell. xx. 7.* ‘Mira,’ inquit, ‘et prope adeo ridicula diversitas fabulæ apud Græcos Poëtas deprehenditur super numerum Niobæ

filiorum. Nam Homerus pueros puellasque ejus bis senos dicit fuisse, Euripides bis septenos, Sappho bis novenos, Bacchylides et Pindarus bis denos: quidam alii scriptores, tres fuisse solos dixerunt.’ Porro filios Niobæ omnes Apollo, filias Diana sagittis confixos peremerunt: Niobe vero in saxum mutata fertur. *Homer. Iliad. ult. Ovid. Met. vi. Fab. 3. Diodor. Sicul. v. 11. Juvenal. Sat. vi. 173. et seq. Anson. Epitaph. xxvii. de Niobe.* ‘Bis septem natis genitrix læta atque superba, Tot duxi mater funera quot genni. Nec satis hoc Divis; duro circumdata saxo Amisi humani corporis effigiem,’ &c. Niobe Tantalii filia, uxor vero Amphi-

Sensit, et Trojæ prope victor altæ
 Phthius Achilles,
 Ceteris major, tibi miles impar; 5
 Filius quanquam Thetidos marinæ
 Dardanas turres quateret tremenda
 Cuspide pugnax.
 Ille, mordaci velut icta ferro
 Pinus, aut impulsa cupressus Euro, 10

raptor, atque Phthius Achilles famosæ Trojæ propemodum expugnator, aliis quidem fortior, te vero inferior miles; quanquam Thetidis marinæ filius Trojanas arces impugnaret hastâ tremenda certans. Is, sicuti pinus edace securi percussa,

Jani. *Tityosque* Nic. Heinsius ad Ovid. Met. iv. 457. nonnullæ edd. *Tityosque*.—6 *F. quanquam* meliores Torrent. Lipss. 1. 2. et Harl. 5. Sic et Baxt. San. Cun. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wakef. Wetzel. al. ‘Recte! est enim exquisitius quam vulgare *quamvis quateret*.’ Jani. *Thetidis* sat multi codd. et edd. etiam Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Sed forma exquisitiore *Thetidos* Cruq. Torr. Bentl. Cun. e suis libris, item Fab. Dacer. Baxt. San. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Francis, Towers, et Kidd.—8 Lips. 4. *pugnans*.—10 Duo

NOTÆ

onis Thebarum regis.

2 *Tityosque raptor*] Vide II. Od. 14. III. Od. 4.

4 *Phthius Achilles, &c.*] Oriundus e Phthia urbe Thessaliæ.

Trojæ prope victor] Qui interfecto Hectore Trojæ defensore præcipuo, ejus urbis expugnationem reddidit facilem: quam certe accelerasset, nisi a Paride fuisset interemtus, ut mox dicetur.

5 *Tibi impar*] Achilles Græcorum fortissimus, Trojanorum terror, haud vero par tibi, Phæbe, qui sub figura Paridis latens eum occidisti. Hygin. &c. aut, quod scribit Virgil. *Æneid.* vi. 57. ‘Dardana qui Paridis direxti tela manusque Corpus in Æacidæ.’

6 *Thetidos marinæ*] Achillis erat mater Thetis, filia Nerei Dei marini. I. Od. 8.

7 *Dardanas turres*] Dardanus Jovis filius ex Electra Atlantis filia ab

Africa venit in Asiam, conseditque in regione Hellesponto vicina. Ibi Dardanum urbem condidit, quæ postea Troja a rege Troë dicta. Virgil. *Æneid.* viii. 134. ‘Dardanus Iliacæ primus pater urbis et auctor.’

Tremenda Cuspide] Ex Homer. II. T. sub finem; hastam Achilles paternam gerebat gravem et ingentem, quam crispare aut vibrare solus noverat; a Chirone incisam, ad cædem heroum.

9 *Ille, mordaci velut, &c.*] Casus Achillis gravis et magnus, quemadmodum corpus et animus magna fuerunt. Sic de Entello Virgil. *Æneid.* v. 447. ‘Ipse gravis, graviterque ad terram pondere vasto Concidit: ut quondam cava concidit aut Erymantho Aut Ida in magna radicitus eruta pinus.’

10 *Impulsa cupressus Euro*] Velut ingens arbos vi ventorum prostrata.

Procidit late, posuitque collum in
Pulvere Teucro.

Ille non, inclusus equo Minervæ
Sacra mentito, male feriatos

Troas et lætam Priami choreis
Falleret aulam :

15

vel cupressus Euro dejecta, late procubuit, cervicemque demisit in pulvere Trojana. Ille non clausus equo sacra Palladis simulante decepisset Trojanos perperam otiantes, et aulam Priami saltationibus gaudentem: sed aperte in expugnatos immitis,

//////////

codd. Bentleii et Mentel. aut *impressa*. Et sic Cuning.—11 Præpositio *in* abest a nonnullis codd. Lambini, Pulmanni Hunn. Beller. et Diesth. plerisque Cruquii, Lips. 2. a m. pr. Lips. 3. Franeq. Venett. Locher. Ascens. Bassill. Munet. Fabr. Steph. Rutgers. Sed rectius adest *in* duobus Vatt. Faërn. et Jannoct. Lambini, Pulmanni Gemblac, 1. 2. duobus Blandd. Cruquii, optimis Torrentii, et Bentleii, Lips. 1. 2. Altt. 1. 2. Dess. 1. 2. Helmstad. item edd. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Fab. Dacer. Baxt. Bentl. Cuning. Sanad. Jones. Francis, Towers, Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—13 ‘Post non ponendum comma, non post *Ille*; ut sit, *Ille non falleret Troas, inclusus equo, &c.*’ Jani. Ita Mitsch. Bipont. &c. *Ille, non in-*

NOTÆ

11 *Posuitque collum in Pulvere Teucro*] 11. Od. 7. 12. similem dictionem vide, ibique Not. Hic Noster indicat Achillem cecidisse in Trojano campo et certamine: quod idem scribit Ovid. Met. XII. Fab. ult. ubi Apollo Paridi, ‘Ostendens sternentem Troica ferro Corpora Peliden, arcus obvertit in illum, Certa que letifera direxit spicula dextra.’ Itaque ‘non indecoro pulvere sordidus’ occubisset. Alii vero, cum ad nuptias Polyxenæ contenderet, in templo Apollinis sagitta in calce percussus a Paride post illius Dei simulacrum latente.

12 *Teucro*] Pro ‘Teucro.’ Teucrici dicti sunt Trojani, et Troas ac Troja Teuceria, a Teucro (non illo Græco, Ajacis fratre) Phrygiæ rege, cujus filiam duxit Dardanus, eique in regnum successit.

13 *Ille non, inclusus, &c.*] Adverte quam extollat Achillis fortitudinem,

ut eo majorem paret gloriam victori ejus Phæho. Quod si, inquit Poëta noster, vixisset Achilles, nequaquam opus Græcis fuisset machina illa, sen equo ligneo, quem placandæ Minervæ causa fabricatum illi mentiti sunt: sed aperto Marte, absque dolis aut insidiis, Trojam ac Trojanos debellasset. Vide Virgil. Æneid. II. ‘Votum pro reditu simulant.’

14 *Male feriatos*] Imprudenter ac intempestive abjectis armis festa celebrantes, dum suis adhuc cervicibus incubaret hostis. Virgil. Æneid. II. 15. ‘Nos abiisse rati et vento petiisse Mycenæ. Ergo omnis longo solvit se Tenceria luctu. Panduntur portæ,’ &c.

15 *Lætam choreis, &c.*] Aulam regis totamque urbem choreis et lætitiæ vacantem, cum tamen extrema instarent fata. Virgil. Æneid. II. 234. ‘Dividimus muros et mœnia pandimus urbis. . . Scandit fatalis machina muros Fœta armis: circum pueri in-

Sed palam captis gravis (heu nefas! heu!)
 Nescios fari pueros Achivis
 Ureret flammis, etiam latentem
 Matris in alvo; 20
 Ni tuis victus Venerisque gratæ
 Vocibus, Divum pater annuisset

heu nefas, heu! infantes cremasset ignibus Græcis, necnon ventre materno inclusos; nisi Deorum pater tuis ac Veneris jucundæ precibus exoratus concessisset

clusus, &c. Bentr. Wakef. Comb. et Kidd.—17 *Sed palam captos* Acr. Bentr. Petrens. pro var. lect. Franq. Lips. 4. Venet. 1492. Locher. Ascens. Referretur hoc ad *pueros* vs. 18. *victor*, pro *captis*, nonnulli Lamb. unus Torrent. Bentr. Magdal. et Bodl. 1. 2. 'Manifestum glossema ad explicandum *captis* gravis.' Jani. Bentr. Galiens. *raptor*: 'aperto errore e lectione *captos*. legisse bello Acronem et Comm. Cr. colligebat With. ex eorum nota: 'aperto semper bello Achilles gravis.' Sed quis hoc illi det? *casos* conj. idem With. qui et suspicatur, *Sed palam captis Phrygibus, nefas, heu*. Conject. ap. Jones. *captis*. Quomodo tam bona et præclara lectio, *captis*, Bentr. aliisque displicere potuerit, nondum assequor.' Jani.—19 Commentator Cruq. omnes Torr. præter unum, Pulmanni Hunn. et Gemblac. 1. 2. duo Bersm. Bentr. leii Græv. Leid. Zulich. Petrens. Magdal. Gal. et Vigorn. Brod. Gott. Mentel. Lips. 1. 3. Dess. 2. Helmst. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Venett. Torrent. Baxt. Bentr. Birm. Cuning. Jones. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *latentem*; Vulgg. *latentes*. Lambinus quidem et Cruq. nil referunt de suis codd. 'Sed præter auctoritatem librorum, longe exquisitius est *latentem* quam *latentes* etiam ob locum Hom. Il. Z. 57-60.' Jani. Locher. *latitantem*; Zarot. *latente*; Pulmanni Gemblac. 1. unus Torrentii.—21 'Pro victus, flexus antiquiss. Bland. Cruquii, unde recepit Bentr. quia, qui annuat, eo ipso flectatur (hand dubie ob inclinatam cervicem); quo vix quicquam miseris dici poterat. Arridebat etiam Cruquio, quia esset verbum blandius minusque imperiosum, quod equidem non capio. Multo doctior et vnnustior lectio *victus*; et *flexus* manifestum glossema, qua ratione est in Comm.

NOTÆ

nuptæque puellæ Sacra canunt, &c. Ibid. vs. 248. 'Nos delubra Deum miseris, quibus ultimus esset Ille dies, festa velamus fronde per urbem.'

17 *Sed palam captis*, &c.] Sic belle exprimit Horatius indolem Achillis, ut et Epist. ad Pisones, vs. 122. 'Si forte reponis Achillem; Impiger, iracundus, inexorabilis, acer, Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.'

19 *Etiam latentem Matris in alvo*] Apud Homer. Iliad. Agamemnon

præcipit Menelao ne parcat cuiquam Trojanorum, neque ipsis infantibus materno utero inclusis.

21 *Ni tuis victus, &c.*] Apollo et Venus Trojanis faventes apud Jovem supplicarunt, ut, quoniam in fati erat Trojam excindi, saltem perempto inexorabili Achille, liceret Æneæ ac sociis aliquot e Græcorum evadere manibus, atque novam gentem urbemque feliciori augurio condere in Italia. Vide Æneid. 1. 233. et seq. vs. 260. et seq.

Rebus Æneæ potiore ductos

Alite muros.

Doctor argutæ fidicen Thaliæ

25

Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,

Dauniæ defende decus Camœnæ,

Levis Agyieū.

Æneæ laboribus mœnia felicioribus auspiciis exstructa. O Apollo citharista, Thaliæ bene canentis eruditor, qui Xantho flumine lavas capillos, imberbis Agyieū,

////////

Cruq. et Pulmanni Beller. Jani.—25 ‘Ductor tres Torrent. Bentleyi Regin. et Vigorn. Lips. 2. a m. pr. et Lips. 4. Torrentio valde arridet hæc lectio, ob notam appellationem Apollinis *Μουσηγέτορ*. Sed primum durius ideo diceretur Phœbus ductor Thaliæ; deinde ad sententiæ convenientior h. l. notio doctoris, quam ductoris; denique ingratum etiam *Ductor* statim post *Ductos* vs. 23. *Argutæ*, i. e. canoræ, (III. Od. 14. 21.) vulgaris lectio. Sed *Argivæ* tres Torrent. Bentleyi Græv. et Leid. pro var. lect. Lips. 3. 4. Burm. Sivr. Mirifice etiam Bentleyio placet. Est hand dubie unice vera lectio, quæ et pulcherrimam antithesin proferat, et ad sententiæ elegantiam necessaria sit. Facile ex *Argumæ* in Mss. factum *Argutæ*.’ Jani. Porro *Argeæ* emend. Cuning. Sanad. et sic etiam Towers et Francis.—26 Commentator Cruquii, *lavit amne crinis*.—28 *Lenis* Acron, (cum Schol. ‘lenis in verbis,’) et Alt. 2. *Lætus* antiquiss. Bland. Cruquii; *Lævus* var. lect. ap. Jones. *Agyeū*, *Agyeū*, *Ageū*, *Agileū*, *Agyleū*, *Agilleū*, *Agilleie*, variantes ap. Jani. *Agyleū* volebat Maucin. tanquam ab ἀγνία et λείος. Cruq. præferebat *Agyll-*

NOTÆ

23 *Potiore Alite*] Ex alitum aspectu captari anspecta, alibi notavi. Huc vero spectat quod æternam fore Romanam credebant Romani, et apud Virgil. cit. ita spondet Jupiter: ‘Imperium sine fine dedi.’

25 *Doctor argutæ*, &c.] Placet quibusdam *Ductor*, ut reddatur illud Græcorum *Μουσηγέτης*. Verumtamen nihil mutabit lector sagax.

Thaliæ] Pro qualibet Musarum hæc ponitur, quæ dicta ἀπὸ τοῦ θάλλειν, *florere*; quod Poëtas faciat gloria et fama florentes.

26 *Qui Xantho lavis amne crines*] Sic III. Od. 4. ‘Qui rore puro Castaliæ lavit Crines solutos.’ Capillos antiqui in fluviis aut fontibus lavabant, seu munditie seu nitoris angendi causa. Sensus itaque est: Qui dominaris iis regionibus quas rigat Xanthus. Porro Xanthus duplex: alter

in Troade, ex Ida monte in Hellespontum defluens, qui et Scamander appellatur a nonnullis. Neque hunc intelligere istic licet: siquidem in ea regione Apollo non colebatur. Alter ejusdem nominis fluvius est in Lycia, e monte Cadmo scaturiens, Xanthumque urbem interluens, Glaucus Plinio, Straboni Sirbis dictus, vulgo etiam *Sirbi*; quem sane designat hic Horatius, qui, loco supra citato, de eodem Apolline dixit: ‘qui Lyciæ tenet dumeta.’ Sunt qui alludi putent ad vocem *ξανθός*, *fluvius*, eo quod Apollinis flava cæsaries celebretur.

27 *Dauniæ defende decus Camœnæ*] Mihi patrocinare: cui ‘spiritum et carminis artem dedisti,’ ‘nomen’ et ‘decus’ tribue, defende, amplifica; pariterque gloriam Latinæ poëseos.

Dauniæ] Vel, per Synecdochen, intellige totam Italiam, cujus pars est

Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
 Carminis nomenque dedit Poëtæ. 30
 Virginum primæ, puerique claris
 Patribus orti,
 Deliæ tutela Deæ, fugaces
 Lynceas et cervos cohibentis arcu,

tuere gloriam Musæ Apulæ. Apollo mihi ingenium, Apollo facultatem poëseos et vatis appellationem tribuit. O puellæ primariæ, et pueri illustribus parentibus nati, clientes Deæ Deliæ, quæ timidus Lynceus et cervos acu prosternit, custodite

////////

len; et sic Burm. Vid. Strab. v. p. 220. Harl. 1. 2. 4. 6. *Agileu;* Harl. 3. *Agyeu;* Harl. 5. *Agyieu.*—29 Nova hinc Ode ap. Sanad. et Sivr.—31 Vir-

NOTÆ

Dannia, sive Apulia a Dauno rege appellata; hodie, *la Capitanata*. De ea jam 1. Od. 22. et 11. Od. 1. Vel respexit noster Poëta suam patriam, adeoque suam Musam Apollini commendat. Sic ‘Calabras Pierides’ pro Enniana poësi; ‘Ceam Camœnam’ pro Simonidea; ‘Teiam Musam’ pro Anacreontica, ante dixit. Ergo et hic ‘Danniam Camœnam’ pro Venusina; quia Venusium in finibus est Apuliæ sive Dauniæ, qua in urbe natus Horatius.

28 *Levis*] Sive *lævis*, *λῆϊος*, *politus*, *imberbis*, utpote juventute florens perpetua. Talis enim colitur Apollo.

Agyieu] ‘*Ἀγυῖα*, *vicus*, *via*. Hinc Apollo ‘*Ἀγυῖος*, eo quod in viis coleretur, et columnæ Apollini sacræ pro foribus starent. Eustath. Sive Dorico isto vocabulo significantur columnæ in conii formam desinentes, Apollini vel Baccho sacræ, quas ante fores ædium pridem erigebant. P. Bembus ex Suida. Macrob. Saturnal. 1. 9. ‘Apud Græcos Apollo ‘*Ἀγυῖος* nuncupatur, quasi viis præpositus urbanis: illi enim vias, quæ intra pomerium sunt, *ἄγυιās* appellant.’

29 *Spiritum Phœbus*, &c.] Hactenus Poëta laudat invocatque Apollinem: jam quæ ab illo afflatus condit Car-

mina, prædicat, ac rite et religiose canenda præcipit. *Spiritum*, venam divitem, Epist. ad Pisones: *artem carminis*, ingenium non rude, sed arte excultum, ibid. vocat.

31 *Virginum primæ*, &c.] Julia Augusti filia, Marcellæ Marcelli et Octaviæ sororis Augusti filiæ: vel Julia et Agrippina neptes ex Agrippa et Julia.

Puerique, &c.] C. L. nepotes Augusti. Hæc Lambinus certe dormitans. Immo compellat Horatius virgines quasque nobiles, ac pueros prætextatos, a quibus ex more Carmen Sæculare concinendum erat: ut amplius deinde suo loco dicam, nimirum in Carmine Sæculari, post Epodos.

33 *Deliæ tutela Deæ*] Hujus enim erant in clientela seu tutela, ejusque laudes celebrare consueverant. Vide 1. Od. 21.

Deliæ] A Delo insula, ubi nata et præcipue observata Diana. Vide 111. Od. 4. 64. Catull. ‘Dianæ sumus in fide Puellæ et pueri integri.’

34 *Lynceas et cervos cohibentis arcu*] Venatione gaudentis, ferasque sagittis et arcu vulnerantis occidentisque. Lynx, acutissimi visus animal, instar leopardi distinctum maculis, vernacule *once*, vel, *lonce* vocatur. Lupum

Lesbium servate pedem, meique	35
Pollicis ictum ;	
Rite Latonæ puerum canentes,	
Rite crescentem face Noctilucam,	
Prosperam frugum, celeremque pronos	
Volvere menses.	40
Nupta jam dices, Ego Dis amicum,	
Sæculo festas referente luces,	

mensuram Sapphicam et pollicis mei sonum : rite celebrantes filium Latonæ, rite Dianam lumine augescentem, frugibus propitiam, fluxis mensibus evolvendis promtam. Aliquando connubio juncta dices : Ego poetæ Horatii versibus erudita

////////

gines primæ Alt. 2.—35 Dess. 2. *Lesbium servare*.—37 Helmstad. *colentes*.—38 Codd. Marcil. Sax. Gott. Mentel. Lips. 1. 2. 3. 4. Helmstad. a m. pr. Venett. 1478. et Mediol. 1477. 1486. *noctiluca*, tanquam jungendum cum *face*. Pulmanni Hunn. *noctilucam*.—39 *Prospera* Gott.

NOTÆ

cervarium aliqui dicunt ; jure, an injuria ? Vide Gesner. de Quadruped. Plin. xxviii. &c. De iis jam ii. Od. 13. vs. ult.

35 *Lesbium servate pedem, &c.*] Sapphici mei Carminis observate mensuram, et ad meæ lyræ sonum voces et cantus vestros aptate diligenter. Sappho, e Lesbo insula, nomen dedit et originem Sapphico Carmini. Vide ii. Od. 13. cit. ibique Not.

Meique Pollicis ictum] Quasi pulset ipse citharam, hæc ait, ac veluti chorodidascalus, exemplo Græciæ Lyricorum. Theod. Marcil.

37 *Rite*] Ex ritu antiquo et solenni.

38 *Crescentem face Noctilucam*] Diana eadem quæ Luna, nocte lucens, *νοκτιλαμπής* Simonidi apud Dionys. Halic. Incrementa lucis ac decrementa singulis mensibus habere cognoscitur : orbem suum conficit diebus circiter 28. unde 'menses pronos celeriterolvere' dicitur mox. Cic. de Nat. Deor. ii. u. 68. 'Luna a lucendo nominata : eadem est enim Lucina. Ita-

que, ut apud Græcos Dianam eamque Luciferam, sic apud nostros Junonem Lucinam in pariendo invocant. Quæ eadem Diana omnivaga dicitur, non a venando, sed quod in septem numeratur tanquam *ragantibus*. Diana dicta, quia noctu quasi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quod ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut, ut plerumque, novem Lunæ cursibus : qui, quia mensa spatia conficiunt, menses nominantur.'

39 *Prosperam frugum*] Frugibus vegetandi vim humore suo impertit Luna.

41 *Nupta jam dices, &c.*] Cum nupta olim eris, tum non sine gaudio dices : Ego pridem adolescentula et virgo Carmen Sæculare ab Horatio compositum recitavi cum meis æqualibus. Hoc ideo ait, quod ea veteribus opinio inoleverat, connubium celerius ac felicius iis provenire, a quibus Sæculare Carmen, in honorem scilicet Apollinis ac Dianæ, decantatum fuisset in Ludis Sæcularibus.

42 *Sæculo festas referente luces*]

Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horatî.

cecini carmen gratum Numinibus, quando sæculum reduxit dies solennes.

NOTÆ

Quanto apparatu, quanta lætitia celebrarentur Ludi Sæculares, dicam in Carmine Sæculari. Tunc feriari omnes, et hilaritati sacrisque operam dare jubebantur.

ODE VII.

AD TORQUATUM.

Hortatur Manlium Torquatum, fortasse filium illius, ejus Consulatu natns est Horatius, uti verno jam tempore dulcia carpat, cum vitæ spatium sit et breve et incertum.

DIFFUGERE nives, redeunt jam gramina campis,
Arboribusque comæ:
Mutat terra vices, et decrescentia ripas
Flumina prætereunt:

Abierunt nives, jam agris herbæ renascuntur, et frondes arboribus. Terra mutat conditionem: atque fluvii imminuti labuntur juxta ripas. Gratia cum Nymphis

Ode decima tertia Libri primi in Ed. Sanad. Epigraphe in codd. Torrentii, *Ad Manlium* (s. *Mallium*) *Torquatum verni temporis descriptio et de mortuitate.* In Venett. Locher. et Ascens. *Ad Torquatum de liberalitate*, ex male intellectis vs. 19. 20. Alt. 2. *Ad Plancum.* Vid. Var. Lectt. ad vs. 23.—1 Harl. 2. *redeunt j. g. terris.*—3 Codd. vet. ap. Mancin. *descendentia*;

NOTÆ

Hæc Ode est Dicolos Distrophos. Primus quisque versus est Hexameter Heroicus, alter est Dactylicus Archilochius Dimeter, constans duobus Dactylis et una syllaba.

1 *Diffugere nives*] Hæc Ode simile prorsus argumentum habet atque quarta lib. 1. dictiones pares, ingenii tamen Horatiani fecunditate gratam varietatem indutas. Scripta est ad Manlium Torquatum, qui fuit Consul anno urbis 689. atque sub eo natus voluit Poëtam nostrum.

3 *Mutat terra vices*] Terra, prius hyemali constricta gelu mæstaque, jam solvitur grata vice veris et Fa-

vonî, jucundamque experitur amœnitatem.

Decrescentia ripas Flumina prætereunt] Salmasius legit *recrescentia*: alii *decrescentia* explicant, valde crescentia, scilicet liquatis nivibus; sicque ripas suas transiliunt ac superant: quoniam, inquit, hyemis nives inennte vere liquescunt et fluvios augent. Pace tamen tantorum virorum aliter interpretari placuit, hoc verius quo simplicius, nec lector refragabitur, ut spes est. Sensus est: Flumina ante nivium aquis aucta et ripas supergressa, jam ad eas redierunt, euntque et fluunt præter, id est

Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet 5

Ducere nuda choros.

Immortalia ne speres monet annus, et alnum

Quæ rapit hora diem.

Frigora mitescunt Zephyris, ver proterit æstas

Interitura, simul 10

Pomifer autumnus fruges effuderit, et mox

Bruma recurrit iners.

Damna tamen celeres reparant cœlestia lunæ :

Nos, ubi decidimus,

ac binis sororibus non veretur nuda choros celebrare. Annus, et hora quæ gratum diem aufert, immortalitatem sperare vetat. Hyems temperatur Zephyris: vernam tempestatem absumit æstiva similiter peritura, posteaquam Autumnus fruges produxerit, statimque pigra redeunt frigora. Luna tamen cito resarciunt detrimenta

//////////

Salmas. emend. *recrescentia*; conject. ap. Jones. *succrescentia*.—4 Sanad. Sivr. Towers. et Francis, *prater eunt*.—7 Lips. 3. *moret* pro *monet*. Duo codd. Torrentii, Bentleii Græv. pro v. l. Harl. 3. Alt. 2. Franq. Lips. 3. pro v. l. et Helmst. a m. pr. et *album*. ‘Alienum ab hoc loco epitheton.’ Jani.—8 Bentleii Vigorn. *polum* pro *diem*. ‘Annus, Hora, Ver, Æstas, Autumnus, majusculis literis, recte.’ Jani.—11 Bonfin. emend. *ut fuderit*; unde Ascens. *ac fuderit*, improbante Jani. *effuderit* Dess. 2.—12 *Bruma recurrit* nonnulli codd. Lambini, Lips. 3. cum edd. Lamb. Bonfin. Steph. Heins. et Sivr. *Bruma recurrit* quatuor Lambini, omnes Cruquii, Torrentii, Fabricii, Bentleii, Bersmanni, et Jani, Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Venett. Locher. Ascens. Basill. Murret. Fabr. Brut. Rutgers. Fab. Dacer. Benth. Bond. Schrevel. Delph. Cuning. Baxt. Sanad. Jones. Gesn. Zeun. Jani, Bipont. Mitsch, Francis, Talbot, Pine,

NOTÆ

secundum ripas, nec ultra suum alveum feruntur aut exundant.

5 *Gratia cum geminis sororibus*] Gratia tres, Aglaia, Thalia, Euphrosyne.

6 *Nuda*] Ob calorem veris, vel ob rationes alibi allatas. Vide 1. Od. 4. et 20. Item 111. Od. 19.

7 *Monet annus, &c.*] Tempus fluxum vitam nostram pariter effluere et absumi docet. 11. Od. 18. ‘Truditur dies die.’

9 *Zephyris*] Ventis tepidis, ‘veris comitibus.’ Vide 111. Od. 1. 24. et infra Od. x11. hujus libri.

13 *Damna tamen celeres, &c.*] Luna

quidem suum orbem novo curriculo remetiens reparatur, fitque iterum plena quæ interierat: cit. 11. Od. 18. ‘novæque pergunt interire lunæ.’ At nos mortales cum semel interimus, haud amplius reparamur aut reviviscimus. Moschus Idyll. 111. Bionis deflens interitum: ‘Hei! hei! malvæ in hortis, apium, anethum, cum interiere, tamen renascuntur postea,’ inquit: ‘nos vero qui magni, fortes, sapientes, ubi primum mortui sumus, obscuri in terra somnum dormimus longum, insuavem,’ μάλα μακρόν, ἀτέρμονα, νήγρετον ὕπνον, &c.

Quo pius Æneas, quo dives Tullus et Ancus, 15
Pulvis et umbra sumus.

Quis scit, an adjiciant hodiernæ crastina summæ
Tempora Di superi?

Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
Quæ dederis animo. 20

cæli: at nos simul ac devenimus eo quo bonus Æneas, Tullus opulentus atque Ancus deciderunt, sumus dumtaxat cinis et umbra. Quis norit utrum cælestia Numina diem crastinam hodiernæ sint additura? Quæ genio benigne indulseris, hæc

Towers, Wetzel. Wakef. et Kidd.—15 *Quo pater Æneas* nonnulli Lamb. antiquiss. Bland. Cruq. unus Torr. Harl. 2. 3. 4. Lips. 3. pro var. lect. 4. Alt. 1. Bentr. Græv. a m. pr. Regin. Magdal. Battel. et Bodl. 1. 2. et sic Bentr. et Kidd. 'Facile ex Virgilio illatum a librariis oscitantibus τὸν πατέρα. Cum auctoritate præstat pius, tum huic sententiæ aptius est.' Jani. *Tullus dives et A.* complures codd. ut Harl. 2. 3. 4. Mentel. Helmst. Alt. 2. Lips. 1. item Venett. Locher. Basill. et Ascens. Lambinus et Cruq. nil de suis referunt. Editores fere comma ponunt post *dives*, ut Mur. Fabr. Lamb. Cruq. Fab. Heius. Steph. Rntg. Dacer. Cun. San. Contra Bentr. et Jones. distinguunt post *Tullus*. 'Nulla sane satio est, cur alterutri regi potius tribuatur epitheton. Est illud ad utrumque referendum. Quia ipsa etiam de causa prætulit antiquum verborum ordinem, *dives T. et A.* quem habent Acr. Porphy. sex Torr. duo Bersm. ceteri Bentr. Lips. 2. 3. 4. Alt. 1. Dess. 2. haud dubie etiam multi Lamb. et Cruq. Et sic Baxt. et recentt. *pauper et Ancus* conj. Bentr. non capiens, quo nomine dives fuerit. Et quid quæso faceret ad præsentem sententiam notio paupertatis? *divus et A.* conject. ap. Jon.' Jani. *Quo præter Æneas et dives* Vet. Comb.—17 *Qui* Mentel. Dess. 2. et Cuning. *vita pro summæ* Harl. 1. 4. 6. duo Vatt. Færm. Jannoet. Torn. et Farn. ap. Lambinum, antiquiss. Bland. Cruquii, plures Torrentii, Pulmanni Hunn. Gemblac. 1. 2. et Diesth. Brod. unus Bersmanni, Lips. 3. 4. Altt. 1. 2. Dess. 2. Venett. 1492. Locher. Ascens. *tempora vitæ Crastina Di superi* Dess. 2.—19 Bentr. conj. *avidî*; et sic edidit Cuning. improbane Jani. 'Optime Poëtæ menti conveniet hic locus, si pro *hæredis* reponatur *hærebit* in hunc modum: *Cuncta manus avidas fugient, hærebit amico Quod dederis animo.* Huic emendationi etiam favent, vel potius eam confirmant duo codd. quos mihi contigit videre in Biblioth. Regia, Paris. In uno legitur: *Cuncta*

NOTÆ

15 *Quo pius Æneas*] Ad Inferos nempe. Sensus est: Non pietas Æneam, non opes Tullum Hostilium, non Ancum Martium virtus ac fortitudo a morte vindicantur: quis ergo sibi spondeat immortalitatem? Æneas fama super æthera per Virgilium notus. Tullus, et Ancus, ille tertius, hic quartus Rex Roman. Liv. lib. 1. Dionys. Halicarn. lib. III. &c.

16 *Pulvis et umbra sumus*] Euripid.

*Ἀνθρωπὸς ἐστὶ πνεῦμα καὶ σκιὰ μόνον, *Homo est flatus et umbra tantum.* Sophocles in Ajace, Εἰδῶλα καὶ κοῦφην σκιάν, *Simulacra et levem umbram homines* appellat: Anacreon ὀλίγην κόνην, *exiguam pulverem.* Jacob. Apost. Epist. iv. 15. Ἀτμὶς πρὸς ὀλίγον φαινομένη, καὶ ἔπειτα ἀφανίζομένη. *Vapor modico apparens et mox evanescens.*

17 *Summæ*] Numero dierum quos viximus. Quidam cod. leg. *vitæ.*

Cum semel occideris, et de te splendida Minos
 Fecerit arbitria;
 Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
 Restituet pietas.
 Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
 Liberat Hippolytum;
 Nec Lethæa valet Theseus abrumperc caro
 Vincula Pirithoo.

25

avaras manus hæredis effugient; postquam interieris, et Minos de te iudicium ultimum protulerit; nec stirps nobilis, nec eloquentia, nec pietas reparabit te, o Torquate. Enimvero neque Diana castum Hippolytum eximit Inferorum caligine; nec Theseus dilecti Pirithoi catenas infernales potest solvere.

~~~~~

manus avidas fugient; hærebis amico Quæ dederis animo. In altero, eodem modo extat textus, sed in hærebis, s mutatum est in t a secunda manu. Huic Ms. adjuncta est glossa, in qua distincte legitur hærebit, quod explicatur: 'illud tuum erit.' Waddel.—21 Salmas. conj. splendide, ut ad Torquatam pertineat. Vid. Syllog. Epist. tom. II. p. 570.—23 Non te, Plance genus Alt. 2. Vid. Variet. in Epigraph.—24 Eripiet pietas Alt. 2. Restituit pietas codd. ap. Cuning. Restituat pietas emend. Cuning.—26 Idem Cuning. emend. Liberet Hippolytum.—28 Perithoo Lips. 1. 2. 4. Venet. 1492. Locher. et Ascens. Peirithoo Torrent. et Hyl. Pyrithoo Lips. 3.

NOTÆ

21 *Splendida arbitria*] Non male Heinsius interpretatur, gravia, majestatis plena: veteres Interpretes æque bene, vera et manifesta.

Minos] Apud Inferos iudex. Vide I. Od. 28. II. Od. 13.

25 *Infernis neque enim, &c.*] Morte nec liberant Dii sibi dilectos. Diana non Inferis eripit Hippolytum, castitatis fama inclytum. Vide Ovid. Met. xv. Senec. Trag. Hippolyt. &c. Hic Thesei et Hippolytæ Amazonis filius, cœlibem vitam ac venationis studium colens, et hinc Dianæ carus, interpellantem de stupro Phædræm novercam strenue repulit. Hæc illum apud Theseum detulit, quasi ipse ad flagitium pellexisset. Hippolytus fugiens iratum patrem currum conscendit: at equi phocis exterriti currum et ipsum aurigam per devia trahentes discerpserunt, nomenque fecerunt Hippolyti, ab ἵππος, *equus*, λῶω, *dis-solvo*. Extinctum tamen Dianæ pre-

Delph. et Var. Clas.

cibus incolumitati pristinae restituit Æsculapius: unde Virbium se voluit appellari, quasi bis virum. At demum fato omnibus communi functus decessit. Quapropter ab Inferis minime libratum dicit Horatius. Vide Gell. x. 16.

27 *Lethæa*] Lethe fluvius Inferorum pro ipsis Inferis ponitur frequenter.

Theseus] Hic filius Egæi regis Athenarum tot egregiis facinoribus insignis, ut pro Hercule habitus sit: Pirithoum præcipua coluit amicitia, comitemque assumsit ad Inferos profectus rapiendæ Proserpinæ causa. Porro ab Hercule ex Inferis ereptus secum voluit Pirithoum attrahere. Hic vero superveniente terræ motu ab eo distractus ac diremtus ibidem vinculis constrictus mansit. Plutarch. in Vita Thesei. Diodor. Sicul. v. 5. &c.

28 *Pirithoo*] Ixionis ille filius, ope Thesei Centauros vicit, &c. Vide III. Od. 4. in fine, ibique Not.

Horat.

2 P

ODE VIII.

AD C. MARTIUM CENSORINUM.

Apud virum Consularem Cañque Cæsaris familiarem, C. Martium Censorinum, excusat se, quod pro tennitate sua Carmina vice strenæ (hand contemnendum tamen munus) ei mittat.

DONAREM pateras grataque commodus,
Censorine, meis æra sodalibus:
Donarem tripodas, præmia fortium

O Censorine, crateras et jucunda ex ære vasa ultro darem sociis meis; darem

~~~~~

Ode prima Libri quarti in Ed. Sanad.—1 Pro *commodus, commodis* quidam Lamb. omnes Torr. (cui probatur), Lips. 1. a m. pr. Lips. 2.4. Franeq. Alt. 1. Venet. 1492. Vet. Comb. Locher. Basill. *commodus* Acr. dno Vatt. optimi et quinque alii Lamb. tres Blandd. Cruq. omnes Pnlm. et Bersm. Harl. 1. 2. 3.4. 5. 6. Lips. 1. a m. s. Lips. 3. Alt. 2. Mentel. Helmst. Dess. 2. Et sic Ascens. Mur. Fabr. Steph. Heins. Rutg. Lamb. Cruq. Fab. Dacer. Benti. (e suis), Baxt. Cnn. San. Jones. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzcl. Wakef. Comb. et

NOTÆ

Metrum est idem quod 1. Od. 1.

1 *Donarem pateras*, &c.] Non abs re Theodorus Marcilius existimat Oden hanc munus esse Saturnaliti-um: sive Saturnalibus, quo tempore amici munera invicem missitabant, missam Censorino. C. Martius ille Censorinus Consul fuit cum Asinio Gallo ann. U. C. 746.

Pateras] Varro lib. iv. de Ling. Lat. 'In poculis sunt pateræ,' inquit, 'a patendo dictæ.' Gallice *une coupe*. Ejusmodi pocula argentea in sacris adhibebantur: dono etiam dabantur. Plaut. Amphitr. Scen. 1. 'Post ob virtutem hero Amphitrnioni patera donata aurea est, Qui Pterela potitare rex solitus est.'

Commodus] Benignus, facilis, liberalis. Quidam legunt, *commodis*, sed perperam.

2 *Æra*] Vasa ex ære capacia, lebetas, Gallice *cuvettes*, quæ multipli erant usu.

3 *Tripodas*] Mensas vel sellas alii qui dicunt fuisse; alii, ansatas ollas: tripodas certe appellarunt, quod ternis pedibus infima pars sustineatur, inquit Athen. mox citand. Ceterum apud priscos tripodum genera duo fuere, quæ ambo lebetas aliquando nominarunt: alterum caldarium, quod igni admovebatur, ideoque dicebatur *ἐμπυριβήτης*, et *λοετροχόος*, quo utebantur ad calefaciendam aquam loturis: alterum fuit genus tripodis poculum, de quo Homerus: 'Ἐπὶ ἀπύρους τρίποδας, In his miscebatur vinum ac temperabatur. Utiles erant etiam adornandis ædibus: et quia non igni adhibebantur, *ἄπυροι* dicti: atque horum auriti quidam extitere. Athen. 11. 2. ubi et ait, in Bacchi certaminibus præmium victoris tripodem fuisse. Tripodas apud Græcos mercedem datam rei fortiter gestæ ac virtutis, constat ex Homero variis locis: forte quia, velut symbolum,

Graiorum; neque tu pessima munera
 Ferres, divite me scilicet artium 5
 Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas;
 Hic saxo, liquidis ille coloribus,
 Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.
 Sed non hæc mihi vis; nec tibi talium
 Res est aut animus deliciarum egens. 10

tripodas, Græcorum strenuorum munera; tu vero non minima acciperes, si opulentus forem artibus quas prorexit vel Parrhasius vel Scopas; alter lapide, coloribus alter peritus effingere modo virum modo Deum. At mihi facultas ista non adest: nec res tua familiaris, vel animus tuus indigent istis deliciis. Versibus delectaris:

~~~~~

Kidd.—4 Mediol. 1477. *pessima munera*.—6 Cuning. emend. *Quas aut P. prodidit*.—7 In quibusdam vett. *pingere pro ponere*, ex glossa. Vide Nic. Heins. ad Ovid. Art. Am. III. 401. et Burm. ad Ovid. Met. x. 516.—8 ‘*Solers* scribendum, ut hic etiam tres Blandd. Cruq. alique boni codd. Festus: ‘*Sollo* Osce dicitur id, quod nos totum vocamus; *sollers* etiam, in omni re prudens:’ quasi, totus in arte.’ Jani.—9 Multi codd. ut Harl. 2. 3. 4. 6. Pulmanni Gemblac. 1. 2. Beller. et Diesth. Gott. Lips. 1. 3. item Zarot. Mediol. tres, Basil. Fabric. Mur. Torrent. Rutgers. Bond. Delph. et Schrevel. *non tibi*. Antiquiss. Bland. Cruquii, duo Bersmanni, Pulmanni Hunn. Bentleii Græv. Regin. et alii, Lips. 2. 4. Dess. 2. Franeq. Mentel. Altt. 1. 2. Helmstad. Venett. Locher. Ascens. Lamb. Cruq. Fab. Dacer. Benti. Baxt. Cuning. Sanad. Jones. Jani, Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.

NOTÆ

firmitudinem animi ac robur corporis stabilitate sua tripus exhibebat. Virgil. Æneid. ix. ‘Bina dabo argento perfecta atque aspera signis Pocula... Et tripodas geminos.’ Vide Cæl. Rhodig. viii. 15.

6 *Parrhasius*] Florebat hic anno ante Christum 400. Pictor insignis Zenixidi cœtanens, ‘quorum prior luminum umbrarumque invenisse rationem, secundus examinasse subtilius lineas traditur,’ inquit Fab. Quintil. xii. 10. Plinius autem xxxv. 10. ‘Parrhasius descendisse in certamen cum Zeuxide traditur. Et cum ille detulisset utrasque pictas tanto successu, ut in scenam aves advolarent, ipse detulisset linteam pictum ita veritate repræsentata, ut Zeuxis alitum iudicio tumens flagitaret tandem remoto linteo ostendi picturam, atque, intellecto errore, palmam concederet, in-

genuo pudore, quoniam ipse volucres fefellisset, Parrhasius autem se artificem... Parrhasius Ephesi natus primus symmetriam picturæ dedit: primus argutias vultus, elegantiam capilli, venustatem oris, confessione artificum, in lineis extremis palmam adeptus,’ &c. Vide Athen. xii. 11. et lib. xv. 10.

Scopas] Eximius ille statuaris vixit anno ante Christum 430. aut circiter. Pausanias in Corinth. ait Parrasium fuisse Scopam, et saxeum Herculis meminit ab eo cælati. Ejus quoque celebrantur Venus et Phaëton, quæ imagines apud Samothraciam religiose servatæ. Plin. xxxvi. 5. multa alia ab eo signa egregie facta memorat.

9 *Nec tibi talium Res est aut animus deliciarum egens*] Domus tua non eget, immo abundat talibus ornamentis,

Gaudes carminibus: carmina possumus
 Donare, et pretium dicere muneri.
 Non incisa notis marmora publicis,
 Per quæ spiritus et vita redit bonis
 Post mortem ducibus; non celeres fugæ, 15
 Rejectæque retrorsum Hannibalis minæ;

versus dare possumus, et doni æstimationem eloqui. Non statuæ marmoreæ publicis inscriptionibus insculptæ, per quas bonis Imperatoribus fato functis redditur spiritus et vita, non Hannibalis fuga præceps minæque retro pulsæ, non sceleratæ

////////

nec tibi.—12 Acr. Porphy. unus Vat. Torn. aliique Lamb. Harl. 1. 2. 5. 6. Helmst. a m. s. Venet. 1492. Locher. Ascens. Heins. Baxt. Gesn. et Comb. *muneris*. Plures Lamb. omnes Torrent. Pulm. et Bersm. tres Bland. Cruq. Benth. 1. 2. aliique, Harl. 3. 4. Sax. omnes ap. Jani, Zar. Venet. 1478. Basill. Fabr. Mur. Lamb. Cruq. Torr. Steph. Rutg. Fab. Dacer. Benth. Cun. San. Jones. Jani, Mitsch. Wetzel. Bipont. Zeun. Wakef. et Kidd. *muneri*. With. emend. *Donare, est pretium nec leve muneris*, improbante Jani.—14 Lips. 4. et

NOTÆ

nec plurimum cupidus est tuns animus. Tabulas pictas et signa apud Romanos in deliciis fuisse, nemo nescit. Cicero in Verrem testis locupletissimus, &c.

12 *Pretium dicere muneri* [*muneris*] Eruditus quisque legit *muneri*; atque interpretantur, pretium facere, ponere, constituere. Quod hic facit Poëta, cum carmen rebus omnibus antefert: dicitque plus valere ad memoriam viri magni propagandam, quam tabulas, signa, statuas, et publica monumenta.

13 *Incisa notis marmora publicis*] Imagines ære vel marmore incisæ, cum epigraphæ honorifica in basi, quæ breviter et compendiose elogia continet.

Publicis] Quia loco publico et publica auctoritate erectæ et positæ.

Notis] *Διὰ σημείων*: prioribus duntaxat et majusculis literis ascriptis, ut S. P. Q. R. P. Scipioni Africano P. C. Senatus Populusque Romanus, &c. poni vel ponendum curavit. Observa intelligendas hic statuas mortuo Scipioni erectas. Nam vivus

repudiaverat, et ex Africa reversus Populo Romano erigere volenti obstitit ipse per modestiam.

14 *Per quæ spiritus et vita redit bonis, &c.*] Cic. de Arusp. Resp. 'Statuæ et imagines non animorum simulacra sunt, sed corporum.' At carmen animi virtutes exhibet et representat. Hinc Ovid. 'Scindentur vestes, gemmæ frangentur et aurum. Carmina quam tribuent fama perennis erit.' Et Noster infra II. Epist. ad Augustum: 'Nec magis expressi vultus per ænea signa Quam per vatis opus mores animique virorum Clarorum apparent.'

15 *Celeres fugæ, Rejectæque retrorsum Hannibalis, &c.*] Quando Hannibal 'incolans Italiæ,' ejusque 'visceribus inhærens,' 'summiotus' tandem et coactus est cito in Africam redire ad opem ferendam Carthagini, cujus portas quatiebat Scipio; qui sic ad hostes traduxit 'rejecitque minas' et belli mala atque incommoda, quibus sui cives antea vexabantur. Vide Liv. XXVIII. XXIX. XXX. Flor. II. 6.

Non incendia Carthaginiſ impia,

Carthaginiſ incendia magis declarant virtutes illius qui reversus eſt adeptus titulum

~~~~~

vita bonis redit.—17 ‘Versus magnis difficultatibus implicitus, ob confusa et commixta inter se duorum Scipionum facta. Nihil praesidii est in codd. Igitur oportet vel emendando versui operam dari, vel ita interpretando, ut Horatii honor atque doctrina vindicetur. Cuning. emendat, *impēdia*, quæ explicat tributa, s. vectigalia, Romanis a Pœnis pendenda; cum Scipio Carthaginem tributariam fecisset. Ingenii sagacitatem in hac emendatione non desideres; si modo vel tributi mentio valde placere h. l. posset sensui poëtico, vel satis ostendi posset, *impēdium* recte pro tributo accipi. Nam ap. Varron. de L. L. iv. extr. item ap. Cic. Brut. iv. Att. vi. l. non nisi pro usura, s. auctario est. vid. Ern. Clav. Aptior videtur locus Stat. Sylv. iii. 3. 88. Verum et ibi *impēdia* non sunt tributa, sed omnino redditus Principis e provinciis earumque fructibus. Secuti tamen Cuningamium Sanad. et Sivr. probante etiam Jonesio. Quare cum neque emendatio satis bona locum habeat, neque interpretatio reperiri possit, quæ non difficultate laboret, facile adducor, ut Bentleio assentiar, qui totum versum delendum censuit; quod sane optimum videtur. Cf. leges criticæ, quas in Excursu ii. ad libr. iii. dedimus. Facile nobis fingere possumus, quomodo indoctus et ineptus Grammaticus, qui audisset, eversam esse Carthaginem a Scipione, non currens, utrum ab hoc, an ab alio, assuere versum 17. sibi sumserit: quod profecto probabilius, quam, ab ipso Horatio vel tam turpem errorem profectum, vel veram sententiam tam incommoda, obscura eadem et ambigua, dictione expressam esse, quam non possit non primo adpectu de eversa Carthagine lector quisque nondum occupatus accipere. Accusat Bentl. etiam neglectam in alterius pedis Choriambæ Cæsuram, divisumque vocabulum *Carthaginis*, quod in versu Asclepiadeo non ferendum vitium sit. Aliis in versibus talibus Horatii, ubi in Cæsura hæc verbum dissectum esse videatur, vel ultimam ejus syllabam elisione quasi aboleri, ut sup. vs. 16. item 1. Od. 21. 13. 1. Od. 24. 14. iii. Od. 24. 52. iii. Od. 30. 1. iv. Od. 5. 22. vel primam syllabam resectam partem vocabuli externam et adventitiam esse, np. præpositionem, ut 1. Od. 12. 25. Contra in *Carthaginiſ* primam syllabam ita propriam vocabulo esse, ut divelli inde non possit. Verum hoc urgere equidem nolim, cum constet, exemplo et imitatione Græcorum liberiolem in dividendis vocabulis esse Horatium, qui vel in duo versus verba distraxerit, ut 1. Od. 2. 19. ii. Od. 16. 7. atque alias etiam simili licentia Cæsuram neglexerit, ut 1. Od. 37. 14. iv. Od. 14. 17. Ceterum quod Cuning. parum laudari Scipionem putat a solo eo, quod Hannibalem Italia extraxerit, non cogitavit, hoc ipsum unum factum prærogativam habuisse Romæ servandæ, mutandæ rerum faciei, domandæque Carthaginiſ; et sic, poëtica doctrina,

NOTÆ

17 *Incendia Carthaginiſ impia*] Pub. Scipio Africanus id nominis prior est adeptus; quod Hannibale devicto Carthaginem tributariam fecisset. Fuit postea Scipio ‘Paulo Macedonico procreatus, Africani illius magni filius, in decus gentis assumptus, hoc scilicet fato ut quam urbem concusserat avus, nepos ejus everteret. . .

per continuos decem et septem dies vix potuit incendium extinguî, quod domibus ac templis suis sponte hostes immiserant,’ &c. Flor. ii. 15. Porro, ut vides lector, utrumque hic per licentiam poëticam Horatius confundit, ob affinitatem rerum ac nominum.

Carthaginiſ impia] Quæ scilicet

Ejus qui domita nomen ab Africa
 Lucratus rediit, clarius indicant
 Laudes, quam Calabræ Pierides : neque, 20
 Si chartæ sileant quod bene feceris,
 Mercedem tuleris. Quid foret Iliæ
 Mavortisque puer, si taciturnitas

ab Africa provicta, quam Musæ Calabræ. Ac si taceant scripta nihil præmii haberes ex eo quod laudabiliter gesseris. Ecquid esset filius Iliæ et Martis, si invi-

~~~~~

pro omnibus Scipionis rebus gestis hanc unam præclare memorari. v. Cuning. Animadv. cap. x. p. 96-106. Denique Withof. vs. 15-17. ita emendabat : *seu celebrent fugas, rejectasque r. H. minas, seu discrimina (vel dispendia) Carthaginis impie* ; cum putaret etiam, minus recte carminibus Ennii opponi facta Scipionis. Jani. Hunc versum pro spurio habent etiam Wetzel.

NOTÆ

contra jus et fas bellum renovarat. 'Pudebat nobilem populum ablatum mare, captæ insulæ, dare tributa, quæ jubere consueverat. Hinc... Hannibal causas novorum motuum quærens,' Saguntum Hispaniæ civitatem opulentam, fidei erga Romanos magnum sed triste monumentum evertit ; 'ut Italiam sibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderum Romanis religio est,' &c. Flor. II. 6.

18 *Ejus qui domita nomen ab Africa Lucratus rediit*] Vide Cic. de Offic. lib. III. initium.

20 *Calabræ Pierides*] Versus Ennii e Calabria oriundi, Rudii nimirum nati. 'Ennio cive nobiles Rudiiæ,' ait Mela. Is natus Q. Valerio et C. Manilio Consulibus, inquit Gellius ex Varro, atque septimum et sexagesimum annum agens scripsit duodecimum Annalem. Ex Ensebio Tarenti natus, a Catone Quæstore Romam translatus, habitavit in monte Aventino, parco admodum sumtu atque unius ancillæ ministerio contentus ; septuagenario major articulari morbo periit ; sepultusque est in Scipionis monumento, via Appia, intra primum ab urbe miliarium. De eo Quintil. x. 1. 'En-

nium sicut sacros vetustate lucos adoremus, in quibus grandia et antiqua robora jam non tantam speciem habent quam religionem.' Cic. pro Archia Poëta, sic habet : 'Carus fuit Africano superiori noster Ennius. Itaque etiam in sepulcro Scipionum putatur is esse constitutus e marmore. ... Rudium hominem majores nostri in civitatem receperunt.' Is Annalium libris celebravit laudes Scipionis Majoris, Catonis, Fabii Maximi, M. Marcelli, Fulvii, non sine Populi Romani decore, fama, gloria, ut asserit ibid. Tullius.

Calabræ] Calabria est hodie ampla regio regni Neapolitani versus Austrum ac Siciliam. De ea jam I. Od. 31. Martialis v. 31. Horatianam 'Ilyram Calabram' appellat, quia Venusium Horatii patria, Calabriæ vicinum. Pierides unde dictæ disse- rui supra, Ode III.

22 *Quid foret Iliæ Mavortisque puer*, &c.] Ipse Gentis Romanæ conditor Romulus, vix hodie notus esset, si *chartæ sileant*, si nemo scripsisset quæ ad illum pertinent, quasi invidens ejus laudi, famæ, memoriæ. Singularia ipsius merita 'jacerent in te-

Obstaret meritis invida Romuli?	
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum	25
Virtus et favor et lingua potentium	
Vatum divitibus consecrat insulis.	
Dignum laude virum Musa vetat mori,	
Cœlo Musa beat. Sic Jovis interest	
Optatis epulis impiger Hercules :	30

diſſum ſilentium obrueret laudes Romuli? Vis et gratia et facundia Poëtarum valuit Æacum liberare Inferorum fluminibus, et consecrare beatis insulis. Viro laude digno Musa confert immortalitatem; Musa cœlis inserit. Ita Jovis convivio

////////

Francis, Bipont. et Mitsch.—25 *Ereptum Stygiis* emend. Sivr. h. e. sedentem in solio super fluctibus Stygiis erecto. *Æacon* edidit Cuning.—26 Lips. 1. *Virtus et pavor*.—27 *Vatum et divitibus* Vet. Comb.—31 Cuning. et Sa-

NOTÆ

nebris, nisi literatum lumen accessisset,' quod ait Tullius. Videtur Horatius Theocriti sententiam expressisse, scribentis: 'Quis Priami filios nosset nisi bella superiora cecinissent Poëtæ?' Vide Idyll. xvi. et Pindar. Od. vii. Nem. ait 'maximas virtutes tenebris obscurari, si hymnis et præconibus destituantur, &c. laborum vero et præclare gestorum summam remunerationem esse inclytos carminum cantus.'

Iliae Mavortisque puer] De Ilia matre Romuli, i. Od. 2. 17. de Romulo, i. Od. 12. 33. 'Mavors' quasi 'magna vertens' dicitur Mars, ex Cic. de Natur. Deorum, iii. Græcis *Μάεπρος*, Sabinis 'Mamers,' ex Varrone.

25 *Ereptum Stygiis fluctibus Æacum*, &c.] Per carmina Poëtarum Æacus oblivioni adeoque Inferis ereptus ad posteros memoriam transmisit suam. De Æaco ii. Od. 13. De Styge i. Od. 34. 10.

27 *Divitibus consecrat insulis*] *Μακάριον νῆσους, beatorum insulas*, Græci vocant, insulas fortunatas, ex Strabone, sitas ad finem Mauritaniae, Latini dicunt; et in iis quidam statuunt Cam-

pos Elysios, quos describit Virgil. Æneid. vi. 640. 'Lætas sedes' Horatius appellat i. Od. 10. infra, Epod. xvi. 'arva, beata Petamus arva, divites et insulas.' Insula dicitur quasi in salo posita. Fest. Isidor. &c.

28 *Dignum laude virum Musa vetat mori*] Theocrit. Idyll. cit. xvi. 'a Musis illustrem venire famam,' asserit. Ovid. ex Ponto, iv. 8. 'Carmine fit vivax virtus, expersque sepulcri Notitiam seræ posteritatis habet. Scripta ferunt annos. Scriptis Agamemnona nosti,' &c. Non mirum ergo, quod Alexander ille Magnus, cum ad Achillis sepulcrum devenisset, beatum eum pronuntiavit, cui rerum gestarum contigisset eximius præco, scilicet Homerus.

29 *Sic Jovis interest Optatis epulis impiger Hercules*] A Poëtis et carminibus habet Hercules quod inter cœlites credatur Jovis mensæ et epulis adesse et accumbere, nectareque et ambrosia vesci. Vide iii. Od. 3. 9. Homer. Odys. A. Pindar. Nem. i. Ovid. loco mox cit. 'Di quoque carminibus (si fas est dicere) fiunt. Tantaque majestas ore canentis cget.'

Clarum Tyndaridæ sidus ab infimis
 Quassas eripiunt æquoribus rates :
 Ornatus viridi tempora pampino
 Liber vota bonos ducit ad exitus.

accumbit fortis Hercules. Ita filii Tyndari lucida sidera e mari profundo vindicant naves lubefactus. Ita Bacchus, pampino virenti coronatum habens caput, felicem dat eventum precibus mortalium.

//////////

nad. ab intimis, improbante Jani. ab inferis var. lect. ap. Jones.—32 Lips. 3. æquoribus eripiunt.

NOTÆ

31 *Clarum Tyndaridæ sidus, &c.*] Sic etiam Castor et Pollux habentur Dii, putanturque periclitantes in mari juvare. 1. Od. 3. 2. et Od. 12. 25.

meratur, crediturque hominum vota suscipere, et optata largiri. Vide III. Od. 25. ibique Not.

33 *Ornatus viridi, &c.* Hac denique ratione Bacchus inter Deos nu-

Quanta demum varietate longam narrationem Poëta distinguat et exornet, observa, lector studiose.

ODE IX.

AD LOLLIIUM.

Nequit sibi temperare Horatius, quin Poëticiæ laudem, sibi cum ceteris Poëtis communem, apud Marcum Lollium, Caii Cæsaris moderatorem juventæ, sibi que familiarem, dum eximias illius viri virtutes egregio Carmine recenset, sibi fidenter arrogare conetur.

NE forte credas interitura, quæ
 Longe sonantem natus ad Aufidum,
 Non ante vulgatas per artes
 Verba loquor socianda chordis.

Ne fortasse existimes perituros sermones, quos ego natus ad Aufidum late resonantem loquor per artes novas fidibus jungendos. Etsi Homerus Mæonius primas

//////////

Ode decima Libri quinti in Ed. Sanad. Antiquissimi-codd. Torrentii inscribitur, *Ad M. Lollium*. Venet. 1492. Locher. Ascens. *Ad Lollium, scribendum esse*.—3 Dess. 2. *Non ante vulgatis*.—4 *Verba loquar* nonnulli

NOTÆ

Metrum idem quod 1. Od. 9.

strepit et murmurat. Vide III. Od. ult.

1 *Ne forte, &c.*] Artificium singulare exhibet hæc Ode, argumentum vero par cum superiori.

3 *Non ante vulgatas per artes*] Lyricis versibus a me primo Latine compositis III. Od. ult. et IV. Od. 3. in fine.

2 *Natus ad Aufidum*] Natus in Apuliæ finibus, ubi fluvius Aufidus alte

4 *Socianda chordis*] Lyræ aptanda,

Non, si priores Mæonius tenet 5
 Sedes Homerus, Pindaricæ latent,
 Cæaque et Alcæi minaces,
 Stesichorique graves Camœnæ.

obtinēt partes, haud obscura est Musa Pindari, Simonidis, Alcæi minacis, ac Stesi-

Lamb. *socianda nervis* Farn. Lambini. Post *chordis* colon ponunt Lamb. Cruq. Heins. Bentl. Wakef. et Kidd. et sic jungunt: 'Ut ne forte credas, interitura carmina mea, intelligas, s. cogites velim, non, si Homerus princeps pœtarum sit, ideo latere Pindaricas Camœnas,' &c. 'Sed simplicior et probabilior ratio ceterorum qui punctum post *chordis* posuerunt. Ita et Scholiastæ jam interpretati.' Jani.—7 *Cæaque* Fab.—8 *Tersicori, Tersichori, Terpsicori, Terpsichori, Stersicori, Stersichori* variantes apud Jani. *Stesichorive*

NOTÆ

voce pariter et fidibus canenda.

5 *Non, si priores, &c.*] Etsi primas obtinet Homerus, non alii tamen inglorii qui post illum scripsere. Vide Gell. III. 11. ubi refert dubitatnm a multis uter ætate prior, Hesiodusne an Homerus, et XVII. 21. asserit eos ætatem simul egisse, vel Homerum aliquanto esse antiquiorem.

Mæonius] Mæonis filius: vel natus in Mæonia seu Lydia, scilicet e Smyrna urbe: quanquam 'Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri, Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Chios, Argos, Athenæ.'

6 *Homerus*] Hic ingeniorum et omnis doctrinæ fons dictus. De quo vide Suidam, &c. Plutarchus scribit nomen a cæcitate Homero inditum, quoniam a Cumæis et Ionibus *ὁμηροί* vocantur qui oculis capti sunt, eo quod egeant doctoribus, *ὁμηρεὺς δὲ τῶν*: aliam quoque etymologiam ibidem profert. Herodot. lib. II. ait Homerum annis ante se quadringentis extitisse. Cornel. Nepos Chron. et Gell. XVII. 21. alique, annis ante Romam conditam centum et sexaginta: pariter vet. Schol. Juvenal. ad Sat. VII. 39. Alii aliter. Ad verum accedere propius videntur, qui scribunt, floruisse circiter annis centum quadraginta post

bellum Trojanum. Apollodor. &c. Cic. de Clar. Orator. 'Etsi Homeri incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum:' et de Orat. n. 135. 'Pisistratus,' inquit, 'Homeri libros antea confusos sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus.' Quintil. x. 1. ut fluvii et fontibus initium dat Oceanus, sic omnibus eloquentiæ partibus exemplum et ortum dedit Homerus. 'Nemo,' inquit, 'magnis in rebus sublimitate, in parvis proprietate illum superavit. Idem lætus ac pressus, jucundus et gravis, tum copia tum brevitate mirabilis,' &c. Quanti faceret Homeri opera Alexander Magnus, egregie Plinius explicat VII. 29. Vide et Cæl. Rhodig. XIV. 1. ubi inter mulieres doctrina celebres numerat Daphnem Tiresiæ filiam apud Delphos condendis versibus præcellentem, unde multa ad sui pœmatis cultum Homerus transtulisse creditus. Ceterum velut numini cuidam etiam fana et sacella Homero fuisse erecta multis in locis constat, ut Smyrnæ, Alexandriæ, et alibi.

Pindaricæ] De Pindaro fuse supra, Od. 2. hujus libri.

7 *Cæaque*] Simonides Cæus Pausaniæ Lacedæmonum Principi valde

Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit ætas : spirat adhuc amor, 10
Vivuntque commissi calores
Æoliæ fidibus puellæ.
Non sola comtos arsit adulteri

*shori gravis. Neque tempus abolevit id quod Anacreon olim cecinit. Vivit etiam-
num amor, ac spirant ardores mandati chordis Æoliæ virginis. Non una Helene*

////////

Comment. ap. Cruquium, Lips. 1. a m. pr. Lips. 2. 3. minus recte ; nam ante erat, *Cæque et.*—11 Lips. 4. et Fab. *Vivuntque commissi colores.*—13 *Non*

NOTÆ

honoratus, perinde ac Hieroni Sicilia Tyranno, floruit circa Olympiad. 65. Aliter alii ; sed non mirum : vixit enim ille perdin. Divinum hunc Poëtam nuncupare divinus ipse Plato, et aliquot ejus versus afferre non dubitavit. Præclarum ex illius Threnis Fragmentum exhibet Dionysius Halicarn. ubi Danaë ab Acrisio fluctibus maris ad certum naufragium exposita suum deflet infortunium. Vide quæ de eo jam annotavi II. Od. 1. in fine. Val. Max. I. 7. et 8. Suidam, &c.

Alcæi minaces] Scilicet is Tyrannis infestus quosdam etiam suis versibus exterminari fecit. De eo non semel antea. I. Od. 32. et II. Od. 13.

8 *Stesichorique graves Camææ*] Quintil. cit. 'Stesichorum, quam sit ingenio validus, materiæ quoque ostendunt, maxima bella et clarissimos canentem duces, atque Epici carminis onera lyra sustinentem. Reddit enim personis in agendo simul et loquendo debitam dignitatem : ac, si tenuisset modum, videtur æmulari proximus Homerum potuisse : sed redundat atque effunditur : quod ut est reprehendendum, ita copię vitium est.' Is erat ex Himera urbe Sicilia. Florebat Olympiade 42. ante Christum annis decem et sexcentis. Ejus pauculi admodum versus ad nos usque

pervenerunt. Non prætermittam quod aiunt, proscissa carmine Helena, immissam ab iratis ejus fratribus Castore et Polluce Stesichoro cæcitatem, ablatam vero palinodiam canenti. Dictus quod ἔστησεν χορὸν πρῶτος ἐν καθαρῳδία, statuerit chorum primus in citharæ cantu ; nam antea Tisias vocabatur. Suidas. Ei statuat elegantem fuisse positam, quæ summo fuerit propter ingenium honore et nomine, testis Cicero in Verrem. Vide Plin. x. 29. ubi ait, 'suavitatem præmonstratam efficaci auspicio, cum in ore Stesichori infantis lusciniæ cecinit.'

9 *Anacreon*] *Lusit*, inquit proprie Horatius : is enim amatoria præcipue scripsit : Ionicam secutus Dialectum, quippe in media natus Ionia, Teo civitate. Floruit ante Christum annis prope quingentis. Ex Suida, scripsit vitiosa carmina, Iambos, item quosdam versus metri peculiaris qui ab eo Anacreontici nuncupati sunt. Hos venustos dulces ac lepidissimos appellat Gellius XIX. 9. De eo jam I. Od. 17. 18. ad has voces, 'fide Teia.' Vide Epod. XIV.

12 *Æoliæ puellæ*] De Sappho Æolia sive Lesbia, II. Od. 13.

13 *Non sola comtos arsit, &c.*] Exemplis conglobatis probat, si desit Poëta, res quasque laudabiliter confectas interire : ante Helenam, in-

Crines, et aurum vestibus illitum	
Mirata, regalesque cultus,	15
Et comites, Helene Lacæna;	
Primusve Teucer tela Cydonio	
Direxit arcu : non semel Ilios	
Vexata : non pugnavit ingens	
Idomeneus Sthenelusve solus	20

Spartana adamavit pexos mæchi capillos, admirata vestes auro distinctas, ornatum regionem, ingentemque comitatum. Nec Teucer primus sagittas contorsit arcu Cre- tensi. Haud una vice Troja fuit expugnata. Non solus uudax Idomeneus aut

sola crines arsit adulteros, Markland. ad Statii Sylv. 1. 3. 64.—16 Helena Acron, Lips. 1. Helmstad. et Franeq.—17 Primusque Harl. 3. 5. Mentel. Lips. 3. et Baxt. Primusve Harl. 1. 2. 4. 6. Schol. et omnes ceteri codd. et edd. Cydoneo Mentel.—18 Lips. 4. et non semel. Bentl. in ed. Cantab. Ilion; in edd. vero Lips. Ilios.—19 Unus Bersmanni, Alt. 2. Helmst. et Harl. 2. 3. 6. nec pugnavit.—20 Idumeneus, Idomineus, et mox Sthelenus, Stheleus, Schelenus, Stenelus variantes ap. Jani. Sthenelusque Lips. 1. 3. Dess. 2.

NOTÆ

quit, fuerunt et aliæ mulieres bello- rum causæ, quæ tamen ignorantur, quia nullus scriptor ea literis com- mendavit. Vide Athén. XIII. 1. ubi multa præter Trojanum bella propter mulieres exarsisse adductis exemplis ostendit.

16 *Helene Lacæna*] De hac, ejus- que adultero Paride, I. Od. 15. et III. Od. 3. *Aurum Mirata, &c.*] Insolitus nempe Spartanis cultus et luxus. At contra Phrygii acui vestes pingere anroque exornare primi instituerunt. Hinc Helena corporis neglectui et parsimonix innutrita Paridis ejusque comitum regalem pompam demiratur. Ovid. Epist. Paridis ad Helenam: 'O quoties dices: quam pauper A- chaia nostra est! . . . Parca sed est Sparte: tu cultu divite digna. Ad talem formam non facit iste locus. Cum videas cultus nostra de gente virorum, Quales Dardanias credis ha- bere nurus!'

17 *Primusve Teucer, &c.*] Telamoni- nis ille filius, Ajacis frater, ab Home- ro tam celebratus ob artem et peri-

tiam jaculandi, non tamen fuit primus ea solertia insignis: eximii extitere ante illum jaculatores. At hi mini- me sunt clari, quia præcone et vate caruerunt. Homer. Iliad. Θ. primos quosque Trojanorum arcu Teucer perdit, ibique octo nominantur ejus sagittis prostrati. Vide et lib. I. Od. 7. sub finem.

Cydonio arcu] Apud Cydonem Cre- tæ insulæ civitatem arcus vel inventi, vel optimi fiebant: aptæ quoque ibidem ad sagittas cannæ. Meminit Virgil. Ecl. x. 59.

18 *Non semel Ilios Vexata*] Arx illa Trojæ sæpius pro ipsa urbe usurpa- tur. Expugnata fuit Troja primo ab Hercule, deinde ab Amazonibus, de- nique a Græcis. Priora tamen ea bella et excidia vix nota sunt: poste- rius vero quam celebre per Homeri carmen! Vide III. Od. 3. 25.

20 *Idomeneus*] Filius Dencalionis ille, Rex Cretensium, Minois nepos: armatus fulguri, pugnaus apro com- paratur ab Homero, Iliad. N.

Sthenelus] Is 'impavidus et pugna-

Dicenda Musis prælia ; non ferox
 Hector, vel acer Deiphobus, graves
 Excepit ictus pro pudicis
 Conjugibus puerisque primus.
 Vixere fortes ante Agamemnona
 Multi ; sed omnes illacrymabiles
 Urgentur ignotique longa
 Nocte, carent quia vate sacro.

25

Sthenelus pugnæ confecit a Musis canis dignas. Non primus Hector acer aut strenuus Deiphobus ingentes plagas tulit pro castis uxoribus ac filiis. Ante Agamemnonem generosi fuere complures. Verum cuncti indefleti et obscuri premuntur oblivione sempiterna, quoniam sanctum Poëtam non habuere. Virtus incognita parum

Venet. 1492. *Sthenelus*re ceteri omnes. Vid. ad vs. 17.—24 Lips. 3. et Helmstad. *puerisque primis*.—27 Landin. *ingentique*.—29 ‘Bentl. conj. *inertia*

NOTE

sciens’ dicitur 1. Od. 15. Vide ibi Not.

22 *Hector*] Hunc Trojanorum fortissimum Homerus Marti et igni cuncta devastanti similem dicit. De eo jam III. Od. 3. 28. frater ejus fuit Deiphobus post illum virtute præcipuus. De his, deque tota excidii Trojani serie multiplicique historia, consule Dictyn Cretensem et Daretem Phrygium. Hic refert, ‘Priamum regem Trojanorum (patrem Hectoris, Deiphobi, Paridis, aliorumque plurim, ex Cic. Tusc. I.) vultu pulchro, magnum, voce suavi, aquilino corpore. Hectorem blæsum, candidum, crispum, strabonem, pernicious membris, vultu venerabili, barbatus, decentem, bellicosum, animo magnum, civibus clementem, dignum et amoris aptum. Deiphobum similem patri, dissimilem natura, fortem. Alexandrum, sive Paridem, candidum, longum, fortem, oculis pulcherrimis, capillo molli et flavo, ore venusto, voce suavi, velocem, cupidum imperii.’

Graves Excepit ictus, &c.] Hector

enim diris plagis tandem ab Achille confectus circa muros Trojæ ter ab eo raptatus est. Homer. Iliad. V. Virgil. Æneid. I.

Deiphobus] Helena post mortem Paridis in uxorem assumpta, ejus dolo Græcis proditus est, atque ab his crudeliter necatus, truncatis manibus, pedibus, naribus, auribus, oculis evulsis, &c. Virgil. Æneid. VI. 495.

25 *Vixere fortes ante Agamemnona Multi*] Ut apud Trojanos præter Hectorem, Deiphobum, aliosque aliquot, sic etiam apud Græcos præter et ante Agamemnonem et quosdam alios, multi fortissime dimicarunt, laudeque bellica inclarnerunt : omnes tamen illi ignorantur, quorum non celebravit virtutes Homerus, aut alius vates.

Agamemnon] Exercitus Græcorum Princeps et coryphæus, a Darete supra cit. describitur, ‘albo corpore, magnus, membris valentibus, facundus, prudens, nobilis.’

28 *Vate sacro*] Sen quod instinctu divino afflatur Poëta, ‘sacer’ vocatur : seu quia Musarum mysta, et

Paulum sepultæ distat inertiae
 Celata virtus. Non ego te meis
 Chartis inornatum silebo,
 Totve tuos patiar labores
 Impune, Lolli, carpere lividas

30

differt ab ignavia despecta. O Lolli, ego te non relinquam sine meorum carminum ornatu: neque tantas virtutes tuas sinam injuste sepeliri invida oblivione. Mens

*****

(neque tamen in contextum inferre ausus) et sic explicat: quin et viva *virtus inertia*, h. e. negligentia scriptorum *celata*, paulum distat virtuti *sepultæ*. Putat enim, ex vulgata omnium libb. lectione nullum sanum sensum elici posse; in quo argutiarum etiam aliquid intervenit. Sed primum facile sentitur, quam dura et incommoda orationis structura sit ex emendatione Bentleyana, quamque aliena a mente poëtæ sententia excat. Deinde vulgata lectio cum non solum optimum, si recte exponatur, sed etiam aptiorem Horatii consilio sensum præbet, tum plus et facilitatis, et concinnitatis atque elegantiae, et vero vis ac vigoris habet, imprimis ex oppositione *virtutis et inertiae*, item *celatæ et sepultæ*, quæ Bentleyi suspicione plane tollitur. *supina* conj. With? Jani.—31 Nonnulli codd. Lambini, Harl. 1. 2. 3. omnes Torren-
 tii, Pulmanni, Hunn. Gemblac. 1. 2. et Beller. Bentleyi Græv. Zulich. Mag-
 dal. a m. pr. Vigorn. et Colbert. Lips. 1. 2. 3. Dess. 2. et Franeq. *sileri*. Pri-
 mus ita dedit Ald. 1519. deinde Mur. Brut. Basill. Fabr. Cruq. (qui nil refert
 de suis codd.) Torr. Steph. Fab. Rutgers. Dacer. Baxt. Talb. Sandby et
 Pine. *silebo* Harl. 4. 5. 6. duo Vatt. Jann. Faërn. Russard. Nicot. Cler. ap.
 Lamb. duo codd. Canteri Nov. Lectt. vi. 14. Pulmanni Diesth. Bentr. Leid.
 Regin. Reg. Soc. Petrens. Gal. a m. pr. Battel. et Bodl. Gott. Sax. Mentel.
 Lips. 4. Helmst. Altt. et sic omnes edit. vett. ante Ald. 1519. item Lamb.
 Heins. Vascos. Bentr. Burm. Cum. San. Maïtt. Gesn. Jon. Sivr. Zeun. Jani,
 Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. ‘Prætulit hanc lectionem
 ideo Bentr. quia inepta et inficeta illi videtur sententia: ‘non patiar te sileri
 meis chartis.’ Sed non hæc vera ratio est; nam potest etiam jungi: ‘Non
 ego te, chartis meis inornatum, patiar sileri, h. e. nullam tui apud posteros
 mentionem esse.’ Potius, in codicum auctoritate prope pari, ideo optanda
 videtur lectio *silebo*, quia et faciliior et elegantior progressio sententiæ est,
 ‘Non ego te silebo, nec patiar tuos labores oblivione obrui,’ quam ejus, quæ
 e *sileri* prodit: ‘non patiar, tui nullam esse memoriam, nec patiar, tna facta

NOTÆ

Sacerdos: III. Od. 1. init. seu quod
 ‘poëtæ veluti Deorum aliquo dono et
 munere commendati nobis esse vide-
 antur;’ quod ait Cic. de Arusp. Resp.
 18. ex Ennio. Ovid. Art. Am. l. III.
 ‘Est Deus in nobis, sunt et commer-
 cia celi. Sedibus æthereis spiritus
 ille venit.’ Et alibi: ‘At sacri vates
 et Divum cura vocantur. Sunt etiam
 qui nos numen habere putant.’

29 *Paulum sepultæ distat inertiae Celata virtus*] Virtus, quæ non est con-

spicua, nihilo felicior est quam inertia et desidia, quam omnes aspernantur.

32 *Totve tuos patiar labores*] Lollius gravia gessit bella, in Germania, Thracia, Galatia. Vide Dion. lib. LIV.

33 *Lolli*] M. Lollius Consul fuit cum Q. Æmilio Lepido, an. U. C. 732. Horatio annum ætatis agente 44. Quod ipse indicat lib. I. Epist. ult. in fine, ubi scribit: ‘Forte meum si

Obliviones. Est animus tibi
 Rerumque prudens, et secundis 35
 Temporibus dubiisque rectus ;
 Vindex avaræ fraudis, et abstinens
 Ducentis ad se cuncta pecuniæ ;
 Consulque non unius anni,
 Sed quoties bonus atque fidus 40
 Judex honestum prætulit utili, et

tibi est rerum sciens, æqua in prosperis et adversis ; avaritiæ dolis inimica et spernens pecuniam ad se omnia trahentem : non unius anni Consul, sed quotiescunque judex innocens et fidelis honestum utili anteposuit, atque fronte excelsa repudiavit

////////

oblivione deleri.' Jani.—40 *Sed quotiens* Bentl.—41 *Post utili copulam et omittunt* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. omnes Torrentii, Bentleii, Cruquii, Jani, et aliorum ; item edd. antiq. omnes, cum Baxt. Jani, Bipont. et Comb. et inserunt Ald. 1501. Lamb. Cruq. Mur. Ascens. Fabr. Heins. Rutgers. Steph. Fab. Dacer. Burm. Bentl. Delph. Schrevel. Mitsch. Wetzel. Wakef. Francis, et Kidd. Mox vs. 43. *post vultu* omnes codd. et edd. vett. omittunt *et* ; sed id exhibent Baxt. Sanad. Towers, Schrevel. Delph. Jones. Mitsch. Gesn. Zeun. Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd. 'Repetendum ἀπὸ τοῦ κοινοῦ quoties ante *Rejecit* vs. 42. et ante *per* vs. 43. quæ plane Horatiana ratio est. Vid. III. 18. 7. III. 24. 40. seqq. IV. 8. 29. seqq. Cf. Cuning. Animadv. II. p.

NOTÆ

quis te percontabitur ævum, Me quater undenos sciat implevisse Decembres, Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.' Ad hunc binæ sunt Horatii Epistolæ, 2. et 18. lib. I. in quarum priore 'Maximum' enim appellat.

34 *Est animus tibi Rerum prudens*] Philosophiæ notitia, vel usu et prudentia instructus, sagax, judicii et consilii vim habens. Non ergo mirum si Augustus Caio Cæsari filio in Armeniam proficiscenti moderatorem custodemque Lollium dedit.

35 *Secundis Temporibus dubiisque rectus*] Æquam servas mentem arduis in rebus, non secus ac in bonis temperatam. II. Od. 3.

37 *Vindex avaræ fraudis, et abstinentis*] Laus hæc minime Lollio idonea, quem pecuniæ quam recte faciendi in omnia cupidiores testatur Vel-

leius Paterculus. Ergo vel tunc latebat adhuc, cum scriberet hæc Horatius, Lollii avaritia, quæ postea innotuit : vel huc facit Symmachianum illud, quod habet Sidon. Apollinar. Epist. VIII. 10. 'Ut vera laus ornat, ita falsa castigat.' Constat subinde Cæsarem Lollio offensum, sen quod Orientis provincias expilasset, sen alia de causa. Velleius lib. II. Sueton. Tiber. cap. 13. Plin. IX. 35. &c.

39 *Consulque non unius anni*] Reipublicæ consulisti quidem anno uno, ut alii Consules : at ipse tibi semper dominaris, cupiditatesque frænas et coërces, immo passim de illis triumphas exerens arma tua ubique victricia, scilicet abstinentiam, justitiam, &c. optima certe allegoria, per quam Stoæ dogmata luculenter venditat Horatius.

Rejecit alto dona nocentium
 Vultu, et per obstantes catervas
 Explicuit sua victor arma.
 Non possidentem multa vocaveris 45
 Recte beatum; rectius occupat
 Nomen beati, qui Deorum
 Muneribus sapienter uti,
 Duramque callet pauperiem pati;
 Pejusque leto flagitium timet; 50
 Non ille pro caris amicis
 Aut patria timidus perire.

munera improborum, suaque arma triumphans protulit per turmas impedire volentes. Non recte appellaveris felicem eum qui multa habet: rectius autem felicitis titulum meretur qui scit bene uti donis Deorum, molestamque egestatem ferre; et plus horret scelus quam mortem. Is pro familiaribus et patria occumbere non veretur.

18.' Jani. utili aut Rejecit a. d. n. V. aut conj. ap. Jones.—45 Mentel. et Dess. 2. multa vocaberis.—46 Lips. 2. et rectius occupat.—52 Aut p. t. periret aliquis ap. Fabr. et Helmst. peribit duo Blandd. Cruquii, Mentel. a m. pr. et Lips. 1.

NOTE

49 *Duramque callet pauperiem pati*] præferre pudori, Et propter vitam
 Vide III. Od. 2. vivendi perdere causas.
 50 *Pejusque leto flagitium timet*] Ju- 51 *Non ille pro caris amicis, &c.*
 venal. 'Summum crede nefas animam III. Od. 2. et 19.

ODE X.

AD LIGURINUM.

Ostendit delicatum puerum Ligurinum, ubi jam pertransierit pueritiæ flos,
 fastidii sui sero pœniturnum.

O CRUDELIS adhuc, et Veneris muneribus potens,

O dure hactenus, et Veneris donis superbe, quando inexpectata penna accesserit—

Ode secunda Libri quinti in Ed. Sanad.—1 *O formosus adhuc* edidit Sanad.

NOTÆ

Metrum idem quod I. Od. 11. pudicitia Ligurinum extitisse, vel
 1 *O crudelis adhuc, &c.*] Speciosi Poëtæ nostro non respondisse.
 istius pueri amore captum se decla- *Veneris muneribus potens*] Pulchri-
 rat Horatius hujus lib. Od. I. vs. 33. tudine, gratia, ætatis flore specta-
 Hic patet vel constantem in tuenda bilis.

Insuperata tuæ cum veniet pluma superbiæ,
 Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
 Nunc et qui color est puniceæ flore prior rosæ,
 Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam ; 5

tuæ arrogantia, atque defluerint capilli qui modo per humeros diffunduntur, et qui modo rosa purpurea micantior est color deperditus Ligurinum mutavit in cultum

~~~~~

nulla reddita ratione.—2 Benth. pro *pluma* conj. *bruma*, h. e. ætas provectior ; et ita edidit Sanad. Sivr. Towers, et Francis. *ruga*, vel *pæna* conj. Markland. *umbra* conj. With. e. Claudian. Eutrop. i. 343. Stat. Theb. iv. 336. contra metrum. *pæna* conj. etiam idem With.—4 Cuning. emend. *punico* ; et sic edidit Sanad. et Towers.—5 *Mutatis* Lips. l. a m. pr. *Mutaris* idem a m. sec. ‘*Ligurine* duo Torrent. cui valde placet. Et sic dedere Benth. Cnn. Sanad. ut sit : ‘Et color mutatus, o Ligurine, in faciem hispidam verterit,’ h. e. verterit se, versus fuerit : ut Virg. Georg. iii. 365. et sæpius. Putant viri docti, compellendum fuisse Ligurinum, quo scirent lectores, hunc esse, ad quem Carmen pertineret : quod miserum iudicium quomodo Sanadono inprimis exciderit, miror. Deinde non videtur iis dici posse ‘color mutatus vertere Ligurinum in faciem hispidam :’ in quo inprimis Benth. ad fastidium argutus est, dum, quomodo Ligurinus totus in faciem verti potuerit, non capit. Scilicet non perceperunt VV. DD. universæ sententiæ vel doctiorem structuram, exquisitioremque conversionem, vel summam venustatem ac vim, ex omnium ceterorum codd. lectione, *Ligurinum*.’ Jani. Vox in abest a Pulmanni Hunn. Gemblac. l. 2. et Beller. Harl. l. 2. 3. 6. Dess. 2. Franeq. Helmst. item Venet. 1478. Basill. Torr.

NOTÆ

2 *Insuperata tuæ cum veniet*, &c.] Cum juvenutis ac pueritiæ flos abierit, quod modo non cogitas.

Pluma] Barba, lanugo, pili. Marcellius tamen contendit non de crescente barba, sed de senescente Ligurino locum hunc intelligendum. Citatque Ovid. Trist. iv. 18. ‘Jam mea cyneas imitantur tempora plumas.’ Novus Interpres sane audacior veteres omnes proscindens, immo, inquit, Horatius Græcorum ritu loentus est, qui alas venisse rei alicui dicunt ad significandum illam periisse ac velut avolas : sensusque est, cum superbia Ligurini abcesserit, vel perierit forma qua superbus erat, tum demum fore ut prioris arrogantia pœniteat. Acuta sane interpretatio, cui non dubitarim refragari, et ab omnium antiquorum partibus stare.

3 *Deciderint comæ*] Hæc verba stabilunt opinionem Marcellii, quam modo retuli. Id est, cum jam pauci per tempora capilli cani superfuerint, cunisque *μεσαιπόλιος*, vel *σπαρτοπόλιος* erit Ligurinus, qui nunc spissa gloriatur cæsarie. Vide II. Od. 5. in fine : et III. Od. 20. sub finem. Alii tamen explicant de pubertate : eo quod apud veteres comam tondendi mos esset puberibus saltem honestis et castis, qui sic ab effœminatis et delicatis distinguebantur. Alioquin enim impubes quilibet comam studiose nutriebant : unde comati et capillati nuncupabantur. De more præcisam ea ætate cæsariem Diis, præsertimque Apollini qui comatus fingebatur, consecrandi, dixi alibi.

5 *Ligurinum*] Quidam legunt *Ligurine*, voluntque verbum ‘vertere’ ab-

Dices, Heu! (quoties te in speculo videris alterum)
 Quæ mens est hodie, cur eadem non puero fuit?
 Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

hirsutum; tunc quandocumque te diversum aspexeris in speculo, dices: Eheu, qui nunc adest animus, quare idem non affuit juveni mihi? vel quare huic menti non revertuntur integræ malæ.

//////////

Fabr. Mur. Rutg. *in speculo septem* Lamb. duo Blandd. Crnq. Bentleii Leid. Regin. et alii, Pulmanni Diesth. Harl. 4. 5. Altt. Lips. 1. Mentel. Venet. 1492. Locher. Asc. Heins. Steph. Fab. Dacer. Bentr. Baxt. Cun. San. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Kidd. et Comb. Apte laudat Bentr. Virg. Ecl. 11. 25.

NOTÆ

solite poni, ut apud Virgil. *Æn.* 1. 'Tum prora avertit.' Sed vulgatam lectionem præferendam censeo.

6 *Speculo*] Velut effœminato quod fœminæ est tribuit speculum. Sic Juvenalis Othonom Imperatorem vellicat etiam in castris speculum circumferentem, Sat. 11. 99. et 103. 'Consilium formæ' speculum belle vocat Martialis.

Alterum] Longe mutatum, e levi et

polito hispidum, pilosum, horridum.

7 *Quæ mens est hodie, &c.*] Dum annis et pulchritudine florebam, cur non ego quæstum meretricium feci?

8 *Vel cur his animis, &c.*] Aut quare non redeunt mihi imberbes genæ, cum jam tempore didici, ætatem labi et formam perire?

Incolumes] Colore et juventute nitentes, nullis tum rugis deformatæ, ætatis vigore florentes.

ODE XI.

IN PHYLLIDEM.

Idibus Aprilis, qui dies Mæcenati suo natalis erat, Fidicinam quandam amicam de more ad se invitat. Crediderim hanc fuisse quam supra devium scortum Lyden appellaverat sodali suo Telepho adamatam, quam jam ob provectiorem scilicet in re tenni ætatem sibi, quam illi et adolescenti et diviti, magis idoneam vult videri. (Hariolari meum non est. *Gesn.*)

EST mihi nonum superantis annum

O Phylli, amphoram habeo plenam Albuni vini nonum annum transgressi: habeo

//////////

Ode octava Libri tertii in Ed. Sanad. Inscribitur *Ad Phyllida*, in Venet. 1492. Locher. et Ascens. *Ad Phyllidem, de die natali sui Mæcenatis qui erat Id. Aprilis* vet. cod. ap. Torrent. *De die natalis sui simul et Mæcenatis alii* ap. Torrent.—1 Locher. habet *horreo*, monente Jani ad h. vs. pro qua voce

NOTÆ

Metrum idem quod supra 1. Od. 2.

1 *Est mihi, &c.*] Natalem Mæcenatis celebraturus Poëta noster Phyl-

lidem ad epulas invitat, lautaque spondet fore omnia; ne vero illa Telephi amore retineatur, multis cona-

Dclph. et Var. Clas.

Horat.

2 Q

Plenus Albani cadus; est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis;

Est hederæ vis

Multa, qua crines religata fulges:

5

Ridet argento domus: ara castis

Vincta verbenis avet immolato

Spargier agno:

Cuncta festinat manus: huc et illuc

in horto apium ad corollas texendas: habeo magnam hederæ copiam, qua vinctis capillis resplendes. Nitent ædes argenteis vasis: ara verbenis puris coronata optat respergi cruore agni mactati. Manus omnium strenue laborant: famulæ servis

////////

nescio, nisi sit pro horto, vs. 2.—5 ‘Hærent VV. DD. in fulges, quia domi demum Horatii Phyllis coronanda fuerit, et sic nondum jam nunc fulgere dici potnerit. Igitur *fulgeas* (h. fulgere possis) emend. vir doctus ap. Marcil. duabus posterioribus syllabis in scansione per Synizesin contractis, cujus rei plurima exempla sunt. *fulgas* conj. Janus Dousa, Succidan. app. comment. in Hor. c. II. p. 676. cum antique sit ‘fulgère,’ uti ‘fervère,’ correpta media, ad tertiam conjugationem formatum, ap. Lucret. et Virgil. Pro *fulgas* idem Dousa proponit etiam *fulgis*, archaica conjunctivi forma, per *im, is, it*, ut *edim, is, it*. vid. V. L. ad Epod. III. 3. Si emendatione opus esset, hanc postremam ego præferrem; sed bene habet *fulges*.’ Jani.—9 Nic. Heinsius in margine cod. sui emend. *festinant*. ‘Durissime sane et prorsus contra mo-

NOTÆ

tur efficere. Virgil. Ecl. III. ‘Phyllida mitte mihi: meus est natalis, Iolla.’

Nonum superantis annum Plenus Albani cadus] Cadus vini ante novem annos conditi, proindeque maturi et boni.

2 *Albani*] Quod ex Italicis suavissimum et gratissimum asserit Athenæus, lib. I. 25. Idem testatur Plin. XIV. 2. et 6. et alibi. Martial. XIII. 109.

3 *Phylli*] Dea ea jam II. 4.

Apium] Hoc arceri ebrietatem, bonumque corpori odorem conferri aiunt: hinc ex eo coronæ. Vide Plin. XX. 11. et XIX. 8. sub finem. Vide et I. Od. 36. et II. Od. 7. 24. Not.

4 *Hederæ*] Hæc Baccho sacra, atque ebrietatis antipharma. Apud Theocr. Idyll. III. pastor coronam ex hederâ et apio implexam gestat Ama-

ryllidis suæ gratia.

6 *Ridet argento domus*] Non displicet novi interpretis mens locum istum sic explicantis: ædes meæ nitent quasi argentum; munda passim omnia sunt; nec enim tantæ Horatii opes, ut argento revera domus colluceret; ut erudite et sagaciter, more quidem suo, ait ibidem Dacerius, quem honoris causa nomino.

Ara castis Vincta, &c.] E vivo cespite structa ara pnris ex more herbis coronata mox imbuetur mactati agni sanguine.

7 *Verbenis*] Vide I. Od. 19. Not. ad vs. 24.

Immolato] Cædendæ victimæ caput aspergebatur mola salsa, id est, farre tosto et sale commixtis: hinc vox, *immolare*.

9 *Cuncta festinat manus, &c.*] Cuncti allaborant, ancillæ famulique simul

Cursitant mistæ pueris puellæ : 10
 Sordidum flammæ trepidant rotantes
 Vertice fumum.
 Ut tamen noris quibus advoceris
 Gaudiis ; Idus tibi sunt agendæ,

junctæ huc illucque discurrant. Ignis tremit atrum fumum circumvolvens in apicem. Attamen ut scias ad quam lætitiâ invitaris, celebrandæ tibi sunt Idus, qui dies

~~~~~

rem Horatii. Sed ita amabat Heinsius illum talem loquendi modum, ut in editionibus suis, ubicumque posset, introduceret plurales numeros. Interim *festinant* etiam Cunn. e Ms. atque ita et nostri Dess. 2. Lips. 4. Jani. Vid. Benth. et Var. Lectt. ad r. Od. 24. 8. Harl. 1. *festinet*.—11 ‘Benth. conj. *crepitant*, primum, quia ‘trepidandi’ notio jam insit in verbo ‘rotantes,’ si quidem ‘trepidare’ de motu flammarum tremulo accipiat. Hoc quidem ego non assequor; duæ enim diversæ mihi videntur esse imagines, flammarum motus, et rotatio fumi. Deinde addit, si ‘trepidare’ ita explicetur, ut ipsarum flammarum festinatio et quasi studium declarari putetur, hanc admodum jejunam ac frigidam fore ideam. In quo profecto verus est: sed quid tandem necessitatem nobis istius talis explicationis imponit? Denique, more suo, magnam locorum vim annumerat, quibus ‘crepare’ vel ‘crepitare’ ignem dici posse doceat; de quo nemo mortalium dubitaverat. Quare retineamus quæso *trepidant*, quæ non solum bona lectio est, sed etiam hactenus elegantior, quod nunc utraque imago, et flammarum, et fumi, ad visum adspectumque pertinet; cum e Bentleii emendatione altera oculis, altera auribus usurpanda sit. Cf. ad r. Od. 13. 2. Interim *crepitant* sane habent Alt. 1. in contextu, et Alt. 2. pro var. lect. Omnino enim facile permutata a librariis ‘trepidare’ et ‘crepitare.’ Ceterum h. l. apparet, Bentleii judicium quam fuerit subinde dissimile et velut immemor sui. Nam in locis Prudent. Peristeph. vi. 100. Senec. Cœd. 383. Thyest. 768. ea de causa præfert ‘trepidare,’ quia ipsi foci præ horrore et metu trepidantes fingantur; contra nostro l. nihil perterrefecisse culinam Horatii, et vel ideo *crepitant* melius esse, putat. Talia dicere poterat, qui paullo ante, flammarum festinationem, inanem et frigidam figuram, recte quidem, appellasset.’ Jani.—13 *Et tamen* Franeq. *advocere* Cuning. Sanad. et Jones. hand dubie metu homœoteleuti: ita tamen

NOTÆ

diligenter parant quæcumque sunt ad convivium necessaria.

11 *Sordidum flammæ, &c.*] Culinæ meæ focus plurimum habet ignis, e quo flammæ sursum feruntur in verticem, et rotæ modo contorquentur ac trepidant, aguntque fumum densum ac sordidum.

13 *Ut tamen noris, &c.*] Ut intelligas quale sit gaudium hodiernum, quanta sit hilaritatis causa, ad quam te voco; Idus sunt Apriles, in quibus natalem celebri Mæcenatis, meo natali jure mihi potiore.

14 *Idus*] Macrob. Saturnal. i. 15. ‘Nonnullis placet Idus vocatas ἀπὸ τοῦ εἰδούς, quod ea die plenam speciem Luna demonstret. Sunt qui existiment Idus ab ove iduli dictas; quam hoc nomine vocant Tusci, et omnibus Idibus ovis immolatur a flamine. Nobis illa ratio nominis vero propior existimatur, ut Idus vocemus diem qui mensem dividit. Idnare enim Etrusca lingua dividere est: unde et vidua, quasi valde idua, id est, valde divisa, vel a viro divisa.’ Hinc patet cur Aprilem findere, id est, quasi

Qui dies mensem Veneris marinæ 15
 Findit Aprilem ;
 Jure solennis mihi, sanctiorque
 Pæne natali proprio ; quod ex hac
 Luce Mæcenæ meos affluentes
 Ordinât annos. 20
 Telephum, quem tu petis, occupavit
 (Non tuæ sortis juvenem) puella

*Aprilem dividit Veneri marinæ sacrum: merito mihi festivus, atque sacratio-
 fere meo natali ; quoniam ab ea die Mæcenæ amicus accrescentes annos computat.
 Telephum porro nequaquam tuæ conditionis adolescentem, quem concupiscis, cepit*

~~~~~

Exc. Sax. Sed vid. Var. Lectt. ad 1. Od. 2. 1.—16 Lips. 2. *Findat Aprilem.*
 —21 Nova hinc Ode ap. Sivr. *Telephon* Mancin. et Cuning. 'Post occupavit,

NOTE

medium secare ab Horatio dicantur. Idus enim sunt decima tertia die mensium Martii, Maii, Julii, Octobris: in reliquis autem mensibus sunt die quinta decima.

15 *Mensem Veneris marinæ, &c.*] Aprilis secundus anni Romanorum mensis ab aperiendo dictus quasi aperilis, quod eo tempore arbores et plantæ aperire se in germen incipiant. Alii dictum putant quasi Aphrilem, cum aspiratione, ab ἀφροῦ, maris spuma, e qua Veneris orta creditur, quæ et Ἀφροδίτη inde Græcis appellata. Porro ut primum mensem a patre suo Marte, ita secundum ab Æneæ matre Venere nominavit Romulus: et in eo Veneri sacrum fieri a matronis, postea constitutum. Hæc Macrob. Saturnal. 1. 12. et ejusdem lib. cap. 21. 'Cum Sol vernalis Æquinoctii transgreditur fines, angendo diem; tunc et Veneris læta, et pulchra virent arva segetibus, prata herbis, arbores foliis. Ideo majores nostri Aprilem mensem Veneri dicaverunt.' Lege ibid. alia quædam scitu non indigna. Vide et supra 111. Od.

26. 5. Not.

18 *Quot ex hac Luce Mæcenæ, &c.*] Idibus Aprilis natus Mæcenæ prodiit in lucem, Mæcenæ, inquam, 'præsidium ac dulce decus meum,' o dies natali proprio mihi sanctior! Nam et ejus vitam meæ longe antepono.

19 *Affluentes Ordinât annos*] Exinde venientes annos vitæ numerat, ætatemque ordinat. Ut a Consulibus publice, sic privatim a natali suo quisque annos computabat, inquit Torrentius.

21 *Telephum*] De eo jam 1. Od. 13. et 111. Od. 19. hic 'spissa nitidus coma puroque similis vespero' commendatur: illic 'rosea cervix' et 'cerea brachia' laudantur.

22 *Non tuæ sortis*] O Phylli, ne differ ad me proficisci tui percupidum: nec te remoretur Telephi amor. Hunc enim omnino excutere animo tuo debes, tum quod tibi est is dispar valde, tum quia occupatus est puella suæ sortis, divite scilicet, ut ipse, et ingenua, non meretriciæ conditionis, ut tu.

Dives et lasciva, tenetque grata
 Compede vinctum.
 Terret ambustus Phaëthon avaras 25
 Spes; et exemplum grave præbet alés
 Pegasus, terrenum equitem gravatus
 Bellerophontem;
 Semper ut te digna sequare, et, ultra
 Quam licet sperare nefas putando, 30
 Disparem vites. Age jam, meorum
 Finis amorum,

virgo opulenta et proterva, retinetque jucundis vinculis astrictum. Ceterum Phaëthon conerematus desideria cupida comprimit; volueris autem Pegasus, graviter ferens Bellerophontem equitem terrestrem, insigne documentum præstat, ut nunquamnon sectere tibi convenientia, fugiasque dissimilem, nefas existimando petere plus quam deest. Heus amorum terminus meorum deinceps, (nam in posterum al-

item post jurenem, comma ponendum.' Jani.—24 *Compede junctum* Franeq.—25 Multi scribunt *Phaëton*. Gr. est *φαῖδων* vid. Apoll. R. iv. 598.—27 Cuning. *Pegasos*. Lips. 1. am. sec. et Lips. 4. *Tyrrhenum*, facili lapsu.—28 *Bellerophontem* codd. ap. Jani. *Bellerophontem* T. Fab. Bentl. Cuning. Baxt. Gesn. Zenn. Wakef. Comb. et Kidd. tanquam exquisitori forma, a recto '*Bellerophontes*.' Sed omnes codd. habent *Bellerophontem*. Vid. Var. Lect. ad iii. Od. 4. 27. et iii. Od. 29. 17.—29 *Semper et te digna* Ascens. *Semper vitæ digna* Pulmanni Gemblac. 1. pro v. l.—30 *Quemlibet sperare* Lips. 4.—31 *Dispare* Lips. 4.—

NOTÆ

Puella Dives et lasciva] An illa Chloë, de qua iii. Od. 19.

23 *Tenetque grata Compede vinctum*] Suis amoribus suæque velut servituti prorsus addictum habet.

25 *Terret ambustus Phaëthon avaras Spes*] Exemplis probat Horatius non esse id appetendum quod est supra nos, quodque vix sperare aut assequi fas videatur. Nota est cuilibet historia et casus Phaëthontis, qui cum Solis currum equosque regere cupisset, 'currus auriga paterni' temerarius, 'magnis excidit ausis;' in Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Platon. in Timæo, Ovid. Met. ii. Lueret. lib. v. &c.

26 *Alas Pegasus, terrenum equitem gravatus, &c.*] De Pegaso alato equo, inter sidera relato, dixi i. Od. 27.

Terrenum equitem, mortalem, nempe *Bellerophontem*, qui a Bellero Corinthi rege interfecto vocabulum sortitus est Hipponomus antea dictus. Quod vero pertinet ad rem præsentem, dicitur is post occisam auxilio Pegasi Chimæram secundis rebus elatus, tentasse in cælum etiam ejusdem Pegasi ope ascendere, ut quid ageret illic Jupiter perspiceret. At æstro a Jove immisso Pegasus fatigatus sessorem excussit, qui membris contractis decidens curiosæ ambitionis penas exsolvit. Vide i. Od. 27. cit. et iii. Od. 7. et 12.

29 *Ut te digna sequare*] Ut virum conditione tibi similem sequare: qualis Horatius: disparem vero, qualis Telephus, non tantum non speres aut sequaris, sed vites. Alias male tibi

(Non enim posthac alia calebo
Fœmina,) condisce modos, amanda
Voce quos reddas: minuentur atræ
Carmine curæ.

35

teram mulierem non amabo,) disce numeros quos suavi moduleris voce. Cantu mulcebuntur ægritudines importunæ.

35 Unus Bersmanni, et Acron. ap. Bentl. cum edd. Mur. Heins. Cuning. et Sivv. *minuuntur*. 'Sic esset gnome. Sed aptius *minuentur*, ut ad solam *Phyllida* sententia pertineat.' *Jani*.

NOTÆ

cedet; quemadmodum cessit pessime Phaëthonti ac Bellerophonti altiora se quærentibus.

31 *Meorum Finis amorum*] Age Phylli, quam constanter amare constitui, Telephi oblita confer te ad me. Propert. 1. 12. 'Me neque amare aliam, neque ab hac desistere fas est. Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.'

34 *Condisce modos, &c.*] Vel disce

cantilenas quas in convivio amabili voce decantes ad diem jucunditatem et hilaritatem: vel, e Lyricis meis carminibus disce aliquid, quo in amorem meum alliciaris, canendo apud me inter epulas.

35 *Minuentur atræ carmine curæ*] Meos etiam modulando versus, pelles ægritudinem illam curasque illas quas Telephi tibi amor invexit.

ODE XII.

AD VIRGILIUM.

Ostendit, quam amabile sit adulti jam veris tempus et quam aptum convivii; et snaviter deridet Virgilium, quem intellexerat operam dedisse mercaturæ, adeoque factum lucello attentiores: vult enim videri velle se cum eo pacisci, eumque ad se sub hac lege invitare, uti, dum ipse in usum convivii e Sulpicii Galbæ horreis mercaturus est vinum, unguentum de suo præbere velit. (Vid. ad vs. 15. 21. 25. *Gesm.*)

JAM veris comites, quæ mare temperant,

Nunc auræ Thraciæ vernum tempus comitantes et mare tranquillum reddentes

Ode undecima Libri quarti in Ed. Sanad. Epigraphen hanc habet Ascens. *Ad Virgilium de vere et convivio*; Locher. *Ad Virgilium de vere*; Venet. 1492. *Ad Vergilium de vere*; Mentel. *Ad Virgilium unguentarium*; tres codd. Torrent. *Ad Virgilium unguentarium, veris descriptio parænetice*; nonnullæ edd. vett. *Ad Virgilium Negotiatorem, s. Myropolam*.—1 'Veris, majusculo V: nam est Hora, s. Dea, cujus comites Ornithiæ, ipsi quoque numina.' *Jani*.—

NOTÆ

Metrum est idem quod 1. Od. 6.

1 *Jam veris, &c.*] Egregie Parthe-

nus more suo, in hac eleganti Ode, notat verba lectissima, et dictiones

Impellunt animæ lintea Thraciæ :
 Jam nec prata rigent, nec fluvii strepunt
 Hyberna nive turgidi.
 Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
 Infelix avis, et Cecropiæ domus

5

vela pulsant. Jam neque prata sunt gelu constricta, nec flumina murmurant hyemis nivibus inflatu. Nidum struit avis infortunata Ityn lugens miserabiliter, ac

4 *Hiberna nive candidi* Lips. 4.—5 *Itym* Lips. 3. 4. Basill. Ald. Ascens. et Fabr. *Ithym* Venet. 1492. Locher. *Itys* Harl. 6. *Ityn* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. et ceteri codd. omnes.—6 *Cecropidæ* codex Laurentinus ap. Torrentium.—

NOTÆ

haud vulgares: aitque merito dignam videri, quæ ad Virgilium mitteretur; nec enim vel ipsum tot coloribus, tot florum varietatibus efflorescere. Valeant ergo qui adulterinum nescio quem titulum huic Odæ præfixum e veteribus nonnullis codicibus eruunt perperam, quasi Horatius scripserit ad Virgilium quendam myropolam seu unguentarium. Certe enim intelligendus hic est Virgilius Poëta, qui recte 'cliens nobilium juvenum,' non alter quisquam censeatur. Vide infra Not.

Veris comites, &c.] Zephyri procul dubio, quicquid alii sentiant; hi enim ver comitari duntaxat et maria temperare dici possunt. At cur *Thraciæ animæ* vocantur; nam proprie Boreas e Thracia in Italiam spirat? Ita 1. Od. 25. 11. Scilicet Thracia ventorum quorumlibet sedes et officina est, teste Eustathio ad Iliad. ix. vel potius, Noster Homerum, ut alibi sæpe, insecutus minus accurate locutus est. Bene citato loco Homerns Boream et Zephyrum e Thracia flantes pariter exhibet: at non item Horatius. Hic siquidem Italus, ille vero e partibus Minoris Asiæ. Atqui diversi plane venti e Thracia Italiam Asiamque perflant, inter hanc et illam fere media.

Quæ mare temperant] De Zephyris maria solventibus ac ver parientibus, III. 7. initio.

2 Animæ] Allusio ad Græcam vocem, *ἄνεμος*, ventus. Virgil. *Æn.* VIII. 'Quantum ignes animæque valent.' Lucret. 'Aurarumque leves animas.'

Impellunt lintea] Ad navigandum utiles sunt.

3 Nec fluvii strepunt] Qui nivibus liquefactis intumuerant paulo ante, ac vehementiori cursu strepitum edebant, jam nunc imminuti haud amplius strepunt.

5 Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens, &c.] Hirundo jam nidificat.

Ityn] Homero Itylum.

6 Infelix avis] Procne et Philomela Paudionis Atheniensium regis filiæ erant. Illa Tereo regi Thraciæ nupta, Ityn communem filium marito epulandum apposuit, ultura sororem suam ab eo constupratam. Tereus utrumque stricto pugione ad necem persequitur. Ecce vero Procne in hirundinem, Philomela in lusciniam, Itys in phasianum, vel, ut alii volunt, in carduelem, Tereus denique in upupam transmutantur. Ita fabulatores. Vide Ovid. Met. VI. Fab. 7. &c.

Cecropiæ domus.] *Æternum opprobrium, &c.]* A Cecrope Atheniensium primo rege denominatur quicquid ad Athe-

Æternum opprobrium, quod male barbaras

Regum est ulta libidines.

Dicunt in tenero gramine pinguum

Castodes ovium carmina fistula,

10

Delectantque Deum, cui pecus et nigri

Colles Arcadiæ placent.

Adduxere sitim tempora, Virgili :

sempiterna ignominia Atheniensis familiæ, quia scelerate vindicavit immanem regis lasciviam. Pastores ovium in herba molli cantilenas resonant fistula, atque recreant numen, quod gregibus gaudet et umbrosis collibus Arcadiæ. O Virgili, tempus ad-

*****

9 *Ducunt in tenero* Alt. 1.—10 ‘Dicere carmen’ rectum est: sed an etiam ‘dicere carmen fistula?’ Atqui sic editum a plerisque, ab ipso etiam Bentleio. Cui non placent auctores supra positi, is certe sic distinguat: *Dicunt . . . carmina; fistula Delectantque Deum*: aut doceat ‘carmina dici fistula.’ Gesn.—11 ‘*Delectantque* unus Bersm. Gott. Brod. Sax. Helmst. Zar. Gesn. Sivr. ut jungatur: *carmina, fistula delectante Deum*, &c. Ita legendum acriter Gesn. contendit, vel, si quis retinere velit *Delectantque*, certe sic distinguendum: *carmina, fistula delectantque Deum*, &c. Movet eum hoc, quod dici posse negat: ‘dicere carmina fistula.’ Non debebat hoc tanto viro excidere, vel ob 111. Od. 4. pr. cf. etiam Virg. Ecl. 1. 2. Recte omnes ceteri Mss. et ed. *carmina fistula, delectantque Deum*, &c. *Delectantque dominum* Mentel. Mox *nigra* Bentleii Battel. et sic ille, item Cun. Sanad. Sivr. Compositionem viri docti sic elegantiorē esse putant. Mihi nigri colles melius placebant, quam nigra Arcadia, inprimis in tanto librorum consensu. *Jani. Delectantque* Harl. 1. 2. 3. 4. 6.—13 ‘Nova hinc ode ap. Cl. Sivr. *Adexere* Ait. 2. *Vergilii* nota varietas in multis edd. Sed *vergilii*, minusculo v, emend. Sivr. pro *vergilii*, a ‘*vergilium*,’ h. e. ortus Vergiliarum, quem ita dici posse ait (posse quidem, nam nusquam occurrit vocabulum), quemadmodum dicantur ‘æquinoctium,’ ‘plenilunium,’ ‘solstitium:’ et expl. ‘tempora vergilii sitim adduxere,’ h. e. cum vino ita providissem, ut tantum usque ad ortum Pleia-

NOTÆ

nas vel reges Athenarum pertinet. Significatur itaque hic Pandionis familia, etsi minime Cecropi vel Cecropidis cognata. *Opprobrium*] Quia male et injuste mactato Ity filio, libidinem ejus patris Terei ulcisci voluit ipsa mater Procne.

9 *Dicunt in tenero*, &c.] Pastores ludunt fistula in gramine sedentes, canuntque laudes Panos gregibus præsidentis et collibus Arcadiæ. Vide 111. Od. 18. Virgil. Ecl. 11. ‘Pan primus calamos cera conjungere plures Instituit; Pan curat oves, oviumque magistros.’ Et Ecl. 14. et x.

‘Pan Deus Arcadiæ.’

11 *Nigri Colles*] Vel, umbriferi ob sylvas; vel, fertiles, nam Virgil. Georg. 11. 203. ‘Nigra fere et presso pinguis sub vomere terra Optima frumentis.’

12 *Arcadiæ*] Peloponnesi regio est mediterranea ab Arcade Jovis et Callistis filio nuncupata, montanis pascuibus amœna, et hinc gregibus educandis colendoque Pani devota: Poëtis passim decantatissima.

13 *Adduxere sitim tempora*] Adultum ver ac jam provectum (in Italia videlicet calidius quam apud nos

Sed pressum Calibus ducere Liberum

Si gestis, juvenum nobilium cliens,

15

Nardo vina merebere.

Nardi parvus onyx eliciet cadum,

vexit sitim: ac si cupis bibere vinum Calibus expressum, tu, cliens illustrium adolescentum, accipies vinum dato unguento. Exiguum vas unguenti amphoram trahet

////////

dum suppeteret, nunc, cum id tempus adest, nullum amplius habeo.' Equidem verbum non amplius addam.' *Jani.*—15 *Sic gestis* Dess. 2.—16 *Nardo vina mereberis* nonnulli Lamb. Harl. 1. unus Bersm. Benth. Græv. Magdal. Bodl. 1. et Battel. pro var. lect. Mentel. Dess. 2. et sic ed. Benth. quia dulcius aurem feriat, et Horatius hunc versum libentius claudat Cretico pede, quam Dactylo. 'Hoc posterius solo suo arbitratu Bentleium dicere, facile intelligat lector Horatii. Et quis illi dixit, postremas tres syllabas in *mereberis* Creticum efficere? Denique vix apparet, cur aures præferre debeant *mereberis*. Igitur auctoritatem ceterorum omnium librorum secuti retineamus *merebere*.' *Jani.*—17 Lips. 4. *eliciet cadum*.—18 *Sulpitiis* multi, sed esse de-

NOTÆ

Francos) adduxit æstum ac sitim proinde, suadetque pocula. Quidam putant notari horam diei cœnæ destinatam, puta nonam vel octavam: quo sensu Virgil. Georg. III. 327. 'Inde ubi quarta sitim cœli collegerit hora.'

14 *Pressum Calibus Liberum*] Cur Liber nominetur Bacchus, et quod pro vino ponatur, vel sciolis comperit. De Calibus urbe Campaniæ, deque vini Caleni bonitate dixi I. Od. 20. 9. ubi, 'prelo domitam Caleno ... uvam:' item Od. 31. 'Premant Calena falce ... vitem,' &c.

Liberum] Seneca de Tranquill. cap. 15. 'Non ob linguæ licentiam dictus Liber, sed quia liberat servitio curarum animum, vegetioremque et audaciorē in omnes conatus facit Bacchus inventor vini.'

15 *Juvenum nobilium cliens*] O Publi Virgili Maro, qui colis Tiberium Drusumque Nerones Livie filios, Marcellum Augusti generum atque adoptione filium, aliosque Romanæ juventutis ac nobilitatis Principes.

16 *Nardo vina merebere*] Affer unguentum e nardo, ego vina conferam.

De nardini unguenti pretio et natura, II. Od. 11. 16. Not. Catullus e contrario Od. XIII. ita præscribit ad Fabullum: 'Cœnabis bene, mi Fabulle, apud me, ... Si tecum attuleris bonam atque magnam Cœnam, ... Sed contra accipies meros amores, Seu quid snavius elegantiusve. Nam unguentum dabo,' &c.

17 *Nardi parvus onyx eliciet cadum*, &c.] Modicum unguenti a te collatum a me compensabitur integro vini optimi cado, quod ego petam et mercabor ex horreis publicis.

Onyx] Græca vox unguem significans, pariter et alabastriten, id est lapidem colore similem humano ungui. De eo Plin. XXXVI. 7. 'Onychen etiamnum in Arabiæ montibus nec alibi usquam nasci putavere nostri veteres.' Et cap. seq. 'Hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optime servare incorrupta dicitur.' Addit et alia quædam XXXVII. 6. in fine. Dioscorid. V. 153. meminit etiam ejus lapidis, e quo facta vasa ὀνυχες dicebantur. Isidor. XVI.

Qui nunc Sulpiciis accubat horreis
 Spes donare novas largus, amaraque
 Curarum eluere efficax ; 20
 Ad quæ si properas gaudia, cum tua
 Velox merce veni : non ego te meis
 Immunem meditor tingere poculis,
 Plena dives ut in domo.
 Verum pone moras, et studium lucri ; 25

quæ modo conditur apothecis Sulpitiis, spem novam dare liberalis, et molestiam agritudinum discutere idonea. Quod si ad istam hilaritatem festinas, accede proptinus cum tua merce. Scyphis ego meis rigare te nihil conferentem nolo, quasi opulentus in ædibus referis. Sed abjice retardationem et quæstus curam: atque

~~~~~

bet Sulpiciis. Vid. Cellar. Orthogr. Lat. ed. Harles. tom. i. p. 336. *occubat* unus Torrentii et Lips. 1. pro v. l. quod valde arridet Torrentio, item Baxtero, tanquam diu sepultus quasi jacuerit cadus in intimis horreis. 'Sed cui tandem hoc possit probari?' Janz. Lips. 4. *occupat*. Omnes alii codd. etiam Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Gott. et Exc. Sax. *accubat*.—23 Plurimæ edd. *tingere*; sed *tingere* scribunt unus Vat. Jannoct. et alii Lamb. Bland. antiquiss. Cruquii, Pulmanni Hunn. et Beller. Franeg. Altt. 1. 2. Dess. 1. 2. Helmstad. Lips. 1. 2. 3. 4. item Venett. Locher. Ascens. Cruq. Torrent. Fabr. Benth. Cuning. Baxt. Gesn. Zeun. Mitsch. Wakef. et Kidd.

NOTÆ

15. 'Alabastrites,' inquit, 'lapis candidus, intertinctus variis coloribus, e quo fuit vasculum unguenti evangelici. Cavant enim hunc ad vasa unguentaria.' Martial. vii. 93. 'Unguentum fuerat quod onyx modo parva gerebat.'

18 *Sulpiciis accubat horreis*] Quædam erant horrea seu apothecæ in urbis regionibus variis, in quibus venalia seu vina seu fruges condebantur donec emerentur. Inter alia erant quæ ædificarat Sulpitius Galba, et de ejus nomine appellabantur: deque his loquitur Horatius.

19 *Spes donare novas largus, &c.*] Hæc vini est virtus et proprietas, ut audaciam timidis donet, anxii sollicitudines eximat, &c. Vide iii. Od. 21. strophe 5. Hinc et ii. Od. 7. 'Massecum' vocat 'obliviosum,' id est, curarum oblivionem inducens.

21 *Ad quæ si properas gaudia, cum*

tua, &c.] Ergo si cupis mecum jucunde epulari, atque e meo vino bibere, quasi mercator accede, et affer quod commutes, redones, remuneres. Ne asymbolus aut immunis venias; para nimirum quæstiones eruditæ, lepidasque argutiolas florentem vino animum lacessentes, quæ sint veluti secundarum mensarum tragemata seu bellaria: de quibus Gell. vi. 13. et hac quidem merce instructus jubetur venire ab Horatio Virgilius.

23 *Immunem*] Apud Erasmum proverbium est, 'immunem venire.' Quædam olim erat cœna ex communi collecta, in quo suam quisque symbolam afferebat. Vide iii. Od. 23. 17.

24 *Plena dives ut in domo*] Ut facere posset dives rebus omnibus abundans, nihilque opus habens remunerationis.

25 *Studium lucri*] Jocus admodum facetus, quo Virgilium abstrahit a

Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
 Misce stultitiam consiliis brevem:
 Dulce est desipere in loco.

dum potes recordatus atri rogi brevem insaniam admisce sapientiæ. Tempestive insanire suare est.

NOTE

musco, et a condendis assidue carminibus ipsi profecto quæstusis: nam pro iis sat liberaliter donatus ab Augusto aliisque proceribus jam fuerat.

26 *Nigrorumque memor, dum licet, ignium, &c.*] Mortis memor, tristisque ac funebris rogi in quo cremantur cadavera, quamdiu licet ac vivis, gaudia hujus vitæ carpere festina.

27 *Misce stultitiam consiliis brevem*] Severitatem aliquantula hilaritate tempera: intermitte seria, jocis paululum vaca. Qui relaxandi animi gratia ludendo lasciviunt, quasi insanire

videntur. Hinc Poëta 'breve stultitiam' appellat: Anacreon vero *σάφρονα λύσσην, sapientem furorem.*

* 28 *Dulce est desipere in loco*] Congruo tempore et loco animi severitatem abicere expedit. Senec. de Tranquill. i. cap. ult. 'Si Græco Poëtæ credimus, inquit, interdum et insanire jucundum est.' Menander in Comædia cui titulus *πωλούμενοι, venales: οὐ πανταχοῦ τὸ φρόνιμον ἑρμότητει παρὸν, καὶ συμβανῆναι δ' ἐνια δεῖ.* Non semper sapientiam decet adesse, et insanire cum aliis quandoque oportet. Ubi vulgo *συμβῆναι* legi perperam, sententiæ et prosodiæ ratio luculenter evincit.

ODE XIII.

IN LYCEN.

Horatius, veterum injuriarum memor, amicæ cuidam suæ olim fastidiosæ, jam vero vetulæ factæ, propter ætatem tamen lascivienti, lepidissime insultat.

AUDIVERE, Lyce, Dî mea vota, Dî
 Audivere, Lyce: fis anus, et tamen

O Lyce, Dii exaudiverunt meas preces; Lyce, Dii exaudiverunt. Jam vetula

////////

Ode decima nona Libri secundi in Ed. Sanad. Epigraphe in Pulm. Gemblac. 1. 2. *Memptice parænetice.*—1 *Dii* multi codd. et edd.—2 Helmst. *et fis*

NOTÆ

Metrum idem quod i. Od. 5.

1 *Lyce*] Hujus olim juventute et forma splendidæ amores arrogantiamque persecutus fuerat Horatius,

III. Od. 10. Eidem nunc senio deturpatæ insultat. Sic et Lydiæ quondam pulchræ, jam vero deformatæ, illudit i. Od. 25.

Vis formosa videri,
 Ludisque, et bibis impudens,
 Et cantu tremulo pota Cupidinem 5
 Lentum sollicitas. Ille virentis et
 Doctæ psallere Chiæ
 Pulchris excubat in genis.
 Importunus enim transvolat aridas
 Quercus, et refugit te, quia luridi 10
 Dentes te, quia rugæ
 Turpant et capitis nives.

es; ac nihilominus cupis apparere speciosa: et jocularis et potas absque pudore; atque trementi voce amorem tardum excitas ebria. At ille vigilat in malis formosis Chiæ ætate florentis et scientis psallere. Nam quercus arescentes deserit inquietus, avolatque; quoniam te dentes luridi, te rugæ et canities capillorum fœdant.

//////////

anus.—4 Ludis et bibis unus Bersmanni, Lips. 3. et Dess. 2.—5 Hanc Strophen omisit Sanad.—6 Helmstad. Ille virentis Doctæ, omisso et.—7 Bentleii Regin. psallere Thia.—9 Importunus Amor Sanad.—10 Unus Torrentii frondes pro quercus, haud dubie ex 1. Od. 25. 19. In eodem vs. comma ponunt alii post refugit, plures post te, quos secuti Jani, Zeun. Bipont. Mitsch. Wetzels. Wakef. et Kidd. quia luridi Exc. Sax.—11 'Vulgo inciditur post Dentes, ego distinxi post te, cum ita poscere elegantia videtur.' Jani. Ita Zeun. Mitsch.

NOTÆ

4 *Ludisque*] *Vous faites l'enjouée.*

Bibis impudens] Vinosas semper fuisse mulieres impudicas, notum est: contra pudicæ vino abstinebant. Vide III. Od. 15. in fine: ibique Not.

5 *Cantu tremulo*] Hoc referunt quidam ad vitium ingravescentis ætatis, sed melius alii ad animum libidinosum, vocemque ad mollitiem inflexam. Sic Persius Sat. 1. 21. 'cum carmina lumbum Intran, et tremulo scalpuntur nbi intima versu.'

7 *Doctæ psallere Chiæ*] Meretrices ut plurimum psaltriæ erant, id est, cantare simul et citharam pulsare noverant. Hæc nomen habebat ex insula maris Ægæi, Chio dicta, hodie Scio, an. 1565. a Turcis per nefas et contra fidem occupata: vino optimo celebrata quondam. Vide III. Od.

19. 5.

8 *Excubat*] Viget, agit in juvenili facie, in senili vero quasi sopitus elanguescit, segniss, emortuus.

9 *Importunus*] Levis, mobilis, inconstans: alii perperam, non bene conveniens.

Aridas Quercus] Sic 1. Od. 25. De Lydia, 'aridas frondes,' id est, meretrices vetustate deformes, in quibus nec succus, nec color, nec species, ut olim.

12 *Capitis nives*] Velut duriusculam hanc translationem ac metaphoram, atque a longinqua ductam similitudine, notat Quintilianus VIII. 6. Verum talia Poëtis quidem, non ita vero prosæ convenire ibid. subjungit.

Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,
 Nec clari lapides tempora, quæ semel
 Notis condita fastis
 Inclusit volucris dies.

15

Neque vero purpureæ vestes Coæ, nec lapilli splendentes nunc reddunt tibi annos, quos fluxum tempus condidit inclusos annalibus publicis. Eheu quo venustas, quo

//////////

Bipont. et Wetzel.—13 *Nec Coæ referunt* Lachman. ad Propert. II. 1. 6. *Cœæ*, non *Coæ*, hic et semper scribi volebat Hermol. Barbarus. Vid. Lamb. Sed perperam hoc. *Choæ* var. lect. ap. Jani. *referunt* conj. T. Fab. et sic Bentley Colbert. pro var. lect. *referant* emend. Cun. et sic Sanad. Jon. et Sivr. 'Sed nil mutandum.' Jani.—14 *Nec cari lapides tempora, quæ, &c.* Lachman. 1. 1. *cari* Harl. 1. 2. 3. duo Vatt. Jann. Urs. Torn. et unus Russard. ap. Lamb. antiquiss. Bland. Cruq. cum schol. 'pretiosi,' duo Torr. libri Fabric. Pulmanni Hnnn. Gembl. 1. et Beller. Bentley Græv. et Regin. Brod. Sax. Lips. 2. Franq. Helmst. item Acr. qui expl. 'gemmarum pretia,' Flor. Venet. 1486. Cruq. Bentl. Cun. Sanad. Towers, Wakef. et Kidd. *clari* Harl. 4. 5. 6. ceteri omnes Codd. Venet. 1478. 1492. Locher. Ascens. et reliquæ editt. 'Aptior sensui hæc lectio, quia ad supplendam pulchritudinem, claritatem, et splendorem gemmarum, non pretium, valere apparet. Posse dici 'claros lapides' quod dubitat Sanad. vidimus ad III. Od. 24. 48.' Jani. Post *lapides*

NOTÆ

13 *Nec Coæ referunt, &c.*] Præteritos annos, formam pristinam non reducunt seu vestes pretiosæ seu gemmæ et lapilli, nec quivis corporis cultus et ornatus. Auson. 'Dicebam tibi, Galla, senescimus: effugit ætas. Nec revocare potes qui periere dies.'

Coæ purpuræ] Cos Asiæ insula versus oram Cariæ littoralem, hodie *Lango*; valde ferax, ut proverbio diceretur, 'quem Cos non nutrit, hunc neque Ægyptus,' in eos quibus vix magna satisfaciunt. Eustath. Iliad. Ɛ. Apellis eximii illius pictoris patria fuit. In ea texebantur panni subtilissimi e bombyce: non procul autem purpura fiebat exquisita. Ergo vel de purpureis reipsa vestibus intellige locum hunc, vel de bombycinis candore eximio nitentibus. Vide Not. ad vs. 10. Od. 1. hujus libri. Lege et Plin. XI. 22. ubi, 'telas aranearum modo texunt ad vestem luxumque fœminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri rur-

susque texere invenit in Co mulier Pamphila,' &c. et cap. 23. 'Bombycas et in Co insula nasci tradunt, . . . fieri autem primo papiliones parvos nudosque, mox frigorum impatientia villis inhorrescere, et adversum hyemem tunicas sibi instaurare densas, pedum asperitate radentes foliorum lanuginem in vellera: hanc ab his cogi subigique unguum carminatione, mox trahi inter ramos, tenuarique ceu pectine,' &c. Falli porro Plinium constat: nec enim e foliis quibus insidet papilio, sed ex alvo sua promit tenuem istam lanuginem, filaque ac totum opus.

15 *Notis condita fastis*] In fastis perscribebantur nomina, anni, facta magnorum virorum: seu, fasti libri erant, in quibus conjusque diei annique gesta notabantur, ad memoriam posterorum. Cic. Epist. 'Decrevi ut in fastis ad eum diem Bruti nomen ascriberetur . . . Quod cum ego dabam Bruto, notam esse in fastis gratissi-

Quo fugit Venus? heu! quove color? decens
Quo motus? quid habes illius, illius,

Quæ spirabat amores,

Quæ me surpuerat mihi?

20

Felix post Cinaram, notaque et artium

nitor, quo agilitas abiit? Ecquid tibi restat ejus, ejus inquam, quæ amores exhabebat, quæ mihi me abstulerat, post Cinaram felix, et fumosa vultu artificiose et

~~~~~

comma ponunt Baxt. Gesn. et Wakef.—17 Var. lect. ap. Jones. *quone*. Pulmanni Diesth. *color*. 'Vulgo male inciditur post *decens*. Postulat sententia interpungi post *color*; ut recte Chabot. Bentl. Gesn.' Jani. Ita Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. *quo color? heu, decens Quo motus?* emend. Cuning. eumque secuti Sanad. Siv. Towers, et Francis. 'Cum non opus hac emendatione, tum per eam nimis affectatus ac declamatorius locus est.' Jani. —19 *Amores* edidit Jani, majusculo *A*, *anorem* Alt. 2.—20 Nonnulli codd. et edd. vett. *surripuerat*. Vid. Var. Lectt. ad 1. Od. 36. 8.—21 'Cynarem Alt. 2. Cynaram vulgo, sed v. sup. ad 1. 4. Cynaram? nota quo et artium emend. G. Best. Rat. Emend. Legg. c. 23. p. 257. Hoc vel ideo durum et minus probabile, quia post *quo fugit*, ad quod referri debet, jam interpositum fuit, *quid habes*. Omnino varie in his vss. interpungitur. Post *amores*, vs. 19. alii comma, alii colon, alii interrogandi signum, item post *mihi*, vs. 20. comma alii, alii signum interrogationis ponunt. In vs. 21. vulgo dno commata sunt, unum post *Cinaram*, alterum post *notaque*. Hoc posterius Bentl. sustulit, quanquam non primus, ut jactat, sed jam ante eum Ald. Asc. Mur. Vascos. et Rutgers. Equidem comma post *Cinaram* tollendum censeo, post *notaque* ferri posse, nec tamen necessarium esse puto. Jungunt Bentl. San. Gesn. *notaque et*, h. e. etiam, *gratarum artium*; ut 11. Od. 2. 6. 'notus animi pater-ni.' Sed hoc modo quid tandem esse posset miserius et languidius illo etiam? Potius junge, *facies felix notaque post Cinaram*, h. e. quæ soli Cinaræ faciei pulchritudine et fama cederet.' Jani. *jam notaque artium* Lips. 4. Best. in-

NOTÆ

mæ victoriæ memoriam volebam.' Sensus Horatii est: Sicut non redent anni Consulium aliorumve in fastis et annalibus scripti; sic prior ætas Lyces famose transacta non redibit. Juventus, forma, gratia dudum abierunt, nunquam reparabuntur aut redibunt.

18 *Quo motus*] Ubi decorus ille pridem incessus, gestus, et in saltando agilitas, quæ te spectabilem faciebant?

Quid habes illius, &c.] Quid jam habes residuum e pristina tua pulchritudine, qua fueram captus et mihi met ereptus? Virgil. Ecl. VIII. 'Ut

vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!'

19 *Spirabat amores*] Anacreon scripserat *παῖδα Κύπριν πνέουσαν*, puellam quæ Venerem spirat. Act. Apost. cap. IX. 'Ο δὲ Σαῦλος ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόβου. Saulus spirans minarum et cædis.

21 *Felix post Cinaram*] Uni cedens Cinaræ, elegantia scilicet et venustate: post Cinaram secunda. Vel, post mortuam Cinaram mihi tum demum adamata. Vide supra hujus lib. Od. 1. 4.

Notaque et artium Gratarum facies] Artificiose composita, fucis exornata: vel iis a natura dotibus instructa,

Gratarum facies: sed Cinaræ breves

Annos fata dederunt,

Servatura diu parem

Cornicis vetulæ temporibus Lycen;

25

Possent ut juvenes visere fervidi,

Multo non sine risu,

Dilapsam in cineres facem.

belle composito? At Cinaræ non longam vitam sors indulsit; diu conservatura Lycen longæve cornici ætate æqualem, ut adolescentes calidi queant videre facem in favillas redactam, haud absque ludibrio.

~~~~~

terpungit, Cinaram? nota quo et artium Gratarum facies? Sed, &c.—22 Gratarumque Locher. Multarum Land. Gratarum conj. With. facie conj. Dacer. dum neque faciem gratarum artium, neque faciem felicem post Cinaram, satis Latine dici, et tautologiam oriri e vulgari lectione putat, et nota artium Gratarum facie explicat, artibus gratis nota. 'Facile intelligi potest, quam insolens et putida dicendi forma foret facies artium, pro artes; quamque inanes omnino sint, quas Dacer. affert emendandi rationes.' Jani. Cynares Alt. 2.—23 Annos fata dedere emend. Cuning. eumque secuti Sanad. et Sivr. et sic Lips. 2. a m. sec.—26 Lips. 2. Possint ut.—28 Delatam Bentleii Græv. Delapsam nonnulli Lamb. plures Torr. omnes Pulm. duo Bersm. plures Bentl. Harl. 2. 3. 4. 5. 6. Mentel. Lips. 1. 4. Alt. 2. Dess. 2. Venet. 1492. Locher. Ascens. Fabr. Baxt. Jon. Dilapsam plures Lamb. antiquiss. Bland. Cruq. docente P. Nannio Miscell. III. 17. Harl. 1. Bentl. Leid. et Regin. et Acr. Ms. ap. eundem, item Francq. Lips. 2. 3. Alt. 1. Helmst. Venet. 1477. 1478. Vet. Comb. Basill. Cruq. Steph. Heins. Mur. Fab. Rutg. Dacer. Bentl. Cun. San. Gesn. Zeun. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. Francis, et Kidd. cinerem unus Bersm. Bentl. 1. Lips. 4. Dess. 2. improbante Jani.

NOTÆ

quæ amorem excitant et pelliciunt, quales frons hilis et aperta, oculorum fulgor, superciliorum nutus, genarum candor aliquo rubore distinctus. Quidam legunt facie; nec male.

24 Parem Cornicis vetulæ, &c.] Cornicis ætas diuturna, hinc dicta annosa III. Od. 17. vide ibi Not.

26 Possent ut juvenes, &c.] Ad hoc,

o Lyce, protraxisti vitam usque ad senectutem, ut esses ludibrio juvenibus, te videntibus mutatam et depravatam senio ac velut extinctam et in viles 'cineres dilapsam;' instar facis, postquam ingens lumen splendoremque emisit, tempore consumptæ et in favillas tenues et siccas redactæ.

ODE XIV.

AD AUGUSTUM.

Etsi Augusti jussu hæc Ode composita sit in honorem Claudii Tiberii Neronis, qui fratri suo Druso Vindelico bello conficiendo adiutor fuerat, Augustus tamen ipse fere utramque implet paginam. Noverat uter carior fuerat Augusto.

QUÆ cura Patrum, quæve Quiritium,
 Plenis honorum muneribus tuas,
 Auguste, virtutes in ævum
 Per titulos memoresque fastos
 Æternæ? O, qua sol habitabiles 5
 Illustrat oras, maxime principum;
 Quem legis expertes Latinæ.
 Vindelici didicere nuper,

Quod Senatorum, vel quod Populi Romani studium amplis honorum donis tuas, Auguste, virtutes in sempiternum propaget per inscriptiones et fastos memorium custodientes? o maxime Principum, quacumque Sol habitabiles terras illuminat, quem Vindelici Imperio Romano nondum subditi senserunt quantum re militari

~~~~~

Ode decima septima Libri quinti in Ed. Sanad. Epigraphe in Mentel. *Ad Plebem laudes Augusti.* Venet. 1492. Locher. et Ascens. *Augustum celebrat.* —1 Cuning. conj. *quæne Quiritium.* —4 Vulgo *fastos.* Sed *fastus* Bentleii Græv. a m. sec. codex Petavian. ap. Nic. Heins. ad Claudian. iv. Cons. Honor. 155. item Exc. Sax. Dess. 2. Franeq. Benth. Cuning. Jani, Bipont. Wetzell. et Kidd. Vid. Var. Lectt. ad iii. Od. 17. 4.—5 Farn. ap. Lamb. Exc. Sax. Mentel. et Alt. 1. *lux pro sol.* —6 Lips. 1. et Harl. 4. *Illustrat oras.* —7 Bonfin. Annot. l.ii. emend. *Quam,* h. e. quantum, idque probaturum

NOTÆ

Metrum idem quod 1. Od. 9.

1 *Quæ cura, &c.*] Præclarum et luminosum ex abrupto exordium hujus Odes, quæ ut elegantia dictionum et sublimitate materiæ, sic et arte et ingenio par omnino est quartæ hujus libri. Hic Tiberii sicut illic Drusi virtutes celebrat Poëta, utrobique vero gloriam omnem in Augustum confert, singulari prorsus industria et artificio.

2 *Honorum muneribus*] Publicis monumentis, statuis, inscriptionibus honorificis, &c.

4 *Memores fastos*] Commentarios publicos, quibus virorum illustrium nomina et facinora inscribuntur cum laude, ac posteritati commendantur, rebus per annos et tempora digestis et consignatis.

5 *Æternæ*] Non. Marcell. ex Varone, Rer. Human. lib. ii. 'Literisque ac laudibus æternare.'

O, qua sol habitabiles, &c.] Auguste, maxime Principum qui habitabili terra quacumque sunt ac dominantur.

8 *Vindelici*] Supra Od. iv.

Quid Marte posses: milite nam tuo
 Drusus Genaunos, implacidum genus, 10
 Brencosque veloces, et arces
 Alpibus impositas tremendis

valcus. Tuis enim exercitibus Drusus non semel strenue profligavit Genaunos immanem gentem, et Brencos celeres, castellaque Alpibus horrificis exstructa. Deinde

putat, quicumque emunctioris naris sit.—9 Dan. Heinsius posset nisi error operarum est, *militiæ nam tiro* Lips. 4.—10 ‘Mire variant codd. in Genaunis et Breunis. *Geraunos* nonnulli Lamb. Pulmanni Gemblac. 2. et Mentel. *Cenaunos* unus Cruq. in scholio. *Genaunos* nonnulli Lamb. Basill. et Baxt. qui Celticas, ut solet, et Britannicas etymologias, inanesque conjecturas proponit. *Genaunos* Lips. 1. *Genaunos* Brod. *Germanos* Pulmanni Diesth. Alt. 2. Zar. *Velonos* Lips. 4. *Belaunos* var. lect. ap. Jon. Sunt Velauni ap. Plin. III. 20. et Βελαῦνοι ap. Ptolem. II. 13. populi Vindelici. *Gelonos* Venett. Locher. Ascens. Mancin. Glarean. Sed quomodo huc veniant Geloni? de quibus vid. ad II. Od. 9. 22. [*Genaunos* Wakef.] *Genaunos* Acr. Porphy. [Harl. 1. 2. 3.] plures Lamb. antiquiss. et duo alii Blandd. Cruq. sine litura, Pulmanni Hunn. Gembl. 1. et Beller. libri Fabr. Gott. Lips. 2. 3. Franeq. Helmst. Dess. 2. Alt. 1. Flor. Medioll. Mur. Fabr. Lamb. Cruq. Torr. Heins. Steph. Rutgers. Fab. Dacer. Bentl. Cun. San. Jon. [Bipont. Mitsch. Wetzel. et Kidd.] Vera hæc hand dubie lectio, cum et ap. Strab. IV. p. 206. ubi olim erant Γεναῖοι vel Τεναῖοι, recte sint Γεναῖοι hodie, post Xyland. et Casaub. quorum vid. not. et apud Plin. III. 20. in Inscriptione e tropæo Alpium, inter gentes Alpinas devictas sint *Genaunos*, ut omnes ibi codd. exhibent, cum editt. perperam et corrupte habeant *Naunes*: vid. ibi Harduin. Facile ex *Genaunos* orti omnes memorati errores, etiam *Velaunos*, s. *Velonos*, unde inepte post amplius factum *Gelonos*. In eod. vs. *implacidum* unus Torrent. in *placidum* nemus Alt. 1. *Jani*.—11 *Brencosque* Lamb. e Strab. I. I. ubi olim erant Βρέγχοι, improbante Jani. sic etiam ed. Torr. item Baxt. Gesn. et Zeun. *Breucos* plures Lamb. ‘Sed non conveniunt huc Breuci, gens inferioris Pannoniæ. Vid. Ptol. II. 16. Strab. VII. p. 314. Plin. III. 25. Sueton. Tib. 9. ibique Torrent.’ *Jani*. *Brennos* Flor. *Brennos* Acr. Porphy. omnes Pulm. Harl. 3. 4. 6. libri Fabr. et nonnulli alii, ut Mentel. Altt. Franeq. Lips. 1. 4. Venet. 1492. Locher. Asc. Basill. Mancin. Mur. Fabr. Steph. Rutgers. Heins. Fab. Dacer. Cun. et Wakef. Etiam ap. Flor. IV. 12. 4. sunt *Brenni*. *Breucos* Comment. item antiquiss. et duo alii Blandd. Cruq. nonnulli Lamb. Lips. 2. a m. s. et Lips. 3. Dess. 2. Helmst. Cruq. Bentl. Sanad. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Francis, Pine, Talbot. Sandby, et Kidd. ‘Probat etiam Torrent. et Turneb.

NOTÆ

9 *Milite nam tuo*, &c.] Tuis nimirum auspiciis tua felicitate hostes devicit Drusus.

10 [*Genaunos*] *Genaunos* . . . *Brencosque* [*Brennos*] Alii frustra, *Geraunos*, *Tenaunos*; item *Breunos*, *Brencos*, &c. Ex Strabone, diserte Genauni et Brenni partem Alpium exteriorem cum Noricis et Vindelicis habitabant. Unde noster mox, *arces Alpibus im-*

sitas. Vide Flor. IV. et Vell. Patercul. antea cit. Od. IV. hujus libri.

Implacidum genus] Ex Strab. cit. cum illi urbem expugnarant, non viros occidebant solum, sed infantes etiam masculos, immo mulieres prægnantes, si masculis gravidas vates respondissent.

12 *Alpibus tremendis*] Ob nives et præruptas cautes, aditu difficillimas,

Dejecit acer plus vice simplici.

Major Neronum mox grave praelium

Commisit, immanesque Rhætos

15

Auspiciis pepulit secundis ;

Neronum major natu acriter depugnavit, et felicibus auspiciis tuis repressit Rhæ-

*****

Adversar. xiv. 17. Sunt quoque *Breuni*, juncti Genaunibus, ap. Plin. iii. 20. in Inscriptione Alpina, ubi summa librorum constantia: item *Βρεῦνοι* vel *Βρευνολ* ap. Ptolem. ii. 13. et ap. Strab. i. l. hodie quidem, post Xyl. et Cassanb. Facile ex *Breunis* corrumpendo orti *Brenni*, item *Breuci* et *Brenci*. cf. Cellar. Descr. O. A. tom. i. lib. ii. c. 7. Mox in eod. vs. *feroces* Lips. 3. pro var. lect. *Jani*.—13 ‘Cuning. conj. *disjecit*. Illud *plus vice simplici* in omnibus editt. ad antecedentia trahitur, puncto post *simplici* posito. Scholiastæ et veteres Intpp. ita explicant, ut dicatur Drusus illis populis non simplicem, sed duplicem vicem reddidisse, h. e. alterum tantum malorum et cladis, quam dedissent, intulisse. Quæ quam dura sit ratio, ad sentiendum facile est. Attamen eam probat Gesn. vel de fortunæ vicibus cogitandum putat, et exponendum: non sine periculo. Alii expl. *plus vice simplici*, h. e. plus semel, non semel, i. e. sæpius, vel (ut Sanad.) bis. Sed etiamsi, quod jure dubitatur, satis rectum et Latinum esset *vice simplici* positum sic simpliciter pro, semel: tamen illud *plus vice simplici*, sive hoc, sive alio modo explicetur, incredibiliter friget, et nescio quomodo languidum et miserum est, junctum quidem et additum magnificæ, quæ præcedit, sententiæ. Contra, qui sequuntur, vs. 14–16. mihi semper pro majestate reliqui Carminis nimium vel ad orationem jejuni et vulgares visi sunt, vel ad ipsam sententiam exiles angustique. Nam quis non offendatur eo, quod post tam splendidum rerum a Druso gestarum elogium, sic frigide unicum praelium memoretur, a Tiberio factum, qui tamen inprimis hic laudandus esset? Cum in bello Vindelico pluribus præliis Neronæ aggressos esse et vicisse barbaros constet; eorum præliorum unum tantum Tiberio, cetera omnia Druso, assignasse hoc tali in Carmine putemus Horatium? Denique unico illi prælio quomodo tandem conveniat eorum, quæ statim sequuntur, magnificentia, plures sane atrocis belli labores declarans? Sed omnibus his malis medetur, arbitror, ita mutata interpunctio, ut *plus vice simplici* ad sequentia pertineat, quæ nunc nescio quomodo vigere ac animari videntur, dum et sententiæ vis augetur, et exquisitior ornatioque orationis decor existit: quemadmodum præcedenti sententiæ molestum sic additamentum demitur. *Jani*.—15 Variant hic etiam libri in *Rhætorum* scriptura. Vid. Var. Lectt. ad iv. Od. 4. 17.—16 Pul-

NOTE

atque, ut ait Florus, ‘quo bellum non posse ascendere videbatur.’ Adde ‘gentes numero frequentes, feritate truces,’ &c. quod habet Vell. Patere.

13 *Plus vice simplici*] Nonnulli sic interpretantur: non simpliciter vices reddens hostibus, sed multo acceptis majora iis mala et damna invehens.

14 *Major Neronum*] Claudius Tiber. Nero, de quo supra, Od. iv. Is

Druso fratri datus adjutor ac in subsidium missus præclare bellum conficit, ut fuse narrat Vell. Patercul.

Rhætos] Supra Od. iv.

16 *Auspiciis pepulit secundis*] Auspiciis Augusti fretus.

Pepulit] Recte et ex fide historiæ. Nam quos perdomitos adulatorie Velleius scribit, verius coercitos duntaxat ait Suetonius, Octav. cap. 21. Vide

Spectandus in certamine Martio,
Devota morti pectora liberæ

Quantis fatigaret ruinis:

Indomitas prope qualis undas

20

Exercet Auster, Pleiadum choro
Scindente nubes, impiger hostium

Vexare turmas, et frementem

Mittere equum medios per ignes.

Sic tauriformis volvitur Aufidus,

25

Qui regna Dauni præfluit Apuli,

tos feroces: spectari dignus in prælio Martis, quam magnis cladibus vexaret corda neci pro libertate addicta; ucer exagitare hostium culervas, et agere frementem equum per medias flammæ, fere quomodo Notus agitat mare turbatissimum, Vergiliis nubes rumpentibus. Aufidus tauri formam habens et Dauni Apuli regionem

~~~~~

manni Hunn. *Auspiciis repulit.*—17 ‘Vulgo inciditur post Martio. Mihi venustior et gravior esse sententia videbatur, commate post *Spectandus* posito.’ *Jani.* *Spectator* legit Jever. ad Lucan. III. 66. i. e. probatus. Ovid. *Heroid.* Epist. xv. 193.—19. 20 Dess. 2. Lips. 2. a m. pr. *fatigavit.* Var. Lect. ap. Jones. *fatigavit ruinis Indomitos!* Bentleii Gal. etiam *Indomitos.* Benth. emend. *Indomitus*, quia Poëta Rhætos, quos modo ‘fatigatos’ dixerit, non potuerit comparare undis *indomitis.* ‘Sed hoc est arguere. Et quis possit h. l. ferre *undas* sine epitheto? Bene habet *Indomitas*, omnium librorum lectio.’ *Jani.*—24 Pro *ignes*, quod habent omnes libri, Benth. conj. *enses*, insectissime, ait Cuning. At ap. Sil. Ital. XIV. 176. legitur: ‘per medios ignes, mediosque per enses.’ Cf. xv. 41.—26 *Qua* emend. Benth. non male, inquit

NOTÆ

et Euseb. Chron. ad Olympiad. 193.

18 *Devota morti pectora liberæ*] Mori paratos potius libertate fruantes, quam vivere serviendo.

20 *Indomitas prope qualis, &c.*] Similitudine conglobata rem illustrat, et mirum quantum anget. Ne leviter præteri, lector, istas ingenii opes.

21 *Auster*] Ventus meridianus excitandis tempestatibus famosus, ut alibi fusius annotavi.

Pleiadum] Septem stellæ sunt inter arietis candam et tauri collum, quarum ortus occasusque nimbos ac tempestates ciet. *Choro*] Ex Hygino Astron. II. 22. ‘Pleiades choreas ducere existimantur.’ Ita dictæ, vel quasi *παιδονες*, plures; vel potius a

πλέω, *navigo*; quia navigandi tempus indicant ortu suo matutino, scilicet circa æquinoctium vernum: hinc et Latinis Vergiliæ dicuntur a vere. Harum meminit Cic. de Nat. Deor. II.

24 *Medios per ignes*] Per medium pugnae fervorem, hostium cuneos perumpendo: vel per accensos revera ab hostibus ignes, per incensa castra, &c.

25 *Tauriformis Aufidus*] De eo flumine, III. Od. ult. et hujus lib. Od. 9. *Tauriformis*, qui rapido cursu, et allisis ad ripas aquis, ingens murmur edat, quasi tauri mugitum. Hinc nomen et fabula. Alias alii sed longius et perperam etymologias petunt.

26 *Dauni Apuli*] I. Od. 22. 14. II.

Cum sævit, horrendamque cultis
Diluvium meditatur agris;

irrigans ita fluit rapide quando grassatur et magnam eluvionem parat agris cultis;

Cuning. et sic legendum contendit Animadv. ix. p. 379. 'Omnino non mala emendatio est, sed neque necessaria. Quomodo enim, ut ait Bentl. subtilem Geographum agat Horatius, si legamus *Qui*, id ego non video. Ad ornatum spectat versus, non ad docendum situm flavii.' Jani. 'Daunū pro Daunii lego, a recto Daunium. Daunus enim, urbis conditor, intelligi hic nequit; nam is ex Illyrico venit, adeoque Apulus vocari non potest; neque urbs Daunus ipsa erit, tum enim *Apulæ* legendum foret. Sed Daunium nentro genere agnovit hic Horatius, qui hoc oppidum ideo Apulum vocat, ut distinguat ab alio Dannio oppidulo Thraciæ, ut Steph. B. voluisse videtur, qui *τεῖχος Θράκης* urbem notat.' Jever ad Lucan. i. 549. Vide ad i. Od. 22. 14. Mox *perfluit*, nonnulli Lamb. unus Bersm. Lips. 3. 4. Dess. 2. Venet. 1492. Locher. Ascens. Gryph. Basill. et Lamb. *præfluit* plures Lamb. (cui et probatur,) tres Blandd. Cruq. omnes Pulm. optimi Torr. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Mentel. Lips. 1. 2. Franeg. Altt. Helmst. Ald. Mur. Cruq. Torr. Fabr. Steph. Heins. Rutg. Fab. Dacer. Cun. Sanad. Baxt. Jones. Jani, Bipont. Gesn. Zeun. Francis, Towers, Mitsch. Wakef. Wetzel. Comb. et Kidd. Vide supra ad iv. Od. 3. 10.—27 Lips. 2. *Dum sævit*.—28 *Diluvium meditatur* Acr. Porphy. Comment. Cruq. Serv. ad Virg. Georg. iii. 153. *Æn.* iv. 171. sex Lamb. plures et meliores Cruq. et Torrent. Pulmanni Gembl. 1. et Beller. 2. 4. unus Bersm. libri Fabr. et Gesn. tres Bentl. Franeg. Lips. 3. 4. Alt. 2. Helmst. Harl. 2. 3. 5. Venet. 1478. Lamb. Cruq. Torr. Mur. Fabr. Steph. Heins. Fab. Dacer. Baxt. Gesn. Burm. San. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Gesn. Zeun. et Comb. *minitatur* Non. Marcell. iii. 84. nonnulli Lamb. tres Cruq. Pulmanni Hunn. Gembl. 2. et Diesth. unus Bersm. plures et vetustiores Bentl. Harl. 1. 4. 6. Mentel. Dess. 2. Alt. 1. Lips. 1. 2. Venet. 1492. Locher. Ascens. Basill. Rutgers. et plures, sed hodie inprimis Bentl. et Kidd. 'Priorem lectionem cum agnoscit tum jam reprehendit Porphy. 'Male dixit, *meditatur* diluvium, quia in ipso actu est, nec debet cogitare aut condiscere id, quod jam facit.' Contra Serv. l. l. '*meditatur*, i. e. infert, exercet; nam in ipsa meditatione exercitium et actus: sciendum tamen est, hoc hodie in usu non esse.' Male vero uterque Grammaticus. Nam neque *meditatur* esse potest pro, infert, neque omnino pingitur a Poëta fluvius inferens jam diluvium, sed illaturns, sive parans demum, dum sævit adhuc intra alveum suum. Bentl. prætulit *minitatur*, non ob illam Porphyrii reprehensionem; nam non magis id verbum ad actum præsentem pertinet, quam *meditatur*: sed primum, ob Nonii et antiquiorum codicum (suorum scilicet) auctoritatem; deinde, quia verbo 'sævire' aptius jungatur 'minitari,' quam 'meditari,' quod dissimulatam celatamque iram significet; denique, quia præsentis aliquid et fortins declaret 'minitari,' quatenus 'minitemur' in præsens, 'meditemur' in longinquum. Alteram et tertiam rationem pro argutiis et cavillationibus habebit, cuiusque erit sensus poeticius. Nonius autem, ut jam recte vidit Sanad. vel corruptus illo loco est, vel glossemia amplexus. Nam profecto *meditatur* longe non solum exquisitis

NOTÆ

Od. 1. sub finem. Item Od. vi. hujus libri.

27 *Cum sævit*] Quando exundat, agrisque infert vastitatem, et 'sternit

sata læta, boumque labores;' quod canit Virgil. *Æneid.* ii.

28 *Meditatur*] Dictio perelegans, pro qua inepte alii, *minitatur*.

Ut barbarorum Claudius agmina
 Ferrata vasto diruit impetu, 30
 Primosque et extremos metendo,
 Stravit humum, sine clade victor ;
 Te copias, te consilium et tuos
 Præbente Divos : nam tibi, quo die
 Portus Alexandria supplex 35
 Et vacuum patefecit aulam,

sicut Tiberius Nero Barbarorum copias armis instructas ingenti strage cecidit, atque primos et ultimos sternens terram operuit cadaveribus, victor absque damno ; te milites, te consilium, te Deos tuos suppeditante. Enimvero quo die Alexandria supplicans tibi portus et aulam desertam aperuit, post tertium lustrum fortuna obsecun-

atque andaciis, et sic magis et poëticum et lyricum, sed etiam augustius et gravius, huiusque et Carminis et loci majestate dignius verbum est, quam *minitatur* ; quod quidem mature pro interpretamento allitum et hinc a librariis, quorum captui magis conveniret, in contextum illatum fuisse, luce clarius est. Omnino hæc etiam Metaphora est, cum dicitur ‘ *minitari* ’ res inanima ; sed nonne multo eadem vulgarior et tritior, quam ubi ‘ *meditari* ’ dicitur ? Omnia hæc agnoscere noluit Bentl. ut modo ab aliis discederet. *Jani. horrendaque cultos Diluvie metit ater agros* conj. ap. Jones.—30 Florent. et Venet. 1486. *diripuit*, forte pro ‘ *diripuit*, ’ ut ‘ *surpuit*, ’ inquit Gesn.—31 *Primosque extremos* Lips. 4. *Primosque extremosque* Dess. 2.—32 Nonnulli codd. ut Lips. 2. Alt. 2. Venet. 1492. Locher. Ascens. Basill. Venet. ap. Zenn. Glarean. Mur. et Fabr. *Stravit humi.* Harl. 6. *sine clade.*—34 *Præbente duces* Lips. 4. ‘ Comma, quod vulgo est post *tibi*, esse debet post *nam*, ut facile elegantiae sensus docet. ’ *Jani.*—35 *Alexandria* nonnulli codd. et edd. ex his Lamb.

NOTÆ

29 *Barbarorum*] Rhætorum.

Claudius] Tiberius Nero, de quo ante.

32 *Sine clade victor*] Ex Velleio Patere. cit. ad Od. iv. hujus libri, ‘ *Sine ullo detrimento commissi exercitus : quod præcipue huic duci semper curæ fuit,* ’ &c.

33 *Te copias, te consilium, &c.*] Omnis ergo laus et gloria victoriae cessit Augusto, cujus auspiciis Tiberius victor extiterat. Nam solius Imperatoris etiam absentis valere auspicia ad gerenda bella veteres existimabant. Et hinc ad eum semper victoriam referebant, cujus auspiciis debellatum fuerat. Sueton. Octav. cap. 21. ‘ *Domuit partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam . . . Item Rhætiam,*

et Vindelicos, ’ &c. Ovid. Trist. ii. ‘ *Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnās : Auspiciū cui das grande, Deosque tuos.* ’

34 *Nam tibi, quo die, &c.*] Quo die captam Alexandriam victor intrasti, eodem die post annos quindecim per Tiberium Rhætios debellasti, secundosque exitus et optatum decus habuisti.

Quo die] Ultimo die Sextilis mensis, ann. U. C. 723. prior illa de Antonio et Cleopatra victoria Augusto contigerat ; posterior autem de Rhætis, Vindelicis, &c. ann. U. C. 738. Clemens Alexandrinus Stromat. lib. i. post medium hunc Horatii locum affert. Vide Euseb. Chron. Sueton. Vell. Patercul. Flor. &c.

Fortuna lustrō prospera tertio
 Belli secundos reddidit exitus,
 Laudemque et optatum peractis
 Imperiis decus arrogavit. 40
 Te Cantaber non ante domabilis,
 Medusque, et Indus, te profugus Scythes
 Miratur, o tutela præsens
 Italiæ dominæque Romæ!
 Te, fontium qui celat origines, 45

dans prosperum militiæ finem præbuit, et honores expetitamque gloriam confectis expeditionibus tribuit. Te Cantaber antea invictus, et Medus atque Indus, te Scythia vagus reveretur, o Cæsar certum columen Italiæ ac Romæ Principis! Te

////////

Sanad. Towers, et Francis. Sed plures et meliores, ut Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. *Alexandrea*, quorum auctoritatem sequuntur Venett. Locher. Asc. Basill. Mur. Fabr. Cruq. Torr. Steph. Heins. Rutg. Fab. Dacer. Baxt. Benth. Cun. Jon. Gesn. Zeun. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. '*Alexandrea* etiam in nummis et monum. Vid. Anton. Augustin. Anft. Num. Dial. III. p. 42. Gruter. Inscr. CCCLXXVI. 3. DXXV. 2. Præfert eam scripturam etiam Broukhus. ad Propert. III. 11. 33. et nostro in loco Priscian. lib. II. p. 588. cum alias utraque scriptura usitata sit, e Gr. 'Ἀλεξάνδρεια.' Jani. —42 *Indus profugusque Scythes* Lips. 3.—45 Faërn. et Jannoct. Lambini, ce-

NOTÆ

35 *Portus*] Quidam legunt *portas*.
Alexandrea] Alexandri opus, ab eo Magna etiam olim dicta, urbs Ægypti primaria, portum habet commodissimum emporiumque celebre.

36 *Vacuum patefecit aulam*] Cum in eam urbem confugissent Antonius et Cleopatra, invadentibus Romanis demum, ille sibi manus attulit violentas, deportarique semianimis voluit in Mausoleum a Cleopatra conditum, quo et hæc se recepit. *Vacuum ergo aulam* victor Augustus reperit.

39 *Peractis Imperiis, &c.*] Confecto jam bello Rhætico et Vindelico, item Pannonico atque Germanico: finitis expeditionibus, feliciterque orbe pacato. Vide Od. seq.

Optatum decus] Hoc alii referunt ad Tiberium, qui ob res bene gestas et

confectas, ovans urbem ingressus est: melius alii ad Augustum, cui decretum demum sunt honores divini, dominatusque perpetuus.

41 *Te Cantaber, &c.*] Adverte, studiosè lector, amplificandi ubertatem et felicitatem, verborum dictionumque copiam et lumen. De Cantabris II. Od. 6. init. III. Od. 8. ubi, 'Servit Hispanæ vetus hostis oræ Cantaber, sera domitus catena.'

42 *Medusque, et Indus*] I. Od. 12. III. Od. 8.

Scythes] I. Od. 19. et 35. II. Od. 9. in fine. III. Od. 8. et 24.

43 *Tutela præsens Italiæ*] III. Od. 5. 'Præsens Divus habebitur Augustus.' Virgil. Ecl. 1. 42. 'neque servitio me exire licebat Nec tam præsentes alibi cognoscere Divos.'

Nilusque, et Ister, te rapidus Tigris,
Te belluosus qui remotis
Obstrept Oceanus Britannis,

Nilus aquarum scaturiginem abscondens, te Danubius, te vehemens Tigris, Te Oceanus belluos educans qui separat Britannis obmurmurat, te regio Galliae mortem

////////

lat originem.—46 *Nilusque, te Ister* Helmstad. a m. sec. *Ister rapidusque Tigris* Lips. 3. et Mentel. et *rapidus Tigris* Lips. 4. *te trepidus Tigris* ed. Gryph.—47 *Te belluosus* Bentl. Cuning. Wakef. et Kidd. Sed vid. Cellar. Orthogr. Lat. ed. Harles. tom. I. p. 188. *qua remotis* conj. Bentl. Vid. Var. Lectt.

NOTÆ

46 *Nilus*] Metonym. pro Ægypto provicta, quam rigat et fœcundam reddit exundatione sua fluvius ille vel solo notus nomine. De eo plura III. Od. 3. 48. *Fontium qui celat origines.* Plin. lib. v. cap. 9. ‘Nilus incertis ortus fontibus,’ &c. Ita quidem veteres: at modo compertus est oriri duobus e fontibus in Æthiopia superiori regnoque Abassenorum, in terra Sacahala, inter excelsos montes; augetur vero primum fluviis Gema, Kelti, Branti, aliisque subinde compluribus. De Nili origine nuper dissernit erudite Isaacus Vossius; necnon Michaël Ant. Bandrandus in suo Lexico seu Commentario ad Philipp. Ferrarium.

Ister] Sen Danubius, fluvius Germaniæ maximus, per ostia sex aut septem in Euxinum mare labitur. Ammian. Marcell. Ptolem. &c. Synecd. pro Germania, quam ‘sic perdomuit Tiberius Nero, ut in formam pæne stipendiariæ redigeret provinciae: quare tum alter triumphus cum altero consulatu ei oblati sunt.’ Vell. Paterc. lib. II. jam sæpe citato. Vel potius intelligendi sunt provicti populi ad Istrum usque, scilicet Vindelici, Pannonii, Daci, &c.

Rapidus Tigris] Is Armeniæ fluvius oritur e montibus Ararath, Euphratem recipit, in sinum Persicum effunditur. Supra omnes Asiæ fluvios ra-

pidus, nomen adeptus est; eo quod tam velox esse videatur quam sagitta, quæ tigris appellatur apud Medos. Vide Plin. VI. 27. Porro judicantur hic Parthi, qui Armenia, quam tenebant, Augusto jubente cesserunt, immo signa victis Romanis erepta ultro remisissent, ut dictum est, III. Od. 5.

47 *Te belluosus qui, &c.*] Oceanus Britannicus pro ipsa Britannia Major, quæ modo Anglia nuncupatur. Nam ab hujus insulæ primoribus ad Augustum missæ sunt legationes ad amicitiam ejus deprecandam: ut annotavi, ad III. Od. 5.

Belluosus] Novum epithetum, sed aptissimum: quod ut intelligas, lector, consule Plinium, IX. 5. ubi sic habet: ‘D. Augusto legatus Galliae scripsit, complures in littore apparere exanimis Nereidas... Tiberio Principe contra littus insularum Lugdunensis provinciae belluas amplius trecentas simul reciprocans destituit Oceanus, miræ varietatis et magnitudinis: nec pauciores in Santonum littore; interque reliquas, elephantos et arietes... expulsam belluam in littora Gaditana, cujus inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita sexdecim fuissent, deutes ejusdem centum et viginti, maximi dodrantium mensura, minimi semipedum. Belluæ, cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romæ apportata ex oppido Ju-

Te non paventis funera Galliae
 Duræque tellus audit Iberiæ:
 Te cæde gaudentes Sygambri
 Compositis venerantur armis.

50

haud timentis, atque Hispania ferocæ veneratur. Tibi crudeles Sygambri conditis armis obtulerant.

////////

ad vs. 26.—49 Bentleii Cantab. et alius recentior, item Acron Ms. ap. eundem, et Lips. 1. *paventes*. Atqui ita edidere Bentl. Cuning. Wakef. et Kidd. nam sæpius dici 'Gallias' plurali numero.—50 Bentl. et Kidd. *Iberiæ*. Vid. Var. Lectt. ad 1. Od. 29. 15.—51 *Sicambri* est lectio vulgata. *Sygambri* optt. codd. et edd. teste Oudendorp. ad Sueton. Octav. cap. 21. Vide Var. Lectt. ad 1v. Od. 2. 36. et ad Propert. 1v. 6. 77.—52 *Depositis v. armis* conj. Cuning. *Cum positis* var. lect. ap. Jones.

NOTÆ

dææ Ioppe, ostendit inter reliqua miracula in Ædilitate sua M. Scaurus, longitudine pedum quadraginta, altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali.

48 *Britannis*] De adjectis Augusti Imperio hisce populis, dixi 111. Od. 5. 3. Jam qui sint illi dicendum. Insula est in Oceano Septemtrionali maxima, olim Albion dicta, Galliæ obversa, Britannis pridem habitata. Hos avitis sedibus expulerunt Angli Germanica natio, circa annum Christi 441. In Cismarinam porro migrantibus illis regionem, quæ prins Æmoria dicebatur, exinde Britannia Minor vocata, et nunc pars est regni Francorum.

49 *Non paventis funera Galliae*] Galli

præ ferocitate mortem spernebant adeo ut, imminens evidensque vitæ periculum declinare cum possent, minime tamen vellent: forte quod metempsychosin a Druidis edocti spem reviviscendi conciperent. Hinc et coronati pugnabant. Testis Ælianus, Var. Hist. xii. 18. Cæsar Bell. Gall. vi. 13. 'In primis Druides hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; atque hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto,' &c.

50 *Duræ tellus Iberiæ*] Hispani labore et militia indurati. Vide supra Not. hujus libri Od. v. 28.

51 *Sygambri*] Supra, hujus lib. Od. 11. 36. Not.

ODE XV.

AUGUSTI LAUDES.

Extrema hac Ode civiles Augusti landes per capita atque summatim dicturus, fingit se ab Apolline Augusti numine admonitum, ne amplius res bellicas lyra sua tractare velit.

PHŒBUS volentem prælia me loqui

Meditantem me canere certamina et urbes expugnatas Apollo cithara objurgavit,

Victas et urbes, increpuit lyra,
 Ne parva Tyrrhenum per æquor
 Vela darem. Tua, Cæsar, ætas
 Fruges et agris retulit uberes,
 Et signa nostro restituit Jovi,

5

ne vela exigua committerem Tyrrheno mari. Tuum, Auguste, ævum revocavit agris messem fecundum, nostroque Jovi reddidit vexilla arrogantibus Parthorum

~~~~~

Ode decima nona Libri quinti in Ed. Sanad. Epigraphe in Venet. 1492. et Locher. *Augustum celebrat.* Ascens. *Rursus Augustum celebrat.* Sivr. *Ad Augustum pacificum.* 'Porphyrion sic: 'Quidam separant hanc Oden a superiore, sed potest illi jungi, quoniam hic laudes dicuntur Augusti.' Unde intelligitur, vulgatam illius ætate et usque receptam eam rationem fuisse, in codd. quoque, ut hæc duo Carmina in unum conjungerentur. Atque etiam Cruq. in codd. sine ulla distinctione adhærentem hanc Oden superiori reperit. Facile et argumenti affinitas et metri similitudo ei errori occasionem dedit. Nam novum hoc esse Carmen atque a præcedente diversum, quis non videat? *Jani.*—1 *Phæbus volente conj. Torrent. et Gesn. in Thes. L. L. v. 'increpare.'* Lips. 4. *præmia me loqui.*—2 'Post increpuit comma ponunt Cruq. Steph. Jones. et quicumque jungunt *loqui lyra*, idque male.' *Jani.*—4 *Helmsstad. a m. pr. et tua: idem ut tua a m. sec.*—5 'Hic etiam multi codd. *restitu-*

NOTÆ

* Metrum idem quod supra 1. Od. 9.

1 *Phæbus volentem, &c.*] Perperam certe nonnulli codices Oden hanc præcedenti junctam habent et continnam. Immo Poëta in Augusti laudes passim effusus, ut annotavi antea, cum ceteris omnibus ipsique Augusto satisfaceret, ipse vero sibi nunquam satisfacit. Hinc est quod istic a Phæbo se ait monitum atque oburgatum, quod laudandum Cæsarem pro meritis singularibus assumeret, qui omni esset laude major: sicque novum laudis genus contextit. 111. Od. 3. similiter: 'Quo, Musa, tendis? Desine pervicax... Magna modis tenuare parvis.'

2 *Increpuit lyra*] Vulgo jungunt vocem, *lyra*, cum verbo, *loqui*: sed profecto dñriusculus foret contextus; nec tam disjuncta opus est connectere ad optimum sensum. Arbitrari esto, lector emunctæ naris.

3 *Ne parva Tyrrhenum, &c.*] Ne vel-

lem exigua cymba navigare ingens æquor, id est, ne tenni facultate dicendi præditus ad magna Augusti merita laudibus extollenda me accingerem, infelici exitu. Ita modestiæ suæ quidem Horatius, Augusti vero magnitudini diserte velificatur. De mari Tyrrheno 1. Od. 11. 6. et alibi. Hic vero pro quolibet vasto mari ponitur, per Metonymiam.

4 *Tua, Cæsar, ætas Fruges et agris retulit uberes*] Hac ætate tua cultos videmus agros, nberesque messes habemus per providentiam tuam; cum antea bellis civilibus aut hostilibus sterilitas et vastitas rura deformarent atque depopularentur. Supra Od. v. hujus libri.

6 *Signa nostro restituit Jovi*] Reposita sunt in Jovis Capitolini templo signa Romana, ibidem servari solita; quæ quidem, proffigatis Crasso Antonioque, Parthi ademerant, templorumque suorum parietibus et colum-

Derepta Parthorum superbis
Postibus, et vacuum duellis
Janum Quirini clausit, et ordinem

vulvis ablata: obseravit Janum Quirini bellis vacuum: justas etiam leges et modum

*****

lit. Jani. Sed vid. var. lect. ad II. Od. 1. 28.—7 *Derepta* omnes Lamb. præter duo, omnes Pulm. tres Bersm. aliique plurimi, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Lipss. 1. 2. 3. 4. Dess. 1. 2. Altt. 1. 2. Helmst. tum Venett. Locher. Ascens. Basill. Mur. *Derepta* duo Lamb. et unus Cruq. cum litura, duo Blandd. Cruq. sine litura, Mentel. Franeq. Lamb. Cruq. Torr. Fabr. Heins. Steph. Fab. Rutg. Dacer. Bentl. Baxt. Cnn. Sanad. Jon. Gesn. Zeun. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzcl. Wakef. Comb. et Kidd. Et sic esse debet. cf. N. Heins. ad Ovid. M. III. 52. Vide ad III. Od. 5. 21. et III. Od. 28. 5.—8 *Hostibus* pro *Postibus* Commentator ap. Cruq.—9 *Fanum* conj. Mur. et Passerat. ap. Lamb. et sic Brod. Cui tandem probari possit talis lectio? *Eanum* reperit Passerat. in cod. Rom. (vid. Lamb.) item Marcil. in suis. Omnino Janus etiam Eanus dictus antiquitus. vid. Macrob. Sat. 1. 9. *Quirini* omnes codd. et vulgo editt. quod esset, templum Jani a Romulo conditum. *Quirinum* conj. Passerat. ap. Lamb. (cui neque ipsi displicet) et Gronov. ad Sueton. Aug. 22. et sic edidere Baxt. Cnn. et Jon. probante Cl. Oudendorp. ad Sueton. 1. 1. Nullus dubito, quin Horatius ita scripserit. Nam primum nihil omnino faciebat ad rem præsentem Romuli conditoris mentio, et sane Numa potius memorandus erat, qui certe primus Janum belli pacisque indicem fecisset. Quod Sanad. putat, *Janum Quirini* dici, ut distingueretur ab aliis, quæ Romæ essent, Jani templis, id quam frigidum sit, non opus est ostendere. Deinde solenni et religioso nomine *Janum Quirinum* appellatum fuisse, hoc inprimis etiam in argumento, docent dicta in Obs. Igitur, tam perfecto et

NOTE

nis suspenderant velut ἀναθήματα, non sine ingenti sua superbia, parique ignominia Romani nominis. Verum illi Augusto obsequentes restituerunt vexilla nostra. III. Od. 5. Vide Justin. lib. XLII. in fine. Sueton. Octav. cap. 21. &c. uenon Pers. Sat. vi. 45. Memineris autem hæc a Poëta non temere Augusto sæpius occini, quod nosset perquam grata esse: nam et cusi sunt nummi cum hac epigraphe, SIGNIS RECEPTIS, et Marti Vindici fanum Cæsar ædificavit. Testis Dio.

9 *Janum Quirini clausit*] Templum scilicet Jani conditum et consecratum a Quirino, seu Romulo, Augustus finitis bellis clausit. De Jano fuisse disserit Macrob. Satural. 1. 9. 'In sacris,' inquit, 'invocamus Janum Geminum . . . Janum patrem, quasi

Deorum Deum . . . Janum Quirinum quasi bellorum potentem ab hasta quam Sabini curim vocant. Janum Patultium, et Clausium; quia bello valvæ ejus patent, pace clauduntur.' Causam porro et originem istius ritus petit a bello Sabino; quo, irruentibus in urbem 'per patentem portam Janualem hostibus, ex æde Jani magna torrentium vis erupit, hostesque undis scatentibus, ferventi aqua, rapidaque vortigine' aut exussit aut devoravit. 'Ea re placitum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto Deo, fores reserarentur.' Sed et facile est augurari, ideo Jani templum belli temporibus apertum, ut ad eum populi vota precesque deferrent, quem 'bellorum potentem' credebant. Ita Macrob. mox cit.

Clausit] Sueton. Octav. cap. 22.

Rectum evaganti fræna licentiæ

10

imposuit licentiæ effrænata: abstulitque flagitia: necnon antiquas reparavit dis-

*****

pleno dignitatis in Carmine, tam et gravem sanctamque, et aptam præsentī argumento, appellationem neglexisse Poëtā, et maluisse dicere *Janum Quirini*, quo vix quicquam exilius aut jejuniū dici poterat, quis tandem sibi persuadeat? Pro *Jano Quirino* recte eodemque sensu dici posse *Janum Quirini*, neque quicquam inter utrumque interesse, quomodo Bentleius et Gesnerus, tanti Viri, contendere potuerint, nondum equidem capio; neque exaudio *κακοφωνίαν* in *Janum Quirinum*. Denique facile, idque mature, librario- rum vel negligentia vel incititia *Quirinum* in *Quirini* mutavit. Vulgata lectio, *clausit*. sed *clusit* emend. Cui. quæ haud dubie vera lectio. Nam semper in hoc argumento scribitur *clusit*, non *clausit*, in nummis et inscriptis. ut ap. Gruter. XLIX. 4. item in optimis codd. ap. Sueton. Aug. 22. (ubi vid. Oudend.) Flor. IV. 12. 64. et alibi. Et credere possumus, Poëtā, idque lyricum, hac tam et solenni et prisca doctaque forma hic uti non meminisse? Sine dubio *clausit* e glossemate est. *Jani*.—10 *Rectum vaganti* Pulmanni Diesth. *R. vaganti* Dess. 1. *R. et vaganti* Harl. 2. 3. 4. 6. nonnulli Lamb. et Cruq. plures Torrentii, duo Bersmanni, Pulmanni Hunn. Gemblac. 2. et Beller. Mentel. Lips. 1. a m. pr. Lips. 2. a m. sec. Lips. 3. 4. Helmstad. Dess. 2. Venett. Locher. Ascens. Mur. Basill. Steph. Rutgers. *Rectum evaganti* Porphy. unus Vat. Jannoct. Faërn. Torn. Russard. Nicot. Cler. ap. Lambinum, tres Blandd. Cruq. nonnulli Torrent. Pulmanni Gemblac. 1. unus Bersmanni, Harl. 1. 5. Lips. 1. a m. sec. Lips. 2. a m. pr. Lamb. Cruq. Torr. Fabr. Heins. Fab. Dacer. Baxt. Bentl. Cuning. Sanad. Towers, Francis, Jani, Mitsch. Bipont. Wetzell. Wakef. Comb. et Kidd. 'Unice vera hæc dignaque Horatio lectio, unde facile corruptela, *et vaganti*, oriri poterat; quemadmodum in vs. seq. *et movitque* Lips. 1. a m. pr. *Licentiæ*, majusculo

NOTÆ

'Janum Quirinum non semel atque iterum a condita urbe, memoriam ante suam clausum, in multo breviorē temporis spatio, terra marique pace parta, ter clausit.' Orosius VI. 20. et seq. distinguit tempora, 'primo post Actiacam pugnam; iterum victis Cantabris:' (et de hac secunda Jani templi clausura loquitur istic Horatius, qui tertiam minime vidit jam tum fato functus) 'tertio gentibus omnibus terra marique pace compositis.' Dio pariter LIII. et LIV. ubi clausum ab Augusto Janum notat, primo in quinto suo consulatu, post Actiacam victoriam iterum consulatu decimo: tertio consulatu undecimo: ex lapide qui Emeritæ in Hispania:

IMP. CAES. DIVI

F. AVGVSTVS, PONT. MAX.
COS. XI.

TRIBVNIC. POT. X. IMP. VIII.

ORBE. MARI. ET. TERRA

PACATO. TEMPIO. JANI. CLVSO.

Vide Just. Lips. Elect. I. 20. ubi luculenter evincit eos, qui ex Livio et Plutarcho 'quasi rem confessam sumunt,' incassum quidem, 'Janum non ter ab Augusto, sed tantum semel clausum, idque post Actiacum bellum.' Unde et Glareanus perperam emendat Sueton. cit. 'tercio clausit,' pro, 'ter clausit.' Quibus egregie occinit Lips. ibid. 'parcite boni manes, non ego vos sollicito: tamen hic largiter errastis.'

10 *Evaganti* [et *vaganti*] Quidam legunt, *evaganti*, junguntque sic priores voces cum sequentibus: *ordinem Rectum evaganti fræna licentiæ Injecit*. De coercitis grassatoribus ab Augusto Sueton. cap. 32.

Injecit, emovitque culpas,
 Et veteres revocavit artes ;
 Per quas Latinum nomen et Italæ
 Crevere vires, famaue et imperî
 Porrecta majestas ad ortum
 Solis ab Hesperio cubili.

15

ciplinas, quibus nomen Romanum opesque Italiæ amplificata sunt, atque Imperii gloria potentiaque ab Occasu ad Orientem est propagata. Augusto Rempubicam

////////

L, edidit Jani.—11 *Injecit, amoritque* nonnulli Lamb. et Cruq. Mentel. Lips. 4. Venet. 1492. Locher. Asc. Basill. Mur. Fabr. Steph. Heins. Rutg. Fab. Dacer. *dimovitque* Pulmanni Hunn. unus Cruq. tres Bersm. Lips. 3. Dess. 1. *demovitque* Lips. 2. *domuitque* Dess. 2. *emovitque* Acr. Comment. Cruq. duo Vatt. Jann. Torn. Nicot. Cler. ap. Lamb. duo Blandd. Cruq. plures et meliores Torr. Pulmanni Gembl. 1. 2. Beller. et Diesth. Gott. Lips. 1. a m. s. Fran. Helmst. Altt. Venet. 1478. Medioll. Flor. Lamb. Cruq. Torr. Baxt. Bentr. Cun. San. et Jon. 'Est haud dubie exquisitius etiam et efficacius verbum. Ceterum post vs. 11. in cod. Lips. 1. in contextum intulit stupor librarii glossema : 'ne serviremus voluptati.'" Jani.—13 *Latium numen* Lips. 4. *Italiæ* Lips. 1. 2. 4. Dess. 1. et Franeq.—14 Dess. 2. *famaue et*. Quinque Torrent. tres Bersm. et Lips. 1. 2. 4. *imperii*.—15 Nonnulli Lamb. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. unus Cruq. Pulm. Gembl. 1. 2. Beller. et Diesth. unus Bersm. plerique Bentr. Altt. Lipss. Mentel. Fran. Venett. 1478. 1492. Locher. Ascens. Cun. et San. *ortus*. Nonnulli Lamb. antiquiss. Bland. et, præter unum, ceteri omnes Cruq. Pulmanni Hunn. duo Bersm. Bentr. Græv. a m. pr. Dess. Helmst. Basill. Fabr. Mur. Heins. Steph. Rutg. Fab. Dacer. Baxt. Bentr. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wetz. Wakef. et Kidd. *ortum*. 'Aures haud dubie h. l. præferunt *ortum* ; alias nil admodum interest. *orta* quinque Torr.

NOTÆ

11 *Emovitque culpas*] Sueton. Octav. cap. 34. 'Leges retractavit, et quasdam ex integro sanxit: ut sumtnariam, de adulteriis, de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus . . . . . divortiis modum imposuit,' &c. Vide et cap. 42. &c.

12 *Veteres revocavit artes ; Per quas, &c.*] Priscas virtutes, religionem, fidem, justitiam, temperantiam, patientiam, per quas primi Romani hostibus formidabiles perinde atque admirabiles amabilesque extiterunt. Vell. Patere. 'Finita vicesimo anno bella civilia, sepulta externa, revocata pax, sopitus ubique armorum furor, restituta vis legibus, judiciis auctoritas, Senatui majestas, et prisca illa et

antiqua Reipublicæ forma revocata: rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio: leges emendatæ utiliter, latæ salubriter,' &c.

14 *Imperî Porrecta majestas ad ortum, &c.*] 'Augustus ab Oriente in Occidentem, a Septemtrione in Meridiem, ac per totum Oceani circum, cunctis gentibus nna pace compositis, Jani portas tertio ipse tunc clausit, quas ex eo per duodecim fere annos quietissimo semper obseratas otio ipsa etiam rubigo consignavit.' Oros. lib. vi. cit.

15 *Ad ortum Solis ab Hesperio cubili*] Sol dnm occidit, Atlantico Oceano conditur, et quasi requiescit cu-

Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis aut vis eximet otium ;

Non ira, quæ procudit enses,

Et miseras inimicat urbes. -

20

Non, qui profundum Danubium bibunt,

Edicta rumpent Julia, non Getæ,

Non Seres, infidive Persæ,

Non Tanain prope flumen orti.

tenente, pacem non turbabit civilis tumultus vel impetus, nec odium quod gladios fabricat, et civitates efficit adversas ac miseras: Julius leges haud frangent qui altum Danubium potant, non Getæ, non Seres, aut Persæ fulluces, nec nati ad

//////////

quod puto factum ex *ortus*; cum enim in multis codd. vitiose conjunctim scriptum reperitur *adortus*, hoc mutarunt stupidi monachi in *adorta*, ob *majestas*. Jani.—18 Nonnulli Lamb. omnes Pulm. Commentat. et duo codd. Cruq. Bentr. Græv. et Regin. alique, item Leid. et Zulich. pro var. lect. et Acr. Ms. ap. eund. Lips. 1. 2. 3. 4. Dess. 1. 2. Altt. 1. 2. Fran. Helmst. Venett. Locher. Asc. Basill. Mur. Fabr. Cruq. Torr. Steph. Rutg. Fab. Dacer. Baxt. *eximet*; Mentel. *eximit*; nonnulli Mss. *exuet*, ex *eximet*. Sed *exiget* duo Vatt. Jann. Cler. et unus Nicot. Lamb. antiquiss. Bland. Cruq. Bentr. Leid. Colbert. item Græv. et Regin. pro var. lect. Ita et Porphy. nam expl. 'Exiget, nunc, excludet, ut sit quasi, extra aget.' Neque aliter Acr. legit, dum eodem modo exponit. Sic etiam Heins. Bentr. Cun. San. Jon. 'Est quoque verbum cum exquisitis, tum fortius et aptius vi et furori. Bene etiam Bentr. observat, 'eximi' dici fere, quæ molesta sint, ut curas, metum, onus. cf. III. Od. 14. 14. 1. Epist. 5. 18.' Jani.—19 Lips. 3. *producit*. Lips. 4. *procumbit*.—21 Lips. 4. *bibent*.—22 *Edicta rumpent* Florent. 1482.—23 *Non S. infidive* duo Vatt. Torn. Farn. Lamb. Pulmanni Hunn. Beller. et Diesth. unus Bersm. Lips. 1. 4. Venet. 1492. Locher. Asc. 'Sed

NOTÆ

bili; quod 'Hesperium' dicitur ab Hespero stella, quæ vesperi ad Occidentem apparet: unde et Hesperix ultimæ nomen datum Hispaniæ, eo quod ultima sit ad Occasum regio. Cum vero simpliciter Hesperiam vocant auctores, indicant Italiam ab Hespero Atlantis fratre, qui eo se ex Africa contulit, sic nominatam.

20 *Inimicat*] Quintus Cicero de petitione consulatus, n. 37. 'Sin autem neges, statim sese alienant, et inimicantur.' Alii tamen codices aliter, nec habent vocem 'inimicantur': sed tantum: 'Sin autem id neges, certe abalienes et statim et plures.'

21 *Qui Danubium bibunt*] Accolæ Danubii fluminis, nempe Suevi, Norici, Vindelici, Daci, Pannonii, Germani; de quibus ante. De Danubio sive Istro, præced. Od. XIV. Vide et Od. v. hujus libri.

22 *Edicta Julia*] Supra ad voces, 'amovique culpas.' Ex Sucton. Octav. 34. Dione LIII. et LIV. Vide et Carmen Sæculare post Epod.

Getæ] Et hi Danubium prope habitant ac bibunt, hodie Moldavi; Scythi vicini sunt, et inter Dacos numerantur.

23 *Seres*] Scythæ, Indi, &c. Vide plura de his I. Od. 12. sub finem.

Infidive Persæ] Parthi regionem

Nosque et profestis lucibus et sacris, 25
 Inter jocosī munera Liberi,
 Cum prole matronisque nostris,
 Rite Deos prius apprecati,
 Virtute functos, more patrum, duces,
 Lydis remixto carmine tibiis, 30

annem Tanaim. Nos autem diebus tam festis quam profestis inter dona hilaris Bacchi, cum liberis et conjugibus nostris, numinibus antea rite invocatis more majorum, adjuncto carmine Lydiis fistulis, celebrabimus duces virtute insignitos, atque

*****

esse debet *infidive*, ut habent omnes ceteri codd. vid. V. L. ad III. Od. 1. 44. IV. Od. 9. 17. *Jani.*—24 *Nec Tanain* Alt. 1. *Non Tanaim* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. et vulgg. *Non Tanain* Lips. 1. 2. Lamb. Mur. Heins. Bentl. Cuning. Sanad. Towers, Jani, Bipont. Zenn. Mitsch. Wetzel. et Kidd.—25 *Nosque in pr.* nonnulli ap. Cun. et Jon. *Nosque profectis* Lips. 1. *Nosque profestis* libri Marci. Mentel. Alt. 1. Dess. 2. Harl. 6. Vet. Comb. Cun. et Jon. ‘Sed abesse non potest et per sententiam.’ *Jani.*—27 Mentel. *Cum prole parentisque.*—28 Dess. 1. *prius et precati.*—30 *Lydiis* nonnulli codd. Torrentii, Lips. 1. 2. 3. 4. Dess. 1. 2. et Franeq. *remisto* Venet. Glarean. Lamb. et Chabot. *permixto* Lips. 3.

NOTE

Perside comprehensam incolentes, de quibus I. Od. 12. et 19. et III. Od. 5. *Infidi*, qui Crassum simulata pace occiderunt.

24 *Tanain prope flumen orti*] *Scythæ*, de quibus I. Od. 19. II. Od. 9. III. Od. 24. De Tanai, quem ‘*Scythicum annem*’ vocat Horat. III. Od. 4. 36. Od. 10. 1. Od. 29. 28. vide ibi Not.

25 *Nosque et profestis, &c.*] Nos Romani tot ab Augusto beneficiis cumlati, ipsum ejusque majores canere non intermitteremus, tam *profestis lucibus*, quam *sacris*: atque adeo quotidie, in conviviis publicis privatisque, honorem Augusto deferemus per libationes etiam et vota precatationesque. Vide Not. supra Od. v. 29. et seq.

Profestis lucibus et sacris] Macrobi. Saturnal. I. 16. ita scribit: ‘Festi Diis dicati sunt: profesti hominibus ob administrandam rem privatam publicamque concessi,’ &c. Et postea: ‘Profesti et qui ex his proce-

dunt, sunt fasti, comitiales, compendini, statii, præliares.’ Hos deinde singulos explicat ibid.

26 *Jocosī munera Liberi*] Vina sunt Bacchi munera: is vero ‘*lætitiæ dator*’ Virgil. *Æneid.* I. 738.

28 *Rite Deos prius apprecati*] Inter libationes Dii invocabantur.

29 *Virtute functos*] Cic. Tuscul. I. n. 109. ‘Nemo parum diu vixit qui virtutis perfectæ perfecto functus est munere.’

Duces Lydis remixto carmine tibiis, &c.] Cic. mox cit. Tusc. I. initio: ‘Est in originibus,’ inquit, ‘solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.’ De Legib. II. n. 62. ‘Honoratorum virorum laudes ad cantus et ad tibicinem prosequuntur.’ Val. Max. II. 1. in fine: ‘Majores natu in conviviis ad tibia egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda juventutem alacriorem redderent.’

30 *Lydis*] Modis ac numeris hila-

Trojamque et Anchisen et Almæ
Progeniem Veneris canemus.

Trojam, et Anchisen, sobolemque jucundæ Veneris.

inmisto Lips. 4. *remixto* in ceteris.—32 Lips. 1. a m. pr. *Progeniem Veneris canamus.*

NOTÆ

rioribus. Nam tibiarni modi varii;
Dorius gravis; Ionicus floridus;
Phrygius religiosus: at Lydius mol-
lis et suavis. Sicut Lydi Asiæ Mino-
ris populi Ionibus Phrygibusque affi-
nes ac medii, male semper audierunt,
velut effæminati, et cupedia-
rum, voluptatum, deliciarumque sec-
tatores. Proverb. 'Lydio more,'
apud Herodotum, Suidam, Athenæ-

um, lib. XII.

31 *Trojam et Anchisen, &c.*] Canemus Trojam, Anchisen, Æneamque ejus et Veneris filium, totamque gentem Juliam inde ortam, Julium Cæsarem, Augustum in Juliam familiam ascitum, Tiberium, Drusum. Lucret. 'Æneadam genitrix, hominum Divumque voluptas, Alma Venus.'

EXCURSUS

AD CARMINUM LIB. IV.

EXCURSUS

AD IV. OD. 4. 19—22.

ITERUM habemus quatuor versus, quos ex Horatii ingenio provenire non potuisse, facile percipiat, cui non 'frigidus obstiterit circumpræcordia sanguis.' Sed hoc accuratius jam declarandum est, cum respectu ad leges illas criticas, quas ad III. 17. 2-5. in Excursu II. dedimus.

Annumerandum esse hoc carmen in nobilissimis et excellentissimis Horatii operibus, ipsoque statim exordio nihil magnificentius ac pomposius esse posse, et in Argumento diximus, et suus quemque sensus docere potest. Jam postquam ab initio, lecto tam sublimi splendidoque exordio, eodem, quo incensus fuit Poëta, ardore incaluit, subito atque ex improviso incidis in verba:

quibus

Mos unde deductus per omne

Tempus Amazonia secni

Dextras obarmet, quærere distuli:

Nec scire fas est omnia:

Quem non gravissime offendant hæc, ac velut stupore quodam percellant? quis non frigore et febrili quasi horrore se corripì sentiat? quis non inique ferat, interrumpi et reprimi eum, in quo jam versatur, entusiasmum tam importunis ineptisque versibus? quis eos non vel abesse optet, vel a quovis alio potius, quam ab ipso Horatio, factos insertosque esse, sibi persuadeat?

Primum ipsorum versuum sententiam aspiciamus. 'Nolo jam quærere, unde Vindelici eum morem acceperint, ut securi Amazonia utantur, omninoque, unde origines ducant: nec scire licet omnia.' Quid magis alienum a poetica, idque lyrica ratione, quid magis alienum ab hoc argumento, ab hoc Carmine, ab hoc loco denique, quid humiliter atque exilius, quid inutilius atque miserius, quid indignius Horatio esse possit hac tali parenthesi? Obliviscimur, nos legere incepisse Oden sublimem plenamque caloris Pierii; subito delati sumus in commentationem historicam vel antiquariam. Ergo summus antiquitatis Poëta in medio, eoque excelssimo, quo unquam exarsit, entusiasmo, satis phlegmatis habuit, satis tranquillo ac lento animo fuit, ut concipere sensum tam frigidum, inserere tam alienam sententiam potuerit? Hoc si quis credere possit, eum neque ingenii Horatiani, neque rationis lyricæ, neque universam animi humani indolem nosse atque intelligere putem. At, inquit Baxterus, necessarius est iste locus ad indicandam hostium ferociam. O insipientem hominem atque inficetum! Si voluit Horatius pingere Vindelicorum ferociam (quo omnino per se valere 'securæ' poterant), hoc-cine enim ita inepte instituere, ita inscite aggredi potuisse credamus, ut diceret: 'nolo quærere, unde securæ acceperint; nec scire fas est omnia?' Quis in hac tali verborum conversione illud consilium, quis picturam, quis Romanæ fidicinem lyræ agnoscat? Dacerius licet fateatur, plane prosaicos atque humiles esse hos versus, neque meritos, qui in hanc Oden inferrentur; tamen excusari eosdem et ferri posse putat, quatenus *περίστασις* nobis hodie ignota locum illis dare potuerit: sive Romæ et in aula Augusti eo tempore, occasione victoriæ Drusi, multi varique sermones, magnæque controversiæ, de securibus Vindelicorum inciderint; sive Poëta vafre tangere atque irridere voluerit ineptum illius ætatis Poëtam, qui in Carmine, quo celebrare instituisset Drusi victoriam, vel alio quocumque in opere, curiose operoseque de securi Vindelicorum Amazonia disquisivisset. Suffragatur his Gesnerus, morderi putans Domitii Marsi Poëma, Amazonida, quod memorat Martialis iv. 29. Sed cum facilius est eloqui et proponere tales conjecturas, quam earum veritatem ostendere; tum vel sic Horatii horumque versuum honori male consulitur. Nam cogitandum erit, quo in loco et statu mentis sit atque esse debeat is, qui ad jocandum atque irridendum feratur. Quis non videt, ad rideudum opus esse remissa quadam animi inertia, tranquillâ quadam et lenta hilaritate, cui nullus omnino locus esse in sublimi entusiasmo possit? Quare quis tam ignarus sit non solum spiritus poetici, sed etiam naturæ mentis humanæ, qui credere possit, sic subito ingenium Horatii ab tam excelssis et magnificis sensibus ad jocos satiricos delabi, sic subito ejus entusiasmi impetum sisti et cohiberi, phantasiâ ardentem glaciari quasi et frigore astringi potuisse?

Deinde quam importune his versibus interpositis interrumpatur ipsa sensuum connexio, inprimis etiam apparet, si tollantur e medio:

Videre Rhætis bella sub Alpibus
 Drusum gerentem Vindelici: et diu
 Lateque victrices catervæ,
 Consiliis juvenis revictæ,
 Sensere, &c.

Ita quis non malit legere? quis desideret abjectos versus? quis non intelligat, quam præclare jam non solum continetur enthusiasmi et sensuum quasi torrens, sed etiam quam apto et quasi necessario nexu cohæreant sententiæ, quas resectus ille pannus tam importune interpellat, misereque distrahit? Illud quoque hinc manifestum est, salvo metro e medio tolli posse istos quatuor versus, nisi quod ita acutus fuit interpolator, ut 'et' mutaret in 'sed,' ne vocales concurrerent.

Scilicet clare etiam prodit interpolatorem indoctum ineptumque studium, ita connectendi additamenti cum iis, quæ præeunt et quæ sequuntur, ita illius vel inflectendi vel protrahendi, ut in sententiæ et metri nexum recurreret. Pertinet hinc inprimis et intolerabilis illa h. l. importuneque inferta, ad explendam rimam, gnome: 'nec scire fas est omnia,' et plane incita ac putida connexio cum sqq. per 'sed:' 'nec scire fas est omnia; sed hoc certo scio, hoc scire satius est,' vel, ut alii: 'sed, ut illuc revertar' vel, ut Gesn. 'nolo quærere de gentis originibus, sed etiamsi non sint Amazonum progenies, certe late victrices catervæ fuerunt.' Quid miserius, quid puerilius esse hac tali inflexione potest?

Accedit ipsius sententiæ ita plane prosaica conversio, ita humilis et inficeta elocutio, ut prorsus infra dignitatem lyricam, inprimis hujus talis Carminis sit. Quam vulgaris et pedestris conversio: 'quibus unde mos... quærere distuli!' Quam prosaica sunt, 'mos unde deductus, nec scire fas est omnia!' Quam languidum et frigidum illud: 'per omne tempus!' Unicum verbum 'obarmare' exquisitius videri potest, sed illud, cum cetera indoctum hominem prodant, sane non ingenium, sed necessitas metri et oasus obtulit.

Denique manifestam glossematis sive scholii speciem hi vs. habent, et facile, unde ortum sit tam miserum additamentum, intelligi potest. Annotarat Grammaticus in exemplo suo ad vs. 18. securi usos fuisse in pugna Vindelicos, more et exemplo Amazonum. Alii mirum videbatur, unde hunc morem acceperissent; sed, cum obscuram esse et implicitam eam rem intelligeret, se nolle nunc de ea quærere, in margine ascribebat. Alius addebat, illud sciri nec posse nec necesse esse. Infelici casu erat, qui, animi causa, metro includeret hæc scholia, atque ita extenderet, ut quatuor versus complerentur, et in nexum cum sequentibus rediret parenthesis. Quam in rem cum huc trahebat gnomen: 'nec scire fas est omnia,' tum videns hiatum, 'omnia et,' facile in eam cogitationem veniebat, ut 'et' mutaret in 'sed.' Deinceps librarius, exemplum tale nactus, ipsi contextui inserebat omnia: quod cum admodum mature factum esse oporteat, hinc omnes, qui hodie extant et inspecti sunt, codices, illo assumpto laborant.

Quare omnibus his, quæ hactenus dixi, motus non possum non hos tam inutiles atque alienos, tam miseros atque indignos Horatio versus habere pro suppositis, atque ab inepto Grammatico, malove Poëta, temere assutis. At-

tamen more eo, quem servavi in III. Od. 17. 2-5. non resecai eos aut ejeci, sed uncis includi atque asteriscis notari jussi. Primus Lambinus subodoratus videtur eorum ineptiam, dum eos includendos esse dicit interpositionis nota, vel potius ita legendos, ut a proposito sermone aberrantes, quod genus appellant Græci *ὑπέρβατον*. Post eum Tanaquillus Faber, vir sagacissimus, 'miror,' inquit, 'hæc ab Horatio scripta esse, et nollem factum;' eaque admonitione aliquantum commotus Dacerius etiam fuit, ut vidimus. Denique ejicere versus ansi sunt Guyetus, Sanadonius, Sivrius. Mediam quandam viam ingressurus Jonesius profectos illos omnino putavit ab Horatio, qui, ut fuerit ingenio ad irridendum pronus, sumserit quidem lyram, sed mox, erumpente satirica indole, ad deridendum proscindendumque ineptum aliquem Poëtam, æmulum fortasse, abreptus sit, sed antequam Augusto tradiderit Carmen, adhibita feliciter lima, versus hos, quibus hic non esset locus, prudenter ipsum delevisse. Sed unde quæso scire hoc aut habere Jonesius potuit? Deinde de omni hac tali demonstratione facile est ex iis, quæ supra explicita sunt, judicium. Interim ille uncis inclusos versus alio caractere exprimendos curavit.

Ceterum morem Vindelicorum, gerendi Amazoniam in bello securim, ita ad h. l. explicat Porphyrio: 'Hi Vindelici ab Amazonibus ejecti e suis sedibus, ex Thracia in exilium se contulisse alio, inque jugis (Alpium) insecuisse dicuntur, et quod potissimum in se tela securesque Amazonum experti fuerint, ipsos usum earum in bello accepisse.' Ortos etiam ab Amazonibus tradit Serv. ad Virg. *Æn.* I. 244. XI. 631. Quæ sive certa ac vera sint, sive dubitari adhuc possint (certe aliis ex antiquitatis scriptoribus nihil tale constat), nullum profecto præsidium his, quos rejecimus, versibus afferunt: neque obscurum est, quantumtribuendum sit Lambini sententiæ, præclare Horatium id, quod sciret aut certo scire posset, se nescire dicere, quia magis occupatus fuerit in Drusi victoria.

Q. HORATII FLACCI

EPODΩN LIBER.

ODE I.

AD MÆCENATEM.

Imminente jam immani Actiaci belli procella, Horatius Mæcenatis interventu militiæ vacationem impetraverat. Pronum est igitur credere aliquem inter eos intercessisse amicitiae rigorem, ac si Lyricus noster partium medius atque a fortuna pendulus foret. Satisfaciendo igitur et purgando se quasi per ludum et jocum ad iracundos Iambos convertit stylum. Primus autem versus (auctore vetere Scholiaste Cruquii) *προφδεῖται*, secundus vero *ἐπφδεῖται*, h. e. alter præcinitur, alter succinitur. Epodos enim, prodente Mario Victorino p. 2501. brevior versus est longiori subditus. Hujus vero metri inventor fuit Archilochus, ut vetus Scholiastes monet. (De Epodo idem mihi videtur. Etiam Od. xi. et xiii. it. xvii. hoc nomine laxius sumto comprehendere posse arbitror. Sed hoc Carmine puto Horatium (serione an *προφάσει* tantum, nihil attinet) se offerre ad societatem periculi, delicate profecto, ut vacationem sibi datam non dissimulet, bello inutilem se esse fateatur, et tamen paratum comitem, et præmii nihil sperantem affirmet. *Gesn.*)

IBIS Liburnis inter alta navium,
Amice, propugnacula,

Navigabis, o amice, Liburnicis navibus inter excelsa navium munimenta, Augusti

////////

Quinti Oratii Flacci Epodos Liber in quibusdam codd. Quintus Odarum Liber vetus codex Mureti: Liber hic Epodwn inscribitur, i. e. clauularis codex ap.

NOTÆ

Metrum est Iambicum. Prior quisque versus est Trimeter; alter quisque Dimeter.

De hujus libri titulo primum dicam pauca. Illum Horatius non inscripsit

unquam: excogitavere Grammatici, multis post annis, immo post aliquot sæcula, Horatii Odas aliaque opera colligentes, compingentes, et eo ordine quem modo videmus, digerentes.

Paratus omne Cæsaris periculum
Subire, Mæcenas, tuo.

discrimen quodlibet promptus obire tuo periculo. Quid agemus nos, quibus vita vi-

*****

Torrent. Hæc Ode est duodecima Libri secundi in Edd. Sanad.—4 Post

NOTÆ

Unde vero Epodos commenti sunt? Certant etiamnum eruditi. An quod ultimus sit Odarum liber, et quasi post Odas? At levicula ratio. An quod Odæ istæ sint post alias factæ? Immo vero pleræque hujus libri aliis sunt priores, v. g. Epod. ix. manifeste antecedit Oden 37. lib. i. An quod longiori versui brevior attexitur? Atqui hujus generis Odæ reperiuntur etiam in ceteris libris; et in hoc ipso libro ultima et penultima est monocolos et ejusdem metri. Quid quod doctus et sagax Muretus ingenue fatetur, non satis intelligere se cur Epodos liber hic vocetur? Fabricius autem scribit, in libris prioribus Horatium imitatum esse Alcæum et Sapphonem; in isto vero Archilochum atque Lucilium. Certe Marius Victorinus lib. iii. sic habet: 'Archilochus fuit singularis artificii in excogitandis et formandis novis metris, primusque Epodos excitavit; alios breviores, alios longiores, detrahens unum pedem seu colum metro, ut illi subjiceret id quod ex ipso detractum esse videbatur . . . . . Horatius ejus exemplum secutus est in ea Ode; 'Solvitur acris hyems grata vice veris et Favoni; Trahuntque siccas machinæ carinas.' Ergo ἑποδῶν librum hunc inscribere Grammatici, seu quod Archilochi et Lucilii exemplo maledictis conferta pleræque Carmina contineat; seu quod Iambicis Trimetris subtexantur accinanturque Dimetri, longioribus quibuscunque versibus breviores. Et hæc mea quidem sententia. Enimvero parum satisfacit quod aiunt alii, quoniam Epodos est velut Odes clau-

sula, additurque post Strophen et Antistrophen, hinc ἐπώδους vocari eos versus minores qui subjecti longioribus sensum finiunt et concludunt. Contrarium siquidem in nonnullis Horatii Epodis agnoscitur. Vide Marium Victorinum lib. i. Galenum de usu partium, Epilogo lib. xvii. Diomedem iii. 4. Isidorum i. 38. Terentianum Maurum lib. de Metris. Scaligerum Poët. i. 44. &c.

1 *Ibis Liburnis*, &c.] Ergone ibis hinc procul absque me, qui te carere vix queo? Ibis, Mæcenas, ad bellum cum Augusto adversus Antonium et Cleopatram, nullum non paratus subire periculum pro Cæsare tuendo.

Liburnis] Naves Liburnæ minores erant, leviores, agiliores, proindeque bello idoneæ. His itaque Augustus Antonianas mole graviore facile profligavit, fugientemque persecutus debellavit Antonium. Nomen a Liburnis, hodie Croatis populis Illyrii; qui, piraticæ causa faciendæ, gens illud navium invenerant sibi percommodum. Vide Veget. de Re Milit. iv. 28. et seq.

Inter alta navium propugnacula] Naves Antonii designat ingentes quidem, exstructis in prora et puppi tabulatis turrim instar, Cæsarianis terribiles. Flor. iv. 11. 'Nobis quadringentæ amplius naves, ducentæ non minus hostium: sed numerum magnitudo pensabat. Quippe a senis in novenos remorum ordinibus: ad hoc turribus atque tabulatis allevatæ, castellorum et urbium specie, non sine gemitu maris et labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipsa moles exitio fuit. . . . Immensa clas-

Quid nos, quibus te vita si superstite
Jucunda; si contra, gravis?

5

venite te grata fuerit; si secus, molesta? An ex mandatis otio fruemur

//////////

tuo signum interrogandi ponit Bentr.—5 Omnes codd. Cruquii, unus Torrentii, Harl. 4. et pleræque edd. post Venett. 1477. 1478. 1479. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Sanad. Francis. Towers, al. *sit superstite*; Harl. 1. 2. 3. 5. Bentr. Græv. Battel. Galicns. Leid. et a m. pr. Reg. Soc. Gandavensis optimæ notæ ap. Torrent. Exc. Sax. Vet. Schol. Florent. 1482. Locher. omnes Mancinelli, Bentr. Bipont. Mitsch. Wetzcl. Wakef. et Kidd. *si superstite*. Idem ex suis protulerunt Pulmannus, et Barthius in Advers. xxxvii. 15. *si deest* in Petrens. Magdal. et Bodd. Bentr. et ed. Chabot. 'Sed exquisitius est *si*, tot librorum scriptorum consensu comprobatum, ita ut plena oratio efficiatur, quibus *vita est jucunda, si sit, te*

NOTÆ

sis, naufragio belli facto, toto mari ferebatur,' &c. Plutarchus in Anton. similiter refert, Cæsaris naves Brundisii et Tarenti fabricatas ad celeritatem, non ad roboris ostentationem; Antonianas contra ligneis turribus excelsas, e quibus in hostem catapultas emittebant. Plin. xxxii. 1. 'Armatae classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut e muris. Heu vanitas humana .... Fertur Actiaco Marte tenuisse prætoriam navim Antonii pisciculus .... Ideoque Cæsariana classis impetu majore protinus venit.' Vide Veget. iv. 44. necnon Dionem Nicæum, sive Joann. Xiphilinum in Augusto, ubi scribit: 'Pugnatum est apud Actium, ubi nunc Nicopolis .... Naves Antonii erant navibus hostium longe majores, deciremes complures. .... In his altissimas turres ædificari, atque magnum numerum hominum imponi in turribus jusserat .... De superiore loco hostes obruebant atque submergebant lapidibus aliisque machinis,' &c.

3 *Paratus omne Cæsaris periculum Subire*] Teste Appiano, secutus est Augustum Mæcenus cum M. Agrippa, in Siciliam adversus Sext. Pompeium; item contra M. Antonium et

Cleopatram, ad Actium Epiri promontorium. Vide apud Virgil. Æneid. viii, præsertim a versu 675. ad 695. Actiacæ victoriæ descriptionem; ubi egregia Agrippæ quidem laudatio: at mirum quod ibidem Mæcenatis nulla mentio. Contra Xiphilinus mox citatus alterum ab altero non separat, ita scribens: 'Cæsar eo prælio navali superior. .... Agrippa in eo bello Cæsari magno usui fuit. Nam et Antonii quasdam urbes evertit, in quibus habebat bellicos apparatus, et ejus adversarios crebro vicit. Quas ob res ei atque Mæcenati tantam potestatem detulit Cæsar in rebus omnibus, ut literas quascunque ad Senatum vel alios mitteret, ipsi prius legere possent, et ex eis quæ vellent immutare: ejus rei causa annulum ab eo acceperant, quo literas obsignarent.' Et postea: 'de Imperio deponendo Cæsar deliberationem habuit cum Agrippa et Mæcenate, cum quibus communicabat omnia arcana consilia. Ex his Agrippa consulebat justius .... Mæcenas majorem utilitatis habebat rationem. .... Cæsar Mæcenati assensus est, sumsitque nomen Imperatorium,' &c.

5 *Te vita si superstite Jucunda; si contra, gravis*] Vide ii. Od. 17.

Utrumne jussi persequemur otium,
 Non dulce, ni tecum simul ?
 An hunc laborem mente laturi, decet
 Qua ferre non molles viros ? 10
 Feremus ; et te vel per Alpium juga,
 Inhospitalem et Caucasum,
 Vel occidentis usque ad ultimum sinum,
 Forti sequemur pectore.
 Roges, tuum labore quid juvem meo, 15
 Imbellis ac firmus parum.
 Comes minore sum futurus in metu,
 Qui major absentes habet.

minime jucundo, nisi una tecum? An vero istum laborem toleraturi sumus eo animo, quo tolerare debent viri non segnes? Tolerabimus certe, atque te sectabimur generosa mente per altas Alpes, et Caucasum inhabitabilem, et ad extrema Occidentis maria. Quæres, quid tuum laborem meo subletem ego non aptus militiæ, minimeque strenuus. Scilicet te comitans minorem habebopro te timorem, qui gravius angit absentes: veluti avis incubans pullis implu-

////////

superstite. Zeun. Unus Torrentii pro v. l. habet est.—10 *Quem* Exc. Sax. Gott. Brod. Harl. 1. 2. 4. 6. omnes fere codd. Torrentii, Zarot. Venett. 1477. 1478. 1479. Mediol. 1486. 1502. Vet. Comb. *Qua* Harl. 3. omnes Cruquii, Florent. 1482. Venet. 1544. Lambin. Torrent. Cruq. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Bipont. Mitsch. Cuning. Sanad. Francis. Towers, Talbot. Pine, Bentr. Wetzel. Wakef. et Kidd.—15 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Torrentii, al. cum Vet. Comb. et Venett. *laborem* ; Glareau. Torrent. Lambin. Cruq. Torrent. Steph. Heins. Dacer. Fab. Delph. Bond. Schrevel. Bentr. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *labore*.—17 *Lege* ex emen-

NOTÆ

7 *Utrumne jussi persequemur otium, &c.*] An dum laborabis et periclitaberis tu, otium ego persequi potero? Certe quantumvis jubeas, parere hac in re et morem tibi gerere laud valeo.

9 *An hunc laborem, &c.*] Prolepsis, qua ipse sibi Horatius objicit : at militiæ ærumnas ferre minus sum idoneus : respondet vero, sibi cum Mæcenate quælibet tolerabilia videri. II. Od. 17. 'Me nec Chimææ spiritus igneæ, Nec si resurgat centimanus Gyas, Divellet unquam.'

11 *Per Alpium juga*] Quæ quidem superasse tanti stetit ipsi Hannibali

aliisque. Vide Liv. XXI. 36. et seq. istos montes quibus Italia quasi vallatur, 'transcendisse quoque mirum fuit, atque in portento prope majores habuere.' Plin. Proëm. lib. XXXVI.

12 *Inhospitalem et Caucasum*] Montem Asiæ altissimum, ubi glacies et nives perpetuum horrorem faciunt. Vide I. Od. 22.

13 *Occidentis usque ad ultimum sinum*] Ad Gaditanum usque Oceanum, ultra Columnas Herculis, quem mundi finem statuebant Romani, versus Occidentem. Vide II. Od. 2. 11. Not.

18 *Qui major absentes habet*] Ita est;

Ut assidens implumibus pullis avis	
Serpentium allapsus timet,	20
Magis relictis ; non, ut adsit, auxili	
Latura plus præsentiis.	
Libenter hoc et omne militabitur	
Bellum in tuæ spem gratiæ ;	
Non ut juvenis illigata pluribus	25
Aratra nitantur meis,	

mibus, plus iis relictis metuit incursiones anguim; majorem opem non præstitura, etiamsi præsentibus astiterit. Hanc et aliam quamlibet militiam obibo amicitie tuæ gratia: nequaquam ut pluribus meis bobus annexu aratra portentur;

datione præstantissimi Nic. Heinsii, *Comes minore sim futurus in metu*, ut *sim* respondeat τῷ *juvenem*.’ Bentr. ‘Non video quid opus fuerat quod Bentrleius post Heinsium ex propria conjectura *sum* verterit in *sim*.’ Baxt. ‘Ommino *sum* retinendum est: rationem enim reddit propositionis, quam vult videri certam et firmam.’ Gesn.—19 ‘Longe apertior esset sententia, modo versus ferret, si *assidet*, et paulo post *timens* pro *timet* legeretur: quomodo enim timere potest relictis, jam assidens; nisi totum illud, *assidens implumibus pullis*, unius epitheti loco accipiamus, ut puta *fæta avis*, aut quid simile.’ Torrent.—20 ‘Cum Torrentii codd. *adlapsus* posui; et sic Vet. Schol. Cruquii.’ Baxt.—21 Bentrleius ex quibusdam codd. Lambini, uno Pulmanni et veterrimo Bland. Cruquii edidit, *non uti sit*; et sic Wakef. et Kidd. Sed, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. tres Bland. Cruquii, et omnes Bentrleii, cum edd. vett et recentt. *non ut adsit*. Græv. Galiens. et sex alii Bentrleii cum Zarot. *non ut sit*. Omnes codd. Torrentii *auxilii*.—25 Quidam codd. ap. Torrent. *alligata*; et sic Glarean.—26 Exc. Sax. aliquot codd. Torrentii, et unus Fabricii, cum Bentrleii Galean. et Magdal. *nectantur*. Pro *meis*, quod habent Harl. 1. 2. 3. 4. alii et edd. omnes, Bentrleius ex codd. Canteri, Lambini, Bersmanni, uno Bodl. et Battel. legit *mea*; et sic Harl. 6. cum edd. Wakef. et Kidd.—28 Omnes codd. Torrentii, omnes Bland. Cruquii, plures Lambini, Bentrleii, Harl. 1. 2. 3. multi ap. Pulmann. et Bersm. Græv. Regin. et quinque alii ap. Bentr. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. et Vet. Comb. *pascuis*, quod recepere Bentr. Sanad. Francis, Towers, Wakef. et Kidd. Sed Leid. Battel. et Reg. Soc. Bentrleii, Harl. 4. 6. al. cum Locher. et edd. recentt.

NOTÆ

rei amatæ quando abest, plus timeatur, et mille falsa pericula amans sibi fingit, illique formidat semper.

19 *Ut assidens implumibus, &c.*] Non quidem præsens ego te juvare plurimum sperem: sicut avis etsi pullis assideat, parum eos defendit a serpentibus: at tamen iis relictis absens magis timet.

23 *Libenter hoc, &c.*] Hoc igitur bellum quantumvis grave adibo intre-

pidus, ut te præsentem fruor, o Mæcenas; tibi meum amorem testificer.

25 *Non ut juvenis, &c.*] Neque vero inde velim a te mereri vel consequi donationes majores prioribus. Nequaquam plura cupiam agri jugera, ad quæ aranda pluribus juvenis ac bobus mihi opus sit. Neque talia a te peto.

Pecusve Calabris ante sidus fervidum
 Lucana mutet pascua ;
 Nec ut superni villa candens Tusculi
 Circæa tangat mœnia :
 Satis superque me benignitas tua
 Ditavit : haud paravero,

30

aut greges e pascuis Lucanis transeant in Calabria, ante ardens astrum: neque ut villa candida vicina alti Tusculi pertingat muros Circæos. Immo tua munificentia locupletavit me sufficienter et abunde. Absit ut accumulem quæ vel terræ infodiam

////////

pascua.—29 *Neque ut supini* ex conjectura in textum recepit Benth. contra omnium codd. consensum ; Bentleium secutus Kidd. *Neque ut superni* Sanad.

NOTÆ

27 *Pecusve Calabris, &c.*] Neque pariter numerosiores greges habere exoptem, vel diversa pascua in diversis regionibus : ut, secundum varias cœli affectiones, commode semper illi pascantur, modo in his, modo in istis. Varro de Re Rust. III. cap. ult. in fine. Apuli solent pecuarii, propter calores, in montes Sabinos pecus ducere.

Calabris ante sidus fervidum Lucana mutet pascua] Pro, 'Calabra pascua,' ubi æstus fervidior, 'mutet Lucanis,' ubi cælum magis est temperatum : *mutet*, inquam, et ab illis in hæc deducatur, *ante sidus fervidum*, id est, ante Caniclenam, cujus ardor nimius pecori est noxius et infestus. De Calabria I. Od. 31. De Canicula, I. Od. 17. 17. et III. Od. 13. 9.

28 *Lucana*] Lucania Italiæ regio, in Regno Neapolitano, inter Apuliam, Brutios, Picentes, atque oram Tyrrheni maris : continetur in ea quæ *Basilicata* provincia nunc dicitur. Plin. XIV. 6. vina Lucana commendat his verbis : 'Verum et longinquiora Italiæ ab Ansonio mari non carent gloria, Tarentina, . . . Lucanaque.'

29 *Nec ut superni, &c.*] Neque ut villa mea in agro Tusculano sita, prædiumque quod ibi habeo a te mihi

donatum, magis ac magis amplifictur, extendaturque ad usque Tusculum urbem in edito colle exstructam.

Villa candens] E marmore candido ædificatam nonnulli explicant. Quasi vero villula Horatii, qua licet modica contentum se pluribus locis aperte jactitat, fuisset marmorea. Ergo, vel splendidulam, vel e candenti lapide exstructam intellige. Plin. XXXVI. 22. 'In Liguria, Umbria, et Venetia albus lapis dentata serra secatur.'

30 *Circæa mœnia*] Tusculana ; quippe Tusculum condiderat Telegonus Circes et Ulyssis filius. III. Od. 29. 8. 'Telegoni juga parricidæ.' Vide ibi Not.

31 *Satis superque me benignitas, &c.*] Horatius a Mæcenate donatus fuerat prædiis aliquot, ut jam dixi : iis vero se plane contentum esse, nec plura flagitare prædicat II. Od. 18. 12. quanquam plura donare paratum sciret Mæcenatem, ut declarat III. Od. 16. Strophe penultima. Si vacat, lector, lege etiam Not. III. Od. 13. 1. et init. Epist. XVI. ubi suam ipse villam describit Horatius.

32 *Haud paravero, Quod, &c.*] Non lim insanire divitias accumulando stulte et infodiendo occultandoque in terra, sicut Chremes ille senex

Quod aut, avarus ut Chremes, terra premam,
Discinctus aut perdam ut nepos.

velut Chremes avarus, vel dilapidem sicut helluo dissolutus.

et Wakef. *superbi* conj. Markland. ad Stat. Sylv. r. 3. 86.—34 *Nepos*, majuscula *N*. edidit Kidd. Antiquissimus codex ap. Dorvill. Charit. p. 677. *aut perdam nepos*, omisso τῷ *ut*.

NOTÆ

avarus, apud Terent.

34 *Discinctus aut perdam ut nepos*] Absit etiam ut opes habeam, quas male perdam ac prodige effundam.

Discinctus] Mollis, iners, ignavus, luxuriosus. Contra ‘cinctus’ vocatur navus ac fortis. Apud Romanos, discinctum seu non cinctum prodire in publicum, dissoluti ac perditum luxuria hominis nota erat. Proverb. ‘Dis-

cincta vestis, discinctus animus.’ Pers. Sat. III. ‘Non pudet in morem discincti vivere Nattæ.’

Nepos] Ita vocatur luxuriosus, quod ei non major cura sit rei suæ familiaris, quam solet esse juveni, cujus pater et avus adhuc vivunt, quos sibi novit opes congerere et opimam hereditatem comparare. Festus.

ODE II.

Horatius dubiis hisce temporibus incertus, civiles turbas urbanaque negotia pertæsus forsan et potentis amicitiae rigorem expertus, humilium colonorum vitæ invadere se profitetur. De ridicula interim Alfii, noti fœneratoris, persona, urbanissima et Ironica Allegoria, miranda rusticanæ vitæ præconia referri vult videri. (Videntur sane ultima Odæ superioris hanc velut peperisse. *Gesn.*) (Exemplo Alfii fœneratoris ostendit, non facile quenquam a lucri consuetudine recedere. Alfius enim beatum prædicat rusticum, qui nec curis et molestiis, quas fœnoris exercendi studium pariat, vexetur, nec militet, nec mercaturam exerceat, nec causis forensibus det operam, nec potentioribus hominibus gratificari cogatur, sed qui agrum colat. Atque dehinc singula vitæ rusticæ commoda recenset. At idem homo, qui jamjam rusticus fieri cupiebat, intra paucos dies, mutata sententia, ad lucri consuetudinem repente redit. *Zeun.*)

BEATUS ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium,

Felix ille, qui longe a negotiis, et liber ab usuris omnibus, agros paternos colit

Ode prima Libri quinti in Ed. Sanad. Epigraphe in edd. vett. *Vitæ rus-*

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. r.

1 *Beatus ille*, &c.] Hæc Ode, vel

confitente Hypercritico, ‘sane longe pulcherrima.’ Inducitur fœnerator

Paterna rura bubus exercet suis,
 Solutus omni fœnore;
 Neque excitatur classico miles truci;
 Neque horret iratum mare;

5

propriis bobus: sicut homines antiqui: neque bellator excitatur gravi sono tubæ,

tica laudes.—3 Multi codd. et edd. *bobus*. Lambinus *bubus*, quod Prisciani auctoritate firmat, qui et sic legerat. Vide ad Carm. Sæc. vs. 49.—5 *Nec excitatur* nonnulli codd. cum edd. Zarot. Venett. Mediol. Glarean. Torrent. Heins. Steph. Bond. Schrevel. et Delph. *Neque excitatur* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Bland. et Lamb. cum edd. Lamb. Cruq. Bentl. Baxt. Bipont. Sanad. Cuning. Francis, Towers, Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *Non excitatur* Heinsius ad Clandian. Rufin. 1. 218.—6 *Nec horret* codd. Lambini,

NOTÆ

Alfius vitam rusticorum ita laudans, ut videatur jamjam abjecto fœnerandi studio illam amplexurus: qui tamen ad solitam quæstus curam mox abripitur, et ad suos mores redit: adeo valet consuetudo inveterata.

Beatus ille, qui procul negotiis, &c.] Pleraque hujus Odes lumina mutatus est Horatius a Virgilio Georg. II. snb finem. Quæ vero hic fuisse extulit, ille sedulo perstrinxit: et contra, quæ Virgilius contracte dixerat, Horatius dilatare et explicare curavit. Virgil. Georg. II. 458. sic rusticæ vitæ laudes auspicatur: 'O fortunatos nimium, sua si bona norint, Agricolas! Quibus ipsa, procul discordibus armis, Fundit humo facilem victum justissima tellus.'

2 *Ut prisca gens mortalium]* Primis nempe sæculis felices et aurei mortales in agris degebant, terram exercebant, innocentem et beatam agebant vitam. Vide Plin. lib. XVIII. init. Val. Max. VII. 1. Virgil. ante cit. vs. 532. 'Hanc olim veteres vitam coluere Sabini; Hanc Remus et frater: sic fortis Etruria crevit: Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma. . . . Aureus hanc vitam in teris Saturnus agebat.'

3 *Paterna rura bubus exercet suis]* Non ingentia prædia usuris compa-

rata, sed modica a parentibus sibi relicta. 1. Od. 1. 'Gaudentem patrios findere saculo Agros.' Vide Liv. III. 26. ubi 'L. Quinctius Cincinnatus spes unica Imperii Pop. Rom. quatuor jugerum colens agrum, a legatis' ad Dictatorem vocatur, inventus 'sen fossam fodiens, bipalio immixtus, seu cum araret; operi certe, id quod constat, agresti intentus.'

4 *Solutus omni fœnore]* Qui nequaquam fœnori operam dedit unquam, nec dare velit: avaritiæ et cupiditatis labe nulla aspersus. Fœnus sive usuram prohibent leges divinæ et humanæ. Deuteron. cap. 23. 'Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.' Cato: 'Majores nostri sic habuerunt, et in legibus posuerunt: furem dupli condemnari, fœneratorem quadrupli: quanto pejorem existimaverunt fœneratorem quam furem.' Cic. Offic. 1. n. 150. 'Primum improbantur hi quæstus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum et fœneratorum.' Vide Alex. ab Alex. 1. 7. &c.

5 *Neque excitatur classico miles]* Dormit somnum pacatum et placidum; nec, ut miles, tubæ sonitu excitatur.

Truci] Quicquid ad arma bellum-

Forumque vitat, et superba civium
Potentiorum limina.

Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos,

10

nec timet procellosum mare: fugit lites et domos superbas opulentorum civium. Atque vel palmites vitium crescentes alligat excelsis populis; utque steriles surculos

//////////

Harl. 1. 2. 3. al. cum edd. Zarot. Venett. Mediol. Glarean. Torrent. Benth. Steph. Heins. Bond. Schrevel. Delph. Benth. et Kidd. *Neque horret* Harl. 4. 6. Bland. 1. 2. 3. 4. ceteri codd. cum edd. Baxt. Cuning. Cruq. Sanad. Francis. Towers. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Comb.—10 Lambinus quærit cur *Altas* hic appellet *populos* Horatius, et anne *Albas* reponere satius esset. 'Quid si (pro *populos*) legamus *opulos*, quibus mire gaudent vites, ut

NOTE

que attinet, truculentum est et horribile. Porro, 'classica sunt cornua, quæ convocandi causa fuerunt facta: et a calando classicum quasi calassicum dicitur.' Isidor. xviii. 4. Vide infra versus Virgilii mox afferendos, huc et ad sequentia pertinentes.

6 *Neque horret iratum mare*] Nec, ut negotiatores ac mercatores, navigationis fert incommoda, aut maris irati horrores experitur. Vide Juvenal. Sat. xii. Item quæ annotavi i. Od. 3. 9.

7 *Forumque vitat*] Strepitus forensis caret molestia. Litigandi quantus sit furor, quantus et labor, noverrat Plutarchus, qui lib. de Fœnore, asserit, forum esse 'impiorum regionem.' Anacharsis scribit, 'locum esse ad fallendum invicem, atque ad dandas avaritiæ manus destinatum.' Columella ait, 'exerceri in foro canium quemque allatrando, et contra innocentes, et pro nocentibus studium: atque videri concessum intra mœnia latrocinium.' additque: 'Ibi, nisi dorophagos expleas sordidosque ac nummarios, prorsus ludi operam.'

Superba civium Potentiorum limina] Profecto gravis erat servitus clientium superbo capiti quotidiana officia præstantium: prima luce salutabant,

deinde ad forum comitabantur, noctu etiam patronis adesse per urbem currentibus cogeabantur, &c. Vide Juvenal. Sat. iii. 124. et seq. Virgil. jam cit. 'Si non ingentem foribus domus alta superbis Mauc salutantum totis vomit ædibus undam.' Et postea: 'Insanumque forum, aut populi tabularia vidit. Solicitant alii remis freta cæca; ruuntque In ferrum, penetrant anlas et limina regum,' &c.

9 *Ergo aut adulta, &c.*] Postquam ostendit agricolas esse immunes a malis, quæ comitari solent varias hominum conditiones, v. g. fœneratorum, militum, mercatorum, caussidicorum, clientium; jam exponit rusticæ vitæ emolumenta et voluptates singulis anni tempestatibus proprias. Ver habet amœnitatem: æstas hortorum frugum et pecoris fecunditatem: autumnus fructuum multiplicem proventum: hiems aucupium et venationem.

Propagine] Plin. xvii. 10. 'Arbores aut semine proveniunt, aut plantata radice, aut propagine, aut avulsione, aut surculo, aut insito et consecto arboris trunco.'

10 *Altas maritat populos*] Plin. xvii. 23. scribit longo usu compertum, 'nobilis vina non nisi in arbustis

Inutilesque falce ramos amputans,
 Feliciores inserit;
 Aut in reducta valle mugientium
 Prospectat errantes greges;
 Aut pressa puris mella condit amphoris; 15
 Aut tondet infirmas oves;
 Vel, cum decorum mitibus pomis caput
 Autumnus arvis extulit,

falce reseccans, fertiliores inserit; vel in remota valle pascentes mugientium greges contemplatur; vel extracta favis mella recondit in vasis mundis; vel tondet oves imbecillas. Cum vero autumnus campis erexit caput dulcibus fructibus ornatum,

////////

habet Colmella v. 6.' *Cruq.*—11. 12 Hos versus post vs. 13. 14. habent codd. editique omnes præter unum H. Steph. (vid. primæ ed. Diatr. i. p. 38.) qui sic edidit ut et G. Fabric. in ed. Lips. 1570. itemque Chab. Baxt. Cuning. Sanad. Schrevel. Delph. Francis, Towers, Talbot. Pine, Bipont. Mitsch. Wetz. Wakef. et Comb. et ita Valart. Pr. ad Hor. vi. Bentleius vulgatam defendit, quia maritatio vitis curatur Octobri, verno autem insitio. Idem Benth. legit *Inutilesve*, eumque secutus est Kidd.—18 Harl. 1. 4. Brod.

NOTÆ

gigni, et in his quoque laudatoria summis, sicut uberiora imis: adeo excelsitate proficitur. Hac ratione et arbores eliguntur. Prima omnium ulmus . . . deinde populus, . . . minus densa folio,' &c. Varro de Re Rust. i. 8. ita scribit: 'Vineæ aliæ humiles, ut in Hispania: aliæ sublimes, ut pleræque in Italia,' &c. et in fine: 'Ubi natura terræ humida, ibi vitis altius tollenda, quod in partu et alimonia vinum non, ut in calice, quærit aquam, sed solem: itaque ideo, ut arbitror, primum e vinea in arbores ascendit vitis.' Vide iv. Od. 5. 30.

11 *Inutilesque falce ramos amputans*] Plin. mox cit. 'Arbusta arari quam altissime desiderant, etsi tantum frumenti ratio non exigit. . . . Deputantur cum vite pariter interlucata densitate ramorum qui sunt supervacui et absumunt alimenta.'

12 *Feliciores inserit*] Vide Plin. xvii. 14. ubi geminam insitionis af-

fert rationem: altera fit trunco leniter fissio: altera est inoculatio; fitque exciso cortice, et aperiendo in arbore oculum, semenque illic includendo. Hanc docuere aves et natura. 'Tradunt monedulam,' inquit ille, 'condentem semina in thesauros cavernarum, ejusdem rei præbere causas.' Et paulo ante: 'Inserere quoque natura docuit, semine ventis sæpe translato in aliquas corticum rimas: unde vidimus cerasum in salice, platanum in lauro,' &c.

14 *Prospectat errantes greges*] Greges pastoresque invisit, et an recte se habeant cuncta, considerat.

15 *Pressa puris mella condit amphoris*] Virgil. Georg. iv. 140. 'spumantia cogere pressis Mella favis.' Vide Colmell. ix. 15. Plin. xi. 12. et seq.

16 *Infirmas oves*] Delicatas, morbis obnoxias.

17 *Decorum pomis caput, &c.*] Ita nempe solet pingi Autumnus.

Ut gaudet insitiva decerpens pyra,
 Certantem et uvam purpuræ, 20
 Qua muneretur te, Priape, et te, pater
 Sylvane, tutor finium!
 Libet jacere modo sub antiqua ilice,
 Modo in tenaci gramine.
 Labuntur altis interim ripis aquæ; 25
 Queruntur in sylvis aves;

quam latatur colligens pyra insitiva, et uvas purpuræ æmulas, quas tibi offerat, o Priape, tibi que, Sylthane parens, agrorum custos! Nunc placet recumbere sub annosa quercu, nunc super herbam virescentem. Interea dum annis defluit ripis sub-

////////

Bland. 1. 2. 3. 4. Cruquii, omnes fere Lambini, et Græv. Leid. Regin. aliique Bentleii cum Schol. Porphy. Venett. 1477. 1478. 1479. et Vet. Comb. agris extulit, quod receperunt Benti. Cuning. Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd. Sed arvis extulit servant ceteri codd. Cruquii, nonnulli Lambini, Harl. 2. 3. 6. aliquot Bentleii, Battel. Petrens. et Vigorn. Venet. 1490. Florent. 1482. Locher. Ald. Gryph. Lamb. Cruq. Torrent. Steph. Heins. Bond. Schrevel. Delph. Baxt. Bipont. Mitsch. Wetzel. et Comb.—20 Quatuor codd. Bland. Cruquii *purpura*.—23 Hic secta est hæc Ode in duobus codd. Blandd. et uno Buslidiano ap. Cruquium, his verbis, *Introducitur fœneratorem laudantem vitam quietam, sed tamen propositum non deserentem*, quasi alia sit hæc Ode a priori. Atque hanc distinctionem propugnare videtur Glareanus contra Mancinellum.—25 Torrentius et Lambinus ex pluribus et melioribus codd. Cruquius ex antiquiss. Bland. (qui gloss. habet, *ab altis rivis labuntur aquæ*,) et Baxt. *rixis aquæ*; et sic codex Bersmanni, nonnulli Benti. et Harl. 4. Sed *ripis* exhibent Harl. 1. 2. 3. 6. ceteri Bentleii, tres Bland. et ceteri ap. Cruq. edd. vett. Steph. Bond. Heins. Schrevel. Gesn. Zeun. Benti. Sanad. Cu-

NOTE

19 *Insitiva pyra*] Proprio labore insita et educata, et hinc longe jucundiora.

20 *Certantem et uvam purpuræ*] Maturationem scilicet, et purpureo colore gratam.

21 *Priape*] Hortorum Dens et tutor.

22 *Sylvane*] Agrorum præses et custos. Virgil. Georg. II. cit. 'Fortunatus et ille Deos qui novit Agrestes, Panaque, Sylvanumque senem,' &c. Et postea: 'Nec requies, quin aut pomis exuberet annus, Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi.'

... Et varios ponit fœtus autumnus: et alte Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.'

23 *Libet jacere modo*] Hoc frustra putant aliqui novæ Odes initium. Virgil. cit. 'Speluncæ, vivique lacus, ac frigida Tempe, Mugitusque boum, mollesque sub arbore sonni Non absunt: illic saltus ac lustra ferarum.'

25 *Labuntur altis interim ripis aquæ*] Vel, ex alto quodam loco defluunt; vel, profundo currunt alveo. Virgil. Georg. cit. 'Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes.'

Fontesque lymphis obstreput manantibus,
 Somnos quod invitet leves.
 At cum tonantis annus hybernus Jovis
 Imbres nivesque comparat, 30
 Aut trudit acres hinc et hinc multa cane
 Apros in obstantes plagas ;
 Aut amite levi rara tendit retia,
 Turdis edacibus dolos ;
 Pavidumque leporem, et advenam laqueo gruem,
 Jucunda captat præmia. 36

limibus, canunt aves in nemoribus ; rivulique murmur edunt aquis labentibus ; quod placidum conciliet soporem. Quando autem tempestas hyemalis Jove sæciente pluvias et nives procreat, vel plurimis canibus apros feroces undequaque propellit in retia opposita ; vel pertica levigata plagas haud strictas expandit turdis voracibus insidiosus ; ad timidum leporem, gruemque transmarinam pedica implicat, gratam

//////////

ning. Francis, Towers, Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. et Kidd.—27 *Fron-*
desque Bower. et Markland. quod recepit Kidd. item Wakef. cum hac anno-
 tatione : ‘ Ambabus ulnis ampleximur elegantissimam pariter et verissimam
 Marklandi emendationem. Arbores scilicet aquarum susurris respondent,
 ut in initio primi Idyllii Theocritei : et grammatice tantum non postulat
 hunc ordinem verborum. Sic in Mamertini Panegyrico, Sect. II. ‘ Armorum
 sonitus tuis vagitibus obstreperantes.’ Vide Nostr. IV. Od. 15. 48. Ovid. Fast.
 VI. 9. ‘ Est nemus arboribus densum, secretus ab omni Voce locus, si non
 obstreperetur aquis.’ Terentianus Maurus, p. 2431. ed. Putschii : ‘ Pendet
 ex humeris dulcis chelys, Et numeros edat varios, quibus Adsonet omne vi-
 rens late nemus, Et tortis erraus aqua flexibus.’ Heinsius ad Propertii ver-
 siculum, quem ad partes vocavit Markland. IV. 4. intelligere vult de avium
 voce frondibus insidentium ; quod minus placet, nec patitur in Flacco præ-
 cedens versus : ‘ Queruntur in sylvis aves.’—33 Brod. *Aut hamite*.—35 *Pa-*

NOTÆ

27 *Lymphis obstreput*] Avibus qua-
 si accinunt, suo murmure ac strepitu
 avium cantus provocant.

29 *At cum tonantis, &c.*] Hyemalis
 tempestas ubi cœpit ingruere, vena-
 tioni datur opera.

Jovis] Jam alibi diximus Jovem
 poni pro aëre. *Tonantis*] Tempes-
 tuosi, pluvii, pruinosi. Virgil. cit.
 Georg. II. ‘ Venit hyems, teritur Si-
 cyonia bacca trapetis.’ At Georg. I.
 305. ‘ Sed tamen et quernas glandes
 ture stringere tempus, Et lauri bac-
 cas, oleamque, cruentaque myrta :
 Tum grænis pedicas, et retia pone-

re cervis, Anritosque sequi lepores
 ... Cum nix alta jacet, glaciem cum
 flumina tridunt.’

31 *Multa cane*] Canes fœminino ge-
 nere poni solent cum de venatione
 agitur, ut volunt ; quoniam, inquit
 nonnulli, velociores et sagaciores ut
 plurimum sunt canes fœminæ.

33 *Amite*] Ames est furcula seu
 pertica, qua rete suspenditur aut ten-
 ditur ad captandas aves.

34 *Turdis*] Qui præcipui sunt sa-
 poris. Gall. *grives*. De his Varro de
 Re Rust. III. 5. Athen. II. 24.

35 *Advenam gruem*] Varro mox cit.

Quis non malarum, quas amor curas habet,

Hæc inter obliviscitur ?

Quod si pudica mulier in partem juvet

Domum atque dulces liberos, 40

(Sabina qualis, aut perusta solibus

Pernicis uxor Apuli,)

prædam. Inter ista quis recordatur molestiarum quas amor gignit? Quod si casta uxor ex parte sua curans familiam dilectosque natos (velut Sabina, vel conjux

//////////

viduæ leporem Bentl. enimque secuti sunt Sanad. Towers, Francis, et Kidd. *Pavidum leporem* Græv. Bentleyi, sine particula.—37 *Quis non malorum* Ald.—39 Turnebus Advers. xii. 15. emend. *juvans*, quod parum cohæreat oratio. Sed omnes codd. et edd. veti. habent *juvet*, vel *juvat*, ut in uno vel altero ap. Torrent.—43 *Sacrum vetustis* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. quatuor Bland. aliique ap.

NOTÆ

‘Volneres partim advenæ sunt ut hirundines et grues: partim vernaculæ, ut gallinæ et columbæ. De illo genere sunt turdi adventitio; ac in Italiam quotannis trans mare advolant circiter æquinoctium autumnale, et eodem revolant ad æquinoctium vernum. Tull. de Nat. Deor. ii. n. 125. ‘Grues, cum calidiora loca petentes maria transmittunt, trianguli formam efficere animadversum: ejus autem summo angulo aër ab eis adversus pellitur: deinde sensim ab utroque latere tanquam remis ita pennis cursus avium levatur. Basis autem trianguli quam grues efficiunt, ea tanquam a puppi ventis adjuvatur: hæque in tergo prævolantium colla et capita reponunt.’ Vide et Plin. x. 23.

37 *Quis non malarum, &c.*] Phrasis Græca, pro, quis non obliviscitur malarum curarum quas amor habet?

39 *Quod si pudica, &c.*] Virgil. cit. Georg. ii. ‘Interea pendent dulces circum ubera nati: Casta pudicitiam servat domus.’ Ecclesiasticis c. xxvi. ‘Mulieris bonæ beatus vir: numerus annorum illius duplex: annos vitæ in

pace implebit.’

41 *Sabina qualis*] Juvenal. Sat. vi. 162. ‘Intactior omni Sabina.’

42 *Uxor Apuli*] Apulæ, ut et Sabina, mulieres castitatis et frugalitatis laude florebant. Juvenal. mox cit. ‘Malo Vennsinam, quam te, Cornelia, mater Græcæborum,’ &c. Sabini ab Apennino ad Tiberim et Anienem fluvios extendebantur olim: Velino autem flumine media regio irrigabatur. Illic hodie continentur Sabina provincia, pars Umbriæ orientalis, et Aprutii ulterioris portio non modica. *Apulia* duplex; Daunia et Pencetia; utraque regno Neapolitano concluditur. Daunia, hodie *Capitanata*, est admodum fertilis, sita est inter Aufidum et Tiphernum fluvios. Pencetia, hodie *Terra di Bari*, continet Barianam provinciam, et partem Basilicatæ: lætissimis abundat pascuis.

Perusta solibus] Tunc quod ea regio calidior, tum quod eæ mulieres rei domesticæ curam etiam apud villas et agros gerentes, æstum non raro tolerabant, solisque ardoribus torrebantur.

Sacrum et vetustis exstruat lignis focum
 Lassi sub adventum viri;
 Claudensque textis cratibus lætum pecus, 45
 Distenta siccet ubera;
 Et horna dulci vina promens dolio,
 Dapes inemtis apparet;
 Non me Lucrina juverint conchyliis,
 Magisve rhombus, aut scari, 50

Apuli velocis, adusta Solis ardore) e lignis aridis componat sacratum focum, paulo ante reditum mariti fatigati; et caulis includens gregem saturum, mulgeat plena ubera; atque vinum hujus anni educens ex amphora non insuavi, paret cœnam non aliunde quæsitam: hæc, inquam, si adsint, non prætulerim ostrea Lucrina, vel

////////

Cruq. omnes ap. Torrent. et Lambin. et edd. vett. item Cruq. Torrent. Heins. Steph. Bond. Delph. Benti. Sauad. Cuning. Towers, Francis, Bipont. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. 'Nil opus legi in hoc Versu *Sacrum et*; neque superius *juvans*; cum ab hoc incipiat expolitio ejus quod generaliter proposnerat.' Baxt. 'At cum singula membra protaseos copula connectantur, recepi et ex ed. Venet. Lambinus autem edidit *Sacrumque*.' Zeun. *Sacrum et vetustis* Silv. Cruquii, nonnullæ edd. tempore Torrentii, et Mitsch.—45 Quidam codd. *Cludensque*.—47 Optimi codd. apud Torrent. *orna*, sine aspiratione.—50 Omnes vett. codd. ap. eund. Torrent. non *scari*, sed *scari*, uti

NOTE

43 *Sacrum vetustis*, &c.] E lignis dudum congestis adeoque siccis focum exstruat, ad ignem accendendum adventanti viro diurnis laboribus defesso.

Sacrum] Tum ob Lares ac Penates Deos, tum ob Vestam. Vide Macrob. Saturn. iii. 4. &c.

47 *Horna dulci vina promens dolio*] Hornum vinum vixque maturum viro laborioso dulce videtur, nec requirit vina vetustate delicatiora. iii. Od. 23. 'Hornam frugem.'

48 *Dapes inemtis*] Non alinnde pretio comparatas; sed domi quæsitas, seu ex horto, seu e caulis, &c.

49 *Lucrina conchyliis*] Ostrea exquisita e Baiano seu Lucrino lacu. Strabo lib. v. Val. Max. ix. 1. Plin. ix. 54. Juvenal. Sat. iv. 141.

50 *Rhombus*] De eo pisce vide Juvenal. mox cit. Sat. iv. 39. et seq.

Plin. &c. Galli *turbot* appellant, omnes pretium norunt.

Scari] Scaros pisces interdum in mare Tyrrenum adigit tempestas. Huic pisci tributum esse principatum, scribit Plinius ix. 17. 'Nunc scaro datur principatus, qui solus piscinum dicitur ruminare; herbisque vesci, non aliis piscibus: mari Carpathio frequens,' &c. Et ii. 37. 'Dentes piscibus omnibus serrati, præter scarum: huic uni aquatiliū plani.' Et xxxii. 2. ait, 'scarum nassis inclusam non fronte erumpere, nec infestis viminibus caput inserere; sed aversum candæ ictibus crebris laxare fores, atque ita retrorsum erumpere. Quem luctatum ejus si forte alius scarus videat extrinsecus, apprehensa mordicus cauda, adjuvat nisis erumpentis.' Inde vero nomen factum aiunt, a *σκαίρω*, salio. Athen. vii.

Si quos Eois intonata fluctibus
 Hyems ad hoc vertat mare :
 Non Afra avis descendat in ventrem meum,
 Non attagen Ionicus
 Jucundior, quam lecta de pinguissimis 55
 Oliva ramis arborum,
 Aut herba lapathi prata amantis, et gravi
 Malvæ salubres corpori,

rhombos, vel scaros, si aliquos ex Orientali mari in hoc Italicum protrudat sæva tempestus: nec volucris Africana veniat in meum ventrem, vel attagena Asiatica, gratior, quam oliva decerpta e ramis arborum pinguissimis; vel folia rumicis prata amantis, et malvæ salubres ægro corpori, aut uigna inmolata in sacro die Termina-

~~~~~

et apud Columellam.—52 Barthius pro *vertat*, conj. *vexet*, vel *verset*: Nic. Heinsius *verrat*; et sic etiam bis legitur ap. Priscian. pp. 863. et 930. neque variant ibi codd. quatuor, quos contulit Bentleius. Ansam Heinsio correctionis illud videtur porrexisse, quod habetur II. Sat. 3. 235. ‘tu pisces hyberno ex æquore verris.’—54 *Ionus* Cuning. Sanad. Towers, et Francis.—

NOTÆ

20. similia refert ex Aristotele. Multa vero Casanbonus erudite ibidem emendat de eo pisce jactari solita. Epicharmus eo loci apud Athen. ‘Nos piscamur scaros, quorum nec sterens fas est Diis rejicere.’ Quod ideo dictum asserit Casanbonus, quia solius hujus piscis intestina comedebant gulæ proceres. Vide Macrob. Saturnal. III. 16. ubi scribit, scaros adeo Italicis littoribus ignotos, ut nec Latinum ejus piscis nomen habeamus; magno numero illuc advectos, ac in mari Ostiam inter et Campaniæ littora sparsos, ac velint in terra fruges aliquas fuisse seminatos.

53 *Afra avis*] Gallina Africana, aliis Numidica, vel Garamantia. Juvenal. Sat. XI. 142. ejus meminit, item Martial. XIII. 73. Varro de Re Rust. cap. 9. ait, ‘Meleagrides Græcis vocari, novissimas in triclinium ganearium introisse, ac magno vendi, propter hominum fastidium.’

54 *Attagen Ionicus*] Perdix Asiatica, quibusdam; est enim Ionia Minoris Delphi. et Var. Clas.

Asiæ regio. Plin. IX. 48. ‘Attagen maxime Ionicus celebratur, vocalis alias, captus vero obmutescens,’ &c. Athen. IX. 8. et 9. ex Aristophane, ‘Attagen carnis snavissimæ:’ Ex Alexandro Myndio, ‘Paulo major perdice, variis notis dorso distinguitur, colore fictilium, magis tamen subrubescente,’ &c. S. Hieron. ad Salvianum: ‘Procul sint a convivii tuis phasides aves, crassi turtures, attagen Ionicus.’ Martial. XIII. 61. ‘Inter saporis fertur alitum primus Ionicarum gustus attagenarum.’

57 *Herba lapathi*] *Λάπαθον* Græcis, *rumex* Latinis, Gall. *ozeille vinette*, *patience*, ex Dioscoride stomachum roborat, ventrem purgat, urinam provocat, cibi appetitum restituit. Ex Plin. XX. 21. lapathum excellentes habet effectus: aliud sativum, aliud sylvestre: ‘In palustribus nascitur: foliis acutis, colore betæ candidæ, radice minima: nostri vero rumicem vocant,’ &c.

58 *Malvæ*] Plin. mox cit. ‘In mag-

Horat.

2 T

Vel agna festis cæsa Terminalibus,
 Vel hædus ereptus lupo. 60
 Has inter epulas, ut juvat pastas oves
 Videre properantes domum!
 Videre fessos vomerem inversum boves
 Collo trahentes languido!
 Positosque vernas, ditis examen domus, 65
 Circum renidentes Lares!
 Hæc ubi locutus fœnerator Alfius,
 Jamjam futurus rusticus,

lium, aut hædus lupo detractus! Inter istam cœnam, quam jucundum est cernere oves saturas domum revertentes, intueri boves fatigatas languenti cervice inversum aratrum ducentes; et servulos opulentæ familiæ adjunctos velut examen, circa Lares splendentes ordine dispositos! Posteaquam Alfius fœnerator ista dixit,

*****

57 *At herba Schrevel.*—63 Servius ad Virg. Ecl. 11. 63. legit, *fessos v. versum boves*. Cuning. edidit *fessos v. i. boves*; sed Heyne ad Virg. l. l. tuetur *fessos*.—65. 66 ‘Non levis suspicio me de his versibus incessit: sensus longe est infra Flacci elegantiam; et quis credat tot munia servilia obituram fuisse sponsam (vs. 43–45.) tot servis interim domi otiosis? non ego.’ Wakef.—67 *Alphius Veuett. Glarean. Ald. Gryph. Steph. Heins. Cruq. Lamb. Chabot.*

NOTÆ

nis est laudibus malva utraque, sativa et sylvestris. Omne solum, in quo seruntur, pinguis faciunt,’ &c. Nos de ea jam 1. Od. 31. sub finem.

59 *Terminalibus*] In festo Dei Termini, quem prisci velut agrorum limites custodientem ac tuentem colebant: ita Festus. Ejus sacra peragebantur die 21. Februarii, ex Numæ instituto. Dionys. Halic. lib. 11. Ovid. Fast. 11. Juvenal. Sat. xvi. 39.

60 *Hædus ereptus lupo*] Sicut venatori sua præda in primis grata est; ita rustico quicquid e lupi gula eripuit. Volunt aliqui cum Mureto, hic alludi ad id quod tradit Plutarchus in Sympos. scilicet ‘earum pecudum quas lupo momorderit, carnem effici teneriorem, lanam vero corrumpi,’ &c.

65 *Positosque vernas*] Servorum filios heris accedere et apponi, seu accrescere, non secus ac apum exa-

men, nemo ignorat.

66 *Circum renidentes Lares*] Columell. lib. xii. de Villico: ‘Consuecat rusticos circa Larem Domini focumque familiarem semper epulari.’ De Laribus 1. Od. 12. 44. et 11. Od. 18. ad hæc verba: ‘paternos in sinu ferens Deos.’

67 *Hæc ubi locutus, &c.*] Satyrice hæc et sarcastice in avarum fœneratorem.

69 *Redegit [relegit] Al. redegit*, quæ quidem vox Ciceroni aliisque usitator. In Verr. ‘Bona vendit, pecuniam redigit.’

Idibus] Mense dimidio. Vide 1v. Od. 11. 14. Is erat mos, creditam pecuniam, vel fœnus e credito Idibus repetere. Cic. Catilin. 1. ‘Prætermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus senties.’

Omnem redegit Idibus pecuniam ;
Quærit Kalendis ponere.

70

quasi mox rura habitaturus, universam pecuniam Idibus collegit. Kalendis vero quærit collocare ad fœnus.

al. *Alfius* ex vetust. codd. edidit Torrentius ; et sic edd. recentt.—69 *Omnem redegit* Harl. 2. nonnulli ap. Cruq. Venett. Mediol. Vet. Comb. Lambin. Torrent. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Sanad. Towers, et Francis ; et sic legit Nic. Heins. in Advers. II. 4. p. 236. et ad Ovid. Fast. II. 540. *Omnem redegit* quatuor Blandd. duo Buslid. et Div. Cruquii, plures et meliores Torrentii, Leid. Græv. Regin. et Magdal. Bentleii, Acron in Reg. Soc. et Grævianus annotator ap. eundem, Harl. 1. 3. 4. 6. Exc. Sax. Brod. duo codd. ap. Bersm. item Maitt. Locher. Benth. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.

NOTE

70 *Quærit Kalendis ponere*] Quas Idibus pecunias a debitoribus collegit, has Kalendis sequentibus ad fœnus rursum collocare satagit, usuras usuris accumulans. Non abs re novus Interpres et Criticus existimat Al-

fium solitum exigere fœnus bis in mense, adeo ut, contra fas omne, ab Idibus ad Kalendas, et a Kalendis ad Idus fœneraretur. De Kalendis III. Od. 8. 1 Macrob. Saturnal. I. 15. &c.

ODE III.

AD MÆCENATEM.

Execratur allium, quod apud Mæcenatem imprudens degustaverat.

PARENTIS olim si quis impia manu
Senile guttur fregerit,
Edit cicutis allium nocentius.
O dura messorum ilia !

Si deinceps aliquis manu scelerata ruperit cervicem patris vetuli, comedat allium cicuta perniciosius. O viscera rusticorum prædura ! Quale toxicum istud meis

Ode quarta Libri tertii in Ed. Sanad.—3 Harl. 6. Brod. Venett. Mediol.

NOTE

Metrum idem quod Epod. I.

1 *Parentis olim, &c.*] Vel ex Ode hac intellige, studiose lector, nullum esse adeo exile et sterile argumentum, quod vena dives non queat amplificare et locupletare. Sic 'Nucem' Ovidius, 'Culicem' Virgilius, Homerus 'Pugnam Ranarum ac Mnrrium : ' Horatius vero 'Casum arboris' II. Od. 13. Hic autem 'Allium' eleganti

Carmine prosecuti sunt.

Si quis impia manu, &c.] Si quis pericidio inquinatus deinceps puniendus erit, ne cicuta sed allio plectatur.

3 *Edit* [*Edat*] Quidam legunt, *Edit*. Sic 'duit,' pro 'det.' 'faxit,' &c. II. Sat. 8. ad finem : 'Quam si cum lumbis quis edit.'

Cicutis allium nocentius] Cicuta enim frigore quidem suo nativum calorem

Quid hoc veneni sævit in præcordiis ?

5

Num viperinus his cruor

Incoctus herbis me fefellit ? an malas

Canidia tractavit dapes ?

Ut Argonautas præter omnes candidum

Medea mirata est ducem,

10

in intestinis æstuat? An viperarum sanguis istis immixtus herbis decepit me? Numquid Canidia noxios hosce cibos contractavit? Certe, quando Medea adamavit Jasonem Argonautarum Principem præ ceteris pulchrum, isto illum tinxit, in-

//////////

Aldd. Gryph. Delph. Sanad. et al. vett. *Edat*; sed Harl. 1. 2. 3. 4. tres Vat. Jannoct. Urs. et Tornes. ap. Lambin. quatuor ap. Cruq. vetustissimi optimique Torrentii, Acron, Porphy. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Benth. Baxt. Cuning. Francis, Bipont. Mitsch. Wetz. Wakef. Comb. et Kidd. *Edit.* Gott. Zarot. et veteres membranæ Torrentii *alium*; Brod. *aleum*; ceteri omnes *allium*.—5 *Quis hoc veneni* Bonfin. Glarean.—6 *Non viperinus* Cujacius ex codd. Obs. xxviii.—8 *Codicem vidi non malum, qui tentavit habebat, addito margini Scholiolo quo lectio illa confirma-*

NOTÆ

sine dolore extinguit: at allium torquet, adurit, enecat. Cicuta succum morte damnati bibere cogebantur apud Athenienses. Plin. xv. 13. 'Cicuta,' inquit, 'venenum est, publica Atheniensium pœna invis.' Ita Socrates extinctus. Vide Pers. Sat. iv. 2.

Allium] Sunt qui per unicum *l* scribant *alium*, et dictum volunt quod oleat: alii, ab 'halando,' *halium* scribunt. Alii ab ἅλλεσθαι, quod *exsiliendo* crescat, *allium* deducunt. Melius alii a voce ἄλιδες, *alliorum capita* significante.

4 *O dura messorum ilia*] Quæ videlicet impune devorent et concoquant allium, quod meis in præcordiis ita sævit. Galen. Therapeut. lib. xii. allium vocat 'rusticorum theriacam.' Virgil. Ecl. ii. 'Allia, serpyllumque, herbas contundit olentes.'

5 *Quid hoc veneni, &c.*] Quod genus est illud veneni, quo sic discrucior? Allium sane, utpote calidum, acre, grave olens, coctu etiam difficile, stomacho delicatiori ac temperamento fervidiori et *πικροχόλφ*, seu amariori

bili obnoxio, quale habebat Horatius, grave esse debebat: at contra homini frigidiori vel robustiori salubre est. Snidas ait, 'Thracæ alliis delectari, nec immerito,' inquit: 'allia quippe calida sunt: illi vero frigidam incolunt regionem.'

6 *Num viperinus his cruor, &c.*] An vero allium istud incoctum fuerat in viperino sanguine, quod imprudens ego devoraverim? Vide i. Od. 8. 9. Plin. xi. 53. Cœl. Rhodig. xxiii. 10.

7 *An malas Canidia, &c.*] An dapes quas cœnavi infecit veneno Canidia venefica illa insignis? De ea postea fuse in seq. Epod.

9 *Ut Argonautas, &c.*] Crediderim sane non alio medicamento instructum a Medea Jasonem fuisse, adversus tanros formidabiles; nec alio pariter usam veneficio ipsam Medeam, ad perdendam invisam sibi pellicem. Insurgit hic suo more Scaliger in nostrum Poëtam hypercritice: 'Non est illud,' inquit, 'supino aut oscitanti judicio admittendum. Quippe ait Jasonem a Medea perunctum alio, scilicet ut eo medicamento esset

Ignota tauris illigaturum juga,
 Perunxit hoc Iasonem :
 Hoc delibutis ulta donis pellicem,
 Serpente fugit alite.
 Nec tantus unquam siderum insedit vapor   15
 Siticulosæ Apuliæ ;

sueto iugo tauros indomitos subjecturum: isto etiam infecit munera, quibus cum se de pellice vindicasset, aufugit curru alatis draconibus tracto. Nunquam tantus

batur, ut, 'tentatum frigore corpus.' *Torrent.*—13 *Gott. et Zarot. pellicem.*

NOTE

a tauris tutus. At enimvero eadem quo modo unxit vestem, qua Crensa flagraret? Æquas arbiter esto, lector, nec supinus, nec oscitans. Medea vestem pellici mittendam alio quasi veneno unxit. Eadem per allium pariter Jasonem tutum præstitit adversus tauros, nempe tauri alii odore gravi et tetro perdomiti sunt. Glauce vi mortifera alii cuncta est et conflavit. Quid hic abhorret a vero et ratione? Quid ita reprehendendum in hac utraque sententia? Adde quod, per idem venenum vario modo dilutum, variisque pharmacis admixtum ac temperatum, diversa effici, nihil vetat.

Argonautas] Jason Æsonis Thessaliæ regis filius, cum sociis plus quinquaginta, fortibus sane viris, profectus est Colchos, ad rapiendum vellus aureum, quod fama celebrabatur. Ibi a Medea Colchorum regis filia admatns, ab ea beneficiis pollente edoctus est qua ratione posset domare tauros arripedes et ignivomos, iugos committere; draconem etiam pervigilem sopire et profligare; ac demum vellus aureum auferre. 'Argonautæ' porro dicti ab Argo navi, qua ad expeditionem Colchicam vecti sunt. Præcipui nominantur Heracles, Orpheus, Castor, Pollux, Telamon, Zethus, Calais, Theseus, Typhis,

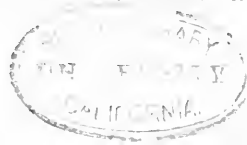
&c. Ipsa vero navis appellata est Argo, vel ab artifice et fabro; vel ab Argivis seu Græcis heroibus; vel a celeritate; ἀργός, *velox*. Vide *Diodor. Sicul. v. 3. Valer. Flacc. Argo* naut.

13 *Hoc delibutis, &c.*] Eodem Medea infecit munera quæ misit ad Glancen, vel, ut scribunt alii, Crensam filiam Creontis regis Corinthiorum. Hanc enim cum Jason superinduxisset pellicem, iram dissimulavit Medea Jasonis uxor. Itaque tempus nacta venenatam ei vestem dedit; quam cum Glauce induisset, fatali incendio consumpta est. Vide *Epod. v. post medium*.

Donis] Non vestem, sed alia quæpiam dona in scrinio missa, venenis quidem tincta, scribunt alii: aperto autem scrinio pellicem cum tota regia conflagrasse.

14 *Serpente fugit alite*] Irati scilicet et vindictam anhelantis Jasonis, Creontisque iram Medea fugit, per ærem asportata currupennatis vecto serpentibus. Vide *Enripid. Medeam, in fine. Ovid. Met. vii. et ix. &c.*

15 *Nec tantus unquam, &c.*] Non majoribus Apulia ardoribus torretur, quam mea viscera nunc uruntur calore et vi funesta alii quod comedi. *Siderum*] Dum sævit Canicula et fer-

Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit æstuosius.

At, si quid unquam tale concupiveris,

Jocose Mæcenas, precor

20

Manum puella savio opponat tuo,

Extrema et in sponda cubet.

astrorum calor incendit Apuliam siccam. Neque donum fatale vehementius inflammavit humeros Herculis laboriosi. Verum enimvero, si quidpiam ejusmodi ultra appetas, o Mæcenas jocis gaudens, velim ut adolescentula objiciat manum osculo tuo, atque in remotam lecti partem recedat.

////////

—19 Hunc et tres seqq. versus exsecuit Sanad.—20 ‘*Jocosa* Marklandus, necessaria prorsus, ut mihi videtur conjectura.’ Wakef. Et sic edidit Wakef.—21 Venett. Mediol. Zarot. aliæ edd. vett. cum Lambin. Cruq. Torrent. Bond. Schrevel. Heins. Steph. Delph. Francis, Wakef. et Kidd. *savio*; omnes codd. Cruquii, et Torrentii, Gott. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Benti. Wetzel. Biont. et Mitsch. *savio*.

NOTE

vet. De ea 1. Od. 17. III. Od. 13. De Apulia ejusque cælo torrido, III. Od. 30. 11. et Epod. præced. vs. 42.

17 *Nec munus humeris, &c.*] Nessus Centaurus ab Hercule vulneratus sui ulciscendi hanc iniit rationem. Dejaniræ suasit, posse sibi amorem Herculis asserere, induendo illum tunica aspersa sanguine suis e vulneribus profluente. Itaque illa videns subinde Herculem Ioles amore irretitum, quod Nessus improbe et fallaciter præceperat, effecit: sicque illum interemit. Nam tanto est ardore correptus ut snos ipse artus dilaniaret, ac demum incensa pyra se confecerit. Vide Senecæ Herculem Cætæum. Et postea Epod. XVII. 31. Cic. Tusc. II. n. 20. ex Sophocl. Trachin. ita scribit: ‘Cum Dejanira sanguine Centauri tinctam tunicam Herculi induisset, inhæsissetque ea visceribus, ait ille: ‘Hac me irretivit veste furiali inscium, Quæ lateri adhærens morsu lacerat viscera, Urgensque graviter

pulmonum haurit spiritus. . . . Ipse alligatus peste interimor textili,’ &c. Idem Philip. XIII. ‘Non tamen Dejanira voluit Herculi nocere, cum ei tunicam sanguine Centauri tinctam dedit.’

19 *At, si quid unquam, &c.*] Quod si, o Mæcenas, unquam allium comedere concupiveris, in pœnam cupio ut te abhorreat amica seu Terentia tua: similiter et si quis vir fœtidum ac pestilentem ejusmodi cibum appetierit, precor ut ipsius uxor ejus oscula repellat, et seorsim cubare velit, halitum graveolentem non ferens.

20 *Jocose Mæcenas*] Jocari familiariter cum Mæcenate solebat Horatius. Hinc Persius Sat. I. 116. ‘Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico Tangit: et admissus circum præcordia ludit, Callidis excusso populum suspendere naso.’

22 *Sponda*] Lecti pars ultima, vel etiam exterior. Isidor. XX. 11.

ODE IV.

IN MENAM.

In Menam amarulenta invecio. Erat autem hic Menas Cn. Pompeii libertus, Sextoque Pompeio legatus classique Piraticæ præfectus, quam tamen postea majoris spe lucri Augusto proditorie tradidit; ab Augusto deinde ad Sextum defecit, Sextumque iterato Augusto prodidit. Hunc igitur Augustus non solum Tribunum militum classisque Præfectum fecerat, verum etiam mensæ suæ adhibuerat. Quam rem Horatius, in Pompeii domum ut decuit liberalis, indignanter se ferre liberrime hac Ode profitetur. (De hoc Pomponio Mena omnia Dio: porro eum hic peti, Acron et Porphyrio, quales nunc sunt, et V. Schol. Cruquianus tradunt. Mihi hoc scrupulum movet, quod unicum et proprium crimen hominis, perfida levitas, hic illi non obicitur; sed invidia tantum excitatur, &c. *Gesn.*)

LUPIS et agnis quanta sortito obtigit,
Tecum mihi discordia est,

Quanta naturaliter inimicitia lupis atque agnis congenita est, tanta mihi inest

////////

Ode octava Libri primi in Ed. Sanad. Epigraphe in uno cod. Torrentii, *Ad Mænatem*; in codice Laurentin. *In Sextum Mænam Pompeii libertum*; et sicedidit Torrent. Alii vett. *In Mænam libertum*; *In Volteium Mænam libertum*

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. i.

1 *Lupis et agnis, &c.*] Habes, lector, in hac Ode exquisitam servi descriptionem, et acrem asperamque ejus arrogantiae insectationem.

Quanta sortito obtigit] Quantum inter se odium, natura partiente veluti et dante, sortiuntur et obtinent. Plin. x. 74. agit de naturali quorundam animalium dissidio.

2 *Tecum mihi discordia est*] Ego enim fidem observantissime et religiosissime colo; tu perfidiam. Nempe Menas Pompeii Magni libertus, eo mortuo, Sexti partes amplexus, ab eo magnis numeribus locupletatus, quin et classi præfectus est contra Cæsarem Augustum. Ad hunc vero subinde transfugit, et ab ipso mox equestri dignitate ornatus. Tum rediit ad Sextum Pompeium relicto Au-

gusto. Postea Sextum rursus prodens ac deserens ad Augustum reversus, ab eo tandem, quod pridem concupiverat, Tribunus militum factus est. At isto insignis honore qui fit ut tam libere ab Horatio proscindatur? Tum nempe rerum atque temporum cogente difficultate ac necessitate, prudens Cæsar proditoris scelerata opera ntebatur quidem, ejus vero proditioes ac perfidiosum animi detestari non latebat. Vell. Patercul. lib. ii. Appian. Bell. Civil. lib. v. Dio lib. XLVIII. Sueton. Octav. cap. 74. ubi scribit: 'neminem unquam libertorum adhibitum cænæ ab Augusto, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem, post proditam Sexti Pompeii classem.' Idem Menas antea Augustum perdere simul et Antonium cogitaverat. Testis Plu-

Ibericis peruste funibus latus,
 Et crura dura compede :
 Licet superbus ambules pecunia,
 Fortuna non mutat genus.
 Videsne, sacram metiente te viam
 Cum bis ter ulnarum toga,

5

contra te, o Mena, qui habes latus concisum flagellis sparteis, et crura vinculis attrita. Quamvis incedas tumidus propter opes, fortuna non mutat originem. Quando autem pergis per viam sacram indutus toga sex ulnarum, an non animad-

//////////

Pompeii Magni, ut edd. Cruq. In *Menam*, &c. Gr. scribunt Μηνᾶς.—3 Libri optimi ap. Torrent. vocabulum *Ibericis* fere aspirant, *Hibericis*: in uno etiam ascriptum: 'id est sparteis.'—8 'Bentleius nequit ferre, *bis ter ulnarum*; ideoque ex arbitrio suo rescribit *bis trium*, sed nulla suffultus auctoritate. Dicit se tamen nunquam vidisse nequiores lectionem. Equidem fateor hæc quæ dicit esse supra meum captum.' Baxt. 'Festinabat, aut commotior erat, cum ista scriberet, vir doctus: *bis ter ulnarum* plane insolitum est et anoma-

NOTÆ

tarchus in Antonio. Sic habet: 'Tenebat Sextus ea tempestate Siciliam: et prædatoria classe, cui Menas pirata præerat, Italiæ oras et omne circum pelagus infestabat . . . . . foelera cum Pompeio facta . . . . . Post hæc mutuo se ad cœnam invitant, (nimirum Augustus Antonio junctus, et Sextus Pompeius.) Huic sorte evenit, ut illos primus convivio exciperet in prætoria navi, ... fervente convivio, ferventibus et jocis, Menas pirata Pompeio adhærens clam ei insurrexit: Visne, Sexte, anchoras succidam, et te Romani Imperii faciam dominum? Hæc cum Sextus paulisper secum agitasset: Oportuit, inquit, o Mena, hæc per te ipsum, me inscio, fecisse: nunc vero quod est eo contenti sumus. Etenim pejerare nequaquam meum.' Porro, ne cum nonnullis, arbitrare, lector, hunc Menam eundem esse cum Vulteio Mena, ejus mentio est in 1. Epist. 7. alter enim ab altero longe diversus.

3 *Ibericis peruste funibus latus*] Corpus habens notatum plagis et flagellis servilibus.

Ibericis] Hispanicis. Metonym. Species pro genere. Flagella fiebant e funibus; funes autem e sparto, ejus in Hispania magna copia. Plin. xix. 2.

Peruste] Proprie et signanter. Nam flagra a flagrando dicta. Certe repetitis flagris calor in cute, carne, sanguine, inflammari cognoscitur. Inde flagriones dicti sunt servi, quoniam flagris erant subditi. Festus, Vossius, &c.

4 *Crura dura compede*] Compede stricta membri pars indurescit.

5 *Superbus pecunia*] Menas, locupletatus dominorum liberalitate, honores etiam captarat, jam liber, mox Eques, denique Tribunus.

6 *Fortuna non mutat genus*] E liberto nobilem hand faciunt opes. Humilis, sordidus, vaser, nequam, servilis animus semper manet. 'Naturam expellas furca, tamen usque recurret,' inquit Noster 1. Epist. 10. 24. Vide Pers. Sat. v. 70. et deinceps.

7 *Videsne, sacram, &c.*] Scilicet ignoras quanta indignatione homines obvii te aspiciant superbe et arroganter incedentem, qui genus servile no-

Ut ora vertat huc et huc euntium

Liberrima indignatio ?

10

Sectus flagellis hic Triumviralibus,

Præconis ad fastidium,

vertis quomodo ira maxime aperta reflectat vultum ambulantium ultro citroque? Iste, inquiunt, cæsus flagris Triumvirorum usque ad Præconis tædium, colit mille

////////

lon. Facilius autem intelligo librariorum peccatum, (nisi est ipsius Poëtæ error humanus,) si dictante aliquo, *bis ternū ulnarum*, seu *bis tern' ulnarum*, non modo *tm* periit, etiam in scribendo, verum etiam litera *n.* Gesn. Barthius in Advers. LIX. 26. jam ante Bentleium: *bis trium ulnarum*; et sic edidit Sanad. Francis, Towers, Wetzel. Wakef. et Kidd. 'Recte Bentl. corr. *trium* pro *ter*; quis enim adverbium unquam appositum vidit substantivo?'

NOTÆ

runt. An ergo, inquiunt, more nobilium jactabit se Menas hodie libertus, paulo ante servus?

Sacram metiente te viam] Hæc urbis via, qua ibatur in palatium et Capitolium, valde frequentabatur: per eam triumphalis, quæque pompa procedebat: 'Sacra' dicta; seu quod per eam sacra in arcem quot mensibus ferebantur, indeque auguria captaient augures; seu quod in ea fœdus olim sanxerant Romulus ac Tatius. Varro. Alex. ab Alex. II. 18. &c. Hinc ergo Menas 'viam sacram' metiebatur sæpius, tum ad palatium crebro pergens, tum se ostentans insigni toga splendidum, et composito gradu conspicuum. Hinc et Sacravienses dicti nobiles qui per viam sacram frequenter ambulant.

8 *Cum ter ulnarum toga*] Amplam gerebant nobiles togam et laxissimam: contra angustam et arctam pauperes. Quidam hic volunt significari latum clavum, quæ vestis sex ulnarum esset, ac propria Tribunorum, ut et aliorum Magistratum. Luxum in laxis vestibus ita reprehendit Cicero Catilin. II. 'Quos pexo capillo nitidos videtis, imberbes aut bene barbato; manicatis et talariibus tunicis, velis amictos non togis.'

9 *Vertat*] Vox ista duo significare potest; vel, 'convertat,' ad hominem subsannandum: vel, 'avertat,' præ indignatione. Est autem indignatio, justus dolor ex secundis rebus ejus qui illis indignus videtur.

10 *Liberrima indignatio*] Tanta est animorum ob arrogantiam tuam offensio, ut non clam solum sed et aperte ac libere indignantur, et sarcasmos, dicteria, scommata palam jacentur.

11 *Sectus flagellis, &c.*] Hæc populi indignantis verba in Menam: scilicet iste paulo ante servilibus pœnis obnoxius, jam se magnum ostendit.

Triumviralibus] Abjectæ conditionis homines, fures, servi, peregrini, non apud Prætorem, ut cives, judicabantur, sed apud Tresviros. 'Fures ac servi nequam apud Triumviros capitales ad columnam Meniam puniri solent,' inquit Asconius.

12 *Præconis ad fastidium*] Non Triumviri tantum, sed et iis absentibus Præco servos jubebat plecti, et flagris cædi a lictore. 'Fastidium' tamen 'Præconis' libet magis intelligere ex crebra repetitione, alta quidem voce, tituli sive elogii, v. g. 'Hic reus ac nocens flagris cæditur, quia neglexit edictum,' &c.

Arat Falerni mille fundi jugera,
 Et Appiam mannīs terit?
 Sedilibusque magnus in primis eques, 15
 Othone contemto, sedet?
 Quid attinet tot ora navium gravi
 Rostrata duci pondere

jugera agri Falerni; atque viam Appiam equis calcit; necnon insignis eques primus in subselliis sedet, Othone spreto. Quid juvat arata rostra tot navium ingenti

*****

Wetzel. Cf. Schol. Pers. v. 14. et Isidor. Orig. xix. 21.—16 Venett. 1477. 1478. 1479. et Vet. Comb. *contento*. 'Quod, si admittatur, ita erit explicandum; adeo divitem scilicet fuisse Mænam, ut res ejus 'suffecerit' et plene 'satisfecerit' legi Othonis, quæ sancitum, ut nemo spectaret in sedilibus equitum, qui quadringenta millia nummum in censu non haberet. Sed scripti codices ad unum omnes, et editiones reliquæ *contento* habent; veram quidem lectionem, sed hactenus perperam intellectam.' Bentl.—17 *Quid attinet tot oro* Cuning. *Quid a. tot ara* emendare voluit Bentl. vulgatam tamen non mutavit. *Quid a. tot rostra n. g. Arata* ex conj. edidit Sanad. eumque secuti Towers, et Jones. 'Pessime omnium. Est vero probe considerandum, verbum *στροφή* a Græcis variis rebus tribui, quibus proprie non convenit. vid.

NOTÆ

13 *Falerni*] Agri optimi et pretiosissimi. i. Od. 20.

Mille jugera] Atqui cives olim honoratissimi non plus quam septem agri jugera possidere ex lege poterant.

14 *Appiam*] Appia via publica ducebat ad agrum Falernum: ab Appio Claudio Tribuno plebis lapidibus strata, indeque nomen sortita.

Mannīs] Equis gradariis, nulla vectoris molestia incedentibus, Gall. *haquenées*. Dicti sunt quod mannis mansuetudinem sequantur. Hos inequitabant procures duntaxat: Menas autem forte et currui junctos adhibebat, singulari quidem ambitione, mollitie, luxu.

15 *Sedilibusque magnus in primis eques*] In Amphitheatro Rom. sedentibus ad spectandum distincti erant gradus, pro diversa cuiusque dignitate. Orchestræ Senatores obtinebant. Deinde gradus quatuordecim Equitibus Romanis erant destinati:

quorum primi Tribunis excepti. In his itaque sedendi jus habebat Menas, reclamante quidem lege, de qua mox dicam. Dio lib. xxxvi.

16 *Othone contemto*] L. Roscius Otho Tribunus plebis legem tulerat, qua Nobiles in Theatro a plebeis separati aderant. Hinc Juvenal. Sat. iii. 159. 'Sic libitum vano qui nos distinxit Othoni.' Porro lex eadem vetabat Equitem fieri, ac in gradibus Amphitheatri quatuordecim sedere eum, cui vel patri ejus avoque non affuisset equestris census, id est, quadringenta sestertium millia. At nihilo tamen minus ita jubente Principe temporis quidem serviente, ut dixi, Menas nequaquam ingenuus, jam opulentus, contemta Othonis lege, Eques factus immo et Tribunus, prima sedilia in spectaculis occupabat; quanquam ab iis dignitatibus arcebantur liberti atque libertini.

17 *Quid attinet, &c.*] Ergone contra servorum et prædonum exercitum in-

Contra latrones atque servilem manum,
Hoc, hoc tribuno militum?

20

magnitudine dirigi adversus prædones et servorum turmas, isto, isto, inquam, militum Præfecto?

////////

Eustathium ad Il. B. p. 656. tom. II. ed. Polit. Et quemadmodum *παρείας* tribuunt navibus, quæ *μυλοπάρηοι* dicuntur, ita et jam *στόματα* iis tribui posse puto. Quis vero nescit, quam sæpe et lubenter veteres partes corporis ad alia transtulerint? Nec sunt *ora rostrata*, quod Jones. et Sanadonius putant, 'rostra rostrata:' sed, in speciem rostri, ad similitudinem rostri efformata ora navis. Quis credat librarios pro *rostra*, scripsisse *ora*? immo illud pro hoc, notissimum verbum pro minus noto, potuerunt ponere. Ideo nihil est mutandum. Audaciorem Metaphoram esse non nego. Sed nonne sapius Noster tales se amare ostendit? *Klotz*. Bentleii emendationem in textum recepit Francis. laudans Virg. 'ætatæ proræ,' 'æra navium,' &c.

NOTÆ

struere copias navales oportet Menam, qui et ipse prædo et servus a natura factus, non ita pridem eorum dux fuit? Sunt qui existiment loqui Horatium de fugitivis quos ad arma vocaverat Sextus Pompeius, et quibus Tribunum Menam præfecerat. At alii melius intelligunt reliquias exercitus Sexti Pompeii, quas Menæ ductu et opera jam victor Augustus persequabatur.

Navium gravi pondere] Vide Epod.

1. 1. ibique Not.

20 *Hoc, hoc tribuno militum*] Plutarchus ante citatus ubique piratam vocat Menam. Tribuni militum officium erat milites in castris continere, et ad exercitationem producere; claves portarum suscipere; vigiliis interdum circumire; frumentationibus commilitonum interesse; frumentum probare; fraudem mensurum coërcere; militum querelas audire, delicta castigare, &c.

ODE V.

IN CANIDIAM VENEFICAM.

Inducta Patricii ejusdam pueri persona, quem a sagis Neapolitanis inter sacra Magica immolatum fama audierat, execratur amicam suam Grati-diam, Neapolitanam unguentariam, quæ amatoria potione eum pæne dementaverat; pro se autem versute Quintilium Varum supposuisse videtur. (Non ausim ista præstare. Vid. Arg. 1. Od. 16. *Gesn.*)

AT O Deorum quicquid in cœlo regit
Terras et humanum genus!

Sed o Numina, quotquot in cœlo gubernatis hunc orbem atque homines, quid sibi

////////

Ode octava Libri quinti in Edd. Sanad.—1 *At o Deorum quisquis in cœlo regis* Diomed. p. 527. et Priscian. p. 1105. Brod. Florent. 1482. Venett. 1492. 1559. R. Steph. et Rutgers. *At o D. quicquid in c. regis* Harl. 2. plures et potiores Bentleii, ut Leid. Regin. Græv. a m. pr. Magdal. aliique, quidam Tor-

Quid iste fert tumultus? et quid omnium

Vultus in unum me truces?

Per liberos te, (si vocata partubus

5

Lucina veris affuit,)

vult ille strepitus? Vel quorsum facies omnium istarum apparent terribiles adversus me solum? Te oro per filios, si Diana affuit veris partubus invocata, per va-

*****

rentii, item Acron in Reg. Soc. Zarot. Mediol. 1477. 1486. Venett. 1477. 1478. 1479. Vet. Comb. Dan. Heins. et Maitt. *At o D. quidquid in c. regit* nonnulli ap. Benti. omnes Blandd. ap. Cruq. reliqui Torrent. Harl. 1. 3. 4. 6. omnes Lambini, Venett. 1483. 1488. 1503. Lamb. Cruq. Torrent. Benti. Delph. Schrevel. Cuning. Sanad. Towers, Francis, Jones. Baxt. Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. Kidd. et Comb. Atque ita citatur Servio ad Virg. *Æn.* vii. 363. et ix. 144. quin et Donato ad Terent. Andr. iv. 1. 40. *At o D. quisquis in c. regit* Ald.—3 Harl. 4. 6. Venet. ap. Zeun. Glarean. Bond. Schrevel. Delphi. et al. vett. *aut quid omnium*; Harl. 1. 2. 3. omnes ap. Cruq. et edd. recentt. *et quid omnium*. 'Quidam libri habent *aut quid*: sed utraque particula delenda est: neutra enim gravissimam pueri iram exprimit: verum utraque addita eam moderatur. Quare legendum *ecquid*, et ita habent edd. Ascensianæ.' Cuning. Hanc lectionem receperunt Sanad. et Towers.—

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. i.

1 *At o Deorum*] Julius Scaliger, vir alioqui summus, (quis credat?) hanc Oden pessime intellexit, pessime carpsit. Singulas ejus cavillationes, lector, cognosce, et judica, ad loca singula relatas, ac ni fallor, probe dilutas. At rem totam diligenter ante accipe: nec enim caret difficultatibus; et quædam sane supplenda ex magorum institutis. Hæc summa est. Conveniunt ad veneficium quatuor sagæ, quarum Canidia Princeps, quæ de Varo suos amores spernente ulcisci, illumque ad se trahere per incantamenta satagebat. Itaque primum ex elixatis tum herbis tum aliis rebus unguentum, seu pharmacum, conficit; illudque adhibet ad ceream Vari imaginem, quam de more illic statui supponendum; rata nimirum perinde in Varnum agere, ac si adesset, et unguento illo ipse perfunderetur. At cum animadvertit Canidia prius hoc minus valuisse incantamentum, quod Varus contrariis se pharmacis præmuniisset, tum vero alte-

rum parat efficacius, ac velut extremum remedium, scilicet philtum, seu potionem amatoriam e medullis et jecore pueri terræ infossi, quem ex inedia contabescere et expirare faciunt. Hæc omnia porro mire describit ac varie exornat Poëta. Jam singula inspiciamus.

3 *Quid iste fert tumultus, &c.*] Inducitur loquens puer, quem veneficæ illæ raptum terræ infodere parant, ad conficiendum ex ejus intestinis philtum, seu amoris poculum. Truculentas vero facies expavescens ista profert.

5 *Si vocata partubus Lucina veris affuit*] Hæc ait, quoniam suppositios fœtus alebant interdum veneficæ, ad sua scelerata consilia utiles. Vide Epod. xvii. et Not. ad eas voces, 'venter partumeius.'

6 *Lucina*] In partu invocabatur Diana, ut adesset tum parturienti, tum prodennti in lucem infanti. Hinc cognomen, *Lucina*. Vide iii. Od. 22.

Per hoc inane purpuræ decus precor,
 Per improbaturum hæc Jovem,
 Quid ut noverca me intueris, aut uti
 Petita ferro bellua ? 10
 Ut hæc tremente questus ore constitit
 Insignibus raptis puer,
 Impube corpus, quale posset impia
 Mollire Thracum pectora ;
 Canidia, brevibus implicata viperis 15
 Crines et incomtum caput,
 Jubet sepulcris caprificos erutas,
 Jubet cupressus funebres,

num istud insigne purpuræ, per Jovem talia condemnaturum, quare me aspicias quasi noverca, vel ut fera telo confixa? Postquam puer ore trepidanti has fudit querelas, ornamentis exutus est. Corpus erat sine pube, quod posset flectere corda Thracum ferocia. Tum Canidia exiguis viperis implexos habens capillos et incompositum caput, mandat caprificos evulsas tumulis, mandat fœrales cupres-

~~~~~

9 Mediol. 1477. *me tueris*.—11 ‘*Aut hæc trementi habent quotquot vidi codd. et Priscianus p. 707. legerim tamen potius: Ut hæc tremente, ut purus sit Iambus.*’ *Bentl. tremente* habent Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Sanad. Francis, Towers, Wetzel, Wakef. Comb. et Kidd.—12 ‘*Liber optimus pueri legit, ascriptumque habet, ‘pueri Impube corpus pro impubes puer.’ A qua lectione non me deterret syllabæ ratio; cur enim pueri non æque dissyllabon esse queat ac ‘fidei,’ ‘Pompeii,’ et similia? sed præcedit questus.*’ *Torrent.*—18 *Jubet cupressos* nonnulli codd. et edd. vett. *J. cupressus* tres optimi codd. *Torrentii*, *Vet.*

NOTÆ

7 *Inane purpuræ decus*] Quippe quo non deterremini ab inferenda mihi nece.

8 *Improbaturum hæc Jovem*] A juvando Jupiter dictus, scelorum vindex est omnium.

12 *Insignibus raptis*] Detractis prætexta et bulla, quæ nobilitatis ac ætatis istius erant insignia, *Custos purpura* nuncupatur a Persio Sat. v. 30. ‘quod prætexta infirmitatem pueritiæ sacram fieri et venerabilem,’ non secus ac sacerdotem vestibis suis existimarent veteres, teste Quintiliano. Ex Macrobi. Saturnal. i. 6. Tarquinius Priscus instituit prætextam simul et bullam cordis effigie collo ap-

pendi solitam, qua pueri ‘corde præstare’ monerentur: utque ‘communiret pectus puerile,’ inquit Asconius. Plura de istis annotavi ad prædictum Persii locum, et ad Juvenal. Sat. v. 164.

13 *Impube corpus*] Nondum scilicet adeptum annos ætatis quatuordecim, adeoque sine pube, sine pilis.

14 *Thracum*] Qui barbari et inhumani valde. Vide i. Od. 18.

15 *Implicata viperis*] Furiarum instar.

17 *Caprificos*] Sylvestres ficus et cupressi arbores sunt funestæ et fœrales. Vide ii. Od. 14.

Erutas] Nec enim amputari, sed

Et uncta turpis ova ranæ sanguine,
 Plumamque nocturnæ strigis,
 Herbasque, quas Iolcos atque Iberia
 Mittit venenorum ferax,
 Et ossa ab ore rapta jejunæ canis,
 Flammiis aduri Colchicis.

20

sos, et fœdæ rubetæ cruore aspersa ova plumasque strigis nocturnæ, et herbas quas producit Iolchos atque Iberia venenis fertiles, et ossa erepta ex ore canis

~~~~~

Schol. ap. Cruq. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. alii codd. cum edd. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Vet. Comb. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Steph. Rutgers. ctrecentt.—21 *Colchos* Harl. 1. 2. 4. 6. Venett. 1477. 1478. 1479. Vet. Comb. Venet. ap. Zenn. Glarean. et al. vett. ante Lamb. *Iolchos* quatuor Bland. ap. Cruq. Mediol. 1486. et Lamb. *Iolcos* codd. fere omnes Torrent. omnes Lambini, Harl. 3. omnes Bentleii ut videtur, et Vet. Schol. cum edd. Cruq. Torrent. Delph. Baxt. et recentt. et sic legit Beroald. et N. Heins. ad Ovid. Fast. II. 577. et Met. VII. 158. *Hiolcos* nonnulli ap. Torrent. *Hiberia* alii ap. eund.

NOTÆ

erui oportebat ad usum magicum.

19 *Ranæ [sanguine]* Ranarum aliæ sunt aquatiles, minores, innoxie: aliæ terrestres, majores, turpiores, desides, venenosæ, aliter rubetæ dicuntur. Gall. *crapaud*. Et hæ ad veneficia adhibebantur. Plin. XXXII. 5. Juvenal. Sat. I. 70. Sat. III. 44. Sat. VI. 658. 'At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ.'

20 *Plumamque nocturnæ strigis*] Rubetæ viscera pariter et strigis plumas, ad amorem concitandum valere, Propertius etiam testis, III. 6. 27. 'Illum turgentis ranæ portenta rubetæ, Et lecta exsectis anguibus ossa trahunt, Et strigis inventæ per busta jacentia plumæ,' &c.

Strigis] Strix avis, noctu volans tantum, a stridore vocis dicta, mali ominis olim habita est, sicut hodie noctua, cui certe similis. Plin. II. 39. ita scribit: 'Esse in maledictis jam antiquis strigem convenit: sed quæ sit avium, constare non arbitror.'

21 *Iolcos*] Est urbs Thessaliæ ad

sinum Pelasgicum, ad radices Pelii montis. Quidam legunt, *Colchos*, sed perperam: nam prope sequitur vox 'Colchidis.' Et sic ruit prima Scaligeri querela: in Epod. v. 'Loca sunt minus ingenua,' inquit, 'anxia dico, neque libero spiritu edita, qualis ille versus: 'Herbasque, quas et Colchos atque Iberia.' Est sonus insuavis, 'que,' 'quas.' Priorem lectionem ex manuscriptis codicibus tuentur Cruquius et alii.

Iberia] Regio Pontica (non Hispanica) apud Asiam Minorem, hodie Georgia, vern. *Gurgistan*: Moschicis montibus separatur a Colchide.

23 *Ossa ab ore rapta jejunæ canis*] Per hæc amoris quasi famem gigni, credebant superstitiose.

24 *Flummiis aduri Colchicis*] Simul hæc omnia igne coqui seu elixari jubet Canidia, ad ritum Medæ Colchicæ, de qua postea. Colchis hodie *Mengrelia*, Asiæ Minoris regio, ad oram Euxini maris. In ea regnavit Æeta Medæ pater.

At expedita Sagana, per totam domum 25
 Spargens Avernales aquas,
 Horret capillis, ut marinus, asperis,
 Echinus, aut currens aper.
 Abacta nulla Veia conscientia,
 Ligonibus duris humum 30
 Exhauriebat, ingemens laboribus;
 Quo posset infossus puer

*famelicæ, cremari ignibus Colchicis. Mox Sagana succincta per totas ædes insper-
 sit Avernales aquas, habens crines rigidos velut echinus marinus, aut aper currens.
 Inde Veia nullis conscientiæ stimulis absterrita, labore ingemiscens, duro bipalio effo-
 diebat terram, in qua puer immissus diuturno tempore mori posset, aspectu ciborum*

//////////

—22 Brod. *foras pro ferax*.—28 Acron Scholiastes: *currens, furens*. ‘Quod varia potius lectio, quam interpretatio videatur. Sic et Apuleius Metam. viii. ‘Nec diu et furens aper eum invadit jacentem.’ Sane, quid *currens* aper hic faciat, nullus video. Non enim dum ‘currit,’ sed cum ‘stat’ et pugna se aptat, setis maxime inhorrescit. Id quod Virgilius optime expres- sit, Æn. x. 707. sqq. Homer. Il. N. 471. Sil. Ital. i. 423. Quamobrem *furens* libentius apud Nostrum legerim, quam *currens*: sed neutrum placet. Aliud enim melius veriusque suppeditat acutissimi Nic. Heinsii conjectura: *aut Laurens aper*. Nihil ingeniosius, nihil certius dici potest. *Laurens aper*, per- petuum epitheton poetis Italis. Præter illum Virgilii locum jam citatum alia tibi indicat ipse Heinsius ad Fast. ii. 231. Met. xiv. 342. Horat. ii. Sat. 4. 40. Benth. Vide Nic. Heins. ad Ovid. Fast. l. i. Et sic edidere Benth. Sanad. Towers, et Kidd. probante Gesner. *furens aper* recepit Francis.— 29 *Teia conscientia* unus codex Bersmanni; *vera conscientia* codex alter ejus-

NOTÆ

25 *Sagana*] Altera hæc venefica operam confert Canidiæ, et magico ritu spargit aquas ex *Averno*. Is Campaniæ lacus apud antrum Sibyl- læ Cumanæ percelebris: ac per eum ad Inferos descensum esse fabulati sunt. Vide Virgil. Æneid. iv. 511. et Æneid. vi. 126. De Sagana iterum i. Sat. 8.

28 *Echinus*] Gall. *herisson*: alter est terrestris, qui et herinaceus, alter aquatilis seu marinus. Uterque spi- nis inhorrescit. Plin. ix. 31.

Currens aper] Tunc enim apri dor- so rigescunt setæ cum currit, seu ve- natorem fugit, seu invadit: quod iræ ac furoris argumentum.

29 *Abacta nulla Veia conscientia*]

Veia tertia est venefica, quæ scro- bem facit, humumque egerit info- diendo puero. Quid vero Scaliger? ‘Immo multa conscientia,’ inquit, ‘multorum sibi facinorum conscia. Sed intelligendum est non fuisse ab- actam seu distractam a malis facino- ribus: omnino durum est: et sonus quanquam dispar temporibus, tamen idem plebeius.’ Si quid durum, egre- gie exhibet ferream Veia mentem. Nec plebeia dictio est, quin potius elegans et nobilis: indicatque mulie- rem sceleribus adeo assuetam, ut absque nullo metu ea perpetret. Per- ditam ejusmodi conscientiam expri- mit Pers. iii. 32. ‘fibris increvit opi- mum Pingue: caret culpa,’ &c.

Longo die bis terque mutatæ dapis
 Inemori spectaculo;
 Cum promineret ore, quantum extant aqua 35
 Suspensa mento corpora:
 Exusta uti medulla, et aridum jecur
 Amoris esset poculum;
 Interminato cum semel fixæ cibo
 Intabuissent pupulæ. 40

*bis aut ter immutatorum; si quidem capite extabat quantum corpora mento suspensa eminent super aquam: ut arescens medulla et hepar exsiccatum fieret amoris phar-
 macum postquam contabuissent pupillæ semel infixæ cibo interdicto. Porro et otiosa*

~~~~~

dem.—32 Liber pervetustus ap. Torrent. *infusus puer*.—33 Ald. Junt. R. et H. Steph. Fab. Rutgers. Lambin. Cruq. Gryph. Torrent. Bond. Delph. Schrevel. al. *bis terre*; Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Bentleii, Schol. Porphyry. Zarot. Venett. Mediol. Bentl. Sanad. Cuning. Baxt. Towers, Francis, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *bis terque*.—37 Mire variant hic codd. scripti: Græv. Bentleii, Brod. Bland. 1. 2. 3. 4. nonnulli ap. Torrent. et Harl. 1. 2. 6. *Execta*; et sic Cruq. *Execta* quidam ap. Torrent. Zarot. Mediol. 1477. 1486. Venett. 1477. 1478. 1479. et Vet. Comb. *Exerta* Bodl. pro v. l. Venet. 1486. 1490. Locher. Florent. Ald. Rutgers. Dan. Heins. Steph. et Schrevel. *Exsucta* Gott. Harl. 2. 3. 4. Færn. et quidam alii Lambini, unus Bersmanni, Div. Lamb. Torrent. Faber. Maitt. Talbot. Pine, Sandby, et Mitsch. *Exucta* Divæus ap. Cruq. Battel. Bentleii pro v. l. Blandd. ap. Cruq. pro v. l. et Delph. *Exuta* unus Bersmanni. *Exulta* Barthius Advers. xxxvii. 15. *Exuta* Zulich. Bentleii una litera erasa. *Exusta* unus Torrentii, Baxt. Gesn. Zenn. Comb. et Bipont. *Exesa* Bentl. Wetzel. et Kidd. *Exesta* Wakef. *Exsucca* Sanad. Cuning. Towers, et Francis. *Exesa* vel *Exesta* est conjectura Nic. Heinsii ad Ovid. Met. xiv. 208. et Advers. iv. 1. Similis fere varietas ap. Tibull. i. 10. 37. *Exhausta* conj. etiam Bentl. quem vide. 'Cum *Execta* et *Exerta* sint optimorum codicum, ex his *Exusta* confeci, quæ voci *aridum* optime convenire videbatur. Credebant

NOTE

33 *Bis terque mutatæ dapis Inemori spectaculo*] Nimirum puer infossus duos tresve dies vivere poterat, capite extans, mutatos subinde cibos prope os habens, augescere eorum appetitu et fame diversarum dapnum quas attingere non poterat, in eas fixum tenens aspectum, et sic tandem emoriens. Existimabant nempe hominis in ea aviditate mortui jecur et medullas vim habere exstimulandi amoris.

35 *Cum promineret ore, &c.*] 'Non intelligo,' inquit Hypercriticus, 'quid

sit, 'quantum extant aqua suspensa mento corpora.' Quænam in patibulo suspensa extant ab aqua? Quæso, lector, an hæc non facile tu intelligis? Non ita certe capies, quid Scalliger velit per snm *patibulum*, de quo hic nulla mentio; cum sit collatio nantis atque adeo aqua mersi et suspensi, extante ab aqua solo capite, cum puero terra cooperto et ore duntaxat prominenti.

37 *Aridum jecur*] Jecur amoris sedes.

Aridum] Deficiente succo, et sub-

Non defuisse masculæ libidinis
 Ariminensem Foliam,
 Et otiosa credidit Neapolis,
 Et omne vicinum oppidum ;
 Quæ sidera excantata voce Thessala 45
 Lunamque cœlo deripit.

Neapolis et urbes vicinæ omnes crediderunt istis veneficiis affuisse Foliam Ariminensem nefanda libidine famosam, quæ verbis Thessalicis incantans astra et Lunam

////////

hæ maleficæ desiderium cibi atque potus medullæ jecorique miselli pueri inhærens ad amorem facturum. Notum est medullam et jecur amoris fuisse sedes. Bentleio per me placeat suum *Exesa*. Baxt. 'Cum medulla non minus quam jecur pueri, ipso furioso desiderio ciborum interfecti, poculum amoris, s. philtron fieri debuerit ; ei rei non ita convenire *Exesa* medulla videtur quam *Exsecta*, quod est antiquissimorum codicum typis vulgatorum.' Gesn.—46 Nonnullæ edd. vett. *diripit*. Vide ad III. Od. 5. 21. et 28. 5. IV. Od. 15. 7. *deripit* Dan. Heins. ad Claudian. Rufin. I. 147. et Nic. Heins. ad Ovid. Met. II. 52. et sic omnes codd. Harl. et Blandd. ap. Cruquium, et edd. re-

NOTÆ

tracto cibo, cujus appositi et præsentis desiderium majus fuerat.

39 *Interminato cum semel, &c.*] Et hæc sibi ignota Scaliger proclamat. 'Nam interminatus est infinitus,' inquit, 'at ille finitum ostendit, cum dixit, bis terve mutata dapem.' Et hæc nunquam scripserit cui 'mens non læva fuisset,' inquam ego. *Interminatus* idem est ac minando vetitus, uno verbo prohibitus, nemine Grammatico reclamante. Porro addit ille tam inepte quam prius : 'et qua natura doctus scripsit fixas esse pupulas ab inedia?' Ohe, magne Juli, infixas cibo apposito pupulas, inedia vero intabescences, scribit Horatius, tota acclamante natura.

42 *Ariminensem Foliam*] Quarta est hæc venefica, ex Arimino urbe Æmiliæ ; hodie *Rimini*, in Romandiola provincia, in ora maris Hadriatici : prope fontes Tiberis alluitur fluvio cognomine.

43 *Otiosa Neapolis*] Hæc urbs Italiæ clarissima, ad delicias, secessum, et otium amœno situ comparata ; olim

Delph. et Var. Clas.

dicta Parthenope. Virgil. Georg. IV. 563. 'Illo Virgilium me tempore dulcis alebat Parthenope, studiis florentem ignobilis otii.' Ovidius 'in otia natam Parthenopen' dixit. Cerutus, *otiosa*, interpretatur, 'Neapolitani minus curiosi.'

44 *Omne vicinum oppidum*] Federicus Cerutus intelligit Puteolanam civitatem : alii vicinas urbes, v. g. Capuam, Cumas, Puteolos, Baias, Nola, Atellam, &c.

45 *Voce Thessala*] More et ritu vocibusque Thessalorum, qui arte magica præstabant. Vide I. Od. 27. 21.

46 *Lunamque cœlo deripit*] Virgil. Ecl. 8. 'Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam.' Ita veteres credebant, cum Luna deliquium pateretur, tum magorum incantationibus vexari, et hinc rubescere, quod reluctaretur ne in terram devocaretur invita, ut in herbas despumaret ad veneficia conficienda profuturas. Quin eo superstitio invaluerat, ut laboranti Lunæ subvenire se crepitu cymbalorum arbitrarentur. Unde apud Se-

Horat.

2 U

Hic irresectum sæva dente livido
 Canidia rodens pollicem,
 Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
 Non infideles arbitraë, 50
 Nox, et Diana quæ silentium regis,
 Arcana cum fiunt sacra :
 Nunc, nunc adeste : nunc in hostiles domos
 Iram atque numen vertite :
 Formidosæ dum latent sylvis feræ, 55
 Dulci sopore languidæ,

cælo detrahit. Tum vero ferox Canidia dente livido rodens unguem pollicis non amputatum, quid locuta est? vel quid non dixit? O rebus meis, inquit, testes faventes, nox, et Diana silentium ficiens, quando secreta peraguntur mysteria, modo adjuvate: jam in ædes inimicorum convertite iram et potestatem divinam. Interim dum belluæ absconduntur sylvis formidinem creantibus pacato somno vacantes, ca-

//////////

centt.—51. 52 ‘Miror hoc transiisse acutissimum Benteium. Quid? an Diana tantum silentium regit, cum sacra magica fiunt? Illa, nisi fallor, semper regit silentium, id est, nocti imperat. Rescribendum igitur, *Nox et D. q. s. regis: Arcana qui fiunt sacra!* nam Dianæ, quæ eadem ac Trivia et He-cate, sacra fiebant magica.’ *Jever ad Lucan.* 1. 642.—54 *Arcum*, quod pro *Iram* habet liber Brodæi, vix librario videtur deberi. Est enim eruditius. Diana arcu formidabilis.’ *Gesn.*—55 ‘Locheri editio *Formidosæ sylvis*; cui accedunt Torrentii aliquot, Blandinii veteres, (ut ex verbis Cruquii patet, quamvis secus sit editum,) Leidensis et Reginensis nostri, et Battelianus pro varia lectione. Ceteri cum editione prima *Formidosæ feræ*. Utram jam lectionem mavis? *Formidosus* ambigue significat, et qui formidat, et qui formidatur: quorum neutrum convenit *feris*, dum *sopore languidæ* snnt. Pla-

NOTÆ

nec. Tragœd. Hippolyt. Act. 2. Chorus ita loquitur de Luna: ‘Et nuper rubuit: nullaque lucidis Nubes sordidior vultibus obstitit. At nos solliciti lumine turbido, Tractam Thessalicis carminibus rati, Tinnitus dedimus.’ Huic vulgi opinioni prima locum dedit Aglaonice Hegetoris filia, quæ Astrologiæ perita, cum Luna esset in defectu seu eclipsi, se eam incantare et deducere simulavit. Plutarch. lib. de Orac. defectu post init. Vide Plin. xxx. 1. et 2.

47 *Irresectum*] Sordes notat fœdis illis mulieribus affectatas.

48 *Rodens pollicem*] Alta cogitatio-

ne defixum et percitum furore animi perinde exhibet.

51 *Nox, et Diana*] Noctem et tenebras amant tenebriones. Christus in Evangelio: ‘Qui male agit odit lucem, ut non arguantur opera ejus.’ Magi et venefici sua flagitia noctu semper exequi aggrediuntur. Porro sacra plerumque nocturna celebrabant Ethnicis, affulgente Luna, et quasi silentium imperante, ut existimabant, et favente.

53 *In hostiles domos*] In Varum atque pellices, quibus ille detinetur, et a me avertitur.

Senem (quod omnes rideant) adulterum

Latrent Suburanæ canes,

Nardo perunctum, quale non perfectius

Meæ laborarint manus.

60

Quid accidit? cur dira barbaræ minus

Venena Medeæ valent,

nes Suburæ allatrent mæchum senem (quod cunctis ludibrio sit) perfusum unguento, quo præstantius nullum elaborarunt meæ manus. Verum quid evenit? Quare acria hæc pharmaca minus pollent venenis barbaræ Medeæ, quibus superbiens au-

////////

eet igitur *Formidolosis*, ut perpetuum sit sylvarum epitheton. Virgil. Georg. iv. 468. *Bentl.* *Formidolosæ* habent etiam Exc. Sax. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. quatuor Blandd. ap. Cruquium, (non vero *Formidolosis*, ut ait *Bentl.*) nonnulli ap. Torrent. cum edd. Lamb. Cruq. Torrent. Bond. Baxt. Schrevel. Delph. Gesn. Zenn. Bipont. Mitsch. Wakef. et Comb. *Formidolosis* cum *Bentl.* Heins. Steph. Cuning. Francis. Wetzel. et Kidd. cum *latent* Harl. 1. et plurimi ap. Torrent.—58 *Suburanæ* omnes vetusti codd. ap. Lambin. et Torrent. omnes Harl. omnes Cruquii et marmora, cum edd. Lamb. Cruq. Torrent. Bond. Schrevel. Delph. Baxt. *Bentl.* Cuning. Sanad. Francis. Towers. Gesn. Zenn. Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. Comb. et Kidd. *Suburanæ* multæ vett. et ita Heins. et Steph. *suburbanæ* in aliis.—59 *Lambinus, nec perfectius*.—60 Gott. tres Blandd. aliique ap. Cruq. Mediol. 1477. 1482. 1486. Venett. et omnino edd. vett. cum Heins. Steph. Lamb. Cruq. Torrent. Schrevel. Bond. et Delph. *laborarunt*. Octo codd. quos vidit *Torrentius*, antiquissimus

NOTÆ

57 *Senem (quod omnes rideant) adulterum]* Juvenis instar lascivientem. Ovid. Art. Am. 'Turpe senex miles: turpe senilis amor.'

58 *Suburanæ canes]* Subura urbis Romæ regio, ubi meretricum erant domicilia. Illuc ventitabat noctu Varus, parum memor Canidiæ, hinc amore illinc dolore tabescentis, proindeque vindicationem ac vindicias petentis quacunque via, seu, per fas et nefas.

59 *Nardo perunctum]* Unguentum e nardo pretiosum absurde explicant fere omnes; et hinc Gratidiam Neapolitanam unguentariam sub nomine Canidiæ vellicari perperam comminiscuntur: absurdusque delibutum eo Varum senem ad meretricios amores captandos aiunt. Cerutus 'unguento venefico ad amorem conciliandum efficaci Varum senem per-

unctum' interpretatur. Sed nihil minus ad sensum Horatii quam ista, certe ἀπροσδιόνυστα. Quid ergo? *Nardum* vocat Canidia suum illud eximium pharmacum, de quo ante, magicum, summa cura perfectum, et quo perfectius nullum unquam elaboravit, ut ipsa ait. Eo vero perungit imaginem Vari ceream magico ritu, ut per istius unguenti vim reddatur ipse Varus pellicibus quibusvis odiosus, utque Suburanis canibus horribilem in modum allatrantibus a Subura deterreatur, et ad se tandem redire cogatur. Qui attentius leget Virgilli Pharmacentriam Ecl. viii. inde lumen hauriet non parvum ad eruendos sensus hujus Odes tantulum abstrusos, et quos expiscati sunt huc usque pauci.

61 *Cur dira barbaræ, &c.]* Hæc loquitur stupens Canidia: unde vero

Quibus superbam fugit ulta pellicem;
 Magni Creontis filiam,
 Cum palla, tabo munus imbutum, novam 65
 Incendio nuptam abstulit?
 Atqui nec herba nec latens in asperis
 Radix fefellit me locis.

fugit, sumta ultione de pellice, magni Creontis filia; quando chlamys, donum toxico infectum, novam sponsam incendio exlinxit? At nec herba nec radix crescens

*****

Bland. Cruquii, nonnulli Lambini, cum edd. Baxt. Bentl. Gesn. Zenn. Francis, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *laborarint*. Cuning. Sanad. et Towers, *elaborarint*.—63 *Quibus superba* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. dimidia pars codd. Bentl. in quibus Regin. et Leid. Brod. Exc. Sax. Gott. multo plures ap. Torrent. Venett. 1477. 1478. 1479. 1544. Mediol. 1477. 1482. Florent. 1482. Glarean. Ald. Heins. Rutgers. Steph. Delph. Chabot. al. ‘Rectius tamen *superbam pellicem* cum Blandinis aliisque legeris: dulcior enim compositio est, et epitheton aptissimum.’ Bentl. *superbam* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et tuentur Lamb. Cruq. Torrent. Schrevel. Baxt. Gesn. Zenn. Bipont. Wetzel. Mitsch. Cuning. Sanad. Towers, Francis, Wakef. Comb. et Kidd.—65 Gott. et Exc.

NOTÆ

fit ut mea veneficia minus valeant? Enimvero similia sunt iis, quibus usa est Medea ad perdendam Crensam pellicem. Nam exquisitas herbas quasque novi et adhibui. Cur ergo Varus liber ac solutus, ut ante, pergit ad pellicum cubilia? Non moror quæ in hunc locum deblaterat Scaliger. Hunc, lector, si vacat, audi: ‘Hæc diligentius inspicienda,’ inquit; ‘namque accipit hic sua venena, quæ ait efficacia fuisse Medæ, sibi minus valere. At quæ venena? quibus cremavit pellicem. At ea non exercuit adversus Varum: sed philtris tantum egit. Itaque ait hic: ‘amoris esse poculum:’ et: ‘non usitatis, Vare, potionibus ad me recurre.’ Ego potius dicerem: ‘cur dira barbaræ magis venena Medæ valent,’ scilicet quam nostra.’ Canidia adversus Varum non exercuit Medæ veneficia; nec enim eum cremare et occidere cupiebat: sed pari virtute ac ritu paravit pharmaca ad illum ad se revocandum; quæ quidem nihil

effecisse obstupescit primo: deinde vero agnoscit causam cur parum valuerint. Quod vero Hypercriticus subjungit, Canidiam philtris tantum egisse, omnino refellitur ex lectione textus Horatii, quem fuse explicavi initio hujus Odes, seu in prima annotatione mea. Unguentum primo quidem, at postea philtrum adhibuit Canidia, ut dixi. Meminisse porro debebat vir omni literatura perpolitus, voces istas, ‘venena,’ ‘pharmaca,’ ‘potiones,’ ‘incantamenta,’ sæpe usurpari promiscue pro quolibet veneficio. Servius in Georg. I. ad eas voces ‘ille malum virum,’ vs. 129. testatur ita vocari illud omne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, sive occidendo, sive sanando. Græci pharmacum, Latini venenum aut virum appellant.

63 *Uta pellicem, Magni Creontis filiam*] De Medea, deque ejus ulciscendi ratione, vide Epod. III. ibique Not.

Indormit unctis omnium cubilibus
 Oblivione pellicum. 70
 Ah! ah! solutus ambulat veneficæ
 Scientioris carmine.
 Non usitatis, Vare, potionibus
 (O multa fleturum caput!)
 Ad me recurre; nec vocata mens tua 75
 Marsis redibit vocibus:
 Majus parabo, majus infundam tibi
 Fastidienti poculum.
 Priusque cœlum sidet inferius mari,
 Tellurè porrecta super, 80

*in arduis locis me effugit. Nimirum Varus cubat in lectis cunctarum pellicum in-
 unctis oblivione. Ah! ah! liber ille incedit per pharmaca veneficæ cujuspiam me
 doctioris. Atqui per insolita medicamenta faciam ut ad me redeas, o Vare, homo
 plurima perpressure: neque animus tuus Marsis incantamentis restituatur aut cura-
 bitur. Scilicet parabo pharmacum potentius, quod tibi me aspernanti adhibebo.
 Et certe infra mare cadet cœlum, terra superjecta, potius quam non exardescas*

////////

Sax. et unus Bersmanni, *tabo munus infectum*.—71 *Aha!* Bentr. et Kidd. *Ha!*
ha! Sanad.—73 Iambinus ex quibusdam codd. affert *cantionibus* pro *potioni-*
bus.—80 *Tellure porrecta* Bentr. in edd. Amst. 1713. et sic omnes aliæ edd.
 et vett. et recentt. *Tellure projecta* Bentr. in ed. Cant. 1711. et sic Bentrleii

NOTÆ

69 *Indormit unctis omnium cubilibus*,
 &c.] Tranquille fruitur amoribus pel-
 licum, mei plane oblitus. Vel, qui-
 escit in quibus vult cubilibus, un-
 gendo illa magico unguento, omnium
 aliarum mulierum oblivionem procu-
 rante. Ah! ah! scientioris me vene-
 ficæ arte adjutum Varum intelligo.
 Quapropter illum jam aggrediar 'non
 usitatis potionibus' et pharmacis, ut
 ad me recurrat, vel invitus, inquit
 Canidia.

76 *Marsis vocibus*] Marsi Italiæ
 populi in Latio inter continua Apen-
 nini montis juga, e Marso Circes vene-
 ficæ insignis filio dicti, et veneficia
 incantationesque edocti, teste Solino.
 Apud Non. Lucil. Sat. xx. 'Jam
 disrumpetur medius; jam, ut Marsu'

colubras Disrumpit canto,' &c. Vir-
 gil. Æneid. vii. 758. 'Marsis quæ-
 sitæ in montibus herbæ.' Vide Plin.
 xxi. 13. et xxviii. 2. et 3. Item Gell.
 xvi. 11. ubi sic scribit: 'Gens in
 Italia Marsorum orta fertur a Marso
 Circes filio: propterea Marsis . . . .
 vi quadam genitali datum, ut serpen-
 tinum virulentorum domitores sint, et
 incantationibus herbarumque succis
 faciant medelarum miracula.'

77 *Majus parabo*, &c.] Jam Canidia
 puerum infodere statuit, et inedia
 interficere; ad parandum Varo phil-
 trum e pueri exsuctis medullis et are-
 facto jecore: eoque pervincendam
 Vari quantamlibet obstinationem sibi
 spondet.

Quam non amore sic meo flagres, uti
 Bitumen atris ignibus.
 Sub hæc puer, jam non, ut ante, mollibus
 Lenire verbis impias;
 Sed dubius unde rumperet silentium, 85
 Misit Thyesteas preces.
 Venena magnum fas nefasque; non valent
 Convertere humanam vicem.

amore meo, sicuti bitumen nigris ignibus. Post hæc puer nequaquam, ut prius, blandimentis mollire sceleratas mulieres tentat, sed anceps quid primum diceret, emisit execrationes Thyestis. Veneficia, inquit, magnum fas ac nefus confundant licet, at nequeunt immutare sortem mortalium. Persequar vos execrationibus.

Irrisor, qui Bentleianas Notas Anglice reddidit, Lond. 1712.—81 Glarean. Benth. Sanad. Bentleii Irrisor, Towers, Francis, Wakef. et Kidd. *amore sic mei.* ‘Hanc lectionem ex interpretatione ortam puto.’ Zeun.—87 ‘Durissimus locus, neque, quocumque modo veritas et excutias, sententiam commodam præbens. Scio equidem, ut conati sint explicare veteres novique Interpretes; sed, siquid video, laterem laverunt. Neque rectius Rutgersio processit, qui sic corripbat; *Venena, magicum fas nefasque, non valent*; hoc est, ait, ‘Venena, quæ totum magorum fas, et nefas sunt.’ Nihil vidi infelicius: neque enim verba eum sensum, quem concipit, admittunt: neque sensus ipse ullam hic venerem aut elegantiam habet. Multa quidem ipse nequicquam tentavi, quæ piget hic referre: tamen ne omnino asymbolus veniam, dicam aliquid; quod, etsi ne mihi quidem placeat, Rutgersiano baud deterius fore credo. Ergo ecce tibi correctionem, qualiscumque est: *Venena magica fas nefasque non valent, Non vertere humanas vices.* Venena, ait, *magica*; id enim epitheton necessarium hic videtur: quippe *venena*, per se et absolute posita, non possunt rem magicam denotare. Valerius Flaccus vii. 327. ‘Utque procul magicis spirantia tecta venenis, Et sævæ patnere fores.’ ‘Ea vero,’ inquit, ‘non valent vertere fas et nefas.’ Ita Virgilius loquitur Georg.

NOTÆ

81 *Uti Bitumen atris ignibus*] Hæc dicens Canidia bitumen injicit in ignes, atraque inde flamma accenditur. Quippe et hoc intelligendum et supponendum hic. Quod quidem, ut et alia bene multa, Dacerius acute et erudite more suo observavit.

86 *Misit Thyesteas preces*] Diras execrationes et imprecationes emisit in Canidiam ejusque socias, quemadmodum olim Thyestes in Atreum fratrem, cum jugulatos filios, in frusta dissectos, coctos, edendosque sibi ab eo fuisse appositos accepit. De his 1. Od. 6. 8. et 1. Od. 16. 17. Vide et

Sener. Trag. Thyesten. Cic. Tuscul. 1. 107. ‘Execratur luculentis sane versibus apud Ennium Thyestes, primum ut naufragio pereat Atrens, &c. . . . neque sepulcrum quo recipiatur habeat, portum corporis; ubi remissa humana vita corpus requiescat a malis.’ Et in Pisonem, n. 43. ‘Thyesteia ista execratio est, poetæ vulgi animos non Sapientum moventis,’ ut tu naufragio expulsus uspiam saxis fixus asperis, evisceratus latere penderes, (ut ait ille) saxa spargens tabo, sanie, sanguine atro.

87 *Venena magnum fas, &c.*] Vene-

Diris agam vos: dira detestatio

Nulla expiatur victima.

90

Quin, ubi perire jussus expiravero,

Nocturnus occurram Furor,

Dira detestatio nullo sacrificio purgatur. Immo postquam a vobis coactus interiero,

////////

1. 505. Negat itaque venena magica, quamvis possunt 'Sistere aquam fluviis, et vertere sidera retro,' Virg. *Æn.* iv. 489. (add. Ovid. *Met.* iv. 50. et Tibull. i. 2. 44.) et alia id genus portenta facere; negat, inquam, naturam justi et injusti posse itidem vertere. Sed objicies fortasse cum Lambino et Daciero, rem aliter se habere, et veneficia re ipsa fas nefasque vertere, ut 'bella' et 'scelera' vertunt apud Virgilium. Verum illud viri docti non animadverterunt, diversis nominibus utrumque verum esse, et quod vertant fas et nefas, et quod non vertant. Vertunt quidem, quod ad ipsas veneficas attinet: quippe quibus, ut Senecæ verbis utar *Controv.* ii. 'omne fas nefasque lusus est;' quæ, ut Tacitus loquitur *Hist.* ii. 56. 'in omne fas nefasque avidi, et venales.' Non tamen vertunt quoad naturam rerum, et divinam providentiam: ut Virgilius *Æn.* i. 547. 'Si genus humanum et mortalia temnitis arma; At sperate Deos memores fandi atque nefandi:' quemadmodum et puer hic humana ope destitutus ad Deos ultores se convertit: *Diris agam vos; dira detestatio Nulla expiatur victima.* Postremo negat veneficia 'vertere vices humanas,' sive effugere posse pœnam, quæ claudio licet pede scelestos tandem consequitur. 'Vices,' ut optime hic Porphyrio, 'appellantur pœnæ, quæ in sceleratos regeruntur:' ut Noster i. *Od.* 28. 31. Ovid. *Trist.* iii. 11. 67. Atque hæc quidem ideo diximus, ne nihil diceremus. Frustra tamen, opinor, labor omnis impenditur: et fortasse locum spurium et interpolatum curamus, qui sola spongia sanari poterit, nulla alia medicina.' Bentl. 'Ego etsi assentior Bentleio, qui frustra omnem laborem in h. l. explicando insumi putat, malim, si omnino non reticenda est mea sententia, nihil mutare, et locum exponere sic: Venena non possunt convertere summam et constantem justitiam: (immutabilia justi injustique principia:) id est, statim explicat Poëta,) humanam vicem: pœnas, quibus malefici afficiuntur. Sed mihi ipse non satisfacio.' Klotz. 'Mihi simplicior videbatur Lambini interpretatio: Veneficia possunt *fas et nefas convertere*, perturbare omnia officia: non possunt *convertere* et mutare conditionem mortalitatis, et impedire quo minus puniantur veneficæ. Et sic distinxi.' Gesn.—88 Harl. 4. *humanas vices*,

NOTE

ficia fas nefasque confundant, pervertant, violent licet; at rerum humanarum vicissitudines non sistent aut mutabunt. Itaque vos, scelera-tæ ac detestabiles veneficæ, quæ me sic improbe occiditis, vicem vestram expectate. Nam certe peribitis tandem miserabili modo, ac insepultas laniabunt feræ, &c.

89 *Detestatio Nulla expiatur victima*] Sic habebant veteres, non posse aver-ti aut expiari mala, quæ quis ardens justa ira, cum gravi fuerat injuria

læsus, ei qui læserat imprecatus es-set. Huc pertinet quod scribit Plin. lib. xxviii. 'Defigi diris detestati-onibus nemo non metuit.'

92 *Nocturnus occurram Furor, &c.*] Sic Virgil. *Æneid.* iv. 386. Dido ad Æneam: 'Omnibus umbra locis ade-ro: dabis, improbe, pœnas.' Ovid. in Ib. vs. 157. 'Insequar et vultus os-sea forma tuos. Me vigilans cernes; tacitis ego noctis in umbris Excitiam somnos, visus adesse, tuos.'

Petamque vultus umbra curvis unguibus,
 (Quæ vis Deorum est Manium,) 95
 Et inquietis assidens præcordiis,
 Pavore somnos auferam.
 Vos turba vicitim hinc et hinc saxis petens
 Contundet obscœnas anus;
 Post, insepulta membra different lupi,
 Et Esquilinæ alites : 100

adereo furor nocturnus, atque umbra facies vestras curvis unguibus invadam, (nam hæc potestas est Deorum Manium,) atque præcordiis inhærens minime quiescentibus, formidine eripiam somnum. Deinde plebs per singulos vicos undique lapidibus vos incessens execrabiles vetulas obruet. Denique membra vestra insepulta

ut emend. Bentl.—90 ‘Quid si expiator?’ Gesn.—100 ‘Et Esquilinæ alites reperi in quatuor codd. Blandd. non Esquilinæ, ut legendum arbitrabatur Bonfin. propter elisionem diphthongi æ; verum ejus nulla sit cura. Sed an legi debeat *Exquilinæ* potius quam *Esquilinæ*, disputat Marlian. in Topogr.

NOTÆ

94 *Quæ vis Deorum est Manium*] Ut se ulciscantur de morte injuste illata, vim et potestatem habent animæ a corpore solutæ. Hæ scilicet ‘Manes,’ et, ‘Dii,’ honoris causa, vocantur. Hinc iis aræ quoque erigebantur. Virgil. Ecl. v. Daphnidi mortuo aræ duæ. vs. 66. Æneid. iii. 63. Polydori animæ pariter: ‘stant Manibus aræ,’ inquit: et vs. 305. animæ Hectoris Andromache ‘sacraverat aras:’ et vs. 303. ‘Manesque vocabat.’ Quid proprie sint Manes, et varias ejus vocis acceptiones explicat luculenter ac diserte Apuleius lib. de Deo Socratis: ‘Animum humanum,’ inquit, ‘emeritis vitæ stipendiis corpore suo abjurantem, veterere Latina lingua Lemurem dictitatum reperio. Ex hisce Lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus, placato et quieto numine domum possidet, Lar familiaris dicitur. Qui vero ob adversa vitæ merita, nullis bonis sedibus, incerta vagatione, sen

quodam exilio punitur, inane tericulum bonis hominibus, malis vero noxium, id genus plerique Larvas perhibent. Cum vero incertum est, quæ cuique eorum sortitio venerit, utrum Lar sit an Larva, Manem Deum nuncupant.’ Animadvertite has voces postremas ad rem præsentem maxime facientes.

95 *Assidens præcordiis*] Sicut Promethei jecur vultur seu aquila tundit et vellicat. ii. Od. 13. in fine.

99 *Insepulta membra*] Hoc apud antiquos gravissimum malorum æstimabatur; quod errare anima, donec sepulcro corpus esset conditum, putaretur. Vide i. Od. 28. Item Sophocl. Ajac. Act. ult.

100 *Esquilinæ alites*] Esquilinæ, unus e Romæ collibus. Accipitres circa Esquilias volitabant frequenter, quia illic erant sepulcra; immo et reorum ac morte damnatorum abjecta cadavera: itaque prædam ibi subodorabantur et quæritabant.

Neque hoc parentes (heu mihi superstites !)
Effugerit spectaculum.

discerpent lupi et volucres Esquilinæ. Illud vero spectaculum videbunt parentes mei heu post me viventes !

*****

Urb. Rom. iv. 14.' *Cruq.*—102 *Effugerint*, vel *Effugcrant* edd. vett. ap. Gesn. item Exc. Sax. et Vet. Comb.

NOTÆ

101 *Neque hoc parentes, &c.*] Hoc-que illis qualecumque solatium. Posteriora criminationum Scaligeri capita tam futilia sunt, ne dicam insulsa, ut illa describere etiam pigeret. Ne tamen ea desideres, Lector, en ita ille: 'Indormit nectis omnium cubilibus Oblivione pellicum.' Neque structura placet: et hæc hiant, disjuncta a superioribus, et verbum *indormit*, insuave est. 'Ad me recures: nec revocata mens tua Mar-sis redibit vocibus.' Si fiet amens, quomodo fastidiat poculum quod mox minatur? et omnino illa sunt durissima, 'Venena magnum fas nefasque,' &c. Profecto si jam lapidibus insectata est plebs, si interemtæ anus, si insepultæ a lupis et avibus laceratæ, quid addit, 'Neque hoc parentes Effugerit spectaculum?' Quid enim agant parentes tunc? Animadvertite vocem hanc, *alites*, multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeo amavit, ut maluerithic quam quod potuit, vultures: et fugisset licentiam neglectæ collisionis.' Hactenus Jul. Scalig.

1º. Nec structura, nec verbum in-

dormit, insuavia videntur, nisi hypercritico. Quod a superioribus disjunctum est, non hiatum facit, sed impetum animi Canidiæ andacia et scelere furentis optime depingit, quæ res non pacate cogitat aut loquitur contexte et continenter, sed profert saltuatim.

2º. Dormitabat sane bonus Scaliger, cum ista culpabat. Immo si Varus fiet amens, non nisi post et per poculum quod mox ei majus Canidia minatur.

Porro hæc, *Venena magnum fas, &c.* durissima omnino sint, vix tamen satis ad rerum duritiam quas indicant, et parum ad fraudandum veneficæ improbitatis adamantem.

3º. Profecto nihil agendum parentibus; sed tali fruendum spectaculo, ad mæstitiam utcumque leniendam, prædicat puer.

4º. *Vultures* placeant homini carpendi et vellicandi avido: at æquum æstimatorem non offendent *Esquilinæ alites*: quin collisio, et ipsa vox, *alites*, pulchra sane, vel decies repetita, oblectabit.

ODE VI.

IN CASSIUM SEVERUM.

A Cornelio Tacito memoriae proditum est, (An. iv. 21.) Cassium Severum, ejus temporis Oratorem, libidine quadam viros atque illustres fœminas procacibus scriptis defamasse, eaque re inductum Augustum cognitionem de famosis libellis tractavisse. Hunc igitur Horatius Iambis lacessit, ac veluti canem in se irritare conatur. (Mibi non fit probabile, eundem esse virum, quem ut maledicum et acerbum Oratorem describunt Seneca, Tacitus, Fabius; nisi Noster contumeliosius quam verius de illo posuit, vs. 9. et 10. Si enim adulari potuisset ille, in Seripliis saxis non consenuisset. *Gesn.*)

QUID immerentes hospites vexas, canis,
Ignavus adversum lupos?

Quare externos nihil mali meritos exagitas, o canis iners contra lupos? Cur non

~~~~~

Ode decima tertia Libri quinti in Edd. Sanad.—3. 4 Harl. 1. sex codd.

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. i.

1 *Quid immerentes, &c.*] Hac Ode volunt notari Cassium Severum, oratorem petulantissimum, accusationibus in Senatu quanquam exitu semper infelici, et conatibus vanis, famosum, item scriptis maledicis in quolibet etiam magnatum. Nonium certe Asprenatem, Augusto licet 'arctius junctum,' beneficii reum agere non dubitavit. Testes sunt Suetonius Octav. cap. 56. Plin. xxxv. 12. Is, ob libellos famosos in vulgus sparsos, ad insulam Cretam primum, deinde in Seriphum est deportatus. Ejus meminit pluribus locis Tacitus, item Quintilianus. Ille sic habet in Dialogo de Oratoribus: 'Cassium Severum affirmant primum flexisse ab illa vetere dicendi via directa, non infirmitate ingenii, nec incititia literarum; sed judicio et intellectu. Vidit namque cum conditione temporum ac diversitate aurium formam atque speciem orationis esse mutandam,' &c. et postea: 'Equidem non negaverim

Cassium Severum oratorem vocari, quanquam in magna parte librorum suorum plus vis habeat, quam sanguinis. Primus enim contempto ordine rerum, omitta modestia et pudore verborum, ipsis etiam quibus utitur armis incompositus, et studio feriendi plerumque dejectus, non pugnat, sed rixatur. Ceterum varietate eruditionis et lepore urbanitatis, et ipsarum virum robore multum ceteros superat.' Fab. autem Quintilianus x. 1. 'Cassius,' inquit, 'Severus, si cum judicio legatur, multa dabit imitatione digna. Quod si ceteris virtutibus colorem et gravitatem orationis adjecisset, ponendus inter præcipuos foret. Nam et ingenii plurimum est in eo, et acerbitas mira, et urbanitas, et vis summa: sed plus stomacho quam consilio dedit: præterea ut amari sales, ita frequenter amaritudo ipsa ridicula est.' Ejus scripta ex Senatusconsulto abolita sunt, teste Suetonio.

Canis, Ignavus adversum lupos] Acer

Quin huc inanes, si potes, vertis minas,
 Et me remorsurum petis ?
 Nam, qualis aut Molossus, aut fulvus Lacon, 5
 (Amica vis pastoribus,) 5
 Agam per altis aure sublata nives,
 Quæcumque præcedet fera.
 Tu cum timenda voce complesti nemus,
 Projectum odoraris cibum. 10
 Cave, cave; namque in malos asperrimus
 Parata tollo cornua;

istuc vanas minas convertis, si vales, ac lacessis me par pari redditurum? Etenim velut Molossus vel Lacedæmonius canis rufus, quæ est defensio grata pastoribus, per excelsas nives erectis auribus persequar quamcumque feram fugientem. Tu vero postquam formidabili latratu implevisti sylvam, olfacis dapes oblatas. Cave, cave; nam ego adversus improbos accerrimus dirigo statim cornua; non secus ac

Torrentii, Bland. vetustissimus Cruquii, tres alii Blandd. in annot. Divæus ap. eund. Cruq. *si potes, verte minas, Et me r. pete*; et sic Venett. et Vet. Comb. et Cruq. Sed Harl. 2. 3. 4. 6. ceteri codd. ap. Cruq. et reliquæ edd. vett. et recentt. *si potes, vertis minas, Et me r. petis*. Ita legit Nic. Heinsius ad Ovid. Amor. II. 19. 61. sed interrogative, ut in ed. Glarean. Torrent. Bond. Schrevel. Delph. Bentl. Sanad. Towers, Francis, Wetz. Wakef. et Kidd. Absque interrogatione legunt Mancinell. Baxt. Gesn. Bipont. Comb. et Mitsch. Quatuor codd. quos vidit Geo. Fabric. habent: *verte, si potes, minas*. 'Id an credere debeam nescio.' Torrent.—5 Duo codd. Blandd. ap. Cruquium, *fulvus Laco*, quod ille reposuit. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et ceteræ edd.

NOTÆ

in ignavos, ignavus in fortes: quod argumentum socordiae est.

3 *Quin huc inanes, &c.*] Quin me lacessis meique similes acriter remorsuros te mordentem, vel potius allatrantem?

5 *Molossus*] Canis ingens et validus, Gallice, *dogue*. Ex Epiro, ubi populi fuere quondam Molossi. Strabo lib. VII.

Fulvus Lacon] Canis agilitate commendatus simul et robore, Gall. *levrier*: e Laconia Peloponnesi regione, seu ex urbe Sparta. Virgil. Georg. III. 405. 'Veloces Spartæ catulos, acremque Molossum.'

6 *Amica vis pastoribus*] Ad arce-

dos a grege lupos, aliasque feras. Theocrit. *κύων φιλοποιμνίος, canis ovium amans*.

7 *Agam per altis*] Expeditus ego sum ad insectandos quoscumque mihi injuriam facientes. Pergit scilicet noster in Metaphora.

9 *Tu cum timenda, &c.*] Tu vero cum ingenti latratu maxime terribilis visus fuisti; repente mitis et imbellis appares, objecto pretio sedatus: quemadmodum canis iners antea horrendum latrans, projectum cibum arripiens, mutus subito fit.

12 *Tollo cornua*] Vires exero, animos et bilem accendo, graviterque ulciscor.

Qualis Lycambæ spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalò.

An, si quis atro dente me petiverit, 15
Inultus ut flebo puer?

gener contentus a Lycambe perfido, vel inimicus Bupalò infensissimus. Quod si me quisquam dente nigro lacerarit, numquid plorabo velut puer imbellis?

fulvus Lacon.—14 Nonnulli codd. et edd. vett. ante Crnq. ut Venett. Gla-rean, ceteri, *Bubalo*; sed quatuor codd. Blandd. Divæus et Bnslid. ap. eund. cum Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et reliquæ edd. *Bupalò*.—15 ‘Cum habuerit Vet. Schol. Cruq. *oppetiverit*, ego *appetiverit* malui quia vel illud, vel *petiverit*, quod est in vulgatis. Bentleius sui iudicii securus posuit *me petiverit*.’ Baxt. Baxte-rum secutus Cuning.—16 *Inultus ut flero puer* Cuning. quem secutus est nemo.

NOTE

13 *Qualis Lycambæ, &c.*] Sicut Poë-ta Archilochus fecit in Lycamben. Hic enim Neobulem filiam antea desponsam fracta fide illi negavit uxorem, generumque habere sprexit. At Archilochus Iambicos versus a se in-ventos tam acerbos et amarulentos scripsit in Lycamben, ut eum ad desperationem, tandemque ad suspen-dium adegisse referatur. Vide Epis-tolam ad Pisones, vs. 79.

14 *Acer hostis Bupalò*] Hipponax Poëta circa Olympiadem sexagesi-mam florebat, quinque circiter ante Christum sæculis. Statura parvus, vultu pravus ac deformis. Contigit ut offensi duo fratres Bupalus et An-thermus, sive pictores, sive sculpto-res, ejus imaginem omnino ridiculam effinxerint, populi que ludibrio expo-suerint: verum non impune. ‘Hip-ponacti notabilis fœditas vultus erat. Quamobrem imaginem ejus lascivia jocosum ridantium circulis in promptu

fecere (al. ii *proposuere*) quod Hip-ponax indignatus amaritudinem car-minum distinxit in tantum, ut cre-datur aliquibus eos ad laqueum com-pulisse. Quod falsum est. Complura enim in finitimis insulis simulacra postea fecere.’ Hæc Plin. xxxvi. 5. Alii scribunt Epheso urbe duntaxat cedere coactos præ pudore et ira, propter acerbitem versuum Hippo-nactis. Ex Dionys. Halic. Hipponax trimetrum Archilochium in Scazon-tem inflexit, ut gravius feriret. Cic. 3. de Nat. Deorum, n. 90. ‘Quem Hipponactis Iambus læserat, aut qui erat Archilochi versum vulneratus,’ &c.

15 *An, si quis atro dente, &c.*] Si vero me quisquam impetat conviciis, an ad lacrymas, pueri more, confu-giam? immo ut vir ad arma et ultio-nem convolabo; persequar adversa-rium usquequaque, donec graviore acceptis plagas infligam.

ODE VII.

IN POPULUM ROMANUM.

Detestatio civilis belli ab Antonio et Cleopatra renovati.

Quo, quo scelesti ruitis? aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?

Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis?

Non ut superbas invidæ Carthaginis 5
Romanus arces ureret;
Intactus aut Britannus ut descenderet
Sacra catenatus via:

Quo quo scelerati properatis? vel cur inclusi vagina gladii dextris inseruntur? An non satis Latini sanguinis effusum est terra marique? Non quidem ut Romani incenderent excelsa castella æmulæ Carthaginis, vel ut Britanni hactenus indomiti

////////

Ode sexta Libri secundi in Edd. Sanad. Epigraphe in uno cod. vetustissimo ap. Torrent. *In Pop. Rom. Primo bello civili finito ut ab aliis abstineant deprecatur.*—1 'Scripti codd. habent, et cur dextris; et sic etiam impressi; verum omnino legendum, *æquid dextris*; copula enim et concitatum indignationis motum comprimit.' Cuning.—6 Venett. et Vet. Comb. *arces verteret.*

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. i.

1 *Quo, quo, &c.*] Ambigitur quod civile bellum hic Poëta execretur: an illud quod gestum est hinc Bruto et Cassio, illinc Augusto M. Antonio et M. Lepido ducibus? An bellum Actiacum, cujus finem et exitum Augusto felicem celebrabit Epod. ix.? An potius illud quod post cladem Philippensem Sext. Pompeius reparabat? Vide i. Od. 14. ii. Od. 7. iii. Od. 4. et 6. Denique Epod. xvi. ibique Not.

Scelesti] In cives et patriam injuriosi et sævientes.

2 *Enses conditi*] Pax enim facta fuerat, aliquanto post dimicationem Philippensem, Pompeianos inter et Augustum atque Antonium.

3 *Campis atque Neptuno super*] In campis Philippensibus, et in mari

Siculo. De hoc Epod. iv. de illis ii. Od. 7. Neptunus maris Deus, pro ipso mari.

5 *Non ut superbas, &c.*] Enimvero tantum sanguinis Romani nuper fusum non est pro defensione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta et incensa Carthago est. Tunc certe gloriose pugnatum est: at certarunt nuper cives in seipsos impie, ut et nunc armantur.

Invidæ Carthaginis] Carthago Romanæ æmula, quamdiu stetit, fuit. Vide iii. Od. 5. Vell. Patercul. lib. i. et ii.

7 *Intactus aut Britannus*] Neque tunc fusus est Latinus sanguis, ut Britanni, nondum subacti Romano Imperio, vincerentur, atque in triumpho ducerentur ex more ad Capitolium per viam sacram. Vide Sueton. Octav. cap. 25. Dion. lib. xl.

Sed ut, secundum vota Parthorum, sua

Urbs hæc periret dextera.

10

Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus,

Nunquam nisi in dispar feris.

per viam sacram vincti traherentur: sed ut juxta Parthorum optata destrueretur hæc civitas per vires proprias. Atqui nec lupis hæc consuetudo nec leonibus unquam fuit scire nisi contra dissimile animal. An cæcu rabies agit vos, an vis

//////////

—12 *Unquam nisi in* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Bentleii Græv. Petrens. et Regin. omnes Lambini, Cruquii, et Torrentii, ut videtur, Locher. Lamb. Cruq. Torrent. Rutgers. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Baxt. ed. pr. al. *Nunquam nisi in* Florent. Vet. Comb. Venett. 1477. 1478. 1479. 1486. 1490. 1492. 1544. Fabric. 1555. Bentl. Sanad. Towers, Francis, Baxt. ed. sec. Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. Comb. et Kidd. *in disparibus feris* Petrens. et Venet. 1490. *Unquam nisi dispari in fera* conj. Nic. Heinsius. *nisi in dispar feris* Bentleii Græv. et Regin. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Cruquii et Torrent. al. cum Locher. Vet. Comb. et edd. recentt. *nisi dispar in feras* Leid. Bentleii. 'Posterior Lambini editio, *dispar genus*; at prior et libri manuscripti omnes, *feris non genus* legunt; nec dubium, quin ad oram alicujus libri ascriptum τὸ *genus*, pro declaratione vocabuli *dispar*, scribam deceiverit. Illud vero pendendum, quod tanquam rem magnam addit Lamb. Gulielmi Pellerii codice scriptum fuisse, *Unquam ni in dispare feras*, cui lectioni, si antiqua sit, nulla, inquit, anteponenda. Quasi vero Iambi Bimetri secunda sede Spondæum admittant.' Torrent. *genus* est in cod. Grævii a m. sec. 'Miror equidem tot viros eruditos, et præsertim acutissimum Heinsium, non vidisse veritatem adeo in aperto et nudo positam. Quippe sine dubio scripsit Noster: *Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus; Nunquam, nisi in dispar, feris*. Cur, inquit, o Romani, non adversus Pænos aut Britannos, sed civis contra civem arma geritis? *ne lupis quidem et leonibus hic mos est, qui nunquam feri et*

NOTÆ

init. Cæsaris Comment. lib. v. item III. Od. 5. Not. et IV. Od. 14.

Descenderet] Declivis nempe ad forum usque Romanum erat via sacra; de qua Epod. IV. vs. 7. at a foro Rom. ad Capitolium postea ascendebatur.

9 *Sed ut, secundum vota Parthorum, &c.*] Hoc scilicet habebant in votis hostes Romanorum, ut quod Imperium alienis non poterat, propriis viribus interiret. Epod. XVI. init. 'Suis et ipsa Roma viribus ruit, Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,' &c. de Parthis Romæ semper infestis, I. Od. 12. et 19. III. Od. 5.

11 *Neque hic lupis mos, &c.*] Feræ non sæviunt in sui similes; quare

ergo homo est homini lupus? ut habet adagium. Plin. Procem. lib. VII. 'Cetera animantia in suo genere probe degunt. Congregari videmus et stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petit serpentes. Nec maris quidem belluæ nisi in diversa genera sæviunt. At hercule homini plurima ex homine sunt mala.' Senec. Epist. CIV. 'Ab homine homini quotidianum periculum. Adversus hoc te expedi,' &c. Et de Clement. I. 16. 'Apud homines tantum nec a necessariis quidem rabies temperat sibi.' Sanctus Augustinus de Civ. Dei lib. XV. 'Neque enim unquam inter se leones, aut inter se dracones, qualia inter se homines

Furorne cæcus, an rapit vis acrior ?
 An culpa? responsum date.
 Tacent; et ora pallor albus inficit; 15
 Montesque percussæ stupent.
 Sic est; acerba fata Romanos agunt,
 Scelusque fraternæ necis;
 Ut immerentis fluxit in terram Remi
 Sacer nepotibus cruor. 20

superior, an crimen aliquod? Respondete. Silent; atque pallidus color vultum tingit; animique attoniti obstupescunt. Ita est. Romanos exagitat sors inimica, et crimen cædis fraternæ; ex quo effusus est humi sanguis Remi innocentis posteris luendus.

////////

sævi sunt, nisi in animal dispar. Benth.—13 *Furorne cæcos* duo codd. Torrentii, quod illi non displicet, item Reg. Soc. Benthii, et Schol. Porphy. in ed. Venet. 1490. et sic Benth. Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd.—15 '*Magis arrisit Benthio inusitatio ordo quarundam membranarum: et albus ora pallor inficit; nobis utcumque probatur communis. Verum nil tanti. Hujusmodi varietates plerumque debentur lapsæ exscribentium memoriæ.*' Baxt. Ita Harl. 4. Regin. Reg. Soc. Locher. et Acron, et receperunt Sanad. Towers, Francis, et Kidd.—16 *Brod. et Harl. 2. percussæ.* Harl. 4. *parent pro stupent.*—17 '*Duo, quos vidi codd. acerba facta habebant, quod non improbare possum, ut Romani, et sua et Romuli auctoris sui culpa, ad arma venerint. Tale illud: 'Delicta majorum,' &c. Nec sane 'scelestos' vocare debuit, quorum nulla sit culpa.*' Torrent.

NOTE

bella gesserunt.' Juvenal. Sat. xv. 159. 'Sed jam serpentum major concordia: parcit Cognatis maculis similis fera. Quando leoni Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam Expiravit aper majoris dentibus apri? Indica tigris agit rabida cum tigride pacem Perpetuam: sævis inter se convenit nr̄sis. Ast homini ferrum letale incude nefanda Produxisse parum est.'

12 *In dispar feris*] Al. *in dispar genus.*

13 *Furorne cæcus, &c.*] Quid vos rapit ad bellum tam tetrum? An furor? an fatalis quædam necessitas? an culpa, propter quam Dii infensi vestris vos manibus plectant? Cicero pro M. Marcello: 'Omnes qui ad arma illa fato sumus nescio quo Rei-

publicæ misero funestoque compulsi, etsi aliqua culpa tenemur erroris humani, a scelere certe liberati sumus.'

15 *Tacent; et ora pallor, &c.*] '*Silentium*' et '*pallor*' arguunt sceleris conscientiam; '*stupor*' vero notat immissam a Diis offensis pœnam.

17 *Sic est, &c.*] Ira sane Deorum fit ut Romani in Romanos incurrant sæviantque. Nimirum luimus crimen Romuli, qui Remum fratrem occidit. III. Od. 6. 1. '*Delicta majorum immeritus lues, Romane,*' &c.

19 *Remi Sacer cruor*] Jus naturale violarat Romulus, dominandi causa, fratrem innoxium et immerentem trucidans. Hinc illius Romanorum parentis et conditoris scelus in nepotes aspersum identidem immissis malis

NOTÆ

vindicatur. De nefanda illa Remi cæde varie scribunt, Flor. i. 1. 'Ad tutelam novæ urbis sufficere vallum videbatur; cujus dum irridet angustias Remus, idque increpat saltu, dubium an jussu fratris, occisus est. Prima certe victima fuit, munitio-nemque urbis novæ sno sanguine consecravit.' Liv. i. 6. Romulus ac Remus certatim nomen et auspicia daturi novæ urbi auguria captant: intervenit 'avitum malum, regni cupido, atque inde fædum certamen coortum a satis miti principio. Quoniam gemini essent, nec ætatis verecundia discrimen facere posset, ut Dii, quorum tutelæ ea loca essent, auguriis legerent qui nomen novæ urbi daret, qui conditam imperio re-

geret, Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurium venisse fertur sex vultures: jamque, nuntiato augurio, cum duplex numerus Romulo se ostendisset, utrumque Regem sua multitudo consalutaverat: tempore illi præcepto, at hi numero avium regnum trahebant. Inde, cum altercatione congressi, certamine irarum ad cædem vertuntur. Ibi in turba ictus Remus cecidit. Vulgatio famæ est, ludibrio fratris Remum novos transiluisse muros: inde ab irato Romulo interfectum, ... ita solus potitus imperio Romulus,' &c. Vide et Anrel. Victorem Plutarch. in Romulo Oros. lib. ii. S. August. de Civ. Dei, iii. 6. Ovid. Fast. iv.

ODE VIII.

IN ANUM LIBIDINOSAM.

In vetulam quandam beatam, amorem sine viribus affectantem, amarulenta invection.

ROGARE longo putidam te sæculo,

Vires quid enervet meas!

Cum sit tibi dens ater, et rugis vetus

Frontem senectus exaret;

Hietque turpis inter aridas nates

5

Podex, velut crudæ hovis.

Te diuturno ævo fatentem decetne quærere quid exhauriat vires meas? Siquidem nigri sunt tibi dentes, et frons sulcata rugis senii. * * *

////////

Deest Editioni Sanad. Epigraphe in uno cod. Torrentii est, *In anum libidinosam, prostitutam, putidam, Gratidiam; quam aspernatur, cujus vitia corporis detestatur.*—1 Codex Bersmanni, *putridam.*—2 Quatuor codd. Torrent. omi-

NOTÆ

Metrum simile Epod. i.

1 *Rogare*, &c.] Ellipsis et Aposio-

pesis indignationi serviens. *Putidam* te non pudet, &c.

Sed incitat me pectus, et mammæ putres,
 Equina quales ubera ;
 Venterque mollis, et femur tumentibus
 Exile suris additum. 10
 Esto beata ; funus atque imagines
 Ducant Triumphales tuum ;
 Nec sit marita, quæ rotundioribus
 Onusta baccis ambulet.
 Quid ? quod libelli Stoici inter Sericos 15
 Jacere pulvillos amant ?

* * * *Sis opulenta ; et imagines triumphales decorent exequias tuas : nullaque sit matrona, quæ incedat ornata rotundioribus margaritis : tu tamen mihi sordescis. Atqui volumina Stoicorum apud te solent reponi in sericis pulvinaribus. Neque hoc te amabilem mihi præstat.* * * *

nes Crnquii, ut videtur, unus Bersmanni, et Cruq. *quod enervet.*—8 ' Absurde hic Harduinus *quales* a metri necessitate deducit.' Gesn. '*quales* pro *qualia*, more Græco.' Vet. Schol.—14 Optima quæque exemplaria *baccis*, non *baccis* ;

NOTÆ

* 11 *Funus atque imugines, &c.*] In funere nobilium præferebantur imagines majorum qui triumphalem honorem adepti fuerant. Cic. de Orat. 11. et pro Milone. Plin. xxxv. 2. Lips. Elect. 1. 29.

13 *Rotundioribus*] Rotunditas uniones commendat. Plin. ix. 35. ' Margaritarum dos omnis in candore, magnitudine, orbe, lævore, pondere.' Erant tamen etiam oblongæ in pretio margaritæ, dicebanturque elenchi, et auribus appendebantur. Juvenal. Sat. vi. 458. ' Auribus extensis magnos commisit elenchos.' Sat. 11. 61. ' cylindros' vocat. ' Tu nube, atque tace. Donant arcana cylindros.'

14 *Onusta*] Plin. mox cit. ' Uniones digitis suspendere, et binos ac ternos auribus, fœminarum gloria est.' Petron. ' tribaccam margaritam' appellat. Seneca de Benef. vii. 9. ' Video uniones non singulos singulis auribus comparatos. Jam enim exer-

citatæ mulieres oneri ferendo sunt. Junguntur inter se ; et insuper alii bini superimponuntur. Nec satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonialia auribus singulis pependissent.'

Baccis] Baccæ proprie sunt fructus lauri, oleæ, &c. ob similitudinem vero pro unionibus ponuntur. Pers. 11. 66. ambitio et mollities, inquit, docuit baccam conchæ rasisse.

15 *Quid ? quod libelli Stoici, &c.*] At dices te esse imbutam literis et Philosophia Stoicorum. Scilicet hoc lenocinio, hac illecebra captas me studiosum : verum nihil proficis, inquit Horatius. De Stoicorum placitis agam ad 1. Sat. 3.

Inter pulvillos] Super pulvinos scilicet lectuli tricliniaris, accubitorii, incubratorii ; in quo veteres lectioni et scriptioni vacabant. Pers. Sat. 1. 53. ' quicquid denique lectis Scribitur in citreis.'

Cetera hujus Odes absit ut expla-

Illiterati num minus nervi rigent ?
 Minusve languet fascinum ?
 Quod ut superbo provoces ab inguine,
 Ore allaborandum est tibi.

20

ita etiam edd. Lamb. Cruq. Torrent. et al. vett.—17. 18 *Illiterati num magis nervi rigent, Minusve languet fascinum?* Nic. Heinsius ad Ovid. Amor. III. 7. 67. 'Infeliciter hunc locum tentavit Nic. Heinsius, hic in libri sui margine, et ad Ovidii Amor. l. l. et infelicius multo Dacierius. Accedo ad Guyeti sententiam, qui notis ad Terentii Andriam IV. 1. sic corrigebat: *Illiteratis num minus n. r. Magisve,*' &c. Bentl. Dacierius de suo ingenio edidit: *Illiteratæ num n. r. Minusve,* &c.

NOTE

nare aggrediar, neque alia multis locis similia. Quintiliano morem geram libens I. 8. sic scribenti: 'Horatium in quibusdam nolim interpreta-

ri.' Pudor nempe vetat. Quin et Scaliger Hypercrit. ita censet: 'Epod. VIII. et XII. nebulonis nequam esse oportuit, non Horatii.'

ODE IX.

AD MÆCENATEM.

Allata Actiacæ victoriæ fama, Poëta se publicæ lætitiæ moram impatienter ferre ostendit. Interim insanum Antonii amorem Iambis suis tangit, Ægyptiamque militiam deridet.

QUANDO repostum Cæcubum ad festas dapes,
 Victore lætus Cæsare,

Ecquando vinum Cæcubum ad solennes epulas reservatum, lætus ego ob victoriam

Ode decima quarta Libri secundi in Ed. Sanad.—1 'Lege ex conjectura elegantissimi Nic. Heinsii: *Quando O repostum Cæcubum ad festas dapes.* Illud *O* facile a præcedente absorberi poterat, et a librariis omitti: restitutum vero mirificam vim et vehementiam sententiæ impertit.' Bentl. Bent-

NOTE

Metrum simile Epod. 1.

1 *Quando repostum,* &c.] Vel ex ista Ode liquet, nec libros nec Odas Horatii eo dispositas ordine quo factæ sunt: siquidem hic lætitia exprimitur de futura mox victoria Actiaca, quæ jam consummata celebratur in I. Od. 37. Hic, inquam, Poëta, scribens ad Mæcenatem inter bellicos tumultus ad Actinum adhuc versan-

tem, gaudium suum exprimit ex primo nuntio fugæ Antonii et Cleopatræ.

Cæcubum] Vinum optimum, de quo plura I. Od. 20. 9.

Ad festas dapes] In sacris et festis, in honorem Deorum instruebantur epulæ opiparæ, et ponebantur vina melioris notæ.

2 *Victore Cæsare*] Xiphilinus in An-

'Tecum sub alta (sic Jovi gratum) domo,

Beate Mæcenas, bibam,

Sonante mixtum tibiis carmen Iyra,

5

Hac Dorium, illis Barbarum?

Augusti, potabo tecum, o felix Mæcenas, in ædibus magnificis, canente cum fistulis cithara, hac Dorium modum, illis Phrygium? Sane ita placet Jovi. Haud ita

////////

leium sequitur Kidd.—3 *Jovi datum* var. lect. sive conjectura ap. Kidd.—5 'Sunt qui *mistis* legant, quod equidem in nullo fide digno codice inveni. Receptam lectionem firmat locus hinc germanus lib. iv. Od. 15. 30. 'Lydis remisto carmine tibiis.' *Torrent.* 'Duo codices notæ optimæ apud Lambinum habent: *Sonante mixtis tibiis carmen Iyra*: quod ut ei non displicet, ita mihi quidem præ vulgata placet. Vide nos ad iv. Od. 1. 22. Siquis tamen *mixtum* hic maluerit, non admodum pugnabo.' *Bentl.* *mixtis* receperunt

NOTE

gusto: 'Cæsar superior fuit eo prælio navali, ad quartum Nonas Septembris confecto: quem diem propterea notavi, quod eo penes unum Cæsarem summa rerum fuit, ut ex eo anni principatus ejus numerentur. Cæsar urbem ædificavit eo loci, in quo sibi victoriam pepererat, eamque Nicopolim appellavit,' &c. Ibidem quoque ludos Quinquennales instituit, et Apollini templum dedicavit, ut tam insignis in Epiro victoriæ dignum Augusto monumentum permaneret. Vide Epod. i. init. et totam Oden 37. lib. i. ibique Not.

3 *Sub alta domo*] Altis columnis ex marmore adornata. iii. Od. 29. 'Molem propinquam nubibus arduis.'

Sic Jovi gratum] Jovi Diisque fore gratum ait gaudium ob victorem Augustum, quippe cui ex voluntate Numinum orbis Imperium destinatum erat: quod quidem asseruit i. Od. 2. et alibi.

6 *Hac Dorium, illis Barbarum*] *Iyra* sonante Dorium carmen seu modum; tibiis vero canentibus barbarum sive Phrygium. Tres erant vulgares modi: Ionius sive Lydius, in 'Ut;' Dorius, in 'Re;' Phrygius, in 'Mi;' de quibus fuse Glareanus in hunc locum. Primus acutus rebus

lætis serviebat; secundus gravis et sedatus, rebus seriis; tertius medius, rebus sacris. Vide Athen. xiv. 5. Item Cœl. Rhodig. ix. 3. ubi ex Casiodoro sic scribit: 'Dorius prudentiæ largitor est, et castitatis effector: Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflamat: Æolius animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit. Lydius intellectum obtusis acuit, et terreno desiderio gravatis cœlestium appetentiam inducit, bonorum operator eximius.' Hinc apparet eni pueros Doricam inprimis harmoniam edocendos moneat Aristoteles Polit. viii.

Barbarum] Asiatici omnes a Græcis vocabantur barbari: hinc barbarum dicitur quicquid est a Phrygia Asiæ regione. ii. Od. 4. 9. 'Barbaræ postquam cecidere turmæ.' 'Barbaricum aurum' Æneid. ii. 504. et 'barbara tegmina crurum,' Æneid. xi. 777. quæ Phrygia erant acuta picta et elaborata. Athen. cit. xiv. 5. 'Tres sunt harmoniarum differentiæ, quot et Græciæ nationes; Æolica nempe, Dorica, Ionica. 'Phrygiam autem ac Lydiam Græci didicerunt a Lydis ac Phrygibus, qui cum Pelope venerunt in Peloponnesum.'

Ut nuper, actus cum freto Neptunius
 Dux fugit, ustis navibus,
 Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
 Servis amicus perfidis.
 Romanus, eheu! (posterī negabitis)
 Emancipatus scēminæ,

10

pridem sic fecimus, quando Neptunius Imperator freto Siculo pulsus fugam arripuit, post incensas naves; minatus civibus injicere catenas, quas liberaliter detraxerat servis infidelibus. Romanus, (eheu! nepotes haud credetis,) mulieris factus man-

*****

Wakef. et Kidd. *mistum* edd. vett. ap. Zeun.—12 *Et mancipatus* var. lect. ap.

NOTE

7 *Ut nuper*] Sicut liberaliter quidem bibimus nuper, seu ante annos quinque, cum Sextus Pompeius navali prælio debellatus ab Augusto est, ad fretum Siculum; indeque pulsus fugit.

Neptunius Dux] 'Sextus Pompeius ruptis ergastulis mare obsedit: interceptis commeatibus Italiam vexavit; et cum mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est.' Aurel. Victor. de Viris Illustrib. cap. vii. Alii scribunt, quod ejus pater magnus Pompeius exactis piratis et hostibus mari dominatus esset, hinc se Neptuni filium dixisse, et cœrulea veste indutum juveniliter superbien- do depugnasse. Appian. Bell. Civ. v. Dio lib. XLVIII.

8 *Fugit*] Aurel. Victor. cit. 'Sextus ab Augusto per Agrippam navali prælio victus in Asiam fugit, ubi ab Antonianis militibus occisus est.' Florus iv. 8. 'Sext. Pompeius perditis rebus profugit; Asiamque velis petit, venturus ibi in hostium manus et catenas... Non alia post Xerxem miserabilior fuga. Quippe modo trecentarum quinquaginta navium dominus, cum sex septemve fugiebat, extincto Prætoriae navis lumine, anulis in mare abjectis, pavens ac respectans, et tamen non timens ne per-

iret.'

Ustis navibus] M. Agrippæ opera scilicet, a quo fugatas Sexti Pompeii naves scribit Suetonius Octav. cap. 16. Liv. Epit. lib. cxxix. 'Adversus Sext. Pompeium,' inquit, 'vario eventu navalibus certaminibus pugnatum est: ita ut ex duabus Cæsaris classibus, altera, cui Agrippa præerat, vin- ceret; altera, quam Cæsar duxerat, deleta... Victus deinde Pompeius in Siciliam profugit.' (Hæc prior fuga; postrema illa, de qua paulo ante dixi ex Floro.) 'M. Agrippa navali corona a Cæsare donatus est: qui honos ante eum nemini habitus erat.'

9 *Minatus urbi vincla, quæ detraxerat, &c.*] Servos ad arma Pompeius ille Sextus magno quidem numero vocarat. Testis Dio, et Flor. cit. 'Cum ergastula armasset, Siciliam Sardiniamque habebat. Jam et classe medium mare insederat. O quam diversus a patre! Ille Cilicas extinxerat: hic secum piratas navales agitabat.' Vide et Not. ad Epod. iv. in fine.

10 *Servis amicus perfidis*] Fugitivis nempe et erga dominos perfidis libertatem et arma dabat, benigne excipiens et amice, in quos animadverti graviter oportebat.

11 *Romanus*] Antonius ejusque as-

Fert vallum et arma miles, et spadonibus

Servire rugosis potest :

Interque signa turpe militaria

15

Sol aspicit conopium.

Ad hoc frementes verterunt bis mille equos

Galli canentes Cæsarem ;

cupium, miles portat palum atque arma, nec erubescit servire eunuuchis rugosis. Interque vexilla bellica (proh fœdam rem!) Sol videt conopium. Adversus istum Galli indignantes, Augustum inclamando, converterunt duo millia equorum: et

*****

Kidd.—16 Codd. et edd. vett. *conopeum*; sed Bentl. emend. *conopium*; Græci enim utrumque habent: *κωνωπέιον* et *κωνώπιον*. Ergo cum producta est penultima syllaba, scribendum *conopeum*; ut ap. Juvenal. vi. 80. cum correpta est, *conopium*; ut hic, et apud Propert. iii. 11. 45. Atque hoc placuit etiam Nic. Heinsio.—17 *Adhuc* Leid. a m. pr. et Bodl. Benteii, Venett. 1477. 1478. 1479. Mediol. 1486. et 1502. et Servius ad Virg. vi. 613. *Ad hunc* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Græv. et Regin. cum sex aliis ap. Bentl. Locher. Vet. Comb. *At huc* Crnquii aliquot, cum duobus Pulmanni, et Znlich. et Vigorn. ap. Bentl. *At hunc* in quibusdam aliis. *Ad hoc* emend. Bentl. et receperunt Sanad. Towers, Francis, Gesn. Zeun. Wetzel. Wakef. Mitsch. Kidd. ceteri. *Ad hæc* etiam conj. Bentl. ‘Est omnino legendum cum Benteio, *Ad hoc*, scil. *conopium*: ad hoc turpe spectaculum: ‘dedignati hoc Galli,’ dicit Vet. Schol. id est, *Ad hoc frementes*. Dicitur vero hoc, ut dicitur: ‘prosilire ad nomen,’ ‘stupere ad ratem.’ vid. Burm. ad Val. Flac. iii. 264. et Munker. ad Hygion.

NOTÆ

seclæ Romanorum permulti.

12 *Fœminæ*] Cleopatram, de qua 1. Od. 37.

13 *Fert vallum, &c.*] Virgil. Georg. ii. 25. ‘Quadrifidasque sudes et acuto robore vallos.’ ubi Servius monet, bis idem dictum: nam et valli et sudes idem sunt: Gall. *des pieux*. Vegetius iii. 8. ita rem explicat: ‘Super aggerem valli, hoc est, sudes vel tribuli lignei digeruntur;’ nimirum ad munienda castra. Porro Romanus quisque miles debebat ferre secum duodecim sudes, arma, viaticum, ollam, veru, securum, ligonem, falcem, &c.

Spadonibus Servire] Cleopatram illi comitabantur, adeoque imperabant Romanis militantibus sub ejus vel Antonii signis: quod eis turpe et indignum. Vide 1. Od. 37. 9. Spado a *σπάς*, *evellere*, dictus. *Rugosis*]

Quia plurimæ illis rugæ, ob virilitatis adeoque caloris amissionem.

16 *Conopium*] Licenter corripitur penultima hujus vocis ex se longa: *κωνωπέιον*, tentorii genus quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices, qui *κῶνωπες* nuncupantur a Græcis. Hi sunt enim illic frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem anget ex eo quod muliebre tabernaculum erat pro Prætorio seu Imperatorio tentorio.

17 *Ad hoc [hunc] frementes, &c.*] Adversus Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, scilicet indignati quod servire juberentur fœminæ, et effœminatis, ‘spadonibus rugosis.’

Verterunt bis mille equos] Scaliger suo more, ‘Illa,’ inquit, ‘ferre nequeo: nam et insuavia sunt, nec conveniunt pugnae navali.’ Immo Gal-

Hostiliumque navium portu latent

Puppes sinistrorsum citæ.

20

Io Triumphæ, tu moraris aureos

Currus, et intactas boves;

naves hostium ad sinistram dispositæ in portu delitescunt. Io triumphæ, tu retardas

~~~~~

p. 109.' Klotz. Bersmannus conj. *verterint*.—19 Codd. duo Bersmanni: *in portu*.—20 Duo codd. Cruquii et ed. Gryph. *sinistrorsum sitæ*; 'quod non probō, etsi Dacierius dicat *sinistrorsum citæ* non esse Latinum.' Baxt. 'Hic locus negotium facessit interpretibus: quid *sinistrorsum* commodè significare possit haud facile est expedire: forsā igitur hic legendum pro *sinistrorsum*, *sinu introrsum*. Hostium naves, quæ post pugnam aufugerunt, se in portum Alexandriæ receperunt, et in sinum interiorem deductæ, non amplius in mare proditurae, delitescunt.' Waddel.—22 Nic. Heinsius in margine exemplaris sui ait: 'forte *intactos*;' sed vetat hoc vetustus Grammaticus Valerius Probus p. 1462. 'Hic et hæc bos, hujus bovis: Horatius: *Intactas boves*.' Porro

NOTÆ

lorum fremitum et morum asperitatem helle exprimunt. Deinde an Hypercriticus nesciebat, præter navales copias, ad litus affuisse terrestres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terrestri Antonii ad Cæsarianum transiisse illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæsaris promoverunt: ut testatur Servius ad Æneid. vi. et Plutarchus in Antonio: 'Terrestribus copiis ab Antonio Canidius præerat: a Cæsare Tannus: qui utrimque instructa acie in littore quiescebant, eventum navalis pugnae expectantes.'

18 *Canentes Cæsarem*] Nos vernacule diceremus: *crians, Vire Cesar*.

19 *Hostiliumque navium portu latent Puppes*] Continuo exandescens Julius Scaliger, 'si latent puppes, proræ non latent,' inquit. Egregie admodum: nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem proræ mari obversæ. Ergo male redarguitur iste loens. Horatius notat sexaginta naves Cleopatrarum post classem Antonii collocatas, sublatis velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capeSSendam, et

vela facienda in Ægyptum. Plutarch. mox citand.

Sinistrorsum citæ [sitæ] Valeant qui legunt *citæ*. Hostiles naves e portu Actiaco prodeuntes ad sinistram habebant Peloponnesum, quo fugerunt, et inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio: 'Naves sexaginta Cleopatrarum, quæ post magnas naves erant sitæ, velis sublatis per medios pugnantes fugam arripiunt, suosque perturbant. Cæsariani non sine admiratione spectant fugientes naves in Peloponnesum conversas: nec quæ de causa id fieret intelligebant.' Additque Antonium non viri aut ducis consilii usum, sed amantis; tractum scilicet a muliere, et posthabitis omnibus Cleopatram insecutum.

21 *Io*] Vox lætitiæ index, qua triumphanti duci milites acclamabant.

Triumphæ] Triumphum alloquitur et compellat veluti Deum. Sic iv. Od. 2. 'Tuque dum procedis io triumphæ.'

Aureos Currus] Triumphales Angusto debitos. Horum formam describit Zonaras his verbis: Τὸ δὲ δὴ ἄρμα οὕτε ἀγωνιστηρίῳ, οὕτε πολεμιστηρίῳ ἦν

Io triumphe, nec Jugurthino parem
 Bello reportasti ducem,
 Neque Africano, cui super Carthaginem 25
 Virtus sepulcrum condidit.
 Terra marique victus hostis, Punico
 Lugubre mutavit sagum ;

auratos currus et juvenecas integras. Io triumphe, non revexisti Imperatorem similem seu in bello Jugurthino, seu in Africano cum cui sua virtus tumulum erexit super Carthaginem. Hostis superatus in terra et mari sagulum purpureum mutavit

////////

etiam omnes codd. et edd. antiq. habent *intactas*.—25 *Nec* Harl. 4. 6. *Africanum* Harl. 1. 3. 4. 6. plus decem optimæ notæ ap. Torrent. Gott. alii ap. Pulmannum, et Bersm. Venett. Locher. Vet. Comb. et edd. plures sæculi xv. et sic legit Bradins, teste Glareano. Hinc Bentr. emend. *Neque Africanum, quo super, &c.* sed in textum recepit: *Neque Africanum, cui super, &c.* eumque

NOTÆ

ἐμπερές· ἀλλ' εἰς πύργου περιφεροῦς τρόπον ἐξείργαστο. *Currus autem* (triumphalis scilicet) *neque Circensi neque bellico similis; sed in turris rotundæ modum factus erat.*

22 *Intactas boves*] Triumphantium quisque immolabat juvenecas *intactas*, id est, vel tauro vel jugo nondum subditas. Virgil. Georg. iv. 540. 'Delige et intacta totidem cervice juvenecas.'

23 *Nec Jugurthino parem*] Non parem sed longe Augusto inferiorem Marium Jugurthæ victorem. Vide II. Od. 1. 28. ibique Not. ad vocem 'Jugurthæ.'

25 *Neque Africano*] Nec Cæsari parem Scipionem, quanquam diruit hic Carthaginem Imperii æmulam; ita ut ejus urbis ruinæ sint illustre veluti mausoleum P. Cornel. Scipioni, ob ejus virtutes plane singulares quæ in Africano bello et triumpho eluxerunt.

26 *Sepulcrum*] Vetus Interpres hic sic annotat: 'Tangit historiam, in qua scriptum est, ex Oraculo, ad compescendos Afros debere sepulcrum Scipioni Africano ita constitui,

nt Africam intueretur. Hoc autem Deorum monitu positum est inter Ostium et portum.' At contra Plutarchus scribit sepulcrum Scipionis Linterni extare. Mancinello teste, apud Caietam in marmoreo sepulcro æneaque urna hæc leguntur: 'Devicto Hannibale, et capta Carthagine, et aucto Imperio, hos cineres marmore tectus habes: Cui non Europe, non obstitit Africa quondam. Respice res hominum, quam brevis urna premit.'

27 *Terra marique victus hostis*] Antonius; post cujus fugam in Ægyptum, terrestris ejus exercitus duce Canidio ad Augusti partes transiit.

Punico Lugubre mutavit sagum] In signum mœroris, exiit sagum puniceum, coccineum, purpureum, rubei coloris; induitque aliud pullum, atrum, lugubre. 'Punicus' seu puniceus color 'exuberantiam splendoremque significat ruboris,' inquit Gellius II. 26. Sagum vestis erat in bello usitata, brevior; subnexa per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt sagum habuisse manicas instar tunicæ. Gall. *hoqueton*. Erat porro co-

Aut ille centum nobilem Cretam urbibus,
 Ventis iturus non suis; 30
 Exercitatas aut petit Syrtes Noto;
 Aut fertur incerto mari.
 Capaciores affer huc, puer, scyphos,
 Et Chia vina, aut Lesbia;
 Vel, quod fluentem nauseam coërceat, 35
 Metire nobis Cæcubum.
 Curam metumque Cæsaris rerum juvat
 Dulci Lyæo solvere.

lugubri. Nunc ille vel in Cretam centenis urbibus claram fugit adversis ventis; vel ad Syrtes Austro vexatas: vel errat anceps per maria. Famule, huc affer cyathos majores, et vina Chia, vel Lesbia: quin potius infunde nobis Cæcubum, quod reprimat nauseam fluitantem. Certe decet abstergere solitudinem ac formidinem pro rebus Augusti, bibendo suave vinum.

secuti Sanad. Towers, Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd.—34 In vetustis codicibus Torrentii, et Galeano nostro non postremæ notæ, alia lectio est; quæ si distinctione adjuvetur, vulgatæ facile palmam præripiet: *Aut Chia vina*. Quis non videt illud elegantius esse? Quin, etiam si *Et Chia vina* cum majore codicinis parte legeris, distinctio tamen post *scyphos* ponenda erit; ut sane habet princeps editio Veneta. *Bentl.*—37 ‘Hoc rerum valde languet. Præterea non de rebus Cæsaris sollicitus quisquam ut esset opus erat, victo fugatoque Antonio: de Cæsare ipso solliciti esse poterant, ut is salvus in Italiam rediret. Ego lego *tecum*: et intelligo Mæcenatem.’ *Klotz.*

NOTÆ

loris rubei, tum quod is Marti convenit, tum ut cruor e vulneribus manans ob similem colorem minus appareret minusque terreret.

29 *Aut ille, &c.*] Quo tenderet Antonii classis, ignorabatur: sciebatur tamen versus Peloponnesum navigasse; ut ante dixi ex Plutarcho. Postea vero cognitum est Cretæ oram legisse; ut in Ægyptum pergeret.

Cretam] De ea insula III. Od. 27. 36.

30 *Ventis non suis*] Sibi non propitiis.

31 *Noto*] Vento meridionali.

Syrtes] In Libyco mari sunt eæ, vulgo, *Seiches de Barbarie*, a σίρω, traho; quod in eas maris partes arenæ

cnmulos, limum, et saxa aggerant et trahant fluctus. Vide II. Od. 6. 3.

32 *Fertur incerto mari*] Quo fugiat incertus, rebus desperatis.

33 *Capaciores affer, &c.*] In festis, et in magna lætitia, Græco more, majoribus poculis et largiter bibebatur.

34 *Chia vina, aut Lesbia*] Transmarina vina, ideoque pretiosa: e Chio et Lesbo insulis maris Ægæi. Plin. XIV. 7. et 14. De Chii vini bonitate III. Od. 19. 5. De Lesbio, I. Od. 17. 24.

36 *Cæcubum*] Vinum generosum e Cæcubo Latii monte: de illo I. Od. 20. habet virtutem coërcendi nauseam, inquit; quod ansterum sit et pungens, adeoque fluxum sistat aut

NOTÆ

restringat phlegmatis. Porro ejusmodi vinum petit Horatius, ut possit affatim bibere absque nausea et vomitu.

37 *Curam metumque Cæsaris*] Magno se fuisse in metu pro Cæsare indicat; et quidem Romæ tunc fuisse trepidationem non parvam refert

Dio: at hoste in fugam verso, jam lætus, vino se discussurum ait quicquid pavoris et curæ animos diu insedit.

38 *Lyæo*] Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum, a *λύειν*, *solvere*, ut jam notavi i. Od. 7.

ODE X.

IN MÆVIUM POETAM.

Poëtæ Mævio, homini duro et maledico, sæculique sui ingeniis infesto, in Græciam navigaturo naufragium optat.

MALA soluta navis exit alite,
Ferens olentem Mævium.
Ut horridis utrumque verberes latus,
Auster, memento fluctibus;

Navis abijt soluta portu infelici auspicio, vehens fœtentem Mævium. Auster fac ut tetris fluctibus vexes utrumque latus navis. Euris ater mari perturbato dis-

////////

Ode septima Libri quarti in Ed. Sanad. Vetus Epigraphe ap. Torrent. sic habet, *Inisum sibi Mævium deovet.*—1 Apud Marium Victorium p. 2525. masculino genere effertur, *Malo soluta navis exit alite.* Sed, præterquam quod omnes codd. et uterque Scholiastes in altera lectione conspirant, ita citatur et Servio ad Virg. Ecl. iii. 90. Diomed. p. 482. et Lactant. ad Stat. Theb. iii.—4 Burmannus ad Val. Flac. i. 639. conj. *memento fluctibus.*—

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. i.

1 *Mala soluta*, &c.] Amico Virgilio et bono Poëtæ faustam navigationem est apprecatus i. Od. 3. at Mævio contraria omnia hic.

Mala alite] Sunt qui 'alitem' fœminino genere poni velint pro malo semper augurio. Lactant. in Stat. Theb. iii.

2 *Olentem Mævium*] Is obsoletarum vocum sectator, bonorumque Poëtarum insectator, duobus istis vitiis duntaxat famosus Poëta, Virgilii atque Horatii temporibus: tam invisus bonis quam invidus. Virgil. Ecl. iii.

90. 'Qui Bævium non odit, amet tua carmina, Mævi! Atque idem jungat vulpes, et mulgeat hircos.' Auctor lib. de Caus. Corrupt. Eloq. ita præcipit: 'Quædam arceantur ut jam oblitterata et olentia,' id est, nimiam vetustatem ac veluti situm redolentia.

4 *Auster, memento*, &c.] Austrum a Meridie flantem et in Ionio mari valde sævientem primum invocatur adversus Mævium navigantem: deinde Enrum ab Oriente: tum Boream seu Aquilonem a Septentrione; ut collectantes mare subvertant, Mævium-

Niger rudentes Euris, inverso mari, 5
 Fractosque remos differat;
 Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
 Frangit trementes ilices;
 Nec sidus atra nocte amicum appareat,
 Qua tristis Orion cadit; 10
 Quietiore nec feratur æquore,
 Quam Graia victorum manus,
 Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio
 In impiam Ajacis ratem.
 O quantus instat navitis sudor tuis, 15
 Tibique pallor luteus,

pergat funes et remos disruptos. Exsurgat Aquilo tam vehemens, quam cum frangit ilices in excelsis montibus concussus. Nec propitium ullum affulgeat astrum nocte obscura, qua parte Orion occidit. Nec tranquilliore mari naviget quam exercitus Græcorum victor, quando Minerva ab incensa Troja iram convertit in scelera tam Ajacis navim. O quantus sudor imminet tuis nautis; tibi vero pallor fluxus,

*****

7 Unus Bland. Cruquii, qualis altis montibus.—8 Frangat Venet. et Vet. Comb. Fregit citat Plotius Grammaticus p. 1647. 'Et sane dulcius quid apud Poëtas præ se ferunt Præterita quam Præsentia: ut iv. Od. 1. 12. Virg. Æn. ii. 223. Neutrum tamen hic admiror, quia jam versu proximo habuit: 'Fractosque remos differat.' Equidem Vertit, vel Sternit, vel simile quid, dixissem potius, quam bis continenter idem verbum inculcassem.' Bentl. 'Divinationem propriam in textum importavi, Plangit trementes. Statim præcesserat vox Fractos; et quorsum sodes 'tremere,' si 'frangan-tur?' Haud secus Lucr. vi. 114. et Sil. Ital. i. 587. non vulgari elegantia; ubi quidam codd. etiam habent 'frangunt.' Wakef. Klotz. conj. Frangit gementes. Vide Drackenb. Sil. Ital. vii. 49. Burm. ad Ovid. Met. iv. 449. Heins. ad Ovid. Met. xiv. 739. et Bentl. iii. 27. Frangit frementes Cuning.—13 Cum Pallas usto idem Cuning.—17 Liber vetustissimus Torrentii, non

NOTÆ

que fluctibus obruant. Virgil. Æneid. i. 89. 'Una Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis Africus.'

10 Orion] De hujus sideris occasu tempestuoso et navigantibus tristi, i. Od. 28. 21. ii. Od. 13. in fine, iii. Od. 4. sub finem, &c.

12 Graia victorum manus] Ad Capheum Eubææ promontorium disjecta tota classis Græcorum tempestatibus tantum non periit, cum reverterentur post expugnatam Trojam.

13 Cum Pallas usto vertit iram ab

Ilio] Offensa primum illa fuerat iudicio Paridis, adeoque Trojanis infesta: deinde Græcis etiam; tum quod Ulysses et Diomedes e suo templo Palladium rapuissent, tum, ut canit Virgilius Æn. i. 45. 'Unius ob noxam et furias Ajacis Oilei.'

14 Impiam Ajacis ratem] Impius certe Ajax Oileus et sacrilegus, qui Cassandram ad ipsas Palladis aras violarat. Unde navis ejus diffracta; ipse vero mox in saxum enatans fulmine pariter attritus.

Et illa non virilis ejulatio,
 Preces et aversum ad Jovem;
 Ionius udo cum remugiens sinus
 Noto carinam ruperit!
 Opima quod si præda curvo littore
 Porrecta mergos juveris;
 Libidinosus immolabitur caper,
 Et agna Tempestatibus.

20

atque ejulatio viro indigna, et vota ad Jovem surdum; cum murmurans Ionium mare fregerit navim Austro humido! Quod si tu in curvo littore jacens pascas mergos, opimum spoliū, a me procellis sacrificabitur lascivus hircus, et nigra ovicula.

virilis, ejulatio.—18 Idem codex Torrentii, et *aversum Jovem*; edd. vett. etiam *aversum*. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. alii codd. cum Florent. 1482. Venet. 1486. Locher. Mediol. 1502. Ald. R. et H. Steph. Bentl. et recentt. *aversum ad Jovem*.—19 Quatuor codd. Blandd. ap. Cruq. Harl. 3. quatuor Torrentii, edd. Venett. 1477. 1478. 1479. et Cruq. sinu. Alii codd. cum Gott. Harl. 1. 2. 4. 6. Zarot. Florent. 1482. Venet. 1486. Mediol. 1486. 1502. Locher. Ald. R. et H. Steph. Lamb. Torrent. et recentt. *sinus*.—20 *Notus* quatuor Cruq. Venett. et aliæ quædam vett. edd. *Noto* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. alii codd. Florent. 1482. et Locher. 'Retinenda est altera lectio: *sinus Noto*, in qua nihil est quod vel Momus ipse culpet aut fastidiat. Atque eam solam nostri codices universi agnoscunt; nisi quod in Petrensi corrector nescio quis, iratis Musis, hoc inter lineas interserit, *Ionio udu cum remugiens sinu Notus carinam ruperit*.' Bentl.—22 *Projecta* Bentl. et Kidd. *juverit* omnes fere codd. Torrentii, omnes Bentleii adnum, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Zarot. Venett. Vet. Comb. et edd. antiq. Lambinus in octo snis *juveris* invenit. ('Sed undecumque hoc habuerit, sine dubio rectum est.' Bentl.) Ita Barthii codex, Advers. xxxvii. 15. et Commentator Cruq. item H. Steph. Rutgers. Dan. Heins. Bentl. Sanad. Towers, Francis, Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.

NOTE

18 *Aversum ad Jovem*] Preces et vota minime audientem, scilicet improbo iratum.

19 *Ionius*] Ionium mare inter Epirum ac Peloponnesum ab Ortn, et magnam Græciam Siciliamque ab Occasu porrigitur.

21 *Opima quod si præda*] Quod si tuum cadaver in littore pascat aves marinas, sacra spondeo tempestatibus.

23 *Caper*] Quia Mævius petulans et olens ut caper.

24 *Agna*] Virgil. *Æneid.* iii. 'ni-

gram hyemi pecndem.' *Æneid.* v. 'tempestatibus agnam.'

Tempestatibus] His quoque templum erat Romæ dedicatum olim a Scipione. Ovid. *Fast.* vi. 193. 'Te quoque, Tempestas, meritam delubra fate-mur.' Cic. de Nat. Deor. iii. n. 51. asserit in Deorum numerum referendas esse tempestates, 'quæ populi Ro. ritibus consecratæ sunt. . . nostri quidem duces mare ingredientes immolare hostias fluctibus consueverunt.'

ODE XI.

AD PECTIUM.

Apud contubernalem suum Pectium liberrime queritur, se amoris laqueis perpetuo irretitum Carminibus scribendis non vacare.

PECTI, nihil me, sicut antea, juvat
Scribere versiculos amore perculsum gravi;

O Pecti, nequaquam placet, ut prius, versus facere, quia amore gravi occupor;

//////////

Ode hæc deest Editioni Sanad. 'Tricolon faciunt hanc Oden et XIII. Lambinus, et H. Stephanus, qui se veterum librorum auctoritate fretum, assentientibus etiam quibusdam Lambini exemplaribus, hoc ita ait instituisse, Diatribe prima p. 37. sq. Secuti sunt Torrent. 1608. Rapheleng. 1612. Rutgers. apud Ro. Steph. 1613. Dan. Heins. 1619. Faber, Burm. Maittair. Talbot. Francis circa XIII. non item circa hanc. Et sane commodissima est divisio, et potest pæne videri necessaria, quoties Penthemimeris vel hiatum efficit, ut vs. 14. et 24. vel in syllabam brevem exit, ut vs. 6. et 10. et 26. it. Od. 13. 10. et 14. Sed acriter pugnat pro Dicolo Benteleus, et habet auctores Hephæstionem et Terentianum.' Gesn. Tricolon facit etiam Delph. Vid. Bentl.—1 Codd. variant *Petti*, *Peti*, et *Pecti*; Cruq. ex quatuor Blandd. dedit *Petti*.—2 Codd. ap. Bos. Animad. p. 51. Brod. Gott. Laurentinians et alii duo ap. Torrent. Petrens. et Reg. Soc. ap. Bentl. Harl. 2. 3. Florent. 1482. Venet. 1490. et Locher. *perculsum*; et sic ap. Grammaticos veteres Diomed. p. 511. Mar. Victorin. pp. 2549. 2619. 2622. et Attil. Fortunat. pp. 2684. 2699. Ita quoque Bentl. Wakef. et Kidd. Sed *perculsum* habent nonnulli codd. ap. Bentl. Harl. 1. 4. 6. Venet. 1477. 1478. 1479. Bond. Delph. Schrevel. Baxt. Francis, Gesn. Zeun. Wetzel. Bipont. et Comb. Si Bedæ credis *perculsum* ad corpus, *perculsum* ad animum refertur. Vid. Varr. Lectt.

NOTÆ

Hanc Oden aliqui faciunt Dicolon Distrophon, cujus primus quisque versus sit Iambicus Hipponacteus Trimeter Acatalectus, ut Epod. 1. 'Ibis Liburnis,' &c.

Secundus Sapphicus, constans Penthemimeri Heroica, et Dimetro Iambico; id est, duobus Dactylis, et syllaba, deinde quatuor Iambis, recepto tamen imparibus locis Spondæo.

Aliis placet, esse Tricolon Tristrophon: ut primus quisque versus sit Iambicus Trimeter, ut ante dictum est. Alter quisque Dactylicus Dimeter, ut iv. Od. 7. 'Arboribusque comæ.' Tertius Iambicus Dimeter, ut Epod. 1. 'Amice propugnacula.'

1 *Pecti, nihil me, &c.*] Apud Pectium sive Pectium contubernalem suum queritur, quod per amorem nunquam sibi liceat interquiescere, modo puellam modo puerum aliquem depereunti.

Nihil juvat Scribere versiculos amore perculsum gravi] Contra Propertius amore se ait incitari ad condendos versus. II. 1. 'Quæritis unde mihi toties scribantur amores, Unde meus veniat mollis in ora liber? Non mihi Calliope, non hæc mihi cantat Apollo: Ingenium nobis ipsa puella facit. Seu vidi ad frontem sparsos errare capillôs, Invenio causas mille, poëta, novas,' &c.

Amore, qui me præter omnes expetit
 Mollibus in pueris aut in puellis urere.
 Hic tertius December, ex quo destiti 5
 Inachia furere, sylvis honorem decutit.
 Heu! me, per Urbem (nam pudet tanti mali)
 Fabula quanta fui! conviviorum et pœnitet,
 In quis amantem et languor et silentium
 Arguit, et latere petitus imo spiritus. 10
 Contrane lucrum nil valere candidum
 Pauperis ingenium! querebar applorans tibi;

amore, qui me præ cunctis incendere cupit erga teneros pueros vel puellas. Hic tertius December spoliat arbores foliis, ex quo desii deperire Inachiam. Heu me, quanta fui fabula per urbem! (Nam pudet me tanti mali:) pœnitet etiam conviviorum, in quibus amans declarat se languore, taciturnitate, et suspiriis e profundo pectore deductis. Tum vero simul ac ardente vino incalueram, et numen pudore curens secreta mea dimoverat loco suo; ego flens apud te conquererebar, quod sincera

~~~~~

ad Virg. ix. 197.—4 'Non placet illud in pueris, in puellis: ubi præpositio geminata otiosa et elumbis videtur. Scripserat, opinor, Auctor: *Mollibus aut pueris, aut in puellis urere*. quod mutarunt Librarii, quia in priore membro considerari præpositionem credebant; quæ tamen eleganter abesse solet, ut ostendi ad illud, iii. Od. 25. 2.' Benth. Unus Bland. *Mollibus in pueris et in puellis*.—6 *Inachiam* Laurent. Torrentii; et sic vet. Schol.—7 *Heu mi*, sive *Heu mihi* corripbat Theodorus Marcilius.—8 'In Magdal. deest et; in Lambini quibusdam ponitur ante *conviviorum*. Apud Plotium Grammaticum veterem p. 2662. sic editum est, *conviviorum pœnitet*. Nos unius literulæ mutatione languentem et jacentem sententiam ereximus in hunc modum: *Fabula quanta fui! conviviorum ut pœnitet*. Neque dubites, quin auctor ita scripserit, licet centum librarii vel jurati negaverint.' Benth. 'Liber unus e nostris *conviviorum*, sed repugnant ea quæ sequuntur. Mallem sic legere: *Fabula quanta fui conviviorum? heu pœnitet*. Nam et particula mihi hic molesta est; et quo facilius mutetur, eu pro *heu* sæpe scriptum invenias.' Torrent.—9 'Puto fere, scripsisse poetam: *pallor*; nam languorem jam silentium involvit; nec placet hoc loco. Sic alibi iii. Od. 10. 14. 'tinctus viola pallor amantium.' cf. Propert. i. 5. 21. Ovid. Art. i. 729. Vide plura in notis Passeratii et Bronekhusii ad illa Propert. iii. 8. 28.' Klotz.—11 *Contraque* edd. vett. *Contrane* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. quatuor codd. Blandd. novem ap. Torrent. (et quidem cum interrogationis signo post *ingenium*) Vet. Schol. alii, quod recepit Cruq. et sic Benth. Baxt. Zeun. Francis, Bipont. Mitsch.

NOTÆ

5 *Tertius December*] Tertius itaque annus est.

8 *Fabula quanta fui*] Quot rumores, quot sermones vagati de me, ob Inachiae amorem, immo furorem.

11 *Contrane* [*Contraque*] *lucrum*, &c.] Adversus rivalium ditiorum munera opima nihil me posse ac proficere

apud Inachiam avaram meretricem. Quidam legunt: *Contrane lucrum nil valere candidum Pauperis ingenium?*

Candidum Pauperis ingenium] Candidos mores, ingenii vim et acumen, sapientiam, eruditionem, aliasque animi dotes eximias.

Simul calentis inverecondus Deus

Fervidiora mero arcana promorat loco.

Quod si meis inæstuat præcordiis

15

Libera bilis, ut hæc ingrata ventis dividat

Fomenta, vulnus nil malum levantia ;

Desinet imparibus certare summotus pudor.

Ubi hæc severus te palam laudaveram,

Jussus abire domum, ferebar incerto pede

20

mens pauperis non prævaleret quæstui. Addebam porro: Quod si libera indignatio cor meum inflammet, ut in auras dissipet molesta hæc pabula nequaquam sublevantia dolorem improbum; protinus abjecto verecundia cessabit pugnare adversus inæquales. At postquam ista coram te graviter statueram, accepto mandato disce-

////////

Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—14 *Fervidiore* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. codd. Bersmanni et Mancin. omnes Cruquii, Torrentii, cum edd. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Chabot. Bentr. Francis, Wetzel. Mitsch. et Kidd. *Fervidioru* edd. vett. Baxt. Gesn. Zeun. Wakef. et Comb.—15 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Venett. Vet. Comb. Lamb. Cruq. Torrent. Chabot. Delph. Bentr. Francis, et Bentr. *inæstuet*; Schrevel. *inæstues*.—17 Harl. 3. *nil mali*; Glarean. *nil malum allevantia*.—19 *Ut hæc* Harl. 6. et sic edidit Cu-

NOTÆ

13 *Simul calentis, &c.*] Quoties vero Bacchus, id est, vinum, me ehirum fecerat, atque adeo loquacem et inverecondum; toties applorans tibi nudabam mentis meæ vulnura, amoris tormenta et cruciatus.

15 *Quod si meis, &c.*] Ex contemptu sui amoris oriebatur indignatio et ira adversus Inachiam; et hinc comminatio se eam oblivioni daturum. Sed brevi redibat ad priorem erga illam ardorem; quo vel invitus ad eam ferebatur ac trahebatur.

16 *Ut hæc ingrata ventis dividat, &c.*] Ut procul expellat, et penitus ex animo excutiat ac deleat ista amoris fomenta alimentaque, nempe suspiria, silentium, lacrymas, querimonias, anxias animi secum luctationes; quæ omnia accendunt potius amorem et augent cruciatum, quam levant aut sedant.

18 *Desinet imparibus certare summotus pudor*] Alii aliter locum hunc intelligunt. Suum cuique sit arbitrium

expiscandi sensus novos; ego sic interpretor cum Pulmanno: Non amplius Inachiæ procaci me summittam pudens nimium: sed eam aspernabor, desinamque sectari imparem, id est, amoris meo non respondentem. Vel sic: Cum *imparibus*, id est, rivalibus me potentioribus certare desinam, iisque sine pudore concedam mulierem lucri magis cupidam, quam sinceri et candidi ingenii amantem; adeoque indignam meis amoribus. Priori interpretationi favet quod ait Horatius i. Od. 33. Veneri placere interdum jungere 'impares formas atque animos,' &c. iv. Od. 11. 'Disparem vites. Age, jam meorum Finis amorum.' Denique Epod. xv. 'Et quæret iratus parem.'

19 *Ubi hæc severus, &c.*] Postquam ego constanter et magnifice apud te dixeram, me abjectum occupationes ejusmodi vanas et importunas, atque a te, Pecti amice, jussus eram abire domum, et proposita quiete

Ad non amicos (heu!) mihi postes, et (heu!)
 Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
 Nunc, gloriantis quamlibet mulierculam
 Vincere mollitia, amor Lycisci me tenet;
 Unde expedire non amicorum queant 25
 Libera consilia, nec contumeliæ graves;
 Sed alius ardor aut puellæ candidæ,
 Aut teretis pueri, longam renodantis comam.

dendi in ædes meas, dubio gressu ibam ad fores eheu mihi non propitias, et dura eheu vestibula, in quibus rupi lumbos et latus. Jam me occupat amor Lycisci gloriantis omnem fœminam superare mollitia: quo me exsolvere non possint sincera amicorum monita vel objurgationes acerbæ; sed tantum alius amor, sive adolescentulæ spectosæ, sive rotunduli pueri proluxos capillos nodo colligentis.

//////////

ning.—22 Cuning. *lumbosque et infregi*.—24 *Vincere mollitiæ* Bentl. e codd. Zulich. et a m. pr. Græv.—28 Exc. Sax. et Bodl. *longa renidentis coma*; Florent. 1482. *longam renidentis comam*.

NOTÆ

frui; contra subito redeunte et trahente amore Inachiæ, ad ejus ædes ferebar. Tibull. II. 6. 13. 'Juravi quoties rediturum ad limina nunquam? Cum bene juravi, pes tamen ipse redit.'

22 *Limina dura*] Vel propter immitem dominam, vel potius quod in iis jacens pernoctansque lumbos et latus infregerat: ex more amantium, de quo fuse III. Od. 10. Ovid. Remed. Amor. 508. 'Nec latus in duro limine pone tuum.'

23 *Mulierculam Vincere mollitiæ*] Ludus est in voce 'mulier,' quasi 'mollier' a mollitie dicta. Isidor. XI. 11. Præclare Petrus Blesensis Serm. I. in Advent. Angelicam salutationem explicans: 'Ave benedicta inter mulieres,' inquit, 'id est, sola robusta inter molles.'

26 *Libera consiliu*] Amice data,

absque ulla adulatione, vel offensio-
 nis metu.

Contumeliæ graves] Jactata scommata ab amicis objicientibus mihi amorem probrosum. Alii explicant: Injuriam ab Lycisco vel meretrice qualibet irrogatæ: minus ad rem, ut mihi quidem videtur.

27 *Sed alius ardor, &c.*] Cic. Tusc. IV. n. 74. 'Etiam novo quodam amore veterem amorem tanquam clavo clavum ejiciendum putant.' Ovid. Remed. Amor. 462. 'Successore novo tollitur omnis amor.'

28 *Teretis*] Habentis membra sueci plena, solida, polita, obesula.

Longam renodantis comam] Catamiti illi sen pueri meritorii capillos instar mulierum alebant, et in nodum colligebant. Vide II. Od. 5. in fine. Et IV. Od. 10.

ODE XII.

IN ANUM LIBIDINOSAM.

Invehitur in eandem annum, cujus meminit Ode VIII. 'Optima summi Nunc via processus vetulæ vesica beatæ.' Juvenal. i. 36.

QUID tibi vis, mulier nigris dignissima barris?
 Munera cur mihi, quidve tabellas
 Mittis, nec firmo juveni, neque naris obesæ?
 Namque sagacius unus odoror,
 Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis, 5
 Quam canis acer, ubi lateat sus.
 Quis sudor vietis, et quam malus undique membris
 Crescit odor! cum pene soluto

Quid petis, fœmina, atris barris digna? Quare dona, quare literas mittis mihi, nec valido adolescenti, nec hebetis nasi. Ego quippe subtilius olfacto utrum sit tibi polypus, an olens caper resideat in axillis pilosis, quam sagax canis ubi aper delitescat. At at quantus sudor, et quam teter odor undique emanat e membris flaccidi-

Deest Editioni Sanad. Vett. codd. inscribunt, *In Gratidiam*. In Laurent. Torrentii hæc proponuntur: *In mulierem vetulam libidinosam, a qua invitabatur ad amorem, quam dicit dignam esse elephantis, non hominibus*. Unus Bland. Crunquii, *Ad Canidiam meretricem*.—2 *Munera quid mihi Canteri codex*, Harl. 6. Acr. Bentleyi Regin. Magdal. et Reg. Soc. item edd. Bentl. Wakef. et Kidd. et ita citat Mar. Victorin. p. 2619. *cur mihi curve* Venet. 1490. et Vet. Comb.—3 Codd. Blandd. ap. Cruq. in annot. habent, *non firmo juveni*. Venet. 1559. et Glarean. 1536. *nec naris obesæ*.—5 Venett. et Vet. Comb. *hirsutus*.—7 Sex codd. Torrentii, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Bentleyi Græv. Leid. Regin. et tres alii; item edd. Bentl. Francis, Mitsch. Wakef. et Kidd. *Qui sudor*.—8 *Crescat odor* Bentleyi Galiens. et Græv. a m. pr. et Locher.—9 Harl. 1. 2.

NOTÆ

Metrum simile est i. Od. 7.

1 *Quid tibi vis*] Vide Not. ad calicem Epod. VIII.

Dignissima barris] Digna mulier amatoribus sordidis ac deformibus, quales barri, sen bajuli sole adusti, stupidi, impoliti: vel similibus elephantis, qui 'odore graves, forma truces, mole terribiles.' Vide i. Sat. 4. Not. ad istas voces: 'Barrus inops.' Porro elephas dicitur barrus ob gravitatem, Græce βάρος; nam inter quadrupedes mole præstat: vel a voce *bar*, quæ 'peregrinum' significat: vel

a voce *beiru* quæ idem quod *behemoth* Hebraice significat, scilicet 'ingenustum bestiam.'

3 *Naris obesæ*] Ex Aristot. Physiogn. cap. 6. 'Qui nasum habent in summo crassum, ii stupidi sunt.'

5 *Polypus*] Est morbus narium fœtidus: sive, est caruncula in naso putida, respirationem obstruens, et tetrum emittens anhelitum.

Hircus in alis] Fœtens humor in axillis, tam grave olens quam hircus.

7 *Quis sudor, &c.*] Loquitur Horatius: O quam gravis odor, et fœteris

Indomitam properat rabiem sedare; nec illi
 Jam manet humida creta, colorque 10
 Stercore fucatus crocodili; jamque subando
 Tenta cubilia, tectaque rumpit;
 Vel mea cum sævis agitat fastidia verbis;
 Inachia langues minus, ac me:
 Inachiam ter nocte potes; mihi semper ad unum 15
 Mollis opus: pereat male, quæ te
 Lesbia, quærenti taurum, monstravit inertem;
 Cum mihi Cous adesset Amyntas,
 Cujus in indomito constantior inguine nervus,
 Quam nova collibus arbor inhæret. 20

dis! * * * neque ei stat uda creta, et color fucatus fimo crocodili. * * *

*****

3. Venett. Vet. Comb. aliæ vett. Benti. Mitsch. et Kidd. *properat r. s. neque illi*; Glarean. *properant r. s. nec illis*.—11 'Mirandum est in optimis passim codd. tanta constantia *corcodili* scribi, cum Etymologi a *croci* timore animali huic inditum esse nomen velint: *δειλία* enim *timiditas* dicitur.' *Torrent.* Vid. Pet. Victor. Var. Lect. xi. 4. Clem. Alex. Pædagog. lib. iii. et Plin. xxviii. 8.—12 Glarean. *tectaque rumpis*. Vid. Obs. Misc. tom. vii. p. 333.—13 Gla-

NOTÆ

sudor exit e membris anus putidæ!

9 *Nec illi Jam manet humida creta*] Cum olenti sudore defluit pariter fucus ille quo faciem incrustarat: quippe rugas creta sen gypso obduxerat, obtexerat. Plin. xxxv. 16. 'Est in medicaminibus et Chia terra candicans, usus ad mulierum maxime cutem.' Idem xxxv. 7. 'Cretæ plura genera...candidum; et ad purpurissimum inclinans, vis utrique ad discutendos tumores. Refrigerandi quoque natura cretæ est: sudoresque immodicos sistit illita,' &c. Petronius: 'Perfluebant per frontem sudantis acaciæ rivi. Inter rugas malarum tantum erat cretæ, ut putares detectum parietem nimbo laborare.'

10 *Colorque Stercore fucatus crocodili*] E terrestris crocodili fimo cærusæ admixto fit medicamentum ad

extenuandam cutim, nitidamque reddendam. Plin. xxviii. 8. 'Alter crocodilus (cordylum vocant) ei similis, multum infra magnitudinem, in terra tantum, odoratissimisque floribus vivit. Ob id intestina ejus diligenter exquiruntur jucundo nidore farta.' Ejus stercus 'crocodileam' appellant: quæ 'illita ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit; ex aqua vero morbos omnes, quorum natura serpit in facie; nitoremque reddit: lentigines tollit ac varos, omnesque maculas.' Clemens Alexandrin. Pædagog. iii. 2. Ex Antiphane Comico, ita refert: 'Ter, non semel, dignæ sunt perire quæ crocodilorum excrementis utuntur, et spuma sepium unguntur, et supercilia fuligine illinunt, et fucō genas terunt.'

Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ
 Cui properabantur? Tibi? Nempe
 Ne foret æquales inter conviva, magis quem
 Diligeret mulier sua quam te.
 O ego infelix, quam tu fugis, ut pavet acres   25
 Agna lupos, capræque leones.

Cui vero parabatur luna bis tincta purpuræ Tyriæ? Nimirum tibi: ut nullus esset contubernatis inter socios, quem plus amaret sua mulier, quam ego te. O ego minime fortunata, quam tu fugis non secus ac agna lupos et capra leones validos expavescit!

~~~~~

rean. agitas fastidia verbis.—22 *Cui properabuntur* unus Bland. ap. Cruquium, cui non displicet.—25 *O ego non felix* Exc. Sax. Gott. Brod. Harl. 1. 2. 3. 6. Bentleii codd. vetustissimi Venett. Mediol. Florent. Vet. Comb. Locher. Ald. Gryph. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Steph. Delph. Bond. Schrevel. Bentl. Cuning. Francis, Wakef. et Kidd. *O ego infelix* duo codd. Torrentii, unus Canteri, Harl. 4. et nonnulli Beutl. et sic hic versus citatur Charisio p. 131. Servio de Ultimis Syll. p. 1802. et Mart. Capell. p. 64. item Baxt. Gesn. Zenn. Mitsch. Bipont. Wetzl. et Comb. *quem tu fugis* in quibusdam ap. Torrent.

NOTÆ

21 *Muricibus Tyriis*, &c.] Tibi parabatur cum magna cura, diligentia, celeritate, vestis purpurea, bis tincta muricis pisciculi sanguine, qui frequens et optimus in ea maris Mediterranei parte, quæ proxima est Tyro urbi Phœniciæ. Unde Tyriæ purpuræ celebritas maxima. De purpura dibapha, iterata, seu iterum tincta, II. Od. 16. et 18. De Tyro urbe, III. Od. 29. in fine. Vide sis Plin. IX. 36. ubi sic habet: 'Murices purpuræ florem, tingendis expetitur vestibus, in mediis habent faucibus: liquorem pretiosum nigrantis rosæ sublucentem colore,' &c.

ODE XIII.

AD AMICOS.

Ex occasione hybernæ tempestatis Horatius hortatur lepidos sodales ad hilariter agendum, atque imminentis civilis belli exitum fato permittendum monet.

HORRIDA tempestas cœlum contraxit, et imbres
 Nivesque deducunt Jovem; nunc mare, nunc sylvæ

Ater nimbus obduxit cœlum, et pluvix nivesque demittunt Jovem. Jam mare et

~~~~~

Ode decima libri secundi in Ed. Sanad. Epigraphe in codd. Torrentii, *Ad Amicos Comicos*; vel, *Ad Contubernales*. Vide ad Od. XI.—1 *Torrida tem-*

Thracio Aquilone sonant : rapiamus amici

Occasionem de die ; dumque virent genua,

Et decet, obducta solvatur fronte senectus.

5

Tu vina Torquato move consule pressa meo.

sylvæ strident Borea Thracio. O sodales, ne omittamus opportunitatem temporis : et quamdiu valent genua, dumque convenit, explicetur frons senio contracta. Tu propter vina calcata sub Consule meo Torquato : omitte verba facere de aliis quibuslibet.

~~~~~

pestas Harl. 6.—3 ‘ Legendum apparet, quamvis magna pertinacia codices scripti refragantur, *rapiamus amice*. Non enim plures, sed unum hic alloquitur, cui adversi aliquid acciderat ; ut ex sequentibus constat : ‘ Tu vina Torquato move Consule pressa meo : Cetera mitte loqui. Deus hæc for-

NOTÆ

Ex quibusdam hæc Ode est Dicolos Distrophos. Primus quisque versus est Hexameter Heroicus : alter quisque est Archilochius constans Dimetro Iambico, ac duobus Dactylis cum una syllaba.

Aliis vulgo, et melius quidem, est Tricolos Tristrophos. Primus versus est Heroicus Hexameter Catalecticus, ut iste 1. Od. 7. ‘ Landabunt alii claram Rhodon,’ &c. Secundus est Iambicus Archilochius Dimeter Acatlectus, ut Epod. 1. ‘ Amice propugnacula.’ Tertius est Dactylicus Archilochius Dimeter Hypercatalectus, ut 1v. Od. 7. ‘ Arboribusque comæ.’

1 *Horrida tempestas*] Vel hyems, vel nimbosum cælum, vel utrumque.

Cælum contraxit] Contractis et condensatis nimbibus cælum obtexit et obscuravit. Non desunt qui allegorice locutum velint Poëtam de nescio quo civili tumultu ; vel hostili incursum, vel clade et calamitate quapiam. Nonnihil ejusmodi videtur innere ubi ait, vs. 10. ‘ Cetera mitte loqui : Deus hæc fortasse benigna Reducet in sedem vice.’

Imbres Nivesque deducunt Jorem] Quoniam ut alibi dixi, Jupiter est aër, hinc et in terram descendere ac deduci putabatur cum solvitur in pluvias aut nives decedentes. Virgil.

Ecl. vii. 60. ‘ Jupiter et læto descendet pluvius imbri.’

2 *Sylvæ*] Diæresis, per quam vox ista fit trium syllabarum.

3 *Thracio Aquilone*] Flante a Thraciæ partibus Aquilone vento, qui est inter Septemtrionem et Ortum solstitialeni, Nord Nord est. De eo jam 1. Od. 25. 11.

4 *Occasionem*] Cic. de Inv. 1. ‘ Occasio,’ inquit, ‘ est pars temporis in se habens opportunitatem idoneam rei faciendæ.’

De die] De tali die pluvio, nimbo, tristi sumamus occasionemopotandi. Alii melius sic : Dum per diem ac tempus licet, dumque sinunt ætas et vires, vitæ gaudia carpamus.

Dumque virent genua] Theocrit. Idyll. xiv. 69. ‘ Ἐπρεὶ λευκαίνων ὁ χρῶνος ποιεῖν τι δέ οἱ γόνυ χλωρόν. Serpit canos faciens atas : gerere aliquid oportet eos quibus est genu viride. ‘ Genu viret,’ id est, juvenus viget, ex Erasmo. ‘ Genibus inest vitalitas. Namque in ipsa genu utriusque commissura, dextra lævaque, a priori parte gemina quædam buccarum inanita inest, qua perfossa, cœu jugulo, spiritus fugit.’ Plin. xi. 45.

5 *Obducta solvatur fronte senectus*] Vel, pellatur recordatio senectutis quæ rugosa et tristi fronte depingi-

Cetera mitte loqui: Deus hæc fortasse benigna

Reducet in sedem vice. Nunc et Achæmenio

Perfundi nardo juvat, et fide Cyllenea

Levare diris pectora sollicitudinibus;

10

Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:

Invicte mortalis, Dea nate puer Thetide,

Ea forsân Deus restituet in pristinum statum, mutatione propitia. Jam expedit ungi nardo Persica; et curas molestas ex animo pellere chordis Mercurii. Sic illustris Centaurus admonebat alumnum generosum: Vir insuperabilis, fili Deæ The-

//////////

tasse,' &c. *Bentl.*—8 *Achæmenia* Harl. 2. Florent. 1482. Venet. 1486. Mediol. 1502. Ald. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Rutgers. R. et H. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Minell. Talbot. Pine, Burm. Sandby, Watson, et Mitsch. *Achæmenio* Gott. Brod. Harl. 1. 3. 4. 6. omnes codd. *Bentleii* sine litura, *Zarot.* Venett. 1477. 1478. 1479. 1483. 1490. Locher. Mediol. 1476. 1477. 1485. 1486. 1487. *Bentl.* Sanad. Cuning. Towers, Francis, Wetzel. Wakef. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Comb. et Kidd. Vid. ad II. Od. 11. 16. cf. *Epod.* v. 5. 59.—9 *Reducit* *Bentleius* in edd. Cantab. 1711. et Amst. 1713. Kidd. tamēn *Reducet.*—10 'Dirus' pro 'durus' non semel substituerunt oscitantes librarii, ut supra III. Od. 24. 6. 'dira necessitas:' et nunc quoque *diras sollicitudines* nobis obtrudunt, pro *duris*, ut clare exhibet codex noster Galeanus et editio Loscheri: *Levare duris p. sollicitudinibus.* *Bentl.* Hinc Sanad. Towers, Francis. Wakef. et Kidd. *duris.*—12 *Bentl.* distinguunt: *Invicte, mortalis Dea*

NOTÆ

tur: vel potius, solvatur et porrigatur læta frons, quæ senili morositate contrahi solet atque obducui. Procul hinc a nobis ea severitas ac tristitia, quam affert senium.

6 *Vina Torquato*, &c.] Diffusa in cados vina sub Consulatu L. Manlii Torquati, adeoque mihi coæva: nam eo anno prodii in lucem: proindeque 'memi Consulē' eum appello. Vide III. Od. 21. ubi, 'O nata mecum Consule Manlio ... testa.'

7 *Cetera*] Quæ mœrorem nobis creare possent, ex animo et memoria deleantur; ut hilaritati vacemus. Deus hæc mala fortasse in melius mutabit. Ex his, ut dixi initio, suspicari licet, tunc, cum hanc Oden scriberet Poëta, intervenisse quandam tristitiæ causam, quæ certe nobis comperta non est.

8 *Achæmenio nardo*] Unguento e

Perside ubi regnavit Achæmenes. Vide III. Od. 1. sub finem, Not. ad has voces, 'Achæmenium costum.' Optimum fiebat unguentum e frutice seu herba, cui nomen nardus, de qua Dioscorid. I. 6. &c. Plin. XII. 12. ita scribit: 'De folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi et crassa radice, pingui, situm redolente... Apud Gangem nascens,' &c. Vide II. Od. 11. ibique Not.

9 *Fide Cyllenea*] Lyra, cujus auctor fertur Mercurius, a Cyllene Nympha sua matre, vel a Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus educatusque est, dictus Cyllenius. Vide I. Od. 10.

11 *Centaurus alumno*] Chiron Achilli, quem educavit, docuitque citharam pulsare: meminit Juvenalis Sat. VII. 210. Centauri Thessaliæ populi, de quibus I. Od. 18. Inter eos vero qui-

Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
 Findunt Scamandri flumina, lubricus et Simois ;
 Unde tibi redditum certo subtemine Parcae 15
 Rupere ; nec mater domum cœrula te revehet.
 Illic omne malum vino cantuque levato,
 Deformis ægrimoniæ dulcibus alloquiis.

tidis, expectat te regio Assaraci, quam rigant fluvii Scamander exiguus, et Simois rapidus; unde regressum tibi Parcae interchuserunt stabili filo: neque parens marina te domum reducet. Ibi ergo quasris arumnas mitiga per vinum et carmina, quæ duo sunt grata remedia horridæ ægritudinis.

~~~~~

nate puer, Thetide, improbantibus Baxt. et Gesn.—13 Codd. omnes et edd. *parvi*; Commentator Cruquii conj. *pravi*; Nic. Heinsius *flavi*; Bentleius *proni*, sed nihil sollicitandum putavit.—15 Bentl. conj. *curto subtemine*, probante Gesnero; et recip. Sanad. Towers, et Francis. *substamine* Gott. et Exc. Sax. *subtegmine* Zarot. Mediol. 1477. 1486. Venett. 1477. 1478. 1479. 1486. Florent. 1482. Ald. Gryph. et R. Steph. ap. Gesn. *subtemine* R. Steph. 1513. et H. Steph. et sic Harl. 1. 2. 3. 4. 6. ceteri codd. et edd. recent.—18 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Gott. Brod. Bland. 1. 2. 3. 4. Cruquii, omnes Lambini alii quamplurimi cum edd. antiq. Venett. Mediol. Zarot. Florent. et Locher. item Lamb. Cruq. Torrent. H. et R. Steph. Heins. Burm. Bond. Schrevel. Delph. Talbot. Pine, Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Mitsch. Wetzel. et Comb. *ægrimoniæ dulcibus alloquiis*, sine copula. 'Ita quidem exhibent codices scripti, tam aliorum quam nostri; neque in ullo vidi conjunctionem et additam, nisi inter lineas, ut habent Battelianns, Regiæ Societatis, Grævianns, Reginensis. Solus Magdalenensis in ipso versu perperam statuit, *dulcibusque alloquiis*.' Bentl. Hinc Bentl. Cuning. Sanad. Towers, Francis, et Kidd. ac *dulcibus alloquiis*; et Wakef. et *dulcibus alloquiis*. Sed copula est in Venet. 1559. Glarean. 1536. Anton. et Ascens.

NOTE

dam virtute celebres fuere. Præcipui nominantur Amycus, Rhætus, Lycidas, Eurytus, Pholus, et alii; quorum facile Princeps Chiron, cui ob insignem sapientiæ famam traditi sunt in disciplinam Æsculapius, Hercules, Jason, Achilles.

12 *Invicte mortalis*] Achilles sola quidem ea pedis parte vulnerabilis, qua tenebat eum sua mater in Stygiam paludem immergens, ut immortalem faceret. De Achille, 1. Od. 6. 8. 15. 11. Od. 4. 16. 14. Od. 6. Vide ibi Not.

Nate puer Thetide] Achilles Pelei filius ac Thetidis Nymphæ seu Deæ marinæ, quæ propterea mox vocabi-

tur Cœrula.

13 *Te manet Assaraci, &c.*] Ibis ad expeditionem Trojanam, quippe sine te Troja nunquam expugnari potest, ex oraculo.

Assaraci tellus] Phrygia, Troas, ubi regnavit Assaracus Trois filius, Ili frater.

14 *Scamandri*] Scamander alias Xanthus, ex Ida monte, parvo fonte scaturit. Hinc epithetum *parvi*: quod somniores explicant, quoniam is fuerit e fluvii qui ab exercitu Xerxis poti defecisse narrantur.

Simois] Hic fluvius Troadis in Scamandrum illabitur: uterque Homero Virgilioque aliisque nominatissimus.

NOTÆ

15 *Unde tibi reditum, &c.*] Achilli prædicat Chiron præmaturam apud Trojanos mortem: quod norat, sen ex Astrologia, cujus erat peritissimus, seu a Thetide, quæ apud Homerum Achilli filio fatum suum prænuntiat. Ibidem vero describitur ipse se consolari vino et cantu heroicarum virtutum. Quod inde Poëta noster est imitatus hac Ode.

Subtemine] Subtemen, filum est quod stamini subtexitur. Catull. Carm. de Nuptiis Pelei ac Thetidis: 'Currite, ducentes subtemina, currite, fusi.' De Parcis fata nentibus, volventibus, dispensantibusque annos vitæ mortalium, vide II. Od. 3.

18 *Deformis ægrimonix*] Deformes

reddit ægritudo animi. Cic. Attic. Epist. XII. 37. 'Ferrem graviter, si novæ ægrimonix locus esset.'

Dulcibus alloquiis] Vide, lector, ut has voces velut appositas ad præcedentia 'vino cantuque' intelligas. 'Alloquia' veteribus solatia et levamina dicebantur. Græc. παραμυθία. Varro de Ling. Lat. lib. v. circa medium. 'Allocutum mulieres ire aiunt, cum eunt ad aliquam locutum consolandi causa.' Val. Max. II. 7. 6. 'Incerta gratulandi prius, an alloquendi officio fungeretur.' Sapient. VIII. 9. 'Sapientia mecum communicabit de bonis: et erit allocutio cogitationis ac tædii mei.'

ODE XIV.

AD MÆCENATEM.

Mæcenati suo quærenti quod Iambos (dudum promissum opus) non absolvat, respondet sibi non licere per Amorem potentem Deum.

MOLLIS inertia cur tantam diffuderit imis

Oblivionem sensibus,

Pocula Letheos ut si ducentia somnos

Arente fauce traxerim,

Optime Mæcenas, interficis me, quærendo sæpius, quare otiosa ignavia intimis præcordiis induxerit talem oblivionem, velut si gutture sitibundo hauserim aquas

Deest Editioni Sanad. Vetus codex apud Torrent. hanc habet Epigraphen: *Excusat se Mæcenati, accusans desidiam suam.*—3 Codex Galeanus Bentleii, *ut si ducentia*; Magdal. Battel. et Locher. ap. eund. *veluti ducentia*; Regin. a m. pr. Petrens. et Bodl. ejusdem Bentleii, *ut si ducentia*, quod retinendum

NOTÆ

Ode est Dicolos Distrophos. Primus quisque versus est Heroicus Hexameter: secundus est Iambicus Dimeter.

1 *Mollis inertia cur, &c.*] Non desidia sed amore se detineri ait.

3 *Pocula Letheos, &c.*] Metonymia subjecti pro adjuncto, ut alibi sæpe. Sensus est: videor nempe tibi haussisse majus poculum e Lethe fluvio Inferorum, qui rerum omnium oblivionem inducit: vel soporiferas quas-

Candide Mæcenas, occidis sæpe rogando : 5
 Deus, Deus nam me vetat
 Inceptos, olim promissum carmen, Iambos
 Ad umbilicum adducere.
 Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
 Anacreonta Teium ; 10
 Qui persæpe cava testudine flevit amorem,
 Non elaboratum ad pedem.

Lethæas soporem conciliantes. Enimvero Deus, Deus, inquam, me prohibet inchoatum carmen Iambicum jam pridem tibi promissum ad finem perducere. Simili modo narrant Bathylli Samii amore incensum fuisse Anacreontem Teium ; qui sæpe lyra amores cecinit ad metrum neglectum. Ipse vero tu amore cruciaris. Quod

~~~~~

putat. Et sic Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Zarot. Mediol. et Venett.—6 *Deus, Deus me me vertat* Cuning.—7 ‘Distingue potius : *Inceptos olim, promissum carmen, Iambos.* Non necesse est, quare hæc sit melior lectio, nasuto lectori expli-

NOTÆ

dam potiones bibisse ; vel laborare veterno seu lethargia, adeo ut somno inexpugnabili correptus sim.

6 *Deus*] Amor magnus Deus et maxime imperiosus. Ex S. Hieron. lib. 11. adversus Jovinianum, ‘Amor rationis oblivio est, turbat consilia, altos et generosos spiritus frangit, insanix est proximus.’ Plant. Cistell. 11. 1. 5. ‘Nullam mentem animi habeo. Ubi sum ibi non sum : ubi non sum, ibi est animus.’

Deus me vetat] Vide perelegantem Paulini Epist. 1. ad Auson. ubi : ‘Nunc alia mentem vis agit, major Deus.’

8 *Ad umbilicum adducere*] Græci dicunt, colophonem vel coronidem addere. Latini, ad umbilicum perducere, id est, ultimam manum ad-movere. Inde vero fluxit iste loquendi modus, quod solebant veteres absolutis voluminibus addere ornamenta ossea, cornea, eburna, lignea, umbilici nostri formam imitantia, in medio scilicet integumentis extantia. Erasm. Illa Eustathius bullas interpretatur. Martial. 1. 67. dicit li-

brum ‘umbilicis cultum.’ 111. 2. ‘pictis luxuriantem umbilicis.’ v. 6. ‘umbilicis crescentem.’ iv. ult. ‘Ohe jam satis est, ohe libelle ; Jam pervenimus usque ad umbilicum.’

9 *Samio*] Oriundo e Samo insula.

Bathyllo] Puero, quem in deliciis habebat Anacreon, describit vero ac pingit Ode sua xxix.

10 *Anacreonta Teium*] Hic Poëta erat e Teo Ioniæ civitate littorali, vel e Teio Paphlagoniæ urbe, in ora maris Euxini ; ut quidam volunt. Scripsit Hymnos, Elegias, Iambos, et alia quædam. Nonnulla vero intercidisse patet vel ex eo quod ait Horatius, *persæpe illum flevisse amorem* : de Bathyllo enim duas tantum Odas habemus Anacreontis. De eo vide Not. iv. Od. 9.

12 *Non elaboratum ad pedem*] Sunt qui interpretentur versus facili vena effusus : melius alii referunt ad neglectos numeros, pedumque non exactam rationem. Nec absurdus in eo fuit Poëta plus amori indulgens et affectibus, quam syllabarum dimensionibus.

Ureris ipse miser; quod si non pulchrior ignis
 Accendit obsessam Ilion,
 Gaude sorte tua; me libertina, neque uno
 Contenta, Phryne macerat. 15

si non formosior ignis cremavit Trojam expugnatam, latere de tua conditione. Nam urit me Phryne libertina uno amatore minime contenta.

cem.' Wakef.—13 Nic. Heinsius in Addendis ad Ovid. p. 435. legit nec pulchrior.—15 Nec uno Harl. 1. 4. 6.

NOTE

13 *Ureris ipse miser*] O Mæcnas, propria quidem experientia nosti satis quid amor possit; debes ergo mihi condonare.

Quod si non pulchrior ignis] Atqui Helena, quæ causa fuit excidii et incendii urbis Trojæ, non erat nobilior aut pulchrior ea muliere quam tu deperis: (Terentia nempe, quæ et Li-

cinia;) unde tibi gratulor. Virgil. 'Meus ignis Amyntas.'

16 *Phryne*] Hujus nominis apud Græcos plures fuere meretrices. Una præ ceteris laudatur Athen. XIII. 6. quæ multorum criminum rea tamen absoluta est a iudiciis ejus pulchritudine singulari captis.

ODE XV.

AD NERAM AMICAM.

Horatius perjuræ amicæ et rapaci nuntium se missurum minatur.

Nox erat, et cœlo fulgebat luna sereno
 Inter minora sidera,
 Cum tu, magnorum numen læsura Deorum,
 In verba jurabas mea,

Nox erat, et Luna micabat inter astra minora, sudo quidem aëre; quando tu, violatura numen magnorum Deorum, in mea verba jurabas, mollibus brachiis com-

Deest hæc Ode Editioni Sanad.—3 'Doctissimus Nic. Heinsius, Forte, inquit, *lusura*. Sed nihil est opus. 'Ludere,' 'fallere,' 'lædere Deos' æque quidem apud auctores occurrunt. Sed 'lædere' hic, ut fortius verbum et atrocius, sententiæ magis convenit; et Neram perjurii sui pœna magis ter-

NOTE

Metrum simile Epod. anteced.

1 *Nox erat, &c.*] Noctem, Lunam, sidera, testes adhibet perjurii Neræ. Juvenal. Sat. VIII. 150. 'Sed Luna videt; sed sidera testes Inten-

dunt oculos.'

2 *Inter minora sidera*] Sic I. Od.

12. 'Inter ignes Luna minores.'

3 *Magnorum Deorum*] Veneris et Cupidinis, aiunt quidam: melius alii,

Arctius atque hedera procera astringitur ilex, 5
 Lentis adhærens brachiis;
 Dum pecori lupus, et nautis infestus Orion
 Turbaret hybernū mare,
 Intonsosque agitare Apollinis aura capillos,
 Fore hunc amorem mutuū. 10
 O dolitura mea multum virtute, Neæra;
 Nam si quid in Flacco viri est,
 Non feret assiduas potiori te dare noctes,
 Et quæret iratus parem;

plexa me strictius quam hedera altæ ilici adhæret: dum lupus insidiaretur ovibus, atque Orion nautis inimicus subverteret mare hyemale; et ventus moveret capillos Phæbi prolixos; hunc amorem fore parem. O Neæra dolebis aliquando plurimum mea virtute! Etenim si aliquid est roboris in Horatio, nequaquam patietur te noctes frequenter concedere alteri quem præfers; atque irritatus quæret fidem

ritat.' Bentl. Cuning. legit, *Magnorum numen cum tu læsura Deorum.*—S. 9 'Sentis, opinor, male convenire hæc, et futura præteritis jungi: quippe fore ad tempus futurum spectat; turbaret et agicaret ad præteritum. Certe et sensus et Latinitas poscit, ut turbet vel turbaverit hic reponatur: *Turbarit hybernū mare, Intonsosque agitarit Apollinis aura capillos*, ut infra Epod. xvi. 25. 'Sed juremus in hæc, simul imis saxa renarint, Padus laverit, Apenninus procurrerit, amor junxerit.' Et sic clare exhibet codex Bodleianus; cui adde alium Barthio visum, Advers. xxxvii. 15. et ed. Locher. anno 1498.' Bentl. Et sic legitur in Venet. et Vet. Comb. 'Mihī vero vitiosa etiam esse videntur *turbarit, agitarit*. Sunt enim ex 'turbaro,' 'agitaro,' futuri exacti: illud vero tempus non habet conjunctivus modus, quo hic opus est. Nusquam magis latus Johnsono præbuit Bentleius. Abripuit virum doctum consuetudo, qua conjunctivo futurum illud plerumque ascribitur.' Gesn.—

NOTÆ

Jovis, Apollinis, Minervæ, Martis, Mercurii, aliorumque quos Æneas detulit in Italiam: ex Virgil. Æneid. iii. 12. 'feror exul in altum Cum sociis, natoque, Penatibus, et magnis Diis.' Vide Macrob. Saturnal. iii. 4.

4 *In verba jurabas mea*] Ego verba concipiebam juramenti, tibi que dicebam: tu sequebaris me verba præeuntem, et suggesta repetebas.

7 *Orion*] Sidus tempestates ciens. De eo i. Od. 28. 21. ii. Od. 13. in fine. iii. Od. 4. sub finem.

9 *Intonsosque, &c.*] Dum intonsus foret; id est, quamdiu radii a sole non poterunt avelli: ex Macrob. Sa-

turn. i. 17. Vide i. Od. 21. 2. Not.

10 *Fore hunc amorem mutuū*] Ita solent amantes invicem conjurare; solus soli. Vide Plaut. Mercat. Scen. 6.

11 *O dolitura, &c.*] Exclamatio hæc omnino apposite subjungitur prædictis. Sensus est: O Neæra, pœnitebit aliquando istius perjurii et offensæ: necdum satis virtutem meam et firmitudinem nosti: sed brevi senties et dolebis.

12 *Si quid viri*] Herodot. lib. vii. ait, multos quidem esse homines, at viros paucos.

13 *Potiori*] Rivali meo, cui plura

Nec semel offensæ cedit constantia formæ, 15
 Si certus intrarit dolor.
 At tu, quicumque es felicior, atque meo nunc
 Superbus incedis malo,
 Sis pecore et multa dives tellure licebit,
 Tibique Pactolus fluat, 20

amicam: sique vetus dolor corripiat, mea firmitudo non vincetur tua pulchritudine semel invisa. Tu vero quisquis es modo potior, ac meo detrimento jam exultas arrogans, quamvis multis gregibus et agris sis locuples, tibique fluat Pactolus, neque

15 'Corrigendus est locus, librariorum audacia et ignorantia corruptus; qui lectionem veram *offensi* ideo immutabant, ut cum *formæ*, substantivo ut putabant suo, genere et casu conveniret. Id quod sexcentis iis male cecisisse sciunt, qui membranas veteres manibus versarunt: *Nec semel offensæ cedit constantia formæ, Si certus intrarit dolor.* Perspicua sententia; nec constantia mei semel *tasi et irati* cedit *formæ* tuæ, ubi vere indolnero. Nunquam alio sensu vocabulum hoc Noster usurpat; ut mox Epod. xvii. 42. ii. Sat. 1. 67. et i. Epist. 7. 88.' *Bentl.*—17 'Cum et veteres editiones, et membranæ aliorum ac meæ omnes præter unam ex recentioribus *Et tu* hic exhibeant, placet hic antiquam lectionem retinere. *Et tu*, etiam tu, quicumque es, mœrebis amores alio translatos, pariter atque ego nunc mœreo. Sic infra Epod. xvii. 45. 'Et tu (potes nam) solve me dementia.' *Bentl.* *At tu* servant Harl. 6. Mart. Silv. Div. Gott. Zarot. Mediol. 1477. 1486. Venett. Vet. Comb. Ald. Grypb. Lamb. Torrent. Heins. Burm. Bond. Schrevel. Delph. Baxt. Talbot. Pine, Gesn. Zenn. Bipont. Francis, Mitsch. Wetzl. et Comb. *Et tu* Harl. 1. 2. 3. 4. omnes fere codd. Torrentii, quatuor Blandd. Cruquii, Acr.

NOTÆ

das quam mihi amoris testimonia.

14 *Parem*] Quæ respondeat amori meo.

15 *Semel offensæ*] Quæ semel offenderit me, vel cui semel offensus fuero et iratus.

16 *Si certus intrarit dolor*] Id vulgo referunt ad Horatium: non absurde quidam ad Neæram; hoc sensu: Tanta est iræ meæ constantia, inquit Flaccus, ut si tibi, Neæra, semel irascar, etsi te pœniteat me offendisse, teque verus dolor capiat, ac tum velis redire in gratiam mecum, hand tamen ego cedam aut veniam dem.

17 *Quicumque es felicior*] Quicumque es meus rivalis, et potior apud Neæram, mihiq; proinde insultas, quod illa, me spreto, indulgeat atque obsequatur tibi.

19 *Sis pecore, &c.*] Quamvis opibus valeas, sapientia inclarescas, venustate conspicuus fueris. Ubi tria vides afferri amorem excitare consueta. Sic Virgil. Ecl. ii. 'Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ. . . . Canto quæ solitus . . . Amphion . . . Nec sum adeo informis,' &c.

20 *Tibique Pactolus fluat*] Licet te ditet Pactolus Lydiæ fluvius, per quem Cræsus rex olim dicitur auro abundasse. Is propterea Chrysooras etiam appellatus; hodie *Sarbat*. Quinque in orbe flumina ramenta auri cum aquis et arenis volvisse prædicantur; Tagus in Hispania, Padus in Italia, Hebrus in Thracia, Pactolus in Asia minori, Ganges in India. Plin. xxxiii. 4.

Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
 Formaue vincas Nireæ;
 Eheu! translatos alio mœrebit amor:
 Ast ego vicissim risero.

tibi lateant mysteria Pythagoræ redixi ac Nireum superes oris specie; eheu brevi dolebit amor alteri datus! ego vero tum ridebo alternatim.

////////

Bentl. Wakef. et Kidd.—22 Multi codd. etiam Torrentiani, *Nereæ*. Vid. ad III. Od. 20. 15.—23 *Eheu, heu, translatos* Gott. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. tres Blandini ap. Crnq. omnes fere Torrentiani, Zarot. Mediol. Florent. Venett. Vet. Comb. al. *Eheu* unus Bland. et edd. recentt.

NOTÆ

21 *Nec te Pythagoræ, &c.*] Etsi fueris sapiens ut Pythagoras. De eo Gell. I. 9. Snidas, 'quod non minus verum diceret quam Apollo Pythius,' nomen ejus interpretatur. Philostratus Deorum usum consuetudine affirmat, et ab eis accepisse quatenus hominibus delectentur, et quatenus eos aversentur, ex eoque de natura discernisse. Porro tanta fuit apud antiquos Pythagoræ veneratio, ut domum ejus templi instar, ipsum vero tantquam numen haberent.

Renati] Scilicet ille sapientiæ velut antistes, multa tamen deliravit de animarum in aliud et aliud corpus transmigratione: ac seipsum aiebat primum Cæthalidem fuisse, deinde

Euphorbum, denique Pythagoram. Vide I. Od. 28. 10. Not.

22 *Nireæ*] Nireus inter Græcos, qui ad Trojanam expeditionem profecti sunt, formosissimus, uno excepto Achille. Homer. Iliad. B. De illo jam III. Od. 20. in fine.

23 *Translotos alio mœrebit amor*] Tu quoque Nereæ levitatem et inconstantiam experire: tum vero tibi ego insultabo vicissim; et affatim gaudebo, sicut tu modo gaudes malo meo, quod ab illa contemnar. Ex Aristot. Rhet. II. 'Iram semper comitatur voluptas de spe puniendi. Nam jucundum est putare id eventurum quod exoptamus.'

ODE XVI.

AD POPULUM ROMANUM.

Imminente jam horrendo Antoniani belli tumultu, Horatius tot mala pertæsus, et summæ rerum miserrime metuens (nescio an et ipse aliquo meditatus fugam) consilium dat saniori parti, uti execratis sedibus huic orbi vale dicant, et secum Elysium navibus petant.

ALTERA jam teritur bellis civilibus ætas,
 Suis et ipsa Roma viribus ruit:

Secunda jam ætas absumitur bellis civilibus. Et Romam propria disperdit po-

////////

Ode decima tertia in Ed. Sanad.—1 *Altera jam bellis teritur* Cuning.—

Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,
Minacis aut Etrusca Porsenæ manus,

tentia. Quam labefactare nequiverunt Marsi vicini, vel Tuscus exercitus superbi

////////

2 Barthius in *Advers.* xxxix. 9. vix dubium sibi ait esse, quin Horatius sic scripserit, *Suis ut ipsa, &c.*—4 Codd. Torrentiani *Porsennæ*. Constat tamen versus secundos omnes ex puris Iambis esse, et alioqui media syllaba communis est. Mart. 'Hanc spectare manum Porsēna non potuit.' Virg.

NOTE

Ode hæc est Dicolos Distrophos. Primus quisque versus est Heroicus Hexameter. Alter quisque est Iambicus Trimeter, e puris Iambis: quod non alibi fecisse Horatium reperies. Bene Scaliger: 'Sextadecima,' inquit, 'elaborata est, alternis Iambicis puris: idcirco et factu difficilis, et emendatn.'

1 *Altera jam, &c.*] Quam varie et quam irritis et cassis ictibus hanc Oden petit Scaliger, hic saltem plusquam hypercriticus! Tuam fidem, tuum iudicium, lector: an 'durissima multis locis,' an 'tota inepta?' Immo durum et ineptum censebis esse cavillatorem quisquis Poëtam emunctæ naris ita calumniatur. Ad singula veniamus:

Altera jam teritur bellis civilibus ætas] Unum prope sæculum consumtum fuerat bellis civilibus Syllæ et Sulpitii, Octavii et Cinæ, Marii et Syllæ, Pompeii et Cæsaris; denique post interfectum Julium hunc Cæsarem, bello Mutinensi adversus Marcum Antonium, Perusino contra L. Antonium Marci fratrem, Siciliensi in Sext. Pompeium, præsertim vero Philippensi, adversus Brutum et Cassium Augusto dimicante. Huc usque velut unam ætatem bellicis fragoribus attritam statuit Horatius. Cum vero exardesceret novum bellum Augustum inter atque Antonium et Cleopatram, de quo antea Epod. i. et ix. et l. Od. 37. tam diuturni mali pertæsus

in has erumpit voces: Ergone altera ætas pariter ut prior bellorum calamitatibus atteretur? Suis ipsa viribus Roma destruetur? Et quam hostes nulli dirnere valuerunt, ipsi perdent ac pessumdabunt Romani cives? Vide antea Epod. vii.

2 *Suis et ipsa Roma viribus ruit*] Magnitudine laborat sua, ut ait Livius. Et Propertius: 'Frangitur ipsa suis Roma superba bonis.'

3 *Marsi*] Italiæ populi fuere isti sub Sannitibus, juxta lacum Fucinum, hodie *Ducato di Marsi*: olim pugnacissimi, 'de quibus nunquam triumphus visus. Nec enim sine Marsis nec de Marsis hactenus triumphatum;' quod testatur Appian. Bell. Civil. lib. i. Hi duce Popedio bellum Sociale moverunt primi, omnesque Italiæ nationes ad arma concitarunt. Supra iii. Od. 14. 18. Oros. v. 18. Flor. iii. 18. cum 'omne Latium atque Picenum, Etruria omnis et Campania, postremo Italia contra matrem ac parentem suam urbem consurgerent... auctore belli discursante Popedio, diversa per populos et urbes signa cecinerent. Nec Hannibalis nec Pyrrhi fuit tanta vastatio.'

4 *Minacis aut Etrusca Porsenæ manus*] 'Porsena Rex Etruscorum ingentibus copiis aderat, et Tarquinius manu reducebat,' inquit Flor. i. 10. 'Non unquam alias ante tantus terror Senatum invasit: adeo valida res tum Clusina erat, magnumque Por-

Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer, 5
 Novisque rebus infidelis Allobrox;
 Nec fera cœrulea domuit Germania pube,
 Parentibusque abominatus Hannibal;

Porsenæ; nec invida Capuæ vis; nec ferox Spartacus; atque Allobroges perfidi, rebus novis studentes; nec vicit trux Germania juvenibus cœruleis; et Hannibal

‘Nec non Tarquinium abjectum Porsēna jubebat Accipere.’—6 ‘Lege hic et vs. octavo *ve* pro *que*. Quid enim Allobrogibus cum Spartaco, aut quid Hannibali cum Germanis? Anne hi una Romanis bellum intulerunt, ut particula *que* conjungendi fuerint? Immo vero lege *ve*, quod æque disjungit, et perinde hic valet, ac *neque*. Nec Capua, nec Spartacus, aut Allobrox. Ita Noster III. Od. 23. 5.’ *Bentl.* Ita Sanad. et Kidd. Exemplis et ratione vulgatum defenditur a Johnson. P. II. p. 62.—8 *Parentibusve* cum Bentleio legunt Cuning. Sanad. Towers, et Kidd. *abominandus Hannibal* unus Bland.

NOTÆ

senæ nomen,’ &c. quæ habet Livius II. 9.

5 *Æmula nec virtus Capuæ*] Æmula Romæ non Carthago tantum, ut dictum est III. Od. 5. sed et Capua, urbs Campaniæ primaria. Hanc ‘pælagos, cultuque, penique potentem, Delicis, opibus, famaue,’ scribit Ausonius: ‘alteram Romam’ vocat ipse Tullius Philip. XII. et alibi, ‘superbiæ domicilium.’ Tum vero præsertim Capnenses Italiæ imperium sibi pollicebantur, cum Romanas vires ab Hannibale imminutas cernerent. Nam et eam ob rem secundo bello Punico a Romanis defecere, et societatem iniere cum Hannibale et Pœnis, ‘ut videretur jam deletum Romanum nomen,’ inquit Livius lib. XXIII. Vide et Flor. II. 6. &c.

Spartacus acer] Hujus tanta fuit audacia, ut ‘fuderit imbelles aquilas servilibus armis:’ ita canit Claudianus de Bell. Get. Vide III. Od. 14. 19.

6 *Novisque rebus infidelis Allobrox*] Allobroges (qui sunt hodie Sabaudi atque Delphinates) affines Rhodano fluvio populi rebus novis studuere semper; nemini fidem, nec suis quidem Ducibus servare assueti: con-

jurationem Catilinæ Ciceroni tum Consuli patefecere, quamvis cum Lentulo prius consensissent. Vide Cic. Catil. III. Sallust. Bell. Catil. Flor. III. 2. præsertim vero IV. 1. Quidam volunt ab Horatio hic Gallos omnes significari; nec absurde.

7 *Cærulea Germania*] Germanis ‘truces et cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora.’ Tacit. Non est dubium quin hic notentur Cimbri, Teutonesque, Italiam invadentes armis tam sævis, ut pronuntiarit de eo bello Florus: ‘Actum erat nisi Marius illi sæculo contigisset. Ille tamen non ausus congredi statim . . . barbari vero non segnius quam minati fuerant, tripartito agmine, per Alpes, id est claustra Italiæ, ferebantur.’ Nimirum cum terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant, &c. quæ describit Florus III. 3.

8 *Parentibusque abominatus Hannibal*] Ut I. Od. 1. ‘bella matribus detestata.’ Sic et hoc loco, *parentibus*, quorum filii perire tot bellis ab eo motis, *abominatus Hannibal* dux Carthaginensis exercitus, vel una clade Cannensi Romanis formidolosus adco,

Impia perdēmus devoti sanguinis ætas ;
 Ferisque rursus occupabitur solum. 10
 Barbarus, heu ! cineres insistet victor, et Urbem
 Eques sonante verberabit ungula ;
 Quæque carent ventis et solibus, ossa Quirini
 (Nefas videre) dissipabit insolens !
 Forte, quid expediat, communiter, aut melior pars, 15
 Malis carere quæritis laboribus.

parentibus execrabilis: scilicet hanc pessumdabimus ipsi nos homines conscelerati, quorum addictus est cruor: atque terra hæc a bestiis iterum tenebitur. Eheu victor barbarus stabit super favillas urbis, et equorum pedibus strepentibus conculcabit. Et, quod horrendum visu, ossa Romuli solis ac venti expertiū disperget superbus. Fortasse universi vel pars major interrogabitis, quid utile sit ad evitandas

Cruquii.—14 Omnes codd. Torrentii, quatuor Blandd. Buslid. Div. et Commentator ap. Crnq. *Nefas videri*, quod quia lædebat metrum jure displicuit Glareano. Ita tamen edidit Cruquius.—15 Janus Rutgersius in Venuisinis Lectionibus h. l. corrigendum esse pronuntiat: *Forte (quod expediat) communiter, aut melior pars Malis carere quæritis laboribus?* Quod sic explicat: Fortasse vel communiter, (quod optimum quidem erat,) vel, si id non potest, melior saltem pars, laboribus carere quæritis? 'Atqui eo sensu *expediat* potius dicendum foret, quam *expediat*. Nos emendationem ipsam viro elegantissimo libenter acceptam referimus: sed nostra et nova interpretatione donatam proponimus. Sic enim precationis sensu verba enarranda sunt: Forte,

NOTÆ

ut nihil magis Romæ quam Hannibal timeretur: unde proverb. 'Hannibal ad portas,' ad significandum extremum quodvis periculum. Vide Liv. Val. Max. ix. 4. Plutarch. Flor. &c. et quæ nos II. Od. 12. annotavimus.

9 *Devoti sanguinis ætas*] Noster enim sanguis, sacer, addictus, et destinatus videtur esse placandæ iræ Numinum: 'majorum delicta immeriti luemus:' quippe, ut ait supra Epod. vii. 'acerba fata Romanos agunt, Scelusque fraternæ necis, Ut immerentis fluxit in terram Remi Sacer nepotibus cruor.' Vide ibi Not.

10 *Ferisque rursus occupabitur solum*] Diruta urbe, antiqua ibi erit solitudo, virgulta et sylvæ nascentur, in quibus, ut olim, stabulentur et pas-

cantur feræ. Virgil. Æneid. viii. 'Capitolia,' inquit, 'Aurea nunc, olim sylvestribus horrida dumis.' Et antea ibidem: 'Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant.'

11 *Barbarus victor*] Barbaris populis quibuslibet Roma erit in direptionem, prædam, et ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quod in exercitibus Augusti atque Antonii militarent barbari complures in subsidium vocati.

13 *Quæque carent ventis, &c.*] Ossa Romuli sepulcro condita, adeoque nec vento commota nec sole adusta, extrahet victor insolens et dissipabit impie. Erat opinio quorundam, raptum in cælos Romulum esse: alii vero, cum Varrone, asserebant sepultum Romæ post Rostra, vel in suo templo.

Nulla sit hac potior sententia; Phocæorum
Velut profugit execrata civitas,

tales ærumnas. Nulla videatur sententia melior quam hæc: oportet abire quocum-

~~~~~

(quod expediat, hoc est, quod prosit, quod utile et salutare sit, quod bene eveniat, quod bene et feliciter vertat, quod bonum felix faustumque sit), aut omnes, aut certe major pars, quæritis malis laboribus carere, sive de remedio civilibus bellis inveniendò consultatis? Noli dubitare, quin veram hic Horatii manum, veramque adeo sententiam habeas: ita omnia clara sunt et conspicua, et de ritu Romanorum solenni sumta. Nam deliberationes et consultationes, ut hic, fere semper simili precatìone auspicari mos erat. Livius l. 28. III. 26. et 34. Cato de R. R. c. 142. *Bentl.* Hanc tamen emendationem in textum non recepit Bentleius; receperunt vero Sanad. Towers, et Francis. 'Ausim vulgatam lectionem adeoque ipsum Poëtam defendere. Forte communiter quæritis, quid utile sit: quid faciendum? forte melior certe pars cupit ea mala, quibus nunc respublica nostra premitur, aboleri: vult iis liberari, malis carere laboribus quærit. Non video, quomodo tam ineptam *ταυτολογίαν* hic Poëta commisisse dici possit, ut ideo corrigi locus debeat. Utraque quidem sententia eadem est: sed est tamen diversis sub imaginibus proposita. Neque est ea ratio *τοῦ communiter* et *τοῦ melior pars*, ut ibi plus dici debeat, quam hic: sed sensus est: Forte omnes quæritis: nisi vero omnes ita sentiant, certe hæc erunt vota melioris partis populi. Lambini, Torrentii, Dacierii, Gesneri interpretationes repugnant sermoni Latino: longe aliud est: *expedire salutem*, quam, *expedire curare laboribus*. Et si vel maxime Græci ita locuti sint, credo tamen probe tenendum esse, quod Bentleius p. 337. dicit: 'Non opinor tam quærendum est, quid Græci dicere ausi sint, quam quid Romanorum aures severiores propitiae accipere possint.' *Klotz.*—16 'Post laboribus reponis notam interrogandi, et ita Rodelius in Interpretet.' *Cuning.* Ita quoque Bentl. Sanad. et Kidd.—17 Nonnulli codd. et

NOTÆ

17 *Nulla sit hac potior sententia]* Excandescit Scaliger ad hunc locum, exclamatque: 'Quis paululum modo pudens ausit hortari trecenta millia civium Romanorum ad urbem deserendam?' Ohe vir salsissime, 'Pictoribus atque Poëtis quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.' Porro quid absurdum cives Romanos in eas insulas ab Horatio vocari, ad quas concupivit divertere Julius ipse Cæsar earum amœnitatē illectus: in quas demigrandi etiam fuit Sertorio maximum desiderium. Testis Plutarchus in Sertorii vita, ubi et egregie describit earum insularum felicitatem. Vide infra.

Phocæorum Velut profugit execrata civitas] Phocæi Ioniæ populi ab Har-

pago Cyri Regis Præfecto obsidione pressi, non aliam invenere viam et rationem vitandæ hostium sævitiae ac servitutis, quam ut cederent fortioribus, desertaque urbe sua, alias sedes quærent. Hæc narrat Herodot. l. 42. Inde venisse in Galliam et Massiliam urbem condidisse aiunt. Vide Strab. lib. IV. Justin. lib. XLIII.

18 *Execrata civitas]* Execrationes ante discessum jaculati Phocæi in regionem quam deserebant. Vel potius, ut refert Herodot. mox cit. communi consilio mutuis execrationibus dirisque devotionibus sese astringunt, jurantes nunquam alios ab aliis discessuros, aut patriam Phocæam repetituros.

Agros atque Lares patrios, habitandaque fana,
 Apris reliquit et rapacibus lupis; 20
 Ire, pedes quocumque ferent, quocumque per undas
 Notus vocabit, aut protervus Africus.
 Sic placet? an melius quis habet suadere? secunda
 Ratem occupare quid moramur alite?
 Sed juremus in hæc: Simul imis saxa renarint 25
 Vadis levata, ne redire sit nefas,
 Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
 Padus Matina laverit cacumina,

que ferent pedes, quocumque per mare impellet Auster vel Africus vehemens: quemadmodum Phocæorum urbs post execrationes abscessit, suas domos agrosque et templa dimittens occupanda apris et lupis voracibus. Ita censeo. Habetne quispiam melius aliquid proferre? Quid tardamus navim conscendere faustis aribus? At prius jurejurando nos obstringamus, in hæc verba: ne reverti liceat, nisi cum emergerint lapides aquis profundis clati: neve displiceat vela facere versus patriam, quando Padus rigabit verticem Matini montis, aut altus Apenninus in mare pro-

//////////

edd. antiq. *Phocæorum*; ita quoque unus Bland. Div. et Mart.—19 Edd. vett. ante Cruq. *Lares proprios*; sed *Lares patrios* exhibent Gott. Brod. Exc. Sax. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. item Baxt. Delph. Benth. et ceteræ edd.—21 *Ite, pedes* conj. Bonfin. *ferunt* edd. vulgg. ante Cruq. qui ex codd. quatuor Bland. et Div. recepit *ferent*.—25 *Sed juremus in hoc* Harl. 4.—

NOTÆ

22 *Notus, Africus*] De his ventis meridionalibus 1. Od. 1. et 3. *Quocumque vocabit*] Sive in Cynrum insulam, sive Rhegium, sive in Galliæ oras. In eas enim regiones migratoris Notus et Africus venti utiles erant.

25 *Sed juremus in hæc, &c.*] Antequam hinc demigremus, nos oportet solenni sacramento obligare, non redituros in patriam, nec alios ab aliis disjungendos.

Simul imis saxa renarint Vadis levata] Ex Herodoto cit. post execrationes, Phocenses in mare demergunt ac dejiciunt saxum ingens, seu candens ferrum, ut alii contendunt; et juramento confirmant non prius de repetenda Phocæa cogitatuuros, quam massa illa sive ferrea sive saxeæ emergeret et super aquas nataret.

Ad hunc jurandi ritum pertinet, quod Helvetii demigraturi mœnia sua incenderint, quod ‘sacramentum’ esset, ‘ne redirent.’ Teste Floro.

27 *Quando Padus Matina laverit cacumina*] Adnaton multiplex aggregat et accumulat hic Horatius, stylo juveniliter lasciviente: quod si reprehendisset Jul. Scaliger, ex judicii legibus fecisset. Hoc certe notare debuerat potius quam tricarî circa ‘cœruleam Germaniam,’ velut durum epithetum; circa vocem ‘carent,’ quasi antiquæ nimis usurpatam: vocem ‘perprimat,’ velut sœtentem: quasi vero. Criminationes deinde graviore exentiemus. Sensus hujus loci est: Tum ne pigeat Romam redire quando Padus fluvius Matinum montem supergrediatur, per ejus cacumen ascendens ac decurrens.

In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
 Novaque monstra junxerit libidine 30
 Mirus amor: juvet ut tigres subsidere cervis,
 Adulteretur et columba miluo;
 Credula nec ramos timeant armenta leones;
 Ametque salsa levis hircus æquora.

ruct; atque amor prodigiosus insolita libidine copulabit feras, adeo ut tigrides cupiant jungi cervis, et columba milvio; atque greges absque metu credant se leonibus fulvis; glaberque fiat caper, et gaudeat mari salso. Posteaquam ista et quæcum-

////////

32 Omnes codd. Torrentii, quatuor Bland. Buslid. et Divæus Cruquii Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Gott. et Florent. 1482. *miluo*; edd. multæ vett. *milvio*.—33 Codd. Bersmanni et ed. Lamb. *fulvos*. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. major pars codd. ap. Bentl. et edd. vett. *flavos*. Leid. et Magdal. Bentleii cum quibusdam Lambini *sævos*. 'Recte Bentleius *ravos* post Jacobum Cruquium quatuor veterum Manuscriptorum fide. Certe *ravos* ignotus erat vocabulum quam *flavos*. In minus notis vocabulis plerumque cæcitiæ solent librarii.' Baxt. Ita quoque Nic. Heinsius ex codd. antiq. legit ad Ovid. Amor. i. 12. 19. item Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Sanad. Towers, Francis, Mitsch. Wetzel. Comb. et Kidd.—34 *Ametve salsa* Cuning. Sanad. et Towers.—35 *Hæc*,

NOTÆ

28 *Padus*] Qui et Eridanus Italiæ maximus fluvius ex Alpibus scaturit in limite Galliæ, rigat Pædemonium, Mediolanensem, Placentinam, Mantuanam, Ferrariensem, aliasque regiones; denique in mare Adriaticum illabitur. Galliam Cisalpinam divisit olim in Cispadanam et Transpadanam.

Matina] Saltus et mons Matinus erat in Apuliæ Lucaniæque confinio. De eo jam i. Od. 28. 3.

29 *In mare seu celsus procurrerit Apenninus*] Sive cum mari summergeatur Apenninus mons altissimus, Italiam secans longo et continuo tractu et jugo ab Alpibus maritimis ad Bruttios et Salentinos.

30 *Novaque monstra, &c.*] Monstrum sane foret si cervi sua natura timidi jungantur tigribus feritate horribilibus: Plin. lib. viii. si columba item mansueta copuletur milvio inter accipitres rapacitate et magnitudine præcipuo. Plin. x. 10.

Delph. et Var. Clas.

33 *Credula nec ramos, &c.*] Cum greges et armenta sponte se offerent leonibus devoranda, amissa naturali ab his fuga et metu.

34 *Ametque salsa levis hircus æquora*] Quando hircus habebit duo naturæ et indoli suæ contraria, primum, ut setis ac pilis carens fiat lævis; alterum, ut aquas frequentet et innatare amet: quandoquidem amat potius montes et arduos saltus, estque hirsutus valde ac pilosus. Audite vero Scaligerum: 'Ubi,' inquit, 'reperit hircum, quem hic poneret abhorrentem a mari? nam nullum est animalium, quod magis amet sal. Quare non aut siniam aut felem dixit potius, quibus bestiis nulla pejor odit aquas?' Mirari certe libet gravis alioqui viri tantam hic levitatem. Verum et mox profert aliquid multo magis absurdum suoque prorsus ingenio indignum. Legit enim paulo post: *Aut pars indocili melior grege mellis*. Et nescio quid de api-

Horat.

2 Z

Hæc, et quæ poterunt reditus abscindere dulces, 35
 Eamus omnis execrata civitas,
 Aut pars indocili melior grege; mollis et exspes
 Inominata perprimat cubilia.
 Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
 Etrusca præter et volate littora. 40
 Nos manet oceanus circumvagus arva: beata
 Petamus arva, divites et insulas;

que valebunt tollere spem gratam remigrandi adjuraverimus, proficiscamur omnes, aut pars melior plebe indocili. Pars autem iners et spe carens occupet semper hæc domicilia inauspicata. Vos præditi virtute, fæmineo abstinete ejulatu, et properate ultra Tuscum littus. Nos expectat Oceanus circumfluens. Eamus in terram feli-

et quæ reditus poterunt Cuning. Codd. Torrentii variant: *abscidere, abscindere, abscindere*.—36 *Eamus omnes* codex Bersmanni et omnes Torrentiani; sed Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et edd. *Eamus omnis*.—37 *Aut p. i. levior grege* codex Bersmanni. *mollis et exspes* Harl. 1. 2.—38 *Inominata perpremant* Cuning.—39 Bodleiani codd. vetustissimi ap. Benti. *Vos quibus est animus, &c.* facilis fuit mutatio; *animus* enim in codd. scribitur, *âius*, et *virtus, v'tus*. Codd. nonnulli ap. Lambinum, *muliebrem pellite luctum*, quod illi magis placet.—41 Vulgo distinguunt: *circumvagus: arva, beata Petamus, &c.* 'Placet Ascensii ratio sic interpungendi: *circumvagus: arva beata Petamus; arva, &c.*' Wakef. 'Gesnerus quidem h. l. distinguit post *arva*, ut Bentleius post *beata*,

NOTE

bus comminiscitur, quod ne cogitavit quidem Horatius. Ergone dormitasse bonum Homerum dicemus, an hypercriticam bilem ita inflammatam, ut mentem alias bonam malitiosa et prava caligine asperserit, vel atro quodam humore depravarit?

37 *Pars indocili melior grege*] Civium pars sapientior saniorque, adeoque melior plebe indocili. Nam hæc abripitur animi quolibet pravo et perverso impetu: illa autem recta ducitur ratione.

Mollis et exspes Inominata, &c.] Permaneât hic, si volet, vulgus ignavum, eaque generosa spe carens, quam viri magnanimi concipiunt cum ad grandia quædam suscipienda accenduntur. Alludit Poëta ad id quod refert Herodotus ante citatus, Phocæorum partem dimidiam, patrii soli

captam dulcedine, in Phocæam violato juramento remigrasse: at alios jurijurando satisfaciens Cynrum seu Corsicam recta navigasse, ibique communiter per quinque annos cum prioribus colonis habitasse, &c.

39 *Muliebrem tollite luctum*] Ne mulierum more lugete amissam patriam sedesque assuetas: immo tanquam viri tollite animos ad meliora quærenda: ac mementote, 'ibi esse patriam ubicumque bene:' vel; totum orbem terrarum viro forti patriam existimari.

40 *Etrusca præter et volate littora*] Quamprimum ultra maria nota contendite, ac, Tyrriheno præternavigato, festinate ad felices insulas in Oceano positas.

Circumvagus] Vel circumfusus orbi universo, vel insulis fortunatis. Vide

Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
 Et imputata floret usque vinea,
 Germinat et nunquam fallentis termes olivæ, 45
 Suamque pulla ficus ornat arborem;

cem et insulas beatas, ubi solum incultum fert messem annis singulis, et vitis non recisa nihilominus florescit; atque ramus olæ nunquamnon germen et fructum producit, et ficus matura propriam arborem exornat; mel fluit e cavatu quercu;

////////

sed puto non esse necesse. Nam non quæritur, an Oceanus aliquid expectandum habeat: sensus est: Nobis navigandum est: ingredi debemus navibus mare. *Manet*, hoc sensu sæpe ponitur, pro expectare, ut: 'Te manet Assarici tellus' Ep. XIII. 13. 'Fata quæ manent culpas etiam sub orco' III. Od. 11. 29.' *Klotz*.—42-45 Hos quatuor versus versui duodevicesimo subje-

NOTÆ

IV. Od. 8. sub finem.

43 *Reddit ubi Cererem*, &c.] *Beatas insulas* describit Horatius miro artificio imitatus Virgilium Georg. II. 140. et seq. Italiæ laudes persequentem: 'Sed gravidæ fruges, et Bacchi Massicus humor Implevere: tenent olæque, armentaque læta. . . . Hic ver assiduum, atque alienis mensibus æstas; Bis gravidæ pœndes, bis pomis utilis arbor,' &c. Plutarchus in Sertorio, de Atlanticis insulis quas vocant *Beatas*, ita scribit: 'Duæ sunt, parvo mari divisæ inter se; decem millibus stadiorum distant a Libya. Imbres illic rari mediocresque, venti suaves plurimum ac roriferi: solum pingue, nec arari modo plantarive facile; sed etiam ex se absque ulla humana industria et labore, fructum producit. . . . ær sincerus ac temperatus, &c. ut etiam apud Barbaros increbuerit fides, Elysios ibi esse campos, et beatorum domicilia ab Homero decantata. Hæc igitur cum audisset Sertorius, mirabilis eum cupidus cepit eas insulas adveniendi incolendique; et illic quiete vivendi sine magistratum atque bellorum curis. At Cilices pacis et quietis impatientes, rapinarumque

avidæ, Sertorii animum frustrati sunt, et in Libyam statim navigarunt.'

44 *Imputata floret usque vinea*] *Vitis*, etsi non putata, floret tamen et fructum affert. Non. Marcell. 'putare dicitur purgare, rarefacere,' inquit, affertque illud e II. Georg. 'fingitque putando.' A. Gell. VI. 5. sic scribit: 'Putare veteres dixerunt, vacantia ex qua re ac non necessaria, aut etiam obstantia et aliena, auferre et excidere; quod autem utile et sine vitio videretur, relinquere. Sic arbores et vites, sic et rationes dictæ putari.' Originem deducit Festus a voce 'putum,' quæ idem quod 'purum' significet.

45 *Termes*] A terminandis agris dictus *termes*: eratque ramus ex arbore directus, habens folia in summitate, reliquis ferme excussis; quem in divisione agrorum figebant, priusquam metæ ponerentur. Festus.

Nunquam fallentis olivæ] Sic III. Od. 1. 'fundum mendacem' vocat, qui fructum non afferens spem agricolæ frustratur.

46 *Suamque pulla ficus ornat arborem*] *Ficus* gignitur e surculo naturali et non insito.

Mella cava manant ex ilice; montibus altis
 Levis crepante lymphæ desilit pede.
 Illic injussæ veniunt ad mulctra capellæ,
 Refertque tenta grex amicus ubera; 50
 Nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
 Nec intumescit alta viperis humus:

aqua leniter obmurmurans dimanat e montium cacumine. Ibi capræ sponte veniunt ad mulctram, et grex carus reportat plena ubera: non ursus vespere fremit circum caulas: nec terra viperarum latebris assurgit aut fit tumida. Plura vero beati

*****

cit Valart.—48 Commentator Cruq. in quatuor exemplaribus invenit *Nympha* pro *lymphæ*. 'Codd. aliquot *Nympha*, quod magnos patronos et fautores nactum est. Retinemus tamen hic *lymphæ*, ut supra 111. Od. 13. 12. quem locum vide.' Bentl. *lymphæ* probat Lachman. ad Propert. 111. 28. 8. [11. 32. 38.] *nympha* vero Bronkhuis. ad eund. Propertii locum. Nonnulli codd. Lamb. cum uno Torrentii *crepitante*.—51 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Gott. Venett. Zarot. Mediol. Florent. aliæ antiq. cum Ald. Gryph. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. R. et H. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Cuning. Sanad. Bentl. Towers, Francis, Bipont. Wetzl. Wakef. et Kidd. *ovile*; et sic citatur in Lexicis, quod probat Gesn. et 'quod revocavi.' Zenn. *ovili* Baxt. Gesn. (Zenn. ed. Lond. 1812.) Mitsch. et Comb. quod Cruq. primus in quatuor Blandd. invenit. 'In promptu est magis poeticeum et melius sonans: *Nec vespertinum circumgemit ursus ovile*, ut 1. Sat. 6. 113.' Bower. Ita conj. etiam Markland. Expl. v. Auct. 258—267. 8. Vid. Misc. Obs. tom. v. p. 12.—52 Idem Markl. ibid. *abna v. humus*. 'Post hunc versum collocandi videntur, qui nunc sunt 61. et 62. Rationem dixit vir doctus Miscell. Observatt. a Burmanno editis vol. 11. p. 381. Ne opus quidem videtur alia ratione, quam ut attente quis legat primo vulgato ordine, tum ita uti diximus. Librarius antiquissimus, quos versiculos incuria omiserat, eos paulo post posuit, et minutis notis ad ordinem suum revocavit. Illæ notæ perierunt,' &c. Gesn. Ita edidit Mitsch. Hanc restitutionem docuit Annotator in Misc. Obs. l. l. Aliam vero Jortinus Nostras ibid, quam sequuntur Valart. Wakef. et Kidd. Hæc est: *Nulla nocent. . . . Gregem æstuosa . . . Nec vespertinus, &c.* Annotator in Misc. Obs. ita scribit: 'Hanc versum ab ordine exturbatorum restitutionem verosimillimam esse credimus; nisi quod argumentum a particula *nec* desumptum non magni ponderis esse putemus: et nos potius distichon illud, *Nulla nocent*, ponere vellemus post *Nec vespertinus*; quia melius videatur mentio ferarum, ut ursorum, fieri, postquam dixisset gregem referre domum tenta ubera, nec reduces timere vespertinum ursum, quæ continuari aptius

NOTÆ

48 *Levis crepante lymphæ desilit pede*] Cum leni murmure decurrit. Alludit Poëta ad Nympham Deam fontis præsidem, eleganter quidem: at in vellicando pertinax Scaliger, 'epithetum, *levis*,' inquit, 'non convenit: desilit enim quia gravis.' Sic et paulo ante: 'Quid vinea quæ semper

floret? puto eam nullum unquam fructum laturam.' O meras nugas! sane dices, lector æquissime.

49 *Ad mulctra*] Muletrum, mulctrale, et muletra, æ, dicitur vas in quo recipitur lac quod mulgetur.

52 *Nec intumescit alta viperis humus*] Nullæ ibi venenatæ serpentes. Ibi

Pluraque felices mirabimur; ut neque largis
 Aquosus Euris arva radat imbribus,
 Pinguis nec siccis urantur semina glebis, 55
 Utrumque rege temperante cœlitum.
 Non huc Argos contendit remige pinus,
 Neque impudica Colchis intulit pedem;
 Non huc Sidonii torserunt cornua nautæ,
 Laboriosa nec cohors Ulyssæi: 60

*cum admiratione videbimus, ut quod Euris nimbosus agros non infestet nimis plu-
 viis, neque semina opima urantur, vel arescant glebæ; quippe cœlitum rex utrobique
 temperiem dat. Illuc non accessit navis remigibus Argos; nec obscœna Colchis
 gressum infixit. Eo non appulerunt Sidonii, vel ærumnosi comites Ulyssis. Ibi*

////////

videntur. Hinc transit ad contagia, et morbos ab æstuosis astris, ut Sirio, &c. ortos. Post quæ de imbribus et siccitate agit: et ita omnia recte cohæ-
 rere videntur: et melius interposito disticho vox grex repetitur, quæ se-
 quenti aliter disticho insuaviter iteratur.—53 ‘Tanaquillus Faber Horatio
 doctior mavult præsentis: ego sum a partibus Horatii.’ Baxt.—60 ‘Duo li-
 bri optimi choors, ut in antiquo Antonii iii. viri nummo: CHORTIS. SPECVLAT-
 TORVM.’ Torrent. Nonnulli codd. *Ulixæi*; et sic edidere Bentl. Mitsch. Bi-
 pont. et Kidd. Vid. Heyn. ad Virg. Ecl. viii. 70. ‘Versus 61. 62. uncis in-
 clusi, reponendi videntur post vs. 52. uti dixi.’ Gesn. Hos uncis incluserunt

NOTÆ

terra non tumet foraminibus et ca-
 vernis viperarum. Proprie: nam ter-
 ra condunt se viperæ; aliæ autem
 serpentes saxorum aut arborum ca-
 vis. Virgil. Georg. ii. 151. Italiam
 sic laudat: ‘At rabidæ tigres ab-
 sunt . . . Nec rapit immensos orbes
 per humum, neque tanto Squammeus
 in spiram tractu se colligit anguis.’
 De ‘viperis’ quædam annotavi i. Od.
 8. De ‘Euro’ i. Od. 28.

54 *Radat*] Devastet, abradendo et
 auferendo segetes.

56 *Utrumque rege temperante cœli-
 tum*] Jove omnia temperante, hye-
 mem juxta ac æstatem, frigus et ca-
 lorem.

57 *Non huc Argos, &c.*] Terram
 hanc non adierunt Argonautæ velle-
 ris aurei prædatores: nec Medea Ja-
 sonis amoribus, patrisque et patriæ
 prodicione, totque beneficiis famosa.
 De Colchide ii. Od. 13. De Argo-

nautis, deque Medea regis Colcho-
 rum filia, Epod. iii. Virgilius Georg.
 ii. 140. ita canit: ‘Hæc loca non
 tauri spirantes naribus ignem Inver-
 tere, satis immanis dentibus hydri.
 Nec galeis densisque virum seges
 horruit hastis.’

59 *Non huc Sidonii, &c.*] Eo non
 appulere Sidonii, Phœniciæ mariti-
 mam oram urbemque incolentes, na-
 vigatione et mercatura celeberrimi:
 ac proinde non intulerunt illuc frau-
 des et avaritiam, familiaria negotia-
 toribus vitia.

Torserunt cornua] Virgil. Æneid. iii.
 549. ‘Cornua velatarum obvertimus
 antennarum.’

60 *Nec cohors Ulyssæi*] Neque illud
 corruptelam invexerunt homines libi-
 dinosi, suisque cupiditatibus obnoxii,
 quales erant Ulyssis comites, de qui-
 bus i. Epist. 2. 24.

Laboriosa] Ob longos per maria er-

[Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem æstuosa torret impotentia.]

Jupiter illa piæ secrevit littora genti,

Ut inquinavit ære tempus aureum :

Ære, dehinc ferro duravit sæcula ; quorum

65

Piis secunda, vate me, datur fuga.

nulla gregem lues infestat, nec adurit æstus vehementior ullius sideris. Scilicet Jupiter eas insulas reservavit piis hominibus, ex quo ætatem auream ære fœdavit, ac deinde ferro sæcula induravit. Istorum malorum fuga prospera bonis conceditur, me vaticinium edente.

etiam Wetzel. Zeun. et Comb.—63 ‘ Quidam libri habent *sacravit*, quod est imperiti correctoris vim verbi *secrevit* ignorantis. Unus codex *secrevat*, quod et interpolatoris est inscitissimi plusquam perfectum tempus Poëtæ menti putantis magis convenire.’ Cuning. Bentleius in ed. Cantab. 1711. edidit *secrevat* ; et sic Bentleii Irrisor Lond. 1712. in editione vero altera Bentl. Amst. 1713. *secrevit*. Tres codd. Torrentii cum Gal. *sacravit* ; Zulich. *secrevat*.—65 *Ærea dehinc* Harl. 2. et Leid. Regin. Magdal. Battel. et Petrens. Bentleii ; et sic ed. Bentl. Cantab. 1711. Bentleii Irrisor, Cuning. Sanad. Towers, Francis, Mitsch. et Kidd. *Æra dehinc* Gal. cum *e* minuto supra scripto, ut sit *Ærea*. Grævius et Heins. pro *quorum*, emend. *quorum* ; Cuning. et Bentl. Cantab. 1711. *quo nunc* : sed Bentl. Amst. 1713. habet *Ære... quorum*, ut in ceteris edd.—66 *Vocem meditatur*, quam habuerat codex Grævii, recens manus in *me datur* mutavit.

NOTÆ

rores et labores. Epod. seq. ‘ Laboriosi remiges Ulysei.’

64 *Ut inquinavit*, &c.] Ex quo Jupiter aureum sæculum mutavit in deterius, scilicet æreum, ac deinde fer-

renm. Ovid. Met. i. Fab. 3. &c.

66 *Vate me*] Non temere, sed numinum instinctu, sic vobis suadeo ego Phœbi et ‘ Musarum sacerdos ’ ac mystes.

ODE XVII.

AD CANIDIAM.

Horatius urbanissima Ironia Grati diam ob propinatum sibi philtrum proscindit. (Conf. dicta ad i. Od. 16. et Epod. v. *Gesn.*)

HORATIUS.

JAM jam efficaci do manus scientiæ

Jam cedo potenti scientiæ ; veniam peto, et oro per regna Proserpinæ, et per

Ode nona Libri quinti in Ed. Sanad. ‘ Hoc Carmen neque *Epodon* inscriptum in codd. Blandd. invenio, neque *Oden.*’ Cruq.—1 Brod. *do manum.*—

Supplex, et oro regna per Proserpinæ,
 Per et Dianæ non movenda numina,
 Per atque libros carminum valentium
 Defixa cœlo devocare sidera,

5

numen Dianæ minime lacessendum, et per codices incantationum vim habentium deducendi in terram astra cœlo abstracta, o Canidia, tandem abstine verbis exe-

*****

5 *Refixa* Gott. Harl. 3. 6. Bentleyi Regin. Battel. et Reg. Soc. Acron, Cruquii Commentator cum codd. Blandd. 1. 2. 3. 4. omnes Torrentii præter unum, Florent. 1482. Venet. 1490. Ald. H. Steph. Lamb. Cruq. Torrent. Schrevel. Delph. Benth. Talbot. Pine, Cuning. Sanad. Towers, Francis, Mitsch. Wetzell. Wakef. et Kidd. *Defixa* unus Torrentii, unus Barthii, Advers. xxxvii. 25. Exc. Sax. Harl. 1. 2. 4. Bentleyi Leid. Zulich. Græv. Galliensi. et Petrensi. Zarot. Mediol. 1477. Venet. 1477. 1478. 1479. Locher. R. Steph. Baxt. Gesn. Zeun. et Comb. '*Defixa* legendum censeo cum Vet.

NOTÆ

Carmen Monocolon ex Iambicis versibus Senariis.

1 *Jam jam efficaci, &c.*] Læserat Canidiam Horatius, ac laceraverat Iambis, qui certe ad nos usque non pervenerunt. Hoc vero Carmine dum fingit illam exorare, acerbius vellicat et insectatur. 'Non est palinodia, ut scripsere; sed simulata recantatio, in qua apparent opprobria manifestata,' Scaliger Hypercritic. Porro si vis, lector, hoc Carmen seu Epod. ult. plene intelligere, evolve prius attente Epod. v. ac deinde i. Sat. 8. cum Not. tum demum non sine voluptate hanc Oden capies.

Efficaci do manus scientiæ] Efficaciam agnosco scientiæ magicæ, ejus vanitatem ante deriseram. Vide Plin. xxx. 1. et alibi. 'Fraudentissima hæc artium in toto terrarum orbe plurimum valuit . . . sola tres artes alias imperiosissimas humanæ mentis complexa. . . . Nata primum e medicina specie salutari. . . . blandissimis promissis vires religionis addidit. atque admiscuit artes Mathematicas; nemine non avido futura de se sciendi, eaque de cœlo peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici

vinculo, in tantum adolevit, ut hodieque etiam in magna parte gentium prævaleat, et in Oriente regum regibus imperet,' &c. Vide Cœl. Rhodig. ix. 23.

2 *Regna per Proserpinæ*] Per Deas tibi maxime venerandas; per Proserpinam Inferorum Deam: Dianam seu Lunam beneficiis præsentem.

3 *Dianæ non movenda numina*] Illa quippe 'iracunda,' ut est in Epist. ad Pisonem, seque ulcisci expedita: patet exemplis Orionis, Actæonis, Niobes, ejusque filiorum. i. Od. 12. et 21. iii. Od. 22. Item supra Epod. v. huc pertinet quod lunatici vocantur quos illa percusserit, dementesque fecerit.

4 *Libros carminum, &c.*] Libros continentes disciplinam magicam. Plin. loco mox cit. 'Orta sine dubio in Perside, a Zoroastre, ut inter auctores convenit. . . . Hermippus de ea arte scripsit diligentissime, &c. . . . Democritus illustravit . . . Est et alia magices factio a Mose, et Jamne,' &c. Hic unus e magis Pharaonis.

5 *Cœlo devocare sidera*] Vide Epod. v.

Canidia, parce vocibus tandem sacris,
 Citumque retro solve, solve, turbinem.
 Movit nepotem Telephus Nereium,
 In quem superbus ordinarat agmina
 Mysorum, et in quem tela acuta torserat. 10
 Unxere matres Iliæ addictum feris

crandis: et quamprimum converte retrorsum, converte rhombum. Telephus exoravit nepotem Nerei, contra quem Mysorum exercitum superbus instruxerat, et sagittas acutas vibrarat. Trojanæ matronæ sepelierunt Hectorem bellicosum feris volucris-

~~~~~

Schol. cum omnes libri habeant *Refixa*. Necesse enim *defigi* sidera priusquam devocentur cælo. Defiguntur autem qui vel carminibus, vel diris obligati, aliena vi aguntur attoniti. Bentleius fatetur longe plures libros habere *Defixa*, et tamen ipse reposuit *Refixa*, nulla quod sciam cum ratione. *Baxt.* 'Ratio magna satis hæc videtur, quod 'defigere' est motum auferre, 'refigi' autem debent sidera, cum devocantur, et moventur loco suo.' *Gesn.* —7 Lambinus ex Aurati sententia legit: *olve, olve*, nullo astipulante veteri codice. Idem in mentem venit Carolo Utenhövio. *olve, olve* Chabot.—11 *Luxere* Bentleii codd. Leid. Galiens. Regin. a. m. pr. Bodl. 2. et Petrens.

NOTÆ

6 *Parce vocibus sacris*] Desine uti in me incantationibus. Jam enim me victum fateor.

7 *Retro solve, solve, turbinem*] Legunt alii, *olve*. Sensus est: In contrariam partem verte rhombum magicum, ut mens mea, a te ad amorem tui impulsa, jam solvatur ac libera fiat. Is turbo, seu trochus, æneus, ferreus, ligneusve erat. Illum ad arbitrium agitabant magi, rati a se pariter hominis cujuslibet animum flecti quocumque vellent. Sic apud Theocr. Idyll. 11. Pharmaceutria, 'ut æneus iste rhombus,' inquit, 'volvitur ex Venere, ita ille vir ad nostras fores vertatur.' Martial. ix. 30. 'Quæ nunc Thessalico Lunam deducere rhombo, Quæ sciet,' &c. Meminit et Lucretius: 'Traxerunt torti magica vertigine fili.' Et Propertius, III. 6. 26. 'Staminea rhombi ducitur ille rota.'

8 *Movit nepotem, &c.*] Exemplis ostendit pervicacissimos exorari a supplicantibus.

Nepotem Nereium] Achillem filium Thetidis filiæ Nerei.

Telephus] Rex ille Mysorum Græcos ad expeditionem Trojanam euntes prohibere voluit aditu ac transitu regni sui. Itaque ad arma et manus ventum est. Ab Achille vero graviter vulneratus, medelam non inveniebat; donec oraculum consuluit, responsumque tulit, inde petendum remedium, unde vulnus acceperat. Ergo ad Achillem se contulit, et ab eo curatus est seu hastæ cuspidis limatura, seu herba quadam ab Achille inventa. Plin. xxv. 5. 'Invenit Achilles discipulus Chironis, qua vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hac sanasse Telephum dicitur. Alii primum æruginem invenisse, utilissimam emplastris; ideoque pingitur ex cuspe decutiens eam gladio in vulnus Telephi. Alii utroque usum medicamento volunt.'

11 *Unxere matres Iliæ, &c.*] Alii legunt, *Luxere*; eodem proprie sensu:

Alitibus atque canibus homicidam Hectorem,
 Postquam relictis mœnibus rex procidit
 (Heu!) pervicacis ad pedes Achillei.
 Setosa duris exuere pellibus 15
 Laboriosi remiges Ulyssæi,
 Volente Circa, membra; tunc mens, et sonus
 Relapsus, atque notus in vultus honor.

bus et canibus damnatum, postquam rex urbe discedens advolvit se pedibus Achillis heu inexorabilis. Remiges Ulyssis laboribus exerciti setosas artus exuerant duris pellibus, concedente Circe: ac tum restituta sunt ratio, sermo, et pristinus faciei

pro v. l. Torrentii Laurent. Lambini aliquot, duo Pulmanni, totidem Bersmanni, totidemque Lucenses omnium vetustissimos, ut ait Michaël Brutus, Gott. Venet. 1490. Locher. Florent. 1482. R. Steph. Lambin. Bentl. Sandby, Wetzel. Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd. et sic legit Lachman. ad Propert. III. 4. 31. (47.) *Unxere* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Torrentii præter unum, quatuor Blandd. Vet. Schol. et Divæus ap. Crnq. plures Lambini, duo Pulmanni, unus Barthii, Advers. xxxvii. 15. Bentleii Græv. Zolich. Battel. Reg. Soc. Petrens. et Bodl. 1. 2. Zarot. Mediol. 1477. Vet. Comb. Venet. 1477. 1478. 1479. H. Steph. Crnq. Torrent. Delph. Schrevel. Baxt. Gesn. Zenn. Bipont. Mitsch. et Comb. '*Unxere* legendum,' gloss. in duobus Bland.—12 Codex Bersmanni, *homicidam Hectora*; et sic edidere Sanad. Cunningham. Towers, et Francis.—16 Nonnulli codd. *Ulixæi*; et sic Bentl. et Kidd. Vid. Heyn. ad Virg. Ecl. vii. 70. Alii codd. *Ulixæi*. Vid. Var. Lectt. ad 1. Od. 6. 7.—17 *Circe* Harl. 2. 4. 6. ceteri fere codd. et edd. omnes ante Bentl. qui ex Val. Prob. edidit *Circa*; et ita Harl. 1. 3. vett. codd. Cujacii Obs. xii. 18. Grævianus ap. Broukhuis. Propert. II. 7. Mitsch. Wakef. et Kidd. Vide Heyn. ad Virg. Æn. III. 386.—18 Hinc versui vs. 42-45. sub-

NOTÆ

id est: Quamvis interfectum Hectorem canibus et accipitribus dare insepultum Achilles statuisset: Priamo tamen supplicanti indulsit, concessitque illius cadaver, quod quidem matronæ Trojanæ ex more unxerunt, sepelierunt, luxerunt, ac supremis honoribus decoraverunt.

12 *Homicidam Hectorem*] Qui multos homines in bello occiderat. Epithet. Homer. ἀνδροφόνος, vel ἀνδρείφοντος.

13 *Postquam relictis mœnibus rex procidit, &c.*] Cum digressus Troja Priamus ad Achillem supplex cum magnis muneribus accessit, impetravitque ab eo, ut filii sui Hectoris condonaret sibi cadaver terræ man-

dandum. Vide 1. Od. 10. 14. ibique Not.

15 *Setosa duris, &c.*] Ulyssis comites in porcos transformarat Circe per veneficia: at Ulyssis precibus exorata in pristinam formam illos restituit. Itaque exuerunt pelles setosas, ac resumserunt humanum statum, vultum, sermonem, rationis usum. Homer. Odys. K. Virgil. Ecl. viii. et Æneid. III. Ovid. Met. xiv. S. Chrysost. ait 'maleficam Circen ita brutis voluptatibus inescasse Ulyssis comites, ut si fuissent porci.' Vide 1. Epist. 2. 23. ibique Not.

17 *Circa*] Hæc filia solis ac Perses Nymphæ, veneficiis inclyta, herbarum peritissima, 'Diis etiam ascrip-

Dedi satis superque pœnarum tibi,
 Amata nautis multum et institoribus. 20
 Fugit juvenas, et verecundus color
 Reliquit ossa pelle amicta lurida;
 Tuis capillus albus est odoribus;
 Nullum a labore me reclinat otium:
 Urget diem nox, et dies noctem; neque est 25
 Levare tenta spiritu prœcordia.
 Ergo negatum vincor ut credam miser,
 Sabella pectus increpare carmina,

decor. Abunde et plusculum a te sum punitus, o dilecta valde nautis et negotiatoribus. En juvenilis abiit vigor, et color purpureus deseruit ossa cooperta cute tabida: crines mei per tua pharmaca cani sunt facti: nulla me quies relaxat a pœnis. Nox premit diem, et dies noctem: neque licet recreare prœcordia, respirazione impedita. Itaque miser cogor credere quod negaram, nempe Sabellis incanta-

//////////

jecit Valart. et ita edidit Kidd. *Relatus* Gott. duo codd. Blandd. Cruquii, aliquot ap. Torrent. quinque Lambini, nonnulli Benteleiani, Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Cruq. Delph. al. *Relapsus* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. plerique codd. Torrentii et Lambini duo Blandd. Mart. Div. et Buslid. Cruquii, Bentelei Græv. Regin. et quinque alii, Exc. Sax. Zarot. Vet. Comb. Lamb. Torrent. R. et H. Steph. Heins. Burm. Sanad. Cuning. Benth. Towers, Francis, Baxt. Gesn. Zenn. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. ita quoque Plotius Grammaticus p. 2643.—19 'Lego: *Dedi s. s. p. tibi, O Amata*, &c. Sic oratio, quæ prius languida et hiulca erat, novas vires novamque juncturam acquirit. Ita vs. 45. 46.' Benth. Vir doctus tamen vulg. retinuit.—22 Hunc versum et sequentem omitti vult Guyetus. 'Ora, inquam, reliquit, non ossa; quippe in ore solo sedem et locum habet. Ovid. Heroid. Epist. II. 72. Met. I. 481. Ceterum codices Reginensis et Magdalenensis, *amictus*, et Bodleianus *amictas*: quæ nescio equidem quid sibi velint: alii ingeniosiores hic se exerceant. Ideo autem crediderim Librarios *ossa* hic interpolavisse; quia 'ossa pelle tegi et amicti' vulgari dicto notissimum erat. Plautus Captivis I. 2. 32. 'Ossa atque pellis sum miser a macritudine.' Benth. 'Pessime Benteleius ora pro ossa.' Baxt.—24 Harl. 1. 4. Bentelei Græv. et duo alii ejusdem, *ab labore*.—25 *Urget diem* duo Blandd. Cruquii.

NOTÆ

ta,' ex Plin. xxv. 2.

20 *Amata nautis*, &c.] Adeoque vile scortum, sordidis hominibus expositum, et obviis quibuscunque.

21 *Fugit juvenas*, &c.] En per tuas vexationes amisi juvenile robur ac decus.

Verecundus color] Ingenuis proprius rubor verecundiæ index. Cato dicebat, 'placere sibi juvenes, qui moniti erubescerent, non qui pallescerent.'

Scaliger hallucinatur turpiter, ita scribens: 'Ruborem juvenilem in venefica minus prudenter appellat verecundum.' Immo de se ipso loquitur Horatius, nequaquam de Canidia; ut probat contextus.

23 *Tuis capillus*, &c.] Ante tempus senex factus sum per tua veneficia.

28 *Sabella pectus*, &c.] Sabelli sive Samnites artis magicæ et incantationum periti. Plin. III. 12. 'Samni-

Caputque Marsa dissilire nœnia.
 Quid amplius vis? O mare et terra! ardeo, 30
 Quantum neque atro delibutus Hercules
 Nessi cruore, nec Sicana fervida
 Urens in Ætna flamma. Tu, donec cinis
 Injuriolis aridus ventis ferar,
 Cales venenis officina Colchicis. 35

tionibus mentem dimoveri, et Marsorum carminibus caput dirumpi. Quid ultra petis? O mare, ac terra, flagro plusquam Hercules inunctus putrido Nessi sanguine, et plusquam Siculus ignis in ardente Ætna sæviens. Ergone tu fervebis officina venenorum Colchicorum, donec ego sicca favilla abripiar ventis injuriam

—27 *Ego negatum* Harl. 6.—29 Codex Bersmanni, aliique nonnulli *desilire*. Sed vide Nic. Heinsium ad Ovid. Fast. vi. 142.—30 Acron editus et Ms. Reg. Soc. *O mare! o terra! ardeo*; quod recepit Bentl. eumque secuti sunt Sanad. Towers, Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd.—32 Cuning. *nec Sicana fervidum*.—33 *Urens* etiam Exc. Sax. Brod. Harl. 2. 4. 6. Bentleii Græv. Leid. Zulich. Vossianus, Petrens. Magdal. Gal. Battel. Regin. Bodl. 1. 2. aliique, nonnulli Torrent. Lambin. Pulmanni, Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Vet. Comb. Locher. Ald. Gryph. Heins. R. Steph. Schrevel. Delph. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. et Comb. *Furens* aliquot codd. Torrent. unus Pulmanni, Bersmanni alter, H. Steph. Bentl. Sanad. Sandby, Towers, Francis, Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. *Virens* Gott. Harl. 1. 3. Bentleii Regius et Græv. nonnulli Torrent. Pulm. et Giffan. quatuor Crnquii, et duodecim Lambini, cum edd. Lamb. Cruq. Torrent. Talbot. et Pine; et sic ex multis codd. legit Nic. Heinsius. *Vibrans* conj. Lambinus in ed. pr. postea hanc sententiam revocavit. *Virens* conj. Bentl.—33–35 ‘Vide, ne non ita magna mutatione ad Horatium hæc forte referenda sint: num, donec . . . Calco venenis, &c. Sic, inquam, potius legerim, si cum Porphyrione ‘officinam’ de homine interpretarer: sed mihi quidem dura et plebeia et Horatio indigna videtur Metaphora; tantum abest, ut diserte dictum existimem. Quidni autem ‘officinam’ accipiamus de loco, ubi omnis vene-

NOTÆ

tium, quos Sabellos dixere.’

29 *Marsa nœnia*] De Marsis veneficiorum magistris, dixi in Epod. v. De ‘nœnia,’ II. Od. 1. in fine. Hic vero nœniam usurpat Horatius pro incantatione.

31 *Delibutus Hercules Nessi cruore*] Vide Epod. III. sub finem, ibique Not.

32 *Sicana fervida Urens in Ætna flamma*] Quidam legunt *Virens*, aliqui *Furens*; nos cum aliis *Urens* malimus. De Ætna Siciliæ monte, mont *Gibel*, ejusque incendiis sane prodi-

giosis, Justin. lib. iv. Gell. xvii. 10. Virgil. Georg. 1. 472. Æneid. III. 555. et 570. et alibi. Lucret. lib. vi. fuse. Plin. II. 103. ‘Ætna in tantum flagrat, ut ad quinquagea et centena millia passuum arenas eructet flammarum globus.’

33 *Tu, donec cinis, &c.*] Donec ego in cinerem redactus fuero, non desines me incendere, et Colchicis ignibus me urere.

35 *Cales venenis officina Colchicis*] Parandis venenis ferves, ut Medea illa quondam insignis in Colchide vene-

Quæ finis? aut quod me manet stipendium?
 Effare: jussas cum fide pœnas luam,
 Paratus expiare, seu poposceris
 Centum juvencos, sive mendaci lyra
 Voles sonari: tu pudica, tu proba, 40
 Perambulabis astra sidus aureum.
 Infamis Helenæ Castor offensus vice,

facientibus? Quis terminus? vel quæ multa expectat me denique? Loquere: fideliter exsolvam penas quascunque imperaveris; expeditus ad satisfaciendum, sive petieris centum juvencos; seu volueris mendaci lyra u me decantari: Tu casta, tu bona, inter sidera fulgebis astrum insigne. Castor et magni Castoris frater ob

*****

fiorum apparatus repostus erat? Qualia erant Medæ illa penetralia. Val. Flac. vii. 327. Columella i. 1. 5. 'contentissimorum vitiorum officinas' dixit; sed de loco et domo, non de persona. Ergo et hic 'officinam venenorum,' non de ipsa Canidia; sed de ejus domo intelligendum est: atque eo magis, quod ea vero nomine Gratidia appellata 'officinam' unguentariam Neapoli exercebat; si veteribus Scholiastis, ut sane est, fides habenda est. Jam vero, si hanc sententiam amplecteris, sic locus erit constituendus: *Furens in Ætna flamma: tua donec cinis Injuriis aridus ventis ferar, Culet venenis officina Colchicis.* Ubi in primo versu pes quartus erit Tribrachys; ut in vs. 12. et 74. Et sententia quidem hac nihil clarius videtur: vera autem sit Horatii manus necne, penes alios judicium esto. Benth. Et ita edidit Benth. eumque sequi solus ausus est Kidd. *Colchidis* codex Brodæi.—36 'Aliter et quod, (pro aut quod,) sed hæc figura *ecquod* legi præcipit: ubi et pro stipendium forte stipendii legendum.' Cuning.—39 Benth. e var. lect. cod. Battel. edidit *juvencis*, citans i. Od. 4. 12. Hoc receperunt etiam Sanad. Towers, Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd.—40 *Voles sonare* Regin. Bodl. 1. 2. et a m. pr. Græv. 'Sic lege et distingue: *Paratus, expiare seu p. C. juvenis, s. m. l. Voles sonare Tu pudica, tu proba; Perambulabis a. s. aureum, &c.*' Benth. in Cur. Nov. Hanc emend. etiam recepit Kidd. 'Initium sententiæ majore litera insignivi: hæc enim ipsissima sunt verba, quibus Canidiam erat sonatura Flacci lyra: a *Tu pudica* scilicet, ad *aureum.*' Wakef.—42 'Odiosa est cacophonia in clausulis horum versuum: *vice, prece*; quod homœoteuton, si bene eum novi, nunquam auctor admisit. Et opportune quidem absolvit eum ab hac culpa codex unus Torren-tii, qui sic locum exhibet, *Infamis Helenæ Castor offensus vicem.* Noli dubitare, quin genuina sit hæc lectio. Ita Livius viii. 35.' Benth. Adde Liv. xxviii. 19. xxxiv. 32. xlix. 3. et Curt. vii. 2. vii. 11. *vicem* receperunt Wetzel. Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd. 'Hæc est multorum codd. lectio.' Francis. Hæc vox sæpissime scribitur in codd. *vicē.* Vide ad

NOTÆ

fica. Vide ii. Od. 13. et supra Epod. iii. et v.

36 *Quod me manet stipendium*] Quid tandem persolvendum est a me tibi, ad placandum tuum animum? profecto solvani.

39 *Centum juvencos*] Hecatomben,

non secus ac Proserpinæ vel Plutoni. ii. Od. 14.

Sive mendaci lyra, &c.] Sive jubeas ut mentiens te laudem quasi probam, pudicam, innoxiam, benignam, &c.

42 *Infamis Helenæ, &c.*] Stesichorus Poëta (de quo iv. Od. 9.) male-

Fraterque magni Castoris, victi prece,
 Adempta vati reddidere lumina.
 Et tu (potes nam) solve me dementia, 45
 O nec paternis obsoleta sordibus,
 Nec in sepulcris pauperum prudens anus
 Novemdiales dissipare pulveres.
 Tibi hospitale pectus, et puræ manus ;
 Tuusque venter Pactumeius ; et tuo 50

Helenæ infamia notatæ contumeliam irati ademerant Poëtæ visum, quem ei restituerunt exorati precibus. Tu quoque (nam potes) insaniam depelle a me. O nec turpis es ignobilitate majorum; nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulcris pauperum! Tibi cor benignum; et manus innoxia; uterisque tuus partui

//////////

vs. 18.—43 'Vide modo illud epitheton: *Fraterque magni Castoris*. Certe, si historiam sequimur, legemus potius: *Fraterque magnus Castoris*, vel, *Fraterque major*. Terent. Phorm. i. 2, 13. Quippe Pollux erat frater major Castoris; major et natu et virtute. Sed Latini veteres etiam ipsum Pollucem nomine Castoris appellasse videntur. Bentl.—47 *Neque in sepulcris* Harl. 1. 4. 6. Bentl. Sanad. et Towers. Epitheton *prudens* non placet Scaligero; nihil aliud tamen proponit.—50 *Partumeius* ex Aldi conjectura receperunt Lambin. Torrent. H. et R. Steph. Heins. Schrevel. Delph. et Sandby, et placuit Turneb. Adv. xxx. 11. *Pastuleius* unus codex ap. Torrent. *Pactomeius* Leid. Bentleii et Locher. *Patumeius* Venet. 1490. *Pactumeius* Cruquii Blandd. 1. 2. 3. 4. Div. et Buslid. Vet. Schol. nonnulli ap. Torrent. Bentleii Regin. et Reg. Soc. a. m. pr. et omnes alii ejusdem, præter Petrens. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Brod. edd. antiq. item Baxt. Bentl. Cuning. Gesn. Zenn. Francis, Bipont. Mitsch. Wetzell. Wakef. Comb. et Kidd. Versus 50–52. omisit

NOTÆ

dicis versibus ignominiam inusserat Helenæ, eamque infamem exhibuerat. At Castor et Pollux Helenæ fratres (de quibus i. Od. 3.) eam ulti, injurioso vati oculos ademerunt. Visum tamen ei reddiderunt, veniam postulanti, et palinodiam seu carmen alterum ad Helenæ laudem canenti.

46 *Paternis obsoleta sordibus*] Sive ex adulterio nata, sive e vili et ignobili stirpe propagata.

47 *In sepulcris pauperum, &c.*] Divitum sepulcris custodes adhibebantur adversus magos et veneficos. Virgil. Æneid. xi. 200. 'Semiustaque servant Busta.' Illi vero pauperum cineres eruebant ac dissipabant sua veneficia peracturi.

48 *Novemdiales*] Sepulturæ jam datos. Servius ad Virgil. Æneid. v. 64. 'Apud majores,' inquit, 'ubicumque aliquis extinctus fuisset, ad domum suam referebatur; ibique septem erat diebus: octavo die incendebatur; nono sepeliebatur. Unde Horatius: 'Novemdiales dissipare pulveres.'" Vide i. Sat. 8.

49 *Puræ manus*] Quæ nemini vim aut necem intulerint. Vide contraria his omnia, tum in Epod. v. tum in i. Sat. 8.

50 *Pactumeius* [*Partumeius*] Fœcundus, vel proprie, pariens quasi meiat, absque labore aut doloribus. Vox ad ludibrium, per quam exprobrat Canidiæ fictos partus, unde et

Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Utcumque fortis exsilis puerpera.

CANIDIA.

QUID obseratis auribus fundis preces?
Non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hybernus salo.
Inultus ut tu riseris Cotyttia

55

aptus; atque obstetrix lavit pannos tuo sanguine rubeos, quoties exurgis puerpera minime debilis.

Quorsum vota facis ad aures clausas? mare hyemale tumidis fluctibus haud verberat scopulos surdiores erga nautas spoliatos. Scilicet impune tu deriseris Cotyttia

~~~~~

Sanad.—53 Hic nova incipit Ode in Delph. et aliis quibusdam edd. vet.—56 Angelus Politianus Misc. lib. x. ex Georgii Antonii Vespintii Florentini codice primus *Cotyttia* reposuit, cum antea in omnibus libris hæreret *Cocytia*. Vetus etiam Cruquii Scholiastes hanc lectionem tuetur, et Juvenalis 11. 92. apponit: 'Cecropiam soliti Baptæ lassare Cotytto.' Cotys, Cotytto, vel Bendis Thracum erat Venus, sive Luna, turpitudinum præses. *Cocytia* Glarean. *Cotyttia* Venet. 1559. Chabot. Lamb. Cruq. Torrent. et recentt.

NOTÆ

'puerperam' mox vocat 'fortem,' id est, minime debilitatam. Quam ob rem vero fœtus a se editos mentirentur veneficæ, dixi in Epod. v. nimirum alienos infantes surreptos alebant, quibus ad sua veneficia uterentur crudeliter enectis. Valeant qui legunt *Pactumeius*, et comminiscuntur Canidiæ filium hunc fuisse ita nominatum, vel quasi ex pacto datum. Commentum, inquam, id habetor.

Tuo Cruore rubros] Quasi vere parientis. Ironiam salsissimam singulæ voces olent.

53 Metrum superiori simile.

Quid obseratis] Canidiam respondentem sibi Horatius facit, novo ludibrio.

54 *Non saxa nudis, &c.*] Saxa non surdiora sunt clamoribus naufragorum ac nautarum rebus omnibus jam perditis egentium, quando hyemalibus ventis ac tempestatibus subvertitur mare, et scopulos fluctibus tun-

dit. Sicut, inquam, naufragi opem frustra tunc a rupibus implorant, sic tu a me modo.

Nudis] Scaliger 'nudos in hyeme nautas' ab Horatio poni, reprehendit; sed puerperam. Quippe denudatos bonis omnibus in naufragio, et vitam duntaxat incolumem petentes recte Poëta exhibet.

55 *Salo*] Σαλεῖον, *agitare*, item, *fluitare*; σάλος, *agitatio*, *mare, &c.*

56 *Tu riseris Cotyttia* *Vulgata*] *Pleræque* membranæ habent *Cocytia*, id est, infernalis, a Cocyto Inferorum fluvio, qua voce veneficia belle significantur. Quod vero additur, *sacrum liberi Cupidinis*, movit Angelum Politianum, ut corruptum hunc locum putaret, adeoque restituendum; primusque legendum censuerit, *Cotyttia*, id est, flagitiosa, sacra, promiscua libidine turpia, Bacchi Orgiis similia, quæ a veneficis celebrantur. Cotytto Dea spurcitæ et impudentiæ

Vulgata, sacrum liberi Cupidinis?
 Et Esquilini Pontifex venefici
 Impune ut Urbem nomine impleris meo?
 Quid proderat ditasse Pelignas anus,
 Velociusve miscuisse toxicum?

60

mysteria revelata, Amori libero consecrata? Et tanquam pontifex Esquilini incantamenti impleveris civitate meo nomine? Quid juvabit locupletasse vetulas Pelignas, aut promptum venenum parasse, si tibi mors accidit lentior, quam cupio?

////////

omnes.—57 Codex Bersmanni, *sacra liberi Cupidinis*.—60 *Quid proderit* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Lambini, Torrentii, et Cruquii, omnes Bentleii præter duo; Zarot. Mediol. Venett. Ald. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. R. et H. Steph. Rutgers. Bond. Fab. Fabr. Sanad. Talbot. Pine, Towers, Francis, Delph. alii. *Quid proderat* Benth. ex codice veterrimo Leid. et Magdal. et

NOTE

ab Atheniensibus, Corinthiis, Thracibus, aliisque colebatur nocturnis sacris omni libidinum genere infamibus. Meminit Juvenalis Sat. 11. 92.

57 *Vulgata*] A te cum ludibrio divulgata: vel quæ ego pie tibi patefecerim, tu impie deriseris: nempe Epod. v. et 1. Sat. 8.

58 *Et Esquilini Pontifex venefici*, &c.] Quasi summus arbiter, sacerdos, ac censor, jus habens cognoscendi et iudicandi de rebus omnibus ad religionem pertinentibus, adeoque de sacris illis ac beneficiis, quæ fiunt a me extra portam Esquilinam, vel in Esquiliiis, de quibus Epod. v. in fine.

Esquilini] Quia sepulcretum illic erat, hinc locus erat ad beneficia idoneus, nimirum ossibus vel cineribus mortuorum legendis, vel evocandis animabus, &c. Vide supra vs. 47.

Pontifex] Ex Dionys. Halicarn. lib. 11. 'Pontifices sunt rerum maximarum domini. Etenim dijudicant sacras omnes causas; privatisque et magistratibus et ministris Deorum statuunt quæcumque sunt sacrorum non scripta atque incognita.... Sacerdotes etiam omnes recensent, eorumque famulos ac ministros, quibus utuntur ad sacra, observant: ne

quis peccet in sacris legibus. . . . Et si quos animadvertunt peccantes mulcant, ad nunquodque negotium respicientes.' Hinc Plant. Rudent. Scen. ult. 'libet jurare: tu' meo Pontifex perjurio es?'

59 *Impune ut Urbem nomine impleris meo*] Postquam ego te participem feci veneficiorum et sacrorum in Esquiliiis a me peractorum, patiar ut ea derideas, divulges, meque plebis fabulam et ludibrium facias? Absit: impune haud feres: dabis pœnas.

60 *Quid proderat ditasse Pelignas anus*] Hoc alii referunt ad Horatium, alii ad Canidiam. Prior erit sensus, ut Canidia dicat Horatio: Nihil tibi proderunt aliarum veneficarum incantamenta, quibus te adversus mea tueri voluisti, conductis pretio Pelignas mulieribus. Posteriori sensu, ipsa Canidia de se ait: Ergone frustra in opem vocarim Pelignas anus quibus mercedem erogavi? vel, quid proderit mihi Pelignas docuisse artem meam, qua ditantur passim; si ego ipsa non præsto quod in te molior?

Pelignas] Peligni populi Marsis et Samnitibus vicini, ac perinde veneficiorum periti.

Sed tardiora fata te votis manent.
 Ingrata misero vita ducenda est, in hoc,
 Novis ut usque suppetas doloribus.
 Optat quietem Pelopis infidus pater,
 Egens benignæ Tantalus semper dapis;
 Optat Prometheus obligatus aliti;

65

Atqui vita misera infortunato protrahenda est tibi ad hoc tantum, ut diutius novas ærumnas perpetiare. Tantalus Pelopis infidelis pater semper carens expetito cibo, requiem desiderat: poscit etiam Prometheus vulturi addictus. Sisypheus pariter

sic Exc. Sax. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—62 *Si tardiora* Harl. 1. 2. 6. nonnulli Torrentii, et Pulmanni, unus Bersmanni, plurimi Bentr. Venet. 1559. Glarean. 1536. Chabot. Lamb. Cruq. Torrent. Bond. Delph. Schrevel. aliæ vett. ante Bentr. cum signo interrogandi post *manent. Sed tardiora* Harl. 3. 4. Porphy. Brod. Gott. Bentr. Regin. a m. pr. vetustissimi optimique Torrentii, unus Pulmanni, Bersmanni alter, Mediol. 1477. Venet. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Sanad. Cuning. Towers, Francis, Mitsch. Wetzel. Wakef. Bipont. Comb. et Kidd.—64 *Novis ut usque s. doloribus* habent quidem editiones Venetæ; sed Loscheriana *laboribus*: cui accedunt Lambini codices aliquot, et vetus noster Leidensis. Utrumque probum est; sed illud potius huius interpretamentum videtur, et ex spatio interlineari in versum irrepsisse. Bentr. Bentr. secuti Cuning. Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd.—65 *Iterum* edd. Venetæ *infidus*; contra Locheriana *infidi*, quam tamen hic, ut et loco superiore, recentiores fere deseruerunt. Perperam. Nam, *infidi* etiam exhibent omnes fere aliorum codices, et nostri. In Regiensi quidem et Regiæ Societatis *infidus* nunc extat, sed altera lectione prius erasa. Soli id habent a prima manu Magdaleneus et Bodleianus. Revocanda igitur est prisca lectio, et pluribus testimoniis firmata, *infidi*. Uterque quidem *infidus*, et pater et filius; sed hic potius filio donandum est epitheton: quia pater suum habet versu sequente. Qui poetæ sunt, hoc ex more et decore fieri facile agnoscent. Bentr. *Ego tamen infidus prætuli*; quod Tantalus, ut Horatius, Deorum arcana prodiderit. Quin et Sisypheus et Prometheus et fures fuere et fallebant Deos. Baxt. Bentr. secuti Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd. *infidus* servant Harl. 1. 2. 3. 4. 6. nonnulli Torrentii, item edd. Torrent. Heins. Steph. Delph. Bond. Schrevel. Gesn. Zenn. Bipont. Mitsch. Wetzel. et Comb.—67 Quatuor codd.

NOTÆ

61 *Velociusve miscuisse toxicum*] Hoc pariter alia et alia ratione potest accipi. Vel Canidia dicit Horatio: Frustra est quod venenum tibi miscuisti velocius, ad fugienda, per mortem citam, quæ tibi mala et tormenta infero; nam vives, et vives ad ærumnas quaslibet exantlandas, ita me volente. Vel ipsa ait: Quid prodest mihi præsentissimum venenum parare posse cum libet, si tu vivis?

Atqui placet ut vivas, ut longius ac diutius te discruciem.

65 *Pelopis infidus pater*] Tantalus in Deos perfidus, quorum nempe arcana impie revelavit. Alii legunt, *infidi*. Pelops enim adversus Cœno-
maum, tum contra Myrtilum infidelis extitit. Vide 1. Od. 28. 11. Od. 13. et 18. et postea 1. Sat. 1.

67 *Prometheus*] De eo 1. Od. 3. et 16. 11. Od. 13. &c.

Optat supremo collocare Sisyphus
 In monte saxum; sed vetant leges Jovis.
 Voles modo altis desilire turribus, 70
 Modo ense pectus Norico recludere;
 Frustraque vincla gutturi nectes tuo,
 Fastidiosa tristis ægrimonia.
 Vectabor humeris tunc ego inimicis eques;
 Meæque terra cedit insolentiæ. 75

cupit reponere lapidem in montis vertice. At non sinit edictum Jovis. Sic et tu cupies jam te dare præcipitem e celsis turribus; jam pectus confodere gladio Norico: quin etiam ægritudine tædiosa mæstus collum tuum inseres laqueo: sed frustra. Ego vero tum infensis humeris inequitabo: orbisque vincitur audacia mea.

Torrentii, *obligatus alite*.—72 Exc. Sax. Harl. 4. duo Blandd. Cruquii, Medioli. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. R. Steph. Lamb. Talbot. Pine, Sanad. Towers, Cuning. Johnson. Bond. Delph. Schrevel. et Francis, *gutturi innectes tuo*. 'Sic editiones veteres, et recentiorum pleræque: sed bona pars codicum, ut ex nostris Grævianus et Galei cum quatuor aliis, *nectes*, quæ vera et genuina lectio est. Sic enim loquuntur boni scriptores. Cf. Noster, 1. Epist. 19. 31. Anson. Epigr. xxiii. 1. Plin. Epist. ix. 28. Virg. Æn. v. 425. 510. viii. 660. Ovid. Trist. v. 3. 3. Vides, opinor, ad hæc exempla dicendum omnino fuisse: *Frustraque vinclis guttur innectes tuum*. non ut nunc circumfertur: *Frustraque vincla gutturi innectes tuo*. Haud enim temere sic positum invenies apud bonos scriptores. In unum duntaxat vel alterum locum incidi: ut Arnobii lib. iii. p. 146. Edit. Herald: 'Innectuntur,' ait, 'cervicibus laquei:' verum hujus levis est auctoritas, et fortasse scripserat, 'nectuntur.' Et Sili Italici xi. 240. Stat. Theb. iv. 26. *Bentl.* Vide Var. Lectt. ad h. l. Statii. *nectes* præferunt Harl. 1. 2. 3. 6. Bipont.

NOTE

68 *Sisyphus*] Hunc mortalium astutissimum vocat Homerus. Theognis, 'si quis plura norit quam Sisyphus.' Cic. Tusc. 1. ii. 98. 'tentarem Sisyphi prudentiam.' Est et proverb. 'Sisyphi artes.' De eo jam 11. Od. 14. 20.

Optat collocare In monte saxum] Cic. Tusc. mox cit. n. 10. 'Mento summam aquam attingens siti enectus Tantalus. . . . Sisyphus versat saxum sudans nitendo, neque proficit hilum.'

69 *Sed vetant leges Jovis*] Ergo quietem optatam, vetante Jove, minime nanciscentur illi, quamvis calli-

Delph. et Var. Clas.

dissimi, Tantalus, Prometheus, Sisyphus: ita, me obstante, nec tu, qui ausus es mea sacra deridere, tamenque superbiam venditare.

70 *Voles modo*] Sæpius mortem quæres, nec invenies, quamdiu veta- bo, inquit Canidia.

71 *Norico*] E ferro exquisito de Noricis fodinis. 1. Od. 16. 9.

74 *Vectabor humeris, &c.*] Tibi insultabo, te subactum et calcatum pre- mam.

75 *Meæque terra cedit insolentiæ*] Insolentem meam potestatem uni- versi verebuntur.

Horat.

3 A

An, quæ movere cereas imagines,
 Ut ipse nosti curiosus, et polo
 Deripere Lunam vocibus possim meis,
 Possim crematos excitare mortuos,
 Desiderique temperare poculum; 80
 Florem artis in te nil habentis exitum?

Numquid enimvero ego quæ valeo commovere cereas effigies, quemadmodum ipse cupidus observasti; quæque meis incantationibus devoco Lunam e cælo; et combustis cadaveribus vitam reddere valeo, atque amatoriam potionem conficere; nimirum defleam vanum exitum artis adversum te inefficacis?

*****

Mitsch. Wetzel. Baxt. Gesn. Zeun. Wakef. Comb. et Kidd.—78. 79 *Diripere* in uno Bland. Cruquii et quibusdam edd. vett. *Deripere* tres alii Blandd. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. alii. Vide ad III. Od. 5. 21. III. Od. 28. 5. IV. Od. 15. 7. Epod. v. 46. et Nic. Heinsium ad Ovid. Met. II. 52. *possum meis*, *Possim* multæ edd. ante Bentl. qui ex omnibus suis codd. reposuit: *possim m. Possim*; et sic Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Brod. Exc. Sax. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Locher. Florent. 1482. item Sanad. Baxt. Towers, Francis, Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. et Kidd.—80 'Placet magis, quod in nostris Leidensi, Zulich. Regin. Magdal. Bodl. Reg. Soc. et pro var. lect. Petrensi invenimus: *Desiderique temperare pocula*. Norat enim Canidia plura philtorum et potionum genera conficere: unde ipsa sic Varo minatur Epod. v. 73. Ergo hic, ubi de arte et potentia sua gloriatur, *pocula* magis convenit. Tum et hoc pacto effugies odiosum homœoteleuton versus sequentis, *poculum, exitum*.' Bentl. 'Bentleins si mallet *pocula*, equidem non repugnabo. Homœoteleuta sunt illi gravi odio, mihi non æque.' Baxt. *poculum* habent Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Blandd. Cruquii, omnes Torrentii et aliorum, cum edd. omnibus ante Bentleium, quem secuti Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd.—81 Duo Blandd. Cruquii, nonnulli Torrentii et aliorum, omnes Voss. et Græv. Harl. 2. 4. 6. Gott. Brod. Zarot. Venet. 1495. Talbot. Pine, Bentl. Schrevel. et Kidd. *nil agentis exitum*. Duo alii Blandd. Cruquii, plurimi Torrent. Harl. 1. 3. 6. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Ald. R. et H. Steph. *nil habentis*; Græv. in margine eadem manu: *nil carentis*: sed pro *exitum* nonnulli habent *exitus*. Muretus et Paulus Manutius: *nil valentis exitum*. Cruquius et Lamb. *nullum habentis exitum*. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. et Comb. *nil habentis exitum*.

NOTE

76 *Movere cereas imagines*] Ex arte magica. De his jam dixi in Epod. v. at plura dicam ad I. Sat. 8. Vide ibi Not.

77 *Ut ipse nosti curiosus*] Quippe affinisti, teque admisi ad nostra mysteria. Epod. v. I. Sat. 8.

Polo Deripere Lunam] Vide Epod. v. 46. ibique Not.

79 *Crematos excitare mortuos*] Re-

ducta etiam in cineres cadavera suscitare, animas evocare ab Inferis, &c. Virgil. Ecl. VIII. 98. 'Sæpe animas imis excire sepulcris.' Tibull. I. 2. 47. 'Hæc cantu fuditque solum, manesque sepulcris Elicit, et tepido devocat ossa rogo.' I. Reg. 28. Puella Pythonem habens suscitavit animam Samuelis, jubente Saule Rege. Vide I. Sat. 8.

NOTÆ

80 *Desideratque temperare poculum*] Ad philtum Hippomanes adhibebatur: contra, ad odii poculum, fel diversorum animalium. Origen. lib. vii. contra Celsum: 'Dæmones invocant ad philtum vel misetra.'

81 *Plorem artis in te nihil habentis exitum*] Tuetur hanc lectionem Theod. Marcilius. *Nihil habentis*: ἔχειν Attice *valere et posse* significat, inquit. Joan.

cap. 25. Ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν. *In me non habet quicquam.* Alii legunt, *nil agentis*: alii, *valentis*. Alii vero, *Plorem artis* (supple, 'causa,' inquit) *nullum habentis exitum*; vel, *nil habentis exitus*: afferuntque illud Virgilii, Æneid. xi. 126. 'Justitiæne prius mirer? belline laborum?' Et ibidem vs. 280. 'lætorve malorum.' Ubi certe subauditur ἕνεκα, *causa*.

Q. HORATII FLACCI

CARMEN SÆCULARE,

PRO INCOLUMITATE IMPERII.

Cum Sæculares ludos Augustus celebraret secundum ritum prisæ Religionis a virginibus puerisque prætextatis in Capitolio cantatum est. *Vet. Schol.* (Secundum hæc non modo lusit hoc Sæculare Carmen Horatius, sed imperio Augusti ad ipsum actum ludorum scripsit; quod confirmat etiam Suetonius in vita Poætæ nostri, et forte Ovid. Trist. II. 25. et aperte Censorin. de Die Nat. XVII. Visum est primum Sanadono, deinde nuper etiam Anchersenio, ingeniosis sane hominibus et doctis, seligere ex reliquis Horatii Carminibus quædam, et velut Drama quoddam Sæculare inde formare. Et ille quidem hoc ordine I. Od. 32. III. Od. I. 1-4. III. Od. 6. I. Od. 21. denique ipsum hoc nostrum. Ut facile est inventis aliquid addere, ita Anchersenius auxit hoc systema nuper hoc modo: I. Od. 32. et IV. Od. 6. in scena campi Martii cantata dicit, primo die Ludorum Sæcularium: III. Od. I. secundo die in Capitolio: III. Od. 22. et I. Od. 21. nocte, quæ tertium diem præcessit, in templo Dianæ Aventinæ: I. Od. 31. et præsens Carmen, tertio die in templo Apollinis Palatini: III. Od. 30. eodem die, sub finem Ludorum in campo Martio, cecinit vel ipse Horatius, vel chorus puerorum et puellarum. Mirum sane, si Carmina unius argumenti, eodem tempore scripta, ita spargi per libros plures potuere. Actum est de tota chronologia Benteleiana, quam supra proposuimus et firmavimus. Sed tamen consideravi plus semel ipsos versus ea quidem mente, ut si quid in iis deprehenderem Sæcularibus Ludis proprium (de quibus jam anno nostri sæculi XVII. diligenter me quæsisse, disputatio tum edita testis est, in qua non multa emendanda XXXIII. anni, sæculum justum, me docuere), desererem potius chronologiam illam, quam lepido sane et non ineleganti invento repugnarem. Quid deprehenderim, singulis locis ascripsi: hic profiteri cogor, solidi me nihil dum invenire, cur viris doctis assentiar. Gloriam ingenii neutri abjudico; verum illos, vel alterutrum vidisse, nego. Dissensum talem indigne ferre nemo debet, minime omnium, qui receptas sententias oppugnandas sibi sumere. Ceterum, qui legere hoc Sæculare Carmen jucundius volunt, illi prius cognoscant certe locum Zosimi lib. II. pr. præsertim versus, qui ibi recitantur Sibyllinos, quos quidem disserta-

tionem ante citata explicare ipse quoque conatus sum. Illud addimus unum : alternis cecinisse pueros ac puellas, interdum vero junxisse voces, probabile facit ipsa ratio Carminis : quid autem unicuique hemichorio aut choro toti sit tribuendum, uniuscujusque lectoris ingenio permittere, cum libri taceant, malumus. *Gesn.*)

PHŒBE sylvarumque potens Diana,

O Apollo et Diana sylvarum domina, illustre cæli ornamentum ; o semper hono-

Drama Sanadoni recepit Francis, (vid. Argum.) alio tamen ordine: *Pœta ad Populum*, III. Od. 1. 1-4. *Ad Pueros ac Puellas*, IV. Od. 6. 29-44. *Concentus primus*: *Hymnus ad Apollinem*, IV. Od. 6. 1-28. *Concentus secundus*, I. Od.

NOTÆ

Carmen Sæculare] Ex Jul. Scalig. lib. *Pœt.* VI. Horatii 'Carmen Sæculare doctum, plenum, tersum, laboratum, felix.' Anno ab urbe condita 736. quintos Augustus Sæculares Ludos celebraturus, Carmen hocce in iis ex more canendum, ab Horatio scribi jussit. Horatius huic operam sedulo impendit, immo tam feliciter, vel suo ipsius judicio, ut et sibi applaudere, et choros nobiles illud decantaturos ad exequendum diligenter sacrum munus antea exhortari non veritus sit. Duplici Ode hæc præstat, nimirum vigesima prima libri primi, et sexta libri quarti; quam vulgus utramque Sæculare Carmen nihilominus huic usque nuncupavit, sed perperam. Nam in priori monet duntaxat pueros ac virgines, ut rite canant Apollinis ac Dianæ laudes: in posteriori vero de se ipse, et magnifice quidem, loquitur Pœta. Quæ plane esse contra rationem Hymni, in quo laudari tantum Deos atque invocari decet, nemo negaverit.

Porro quæ ad Ludos Sæculares attingunt, paucula saltem hic ascribere non pigebit. Hi centesimo decimo quoque anno peragi solebant, in Campo Martio, per tres dies continuos atque noctes. Primo quidem Princeps civitatis in Capitolium as-

cendebat cum quindecim viris istarum cærimoniarum procuratoribus, ibique sacra fiebant. Tum in Theatris omnibus edebantur Ludi. Deinde Junoni supplicabant matronæ. Postremo in æde Palatina ter novem pueri nobilissimi, totidemque virgines Patriciæ, in ternos utrimque choros divisi, Græca Latinaque voce Apollini Dianæque Hymnum decantabant, quem vocarunt Sæculare Carmen, in quo mala quæque deprecari, bona deprecari moris erat. Quæ quidem omnia si observarentur, incolumitatem Imperio et prosperitatem æternam Sibylla suis Carminibus sponderat. Quapropter curandorum istorum causa Dnumviri primum a Tarquinio Superbo, postea Decemviri, demum Sylla Dictatore Quindecimviri creati sunt. Ludos Sæculares institutos a Numa Pompilio alii scribunt, alii a Valerio Poplicola, alii verius longe post exactos reges. Neque scriptores consentiunt de tempore quo celebrati fuerunt. Sunt enim qui velint post centum annos: alii postcentum ac decem. Constat antiepatum aliquando tempus. Tacit. Annal. XI. 'Iisdem Consulibus Ludi Sæculares octingentesimo post Romam conditam anno, quarto et sexagesimo quam Augustus

Lucidum cœli decus, O colendi
Semper et culti, date quæ precamur
Tempore prisco;

ranti et honorati, concedite quæ rogamus diebus solennibus istis: in quibus carmina

////////

21. *Concentus tertius*, hoc nostrum.—4 'Omnes Libri habebant: *Tempore sacro*, nos tamen ex Vet. Schol. reposuimus *prisco*: 'Tempora' ἀπλῶς dicuntur 'Festa' etiam Ovidio in Fastis. Bentleio placuit *sacro*, ex interpretatione. Glossis maxime delectatur Bentleius.' Baxt. Exc. Sax. Gesneri habet etiam *prisco*; et sic edidere Gesn. Zenn. Bipont. et Comb. 'Utinam tandem causam intelligerem, cur maluerint alii *prisco*. Si, præjudicatis opinionibus abjectis, rem consideres, videbis, nullum aliud verbum locum habere posse. Illud *prisco* nullum sensum habet. Certe difficilis hoc verbo locus redditur, sine necessitate.' Klotz. *sacro* præferunt Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et omnes alii, item edd. ante Baxt. cum Bentl. Sanad. Cuning. Francis, Towers,

NOTÆ

ediderat, spectati sunt... (sedente Claudio Circensibus Ludis, &c.) Domitianus quoque edidit Ludos Sæculares: iisque attentius affini sacerdotio Quindecimvirali præditus, ac tum Prætor. Quod non jactantia refero: sed quia collegio Quindecimvirum antiquius ea cura; et magistratus potissimum exequiebantur officia cærimoniarum.' Sueton. Claud. cap. 21. 'Fecit et Sæculares Ludos quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reservatos: quamvis ipse in historiis suis prodat, intermissos eos Augustum multo post, diligentissime annorum ratione subducta, in ordinem redegissee. Quare vox præconis irrita est,' (observa, lector, ritum solennem,) 'invitantis more solenni ad ludos, quos nec spectasset quisquam, nec spectaturus esset: cum superessent adhuc qui spectaverant, et quidam histriorum producti olim, tunc quoque prodicerentur.' Idem, Domitian. cap. 4. 'Fecit et Ludos Sæculares, computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius proxime, sed quo olim Augustus ediderat.' Vide Dion. lib. LIV. Censorin. de Die Natali cap. v. Val. Max. II. 4. Alex. ab Alex. VI. 19. præ ceteris

autem Onuph. Panvin. necnon Sibyll. Carm. ab Opsopæo edita, Zosim. Histor. lib. II. ubi sic etiam scribit: 'Eodem sacrificio ad tempus neglecto, cum rursus adversi casus accidissent, Octav. Augustus Ludos renovavit, factos antea, L. Censorino et M. Manlio Pnelio Coss.'

1 *Phæbe sylvarumque potens Diana*] Dii quidem omnes in Ludis Sæcularibus coli debebant: præcipue vero invocabantur isti tanquam ἀλεικάκοι et averrunci malorum: tum quod annum sol, menses luna regat. Testatur Zosim. cit. ibidemque numina sacris illis solennibus placanda recensentur, Juppiter, Juno, Latona, Apollo, Diana, Parcæ, Ceres, Pluto, Proserpina.

2 *Lucidum cœli decus*] Apollinem pariter et Dianam, seu Solem ac Lunam ita compellat.

Colendi Semper et culti] Hi quippe ab omni ævo Romanis religiose culti, velut Romani conditores Imperii. Unde postea, 'Roma si vestrum est opus,' &c.

4 *Tempore prisco* [*sacro*] Hisce diebus festis Sæcularibus, quibus sacra fiebant in omnibus fanis, ac populus universus religioni intentus erat.

Quo Sibyllini monuere versus	5
Virgines lectas puerosque castos	
Dis, quibus septem placuere colles,	
Dicere carmen.	
Alme Sol, curru nitido diem qui	
Promis et celas, aliusque et idem	10
Nasceris, possis nihil urbe Roma	
Visere majus.	

Sibyllæ jubent puellas eximias et pueros castos hymnum decantare numinibus a quibus protegentur septem colles. Sol omnia conservans, qui splendido curru lucem producis et aufers, diversusque et idem oriris, utinam nihil queas aspicere excellen-

~~~~~

Wetzel. Wakcf. Mitsch. et Kidd.—5 *Quod Sibyllini duo codd. Bersmanni,*

NOTÆ

5 *Sibyllini monuere versus*, &c.] Ri-
tus, ut dixi jam, Sæcularium Sa-
crorum Sibyllæ carminibus præscrip-
tus erat. Apud Zosim. cit. ita canit
illa: Μεμνησθαι, Ῥωμαῖτε, καὶ οὐ μάλα λή-
σαι ἑαυτὸν, Μεμνησθαι τὰδε πάντα· θεοῖ-
σι μὲν ἀθανάτοισι· Πέζειν ἐν πεδίῳ παρὰ
Θύμβριδος ἅπλετον ὕδωρ, κ. τ. λ. De
Sibyllis ac Sibyllinis versibus fuse
disserni ad Juvenal. Sat. III. init. At
prodiere nuper eruditissimæ de his
lucubrationes Petri Petiti Philoso-
phi et Doctoris Medici Parisiensis,
Lipsiæ editæ ann. 1686. in quibus
egregie asserit unicam Sibyllam ex-
tisisse Erythræam; quæ cum diutis-
sime vixerit et per varias orbis regio-
nes sit peregrinata, atque in singulis
commorata et vaticinata, plurium
Sibyllarum opinionem vulgo fecit.

6 *Virgines lectas puerosque*] Bene
vocat *lectas* et eximios. Nam præter-
quam quod illi debebant esse inprimis
nobiles, etiam jubebantur esse patri-
mi omnes et matrimi, id est, paren-
tem utrumque habere superstitem ac
viventem. Quorsum vero? Quo-
niam Apollinis ac Dianæ laudibus
rite canendis placandisque numini-

bis parum idonei videbantur ii pueri,
quorum parentibus Dii illi velut irati
vitam ademissent. Nimirum ea ve-
teribus insederat opinio, quotquot
mortalium interirent, Apollinis aut
Dianæ telis perimi. Zosim. cit. Liv.
lib. XXXVII. &c. Vide et I. Od. 21.
IV. Od. 6.

7 *Dis, quibus septem placuere colles*]
Dii tutelares, præsidēs, custodes ur-
bis ac gentis Romanæ ipsorum auspi-
ciiis conditæ. Romam septem colli-
bus inædificatam esse norunt omnes;
sive ejus pomærio colles septem con-
tineri, nempe Aventinum, Esquili-
num, Capitolinum, Cælium, Palati-
num, Viminalem, Quirinalem.

9 *Alme Sol*] Apollo idem qui Sol.
Macrob. Saturnal. I. 21. Hujus au-
tem in hæc inferiora magna virtus.
Scilicet calore producit, alit, fovet,
auget; lumine recreat, &c.

Curru nitido diem qui Promis, &c.]
Quadrigis vehi sol terram circum
poëtis dicitur.

10 *Aliusque et idem Nasceris*] Idem
est sol hodie qui heri: hodiernus ta-
men dies alius est ab hesterno.

Rite maturos aperire partus
 Lenis Ilithyia, tuere matres;
 Sive tu Lucina probas vocari, 15
 Seu Genitalis.
 Diva, producas sobolem, Patrumque
 Prosperes decreta super jugandis
 Fœminis, prolisque novæ feraci
 Lege marita: 20

tius civitate Romana. O Ilithyia benigne procurans tempestivos partus, seu Lucina seu genitalis amas nominari, defende matres. O Dea prolem Romanam multiplica; et promove Senatusconsulta de jungendis connubio mulieribus, et lege maritali novæ

quatuor Blandd. et Div. Crnquii, et Harl. 1. 2. 3. 4. 6.—13 *Rite m. a. fœtus* var. lect. in ed. Gesnero-Zeun. Lips. 1815.—14 Gott. Florent. 1482. al. *hilythia*: var. lect. ap. Kidd. *Ilithia*.—16 *Seu Genetyllis* ex conj. Benti. cumque secuti Sanad. Towers, Francis, et Kidd. ‘Nollem eruditissimum Bentleium de sola conjectura reposuisse *Genetyllis*, cum possit *Genetyllis* Latine reddi ab Horatio satis idonee *Genitalis*: quin et Scholiastes hæc firmat. Sed ille vulgaria temnit.’ *Bart.* ‘Nec ego ausim *Genitalem* genendi et pariendi præsidem damnare, quam omnes in universum libri agnoscant: cum præsertim *Genetyllis* sit Latinis inauditum, et Græcis turpiculum fere, Veneris potius epitheton lascivæ, quam Dianæ.’ *Gesn.* *Genitiva* conj. Cuning. sed edidit *Genitalis*. Vide Lamb. ad Lucr. 1. 7. Heinsium ad Ovid. Amor. 11. 13. 7. et

NOTÆ

14 *Ilithyia*] Hæc inter generationis præsidēs recensetur, immo eadem est cum Lucina Dea, quæ parientibus opitulatur, seu Diana, seu etiam Junone. Junonis filiam quidam faciunt, Homer. Pausan. Dionys. Halic. Plauto. Cœl. Rhodig. xxviii. 24. ita scribit: ‘Ilithyia, sive Εἰλεθῦια ex Hyperboreis appulsa Delum Latonæ affuit parienti, teste Pausania. Hinc rem divinam Ilithyæ obeunt Delii, a quibus didicerint ceteri. Dictamum herbam juvare insigniter fecunditatem atque εὐτοκίαν; atque ob id corollas Ilithyæ ex dictamo contexi suetas, observatum. Ilithyia multis Luna credita est; eamque nitem ac lysiszonon adesse parturientes precabantur.’ Hæc ille. Ejus meminerunt et Hesiod. Theog. Pindar. Nem. Od. vii. init.

15 *Lucina*] Sic dicta quod prodeun-

tibus in lucem faveat infantulis.

16 *Genitalis*] Quod adjuvet ac promoveat generationem. Et quemadmodum solis calore fœtus animatur, sic nutritur humore lunæ et gignitur. Ex his intelligitur cur a Poëta nostro dicatur ‘maturos aperire partus Lenis.’ Vide III. Od. 22. et IV. Od. 6. 38. Not.

17 *Producas sobolem*] Romanam gentem adeoque potentiam auge, amplifica.

18 *Decreta super jugandis Fœminis, &c.*] De connubiis rite contrahendis ad generandam prolem, supplendisque exercitus. Censorum jus et officium erat, cœlibes ad matrimonium cogere.

20 *Lege marita*] Intellige non legem Poppæam, quæ mortuo jam priorem Horatio, et post Ludos istos Sæculares annis 25. lata est; sed

Certus undenos decies per annos
 Orbis ut cantus referatque ludos,
 Ter die claro, totiesque grata
 Nocte frequentes.

Vosque veraces cecinisse Parcæ, 25
 Quod semel dictum est, stabilisque rerum

sobolis fertili. Circulus etiam centum et decem annis evolutus reducat cantilenas ac ludos celebres tribus diebus lucidis totidemque noctibus jucundis. Vos autem, Parcæ, quæ semel statuta vere prænuntiastis, et fixus ordo rerum custodit, prospera fata

////////

Burm. ad Ovid. Art. Am. 1. 125.—21. 22 *Certus ut denos d. p. a. Orbis et codd.* Lambini, Mediol. 1502. Ald. Basil. 1531. Fabric. 1593. Lud. Vives ap. Cruq. et Dan. Heins. *Certus undenos d. p. a. Orbis ut* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Gott. Exc. Sax. Brod. omnes Torrentii, Blandd. 1. 2. 3. 4. Cruquii, ceteri omnes et edd. recentt. 'Pro et cantus referatque ludos, ita reponendum duxi juxta Vet. Schol. ut cantus referat que ludos; neque enim que semper Encliticum est: et pessime nonnulli ut denos pro undenos.' Baxt. 'Horatianum est, que adjungere ad verbum commune, quod sic velut geminatur, quasi esset, ut cantus referat, referatque ludos. Vid. ad Car. 2. 19. 28.' Gesn.—23 Bentl. totiensque.—26 *Quod s. dictum, sine est*, Harl. 4. Harl. 1. a m. sec. et Græv. *stabilis Quirini* conj. Rutgersius, quam ipse postea damnavit; *stabile usque* Cuning. Bentleius vero: *dictum stabilis per ævum*, et sic edidit Kidd. Idem Bentl.

NOTÆ

Julian maritalem, seu de maritandis ordinibus, tunc temporis latam; quæ conjugatis præmia, pœnas autem adversus cœlibes decernebat: præterea ingennis quibnslibet (exceptis tamen Senatoribus ac Senatorum filiis) uxores libertini generis ducere permittebat. Vide Gell. 1. 6. Cicer. de Legib. Zonar. Dion. Tacit. Annal. Sueton. Octav.

21 *Certus undenos, &c.*] Precamur etiam ut post evolutum rursus certum illud spatium annorum centum ac decem, quod Sæculum appellatur, referantur et repræsententur iterum ac deinceps Ludis istis similes, semperque adeo floreat urbs et Imperium Romanum. Alii legunt, *Certus ut denos*, ac centenis duxat annis sæculum definiunt. Quod tamen hand ita probant eruditi, refraganturque Sibyllini versus: 'Ἄλλ' ὁπόταν μήκιστος Ἰκκῆ χρόνος ἀνθρώποισι ζωῆς, εἰς ἐτέων

ἐκατὸν δέκα κύκλον ὀδεύων, κ. τ. λ.

23 *Ter die claro, totiesque Nocte*] *Ter* nis diebus ac totidem noctibus perseverabant Ludi Sæculares, ut ante jam annotavi.

25 *Vosque veraces cecinisse Parcæ*] *Lucinæ* sive *Ilithyæ* subjungit *Parcas*. His nimirum assidere illam scribit Pindar. Od. Nem. vii. ante cit. Εἰλεῖθνα πάρεδρος Μοῖρᾶν βαθυφρόνων Παῖ ... Ἥρας, γενέτειρα τέκνων, κ. τ. λ. *Ilithyia* assidens *Parcis* profunde cogitantibus, filia *Janonis*, genitrix liberorum, &c.

26 *Stabilisque rerum Terminus servet* [servat] Quidam legunt, *servet*: sed vix contextus eam ferat lectionem. Alii, *hæret*. Nihil clarius nostra illa lectione. Sensus est: O *Parcæ*, quæ veraciter protulistis ac profertis id quod semel a Jove dictum, fatum, et sancitum est, præsertim de Imperii Romani æternitate, (Virgil.

Terminus servet; bona jam peractis
Jungite fata.

Fertilis frugum pecorisque Tellus

Spicea donet Cererem corona:

30

Nutrient foetus et aquae salubres

Et Jovis auræ.

Condito mitis placidusque telo

addite jam transactis. Terra frugibus fecunda et gregibus det Cereri coronam e spicis. Salubres aquae et aer Jovis alant foetus. Phæbe, sagittis reconditis clemens

~~~~~

conj. etiam: *Quod, simul d. est, s. per ævum.*—27 Bentleii Magdal. Reg. Soc. a m. sec. Venet. Glarean. Ald. &c. *servat*; in quibusdam aliis *servent*. Omnes ceteri Bentleii, meliores et vetustiores Cruquii, Torrentii, Bersmanni, Pulmanni, Lambini, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Cruq. Lamb. Torrent. Delph. Bond. Schrevel. Bentl. Sanad. Baxt. Gesn. Zeun. Towers, Francis, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *servet*. 'Non opus est ingeniosa quantumvis Bentleii conjectura, quam refellunt Lamb. Bos Animadv. p. 54. et Johnson. P. II. p. 67.' *Gesn.*—31 'Posui subdistinctionem post *aquæ*, quod *salubres* ad *auræ* magis pertinere crediderim, quasi diceret: *aquæ Jovis et salubres auræ Jovis*: nam et siccitatem, et pestilentem aërem deprecatur.' *Baxt.* 'Opportune huc advocat Rutgersius Apoll. Rhod. II. 527. ἐρηνοί ἐκ Διὸς ἀῖπα. Etesiae nimio calori resistunt, exurique segetes prohibent.' *Gesn.* Ita distinguunt etiam Gesn. Bipont. Mitsch. et Comb. 'Sustuli comma post

NOTÆ

'Imperium sine fine dedi,') quod quidem hactenus 'ordo rerum stabilis ac terminus servat,' constitutæ jam Romanorum potentiae et gloriae novam semper adjungite. Vel, si mavis generaliter accipere: Parcæ, quæ vere cecinistis id 'quod semel dictum,' quodque immutabili necessitate fixum oportet servari, concessam Romanis felicitatem perpetuam facite.

30 *Spicea donet Cererem corona*] Hoc debitum et aptum munus pro accepta frugum abundantia. Tibull. I. 1. 'Flava Ceres, tibi sit nostro de rure corona Spicea.' Et II. 1. 'Spicis tempora cinge Ceres.'

31 *Nutrient foetus et aquæ salubres Et Jovis auræ*] Aërem et aquas pestilentes deprecatur: oratque ne 'tabida membris, Corrupto cæli tractu, miserandaque' veniat 'Arboribusque satisque lues, et letifer annus:' ut ait

Virgil. Æneid. III. 138. Horat. I. Od. 21. 'Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem Pestemque a populo et principe Cæsare in Persas atque Britannos Vestra motus aget prece.'

32 *Jovis auræ*] Hinc Virgil. Ecl. III. 'Jovis omnia plena.' Macrobi. in Somn. Scip. cap. VII. Jupiter pro cælo ponitur, et Juno pro aëre; Jovisque conjux, quia aër scilicet inferior, cælo est subjectus, velut aëri superiori. Idem Saturnal. III. 4. 'Esse autem medium æthera Jovem, Junonem vero immum aëra,' aiunt, &c.

33 *Condito mitis placidusque telo*] Contra exerto vel intorto metuendus ac terribilis, II. Od. 10. 19. Adde quod ante annotavi, ita veteribus superstitiose existimatum, mortalium neminem interire aut morte mactari, nisi Apollinis aut Dianæ telis percussum. Vide Macrobi. Saturnal. I. 17.

Supplices audi pueros, Apollo;
 Siderum regina bicornis audi 35
 Luna puellas:
 Roma si vestrum est opus, Iliæque
 Littus Etruscum tenere turmæ,
 Jussa pars mutare Lares et urbem
 Sospite cursu; 40
 Cui per ardentem sine fraude Trojam

et benigne, exaudi pueros supplicantes: o luna bicornis, astrorum princeps, exaudi virgines: Si quidem Roma est vestrum opus, et ad ripam Italianam felici navigatione appulerunt ceteræ Trojanæ, homines jussi mutare domicilia et civitatem; quibus pius Æneas viam tutam paravit inter incensam Trojam illasis, ipseque post

NOTÆ

ubi Apollinis arcu et sagittis Solis radios significari, morbosque hinc vel sanitatem ab eo immitti creditum olim, probe asseritur.

34 *Audi pueros, Apollo, &c.*] Apollinem, ut vides lector, pueri invocabant, puellæ vero Dianam, in separatos hinc et illinc choros distributi; et sic jusserat Sibylla: *χωρίς δὲ κόραι χορὸν αὐταὶ ἔχοιεν, καὶ χωρὶς παῖδων ἑρσὴν στάχυν, ἀλλὰ γονήων πάντων ζώντων, οἷς ἀμφιθαλὴς ἔτι φύτλη.* Seorsim vero puellæ chorum ipsæ habeant, Et seorsim puerorum masculus ordo, sed parentum Omnium viventium, quibus utrimque florens adhuc genus extet.

35 *Bicornis Luna*] Non temere hoc epithetum, immo proprium maxime. Nam tempore novilunii agebantur Ludi Sæculares, et Carmen illud Sæculare concinendum erat 'ad bicornem lunam.'

37 *Roma si vestrum est opus, &c.*] Idcirco Roma dicitur Apollinis opus, quod Æneas Apollinis oraculo obsecutus venit cum suis in Italiam, ibique consedit.

38 *Littus Etruscum*] Italicum, Tiberinum littus.

39 *Jussa pars mutare lares, &c.*] Accepta ab Apolline mandata itemque

beneficia non sine grati ac religiosi animi testificatione apud ipsum nomen referuntur." Virgil. Æneid. iii. 88. sic Æneas Phœbo: 'Quove ire jubes? ubi ponere sedes?' Phœbus autem sic Æneæ respondet: 'Dardanidæ duri, quæ vos a stirpe parentum Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem: Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris, Et nati uatorum, et qui nascentur ab illis.' Et vs. 160. sic monent Penates Dii Apollinis responsa interpretantes: 'mutandæ sedes. . . . Surge, age. . . . Coritum, terrasque require Ausonias.' Et postea: 'Ibitis Italiam, portusque intrare licebit.'

Pars] Proprie. Nam et Trojanorum alii Antenore dnce in Italiam devenerunt. Virgil. Æneid. i.

41 *Cui per ardentem, &c.*] Illi Trojanorum parti a te, Apollo, jussæ novas quærere duce Ænea sedes, is dux, te adjutore, tutum 'munivit iter,' longum fugæ laborem, ut ipse jussus erat, minime deserens. Virgil. cit. Æneid. iii. 160.

Per ardentem, &c.] Virgil. Æneid. ii. 'flammam inter et hostes Expedior: dant tela locum; flammæque rece-

Castus Æneas patriæ superstes

Liberum munivit iter, daturus

Plura relictis:

Di probos mores docili juventæ,

45

Di senectuti placidæ quietem,

Romulæ genti date remque prolem-

que, et decus omne.

Quique vos bubus veneratur albis

patriam stans, ampliora donaturus quam relictæ fuerant: O Numina date bonam indolem juventuti flexibili, tranquillitatem senectuti, populo denique Romano divitias, sobolem, gloriam integram. Illustris vero progenies Anchisæ et Veneris, quæ

~~~~~

aquæ, quia concinnius videbatur salubres referri ad aquæ. Zenn.—45. 46 Gott. Exc. Sax. duo Bersmanni: *docilis juventæ, D. senectutis.* Bentleii Battel. a m. pr. habet etiam *docilis*; Græv. Regin. Colbert. et duo alii ejusdem *senectutis.* Ita edidit Kidd. Battel. habet, *Di, senectuti placidam quietem.*—47 *Romulæ genti* var. lect. ap. Kidd.—49 *Quique* Zarot. Venett. Vet. Comb. Priscian. p. 774. Medioli. 1502. Ald. et inde fere omnes, etiam Land. Torrent. Talbot. Maïtt. Pine, Sandby, Delph. Schrevel. Sanad. Towers, Francis, et Mitsch. *Quæque* Gott. Bentleii Græv. Regin. a m. pr. et Acron, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Exc. Sax. Blandd. 1. 2. 3. 4. Cruquii, alii Puln. Bersm. et Torrent. Venett. 1477. 1478. 1479. Locher. Cruq. Benth. Cuning. Baxt. Gesn. Bipont. Wetzel. Wakef. et Kidd. ‘Retinui lectionem adeo acriter defensam Bentleio, et Baxtero probatam. Sed nec dissimulo, et auctoritate tutiorem mihi videri, et sensu meliorem alteram, *Qui veneratur*, id est, Augustus, *imperet.* Credibile est, pro imperio Augusti vota non esse facta Ludis Sæcularibus? *Imperet* Augustus, qui ita clemens est in devictos, quia maiestatem Romanam ita augeat. Pulchrum et dulce est *Impetret*, propter *Quæ vos veneratur*: sed in novo imperio magis necessarium est *Imperet!* Gesn. ‘Ob Gesneri rationes revocavi plurimum librorum lectionem.’ Zeun. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et duo Lambini *bubus*: alii fere omnes *bobus*. Forsan, ubi prima syll. in hac voce producitur, scribendum per Crasin *bubus*; contra, ubi cor-

NOTÆ

dunt.’

Sine fraude] Impune, sine noxa et damno sui aut suorum. Vide II. Od. 19. 20.

43 *Daturus Plura relictis*] Sic enim idem Apollinis oraculum promiserat per Deos Penates, ibid. Æneid. III. ante cit. ‘Venturos tollemus in astra nepotes, Imperiumque urbi dabimus: tu mœnia magnis Magna para . . . Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt: Terra antiqua, potens armis atque ubere glebæ.’ Itaque Æneas, eo responso fretus, Trojanis militibus spondet majora in Italia,

quam quæ in Troade reliquerant et amiserant.

45 *Di probos mores*] Vide quam recta et justa petat. Quod autem Romanæ genti precat *‘rem,’* seu opes, meminit eas esse quasi nervum Reipublicæ; quod *‘prolem,’* Imperii populique perennitatem exoptat; quod *‘decus,’* id exprimit, quod habet Cic. pro lege Manil. n. 7. Romanos ‘semper appetentes gloriæ præter cæteras gentes atque avidos laudis’ extitisse.

49 *Quique vos bubus veneratur albis*] Hæc peculiaria sunt ac sigillatim pro

Clarus Anchisæ Venerisque sanguis, 50
 Imperet, bellante prior, jacentem
     Lenis in hostem.
 Jam mari terraque manus potentes
 Medus Albanasque timet secures :
 Jam Scythæ responsa petunt, superbi 55
     Nuper, et Indi.
 Jam Fides, et Pax, et Honor, Pudorque

modo juvenis candidis vos colit, regnet superior hoste bellum inferente, mitis autem erga subjectum. Jam terra marique Parthus formidat vires magnas atque auctoritatem Romanorum. Jam mandata expectant Scythæ Indique paulo ante ferociores. Jam fides, et pax, et honor, atque antiquus pudor, et virtus contempta remigrare non

ripitur, *bobus* per Syncopen, ut ap. Auson. Epigr. LXII. 'Æs, veluti spirans, cum bōbus exagites.'—51 *Impetret* Exc. Sax. tres Torrentii, nonnulli Pulman. et Cruquii, Harl. 3. 6. Bentleii Petrens. Battel. a m. pr. Regin. et Magdal. cum edd. Cruq. Bentl. Baxt. Gesn. Bipont. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *Imperet* ceteri codd. et edd. antiq. item Sanad. Zeun. Towers, et Francis.—53 Bentl. conj. *mari terraque manum potentem*, laudans II. Sat. 5. 62.—57 Tres Pulmanni codices, et ex nostris Leidensis, Grævianus, et Galei: *Jam fides, et pax, et honos, pudorque*. quod euphoniæ gratia merito re-

NOTÆ

Cæsare Augusto vota. Is nimirum 'Anchisæ Venerisque sanguis': nam Augustus a Julio Cæsare, Julius ab Iulo, Iulus autem Æneæ filius: Æneas denique Anchise ac Venere progoatus. Quanquam et hoc referunt aliqui ad Populum Romanum ab Ænea propagatum.

Bubus albis] Jovi mactari debebant tantri albi; pariter et Phœbo Dianæque, utpote lucidis numinibus, candidæ victimæ: Janoni juvenca nitida; terræ scrofa nigra; Parcisi furvæ agnæ vel capræ. Ita enim jubebant Sibyllina carmina, apud Zosim. Histor. lib. II. jam cit. *Ζάλευκοι ταῦροι δὲ Διὸς παρὰ βοῶν ἀγέσθων Ἥματι, μήδ' ἐπὶ νυκτὶ*, κ. τ. λ.

51 *Bellante prior, jacentem Lenis in hostem*] Virgil. Æneid. VI. 851. 'Tu regere Imperio populos, Romane, memento, . . . Parcere subjectis, et debellare superbos.'

54 *Medus*] Vide IV. Od. 5. et 14. Dio lib. LIV. Paul. Oros. IV. 21. Sueton. Octav. cap. 21.

Albanas timet secures] Romanorum majores Albæ priusquam Romæ regnarunt. Hinc *Albanas* pro 'Romanas.' Virgil. Æneid. I. 'At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo, . . . regnum ab sede Lavini Transferet, et longam multa vi muniet Albam.' Et antea: 'genus unde Latinum, Albanique patres.' Porro *secures*, insignia Magistratuum, pro potestate ac majestate poni, notum etiam scioliis.

55 *Scythæ responsa petunt*] Augusti ac Romanorum expetunt amicitiam, mandata, leges. Supra cit. IV. Od. 5. et 14. mox cit. Flor. IV. cap. ult. &c. De Scythis, I. Od. 19. II. Od. 9. III. Od. 21.

56 *Indi*] De his antea I. Od. 12. &c. Oros. in fine lib. VI.

Priscus, et neglecta redire Virtus
Audet; apparetque beata pleno
Copia cornu.

60

Augur et fulgente decorus arcu
Phœbus, acceptusque novem Camœnis,
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus,
Si Palatinas videt æquus aras;

65

dubitat: et abundantia referto cornu felix procedit. Apollo vaticiniis et arcu splendido conspicuus, novemque Musis amicus, qui arte medica sublevat ægrotantia corporis membra, si placide intuetur arces Palatinas, in lustrum sequens ac meliorem

//////////

cipimus.' Bentr. Ita edidere Sanad. Towers, Francis, Wetzel, Zenn. Wakef. et Kidd. Ceteri omnes honor.—65 *Si Palatinas v. æ. arces* Harl. 1. 2. 4. 6. alii, cum edd. vett. omnibus et Torrent. item Bond. Delph. Sanad. Towers, Francis, Bentr. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. Præter veterrimos Crnquii Blandinius, et aliorum aliquot, etiam Colbertinus noster et Regiæ Societatis codex, et pro varia lectione Grævianus cum Batteliano *aras* habent, non *arces*. Atque illam lectionem agnoscit Porphyryon: 'Apparet,' inquit, 'jam eo tempore ab Augusto dedicatum fuisse in Palatio Apollinis templum: et sensus est: Si acceptas aras habet Apollo, quæ in Palatio dedicatæ sunt.' Cetera exemplaria cum priscis editionibus *arces*, vel, ut Leidensis noster, *arcis* retinent. Sane *aras* et *arcis* tam similes habent ductus litterarum, ut librariorum, etiam minime lippientes, facile decipere possent. Sic in Ciceronis Orat. pro Balbo c. 17. Quod ad Flacci hunc locum attinet, utraque quidem lectio proba est et venusta; ut nescias fere, utri priores partes jure sint deferendæ. Verum enim est, in Palatio templum Apollini conditum esse, unde Noster i. Epist. 3. 17. Propert. iv. 6. 11. Ovid. Met. xv. 864. et alii complures. Recte igitur habet *Palatinas aras*. Lectio tamen altera nescio quomodo magis arridet;

NOTÆ

58 *Neglecta redire Virtus Audet*, &c.] Sunt enim quædam 'tempora virtuti inimica,' ut ait Cic. in Orat. Eo pertinet etiam quod Poëtæ scribunt, invalescentibus vitiis Astræam terras reliquisse, et in cælum evolasse. At cum ad meliorem se frangem homines recipiunt, tum dicitur redire Virtus, atque rerum ubertatem bonorumque omnium copiam secum referre. Ovid. Met. i. 129. 'fugere Pudor, Verumque, Fidesque,' &c. Quod e Theognide expressum videtur. *ἄχαιο μὲν πίστις, ἀβίητ' ἰδὲς.*

61 *Augur*] Vaticinandi facultatem a Jove Apollo accepit.

Fulgente decorus arcu] 'Ἀργυρόροχος, apud Homer. Virgil. Æneid. xii. 394. 'Ipse suas artes, sua munera, lætus Apollo Augurinum, citharamque dabat, celeresque sagittas.'

62 *Acceptusque novem Camœnis*] Ut pote musicæ, lyræ, carminumque inventor ac Deus.

63 *Qui salutari levat arte*, &c.] Apud Ovid. Met. i. 521. ita de se jactat Phœbus: 'Inventum medicina meum est, opifexque per orbem Dicor, et herbarum subjecta potentia nobis.' Vide et Macrobius. i. 17. ante cit.

65 *Palatinas aras*] In suo palatio ædem Apollini sacraverat Augustus,

Remque Romanam, Latiumque felix,
Alterum in lustrum, meliusque semper,
Proroget ævum.

Quæque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum 70
Curet, et votis puerorum amicas
Applicet aures.

semper ætatem propaget Imperium Romanum, Italiamque prosperet. Diana vero, quæ Aventino monti præsidet et Algido, suscipiat vota Quindecimviri, atque pro-

cum quia *arces* pœticum magis et figuratius videtur; tum quia præter domum Augusti Palatinam etiam ipsum Apollinis *templum* sensu comprehendit. Ita Virg. *Æn.* xi. 477. Noster antea vs. septimo: 'Dis, quibus septem placuere colles.' Claud. Bell. Gild. vs. 119. Carni. xii. 19. et vi. Cons. Honor. vs. 617. *Bentl.* aras receperunt Cruq. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. et Comb. neque aliter Harl. 3.—66 *Bentl.* conj. *Remque Romanam Latiumque*, i. e. Latinam, ut *felix* pertineat ad seq. *alterum in lustrum*; edidit vero, mutata tantum interpunctione: (*Si Palatinas v. æ. a. R. R. Latiumque*) *felix Alterum*, &c. enimque secuti Wakef. et Kidd.—68-72 'Hinc quoque, ut ex multis aliis locis, apparet permultum interpretis interesse, iudicium simul afferat, an solam eruditionem. Quippe, cum in editionibus prisceis et quæ eas excipiebant, sic uno consensu positum invenirent: *Proroget... Curet... Applicet*, id alba linea signabant, et calculis suis comprobabant omnis fere Interpretum chorus. Nimum sane patienter, si quid mihi iudicii est. Sed meliora suppeditabant veteres membranæ; si modo sagaces lectores noctæ fuissent. Quatuor enim Blandinii apud Cruquium, Bersmanni unus, cum Leidensi nostro et a manu prima Reginensi, *Prorogat, curat, applicat*. Porro et *curat, applicat*, præter tres Bersmanni, Grævianus noster, Regiæ Societatis, Bodleianus, et pro varia lectione Battellianus. *Curat* etiam Galei codex, et *prorogat* a prima manu Magdalenensis. Quid quod *curat* et *applicat* diserte agnoscant Scholiastes uterque: quamvis absurde quidem enarrant: 'Particula *si* ex superiore sensu per Zeugma arcessita; ut ordo sit: Si Diana preces curat, si aures applicat, proroget ævum in melius.' Belle sane, quod Zeugma illud, tanquam Deum aliquem ex machina, introducunt: cuius ope et numine quibuslibet solécismis et barbarismis patrocinari queant. Tamen et ipsos aura quædam veri afflavisse videatur. Sic enim annotant: '*Proro-*

NOTÆ

cum bibliotheca et porticu. Vide i. Od. 31. Porro in hac æde Palatina canebatur Sæculare Carmen tertio die Ludorum, ut observat Zosim. ante cit.

67 *Alterum in lustrum*] Vel accipe lustrum simpliciter pro spatio quinque annorum, atque adeo Synecdochicæ pro tempore sequenti: vel signanter et præcipue, pro altero sæculo: nam Ludis Sæcularibus fiebat in-

signis lustratio. Zosim. cit.

69 *Quæque Aventinum tenet Algidumque*] Dianæ erant fana, fiebantque sacra, in utroque isto monte. Aventinus unus erat e septem urbis collibus. Algidus ab assiduo frigore dictus, non procul Roma.

70 *Quindecim Diana preces virorum Curet*] Quindecimviri sacerdotes erant, quorum jus, potestas, et officium erat, Sibyllinos libros consulere

Hæc Jovem sentire, Deosque cunctos,
 Spem bonam certamque domum reporto,
 Doctus et Phœbi chorus et Dianæ 75
 Dicere laudes.

pilius aures præbeat juvenum precibus. Ego, chorus peritus canendi laudes Apollinis ac Dianæ, domum refero bonam certamque fiduciam, in talia consentire Jovem et Deos universos.

//////////

get, dilatet, differat: et est tempus pro tempore, *Prorogabit*. Certe quicumque hæc scripsit, *prorogat, dilatet, differt* scripsisse videtur. Quippe si *proroget* precandi et optandi modo extuleris, stultum fuerit enallagen temporis somnare, et per '*prorogabit*' explicare: contra, si *prorogat* legeris, non inconcinne id quidem, etsi non adeo necessario, per futurum tempus enarrabitur. Adde huc illud Porphyrius: 'Si propitius Romanos aspicit Apollo, melius sæculum tribuet in futurum.' Sic enim ex suis membranis Cruquius edidit; non ut vulgo, 'tribuat futurum.' Unde amplius constat nonnullos, (nam Scholia vetera centones sunt ex variis consuti) legisse olim, *prorogat*. Quid multa? tu tot auctoribus fretus non dubitanter restitue: *Prorogat... Curat... Applicat*. Bentr. *Proroget* omnes codd. Gesneri cum Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et al. *Curet... Applicet* Mediol. 1477. 1486. Venet. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. al. usque ad Cruq. cui obsecanti Baxt. Bentr. Cuning. et Kidd. *Curat* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et Vet. Comb. *Applicat* Harl. 1. 2. 3. 6. et Vet. Comb.—75 *Phæbo* Bentr. ex cod. Barthii, Advers. xxxviii. 18. eumque secutus est Cuning.

NOTÆ

de rebus gravioribus, seu calamitatibus publicis; de iis responsa dare, placationes et expiationes edicere, sæcris faciendis præesse, cærimonias exequi, libros et Carmina Sibyllarum tueri; et, quod facit ad rem præsentem, Ludorum Sæcularium curam gerere. Vide Alex. ab Alex. iii. 16.

73 *Hæc Jovem sentire, &c.*] His annuere, rata habere vota nostra.

75 *Chorus*] Licet e multis personis chorus constet, unius tamen partes agit ac sustinet. Epist. ad Pison. vs. 193. 'Actoris partes chorus officiumque virile Defendat.'

APPENDIX AD NOSTRAS ANNOTATIONES

IN LIBROS ODARUM SEU CARMINUM HORATII.

QUONIAM plerisque locis attulimus Julii Cæsaris Scaligeri Censuras, et grave est a tanto viro notari; ne quis ob id fortasse vel quicquam detrahendum arbitretur de summa laude, quam a tot sæculis meruerunt Odæ Horatii, aut temere credat Scaligerum velut quadam Zoili vesania percitum adversus Lyricorum Principem debacchatum esse, operæ pretium duximus hic describere integram illustris Hypercritici sententiam, qua nemini dubium relinquatur quanti illas ipse æstimarit. Sic habet Poët. lib. vi. ‘Est Horatius omnium Latinorum Græcorumque Poëtarum elaboratissimus. Nam in Lyricis quem sonum, quos numeros, quam majestatem quæsit, obtinuit: quæ omnia cum in aliis neglexit operibus, omisit sine gloriæ dispendio: quam puritatem, elegantiam, venustatem in utrisque appetiit, consecutus est.’ Et postea: ‘Nunc ad politissima ejus Carmina contemplanda transeamus: in quibus considerandis major laudis et admirationis quam castigationis apparatus erit.

‘Carminum igitur libri vel jucunda inventionem, vel puritatem sermonis, vel figurarum tum novitate tum varietate, majores sunt omni non solum vituperatione, sed etiam laude: neque solo dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti, verum etiam sublimi maxime commendandi. Quid enim altius aut præclarior illis?

Post ignem æthereæ domo
Subductum, macies et nova febrium
Terris incubuit colicis;
Semotique prius tarda necessitas
Leti corripuit gradum.

Item istis?

Scriberis Vario fortis, et hostium
Victor, Mæonii carminis aliti, &c.

Item?

Quis Martem tunica tectum adamantina
Digne scripserit, &c.

Item?

sub lacrymosa Trojæ
Funera, ne virilis

Item?

Cultus in cædem et Lycias proriperet catervas.
Permitte Divis cetera, qui simul
Stravere ventos æquore fervido
Depræliantes; nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.

Hæc et alia per portiunculas. At illa tota:

Quem virum aut heroa lyra vel acri
Tibia sumes celebrare, Clio?
Quem Deum? &c.

Item decima quarta, decima quinta, quarta et vicesima. Tricesima vero prima adeo assurgit, ut facile probet iudicium nostrum. Nec inferior tricesima quinta.

‘ Porro lib. II. prima Ode est altiloqua, sicut et quinta decima. Par spiritus in undevicesima et in sequenti.

‘ Sed et lib. III. prima dicendi genere magnifico structa est, pariter et secunda. Tertia vero gravissima. Quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Quin sexta quoque altissime sonat. Haud paulo minor sexta decima. At vicesima nona incipit lenissime: tum vero semper assurgit eo usque, quo nemo aliorum pervenire possit. Ultima ejusdem libri miscuit etiam fastum cum majestate.

‘ Quarta lib. IV. profecto aliarum nulli cedit magniloquentia. Quam quæ sequitur, tametsi eo non aspirat, in eadem tamen luce versatur: sicut et sexta, quæ simul nitore quodam venustatis perfusa est. Nona altior et severior: qualis et quarta decima: nec minor eam sequens.

‘ Quæ recensere coactus sum, ut virum maximum atque etiam cum ipso Pindaro in hisce conferendum a calumnia vindicarem. Nam et Pindaro accuratior est, et sententiis crebrior, neque sibi, ut ille, indulgens; sed non sine auditoris reverentia, audax ad eam præstandam magnitudinem, quæ neque illi oneri, ut nobis miraculo sit. In eo nihil laxum est, nihil hiât: omnia cohærent, ita ut unum tota illa esse videantur.

‘ Ceteræ Cantiones partim in humili dicendi stylo, ut:

Vitas hinnuleo me similis Chloë, &c.

Et Ne sit ancillæ tibi amor pudori, &c.

Aliæ in mediocri, ut illæ:

Mæcenatavis edite regibus, &c.

Et Otium Divos rogat in patenti, &c.

‘ Omnes, inquam, tantæ sunt venustatis, ut et mihi et aliis prudentioribus omnem ademerint spem talium studiorum.

‘ Inter alias vero, duas animadverti quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est tertia lib. IV. ‘ Quem tu Melpomene,’ &c. Altera nona lib. III. ‘ Donec gratus eram tibi.’ Quarum similes malim a me compositas, quam Pythionicarum multas Pindari et Nemeonicarum: quarum similes malim composuisse quam esse totius Tarraconensis rex.

‘ At tametsi tam magnifice de Horatii Carminibus sentio: tamen dabunt ingenuo nobilique pudori nostro veniam studiosi, sicubi etiam optavimus potiora.’

V. CL. ANDR. DACERII

PRÆFATIO

IN

HORATII SATIRAS.

DE ORIGINE ET PROGRESSU SATIRÆ ROMANÆ,
ET QUAS MUTATIONES SUBIERIT.

HORATII Satiras duobus Libris comprehensas, nunc ‘Sermones,’ nunc ‘Satiras,’ nullo discrimine, appellavit ipse: verum cum ‘Ideas’ modis quibusdam distinctas animo repræsentent ea vocabula, operæ pretium facturus videor, si, quid antiqui Romani per ‘Satiram’ intellexerint, exponam. Primus doctissimus Casaubonus, atque adeo solus in eo feliciter operam posuit, ut demonstraret quæ et qualis esset Poësis Satirica Græcorum, quæ Satira Romanorum. Est ille liber quantivis pretii: nec diffiteor me inde plurimum adjutum fuisse.

Hic enim est fructus, quem ex excellentium virorum laboribus percipere debemus: qui ideo nobis præiverunt, ut in spissis anti-quitatis tenebris facem succedentibus præferrent. Non tamen in superiores ita oculi defigendi, ut propriis etiam gressibus non attendamus: per illas enim incedunt aliquando semitas, in quibus non tutum sit eos sequi: id quod et ego hic cavi, sæpe vias parum tritas secutus, ut in progressu patebit.

Est autem Satira quædam Poëseos species aliis quam Romanis prorsus incognita, nec ulla cum Satirica Græcorum poësi cognitione conjuncta, quæ tamen quorundam doctorum opinio fuit. Quintilianus omnem dubitationem tollit, cum scribit l. 10. ‘Satira quidem tota nostra est.’ Inde est quod Horatius l. Sat. 10. 66. ‘Græcis intactum carmen’ dixerat.

in alias res, quas propinquius 'Horatii Sermones' contingerent. Ad quam rem explicandam jam accingimur, eum secuturi ordinem, qui ipsi Casaubono in mentem non videtur venisse; quippe rem ea luce perfundet, ut nulla amplius cuiquam relinquatur ad dubitandum materia.

Romani cum quadringentos circiter annos Scenicos ludos ignorent, casu, dum dies festos per licentiam et lasciviam agitent, in Versus Saturnios et Fescenninos inciderunt, qui postea in Scenis per centum et viginti fere annos locum suum tutati sunt.

Fuerunt isti Versus impoliti et parum numerosi, utpote subitanei, et a populo fusi adhuc rudi et agresti, quique non alium magistrum nosset, quam Cererem et Bacchum. Hoc genus Carminis implebant cavillationes et opprobria rustica, adhibitis Gesticulationibus et Saltationibus ridiculis. Rem intelliges, si ob oculos tibi proponas bonos de pago viros rusticorum more saltantes, sese mutuo extemporaneis conviciis insectantes, eaque in vices exprobrantes, quorum alius alii conscii sunt. Hoc est quod Horatius dicit II. Epist. 1. 145.

Fescennina per hunc inventa licentia morem
Versibus alternis opprobria rustica fudit.

Infrænam hanc et impotentem licentiam excepit non ita multo post alius generis Carmen, castigatius quidem illud, sed refertum etiam dicteriis ad movendum risum comparatis, quod tamen nihil turpitudinis admiserit; comparuit hoc Carmen sub Satiræ nomine ob varietatem suam: quæ quidem Satira certos habuit 'modos,' i. e. musicum et congruentem motum, relegatis gestibus minus honestis. Livius VII. 2. 'Vernaculis artificibus, quia 'Hister' Tusco verbo 'Ludio' vocabatur, nomen 'histrionibus' inditum, qui non, sicut ante, Fescennino versu similem, incompositum temere ac rudem alternis jaciebant, sed impletas modis Saturas, descripto jam ad tibicinem cantu, motuque congruenti, peragebant.' Non ablu-debat hæc Satira a nostris *Farcæ* pudentioribus, ubi promiscue et Spectatoribus et Actoribus Scenico sale defricabantur auriculæ.

Atque ita se habebat res Scenica, cum Livius Andronicus ad Comœdias et Tragœdias ad Græcorum imitationem conscribendas primus animum appulit; quæ cum esset oblectatio et liberalior et absolutior, mox huc undique catervatim concursus est, neglecta ad tempus 'Satira,' quam tamen paulo post reprehensam erant qui Comœdiis jam peractis non absurde subnecterent, (quod Galli

in suis *Farces* hodieque faciunt,) Attellanis certe mutato tum primum ‘*Satirarum*’ nomine in ‘*Exodia*,’ quod in posterum mansit.

Atque hæc fuit prima et antiquissima Romanæ Satiræ forma. Erant quidem duæ aliæ, quanquam a prima multum discrepabant, ei tamen quasi enatæ suffragines ortum suum referebant; quod quam brevissime potero, jam confirmatum dabo.

Uno anno postquam Livius primas dedisset fabulas, natus est in Italia Ennius: qui cum adolevisset, et diligentius considerasset, quantopere hujusmodi Satiris delectaretur populus, recte et id vidit, Poëmata, quæ licet Theatro non destinarentur, suffusos felle sales et dicteria Satirarum mordacia conservarent tamen, non posse non placere populo; periculum fecit atque edidit ‘*Sermones*,’ quos ‘*Satiras*’ servato antiquo nomine appellavit. Erant hi *Sermones* Horatianis, quod ad argumentum et varietatem rerum, per omnia similes: excepto, quod Ennius ad quorundam Græcorum, ipsius etiam Homeri exemplum, id sibi juris sumserit, ut plura Carminum genera, confusis Hexametris, Iambicis, Trimetris, et Tetrametris Trochaicis commisceret, ut ex Fragmentis quæ supersunt, satis liquet.

Videtis Tetrametrorum exemplum ab Aulo Gellio conservatum, dignum sane, quod ob eximiam pulchritudinem hic reponatur:

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm,
Nequid expectes amicos, quod tute agere possis.

Annumeraverim porro Ennii Satiris alteram illam speciem Versuum, qui ea sunt venustate, ea elegantia, ut sæculum longe superare videantur. Rem non ingrati fecero, si Lectoris oculis subjecero:

Non habeo denique nauci Marsum Augurem,
Non vicanos Aruspices, non de Circo Astrologos,
Non Isiacos Conjectores, non Interpretes somnii:
Non enim sunt ii, aut scientia, aut arte Divini;
Sed superstitiosi vates, impudentesque harioli,
Aut inertes, aut insani, aut quibus egestas imperat:
Qui sui quæstus causa fictas suscitant sententias,
Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam,
Quibus divitias pollicentur, ab iis drachmam petunt;
De divitiis deducant drachmam, reddant cætera.’

Plurima ex his Satiris desumsit Horatius, ut manifestum erit Notas nostras consulenti.

Post Ennium ortus Pacuvius, Satiras ipse quoque, sive Avunculum, sive Avum ex matre imitatus, scripsit.

Natus est Lucilius eo tempore, quo maxime florebat Pacuvius. Composuit et ille Satiras, sed quibus novam novata scribendi ratione gratiam conciliavit, ut qui Antiquæ Comœdiæ Græcæ characterem propius exprimere voluerit: cujus admodum imperfecta ex prisca Latina Satira haberi poterat notitia, quale scilicet faceret Carmen, quod sola Natura dictitaverat, antequam injecta esset Romanis Græcos imitandi, eorumque spoliis se locupletandi, cogitatio. Ex quibus facile intelligi potest illud Horatii, II. Sat. 1. 62.

Quid, cum est Lucilius ausus

Primus in hunc operis componere carmina mœrem?

Noli putare Horatium voluisse dicere, nullas ante Lucilium Satiras factas: cum Lucilium præcesserint Ennius et Pacuvius, quorum ille exemplum secutus est. Id solum voluit, Lucilium novam faciem huic Carmini induisse, quod perpoliverit, et propterea pro primo quasi auctore habendum. In eadem fuit sententia Quintilianus x. 1. 'Satira quidem tota nostra est, in qua primus insignem laudem adeptus est Lucilius.' Cave hic pedibus in Casauboni sententiam eas, qui Diomedis fide fretus, Ennii et Lucilii Satiras toto genere dissentire credidit. Vide ipsa Grammatici verba, quæ subacti judicii Criticum in errorem induxerunt. 'Satira est Carmen apud Romanos, non quidem apud Græcos, maledicum, et ad carpenda hominum vitia, Archææ Comœdiæ characterē compositum, quale scripserunt Lucilius, et Horatius, et Persius. Sed olim Carmen, quod ex variis poematibus constabat, Satira dicebatur, quale scripserunt Pacuvius et Ennius.' Apparet Diomedem distinguere Satiram Lucilii ab ea quam scripsit Ennius et Pacuvius. Ridicula autem et omnino falsa est hujus distinctionis ea, quam reddit, ratio. Non satis investigaverat homo simplex naturam et originem utriusque Satiræ, quæ omnino conveniebant tam materia quam forma. Nam nihil eo attulerat Lucilius præter notis et salis plusculum, in summa rei nulla insigni variatione facta. Et quanquam non conjunxerat plura versuum genera in eodem Carmine, sicut Ennius, fecerat tamen diversa Carmina, quorum alia integra Versibus Hexametris, alia Iambicis, alia Trochaicis constabant, ut liquet ex ipsius Fragmentis. Ut verbo dicam, si Lucilianæ Satiræ diversi generis ab Ennianis ideo censendæ sint,

quod ille hunc scribendi arte longe superaverit, uti voluit Casaubonus, consequens erit Horatii quoque Satiras a Lucilianis diversi prorsus fuisse generis, quandoquidem Horatius non minus evexit Satiras suas supra Lucilium, quam ille suas supra Ennium et Pacuvium evexerat. Douzam quoque fefellit iste Diomedis locus. Hoc non eo dixi quod errorem levem tantorum virorum notare gaudeam, sed solum ut demonstrem, quanta cum cura et cautela eorum opera legere oporteat, ubi de re agitur obscura adeo et antiqua.

Antiquæ Satiræ ad Scenæ usum compositæ Naturam declaravi; planum feci inde exemplum sibi sunsisse Ennium; satis denique confirmatum dedi Ennii Pacuviique ejusdem esse generis cum Satiris Lucilii et Horatii, quod tamen Carmen non nisi ab Horatio ad supremum fastigium perductum est. Jam ad alterum Satiræ genus, quod recepi exponendum, quod et ipsum quoque ab antiqua originem duxit, tempus est accedere: ea est quæ appellatur 'Satira Varroniana' vel 'Menippea,' quod primus ejus auctor esset Varro Romanorum doctissimus, quodque in eo opere Menippi Gadarensis, Philosophi Cynici, mores imitatus esset.

Nec sola Carminum varietate mista est ista Satira; nam Varro ei interposuerat prosam orationem, promiscuo etiam usu Græci et Latini Sermonis. Quintilianus de Lucilii Satira locutus addit: 'Alterum illud est et prius Satiræ genus, quod non solum Carminum varietate mistum condidit Terentius Varro, vir Romanorum eruditissimus;' cujus loci unica difficultas in eo posita est, quod affirmat Quintilianus hanc Satiram Varronianam fuisse priorem. Quo enim pacto illud fieri potuit, cum ætate multo posterior Lucilio fuerit Varro? At Satiram Varronis tempore priorem fuisse, ea vero non est Quintiliani mens, quippe qui probe sciret eam multis annis fuisse recentiorem. Id voluit, Satiram hanc ita mistam magis compositam esse ad Ennii et Pacuvii, qui in Satiris suis multa sibi licere voluerunt, quam ad Lucilii exemplum, qui Musas coluit severeiores.

Nihil nobis restat hodie ex Varronis Satiris, præter Fragmenta quædam, eaque maximam in partem corruptissima, titulosque, quorum plurimi sunt duplices, qui indicio sunt, quanta esset varietas materiarum, quas Varro illic tractaverat.

Senecæ Apocolocyntosis, Boëtii de Consolatione Philosophiæ libellus, et Petronii Arbitri Satyricon sunt Satiræ Varronianis omnino similes.

Hæc habui de Satiris in genere dicenda: plura in hoc argumento disserere supervacuum esset. In Notis nostris commodior erit locus Horatianarum Satirarum naturam enarrandi. Interea illud velim animadvertat Lector, Latinum Vocabulum 'Satiræ' tam designare Sermones qui virtutem commendent, quam qui vitia insectentur. Omnino aliter se res habet in lingua nostra, ubi vel nomen ipsum Satiræ terrorem incutit illis, qui se simulant id esse quod non sunt; apud nos enim audito Satiræ nomine 'convicium' intelligitur. Eadem tamen utrobique vox est. Sed Latini plerumque in librorum titulis respexerunt vocis ipsius naturam, et integram significationem, quam habet ex etymologia, cum Galli respiciant primum et frequentiore vocis usum, tributæ jam inde ab initio dicterii et obtreccionibus.

Scribenda autem ea vox Latine per *u* vel per *i*, Gallice per *i* simplex. Qui per *y* scripserunt, ii cum Scaligero, Heinsio, multisque aliis crediderunt, ex Numinibus Rusticis, quos Græci *Σατύροις*, Romani Faunos, nuncupabant, nomine dicta fuisse ejusmodi Poëmata, eque voce 'Satyrus' ductam vocem 'Satyra;' istas præterea 'Satyras' Carminibus Græcorum 'Satyricis' valde fuisse affines: quod esse falsissimum luculenter demonstravit Casaubonus, ubi docet a 'Satyrus' ex analogia formari non 'Satyra,' sed 'Satyrica,' plurimumque interesse inter Græcorum 'Satyrica,' et Romanorum 'Satiras.'

Spanhemius, in pulchra sua ad Juliani Imperatoris Cæsares Prefatione, plura de novo observata contulit ad ea quæ ante ea de re protulerat celeberrimus Criticus, descriptis magno cum judicio duorum Poëmatum quinque aut sex discriminibus insignioribus, quæ si videre cupias, auctorem adi. Nihil unquam fuit apud Græcos Romanæ Satiræ finitimum præter 'Sillos' suos, mordax Poëmatis genus, quod ex Fragmentis Sillorum Timonis facile colligi potest; at hoc intererat, quod 'Silli' Græcorum meræ essent 'Parodiæ,' quod de Romana 'Satira' dici nequit, ubi si forte aliquando in Parodiam incidas, videbis tamen Poëtam cavisse ne abuteretur. Unde liquet Parodiis naturalem esse in Sillis sedem, non item in Satiris.

Exposita tandem natura, origine, et progressu Satiræ, pauca de ipso Horatio mihi sunt dicenda, qui quidem qualis in hoc opere sit, non potest commodius demonstrari, quam si eum Silenorum statuis compares, quibus Alcibiades in Symposio Socratem comparat, quæ nihil extra habebant pulchri, nihil ornati, at si illas

aperuisses, omnium Deorum Dearumque imagines detexisses. Ad cum modum se nobis exhibet in Satiris Horatius, nihil magnum præ se fert, quod nos detinere debeat: dignior videtur esse, qui pueris teratur, quam qui viros occupatos teneat: sed seposito velo, et Horatio propius inspecto, omnium illico Divorum oculis se ingerunt imagines, hoc est, omnes virtutes, ad quas assidue exercendi sunt, qui vitiis suis corrigendis serio student. Oculis parum intentis illum aspexere antehac mortales; neque possum non mirari Satiras per tot sæcula lectas, atque relectas, paucis admodum fuisse intellectas, aut explicatas. Substiterunt in ipso cortice, verisque interpretandis intenti, nihil ultra petiere: quod quidem fecerunt ut Grammaticis par erat, non ut Philosophis: plane quasi scripsisset Horatius solum ut verborum construendorum rationem videremus, dedissetque nobis librum horis in Schola fallendis, non animis ad virtutem formandis. Prorsus aliud sibi in hoc opere proposuerat Poëta. Namque finis verborum est actio, cujus etiam gratia verba ipsa fuerunt reperta, quæ nisi illum assequantur finem, nihil nisi futiles soni: aures quidem feriunt, ad animum vero non pertinent.

Docere nos voluit Horatius in his Satiris, contra vitia nostra militare, affectus temperare, naturam in cupiditatibus moderandis ducem sequi, verum a falso, et a rebus ipsis rerum species discernere, præjudicatas temere opiniones abjicere, principia et causas actionum nostrarum perspectas habere, ridiculam denique eorum pertinaciam evitare, qui, quibus a magistellis suis opinionibus imbuti olim fuerunt, iis obstinate inhærent, nulla habita ratione quibus innitantur fundamentis: uno verbo, in eo elaboravit, ut nos nobis felices, amicis jucundos et fideles, omnibus quibuscum vivimus commodos, utiles, et benignos præstaret.

Interpretari Auctoris verba, in Figuras digitum intendere, Lectores per orationis involutæ labyrinthos, aut parentheseos obscuræ tenebras, ducere, hæc omnia nihil eximium habent, nec, ut loquitur Epictetus, quicquam pulchri aut sapiente dignum. Ad hoc nobis annitendum est; hoc opus nostrum est palmarium, usum et rationes horum præceptorum ostendere, eademque auctoritatibus fulcire, ut palam omnibus fiat, eos qui mores suos ad hoc speculum componere negligunt, paria facere ægrotis, qui libros, ubi remedia morbis suis præscribuntur legere contenti, Medici consilio tantum abest ut utantur, ut ne intelligant quidem ejus utilitatem.

Non quod ego in commentariis meis quicquam sciens volens

prætermiserim, quod ad Grammatici officium pertineat. Spero id sensuros esse Lectores, neque jam ullam superfuturam in verbis Horatii difficultatem: at in hanc curam præcipue incubui, ut argumenta, quæ tractat, illustrarem; rationum, quas adhibet, soliditatem indigitarem; ut expedirem circuitus et ambages, per quas nonnunquam incedit ad placita sua confirmanda, et ad contraria refutanda, vel eludenda; ut veritatem assertionum ipsius stabilirem; ut vafritiem ejus, ubi quasi ex insidiis agit, quæ Lectorem imperitum facile fugiat, oculis exponerem; ut denique in apricum proferrem ridiculum illud, quod in omnibus quas oppugnat rebus adhibuit. Hæc sunt quæ fecit ante me nemo. Nam ut est Horatius verus Proteus, sæpe formas variando, Interpretes suos sæpe effugit, qui cum ipsum deprehendere nequirent, stupentes fecerunt, quod potuerunt. Affixerunt ei sæpenumero sensum non solum diversum, sed etiam adversum, quemque ipse eo loco refellere voluit. Non quod ego quicquam detractum eis velim, qui ante me Horatio illustrando laborem suum contulerunt: laudo conatus illorum, illi mihi viam aperuerunt. Si qua in re ego illos superavi, omne illud acceptum refero magnis istis ex antiquitate viris, quos majore cum cura, majore certe otio, legi, Homerum dico, Platonem, Aristotelem, aliosque tam Græcos, quam Latinos, quos assidue tero, ut ad eorum gustum reformem meum, eorumque fontibus Ingenii et Judicii mei hortulos irrigem.

Non desunt, scio, his temporibus qui magna illa Nomina risu excipiunt, qui reclamant laudibus, quibus per omnia sæcula celebrati ornatique sunt, quique illos spoliare velint iis coronis, quas tanto suo merito de Tribunalibus adeo augustis reportarunt. At hi, dum nimio efferuntur studio eam devitandi admirationem, cujus mater est ignorantia, imprudentes discedunt ab altera illa, quam Plato nuncupat 'matrem sapientiæ,' quæque prima oculos hominibus aperuit. Minime miror pulchritudinem illam divinam, quæ apud Scriptores longe præstantissimos elucet, istos homines non capere, neque trahere: nempe infirmiores sunt, quam ut oculos tantis splendoribus intentos diu tenere queant: ne dicam facilem esse rem Antiquos contemnere, laboriosam vero intelligere.

Quod ad me attinet, Divinos illos Viros ex animo totus admiror venerorque. Eos mihi semper ob oculos pono, velut Judices venerendos et incorruptos, apud quos libenter fingo reddendam mihi esse scriptorum meorum rationem.

Magna interim ducor Posteritatis reverentia: timidior quam fi-

dentior cogito, quale de operibus meis, si bono suo fato eo pervenire possint, iudicium latura sit. Non ideo tamen minoris aestimo doctos viros, qui hodie vivunt; multi sunt, fateor, qui sæculum nostrum exornant, qui priora potuissent exornare; in quibus tamen ne unum quidem novi, qui non honoret et colat antiquos, cui non idem quod illis sapiat, aut qui eorum præcepta non observet, unde quantum aberraveris, tantum ab ipsa natura et veritate discesseris. Neque verear confirmare, non esse difficilius sine luce aut oculis objecta perspicere, quam solidam laudem adipisci, et ingenium excolere aliis rationibus, quam quas Græci et Romani nobis præscripserunt: sive enim propriis felicis ingenii viribus innixi, sive ab arte et studiis instructi, earum vestigiis succedimus tamen. Qui autem Antiquos damnant, causa non cognita, non abs re erit, eos semel et simul tanto errore liberare, ut ipsis palam fiat, se, dum nimio in hanc ætatem studio transversi rapiuntur, ejus famæ apud posteros gravissimum vulnus imprudentes infligere. Quodnam enim excogitari potest clarius argumentum ad sæculi cujusvis ignorantiam, aut potius barbariem, demonstrandam, quam quod ibi Homerus audiat ineptus, Plato ad fastidium prolixus, Aristoteles parum doctus, Demosthenes et Cicero e trivio Oratorculi, Virgilius Poëta nullis gratiis, nullo ornatu, Horatius denique rudis, humilis, et sine nervis? Barbaræ illæ gentes, quæ Græciam et Italiam populates, tanto furore grassabantur, quid unquam in delendis pulcherrimis vetustatis monumentis tetrius ausi sunt? Quid magis horrendum? Verum spes est non toti sæculo imputatum iri quorundam perversum iudicium, nec Antiquis fraudi fore.

Frustra Imperator ille arma in Homerum, Virgilium, Titum Livium movit: incassum cecidere tanti conatus: bellum absolutissimis operibus indictum quid aliud egit, nisi ad numerum ineptiarum accessit, quo laborat ipsius Historia, cumulationemque ipsi invidiam apud posteros conflavit?

---

* * Advertendus est Lector, nos, Porphyrii admonitu adductos, duo puncta dignoscendis Personis in Satiris a Veteribus adhibita, Recentiorum vero negligentia hactenus omissa, tandem in sedem suam reposuisse; quin et Eclogarum Lemmata tam in Satiris quam in Odis, quo melius instituto nostro convenirent, nova fecisse omnia. *Baxt.* Pro illis duobus punctis nos hoc signum ¶ præposuimus, quoties persona mutatur. *Gesn.*

Q. HORATII FLACCI

SERMONUM

LIBER I.

SATIRA I.

IN AVAROS.

Deridet salse stultam ac perversam rationem avarorum, qui quanquam de sua sorte conqueruntur, nolunt tamen, si optio detur, suam cum aliena permutare: sed aiunt, se labores perferre et opes colligere, ut habeant unde in senectute vivant. At nunquam satis habent; corradunt temere, nec utuntur quæsitis, nec hæredum amorem merentur, atque omnem vitam trahunt miseram, suutque in maximis opibus pauperrimi.

QUI fit, Mæcenas, ut nemo, quam sibi sortem

Quomodo fit, o Mæcenas, ut nullus vivat contentus ea condilione, quam sibi vel

////////

Antiquissimus Bland. Cruquii habet pro titulo: Q. H. F. *Carmen Seculare explicit: incipit Eclogarum liber primus*, majusculis quibusdam characteribus erasis, ita tamen ut aliquo modo legi possent, atque in earum locis depictis aliis, qui lectori rō *Sermonum* exhibent. Tres alii Blandd. et Buslid. *Incipit primus liber Sermonum Horatii*; deinde singula Poëmata inscribuntur *Eclogæ*. Quinque alii codd. ap. Cruq. nullam omnino habent Inscriptionem. 'Notandum quod in nostro cod. semper loco *Satyrarum* scriptum invenerimus *Eclogæ*.' Græv. Hæc Satira prima est hujus libri in Ed. Sanad. præfixa tamen,

NOTÆ

Duobus Satirarum libris Horatius Stoice carpit vitia, callide tamen; atque, ut ait Persius Sat. i. 116. 'Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico Tangit, et admissus circum præcordia ludit, Callidus excusso populum suspendere naso.' Egrege et apposite Seneca, lib. quod in Sapientem

non cadat injuria, 'Ceteri sapientes,' inquit, 'molliter et blande, ut familiares medici ægris corporibus, non qua optimum est, medentur, sed qua licet. Stoici virilem ingressi viam, non ut amena intuentibus videatur, curæ habent, sed ut quamprimum nos eripiant, et in illum editum ver-

Seu Ratio dederit, seu Fors objecerit, illa
 Contentus vivat? laudet diversa sequentes?
 O! fortunati mercatores, gravis annis
 Miles ait, multo jam fractus membra labore. 5
 Contra mercator, navim jactantibus austris,
 Militia est potior: quid enim? concurritur: horæ

consilium dederit, vel fortuna obtulerit: et quisque præferat sectantes diversa instituta? Miles senior, fractis jam artubus labore diuturno, dicit: O felices mercatores! e contrario negotiator, cum Notus exagitat navim, ait: Melius est bellum.

//////////

Præfationis loco, Epistola Libri primi vigesima.—2 Harl. 2. 3. 4. 7. alii et edd. vett. *seu sors*. Omnes codd. Torrentii, Cruquii, Lambini, Harl. 1. 6. Gott. Ald. Lamb. Cruq. Torrent. H. et R. Steph. Benti. Heins. Schrevel. Delph. Cuning. Benti. Sanad. Towers, Francis, Bipont. Heindorf, Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *seu Fors*. Harl. 3. et Vet. Comb. *ulla pro illa*.—3 Harl. 2. 3. *laudat*.—4 ‘Nescio quis conj. in ed. Sandby, *gravis armis*, i. e. quem gravant arma.’ Gesn. Dedi *armis pro annis* ex certissima, opinor, conjectura, ut evitetur tantologia.’ Wakef. Cf. Liv. ix. 19. et Theocr. xvi. 79. ita edidit etiam Sanad. Towers, et Francis.—5 Cuning. *multo fractus jam*.—

NOTÆ

ticem educant, qui adeo extra communem teli jactum surrexit, ut supra fortunam emineat.’ Horatii Satiras commendat Quintil. x. 1. his verbis: ‘Multo est tersior ac purus magis Horatius, et ad notandos hominum mores præcipuus.’ De nomine et origine Satiræ disserui ad Juvenalem, tum in Præfatione, cum Sat. i. vs. 30. ubi admonni non a Satyrorum dicacitate appellatum hoc Carmen, sed a satura lege, vel lance: quod sicut hæc varios fructus contineret Diis agrestibus offerendos, illa vero multa et diversa perferret edicta, ita Satira multiplex argumentum complecteretur, variaque pertractaret. Hancque etymologiam asserunt eruditissimi quique viri. Ad quos, Lector, accedes, reclamante licet Julio Scaligero, Poët. i. 12. Porro ne mirere, quod Sermonum vocem ac titulum, ut in vulgatis plerumque, non inuscripserimus. Vetant graves et

docti; vetat ratio. Sermones sunt tam Satiræ quam Epistolæ: in utrisque scilicet reperitur æque sermo, id est, ‘oratio remissa et finitima quotidianæ locutioni:’ ut definit Cicero ad Heren. iii. n. 23. Quare igitur iste Satiris titulus duntaxat præfigatur?

1 *Qui fit, Mæcenas*] Non abs re tanti literarum Patroni nomen appositum est ad caput singulorum Horatii Operum, Od. Epod. Sat. Epist.

2 *Seu Ratio dederit, seu Fors objecerit*] *Ratio*, consilium, voluntas Deorum, ex qua fieri singula in orbe hoc inferiori, Stoici statuebant.

Fors] Sen fortuna, ad quam referebant omnia Epicurei.

3 *Diversa*] Diversa studia, ac vitæ instituta.

6 *Austris*] i. Od. 3. ‘rabiem Noti.’ Vide et iii. Od. 3. ‘dux inquieti turbidus Adriæ Auster.’

Momento cita mors venit, aut victoria læta.
 Agricolam laudat juris legumque peritus,
 Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat. 10
 Ille datis vadibus qui rure extractus in urbem est,

Enimvero configitur: horæ spatio brevi mors velox accidit, vel felix victoria. Jurisconsultus fortunatos agricolas æstimat, quando consultor januam ejus exherbat ad gallicinium. Is vero qui datis sponsoribus rure deductus est in civitatem, solos præ-

////////

8 *Momento aut cita mors* quatuor codd. Lambini, quod receperunt Glarean. Lamb. Bentr. Wetzel. Heindorf, et Kidd. *aut non agnoscunt* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. omnes Bersmanni, Cruquii Torrentii, et edd. vett. item Delph. Bond. Cruq. Torrent. H. et R. Steph. Heins. Schrevel. Sanad. Cuning. Towers, Francis, Bipont. Wakef. et Comb. 'Metuit Bentleius, ne ominosum et infaustum sit *cita mors*, non præmissa particula disjunctiva. Sed solet in tali re poni pars deterior disjunctionis: et *cita mors* melior tamen hic ponitur lento cruciatu inter spem et metum.' Gesn.—10 *Sub galli cantu* Harl. 7. Exc.

NOTÆ

10 *Sub galli cantum*] Quemque tædet suæ conditionis, dum ejus sentit incommoda: alienam vero laudat, quoniam tum ejus solum commoda intuetur. Sic Jurisperitus agricola se infeliciorem putat, quandocumque importuni adsunt consultores, et summo mane ostia pulsant, somnum et quietem interturbantes, seu cum narrationibus vel interrogationibus sæpe futilibus et insulsis caput obtundunt.

Galli cantum] Vide Plin. x. 21. ubi sic habet: 'Hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit, norunt sidera; et ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum sole eunt cubitum, quartaque castrensi vigilia ad curas laboremque revocant: nec solis ortum incantis patiuntur obrepere, diemque venientem nuntiant cantu.' Cicero de Divin. ii. n. 57. 'Democritus quidem optimis verbis causam explicat, cur ante lucem galli canant. Depulso enim de pectore, et in omne corpus diviso et modificato cibo, cantus edere quiete satiatos: qui quidem silentio noctis, ut ait Ennius, favent

fauces rursus cantu, plansuque premunt alas.' Cæc. Rhodig. xvi. 13. multa de his.

Consultor] Cicero, pro Muræna, sic artem militarem cum Jure Civili, seu belli ducem cum Jurisperito, confert: 'Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas; ille ut eo, quo intendit, mature cum exercitu perveniat. Te gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitat.'

11 *Ille datis vadibus, &c.*] Agricola vero in jus venire coactus, cives in urbe degentes videns non experiri ea quæ sentit incommoda, statim eos judicat beatiores se, suamque detestatur conditionem. *Vades* sunt sponsores, qui pro altero se obligant ejusque suscipiunt causam, ac reos se pro eo præstant, sive caput agatur aut crimen, sive pecunia. Nomen factum *vadibus*, ex eo quod qui eos dederint, vadendi seu discedendi habent potestatem, donec adsit præstitutus ad sistendum se judicio dies. Cic. de Finib. ii. 'Vadem te ad mortem Tyranno dabis pro amico, ut Pythagoreus ille.' Quod fuse explicat Offic. iii. n. 45. 'Damonem et

Solos felices viventes clamat in urbe.

Cetera de genere hoc (adeo sunt multa) loquacem

Delassare valent Fabium: ne te morer, audi

Quo rem deducam. Si quis Deus, En ego, dicat, 15

Jam faciam quod vultis: eris tu, qui modo miles,

Mercator: tu, consultus modo, rusticus: hinc vos,

Vos hinc, mutatis discedite partibus. Eia,

Quid statis? Nolint. Atqui licet esse beatis.

Quid causæ est, merito quin illis Jupiter ambas 20

dicat beatos in civitate degentes. Reliqua ejusmodi tam multa sunt, ut fatigare queant verbosum Fabium. Ne te retardem, audi quo tendam. Si numen aliquod dicat: Ecce ego præstabo modo quod desideratis: tu qui miles eras antea, sies mercator: tu Jurisperitus, jam eris agricola. Vos illinc, vos istinc abite, mutatis vivendi institutis. Eia cur cunctamini? At illi abnuent. Veruntamen conceditur vobis esse fortunatos. Ergo quare Jupiter utrumque maxillam non inflat contra

~~~~~

Sax. Gott. Vet. Comb. et edd. vett. ap. Gesn.—14 *Lassare ut valeant* conj. Bonfin.—19 *Nolunt* Venett. Glarean. R. Steph. et Wetzel. et sic Nic. Hein-
sius ad Ovid. Met. 11. 691. *Nolunt* omnes codd. Lambini, Cruquii, et Tor-
rentii, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. cum edd. Lamb. Cruq. Torrent. Bond. Delph.
Schrevel. Benti. Cuning. Sanad. Baxt. Towers, Francis, Gesn. Zenn. Bipont.
Heindorf. Wakef. Comb. et Kidd. *at quæ licet esse beatis, Quid causæ, &c.*
Markland. Vett. Auctt. p. 258–267. *beatos* in quibusdam vett. Vide ad
1. Sat. 2. 51. Cic. pro Balb. 12. Duker. ad Liv. XLII. 36. et Nic. Heins.

NOTÆ

Pythiam Pythagoreos ferunt hoc ani-
mo inter se fuisse, ut cum eorum al-
teri Dionysius ille Tyrannus Siculus
diem necis destinasset, et is qui mor-
ti addictus esset, paucos sibi dies
commendandorum suorum causa pos-
tulavisset, vas factus sit alter ejus
sistendi, ut si ille non revertisset ad
diem, moriendum esset sibiipsi. Qui
cum ad diem se recepisset, admira-
tus eorum fidem Tyrannus, petivit ut
se in amicitiam tertium adscribe-
rent.’

14 *Fabium*] Quis ille fuerit, haud
plane liquet. Vetus Interpres: ‘Fa-
bius Narbonensis,’ inquit, ‘Equestri
loco natus, Pompeianas partes secu-
tus de secta Stoica nonnunquam cum
Horatio acriter contendit: scripsit
etiam aliquot libros de Philosophia

Stoica.’ Sunt qui clamosum, verbo-
sum, et loquacem caudicem fuisse
dicant eum, quem hic vellicat Poëta.

15 *Si quis Deus, &c.*] Præclaram
huic loco dat lucem Seneca Epist.
xcv. ubi sic scribit: ‘Multa videri
volumus velle, sed nolumus . . . .
sæpe aliud volumus, aliud optamus;
id est a Diis petimus; et verum ne
Diis quidem dicimus. Sed Dii aut
non exaudiant, aut miserentur. Qui
si exaudirent et annuerent, damna
nobis sæpe maxima aut mala quæ mi-
nime vellemus darent.’

18 *Mutatis partibus*] Mutatis vitæ
institutis, conditione, officiis.

20 *Ambas iratus buccas inflat*] Hoc
indignationis et gravis iræ indicium
est et effectus. Tunc enim crebri
concitatiqne spiritus ad os prorum-

Iratus buccas inflet? neque se fore posthac
 Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem?
 Præterea, ne sic, ut qui Jocularia, ridens
 Percurram; (quanquam ridentem dicere verum
 Quid vetat? ut pueris olim dant crustula blandi 25
 Doctores, elementa velint ut discere prima;)
 Sed tamen amoto quæramus scria ludo.
 Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
 Perfidus hic caupo, miles, nautæque per omne
 Audaces mare qui currunt, hac mente laborem 30

illos juste quidem: dicatque, se deinceps tam facilem haud futurum, ut postulatis aurem det? Porro ne joculariter hæc perscribam, sicut qui ridicula proferunt: tametsi quid prohibet jocose veritatem loqui? quemadmodum præceptores assentantes aliquando pueris donant placentas, ut velint excipere prima documenta. At tamen secluso joco seria prosequamur. Is qui humum desudans colit duro vomere, fraudulentus iste caupo, miles, et nautæ cuncta mariu intrepide navigantes, affir-

~~~~~

ad Ovid. Heroid. Epist. xiv. 64.—21 Nonnullæ edd. vett. nec se fore; atque ita Lachman. ad Propert. i. 1. 31.—23 Præterea edidit Sandby ex anonymi conjectura.—25 Quis vetat unus Han. Et pueris ex conj. edidit Sanad.—27 Sed tamen amisso, et S. t. omisso variantes ap. Torrent.—29 Vir quidam doctus ap. Taylor. Jur. Civ. p. 220. et Valart. conj. Perfidus hic cautor, probante Porson. ad Toup. p. 506. et Kidd. qui in textum recepit. Alius quidam conj. Pervigil hic caupo miles. Vid. Markland. Epist. Crit. ad Fr. Hare, Toup. Cnr. Nov. in Snid. p. 295. ed. Lips. Schrader. Emend. p. 65. H. de Bosch. Præf. ad Carm. Lat. p. 23. Valck. ad N. F. 410.

NOTÆ

punt, buccasque distendunt; atque animi motum, sanguinisque fervorem exprimunt cum verba concitiora, tum color tumorque buccarum, tum oculorum denique ignitus ardor, et quasi fulgetra. Noster ad Pisones, 'tumido delitigat ore,' ait eodem sensu. Sic et Græci loquuntur. Demosthenes de Æschine, 'ambulât clamitans se affectum contumelia,... buccas inflans, τὰς γυῖθους φυσῶν.'

24 Ridentem dicere verum] Postea Sat. x. 'Ridiculum acri Fortius et melius magnas plerumque secat res.'

25 Crustula] Fiebant e farina, lacte, caseo, oleo, melle, &c. Quæ placentæ, bellaria, dulciaria dantur pueris interdum, quibus invitentur ad capiendam sponte disciplinam, ac

libentius animum ad discenda prima literarum elementa applicandum. Plato de Republ. vii. vetat pueros vi adigi ad disciplinas, vult autem quasi ludendo invitari; tum quia sic apparet, ad quod disciplinæ genus quisque sit aptus, tum quod nulla disciplina cum vi conjuncta stabilis in animo permaneat.

28 Ille gravem duro, &c.] In avaritiam deinceps pugnat.

29 Perfidus hic caupo] Perfidus, seu quod vinum aqua mixtum venderent tanquam merum, purum, putum; seu quod iniquis mensuris uterentur. Hinc Ædiles, inter alia sua officia, in has animadvertere debebant. Pers. Sat. i. 130. 'Frægeit heminas Arretî Ædilis iniquas.'

Sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
 Aiunt, cum sibi sint congesta cibaria : sicut
 Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris
 Ore trahit, quodcumque potest, atque addit acervo,
 Quem struit; haud ignara ac non incauta futuri : 35
 Quæ, simul inversum contristat Aquarius annum,
 Non usquam prorepat, et illis utitur ante
 Quæsitis sapiens; cum te neque fervidus æstus

*mant universi, eo se consilio labores exantlare, ut in senectute quietem securam cape-
 essant, postquam sibi alimenta comparaverint : non secus ac exigua formica (nam
 præbet exemplum) ingenti labore defert ore quicquid potest, et adjungit cumulo
 quem aggerit, præscia et provida futura hyemis. Veruntamen illa, statim utque
 annum abeuntem vexat Aquarius, non amplius foras egreditur, tisque prudens victi-
 tat quæ prius accumulavit : te vero nec ardens æstus, nec hyems, ignis, mare, fer-*

.....

et Gentleman's Mag. Oct. 1805. p. 921.—33 *Parvula* codd. Brandd. Cruquii.
 —35 Unns Han. unus item Bersmanni, aut non incauta.—38 *Quæsitis* putiens
 unus Han. Gott. Exc. Sax. Harl. 3. 4. 6. plures et meliores Torrentii, edd.
 vett. Ald. R. Steph. Marcil. Douza, Bond. Schrevel. et Dunster. *Quæsitis*

NOTÆ

33 *Nam exemplo est*] Sapiens Prov.
 vi. 6. 'Vade ad formicam, o piger,
 et considera vias ejus, et discite sapi-
 entiam.'

Magni formica laboris] Phocylides
 in Carmine Admonitorio, φῶλον δ' in-
 quit, ὀλίγον τελέθει πολύμοχθον. *For-
 mica gens exigua, sed valde laboriosa
 est.* Ibid. describuntur formicæ la-
 bores; ut et Virgil. Georgic. i. 186.
 et 380. item Æneid. iv. 402. Plin. ii.
 30. &c.

34 *Ore trahit, quodcumque potest*] Plin.
 mox cit. 'Si quis compareret
 onera corporibus earum (formicarum),
 fateatur nullis portione vires esse
 majores. Gerunt ea morsu : majora
 aversæ postremis pedibus moluntur,
 humeris obnixæ. Et iis Reip. ratio,
 memoria, cura. Semina arrosa con-
 dunt, ne rursus in fruges exeant e
 terra. Majora ad introitum (caver-
 næ) dividunt. Madefacta imbre pro-
 ferunt atque siccant. Operantur et
 noctu plena luna. Eadem interlunio

cessant. Jam in opere qui labor,
 quæ sedulitas?' &c.

36 *Quæ, simul inversum, &c.*] Poëta
 ipso formicarum exemplo utitur ad-
 versus avarum, cujus insatiabilis pec-
 unia fames est. Atqui formica,
 inquit, quiescit aliquando, cessatque
 laborare et congerere, utiturque sa-
 piens ac victitat congestis. At tibi
 laborandi et quæstum faciendi nullus
 est finis.

Contristat Aquarius annum] Cum
 hyems advenerit, et cum mense Ja-
 nuario fere medio Aquarius tristem
 facit annum, tum vero formica non
 prodit foras, manet in sua cavernula,
 ibique vescitur quæsitis æstate ciba-
 riis.

Aquarius] Unum e duodecim signis
 zodiaci, quod sol ingreditur xvii.
 Kal. Febr. Virgil. Georg. iii. 303.
 'cum frigidus olim Jam cadit, ex-
 tremoque irrorat Aquarius anno.'

38 *Neque fervidus æstus Dimoveat
 lucto*] Juvenal. Sat. xiv. 135. 'Sed

Dimoveat lucro, neque hyems, ignis, mare, ferrum;
 Nil obstat tibi, dum ne sit te ditior alter. 40
 Quid juvat immensum te argenti pondus et auri
 Furtim defossa timidum deponere terra?
 ¶ Quod, si comminuas, vilem redigatur ad assem.
 ¶ At ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?
 Millia frumenti tua triverit area centum, 45
 Non tuus hoc capiet venter plus quam meus: ut, si

rum, a quæstu deterret. Nihil te remoratur. Modo ut alius nemo te locupletior existat. Quid vero prodest tibi ingentem auri vel argenti summam humo clam egesta occultare, non sine metu? Respondes: At si detrahatur quidpiam, redigetur acervus ad parvum assem. Repono ego: Atqui nisi illud agitur, quid præclari habet cumulus congestus? Etsi area tua contriverit centies mille tritici modios, non propterea venter tuus plus devorabit quam meus: sicut si servorum unus tu sac-

sapiens Harl. 1. 2. 7. omnes Cruquiani, tres Torrent. aliquot Lambini, Bentleii Leid. Græv. et Regin. codex ap. Bos. Anim. p. 56. cum edd. prima omnium Zarot. H. Steph. Lamb. Cruq. Delph. Bentr. Cuning. Sanad. Baxt. Gesn. Zeun. Towers, Francis, Bipont. Heindorf, Wetzcl. Wakef. Comb. et Kidd. Vid. Gronov. ad Senec. Thyest. 470. Q. *potieris*, v. *potiens* Florent. 1482. Venet. 1486. et Locher.—39 *Dimoveat* omnes codd. Cruquii præter unum, et ita edd. Lamb. Cruq. Torrent. Heius. R. Steph. Schrevel. Bond. Delph. Dunster, Bentr. Sanad. Towers, Francis, Heindorf, Wetzcl. Wakef. et Kidd. *Dimoveat* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Mart. Cruquii, et edd. vett. cum Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. et Comb. *nec hiems* Bentr. Sanad. Heindorf, Towers, et Kidd.—43 *At nisi comminuas* Harl. 3. *Nam si comminuas* unus Han. *in assem* codex Bersmanni.—45 *Millia* codd. Cruquii.—46 *Non tuus hinc capiet* ed. Glarean. ap. Zeun. ‘Editiones quidem veteres plus quam meus in

NOTÆ

quo divitias hæc per tormenta coactas? Cum furor haud dubius, cum sit manifesta phrenesis, Ut locuples moriaris, egenti vivere fato? Interea pleno cum turget sacculus ore, Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit: Et minus hanc optat qui non habet.’ Theognis, Πλούτου δ’, inquit, οὐδὲν τέρμα, κ. τ. λ. Χρήματα τοῖς θνητοῖς γίγνεται ἀφροσύνη. *Divitiarum nullus finis est hominibus: Qui plurimas habent, duplo eas augere conantur. Quis saturaverit eos omnes? Opes quidem mortalibus sunt amentia.*

43 *Quod, si comminuas, &c.]* Jam per multiplicem prolepsin diluit ac discutit varios prætextus, quibus so-

lent avari sordes suas obvelare. At si de acervo detraham aliquid interdum ac sæpe, inquit ille avarus, brevi ad unum assem acervus redigatur: ego vero mox egestate conflictabor.

44 *At ni id fit, &c.]* Respondet Poëta: At nisi utaris pecunia tua, quid ex ea pulchri facies? Quid erit absconditum aurum et argentum? II. Od. 2. 1. ‘Nullus argento color est avaris Abdito terris, inimice lammæ Crispe Sallusti, nisi temperato Splendeat usn.’

45 *Millia frumenti, &c.]* Etsi agri tibi reddant frumenti modiorum centena millia, non ideo plus devorabis quam ego qui pauca possideo.

Reticulum panis venales inter onusto
 Forte vehas humero, nihilo plus accipias quam
 Qui nil portarit. Vel dic, quid referat intra
 Naturæ fines viventi, jugera centum an 50
 Mille aret. ¶ At suave est ex magno tollere acervo.
 ¶ Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
 Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
 Ut, tibi si sit opus liquidi non amplius urna,
 Vel cyatho, et dicas; Magno de flumine mallem, 55

culum panis onerato humero fortasse deferat, nihil tamen amplius accipies quam qui nihil gestuverit. Aut loquere, quid prosit victitanti intra naturæ limites, utrum jugera centena colat, an millena. Verum, inquires, jucundum est sumere ex ingenti cumulo. Immo, si tantundem relinquas nobis accipiendum e modico, quare tua horrea præferas vasculis nostris? perinde ac si egeas aquæ urna vel cyatho duntaxat, dicasque: Mallem tantundem haurire magno de fluvio, quam de isto fonte parvulo.

////////

sequentes propagarunt: idque silentio transmiserunt interpretes omnes; excepto Bersmanno, qui ex duobus suis *plus ac meus* protulit. Ego vero in Græviano, Reginensi, et octo præterea aliis eandem lectionem reperi, *quam* autem in duobus tantum, eisque notæ sequioris: ut inde de aliorum codicibus conjecturam capere possis. Revocanda igitur membranarum scriptura: *plus ac meus.* Bentr. *plus quam meus* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et edd. ante Bentr. item Dunster, Baxt. Gesn. Zenn. Wetzel. et Bipont. *plusquam meus* Comb. *plus ac meus* habet etiam Harl. 1. et sic Sanad. Towers, Francis, Heindorf. Wakef. et Kidd.—47 Optimi codd. Torrentii, *inter honesto*.—48 Codex Bersmanni, *plus accipies*.—53 *Cur tua plus laudat* Harl. 2. 7.—55 ‘Mallem abesse particula *et*, ut in duobus manuscriptis,’ Torrent. Etiam mallem de loco movere veriti sunt Interpretes, quia in prioribus editionibus obtinuerat. Solus Lambinus in quinque suis *malim* se invenisse memorat; ceteri tacent.

NOTÆ

47 *Reticulum panis*] Sacculum e reticulo, quo panis ferebatur. S. August. de Civ. Dei xviii. 18. ‘Annona retica dicitur,’ inquit, ‘quoniam ad retia deportatur.’

Venales inter] Inter venalitios servos, venum expositos.

49 *Intra Naturæ fines viventi*] Senec. Epist. xvi. ‘Si ad naturam vires, nunquam eris pauper: si ad opinioniones, nunquam eris dives.’

50 *Jugera*] Jugerum agri pedes 240. in longum, 120. in latum, continet: sive, quantum uno boum iugo arari uno die potest. Isidor.

Centum an mille aret] Aurel. Vic-

tor. de Manio Curio Dentato sic refert: ‘Quaterna dena agri jugera viritim populo divisit: sibi deinde totidem constituit, dicens neminem esse debere civem, cui non tantum sufficeret.’

51 *At suave est ex magno*] Hæc dicit avarus contra.

52 *Dum ex parvo nobis*] Avarum Poëta refutat.

53 *Cumeris*] Vasis fictilibus, vimineis, sparteis, palmeis, in quibus tenuiores frumentum suum modicum condebant: at divites in granariis seu horreis. Festus.

Quam ex hoc fonticulo tantundem sumere. Eo fit,
 Plenior ut si quos delectet copia justo,
 Cum ripa simul avulsos ferat Aufidus acer :
 At qui tantuli eget quanto est opus, is neque limo
 Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in undis. 60
 At bona pars hominum decepta cupidine falso,
 Nil satis est, inquit ; quia tanti, quantum habeas, sis.
 Quid facias illi ? jubeas miserum esse libenter

*Hinc vero fit, ut si qui requirant nimiam abundantiam, hos cum ripa abreptos aufe-
 rat Aufidus vehemens. Qui autem tantum desiderat, quantum necesse est, ille nec
 captat aquam cæno turbidam, nec vitam in fluctibus perdit. Sed magna pars mor-
 talium fallaci cupiditate illusa ait : Nihil sufficit, quoniam tanti aestimabere quan-
 tum possidebis. Quid huic agas? sine illum esse infelicem, quandoquidem id sponte*

*****

At idem exhibet melior majorque pars nostrorum, Grævianus, Leidensis, Colbertinus, Galei, Battellianus, alique, et a prima manu Reginensis. Lege igitur, *de flumine malim.* Bentr. Ita Sanad. Towers, Francis, Heindorf. Wetzel. Wakef. et Kidd.—57 Unus Bersmanni, si quos delectat. Omnes codd. Lambini, Cruquii, Torrentii, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. al. *copia justo.* Turnebus *copia cornu* se in antiquis membranis reperisse testatur ; quod neque Lambino prorsus displicet : displicet tamen Torrentio.—58 Optimus codex Torrentii, *Cum simul avulsis ripa.* Harl. 2. *Cum simul avulsos ripa.*—59 *At qui tantulo* Harl. 4. 6. 7. Exc. Sax. Gott. unus Bersmanni, unus item Lambini, Zarot. et aliæ edd. vet. *At qui tantuli* Harl. 1. 2. 3. Bentleii meliores, Græv. Regin. a m. pr. et alii, omnes Cruquii, nonnulli Torrentii, et aliorum Venett. 1477. 1478. 1479. Locher. et edd. recentt. *quantum est opus* nonnulli Lambini, quod receperunt Bentr. Sanad. Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd. *quanto est opus* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Græv. Regin. al. et edd. vet.—60 Codex unus Bersmanni, et Harl. 4. 6. *nec vitam*, quod receperunt Bentr. Sanad. et Kidd. *amittet* unus Bersmanni.—61 Tres codd. Bersmanni, *Ut bona pars.*—63 Cuning. *tanti quia.*—63 Bentr. ex conj. Cuninghami, *miseram.* Torrentius, ex edd. quibusdam vet. distinguit post *esse* ; enique secuti Dunster, Baxt. Bipont. Sanad. Heindorf, et Francis : alii vero post *libenter.* ‘At ego sustuli distinctionem, ut integrum certe relinquam lectori, quo velit illud *libenter* referre : equidem ad *miserum esse*, ut sit oxymorum.’ Gesn.—

NOTÆ

58 *Cum ripa simul avulsos ferat Aufidus*] Qui plus divitiarum appetunt, quam par est, sæpe rerum copia illos perdit : sicut qui vult aquam haurire ex ingenti flumine, non raro demergitur ac perit.

Aufidus] Apuliæ fluvius, pro quolibet alio rapido flumine. De eo III. Od. 30. ubi, ‘violens Aufidus.’

59 *Neque limo Turbatam haurit aquam*] Plus limi trahunt majores flu-

vii : contra fonticulus limpidam habet aquam. Indicat Horatius per similitudinem eos, qui opes magnas avidè quærunt, multis turbari curis, et nonnunquam obrui et absuniri.

61 *Cupidine fulso*] Cupiditas imagine recti et justi fallit. Nimium honeste vivendum, famæ consulendum, &c. Ergo docet opes accumulare ad sumtus necessario faciendos.

Quatenus id facit; ut quidam memoratur Athenis
 Sordidus ac dives, populi contemnere voces 65
 Sic solitus: Populus me sibilat; at mihi plaudo
 Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca.
 Tantalus a labris sitiens fugientia captat
 Flumina: quid rides? mutato nomine, de te
 Fabula narratur: congestis undique saccis 70
 Indormis inhians, et tanquam parcere sacris
 Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
 Nescis quo valeat nummus? quem præbeat usum?

agit. Ita quidam narratur Athenis extitisse avarus et opulentus, verba quidem plebis aspernari suetus hoc modo: Plebs me sibilat: ego vero mihi in domo applaudo, quoties nummos in arca conspicio. Tantalus sitiundus appetit fluvios a labiis recedentes. Cur rides? De te, nomine solum mutato, fabula commemoratur. Dormis avidus super sacculos undequaque accumulatos: et cogeris abstinere velut a rebus sacris, vel delectari quasi tabulis pictis. An ignoras ad quid pecunia utilis sit

////////

64 *Quatinus* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Bland. 1. 2. 3. 4. Mart. et Tons. et nonnullæ edd. vett.—68 *Tantalus ab labris* Cuning. Sanad. Towers.—72 *Quidam* codd. ap. Lamb. habent, et *pictis*; alii, ac *pictis*.—73 *Nescis quid*, unus Han. Gott. et unus Bland. item Ald. Venet. et Glarean. *Nescis quo* tres Blandd. Tons. Buslid. et Div. ap. Cruq. Vat. 2. Faërn. Tornes. Nicot. et Russard. Lambini, omnes Torrentii et Bentleii, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Lamb. Cruq. Torrent. R. et H. Steph. Heins. Bond. Schrevel. Delph. Dnnster, Baxt. Bentr. Cuning. Sanad. Towers, Francis, et recentt.—

NOTÆ

64 *Ut quidam memoratur Athenis*] Quis ille, ignoratur. Timonem quendam misanthropum perperam hic intelligunt Interpretes plerique. Divitem ac sordidum hominem exhibet Horatius: Timon ille contra avaritiæ fuit hostis, aiebatque sapienter: 'Insatiabilem cupiditatem atque ambitionem esse omnium malorum elementa:' apud Stobæum. De eo Diogenes Laërtius et Lucianus.

66 *Populus me sibilat, &c.*] Solebat populus plausu et acclamationibus excipere viros insignes de Rep. bene meritos, sibi gratiosos, cum theatrum ad spectacula ingrederentur: at homines sibi infensos et invidiosos sibilis prosequabatur. Cic. in Piso-

nem: 'Da te populo, committe ludis, sibilum metuis.' Ad Attic. II. Epist. 18. 'Fufium clamoribus, convitiis, et sibilis consecantur.'

68 *Tantalus a labris, &c.*] Egregiam aposiopesin observa, Lector; qua Poëta longiusculam, ut videtur, narrationem exorditur, statimque abrumpit, atque avaro, 'quid rides?' De Tantalo, vide Not. I. Od. 28. et II. Od. 13. Belle Petronius: 'Nec bibit inter aquas, nec poma patentia carpit Tantalus infelix, quem sua fata premunt. Divitis hæc magni facies erit, omnia late Qui tenet, et sicco concoquit ore fanem.'

72 *Pictis gaudere tabellis*] Intuendo tantum, nunquam utendo.

Panis ematur, olus, vini sextarius: adde,
 Queis humana sibi doleat natura negatis. 75
 An vigilare metu exanimem, noctesque diesque
 Formidare malos fires, incendia, servos,
 Ne te compilent fugientes, hoc juvat? horum
 Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
 At si condoluit tentatum frigore corpus, 80
 Aut alius casus lecto te affixit; habes qui
 Assideat, fomenta paret, medicum roget ut te
 Suscitet ac reddat natis carisque propinquis?
 Non uxor saluum te vult, non filius; omnes
 Vicini oderunt, noti, pueri atque puellæ. 85

ac necessaria? Ematur panis, olera, vini sextarius: adjunge illa quibus non concessis ægre se habeat natura humana. Verum an expedit vigilare parvum, et diebus ac noctibus timere improbos prædones, incendia, servos, ne te deprædentur ac fugam arripiant? Ego certe ejusmodi bonis carere semper exoptaverim. Dices vero: At si re corpus gelu vexatum ægrotet, aliudve morbi genus affligat te cubili, præsto est qui adsit, medicamenta suministret, medicum præcet ut te sanum præstet ac restituat liberis et dilectis cognatis. Erras, inquam ego. Non conjux, non filius, te incolu- mem cupit: te aversantur vicini cuncti, familiares, pueri et puellæ. Scilicet

74 Duo codd. antiquissimi ap. Torrent. *holus*.—76 *Invigilare metu* unus Bersmanni. *exanimam* Cuning.—79 Gott. duo Bersmanni, et Zarot. *optarem*.—81 Cruquii Blandd. 1. 2. 3. 4. Div. Sil. et Mart. omnes Lambini, Gott. Exc. Sax. H. Steph. et aliæ quædam vet. edd. *affixit*. Unus Han. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Tons. Cruquii Zarot. Mediol. 1477. 1503. Venett. 1477. 1478. 1479. 1492. Florent. 1482. Locher. Ald. R. Steph. et recentt. *affixit*. Nic. Heinsius ad Ovid. Heroid. Epist. xx. 134. legit, *te lecto affixit*.—83 *Suscitet ac natis reddat* Harl. 1. 2. tres Blandd. Cruquii, unus Pulmanni, Bentleii Græv. Zulich. Magdal. et Franek. item edd. Benth. Cuning. Sanad. Towers, Francis, Heindorf, Wetzel. Wakef. et Kidd. *Suscitet ac reddat natis* Harl. 3. 4. 6. 7.

NOTÆ

74 *Vini sextarius*] Sexta congii pars, continens cyathos duodecim.

76 *An vigilare metu exanimem, &c.*] Urget Poëta, ostenditque gravia divitiarum incommoda. Juvenal. Sat. xiv. 303. 'Tantis parta malis, cura majore metuque Servantur. Misera est magni custodia census.'

80 *At si condoluit, &c.*] Objicit avarus necessitatem pecuniæ. Juvenal. mox cit. vs. 156. 'Scilicet et morbis et debilitate carebis, Et luctum et curam effugies,' &c.

84 *Non uxor saluum te vult, &c.*] Red-arguit Poëta: Immo vero cum speras, opes intactas servando, subsidia tibi comparare, omnium odium incurris: iis ipsis intolerabilis es, quibus maxime carus esse debueras. Nec mirum, quippe unam pecuniam amas, cetera aspernaris; qua ratione velis a quoquam diligere? Huc facit versiculus ille: Ὀδυνὸν ἂν, εἴ με πάντες εὖχονται θανεῖν. *Mori velim, si me omnes exoptent mortuum.*

Miraris, cum tu argento post omnia ponas,
 Si nemo præstet quem non merearis amorem?
 An, si cognatos, nullo natura labore
 Quos tibi dat, retinere velis servareque amicos;
 Infelix operam perdas; ut si quis asellum 90
 In campo doceat parentem currere frænis?
 Denique sit finis quærendi; quoque habeas plus,
 Pauperiem metuas minus; et finire laborem
 Incipias, parto quod avebas; ne facias quod
 Ummidius quidam (non longa est fabula) dives 95

quando pecuniæ tu posthabes universa, an miraris quod nullus exhibeat amorem, quem nequaquam mereris? Quin immo si cupias addictos semper habere eos quos tibi propinquos natura donat absque ullo labore, miser sane operam perdas; non secus ac si quispiam doceat asinum habenis regi, et per campum decurrere. Tandem sit modus acquirendi: et quandoquidem plusculum possides, paulo minus deinceps time egestatem: atque incipe aliquando finire laborem, comparatis facultatibus, quas petebas. Ne vero idem agas quod Ummidius quidam, (haud prolixa est

////////

ceteri et vulgg.—88 *At si* Harl. 1. 2. 4. 6. 7. nonnulli ap. Torrent. duo Blandd. et ceteri codd. Cruquii, Mediol. Venett. Zarot. Ald. R. Steph. Fabric. Rutgers, &c. *An si* duo Blandd. Cruquii, quatuor Pulmanni, Torrentii aliquot, unus Han. Gott. et Bentleii Leid. pro v. l. item edd. Glarean. Venet. 1544. Bentl. Cuming. Sanad. et recentt. *Atqui* Baxt. et Sandby. *An sic cognatos* Wakef. in Obs. edidit vero *At si*.—89 Wakef. ibid. ponit interrogandi notam post *amicos*, et mox colon post *frænis*; sed totam sententiam sine interrogatione edidit.—90 Codex unus Bland. Cruquii *perdes*, et sic Wakef. in Obs. Mart. Cruquii *perdis*; ceteri omnes *perdas*.—91 Harl. 1. 2. unus Bersmanni Venet. ap. Zeun. Glarean. R. Steph. et Ald. *In campum*.—92 Gott. unus Han. quatuor Bersmanni, omnes fere Lambini, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Vet. Comb. Venet. 1478. Glarean. Lamb. Torrent. Bentl. R. Steph. Bond. Schrevel. Dunster, Delph. Sanad. Towers, et Kidd. *cumque habeas plus*; Cruquii codd. omnes, aliquot Lambini, et edd. quædam vett. item Lamb. in ed. pr. Muret. Cruq. Baxt. Gesn. Zeun. Francis. Bipont. Heindorf, Wetzel. Wakef. et Comb. *quoque h. plus*.—94 Quatuor codd. Bersmanni, Venet. ap. Zeun. Glarean. Lamb. R. Steph. Bond. Schrevel. Delph. et Dunster. *nec facias*. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. omnes Bentleii, Cruquii, et Torrentii, cum edd. recentt. *ne facias*; et ita legit Charisius lib. II. p. 202.—95 *Umidius, Humidius, Fufidius, Numidius*, variantes ap. Cruq. *Uridius, Ubidius, Vividius, Vinidius, Vimidius* var. ap. Lamb. 'Legendum censeo *Humidius*; nam et Lambinus probavit *Umidius*, quæ optima codicum lectio: erat etiam et gens 'Umidia,' ut ostendit Dacerius. Pro *Humidius quidam* Bentleius satis ridicule rescripsit *Ummidius qui tum*.' Baxt. 'Ummidia' gens vel 'Umidia' satis hodie stabili-

NOTE

90 *Ut si quis asellum, &c.*] Adagium est, de eo qui operam inanem sumit ac molitur.

95 *Ummidius* [*Vinidius*] Legunt alii, *Numidius*; alii, *Unidius*, &c. perinde est.

Ut metiretur nummos; ita sordidus, ut se
Non unquam servo melius vestiret; ad usque
Supremum tempus, ne se penuria victus
Opprimeret, metuebat. At hunc liberta securi
Divisit medium, fortissima Tyndaridarum. 100
¶ Quid mi igitur suades? ut vivam Nævius? aut sic
Ut Nomentanus? ¶ Pergis pugnantia secum
Frontibus adversis componere? non ego, avarum
Cum veto te fieri, vappam jubeo ac nebulonem.

narratio, tam opulentus, ut pecuniam metiretur; tam parvus, ut nunquam se vestiret melius servo. Is ad ultimum vitæ finem reformidabat ne periret inopia ciborum. At illum securi discidit medium liberta Tyndaridarum fortissima. Quid ergo mihi suades? inquit: vivamne sicut Menius, aut Nomentanus? Respondeo: Continuo res oppositas conjungis adversis frontibus. Quando te avarum esse prohibeo, non te volo esse nequam et perditum. Est aliquod discrimen inter Tanaim

ta ex Varro. R. R. III. 3. 9. et nummis apud Spanh. tom. II. p. 7. Lectio Bentleiana *Ummidius*, qui tam placuit ipsi Cuningamo et Sanadono. Certe ingeniosa est et commoda, et modesta, licet non necessaria. Gesn. Unus Han. non longe est.—100 *Divisit medium*, ut var. lect. ap. Kidd. *Tyndaridarum* conj. Cuning.—101 'Cum Nævius sit omnium Codicum, frustra sunt qui ex conjectura reponunt *Mænius*, qui non erat hujus sæculi. Vet. Schol. corrupte *Mænius*: erant hi duo diversi in luxuria. Bentleius stat pro *Mænius*, levi de causa, vel nulla omnino.' Buxt. 'Mænius Glarean. sed *Mænius Venet.* Lamb. et Bentl. quod comprobatur loco i. Epist. 15. 26.' Zeun. Bentleii Reg. Soc. Leid. et Trinit. ac sic.—104 Harl. 4. 6. 7. aut *nebulonem*.—105 *Ta-*

NOTÆ

96 *Metiretur nummos*] Scilicet numerare foret longius prope innumerabiles. Petron. 'Fortunata (uxor Trimalcionis) quæ nummos modio metitur.' Suidas. μεδῖμνον τ' ἀργύριον ἀπομετρεῖν.

100 *Fortissima Tyndaridarum*] Velut altera Clytæmnestra Tyndari filia, quæ Agamemnonem interfecit ab Ægysto mæcho adjuncta. Juvenal. Sat. vi. 656. 'Tyndaris illa bipennem Insulam et fatuam dextra lævaque tenebat.' Forte etiam libertæ illi nomen erat Tyndaris: luditque Poëta et alludit ad Tyndaridas virorum interfectrices.

101 *Ut vivam Nævius?* [*Mænius*] aut sic *Ut Nomentanus*] Uterque ille bono-

rum decoctor. Male quidam legunt *Nævius*. Hic enim avarus fuit, de quo II. Sat. 2. At de Mænio, paternæ maternæque hæreditatis dilapidatore, iterum postea i. Epist. 15. *Nomentanus* a Nomento oppido cognominatus, prænomine Lucius, nomine Cassius, famosus luxuria extitit.

102 *Pergis pugnantia, &c.*] In extrema ruis, cum eligendum sit amplectendumque medium, in quo virtus quæque consistit. Nec avarum te volo, nec prodigum.

104 *Vappam*] Nequam, et similem corrupto vino, quod jam bonitatem perdidit. Plin. XIV. 20. 'Vitiumque musto, quibusdam in locis, iterum sponte fervere: qua calamitate de-

Est inter Tanaim quiddam socerumque Viselli. 105
 Est modus in rebus; sunt certi denique fines,
 Quos ultra citraque nequit consistere rectum.
 Illuc, unde abii, redeo; nemon' ut avarus
 Se probet? at potius laudet diversa sequentes?
 Quodque aliena capella gerat distentius uber, 110
 Tabescat? neque se majori pauperiorum
 Turbæ comparet? hunc atque hunc superare laboret?
 Sic festinanti semper locupletior obstat:

et socerum Viselli. Est mediocritas in rebus: adeoque sunt certi limites, ultra vel citra quos rectum stare non potest. Revertor illuc unde digressus fui. Ergone nullus, perinde ac avarus, se approbabit? et quisque laudabit sectantes diversa instituta? et invidium contabescat, quod capra alterius ferat ubera pleniora? nec se conferat majori numero pauperiorum? illum atque istum supergredi conetur? Profecto sic properanti semper impedimento erit ditior aliquis: quemadmodum quando

~~~~~

nain Bentl. Sanad. Towers, Cuning. Heindorf, Wetzel, et Kidd. quidam Bentl. in ed. pr. Cantab. 1711. Biselli Baxt. ex nonnullis codd. Lambini, et Proverb. Διήνεγκε τί Ταναΐς καὶ Βισέλλου ἑκυρός.—108 Duo Blandd. Div. Tonsan. Mart. Bnslid. et Nan. Cruquii, veteres ap. Torrent. Harl. 6. et edd. quædam vett. nemo ut avarus; quod recepit Baxt. enimque secuti Gesn. Bipont. et Comb. nemon' vero tertius Bland. Harl. 1. 2. 3. 4. 7. ceteri et edd. recentt. quartus et antiquiss. Bland. qui nemo ut avarus.—109 Nonnulli codd. et edd. vett. ac potius; Div. Cruquii a m. sec. qui potius.—111 Codex Turnebi, neque se meliori.—113 Codex Tonsanns ap. Cruq. locu-

NOTÆ

perit sapor; vappæque accipit nomen, probrosum etiam homini, cum degeneraverit animus.' S. Chrysost. Οἶνου μὲν ἄρετῆς βλάβη τὸ παρατραπήναι, καὶ εἰς ὀξύνην μεταπεσεῖν. Latini, vinum vappescens. Gall. *du vin qui se tourne*.

Nebulonem] Nebulo levis instar nebulae, qui nullo consilio, nulla ratione ducitur. Vel qui non pluris aestimandus quam nebula. Quidam deducunt a 'ne' et 'obnlo,' quasi nec obnlo dignus. Non. Marcell. 'Nebulones et tenebriones dicuntur qui mendaciis et astutiis suis nebulam quandam et tenebras objiiciunt.'

105 *Tanaim*] Libertum Mæcenatis, spadonem.

Socerum Viselli] Herniosum. In-

ter utrumque est ille cui integra sunt corporis membra, nihil vero superfluum.

108 *Nemon' ut avarus Se probet*] Nemone contentus erit sua conditione, et alienam landabit quisque, sicut avarus satis opum se habere nunquam putat, aliosque se beatiores ac ditiores semper existimat?

111 *Neque se majori pauperiorum Turbæ comparet*] Hinc mali origo. Plures se pauperiores non considerat avarus: at unum aut alterum opulentiores forte ob oculos semper habet, eosque superare satagit.

113 *Sic festinanti semper locupletior obstat*] Qui sic affectus est, ut velit opibus omnes vincere, huic semper videbitur aliquis esse locupletior ac

Ut cum carceribus missos rapit ungula currus,
 Instat equis auriga suos vincentibus, illum 115
 Præteritum temnens extremos inter euntem.
 Inde fit, ut raro, qui se vixisse beatum
 Dicat, et exacto contentus tempore vitæ
 Cedat, uti conviva satur, reperire queamus.
 Jam satis est: ne me Crispini scrinia lippi 120

ungula abripit currus repagulis emissos, auriga conatur assequi equos, qui prævertunt suos, spernens eum quem præcurrit inter ultimos euntem. Hinc fit ut raro possimus invenire hominem qui se dicat beatum vixisse, quique emenso vitæ spatio decedat contentus, ut conviva satiatus. At jam sufficit: nec ullum ultra verbum

pletior obstat; et sic conj. H. Steph.—115 Harl. 3. 4. tres Bersmanni, nonnullæ edd. antiq. et Vet. Comb. suis.—117 Unde fit unus Bersmanni.—118 Harl. 1. Blandd. 1. 2. 3. 4. Sil. Tons. Mart. Bnslid. et Nan. Cruquii, Gott. et duo Torrentii, cum edd. Cruq. Cuning. Bendl. Sanad. Dunster, Francis, Towers, Heindorf, Wakef. et Kidd.—120 'Mirandum unde Benteleio in mentem venerit lippum esse reponendum pro lippi, quo Horatius se ipsum, non Crispi-

NOTÆ

felicior: is invidia et cupiditate contabescet; nam ejus oculis ac judicio, ut ait Ovidius, Art. 1. 349. 'Fertilior seges est alieno semper in agro; Vicinumque pecus grandius uber habet.'

114 *Ut cum carceribus, &c.*] Similitudine illustrat quod dixit. Qui quadrigarum cursu in stadio certat, non respicit unquam posteriores, sed despicit; at priores aspicit, ac nititur assequi et antevertere.

Carceribus] Hi quasi *arcres* dicuntur, quia ibi arcuntur equi certo repagulo, ne currant, antequam magistratus signum dederit. Servius ex Varrone. Hic de Ling. Lat. lib. iv. sic scribit: 'Circus dictus, quod circum spectaculis ædificatus, ubi Indi fiunt; et quod ibi circum metas fertur pompa, et equi currunt.... In circo primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres.' Vide 1. Od. 1. ubi, de 'curriculo,' 'pulvere Olympico,' 'metaque fervidis evitata rotis.'

Ungula] Pro equo ungulas habente. Synecdoch.

Currus] Bigas, quadrigas.

118 *Exacto contentus tempore vitæ*] Senec. ad Lucil. Epist. xv. hunc locum videtur interpretari voluisse; ubi, 'itaque quam multa sis consecutus, recordare. Cum aspexeris quot te antecendant, cogita quot sequantur. Si vis gratus esse adversus Deos, et adversus vitam tuam, cogita quam multos antecesseris.'

119 *Cedat, uti conviva satur*] Desumpta sententia e Lucretio lib. iii. 946. 'Quid tibi tantopere est, mortalis, quod nimis ægris Luctibus indulges? Quid mortem congemis, et fles? Cur non ut plenus vitæ conviva recedis?' Et paulo post, vs. 970. 'Sed quia semper aves, quod abest, præsentia temnis; Imperfecta tibi elapsa est ingrataque vita: Et nec opinati mors ad caput astitit, ante Quam satur ac plenus possis discedere rerum.'

120 *Crispini*] Is Stoicus Philoso-

Compilasse putes, verbum non amplius addam.

adjiciam, ne suspiceris me suffuratum esse commentarios Crispini Lippi.

num tangat. Quid? an magnum putavit Flaccus posse a se lippo compilari scrinia Crispini? Ni hoc tamen esset dictum ab Horatio, et stolidus esset et inhumanus si tu Benteium audis. Assidui potatores vulgari convicio *lippi* audiebant: atque horum in numero erat Philosophaster Crispinus.' *Baxt.*—121 *Suppilasse* codex Bersmanni.

NOTÆ

phus valde loquax fuisse dicitur, et versibus multis et inconditis doctrinam Stoicam complexus. Hinc lepide Noster per hujus aretalogi mentionem Stoica dogmata venditare desinit.

Scrinia] Scripta in arculis, capsis, scriniis inclusa.

Lippi] Vel hoc erat cognomen, vel oculis revera lippientibus ille erat. Absurde vetus Interpres Crispinum ita vocari scribit 'non oculorum ratione, sed mentis; quod fuerit insulsus poëta.' Tales argutiolas non venatur sublimis spiritus vates, qualis Horatius.

SATIRA II.

IN MŒCHOS.

Homines stulti et impotentes perstringuntur, qui media via incedere nesciunt, sed, dum vitium alterum vitant, in alterum contrarium incidunt. Sic Tigellius, erga homunciones alienos et perditos liberalissimus, contra suos autem inopes tenacissimus erat. Fufidius dives, ut infamiam nebulonis fugiat, fœnus insanum exigit ab adolescentibus, et in se ipsum durissimus existit. Malthinus molliter discinctus incedit, alius tanquam expeditus et laboriosus prodit tunicis ad inguen usque subductis. Hic olet odores, ille hircum. Alius venatur matronas, alius non nisi meretrices sectatur. Cupiennius, qui v. c. non nisi matronas miratur, rem periculi plenam aggreditur: Sallustius, qui modum excedit in amore libertinarum, rem familiarem perdit et famam bonam. Etsi vero uterque amor est noxius; id tamen discriminis interest, ut ex matronis plus laboris mali hauriatur, quam ex re decerpatur fructus; res contra rectius procedat in togatis.

AMBUBAIARUM collegia, pharmacopolæ,

Tibicinarum cœtus, pharmacopolæ, mimæ, bulatrones; omnes isti homines sunt

Sat. nona et ultima Libri primi in ed. Sanad. *Thema lujus Satyræ est: Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt:* ita vetus Commentator ap. Torrent. Vid. vs. 24.—1 *Ambubeiarum* in quibusdam vett.—2 Unus Han. *baratrones.*—

NOTÆ

1 *Ambubaiarum*] Jul. Scalig. Poët. inquit, 'de mœchiis exempla usque vi. 7. de hac Satira: 'In secunda,' ad fastidium.' Sane: et hic scopus

Mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne

NOTÆ

esto, flagitiorum nauscam ingerere vel flagitiosissimis. Idem Scaliger alibi, loquens de Martiale Poëta sic habet: 'Alia ejus fæda ne legerim quidem, tantum abest ut ad censuram vocem.' Ego simile quid hic si dixero vel fecero, condonabis, immo gratulabere, pudens lector. Itaque per salebrosa pedetentim ac suspensio gradu incedenti nihil noxium, fortassis et utile quidpiam occurret.

Ambubaiarum] Multa ngantur multi de hujus vocis etymologia. Syriacam agnosco sponte cum veteri Interprete, qui sic scribit: 'Ambubaia dicuntur mulieres tibicinæ lingua Syrorum. Etenim Syris tibia, sive symphonia, ambubaia dicitur.' Gravis doctrinæ et ingenii astipulatores accedunt non pauci, Angel. Caninius, Isaac. Casaubonus, &c. Jos. Scaliger in Varron. de Ling. Lat. ad vocem 'simpulum': 'Syriacum est,' inquit, 'nam ut *Abub, anub, ἀνὺς, Ambubaiarum collegia*: a *copher*, 'camphora;,' a *sadin*, 'sindon;,' a *sabbea*, quod est apud Danielelem, 'sambuca;,' sic a *sephel*, 'sempel,' et inde 'simpulum' fecerunt.' Ergo per *Ambubaiarum collegia*, debemus intelligere quotquot artes exercebant impudicas, ludicras, parasiticas, &c. Sueton. Neron. cap. 27. 'Cœnitabat nonnunquam in publico, inter scortorum totius urbis ambubaiarumque ministeria.' Porro non solum tibias, aliæque instrumenta musica, sed et tibicines, ac tibicinas corporis quæstu et tibiæ cantu vitam sustentantes, e Syria Romam confluisse, docet Juvenalis etiam Sat. III. 62. et seqq. 'Jam pridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes; Et linguam, et mores, et cum tibicine chordas Obliquas, necnon gentilia tympana secum Vexit, et ad Circum jussas pro-

stare puellas.' Ubi observa, proprie 'tympana' vocari 'gentilia,' quippe vox est a *tuppin* Syriaca.

Pharmacopolæ] Pharmacum et medicamentum, testibus Nonio et Eustathio, sunt mediæ voces, in bonam et malam partem usurpari solitæ: unde et pro veneno accipi nonnunquam docuimus alibi. Sic et pharmacopolæ dicti interdum unguentarii, myropolæ, pigmentarii, et quotquot aromata et odores, item qui medicatas potiones quascumque divendebant. Sic etiam appellantur mendici illi circunforanei et agyrtae, qui imperitæ plebi remedia quædam, magis autem verba vendunt, per fora et compita urbiū cursitantes. De his Cato apud Gell. I. 15. 'Itaque auditis, non auscultatis, tanquam pharmacopolam. Nam ejus verba audiuntur: verum ei se nemo committat, si æger est.'

2 *Mendici*] Circulatores omnes, physiognomi, metoposcopi, chiromantici; inprimis autem Isiaci ac Cybelæ sacerdotes, et quicumque vaticinandi artem professi stipem corrobabant.

Mimæ] Gesticulatrices, saltatrices, ludiones, histriones, scenici. 'Ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι, ab imitando, vocatur mimus vel mima, quisquis dicta vel facta cujusque imitatur, cum lascivia, seu voce, seu præcipue gestu, 'ut manuibusque loquax,' ut canit Claudianus.

Balatrones] De vocis hujus origine et significatione adhuc sub judice lis est. Vetus Interpres 'luxoriosos ac perditos a Servilio Balatrone' dictos vult, additque: 'Ab hoc similis vitæ homines sunt appellati balatrones: a balatu fortasse dicti, quæ vox intorta est et ridicula. Legitur et barathrones, qui bona sua devorando quasi in barathrum mittunt. Idem et

Moestum ac sollicitum est cantoris morte Tigellî;
 Quippe benignus erat : contra hic, ne prodigus esse
 Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico,
 Frigus quo duramque famem depellere possit.
 Hunc si perconteris, avi cur atque parentis
 Præclaram ingrata stringat malus ingluvie rem,

5

tristes et anxii ob mortem Tigellii cantoris : nam munificus erat ergu illos. E contrario ille timens haberi prodigus, etiam amico egenti nollet tribuere unde arceat frigus et sævam famem. Istum si interroges, quamobrem avi patrisque magnas opes perperam absumat voracitate injucunda. emens dapes quaslibet exquisitas pecunia fœ-

////////

3 *Tigilli*, et *Tigelli* in codd.—6 Plurimi et optimi Torrentii, Harl. 3. Exc. Sax. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1492. Locher. Vet. Comb. Cuning. Sannad. Towers, Francis, Heindorf. et Wakef. *propellere*; Bentleii Græv. Magdalen. Battel. et Trinit. omnes Crnquii, nonnulli Torrent. et aliorum cum edd. fere post Aldum, *depellere*.—7 *Hunc si percuncteris* Lamb.—8 Unus Han. *in-*

NOTÆ

blaterones proprie dicti sunt, a blatendo, id est, vaniloqui. Triplex hic etymon vides: quorum tertium mihi magis probaretur. Sunt qui a βαλάζω deducant balatronem quasi ‘aquarium;’ vel a βάλλειν et βαλλίζειν, quasi ‘saltatorem.’ Inde vero non dubitem esse vernacula hæc nostra, *bal*, *balet*, *baller*. Cælius Rhodig. xv. 25. ita scribit: balatronem invenio scurram fuisse virulentum, unde Horatius: ‘balatro suspendens omnia naso.’ Et S. Hieron. ‘Ne me putes in modum rustici balatronis cuncta Originis reprobare.’ Constat balatronem dici hominem nihili, nugacem, nequam; Italis *balatroni*, Gallis *bé-litre*, ut placet nonnullis; quam ego etymologiam explodo.

3 *Tigellî*] M. Tigellius e Sardinia oriundus, moribus haud probis, perinde ac sui populares, male audiebat. Is tamen ob sales et jocos valde festivos, præcipue vero ob eximiam vocem, graciosus admodum fuit Julio Cæsari, Augusto, Cleopatrarum. Ab his remuneratus in suarum farinarum homines copiosius etiam effundebat ac prodi-

gebat ultro quas opes collegerat. Eo nomine ab Horatio carpitur hic, item Satira III. et X. seq. quia, ut aiunt, ejus versus velut parum numerosos ac modulatos dixerat. Ejus ita meminuit Cic. Epist. VII. 24. quæ est ad M. Fab. Gallum: ‘Amoris quidem tui, quoquo me verti, vestigia: vel proxime de Tigellio . . . . Id ego in lucris pono non ferre hominem pestilentiorum patria sua . . . . Ille autem qui sciret se nepotem bellum tibicinum habere, et sat bonum untorem, discessit a me, ut mihi videbatur, iratior. Habes Sardos venales, alium alio nequiorum,’ (Tigellium et ejus nepotem) ‘cognosti meam causam, et istius Salaconis iniquitatem.’ Salaconem vocat mollem, et propter opes insolentem.

4 *Contra hic*] Avarus quispiam, longe a Tigellio dissentiens, in contrarium vitium impingit.

8 *Ingrata stringat malus ingluvie rem*] Bona sua velut in unam pilulam stricta et compressa deglutiat. Apud Athen. IV. 18. ex Alexide: ‘Diodorus lurco patrimonium fecit pi-

Omnia conductis coëmens obsonia nummis ;
 Sordidus atque animi quod parvi nolit haberi, 10
 Respondet. Laudatur ab his, culpatur ab illis.
 Fufidius vappæ famam timet ac nebulonis,
 Dives agris, dives positus in fœnore nummis.
 Quinas hic capiti mercedes exsecat : atque
 Quanto perditior quisque est, tanto acrius urget ; 15

nore comparata ; respondet : quia timet aestimari homo parvus et animi exigui. Laudatur a quibusdam, reprehenditur ab aliis. Fufidius locuples agris, et pecunia fœnori data, reformidat existimationem perditii et decoctoris. Is de sorte deducit usuras quinas : et quo luxuriosior quisque est, eo ardentius consecretur : querit nomina juvenum,

glubie. In uno atque altero Torrentii, frangat malus ingluvie rem.—10 Cha-
bot. parri quod nolit haberi.—12 Fufidius veteres fere membranæ Torrentii, et
antiquissimus Bland. Cruq. Fusidius Mart. ejusdem Cruq. et quædam edd.
vett. ap. Torrent. vappæ nomen Tonsanus Cruquii.—13 Hic vs. reperitur
etiam in Art. Poët. vs. 421.—14 Harl. 4. 6. 7. Vet. Comb. Venet. ap. Zenn.
et Glarean. mercedes exigit ; Harl. 1. 2. 3. Cruquii Bland. 1. 2. 3. 4. Div. Sil.
Tonsan. Buslid. et Nan. et edd. recentt. mercedes exsecat.—15 Unus et alter

NOTE

lam, adeo celeriter omnia absorpsit.
 Σφαίραν ἐποίησε τὴν πατρῶαν οὐσίαν
 οὕτω συνεστρόγγυλλεν ἰταμῶς καὶ ταχύ.
 Adagium est Græcum ; quasi diceret
 metaphorice, uno bolo, globulo, cata-
 potio, omnia sua devoravit.

Ingrata ingluvie] Nam quæ sic gu-
 lose atque instar pilæ sorbentur, sine
 ullo grati saporis gustu per fauces
 transmittuntur.

12 Fufidius] Insignis fœnerator,
 immodicas usuras exigens.

Vappæ nebulonis] Has voces excus-
 simus Sat. præced.

14 Quinas hic capiti mercedes exse-
cat] ‘Caput’ est sors ipsa, seu pe-
 cunia fœnori data, Gall. *le principal*.
 hujus vero fructus, redditus, fœuora,
 usuras, *mercedes* vocat Horatius :
 Gall. *l'interest, la rente*. Usura cen-
 tesima dicitur cum de centum num-
 mis mensibus singulis unus solvitur ;
 adeo ut centesimo mense usura sor-
 tem adæquet : at Fufidius, iniquior
 multo, singulis mensibus non simpli-

ces, de quibus mox, sed quinas usu-
 ras accipiebat : quas ut haberet, per-
 ditissimo cuique pecuniam suam cre-
 dere amabat, ut mox dicitur. S.
 Ambros. in cap. 12. Tob. ‘Veniunt
 Kalendæ, parit sors centesimam : ve-
 niunt menses singuli, generantur
 usuræ : crevit centesima : petitur,
 nec solvitur : applicatur ad sortem.
 Itaque non jam centesima incipit
 esse, sed summa, hoc est non fœno-
 ris centesima, sed fœnus centesimæ.’

Exsecat] Proprie. Nam illi, pecu-
 niam tradentes ad fœnus, statim usu-
 ram primi mensis demebant e sorte,
 seu ex ipsa quam credebant summa.
 De usura legibus humanis ac divinis
 prohibita dixi ad Epod. 11. 4.

15 Quanto perditior, &c.] Quo ma-
 gis novit luxuriæ deditum juvenem,
 adeoque pecuniæ avidiorem, eo dili-
 gentius hunc adit, et querit ei pecu-
 niam credere gravioribus scilicet usu-
 ris, ob urgentem inopiam vel habendi
 cupiditatem.

Nomina sectatur, modo sunt a veste virili,
 Sub patribus duris, tironum. Maxime, quis non,
 Jupiter, exclamat, simulatque audivit? ¶ At in se

qui virilem togam nuper induerunt sub patribus valde parcis. Quis autem audiens talia, non statim exclamat: Proh summe Jupiter! Verum, inquires, ille præclaros

~~~~~

Lambini, unus item Torrentii *proditior*.—18 Harl. 1. 2. Vet. Comb. Venet. ap. Zeun. Glarean. et Chabot. *exclamet*; sex Torrentii, ceteri Harl. al. et edd. recentt. *exclamat*. Mox nonnulli codd. et edd. antiq. cum Venet. ap. Gesn.

NOTÆ

16 *Nomina sectatur tironum, &c.*] Studet fœnerari adolescentibus, qui nullam a duris patribus pecuniam aut valde exiguum accipientes, quacunque via, quovis fœnore quæritabant ac sumebant, qua sua libidini satisfacerent ea ætate ferventi. Atque id quidem scelus diu grassatum est. At postea ex Senatuscons. adempta est actio et petitio iis qui filiisfamilias pecuniam credidissent in mortem patrum: ne vel occasio hinc esset patri necem machinandi, aut per malas artes ac turpes pecuniam quoquo modo reddendam ac persolvendam quæritandi. Senatus illud consultum Macedonianum dictum est a Macedone isto fœneratore. Sueton. Vespas. cap. 11. 'Auctor Senatus fuit decernendi, ne filiorumfamilias fœneratoribus exigendi crediti jus esset unquam, hoc est, ne post patrum quidem mortem.'

Nomina] Sic vocantur tam credita quam debita, eo quod creditores in commentarios seu in tabulas referrent et inscriberent nomina debitorum, seu eorum quibus pecuniam crediderant. Hinc 'nomina facere' dicuntur tam debitores quam creditores.

17 *Tironum*] Id est adolescentum. Tirones alii militiæ, alii forensis exercitationis et eloquentiæ. Hi circa

annum ætatis 17. post pubertatem scilicet, prætextam deponebant, inducebant vero togam aliquando puram nivei candoris, quæ virilis dicta est, ut ait Alex. ab Alex. v. 18. 'candidum umbonem' vocat Pers. Sat. v. 33. Plin. VIII. 48. 'toga pura tirones induuntur.' Cœl. Rhodig. XIV. 16. 'Quoniam vero,' inquit, 'ut in Magia Apuleius scribit, eruditissimi juvenes laudis gratia primum hoc forensis operæ rudimentum subibant, ut aliquo insigni judicio civibus suis noscerentur, qui mos incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenii florem apud antiquos fuerat concessus; togam item candidam qui hoc facerent tirones induebantur ipso tirocinii die: sic enim appellabant, cum eloquentiam auspicarentur in foro. Eam togam Cicero puram vocavit. Scribit enim ad Attic. in tirocinio filii Ciceronis togam illi puram dedisse Arpini.'

Maxime, quis non, &c.] Quis vero non detestetur ejusmodi fœneratores? Quis avaritiam eorum et nequitiam non abominetur? *τόκοις usu-
ras* Græci appellant, quod multos et graves debitori dolores pariant. Cic. Offic. II. n. 89. 'Quid fœnerari? Tum Cato: Quid hominem, inquit, occidere?'

Pro quæstu sumtum facit hic. ¶ Vix credere possis,
 Quam sibi non sit amicus: ita ut pater ille, Terentî 20
 Fabula quem miserum nato vixisse fugato
 Inducit, non se pejus cruciaverit atque hic.
 Si quis nunc quærat, Quo res hæc pertinet? Illuc:
 Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
 Malthinus tunicis demissis ambulat; est qui 25

forte sumtus facit, secundum ingens lucrum. Ille scilicet? Quin immo rix tibi persuadere queas, quantum sibi sit inimicus. Adeo ut non isto crudelius sese discruciauerit pater ille, quem Terentii Comædia exhibet infelicem vixisse, ex quo filium a se fugarerat. Quod si pctat aliquis quorsum hæc spectant? eo nempe: cum insani fugiunt vitia, incidunt in opposita, Malthinus prolixis tunicis incedit.

et Glarean. *at ipse.*—19 ‘Vulgo distinguunt post facit; sed secutus sum Bentleii rationem, quia sic et in interrogatione et in responso *hic* recte adhibetur.’ Zeun.—24 Cuning. *in contraria vergunt.*—25 Hunc et sequentem versum delet Sanadonius. ‘*Malthinus* Editio Veneta prima; sed altera cum Locheriana *Malchinus*. Par quoque in membranis diversitas. Codex Græv. *Malthinus*; Leid. Torrent. et Barthianus *Advers.* xxxviii. 6. *Maltinus*; Reginensis cum pluribus aliis, *Malchinus*; duo *Malchimus*. Qui *Maltinus* scribunt, deductum volunt a vetere vocabulo ‘Malta,’ quo ‘mollis’ significatur, ut Lucilius xxvii. ‘Insanum vocant, quem maltam ac fœminam dici vident.’ Ergo si ‘Malta’ inter cognomina erat (quod non memini me legisse) erit a ‘Malta’ *Maltinus*, ut ab ‘Agrippa’ ‘Agrippinus.’ Quibus autem *Malthinus* magis arridet, ii a *μαλακός*, *mollis*, nomen formatum putant: verum hæc sententia vix ullam veri speciem habet. Mihi quidem tutius hic videtur, in re adeo incerta plurimorum codicum vestigiis insistere; ut *Malchinus* cognomen sit a ‘Malcho’ derivatum. Gruterus cccxvii. 7. T. ÆL. MALCO. LICTORI. xchii. 5. SUB. CURA. M. ULP. MALCHI. unde et dcxxvii. 13. P. NETTIO MALCHIONI. dlxxviii. 2. T. STATILIVS MALCHIO. A ‘Malcho’ autem *Malchinus*, ut a ‘Paulo,’ ‘Paulinus,’ a ‘Rufo,’ ‘Rufinus,’ a ‘Balbo,’ ‘Balbinus,’ et alia infinita. *Bentl.* *Malchinus* etiam Gott. item Venet. ap.

NOTÆ

20 *Quam sibi non sit amicus*] Quam sit sordide parcus, suum defraudans genium, etiam necessaria sibi deneigans, ac de se pœnas velut exigens, instar Menedemi apud Terentium.

Terentî Fabula quem miserum, &c.] *Heautontimorumenos*, *ἐαυτοτιμωροῦμενος*, id est, *seipsum discrucians*, titulus est Terentianæ Comædiæ, in qua filium Cliniam procul in militiam abire, præ parcitate sordidaque avaritia, compulsi durus pater Menedemus: at postea facti pœnitens sese augebat, quod tam inique a se amau-

dasset ac fugasset proprium filium senectutis suæ baculum et columen.

22 *Atque hic*] Quam fœnerator iste pessimus.

25 *Malthinus tunicis demissis ambulat*] Vetus quidem lex iubebat: ‘Demissam ad talos togam quisque in urbe habeto.’ Sub Augusto, neque restrictis neque fuis incedere, laudabatur. Quintil. xi. cap. ult. ‘Cui latilavi jus non erit, ita cingatur, ut tunicæ prioribus oris infra genna paulum, posterioribus ad medios poplites usque perveniant. Nam infra, mulie-

Inguen ad obscœnum subductis usque facetus :
 Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum :
 Nil medium est. Sunt qui nolint tetigisse, nisi illas,

Alius est qui succinctis usque ad umbilicum, se ridiculum præbeat. Rufillus pastillos redolet; Gorgonius vero caprum. Nihil mediocre reperitur. Sunt qui re-

~~~~~

Zeun. et Glarean. *Malthinus* omnes Harl.—27 ‘Bentleius ostendit frequentius scribi *Gargonius* in veteribus Inscriptionibus; atque ita ille edidit in suo Horatio. Sed varietas ista satis frequens est in nominibus, operarum insci-
 tia.’ Baxt. *Gargonius* etiam Gott. et Exc. Sax.—28 Sanad. et Dunster, re-

NOTÆ

rum est; supra, Centurionum.’ Hinc patet, quod alibi notavimus, discinctum, sive ‘demissis tunicis ambulare,’ mollitiæ atque ignaviæ argumentum fuisse, necnon superbæ et vanæ ostentationis: succinctas autem vestes aut præcinctas viris frugi et virtute claris proprias extitisse. Vide Epod. i. vs. ult. et Epod. iv. 8.

Malthinus] Quis ille? certe hand nobis liquet. Mollis ac effæminatus notatur. Non. Marcell. ‘*Maltas*’ appellari molles, antiqui voluerunt, a Græco, quasi *μαλθακός*.’ Lucil. lib. xxvii. ‘Insanum vocant quem ‘*maltam*’ ac fœminam dici vident.’ Quidam designari volunt Menam illum, de quo Epod. iv. Alii ipsum Mæcenatem. ‘Hunc esse qui solutis tunicis in urbe semper incesserit,’ inquit Seneca Epist. 114. Julius Scaliger Poët. iii. 98. ita scribit: ‘Satiographi ne amicis quidem parcant. Ingratus Horatius, qui ne a Mæcenate quidem abstinere potuit: si quidem quod aint verum est, Malthinum ab eo appellatum, cujus demissas notaret tunicas. Ager enim Sabinus, quo canicula illa a divino viro donata fuerat, tantus tantique erat, ut objectu suo posset malefici oculi visum interceptare, quo minus tunicarum demissione offenderetur.’ Hæc Scaliger invidia semper in Horatium hostili.

Verum esto, ipsum Mæcenatem vel licet Poëta, numquid ‘barbaro et servili animo’ id faciebat? Immo ‘ridenti amico,’ quod ait Persius, vafer tangit vitium, ‘et admissus circum præcordia ludit’ festivus et gratus; accepti vero beneficii passim memor.

Est qui, &c.] Alius aliud omnino vitium habet. Agrippa, inquit, vestibus ad nates usque decisis et subductis uti solitus.

27 *Pastillos*] Trochiscos, seu globulos odoratos. A ‘panis’ fit diminut. ‘paniculus,’ ‘panicillus,’ ‘pastillus.’ Alii deducunt a *πασρός*, *conspersus*, nempe odorifero pulvere, et similibus.

Gorgonius hircum] Tetrum odorem, qualem hircus. Gorgonius nimiam negligentiam affectabat: Rufillus nimium cultum et munditiem. Isto versiculo invidiam sibi creatam notat Horatius Sat. iv. 93. Unde colligimus adversum nonnullos, Rufillum et Gorgonium nequaquam viles et ignobiles extitisse.

28 *Nil medium*] Vix reperire est ‘auream’ illam ‘mediocritatem.’ ii. Od. 10.

Sunt qui nolint tetigisse, &c.] Jam demum a flagitiis deterret triplici argumento: quod rem familiarem exhauriant et perdant; quod corpus

Quarum subsuta talos tegat instita veste :
 Contra alius nullam, nisi olente in fornice stantem. 30
 Quidam notus homo cum exiret fornice ; Macte
 Virtute esto, inquit sententia dia Catonis.
 Nam simulac venas inflavit tetra libido,
 Huc juvenes æquum est descendere, non alienas
 Permollere uxores. Nolim laudarier, inquit, 35
 Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
 Audire est operæ pretium, procedere recte

nuant attrectare mulieres, præter eas, quarum talos operit fascia purpurea stolæ subsuta. Alius e contrario nullam nisi prostantem in fœdo lupanari. Sicque se tuetur: Cum nobilis quispiam vir e fornice egrederetur, Cato divinus ita est affatus: Bono animo esto; quippe cum fervens ardor libidinem accenderit, istuc venire adolescentem oportet, non autem corrumpere aliorum conjuges. Cupiennius vero sectator mulierum vestes candidus gestantium, ait: Ego quidem nolim ita commendari. At

////////

securere, *Sed qui nolint, et cetera usque ad finem.*—29 Harl. 1. *subducta talos.*—30 Edd. vett. ap. Zeun. *olenti in fornice.*—33 Vir quidam doctus conj. in ed. Sandby, *inflavit tenta libido.*—36 *Culpenius unns Han. Cupennius Venet.*

NOTÆ

faciant obnoxium multis doloribus: quod honori et famæ damnum inveniant.

Illas Quarum subsuta, &c.] Matronas, quæ talarum habent stolas, quarum imam partem assuta ambit fasciola, quæ instita dicitur. Synecdoch. Catull. Epithal. Pelei: 'vestis Candida purpurea talos incinxerat ora.'

30 *Olente in fornice]* Male olentia, fœtidaque Inpanaria notat etiam Juvenalis Sat. vi. sarcastice in Messalinam Claudii Imperatoris uxorem adulteriis famosam, ita scribens vs. 116. et seqq. 'Ansa palatino tegetem præferre cubili, Sumere nocturnos meretrix Augusta cucullos.' vs. 130. 'Obscenisque genis turpis fumoque lucernæ Fœda lupanaris tulit ad pulvinar odorem.'

31 *Macte]* Magis auctus esto.

32 *Sententia dia Catonis]* Hujus viri gravis et Censorii auctoritate, vult

ille libidinosus juvenis flagitia sua defendere. Scilicet Cato videns hominem honestum e lupanari exeuntem quoquo modo laudavit: at cum ventitantem illuc sæpius animadvertisset, ita dicitur allocutus: Adolescentem, laudavi te, quod huc interdum venires, non quod istic habitares.

34 *Descendere]* Aptæ vox. Nam sub fornicibus et subterraneis locis erant ganea.

36 *Mirator Cupiennius]* Cupiennius Libo Cumanus, Augusti familiaritate clams, cultus vero corporis nitorisque studiosissimus: sectator erat mulierum veste candida indutarum, scilicet matronarum, ut postea dicemus.

37 *Audire est operæ pretium, &c.]* Ennii sunt hi versus ab Horatio paulum immutati. Sic ille: 'Audire est operæ pretium procedere recte Qui rem Romanam Latiumque augescere vultis.'

Qui mœchis non vultis, ut omni parte laborent;
 Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
 Atque hæc rara cadat dura inter sæpe pericla.
 Hic se præcipitem tecto dedit: ille flagellis
 Ad mortem cæsus; fugiens hic decedit acrem

40

vos qui exoptatis non felicem esse adulteris exitum, non pœniteat attendere, quales ærumnas ferant usquequaque, et quod voluptas eis eveniat plurimis anxietatibus perturbata, et quidem infrequens, ac sæpius non sine gravibus periculis. Ergo auscultate. Iste mæchus e tecto se præcipitavit. Hic flagris mulcatus est ad necem us-

//////////

ap. Zenn. et Glarean.—38 Parodiam hanc esse ex versibus hisce Ennianis monent Scholiastæ: ‘Audire est operæ pretium, procedere recte Qui rem Romanam, Latiumque angescere vultis.’ Unde facile erat divinare, quo propior esset et perfectior imitatio, sic potius scripsisse Nostrum, *procedere recte Qui mæchos non vultis*. Atque ita postea reperi in codice Leidensi, et in Excerptis Bodleianis, et Collegii Trinitatis codice pro varia lectione, et in Reginensi a manu secunda. Neque aliter legisse Acronem, ex ejus paraphrasi, quantumvis inepta et absurda, licet animadvertere. ‘Operæ, ait, pretium est audire mæchos, qui non vultis procedere recte ad meretricem.’ Porro, quod ad sententiam attinet, eodem recidit, sive *mæchos recte procedere* dixeris, sive *recte procedere mæchis*. Terentius Adelph. Act. et Scen. ult. vs. 22. ‘Syre, processisti hodie pulchre:’ quod perinde est, ac ‘pulchre tibi hodie processit.’ Bentl. *mæchos* etiam Ascens. Cuning. Francis, Heindorf,

NOTÆ

39 *Corrupta dolore voluptas*] Ad Epicuri mentem adulteria proscribit non velut turpia, sed quasi remoras voluptatis, scilicet periculis et malis circumsepta. Præclare Cicero in Anton. ‘Libidinosi, avari, facinorosi veræ laudis gustum non habent.’ At debuisset damnare saltem ut iniqua, et lumini naturali adversa: ‘quod tibi nolis fieri, alteri ne feceris.’

41 *Hic se præcipitem, &c.*] Quoniam, ut mox e Cicerone dixi, Inxuriosi non ducuntur amore recti, saltem pœnarum metu nonnunquam deterrentur. Val. Max. vi. 1. n. 13. ‘Sed ut eos,’ inquit, ‘strictim percurram, qui in vindicanda pudicitia dolore suo pro publica lege usi sunt: Sempron. Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit: C. Memmius L. Octavium similiter deprehensum nervis contudit: Carbo

Attienus a Vibieno, item M. Pontius a Pub. Cernio deprehensi castrati sunt,’ &c.

Se præcipitem tecto dedit] Fugiens vindicem maritum.

Ille flagellis Ad mortem cæsus] Gellius xvii. 18. ex Varrone: ‘C. Sallustius scriptor seriæ illius et severæ orationis, in ejus historia notiones Censorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprehensus, ab Annio Milone loris bene cæsus est: et cum dedisset pecuniam dimissus.’ Idem refert Asconius. Juvenal. x. 311. ‘fiet adulter Publicus, et pœnas metnet quascumque maritus Exigit iratus: nec erit felicior astro Martis, ut in laqueos nonnunquam incidat... necat hic ferro: secut ille cruentis Verberibus: quosdam mæchos et mugilis intrat.’

Prædonum in turbam ; dedit hic pro corpore nummos ;
 Hunc perminxerunt calones : quin etiam illud
 Accidit, ut quidam testes caudamque salacem 45
 Demeteret ferrum. Jure omnes. Galba negabat.
 Tutior at quanto merx est in classe secunda !
 Libertinarum dico, Sallustius in quas
 Non minus insanit, quam qui mœchatur : at hic, si,
 Qua res, qua ratio suaderet, quaque modeste 50
 Munifico esse licet, vellet bonus atque benignus

*que. Ille noctu fugiens incurrit in sævas grassatorum manus. Alius pecunia red-
 emit corpus. * * * Merito factum cuncti dicunt. Galba vero ne-
 gabat. Sed quam securior est merx in mediâ conditione ! Libertinarum dico.
 Scilicet erga quas Sallustius non minus insanum se præstat, quam qui matronas
 sectatur ? verum enimvero si vellet ille esse munificus ac liberalis, quantum faculta-
 tes et ratio permetterent, et quatenus decet esse moderate liberalem ; donaret quan-*

//////////

Wakef. et Kidd. Ita conj. etiam Chishull.—45 *Accidit ut cuidam* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. duo codd. Lambini, Tons. Cruquii, nonnulli ap. H. Steph. item edd. Lamb. Cruq. Torrent. H. et R. Steph. Bentl. Chabot. Francis, Schrevel. Bond. Heindorf, Wetzel. Wakef. et Kidd. *Accidit ut quidam* unus Han. Gott. Exc. Sax. Cruquii Blandd. 1. 2. 3. 4. Div. Mart. Buslid. et Nan. al. *Accidit ut quoidam* Cuning.—46 Unus Han. Gott. Exc. Sax. et Div. a m. item Bentl. et Kidd. *ferrum* ; ceteri *ferrum*.—48 Bentl. et Cuning. ex codd. *Sallustius in qua* ; et sic Exc. Sax. *S. inquis* conj. Nic. Heinsius.—49 Gott. Bos, et

NOTÆ

44 *Calones*] Servi militum, quod palos et ligneas clavas gerebant ita dicti, item ‘clavatores’ ob eam causam. Et quilibet servi *calones* vocati sunt a ferendis lignis, quæ Græce *κᾶλα*.

46 *Jure omnes*] Omnes aiunt, jure illos puniri ; et dignas flagitio pœnas dedisse.

Galba negabat] Salsa ironia in Servium Galbam Jurisconsultum, qui cum esset famosus adulteriis, sui similitum libens patrociniū suscipiebat.

47 *Tutior at quanto merx*] Lex Julia plecti jubebat eos solum qui peccassent in ingenuas, quæ nec quæstum corpore fecissent, nec artem ludicram aut lenociniū exercensent, nec in scenam operam locassent.

In classe secunda] Tres Poëta classes mulierum statuit. 1. matronarum. 2. libertinarum. 3. meretricum.

48 *Sallustius*] Is est de quo II. Od. 2. Nonnulli perperam intelligunt ejus avunculum C. Sallustium Crispum historiæ scriptorem. At quamvis mores conveniant, non ita ratio temporum, ut observat erudite Torrentius. Hic a Censoribus in Senatu reprehensus quod in libertinas insaniret, respondit se matronas non assecrari, quasi se criminis expertem excusans : ejectus vero est a Senatu. Vide Bell. Catilin.

49 *Mæchatur*] Vox ista proprie hic ponitur pro eo qui alienam uxorem ingenuam quidem in adulterium pellicit.

Esse ; daret quantum satis esset, nec sibi damno
 Dedecorique foret : verum hoc se amplectitur uno :
 Hoc amat, hoc laudat ; Matronam nullam ego tango ;
 Ut quondam Marsæus, amator Originis, ille 55
 Qui patrium mimæ donat fundumque laremque,
 Nil fuerit mi, inquit, cum uxoribus unquam alienis ;
 Verum est cum mimis, est cum meretricibus ; unde
 Fama malum gravius, quam res, trahit : an tibi abunde
 Personam satis est, non illud, quicquid ubique 60

tum sufficeret, neque sibi detrimentum afferret, et probum. At contra illud solum in se æstimat, prædicat, venditat : Ego nullam tango matronam ; sicut olim Marsæus iste Originis amasius, qui mimæ tribuit paterna prædia, et domum ; dicitque : Mihi quidem nulla consuetudo fuerit unquam cum conjugibus aliorum. Atqui est cum mimis, est cum meretricibus ; a quibus graviolem perniciem depromit existimatio, quam res familiaris. Sufficitne tibi fugere personam, non autem quodcum-

//////////

Bentleii codd. Græv. et Regin. ut hic.—51 *Munificum esse licet* in Buslid. et Div. Cruquii, paucis aliis, et edd. quibusdam vett. ante Lambinum. *Munifico esse licet* ceteri omnes codd. Cruquii, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes fere Lambini, et edd. recentt. Ita etiam ex veterrimis libris legit Nic. Heinsius ad Ovid. Heroid. Epist. xiv. 64. Vid. Var. Lectt. ad 1. Sat. 1. 19.—54 *Hoc amat et laudat* Cruquii unus Bland. Tons. Div. et Mart. item Venet. ap. Zeun. Glarean. Bentl. et Kidd.—56 Exc. Sax. *mimæ censum donavit avaræ*.—61 Cuing.

NOTÆ

52 *Damno Dedecorique*] Damno bonorum, et famæ.

53 *Hoc se amplectitur uno*] Uno libertinarum amore sibi placet, ob hoc unum se laudat et venditat, quod libertinas duntaxat, non autem matronas consecetur.

55 *Marsæus, &c.*] Ignotus ille nobis Originis mimæ et meretricis amator. Tres eo tempore fuerunt insignes meretrices, Origo, Arbuscula, Cytheris. Hanc Lycorim vocat Virgilius Ecloga ultima, Gallo Poëtæ prius dilectam, quæ postea Antonium in castra secuta est.

57 *Nil fuerit mi, inquit, &c.*] Sic Marsæus extenuare nititur suam libidinem flagitiosamque nequitiam.

58 *Verum est cum mimis, &c.*] Respondet Horatius : Esto nihil tibi sit cum uxoribus alienis ; at insanis erga

mimas et meretrices, a quibus famæ damnum trahis damno rei familiaris gravius : quanquam utrumque inde provenit. Plaut. Trucul. II. 7. 'Meretrix ut mare quod das devorat, nec apparet usquam : miserum infert in pauperiem ; privat bonis, luce, honore, amicis.' Sapiens Rex Proverb. v. 'Ne attendas fallaciæ mulieris : favus enim distillans labia meretricis ; et nitidius oleo guttur ejus. Novissima autem illius amara quasi absinthium, et acuta quasi gladius biceps. Pedes ejus descendunt in mortem, et ad Inferos gressus illius penetrant . . . longe fac ab ea viam tuam ; et ne appropinques foribus domus ejus, ne des alienis honorem tuum et annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei viribus tuis, et labores tui sint in domo aliena,' &c.

Officit, evitare ? bonam deperdere famam,
 Rem patris oblimare, malum est ubicumque. Quid inter-
 Est in matrona, ancilla, peccesseve togata ?
 Villius in Fausta Syllæ gener, hoc miser uno
 Nomine deceptus, pœnas dedit usque superque 65
 Quam satis est ; pugnīs cæsus, ferroque petitus ;

que ubicumque nocet ? perdere bonam existimationem, dilapidare patrimonium, semper malum est. Quid refert utrum pecces in matrona, an in libertina, an in meretrice ? Villius Syllæ gener, infelix eo duntaxat nomine illusus, ob Faustam pœnas luit secundum et ultra meritum, pugnīs contusus, et ferro appetitus ; ejectus domo,

disperdere famam.—63 ‘Bentleius, auctoritate quorundam librorum, reposuit *peccesse* pro *peccesseve* ; quod tamen nobis tantundem videtur. Librariis ipsis nihil erat pensi super tali materia.’ *Bart.* Ita etiam Lamb. et Chabot. improbante Zenn.—64 *Fulvius in Fausta* conj. Bentl. quem vide. *Villius in F. S. genere* vir quidam doctus, (Jortinus Nostras puto,) in Obs. Misc. t. II. p. 89.—66 ‘Lego, *Quam satis, et pugnīs*. Et enim additum ad dolorem exprimendum aptum est. Illud autem *est* non solum commode potest abesse, sed et parum commode adjicitur, cum verbum *dedit* præcesserit. Quod si *et* in *est* mutandi causam quæris ; corrector conjunctionem abundare existimans,

NOTÆ

62 *Quid interest, &c.*] Ex opinione Stoicorum paria esse quævis peccata dicentium.

63 *In matrona, ancilla, peccesseve togata*] Tres gradus peccati statuit Poëta ; in matrona, in libertina, in meretrice. Has triplex vestis colorisque genus distinguebat. Matronæ stola candida induebantur ; ancillæ sive libertinæ toga pulla : meretrices Coa seu pellucida. Errat vetus Interpres his attribuens quod erat libertinarum ; ait nempe meretriciam togam pullam fuisse, quod refellitur vel ex sequenti textu, id quod mox dixi stabiliente. Porro est operæ pretium observare matronas, quæ adulterii convictæ a viris repudiabantur, stola candida solitas exui, et toga vestiri, ignominia causa. ‘Stola plebeis quamvis honestis non dabatur ; siquidem Patriciæ et grandes natu matres eam deferabant honoris causa. Erat enim ad imos pedes

fluxa, quam instituta contexta ambibat.’ Contra, ‘meretrices togam subductiorem,’ et virili similem gestabant. Alex. ab Alex. v. 18. Festus : ‘matronas appellabant, quibus stolas habendi jus erat.’ Non. Marcell. ex Varrone, ‘toga commune vestimentum, diurnum et nocturnum ; muliebre, et virile.’

64 *Villius in Fausta Syllæ gener*] Villiorum familia Romæ nobilis. Villius iste non revera gener, sed ob frequentissimam cum Fausta Syllæ filia consuetudinem ita vocatur : seu quod eam uxorem sibi fore speraret. Unde sequitur : *hoc miser uno Nomine deceptus*. Grandi scilicet nomine, ex antiqua Scipionum gente : a quorum moribus ac virtutibus degener Sylla, magistratus tamen, Quæsturam, Consulatum, Dictaturam, ac demum tyrannidem, pessumdاتا Rep. occupavit. Cic. in Verr.

Exclusus fore, cum Longarenus foret intus.
 Huic si mutonis verbis mala tanta videntis
 Diceret hæc animus: Quid vis tibi? numquid ego a te
 Magno prognatum depono consule cunnum 70
 Velatumque stola, mea cum conferbuit ira?
 Quid responderet? Magno patre nata puella est.
 At quanto meliora monet, pugnantiaque istis,
 Dives opis natura suæ, si tu modo recte
 Dispensare velis, ac non fugienda petendis 75
 Immiscere! Tuo vitio, rerumne labores,
 Nil referre putas? Quare, ne poeniteat te,
 Desine matronas sectarier, unde laboris
 Plus haurire mali est, quam ex re decerpere fructus.

cum Longarenus esset intus. Quod si libidinis tot et tanta incommoda cernentis nomine mens tali homini loqueretur ista: Quid petis? quando meus ardor fuerit accensus, an ego a te flagito mulierem illustri consule genitam, et stola vestitam? quod responsum daret? Nempe illustri patre orta est puella. Verum quanto meliora et his contraria suadet natura suis opibus locuples! Si modo tu bene uti velis, et non confundere evitanda cum exoptandis; an credis nihil interesse utrum egeas, per tuam vitiosam cupiditatem, an per rerum penuriam? Quapropter ut non doleas aliquando, abstine deperire matronas; unde plus mœroris percipitur, quam utilitatis

~~~~~

in locum *et, est substituit.* Cuning.—68 Unus Han. Gott. Exc. Sax. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. edd. vett. ap. Gesn. et Vet. Comb. *videnti* exhibent. '*Videnti habent tum veteres editiones, tum scripti codices ad unum omnes; certe quibus ego usus sum. Atque ita sententia postulat: Huic Villio videnti tanta mala, scilicet se pugnis cæsum, ferro pettum, et domo exclusum, esse, si animus diceret. Equidem miror, unde illud videntis in tot editiones malum pedem intulerit: cum nihil eo insulsius absurdiusve fingi possit.*' Bentl. Bentleium secuti Wetzel. et Kidd. '*Non miror videntis magis placuisse viris doctis, licet major sit auctoritas alterius lectionis. Vividior enim fit et magis poetica oratio, si pars, quæ hic loquens introducit, vidisse dicatur mala. Quid vero opus erat tam gravi oratione, si vidisset Villius mala tanta? Sapientior pars est libidinosa suo domino.*' Gesn.—71 Exc. Sax. *mea tum cum inferbuit ira.*—74 Harl. 1. 2. 3. Vet. Comb. Venet. ap. Zeun. Glarean.

NOTÆ

67 *Longarenus*] Ignobilis quispiam, Villio tamen felicior mœchus, et gratiosior Faustæ.

68 *Huic si mutonis verbis, &c.*] Protopœia paulum obscœna, sed lepida et elegans.

76 *Tuo vitio, rerumne labores*] Nostro vitio laboramus, cum dolemus non adesse perdicem aut phasianum: at rerum vitium seu penuria est, si

desit panis aut cibus vulgaris quilibet.

78 *Matronas sectarier*] Ulpian. '*Aliud est appellare, aliud sectari. Appellare est blanda oratione alterius pudicitiam attentare: assectatur qui tacitus frequenter sequitur: assidua enim assectatio præbet nonnullam infamiam.*'

Nec magis huic, inter niveos viridesque lapillos 80
 Sit licet, hoc, Cerinthe, tuo tenerum est femur, aut crus
 Rectius; atque etiam melius persæpe togatæ.
 Adde huc, quod mercem sine fucis gestat; aperte,
 Quod venale habet, ostendit; nec, si quid honesti est,
 Jactat habetque palam, quærit quo turpia celet. 85
 Regibus hic mos est, ubi equos mercantur; opertos

ex re colligitur. Enimvero non est huic mollius femur, aut crus decentius, inter lapillos candidos ac virides; (Id vero tuum sit licet o Cerinthe;) immo sapius pulchrius est plebeia. Adde quod hæc mercem portat haud fucatam: ac, si quid est venustum, haud venditat et ostentat: neque satagit occultare quod prævum est. Ista est consuetudo divitibus, quando emunt equos; oblectos considerant, ne facies (quod

//////////

Bentl. et Kidd. *tu si modo.*—80 Codex Coll. Trinit. ap. Bentl. *huic niveos inter viridesque.*—81. 82 ‘Nos hunc locum prius emendabimus; deinde rerum singularum rationes reddemus: sic itaque legimus et distinguimus: *Sit licet, O Cerinthe, tuo t. e. femur, a. e. Rectius; a. e. m. p. togatæ est.* Scribendum est *Cerinthe*; non, ut plerique codd. et Flacci et Tibulli habent *Cherinte*, vel *Cerinthe*: est enim a Gr. *Κήρυκος*. Porro, *O Cerinthe*, non *hoc*, præferunt duo Cruquii et totidem Bersmanni codices, optimusque noster Reginensis. Facile autem *O* in *hoc* a Librariis mutatum est, quia sequens vocabulum a litera *C* inciperet. Sic Ovid. Trist. III. 3. 27. ‘liquet, o carissima, nobis Tempus agi sine me non nisi triste tibi.’ Plurimi codd. ‘hoc carissima:’ et ita alibi passim. *Tuo* autem habent, non *tuum*, Turnebi et Lambini aliquot cum Colbertino nostro. Cave vero credas illud *tuum* Prisciani auctoritate firmari; cum citet ex Horatio, *Femur, Cerinthe, tuum*. Non enim, quod ipse vides, eo ordine et modo, quo apud auctorem extant, verba laudavit; sed suis nsibus variando accommodavit: idque jure suo; quippe et nos, qui *tuo* legimus, *Cerinthi femur* intelligimus. Denique post *togatæ est* exhibetur in Blandiniis Cruquianis.’ Bentl. ‘Bentleio placuit ita hunc versum emendare, *Sit licet, O Cerinthe, tuo*. Non videtur mihi vidisse *tuum* dici pro ‘quale tuum.’ Æquari voluit hic Cerinthe femur femoribus matronarum, immo et præferri. Nihil opis est a Manuscriptis. Et Bentleii Textus nimis involutus et obscurus videtur.’ Burt. ‘Huic nobili matronæ, licet jaceat inter gemmas et margaritas, femur ideo non est magis tenerum, neque crus rectius quam tuum, Cerinthe. Sic. vett. Scholl. ‘Quam tuum’ idem est, quod *tuo*: ut restituit feliciter Bentleius. Quod autem *hoc* in *o* mutavit, nihil opus videtur: est enim *hoc* idem quod ‘ideo,’ ‘ob hoc,’ &c.’ Gesn. (*Sit licet hoc Cerinthe tuum*) est lectio vulgata. *tuæ* conj. Cuning.—83 *Adde hoc* Harl. 2. quod merces Harl. 7.—84 Harl. 3. 4. 6. 7. et edd. nonnullæ antiq. neque si quid; et sic Bentl. et Kidd.—86 Unus et alter codex Torrentii, aliquot

NOTE

80 *Niveos viridesque lapillos*] Uniones et smaragdus.

81 *Sit licet, hoc, Cerinthe, tuo*] Is erat amator pariter et delicæ matronarum mundo muliebri splendentium: singulari formæ gratia præsta-

bat: Sulpitiæ Servii filiæ in primis carus. De eo Tibullus multa.

83 *Mercem*] Corpus mercenarium, turpi quæstu venale.

86 *Regibus*] Nobiles ac divites appellantur sæpe reges ob potentiam et

Inspiciunt; ne, si facies (ut sæpe) decora
 Molli fulta pede est, emtorem inducat hiantem;
 Quod pulchræ clunes, breve quod caput, ardua cervix.
 Hoc illi recte? ne corporis optima Lynceis 90
 Contemplare oculis, Hypsæa cæcior illa
 Quæ mala sunt spectes. ¶ O crus! O brachia! ¶ Verum

non raro fit) elegans, si tenera ungula subnixa fuerit, in errorem impellat emtorem avidum; eo quod sint decoræ clunes, breve caput, erecta cervix. Illi recte quidem hoc faciunt. Tu ergo pariter ne oculis acutissimis intueare partes corporis formosas; Hypsæa vero cæcior ea quæ deformia sunt aspicias. O crus venustum! o

//////////

Lambini, et quædam edd. ante Cruq. item Venett. 1490. 1492. Locher. Lips. Land. Faber. Dacer. &c. *apertos*. Omnes Cruq. plurimi Torrent. et Lamb. Bentleii Leid. Græv. et Regin. Exc. Sax. unus Han. Gott. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Mediol. Venett. 1477. 1478. 1479. Cruq. Lamb. Torrent. Bentl. et recentt. *opertos*. Cruquius e Div. et Tons. interpungit post *opertos*, non vero post *mercantur*.—88 Bentleius contra omnes codd. et edd. *emtorem ducat hiantem*, e Pers. v. 176.—90–92 Bentleius ex quibusdam codd. ut ait, edidit: *tu c. o. Lyncei Contemplare oculis; H. cæcior, illa Q. m. sunt, spectas*. Cuning. vero: *Hoc illi apte: næ tu corp. . . . Contemplans. . . . spectas*. Græv. et Bland. vetustissimus, cum Harl. 1. 3. *Lyncei*. Aliquot Torrentii, Regin. et Trinit. Bentleii, *Contemplare*. Bland. antiquissimus et Glarean. *Contem-*

NOTÆ

auctoritatem quam eis confert pecunia, cni omnia obediunt.

Opertos Inspiciunt] Pugnant exemplaria. Plura certe *opertos* habent. Sensus est: *Opertos* mercanturequos, ne venustas corporis statim capiat emtorem, faciatque ut vitium pedum non attendat, quod tamen in equo præcipuum est. Xenophon in libello de re equestri docet, in equo primam esse pedum considerationem: quoniam ut parum prodest ædium elegantia, si fundamentis superstructæ sint vitiosis; ita equus est inutilis, qui pedibus hand firmis fuerit: cavendum igitur maxime ne sit ungula mollior ac tenuior, &c. Quidam antiqui codices habent *apertos*, quod placet nonnullis, ob clariorem certe sensum.

88 *Hiantem*] Præ admiratione partium quarundam valde concinnarum; præque emendi cupiditate.

89 *Pulchræ clunes, &c.*] Virgil. Georg. III. ‘illi ardua cervix, Argumentumque caput, brevis alvus, obesaque terga.’ Non. Marcell. hunc Horatii locum affert, ut ostendat *clunes* fœminino genere poni, quas Plautus masculinas facit: ‘clunes desertos gero.’

90 *Lynceis oculis*] Quales habuit Lyncens Apharei filius, quem fabulati sunt ad terræ centrum pervidis, eo quod primus e fodinis metalla erisset.

91 *Hypsæa cæcior*] Hæc ex illustri Plantiorum stirpe vitiosos, ut aiunt, oculos habebat. Forte notatur ab Horatio, quod invenustum quempiam deperiret.

92 *O crus! O brachia*] Quasi diceret Poëta: Dum admiraris crus et brachia tuæ amasiæ, non advertis alia omnino deformia.

Depygis, nasuta, brevi latere ac pede longo est.
 Matronæ, præter faciem, nil cernere possis,
 Cetera, ni Catia est, demissa veste tegentis. 95
 Si interdicta petes, vallo circumdata, (nam te
 Hoc facit insanum,) multæ tibi tum officient res ;
 Custodes, lectica, ciniflones, parasitæ ;
 Ad talos stola demissa, et circumdata palla ;
 Plurima, quæ inuideant pure apparere tibi rem. 100
 Altera, nil obstat: Cois tibi pæne videre est

brachia concinna! at * * * grandiori est naso, brevi latere, et pede longiori. Præterea nihil matronæ præter vultum videre queas, ceteras partes abscondentis proluxa stola; nisi forte Catia est. Quod si cupias cernere denegata, quasi munitis cincta, (quippe hoc te insanire facit,) plurimæ res tunc impedimento tibi sunt; custodes, lectica, cinerarii, parasitæ, stola ad talos demissa, et palla circumjecta, multa impedientia ne res a te manifeste videatur. Altera nihil impedit. Per

plans. Duo codd. Torrent. cæcior ipsa.—93 Depugis duo antiquissimi ap. Torrent. Cruquii Blandd. 1. 2. 3. 4. Bendl. Cuning. et Kidd.—97 Unus Bland. ap. Cruq. dum officiant res; duo alii Blandd. Div. Sil. Tons. et Buslid. ap. eund. Cruq. tum officiant res; Bland. antiquissimus, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. alii et edd. recentt. tum officiant res.—99 Torrentius delet interpunctionem post palla.—101 Lambinus interpungit post tibi, non vero post obstat.—

NOTÆ

93 *Depygis*] Quasi sine pyga: πυγή, *nates*. Epod. VIII. 'aridas nates:' additque: 'femur tumentibus Exile suris additum:' quod hic significat per 'breve latus.'

Nasuta] Catull. XLII. 1. 'Salve nec minimo puella naso, Nec bello pede,' &c.

Pede longo] Ovid. Amor. III. 3. 7. 'Pes erat exiguus: pedis hæc aptissima forma est.'

95 *Catia*] Hæc domi nobilis quidem, sed parum casta et pudica, breviori instar meretricum amictu utebatur, ut sui venustatem corporis palam exhiberet.

96 *Interdicta*] Partes maxime tectas et multiplici tunica vallatas.

98 *Lectica*] Clausa sane et operata. Torrentius hic acri, ut solet, iudicio contra ceteros Interpretes depugnans, non intelligendum vehiculum contendit, sed interius aliquid in

ædibus conclave, quo se matronæ continerent; qualis erat lecticula illa incubratoria Augusti apud Sueton. cap. 78. Ejusmodi quoque lecticulam domesticam agnoscit Just. Lipsius Elect. I. 19.

Ciniflones] A flando in cineres dicuntur *ciniflones*, qui calamistra, acus, veruta calefaciebant in calidis cineribus, ad crispandos mulierum crines: item cinerarii; nec non ornatrices, Gall. *Coiffeuses*.

Parasitæ] Garrulæ quædam et assentatrices mulieres, ad captandum cibum expeditæ.

99 *Palla*] Amplus et sinuosus amictus, tunicæ et stolæ superindui solitus, velut pallium quoddam honestæ mulieri proprium. Non. Marcell. Galli: *manteau de ceremonie*. simile prope vestimentum hodie vocant, *un surtout*.

101 *Cois*] Vestibus bombycinis, tenuibus, pellucetibus, ex insula Co,

Ut nudam ; ne crure malo, ne sit pede turpi ;
 Metiri possis oculo latus. An tibi mavis
 Insidias fieri, pretiumque avellier, ante
 Quam mercem ostendi ? ¶ ‘ Leporem venator ut alta 105
 In nive sectetur, positum sic tangere nolit :’
 Cantat, et apponit, ‘ Meus est amor huic similis : nam

Coas enim vestes licet tibi cernere fore quasi nudam ; si pravo sit crure, aut pede ; latus oculis dimetiri queas. An vero mavis decipi, et mercedem tibi prius extorqueri, quam merx exhibeatur ? At enim cantabis mihi istud : ut venator leporem in celsa nive prosequitur : appositum vero sine labore nec attingere dignatur. Capit autem ; et jucunde tum apponit. Huic similis est meus amor, inquit ; contemnit enim in

102 *Ut nudum* unus Bland. Cruquii.—106 *In nive sectatur* nonnulli codd. Torrentii, Div. Cruquii, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et quædam edd. vett. *In nive sectetur* plures et meliores Torrentii, quatuor Bland. Sil. Buslid. al. ap. Cruq. Harl. 1. unus Han. Gott. fere omnes et antiquiores Bentleii, Cruq. Torrent. Bentr. et recentt.—107 *Captat* conj. Lambinus.—109 *Hiscene* nonnulli codd.

NOTÆ

sive Coa, sita in mari Ægæo ad oram Cariæ littoralem, vernac. *Lango* ; quæ tam ferax et dives, ut proverbium esset : ‘ Quem Cos non nutrit, hunc nec Ægyptus.’ Enstath. Coas vestes Juvenalis appellat ‘ multitia :’ Galli *de la gaze*. Harum inventio tribuitur Pamphilæ cuidam mulieri ex insula Coa, Aristot. Hist. Anim. lib. vi. Tibul. ii. 3. 57. ‘ Illa gerat vestes tennes, quas fœmina Coa Texuit, auratas disposuitque vias.’ Propert. ii. 1. 5. ‘ Sive togis illam fulgentem incedere Cois.’ Varro ‘ togas vitreas ’ appellat.’ S. Hieron. ad Lætiam ita scribit : ‘ Talia paret vestimenta, quibus pellatnr frigus, non quibus vestita corpora nudentur.’ Et te monitum velim, lector, in quibusdam vett. codd. legi, *Chlorin* pro *Cois*. Porro jam supra insinuavimus istis vestibus Romæ quidem solas meretrices indui consuevisse.

105 *Leporem venator ut alta, &c.*] Hi sunt e Callimacho versiculi, veluti cantiuncula quædam, quam Horatius ponit in ore sectantis matronas. Sensus est : Ut venator leporem per ni-

ves sectari et capere gaudet, quem appositum sibi absque ullo labore nec tangere dignetur : captum autem venando et cum difficultate libens apponit sibi et amicis : sic ego, inquit ille, paratas cuivis togatas sperno ; at matronas depereo quibus frui arduum est.

107 *Cantat*, [*Captat*] et *apponit*] Ingens hic pugna, ingens dissensio. Sagaciter Lambinus ita correxit. Omnes tamen codices huc usque habuerunt, *Cantat*. Interpretes in angustiis constituti venatorios clamores, quibus revocari solent canes, adhibuerunt : et Xenophontem afferunt præcipientem varios tonos vocis adhibendos, acutum, gravem ; parvum, magnum ; et sic vocem *Cantat* explicant, seque ut licet expediunt. Verum si retinenda vetus lectio, *Cantat* referendum est ad cantilenam quam matronarum sectator canit : et vox *apponit*, explicanda est, ‘ addit,’ seu ‘ prosequitur :’ ut ingeniose solerterque Dacerius noster subodoratus est et sensit.

Transvolat in medio posita, et fugientia captat.'

¶ Hiscine versiculis speras tibi posse dolores,
Atque æstus curasque graves, e pectore pelli ? 110
Nonne cupidinibus statuit natura modum ? quem,
Quid latura, sibi quid sit dolitura negatum,
Quærere plus prodest, et inane abscindere soldo ?
Num, tibi cum fauces urit sitis, aurea quæris
Pocula ? num esuriens fastidis omnia præter 115
Pavonem rhombumque ? tument tibi cum inguina, num, si

propatulo constituta, ardua vero desiderat. An igitur ejusmodi cantilena speras corde tuo abigi posse anxietates, sollicitudines, mæroresque molestissimos? Numquid natura non ponit cupiditatibus modum, quem investigare satius est, videlicet, quid sibi denegatum patienter ferat, et quid doleat; atque inutile amputare a solido? An, quando sitis urit tibi fauces, aurea quæris pocula? an fame urgente spernis omnia præter pavonem et rhombum? * * * Non ego certe. Quippe uno

////////

et edd. vett. *Hiscine* duo codd. optt. ap. Torrent. et omnes Cruquii.—110 Exc. Sax. Harl. 4. Bland. antiquissimus Cruquii, Bentleii Reg. Gal. Reg. Soc. et a m. pr. Magdal. item edd. Benth. Cuning. Heindorf. Francis. Wakef. et Kidd. *e pectore tolli*. Heinsius conj. *e pectore velli*; et sic Trinit. Bentleii. Harl. 1. 2. 3. 6. 7. et ceteri codd. et edd. *e pectore polli*.—111 Sex codd. Pulmanni, omnes Cruquii, aliquot Lambini et Bersmanni, Bentleii Græv. Gal. Petrens. et Battel. unus Han. Harl. 1. et Schol. *statuat*; quod receperunt Benth. Wetzell. Heindorf. Wakef. et Kidd.—113 Hic deficient Satiræ in

NOTÆ

109 *Hiscine versiculis*] Horatius ad illum qui cantavit Callimachi versiculos respondet: Siccine per leviculam cantionem speras eluctari graves curas, et mærores, aliaque mala, quæ matronarum amorem comitantur? an non satius tibi foret modum sequi a natura præscriptum? &c.

113 *Inane abscindere soldo*] *Inane*, quo sibi denegato natura facile careat: *soldo*, sive solido et necessario, quod sine dolore nequeat non habere, sibi que negari hand patienter ferat.

114 *Aurea quæris Pocula*] Sencec. Epist. 120. 'Natura hoc unum jubet sitim extinguere. Utrum sit aureum poculum, an crystallinum, an Tiburtinus calix, an manus concava, nihil refert. Itaque Horatius negat ad si-

tim pertinere quo poculo aqua, aut quam eleganti manu ministretur.'

116 *Pavonem*] Hunc 'cibi gratia Romæ primus occidit orator Hortensius, aditali cæna sacerdotii: saginare primus instituit circa novissimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco, ex eoque quæstu reditus sextertium sexaginta M. habuit.' Plin. x. 20. Vario Ælian. Vide Macrobi. Saturnal. iii. 13. ubi scribit: 'M. Varro de pavonibus in villa nutriendis loquens sic ait: primus hos Q. Hortensius augurali cæna dicitur posuisse.' Hinc factum 'ut ova eorum denariis veneant quinis, ipsi facile quinquagenis,' &c.

Rhombum] Exquisiti saporis piscem, Gall. *turbot*. De eo Epod. ii. 50.

Ancilla aut verna est præsto puer, impetus in quem
Continuo fiat, malis tentigine rumpi?

Non ego; namque parabilem amo Venerem, facilemque.

¶ Illam, 'Post paulo;' 'Sed pluris?' 'Si exierit vir;' 120

Gallis; hanc, Philodemus ait, sibi, quæ neque magno

Stet pretio, neque cunctetur, cum est iussa, venire:

Candida rectaque sit; munda hactenus, ut neque longa

Nec magis alba velit, quam det natura, videri.

Hæc, ubi supposuit dextro corpus mihi lævum, 125

Venerem promptam et expeditam. Quæ vero dicit: Paulo post; at majori pretio; si vir discesserit; illam Philodemus ait Gallis relinquendam: sibi autem peti cam, quæ nec cariori pretio constet, nec moretur venire cum advocatur: candida sit, et recta, adeo concinna, ut non cupiat apparere grandior aut candidior quam natura

*****

Harl. 1.—117 *Ancilla aut verna præsto est puer* Cuning.—120. 121 'Mirari sane licet interpretum aut incuriam aut tarditatem, qui toties hæc recunderunt, pravam et ineptam distinctionem non animadvertentes: *Illam, P. paullo, S. pluris, Si e. vir; Gallis hanc, P. ait: sibi quæ, &c.* Quis enim non videat, in hac constructione *illam* et *hanc* eidem orationis membro inepte assignari? Tolle itaque tam fœdam maculam, et sic interpunge: *Illam, P. paullo, S. pluris, Si e. vir, Gallis: hanc, Philodemus ait, sibi, quæ neque magno?* Bentl. 'Secutus sum Bentleium. Nam *illam, h. e. matronam, quæ tam difficilis est in re concedenda, et solet his verbis remorari mœchum, Post paulo redi, Pluris copiam tibi faciam, si maritus foras prodierit, atque hanc, h. e. quæ neque magno stet pretio, &c.* sibi opponuntur. *Illam igitur Philodemus Gallis, h. e. Cybeles sacerdotibus, spadonibus relinquendam esse ait.*' Zeun. 'Distinguis post *Gallis*: et ita distinguit Aurelius Lessigniensis, et hæc addit: 'Ita distingue contra omnia quæ sunt exemplaria.' Vide Ed. Basil. 1580. pag. 1705.' Cuning. Vid. Dr. Warton de Genio Popii, tom. II. p. 353. et Huschke in Epist. Crit. ad Santen. p. 56.—122 *Stet pretio nec cunctetur* Bentl. Wetzel. et Kidd.—125 *Codex Tonsanus Cruquii habet, dextrum corpus mihi lævo.* 'Sic et Lambinus et Cruquius ex veteri Codice reposnere (quos et secutus est Lubinus) pro eo quod erat, *dextro corpus mihi lævum*, quod vel prima fronte vitiosum est.' Buxt. *dextro corpus mihi lævum* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. ceteri, cum edd. Venet. 1559. Glarean. Lamb. Cruq. Torrent. Chabot. H. et R. Steph. Heins. Bond. Schrevel. Bentl. Francis, Zeun. Heindorf. et Kidd. Baxterum secuti

NOTÆ

121 *Gallis*] Cybelæ sacerdotibus, eviratis, castratis, adeoque moram sponte ferentibus.

Philodemus] Quis ille, incertum. Afferunt vulgo Poëtam Epicureum, patria Gadaræum, qui Græce scripsit quædam Epigrammata. Meminere Strabo, Asconius, &c.

123 *Neque longa magis, &c.*] 'Ad-

juta cothurnis,' ut ait Juvenal. Sat. VI. 505.

124 *Magis alba*] Pictis et dealbatis creta vel cerussa genis, 'cerussatis buccis,' ut loquitur Cicero in Pison. Propert. III. 23. 'Cum tibi quæsitus candor in ore foret.' Martial. VII. 21. 'cerussata candidiora cuncte.'

Ilia et Ægeria est : do nomen quodlibet illi.
 Nec vereor ne, dum futuo, vir rure recurat,
 Janua frangatur, latret canis, undique magno
 Pulsa domus strepitu resonet, vepallida lecto
 Desiliat mulier, miseram se conscia clamet ; 130
 Cruribus hæc metuat, doti deprensa, egomet mi ;

*concessit. * * * hæc mihi Ilia et Ægeria est : illi tribuo quodcumque elogium.
 Nec metuo * * * ne vir redeat rure ; fores effringantur ; canis latret ; ades
 ingenti fragore concussæ undique percipient : fœmina pallens descendat e cubili ;
 ancilla conscia exclamet se infortunatam : hæc timeat cruribus ; deprensa doti ;*

Gesn. Bipont. Wetzel. Wakef. et Comb.—126 Cuning. *nomen do quodlibet.*—
 129 Codd. variant : *væpallida, vepallida, væ pallida, veb pallida.* Nic. Heinsius
 conj. *resonetve et pallida.* Petrens. Zulich. et Harl. 7. *ne pallida,* ut edidit
 Bentl.—131 Bentl. legit ex conjectura Nic. Heinsii, *doti hæc deprensa.*
 ‘ Etiam ante Legem Juliam deprensa in adulterio dotis parte mulctabatur,
 ut ex Val. Maximo Jacobus Cruquius ostendit. Nihil opus erat Bentleium
 reposuisse, *doti hæc deprensa,* sola inductum conjectura. Neque sane pari
 gradu herum et ancillam decuit nominari hoc loco.’ Baxt. ‘ Et *deprensa*
 proprie non dicitur nisi matrona, nempe ea, cujus et crimen et periculum
 est.’ Gesn. ‘ Non admitti debuit in contextum hæc ex N. Heinsii con-
 jectura *doti hæc deprensa ;* qui locus ita legendus, et distinguendus est, ut mihi
 quidem videtur : *miseram se conscia clamet ; Cruribus hæc metuat, doti de-
 pressa, egomet mi, Ne nummi pereant, aut fama, aut denique puga : vel pyga ;
 ejecto isto monachali versu.* Bowyer. Cuning. ex ingenio suo edidit, *doti
 illa presa.*

NOTE

126 *Ilia et Ægeria est*] Tanti facio,
 quanti Iliam Romuli matrem, et Æ-
 geriam Nympham cum qua Numæ
 consuetudo.

129 *Vepallida [vel pallida]* Alii le-
 gnnt, *væpallida,* ut apud Pers. *vægran-*
dis, augente significationem particu-
 la : valde pallens et pavens.

130 *Conscia*] Adulterii concilia-
 trix, vel simpliciter *conscia,* herilis
 flagitii particeps ancilla : proindeque
 metuens ne iratus herus furorem in
 ipsam vertat, ejusque crura fuste ver-
 beret, truncet, frangat.

131 *Doti deprensa*] Uxor a viro
 deprensa in adulterio metuat suæ
 doti ; id est, ne dotem amittat. Hanc
 enim illi adimebat lex Julia, et ma-
 rito adjudicabat : interficere vero de-

prehensam patri quidem permittebat,
 non autem marito : cui tamen id li-
 cuit ante Juliam legem. Ulpian. Re-
 gul. Tit. 6. Cato apud Gellium x.
 23. Val. Max. viii. 2. ubi insigne C.
 Marii judicium in C. Titinnium Min-
 ternensem, qui cum Fanniam uxorem
 in adulterio deprehensam repudias-
 set, ac dote spoliare conaretur ; Ma-
 rius Fanniam impudicitæ ream ses-
 tertio nummo, Titinnium autem sum-
 ma totius dotis damnavit : præfatus
 se hanc judicandi rationem secutum,
 quod sibi liqueret Titinnium impu-
 dicam eo animo duxisse, ut ejus doti
 insidias strueret.

Egomet mi] Ne verbera, plagas,
 necem subire cogar, aut saltem pecu-
 nia me redimere.

Discincta tunica fugiendum est, ac pede nudo,
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miserum est: Fabio vel iudice vincam.

*ego denique ipse mihi. Fugiendum est veste non cincta, et pedibus nudis: ne luan-
nummi, nates, vel demum existimatio. Miserum est deprehendi: vincam etiam Fa-
bio iudice.*

NOTÆ

133 *Aut pyga*] Ne mihi perna suc-
cidatur; aut raphanismo patiar.
De eo Juvenalis ante citatus.

Aut fama] Lex enim infamiam adul-
teris inurebat.

134 *Fabio vel iudice vincam*] Hunc

celebrem eo tempore Jurisconsultum
false notat Horatius: *vincam*, inqui-
ens, *iudice Fabio*, qui in adulterio ali-
quando deprehensus malo suo exper-
tus est, miserum esse deprehendi.

SATIRA III.

IN OBTRACTATORES ET SUPERCILIUM STOICUM.

Cum Tigellium ob summam levitatem et inconstantiam in dictis et factis re-
prehendisset, transit inde ad vituperandam consuetudinem pessimam istam
et admodum vulgarem vitia vel levissima aliorum acutius observandi et
acerbius perstringendi. Æquius est, inquit, si ob virtutes majores vitia
leviora feruntur leniter: veluti, si quis est iracundior, aut ejus odor minus
gratus est naribus acutis aliorum, aut in cultu corporis et vestitu parum
elegans reperitur; idem forte est vir bonus, tibi amicus, et ingenio magno
præditus; præsertim cum fortassis vitiis tute ipse labores, sive a natura
insitis sive a mala consuetudine contractis. Quodsi imitatur amatorum
aut parentum morem, qui vitia corporis amicarum et filiorum extenuant et
elevant, adeo ut parcus nobis dicatur frugi, nimis sedulus et ardelio voce-
tur amicorum studiosus, vehementior in congressu et sermone liberior ha-
beat doli expertus et generosus, pronior ad iram et jurgia numeretur inter
animosos; hoc magis ad amicitiam conciliandam conservandamque valet,
quam si contra virtutes amicorum in vitia detorqueamus: si v. g. probus
vocatur humilis et abjectus; cautus, stupidus; prudens et diligens in ca-
vendis insidiis, fictus et astutus; non satis cautus et qui, quemadmodum
ego sæpe, sed sine offensione, Mæcenatem interpello, amicum legentem
aut meditantem sermone non necessario interpellat, molestus dicitur et
sensus communis expertus. Cum nemo sine vitiis sit; probetur is, qui mi-
nimis est infectus, et alter alterius vitiis ignoscat. Si enim, ex sententia
Stoicorum, nos ceteri sumus stulti, nec a vitiis liberi esse possumus; cur
non sumus æqui iudices, et pœnas peccatis æquales irrogamus? Nam si
insanus habetur, qui servum ob tepidum jus degustatum cruci affigit,
nonne gravius est amicum pro levi errore odisse et fugere? Istud enim
Stoicorum, omnia peccata esse paria, convellitur a natura rerum, sensu
cujusque, ipsa utilitate communi et consuetudine populorum. Ad extre-

mun ridet Stoicorum fastum, qui sapientem solum jactabant esse divitem et regem, et dicit se malle esse stultum et privatum, quam cum Stoicis sapere et regnare.

OMNIBUS hoc vitium est cantoribus, inter amicos
Ut nunquam inducant animum cantare rogati ;
Injussi nunquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset,
Si peteret per amicitiam patris atque suam, non 5
Quicquam proficeret : si collibuisset, ab ovo
Usque ad mala citaret, Io Bacche ! modo summa

Cunctis hoc inest vitium cantoribus, ut cum familiaribus rogati cantare, semper renuant ; minime rogati nunquam cessent. Id habebat Tigellius ille Sardus. Augustus qui cogere potuisset, si rogaret per benevolentiam patris et suam, nihil obtinebat. Quod si placeret, ab ovo usque ad poma recitabat, Io Bacche, nunc suprema voce,

////////

Sat. tertia Libri secundi in ed. Sanad.—2 *Ut vix inducant* codex vetustissimus Barthii.—7 *Io Bacche* videtur fuisse initium Cantiri : sic enim olim solebant et cantica et poemata a primis vocabulis designare. Persius Sat. 1. 96. Ovid. Trist. II. 261. Aristoph. Eq. p. 219. Nub. p. 108. Jam diu est, cum ex conjectura vere divinabam, sic esse corrigendum : *si collibuisset, ab ovo Usque ad mala iteraret, Io Bacche.* Quod ideo interpolatum credidi, quia plerumque Librarii *ter et cer et ler* et similia soliti essent compendiose scribere, conso-

NOTE

1 *Omibus hoc*] Serium nihil præfert ac spondet prima frons hujus Satiræ : at si totam spectes, nihil usquam serium magis. Itaque in hac, ut et in præcedenti, callidus ubique Horatius, et summe vaser, ab jocosso exordio quibus animum lectoris excitat, ad graviora quæque sensim progreditur, ac morum præceptiones insinuat præstantissimas. Hic scopus est, Virgilium ‘ animæ dimidium suæ ’ tueri adversus obtrectatores quosdam, qui ingentis alioqui virum ingenii, ob leviora quæpiam vitia, iniquius vellicabant.

3 *Sardus Tigellius*] Vel nomen est proprium *Sardus*, vel gentile ab Sardinia patria. Neque certe idem est qui Hermogenes, de quo postmodum. Utrique nomen *Tigellius* : at hic vivebat adhuc dum hæc Poëta scriberet, ut legenti patet ; ille vero jam

Delph. et Var. Clus.

vita cesserat : quod quidem perspicuum est ex Satiræ præcedentis initio.

4 *Cogere posset*] Pro summa et Imperatoria auctoritate.

5 *Patris*] Patris sui per adoptionem, Julii nempe Cæsaris, a quo Tigellius beneficiis hand mediocribus, et gratia singulari honoratus fuerat, ut dictum est in superioribus.

6 *Ab ovo Usque ad mala*] A principio cænæ ad finem. Poma et bellaria ad secundam mensam pertinere, notum est : initium vero cænæ duci ab ovis, vel Cic. Epist. ad Pætum, IX. 20. satis ostendit : ‘ Integram famem ad ovum affero,’ inquit. Hinc et Apuleius ova ‘ gustulum ’ cænæ vocat. Vide Just. Lips. Antiq. Lect. lib. III.

7 *Citaret, Io Bacche*] Recitaret carmen ab ipsomet forte compositum,

Horat.

3 E

Voce, modo hac, resonat quæ chordis quatuor ima.
 Nil æquale homini fuit illi : sæpe velut qui
 Currebat fugiens hostem ; persæpe velut qui 10
 Junonis sacra ferret ; habebat sæpe ducentos,

jam infima quæ resonat in fulibus quatuor. In illo homine nihil simile erat: qui interdum currebat quasi hostem fugeret, alias lentus incedebat, tanquam Junonis sacra portaret. Aliquando famulos habebat ducentos, sæpius decem. Nunc jactitans reges

nantem tantum ponentes cum apice superne ascripto. Ergo usque ad mala itaret tandem est lectum; apice illo præ vetustate evanido et oculos fugiente. Quod cum adversus metri leges peccaret, laudabilem operam se navasse credidit, qui primus ad versum fulciendum citaret reposuit. Postea, ubi veterrimi codicis Reginensis copia mihi contigit, citaret quidem ibi inveni, sed ita ut tres priores literæ cit alia manu scriptæ sint; et ex spatio constet quatuor literas erasas fuisse, quæ vix aliæ quam iter esse potuerunt. Atque id quidem multis ostendi, quorum nemo dubitavit, quin, ut ante visum eum codicem correxeram, a prima manu iteraret fuerit scriptum. Quippe hoc vocabulum adeo apte, concinne, et quasi ad amussim sententiæ et verbis convenit, ut sine ullius codicis auctoritate merito foret recipiendum. Ut ab ovo, inquit, ad mala iteraret, Io Bacche: hoc est, iterum iterumque cantaret: neque enim per totam cœnam protrahi potuit una cantilena, nisi sæpe repetita. Noster 11. Od. 19. 10. et sqq. Phædr. v. 7. 31. Apul. Met. xi. 'Carmen venustum iterantes.' Sulpic. Sev. Epist. 11. Plant. Casin. v. 2. Lucr. iv. 580. Noster 1. Epist. 8. Bentl. Io Bacchæ Turneb. xiii. 1. et ita Mediol. 1477.—8 Glarean. et multæ edd. vett. ante Lamb. resonans. Nec desunt, inquit Torrent. qui resonent legi velint, quo sensu nescio. Multi codd. etiam resonans. Lamb. resonat chordis quæ quatuor.—9 Chabot. animi fuit illi.—10 Lambinus: persæpe velut si.—11 'Vossianus codex, cujus variantes lectiones serius ad me

NOTÆ

sic incipiens, Io Bacche: vel cujus hoc esset epodion rhythmi, versiculus intercalaris, recantatio, Gall. *le refrain, la reprise*. Apage qui legunt Io Bacchæ, id est, Bacchantes. Te vero, lector, ne moveat brevis syllaba in voce, Bacche; id enim et concinnum et elegans, cum ipsa formula citatur.

Summa Voce] Acutissima. Gall. *le dessus*.

8 *Resonat quæ chordis quatuor*] Tigellius voce pariter et fidibus canebat, tetrachordo scilicet, sen instrumento musico quatuor chordarum, modo supremas modo inferiores tangens partes, voci nunc summæ nunc imæ accommodans; vel summos imis modulos ac numeros ex arte miscens

atque attemperans.

Ima] Gravissima. Gall. *la basse*.

9 *Nihil æquale homini fuit illi*] Ille homo sibi nec passim dissimilis erat, varius, inconstans.

Sæpe Currebat, &c.] Sallust. in Catilin. 'Citius modo, modo tardus incessus erat.' Cic. Offic. 1. n. 131. 'Cavendum est autem ne aut tarditatibus utamur in gressu mollioribus, ut pomparum ferculis similes esse videamur: aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates; quæ cum fiunt, anhelitus moventur, vultus mutantur, ora torquentur: ex quibus magna significatio sit, non adesse constantiam.' Vide Senec. Epist. xxii.

10 *Velut qui Junonis sacra ferret*]

Sæpe decem servos: modo reges atque tetrarchas,
 Omnia magna, loquens; modo, Sit mihi mensa tripes, et
 Concha salis puri, et toga quæ defendere frigus,
 Quamvis crassa, queat. Decies centena dedisses 15

et præfectos, et cuncta summa: mox vero aiebat: Adsit mihi tantum mensa tripes, et concha puri salis, ac toga quantumvis crassa quæ arcere frigus valeat. Huic

pervenerunt, pro *Habebat* corrupte habet *Halebat*; unde tamen fortassis emendandum est: *Alebat sæpe ducentos, Sæpe decem servos.* 'Alere servos' eleganter, ut Græci ad verbum βόσκειν οἰκέρας, Aristoph. Lysistrata, vs. 1205. Bentl. 'Alebat rarissima erat lectio, ideoque prælata a Bentleio, etsi et ista Membrana tantum illam repræsentaverat, ut vel ipse advertit.' Gesn.—

NOTÆ

Proverbium est: Ἡραίων βαδίζειν, *Junonium*, seu *Junonis ad instar procedere*: inde natum, quod Junonii incessus gravitas et majestas celebretur. Virgil. Æneid. 1. 50. Quapropter etiam boves ad ejus sacra quæsititas idem refert Georg. 111. 532. nimirum ob tarditatem. Hinc et virgines dictæ κανηφόροι, quæ gravi et lento gradu procedebant in Junonis sacris, imposita capitibus canistra ferentes, in quibus continebantur res ad illa necessaria. Cic. in Verrem: 'Erant præterea ænea duo signa, eximia venustate, virginali habitu atque vestitu: quæ manibus snblatis sacra more Atheniensium virginum reposita in capitibus sustinebant. Canephora ipsæ vocabantur.' Ovid. Met. 11. 'Illo forte die castæ de more puellæ Vertice supposito festas in Palladis arces Pura coronatis portabant sacra canistris.' Ex his patet canephoras extitisse Junoni, Cereri, Palladi. Vide 11. Sat. 8. 14.

12 *Tetrarchas*] Præfectos quatuor provinciis.

13 *Sit mihi mensa tripes*] Panlo ante grandia et summa quæque in ore habebat: jam vero ait: Panca et parva sufficiunt; modicam et vilem volo suppellectilem; satis mihi est

una mensa tripes, &c. ut vulgo. Nam magnatibus non unica sed plurimæ, eæque uno pede nixæ, saltem quædam. Luxuriam istam proseribit Juvenalis Sat. 1. 'latos sustinet orbes Grande ebur, et magno sublimis pardus hiatu.' Dio in Nerone refert, Senecæ affuisse mensas tripedes e cedro quingentas. Just. Lipsius ante cit. rem luculenter exponit: in cœnaculo, inquit, mensa collocabatur rotunda, plebeiiorum tripes, et e simplici ligno, divitum ac procerum citrea, acerna, aut quam lamina integebat argentea, ac pes eburnus fabrefactus, puta in modum pardi aut leonis, sustinebat.

14 *Concha salis puri*] Tenue salinum e concha, vel merns sal, pro omni obsonio. Vide 11. Sat. 2. 17. 'cum sale panis Latrantem stomachum bene leniet.' Porro cur assidua veteribus et quasi sacra mentio salini et salis, intelliges, lector, ex Plutarcho, Sympos. v. 10. ubi et citatur Homerus 'salem divinum' nuncupans.

Toga crassa] Juvenal. ix. 28. 'pingues lacernas' vocat. Martialis iv. 19. 'pinguem Sequanicæ textricis alumnæ' dicit.

15 *Decies centena*] Hic nt et alibi semper subaudi, 'millia sestertium.'

Huic parco paucis contento, quinque diebus
 Nil erat in oculis: noctes vigilabat ad ipsum
 Mane, diem totum stertebat; nil fuit unquam
 Sic impar sibi. Nunc aliquis dicat mihi, Quid tu?
 Nullane habes vitia? Immo alia, et fortasse minora. 20
 Mænius absentem Novium cum carperet; Heus tu,
 Quidam ait, ignoras te? an ut ignotum dare nobis
 Verba putas? Egomet mi ignosco, Mænius inquit.
 Stultus et improbus hic amor est, dignusque notari.
 Cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis, 25

autem parco paucis contento si donasses decies centena, post quinque dies nihil supererat in crumena. Vigil traducebat noctes usque ad lucem matutinam: die vero integra dormiebat. Nihil unquam fuit æque sibi dissimile. Jam mihi non nemo dixerit: Tu autem quid? nullane habes vitia? Quin immo diversa habeo, nec forsitan leviora. Cum aliquando Mænius reprehenderet Novium absentem, quidam dixit: Heus tu non teipsum nocti? an velut incognitum nobis imponere contendis? Tum Mænius respondit, Ipse mihi indulgeo. Atqui, retulit alter, iste amor insanus est et iniquus ac reprehensionem meretur. Enimvero quandoquidem perspicis

//////////

15 Harl. 2. *Decies centena dedisset.*—20 Ald. et edd. fere omnes deinceps usque ad Lamb. *haud fortasse minora.* Sed Jannoct. duo Vatt. Faërn. Rainutii Card. et Torn. et Nicotian. Cleric. ap. Lambinum, omnes Cruquii, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. omnes Bentleii ad unum, omnes item antiquæ edd. ante Ald. *et fortasse minora.* Baxt. ex conjectura, *ut fortasse minora.*—21 *Mænius* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Gott. Zarot. Mediol. 1477. Vet. Cruq. *Nevium* Venet. Glarean. Chabot. et edd. quædam vett.—22 Harl. 6. *an ut ignotus.*—23 *Mænius* in codd. et edd. ut supra, vs. 21.—25 *Cum tu* Harl. 3. *prætereus* conj. Meruil. *provi-*

NOTÆ

Interdum et ‘decies’ solummodo auctores scribunt, supple, ‘centena millia sestertium,’ ad significandam ingentem summam. Juvenal. Sat. x. ‘decies centena dabuntur.’ Quæ summa ex Budæi supputatione facit monetæ nostræ Gallicæ 25000 écus.

16 *Quinque diebus Nil erat in oculis*] Hunc Tigellium omnino profusum ac prodigum ostendit Satira præcedens.

19 *Nunc aliquis dicat, &c.*] Proleptis eximia.

21 *Mænius absentem Novium*] Mænius ille est de quo jam Sat. præced. vs. 101. qui scurrilitate magnus evasit: ac dilapidatis bonis, tandemque

divendita quam habebat residuam ad forum domo, unam sibi columnam excepit, e qua gladiatores spectaret. Ejus meminit Lucilius: ut notat hic vetus Interpres. De Novio tanquam homine vitiiis perditio dicitur post in Sat. vi.

Absentem cum carperet] Mænius sic describitur dicax et vorax, i. Ep. 15. ‘Quælibet in quemvis opprobria fingere sævus: Pernicies, et tempestas, barathrumque macelli, Quicquid quæsierat ventri donabat avaro.’ . . . Mænius ‘idem Quicquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne Verterat in flumem et cinerem,’ &c.

25 *Pervideas oculis mala lippus inunct-*

Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
 Quam aut aquila, aut serpens Epidaurius? At tibi contra
 Evenit, inquirant vitia ut tua rursus et illi.
 Iracundior est paulo? minus aptus acutis
 Naribus horum hominum? rideri possit, eo quod 30
 Rusticius tonso toga defluit, et male laxus
 In pede calceus hæret? At est bonus, ut melior vir

tua vitia, lippiens oculis nectis; quare in peccatis amicorum adco perspicax es, velut aquila, aut anguis Epidaurius? Verum tibi vicissim accidit, ut etiam vitia tua alii pariter inquirant. Sic quidam aiunt: Ad iram ille paululum est pronior: parum idoneus naribus istorum hominum: illud potest quod toga delabitur ei inconcinne tonso; atque laxior calceus pedi non bene inhæret. Sed probus est vir,

deas Harl. 6. et Acron. *prævideas* Benth. ex conjectura Rutgersii et Heinsii. *pervideas* Harl. 2. 3. 4. 7. alii et edd. vet. Ita Nic. Heinsius ad Ovid. ex Ponto 1. 7. 43. 'quanquam,' inquit, 'prævideas sint qui legant: non male.' Deinde pro *mala*, quidam codd. Cruquii et Muret. *male*; et sic edidere Muret. Benth. Heindorf. Wakef. et Kidd. Vid. Nic. Heinsius ad Ovid. Fast. 11. 170.—29 Benth. conj. *aduncis* pro *acutis*.—31 'Lambini aliquot codices et

NOTÆ

tis] Quamvis optime videas tua mala, connives tamen ad illa, fingisque non videre, quasi *lippus*, habensque oculos mordaci pituita sulfusos qua visus acies obtunditur et obscuratur.

27 *Aquila*] Acuto prorsus visio pollet. Plin. x. 3. Vide quæ annotavi iv. Od. 4.

Serpens Epidaurius] Metonym. pro quolibet serpente, seu potius, dracone, qui a δέρκειν, vel δρακείν, *videre*, nomen accepit; quasi ὄζυ βλέπων, *acute perspicuens*. Hinc thesauris incubantes dracones, causa custodiæ, antiqui finxerunt. Fest. De Epidaurio serpente Liv. lib. xi. Epitome, Val. Max. 1. 8. et alii. Nempe cum peste urbs laboraret, ex Sibyllinis libris Romani profecti sunt Epidaurum Peloponnesi civitatem, ubi Æsculapius colebatur. Cumque numen invitarent ut Romam se conferret, serpens sen Æsculapius anguis specie conspectus est ad navem Romanorum pergere. Itaque Romam delatus, in insula Tiberis cum triduo visus esset,

postea non comparuit. Illic autem posuerant illius simulacrum.

29 *Iracundior est paulo*] His versibus indicari ac velut pingi Virgilium, tradit vetus Interpres.

Minus aptus acutis Naribus horum hominum] Parum aptus ad congressus aulicorum hominum, qui solent esse dicaces ac derisores: quales sunt qui *acutis* sunt *naribus*. Pers. Sat. 1. 40. 'Rides, ait, ac nimis uncis Naribus indulges.'

31 *Rusticius tonso toga defluit, &c.*] Tria scilicet aulici vitia exprobrabant Virgilio, quod iracundior, quod morosior esset, quod corporis nitorem habitusque concinnitatem hand curaret. In hac porro cultus negligentia tria hic notantur: quod, rustico-rum more, barba male tona, et capilli inæqualiter decurtati; quod toga non satis composita; quod calcei pedibus hand bene apti et accommodati. Ovidius: 'Ne vagus in laxa pes tibi pelle natet.'

32 *At est bonus, &c.*] Tres virtutes

Non alius quisquam : at tibi amicus : at ingenium ingens
 Inculto latet hoc sub corpore : denique te ipsum
 Concute, num qua tibi vitiorum inseverit olim 35
 Natura, aut etiam consuetudo mala ; namque
 Neglectis urenda filix innascitur agris.
 Illuc prævertamur ; amatorem quod amicæ
 Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipsa hæc

inquam ego, adeo ut nemo sit probior : sed tibi amicus : sed mens magna tegitur eo corpore non ita belle composito. Uno verbo temet examina, utrum vitia quæpiam tibi natura ingeneraverit, vel prava consuetudo. Et enim filix comburenda crescit in agris incultis. Huc potius devenimus, quod amatori conniventi vitia amicæ vel

~~~~~

Pulmanni Torrentiique, *Inculto latet hoc sub pectore* ; atque ita quatuor ex nostris. Quod miror equidem Lambinum non improbasse, et Torrentium amplius etiam vulgato prætulisse. Nihil enim absurdius : et perinde esset ac 'ingens ingenium sub inculto hoc ingenio,' ut 1. Epist. 3. 11. 'non tibi parvum Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum.' Pectus enim ipsum ingenium notat : ut 1. Epist. 4. 6. 'Non tu corpus eras sine pectore.' i. e. sine mente, sine ingenio. Ovid. Met. XIII. 290. 'Artis opus tantæ rudis et sine pectore miles Indueret?' Recte ergo cum melioribus membranis et priscis editionibus, *sub inculto corpore* : ut ad 'rusticiorem tonsuram, togam defluentem,' et 'laxos calceos' referatur. Porro sæpius hæc duo vocabula a Librariis permutantur ; ut apud Virgil. Æn. VII. 349. 'Ille inter vestis et levia pectora lapsus.' Fieriani aliquot codices 'corpora' habuerunt. Bentl. *sub pectore* multo plures et emendatiores codd. Torrentii, et Harl. 2. 7. *deinde teipsum exemplar optimum Torrentii.*—35 Exc. Sax. *inseverit olim* ; et ita Lambert. Bos, p. 57. 'Si quid veri habeat lectio *inseverit* ; 'naturam vitiorum' interpretabimur vitia naturalia, vitiosamve naturam.'

NOTÆ

affert conspicuas, quarum splendor leviores nævos debeat obtegere et compensare. Erat enim Virgilius vir optimus : erat fidei in amicis observantissimus ; erat ingenio grandi præditus.

37 *Neglectis urenda filix innascitur agris*] Sicut inutiles et noxiæ herbæ crescunt in agro inculto ; sic vitia in animo Philosophiæ documentis ac virtutibus non imbutis.

38 *Amatorem quod amicæ Turpia decipiunt cæcum vitia*] Theocrit. Idyll. VI. "Ἐρωτὶ Πολλὰκις . . . τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται. *Amorē sæpe non pulchra pulchra videntur.* Idem Idyll. X. 'ο Βομβυκε venusta, omnes te Syram vocant, macram, sole adustam : ego

vero salus dico te flavam esse sicut mel.'

39 *Aut etiam ipsa hæc Delectant*] Cic. 1. de Nat. Deor. n. 80. 'Nobis . . . qui adolescentulis delectamur, etiam vitia sæpe jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At est corporis macula nævus ; illi tamen hoc lumen videbatur. Q. Catulus . . . dilexit municipem tuum Roscium . . . huic pulchrior Deo ? At erat, sicut hodie est, perversissimis oculis. Quid refert, si hoc ipsum salsum illi et venustum videbatur ?' Huc etiam pertinet, quod scribit Lucret. in fine lib. IV. 'Nam divinitus interdum Venerisque sagittis Deteriore fit ut forma muliercula ametur, . . . Quod su-

Delectant; veluti Balbinum polypus Hagnæ. 40
 Vellem in amicitia sic erraremus, et isti
 Errori nomen virtus posuisset honestum.
 At, pater ut gnati, sic nos debemus, amici
 Si quod sit vitium, non fastidire: strabonem
 Appellat Pætum pater; et Pullum, male parvus 45
 Si cui filius est, ut abortivus fuit olim
 Sisyphus: hunc Varum, distortis cruribus; illum

maxima non videntur, quin et jucunda sunt: quemadmodum Balbino polypus Agnæ. Optarem ut sic deciperemur erga amicos: et virtus decorum nomen imposuisset isti errori. Verum enim debemus non aspernari vitium amici, si aliquod inest; velut pater filii natos haud fastidit. Strabonem pater vocat pætum: et pullum dicit qui filium habet pusionem, qualis abortivus extitit pridem Sisyphus: hunc, qui distortis est cruribus, appellat varum: illum vero, male nixum pravis talis, balbu-

~~~~~

Gesn.—37 Arsura Harl. 7.—40 Agnæ omnes codd. Torrentii præter duo, et edd. vet. sed Græcum est 'Αγνή.—43 Ac codd. quidam et edd. etiam Vet. Comb.—44 Si quod sit vitii edidit Cuning. ex conjectura. Si quid sit vitium Harl. 4.—47 Antiquissimi codd. Torrentii Sisyphus.—48 Balbutit duo fidelissimi codd. Torrentii. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. pravis f. m. talis. Pro Scaurum Dacierius Scaulum; Rutgersius Hillum. Cuning. talis male ful-

NOTÆ

perest consuetudo concinnat amorem.' Et paulo ante: 'Nam faciunt homines plerumque cupidine cæci; ... Pravas turpesque videmus Esse in deliciis.'

40 *Balbinum polypus Hagnæ*] Hagnæ amicæ polypus, licet fœtus, delectat Balbinum amatorem. De polypo narium morbo, vide Epod. xii.

41 *In amicitia sic erraremus*] Amicorum vitia dissimulantes, excusantes, obvelantes.

Isti Errori nomen virtus posuisset honestum] Quintil. iii. 7. 'Quia sit quædam virtutibus ac vitiis vicinitas, utendum proxima derivatione verborum, ut pro temerario fortem, pro prodigo liberalem, pro avaro parcum vocemus. Quæ eadem etiam contra valent.'

44 *Strabonem Appellat Pætum*] 'Strabo,' cujus oculi sunt distorti. Gall. *louche*.

45 *Pætum*] Cujus oculi sunt semiclausi, leviter declinati; item qui tremuli huc et illic celeriter volvuntur. Tales autem Veneri fuisse non sine aliqua gratia et decore, aiunt.

Pullum] Sueton. Calig. cap. 13. 'Exoptatissimus erat princeps, ... quod infantem plerique cognoverant ... super fausta nomina, sidus, et pullum, et puppum, et alumnum appellabant.'

Male parvus] Nanus, pusio, pumilio: quasi 'abortivus,' cui justam magnitudinem natura non tribuit, quam aliis dare solet.

47 *Sisyphus*] Filius M. Antonii Triumviri, statura quidem fuit duntaxat bipedali, sed ingenio acutissimo; unde nomen, quod perinde callidus esset ac Sisyphus ille fabulosus, de quo ii. Od. 14. et Epod. ult.

Varum] Qui pedes habet introrsum retortos.

Balbutit Scaurum, pravis fultum male talis.
 Parcior hic vivit? frugi dicatur. Ineptus
 Et jactantior hic paulo est? concinnus amicis 50
 Postulat ut videatur. At est truculentior, atque
 Plus æquo liber? simplex fortisque habeatur.
 Caldior est? acres inter numeretur. Opinor,
 Hæc res et jungit, junctos et servat amicos.
 At nos virtutes ipsas invertimus, atque 55
 Sincerum cupimus vas incrustare. Probus quis
 Nobiscum vivit? multum est demissus homo: illi

tiendo scaurum nuncupat. Sic igitur si quis amicorum parcior vicitat; appelletur frugalis. Qui tantulum importunus atque jactabundus fuerit, dicamus: cupit lepidus videri familiaribus, sed est asperior et paulo liberior; is æstimetur sincerus et animosus: ferventior est; inter fortes censeatur. Hoc, ut arbitror, et amicos sociat et consociatos retinet. At nos ipsas virtutes male interpretemur, et vas purum inficere volumus. Si bonus aliquis nobiscum vivit; homo est abjectus valde, inquit.

*****

tum.—51 Cuning. e conjectura edidit: *jungat, junctos et sercet amicos.*—56 Unus Bland. Cruquii, *Sincerum cupimus vas incrustare*, cum hac annotatione: 'imminuere.'—57 Codex vetustissimus Bland. Cruquii, unus Jacobi Carondeletii ap. Torrent. *multum demissus homo ille*; et sic edidere Cruq. Benth. Wetzel. et Kidd. interpunctione posita post *ille*. Multi codd. et edd. *vett.* etiam non agnoscunt *et est*, in his Lamb. Torrent. Glarean. Venet. ap.

NOTÆ

48 *Scaurum*] Talos habentem exantantes, vel inversos ac tortuosos.

Balbutit] Invidiæ minuendæ causa balbutiendo Scaulum vocat, et pro r pronuntians: quod familiare est balbis. Porro nobiles Romæ fuisse Strabones, Varos, Scauros, Pætos, nemo nescit.

49 *Ineptus*] Cic. II. de Orat. 'Qui aut tempus quid postulet non videt, aut qui plura loquitur, aut se ostentat; aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus aut multus est, is ineptus dicitur.'

50 *Concinnus*] Commodus, se attemperans moribus et ingenio eorum quibuscum versatur ac vivit. Gall. *de bonne humeur, complaisant, de bonne*

compagnie.

52 *Liber*] Libere veritatem eloquens.

55 *Invertimus*] Ipsa bona detorqueamus in malum.

56 *Sincerum cupimus vas incrustare*] Similes sumus ei qui vasi puro tectorium induceret impurum; adeoque inquinaret alioqui bonum et sincerum per sese, male incrustando. Lucil. 'regionibus illis Incrustatu' calix ruta caulive bibetur.'

57 *Illi Tardo, cognomen pingui damus*] Si quis tardior in deliberando, hunc stupidum vocamus, cum prudens in hoc magis dicendus foret. Cic. Quæst. Acad. IV. 'Vide quam sit cautus is quem isti tardum vocant.'

Tardo, cognomen pingui damus: hic fugit omnes
 Insidias, nullique malo latus obdit apertum?
 (Cum genus hoc inter vitæ versetur, ubi acris 60
 Invidia, atque vigent ubi crimina) pro bene sano
 Ac non incauto, fictum astutumque vocamus.
 Simplicior quis, et est, qualem me sæpe libenter
 Obtulerim tibi, Mæcenas, ut forte legentem
 Aut tacitum impellat quovis sermone? molestus! 65

mus. Isti lento damus cognomen crassi. Ille dolos omnes eluctatur, et nemini improbo expositum latus præbet, quamvis conversetur cum iis hominibus apud quos regnant vehemens invidia et criminationes: hunc non prudentem et cautum, sed versipellem et matitiosum dicimus. Si quis apertior, (qualem non raro tibi me sponte exhibui, o Mæcenas,) ut lectioni vacantem vel cogitandum fortassis interpellat, quacumque allocutione importunus; dicimus: sensu communi omnino est ille

*****

Zeun. R. et H. Steph. et Dunster.—58 *Tardo ac cognomen pingui* ex conj. edidit Bentl. *pinguis* codex Turnebi, Adv. xix. 4. unus Jacobi Carondeletii ap. Torrent. Vet. Comb. Chabot. et Lamb.—60 *Vetustissimus* Bland. Cruquii *versemur*, quod recepit Bentl. *ne versetur* haberetur pro Passivo.—63 *Simplicior siquis*, qualem me edd. vett. Venett. Glarean. Chabot. al. *Simplicior quis ut est*, qualem me primus edidit Lambinus ex codd. suis; et sic est in Bentleii Regin. a m. sec. *Simplicior quis est*; *qualem me* omnes codd. Cruquii, Torrentii, et Bentleii præter unum, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et sic edidit et interpungit Bentl. *qualem me... Mæcenas* parenthesi sumptis. Bentleium secuti Dunster, Francis, et Kidd.—65 *Aut tacitum appellet* Lamb. ex uno codice; et sic Acron et Chabot. et conj. Cuning. '*Aut t. impellat* omnium membranarum lectio est; atque ita editi vetusti. Nullo tamen modo consistere hanc posse, judicavit Lambinus. Quippe 'impellere,' cum ad corpus refertur, est ictu quodam urgere, trudere, percellere: cum ad animum, suadere, movere, incitare: quorum utrumvis a loci hujus sensu alienum credidit. Quare idem reposuit *appellet*, ingeniose quidem et docte: in quo ab uno codice scripto se adjutum narrat, utpote qui habuerit *appellat*. De codice autem (non enim nominat) fides penes auctorem esto: ceterum valde favet huic correctioni Acron Scholiastes, cujus verba sunt: 'Si quis libere et sine observatione temporis appellaverit amicum suum... siquis est simplex, ut legentem, aut cogitantem molestus interpellat; statim eum carere communi sensu dicimus.' Recte ergo et apposite ad sententiam Lambinus. Vide tamen, siquid et nos afferamus, quod aut melius aut certe non deterius esse videatur. Lego itaque: *ut forte legentem Aut tacitum impediatur, quovis sermone molestus*. Enimvero hoc commodi habet nostra conjectura, quod a recepta lectione minimum abscedit: neque vero precario admitti postulat, sed suo jure et magnis auctoribus se tuetur. Charisius lib. v. p. 261. ubi idiomatica accusativi casus recenset, 'impedio legentem,' exempli loco profert. Id

NOTÆ

63 *Simplicior*] Non dissimulatur, aut assentator, qui 'tempora fandi mollia' et commoda non observans amicum interpellat seria quæpiam agentem vel meditantem.

Qualem me sæpe, &c.] Dum ita se-

metipsum accusat Horatius, callide removet a se astutiæ et calliditatis opinionem et famam, qua cum nonnulli aspergebant: atque ipsum Mæcenatem adhibet testem suæ simplicitatis.

Communi sensu plane caret, inquit. Eheu
 Quam temere in nosmet legem sancimus iniquam!
 Nam vitiis nemo sine nascitur: optimus ille est,
 Qui minimis urgetur. Amicus dulcis, ut æquum est,
 Cum mea compenset vitiis bona, pluribus hisce 70
 (Si modo plura mihi bona sunt) inclinet: amari
 Si volet hac lege, in trutina ponetur eadem.
 Qui, ne tuberibus propriis offendant amicum
 Postulat, ignoscet verrucis illius: æquum est,
 Peccatis veniam poscentem reddere rursus. 75
 Denique, quatenus excidi penitus vitium iræ,
 Cetera item nequeunt stultis hærentia; cur non
 Ponderibus modulisque suis ratio utitur? ac, res

destitutus. Eheu quam injustam conditionem nobis statuimus imprudenter! nullus enim sine vitiis nascitur: atque is, qui levioribus premitur, perfectissimus habetur. Benignus amicus, ut par est, meas virtutes cum vitiis comparans, in illas majores (si quidem majores habeo virtutes quam vitia) propendat, si diligi cupiat: ac pari conditione in eadem libra ponderabitur. Quisquis petit amicum non ledere suis tuberibus, parcat ejus verrucis. Justum est ut qui postulat indulgentiam suis delictis, is parem referat. Denique quoniam omnino resecari vitium iracundiæ, aliaque stultis inhærentia minime possunt; quare non ratio adhibet examen et judicium

antem ex hoc Flacci loco desumptum esse videatur.' *Bentl.* Venet. ap. Zeun. *Aut t. impellam.* Harl. 2. 7. *modestus.*—74 'Editiones credo omnes post Aldum exhibuerunt *ignoscat*. At vetustiores Venetæ duæ cum Loscheriana, *ignoscet*; quod Pulmannus in suis omnibus, Bersmannus in duobus reperit. Ceteri tacent. At quam bona fide, ex meis quoque discere potes; quorum melior majorque pars *ignoscet* clare præferunt. Atque id altero lenius et nrbanus. Civile enim magis est, Futuris quam Imperativis præcipere, idque Horatio solenne: ut i. Epist. 18. 37. Art. Poët. 385.' *Bentl.*—76 Edd. vett.

NOTÆ

68 *Vitiis nemo sine nascitur*] Demosthen. de Corona: Μηδὲν ἀμαρτεῖν ἐστὶ θεῶν: Nihil peccare Deorum est. Propert. 'Unicuique dedit vitium natura creato.' Huc pertinet quod ait Juvenalis Sat. xiv. 'Mitem animum et mores modicis erroribus æquos Præcipit.'

73 *Tuberibus*] Vitiis paulo majoribus. 'Tuber,' Gall. *une bosse*. Potest etiam referri huc quod Plinius xix. 2. callum terræ vocat 'tubera.' Gall. *des truffes*.

74 *Verrucis*] Minoribus vitiis. 'Veruca,' caruncula callosa. Gall. *un poireau*. Agell. iii. 7. 'Ire jubeas milites ad verrucam illam: sic enim M. Cato locum editum appellat; nempè ob similitudinem.'

78 *Ponderibus modulisque suis*] Ita exprimitur egregie animi pars seu facultas æstimatrix rerum, quæ de singulis judicat, et expensis hinc et inde momentis quæ potiora sint, arbitratur, censet, decernit, statuit: Græcis *κριτήριον* 'hoc veritas di-

Ut quæque est, ita suppliciiis delicta coercet ?
 Si quis cum servum, patinam qui tollere jussus 80
 Semesos pisces tepidumque ligurrierit jus,
 In cruce suffigat, Labeone insanius inter
 Sanos dicatur. Quanto hoc furiosius atque
 Majus peccatum est ? Paulum deliquit amicus ;
 (Quod nisi concedas, habere insuavis, acerbus ;) 85

suum, atque pœnis cohibet peccata, secundum rei cujusque meritum ? si aliquis cruce plectat eum funiculum, qui, jussus auferre cutinam, delibavit semesos pisces, et jusculum adhuc tepens ; ille dementior Labeone putabitur a sapientibus. At quanto gravius illo et tetrius est delictum istud ? amicus peccavit aliquantulum ; quod si non ignoscas, censeberis amarior et ferocior ; aversaris et fugis non secus ac Dru-

ap. Zenn. *quatinus*.—79 *Utrumque est* Harl. 2.—81 Codd. plurimi ap. Torrent. *ligurrierit*, simplici r.—82 *Labione* Glarean. *Labieno* conj. Benth.—83 Antiquissimus Bland. Cruquii *τὸ hoc* delet.—85 ‘Bentleius *acerbus* refert ad seq. *odisti*, non male. Atque idem pro *Quod* conj. *Quoi*, i. e. *Cui*.’ Zeun.—

NOTÆ

gnoscitur,’ inquit Laërt. in Zen.

80 *Si quis eum servum*, &c.] Quamvis in servos jus vitæ ac necis habeant domini, ne tamen in eos sæviant quasi tyranni, monet eleganter Macrob. Saturn. i. 11. ‘Non quantum decet, sed quantum libet exercere volumus in servos... virga murmur omne compescitur... tussis, sterutamentum, singultus magno malo luitur,’ &c.

81 *Ligurrierit*] A Gr. *λείχειν*, *lingere*, Gall. *lécher*, vel ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ, quod *suave* significat. A Liguribus populis non nisi ineptus quispiam et indoctus crediderit posse deduci. *Ligurrierit jus*] Gall. *qui aura trempe ses doigts dans la sauce*.

82 *In cruce suffigat*] Crux differabat a furca sive patibulo. Hoc erat stipes rectus habens duo cornua, inter quæ inserebatur cervix facinorosi, manus autem ramis illis seu cornibus alligabantur. Itaque nequam gestans furcam seu patibulum virgis cadebatur a conservis, aut etiam a carni-

fice : postea vero in crucem interdum agebatur, clavis in ea confixus. Isidor. Orig. v. 27. ‘Patibuli minor pœna quam crucis. Nam patibulum statim appensos exanimat strangulando: crux autem suffixos diu torquet et cruciat.’ De his multa erudite Salmas. Epist. ad Th. Barthol. item J. Lips. de Cruce.

Labeone insanius] M. Antistius Labeo, Jurisconsultus, tam petulanti lingua et pervicacia, ut in Augustum multa effutiret, ejusque perperam leges reprehenderet. Sueton. Octav. cap. 54. Dio LIV. Gellius XIII. 12. ‘Agitabat hominem libertas quædam nimia et vecors, usque eo ut D. Augusto jam principe et Remp. obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod justum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset.’

Inter Sanos dicatur] Vult enim sana mens ut nec frustra loquere quod inutile fore cognoscitur, nec temere Principem offendas ; denique memi-

Odisti et fugis, ut Rusonem debitor æris?
 Qui, nisi, cum tristes misero venere Kalendæ,
 Mercedem aut nummos unde unde extricat, amaras
 Porrecto jugulo historias, captivus ut, audit.
 Comminxit lectum potus, mensave catillum 90
 Evandri manibus tritum dejecit; ob hanc rem,
 Aut positum ante mea quia pullum in parte catini
 Sustulit esuriens, minus hoc jucundus amicus
 Sit mihi? Quid faciam, si furtum fecerit? aut si
 Prodiderit commissa fide? sponsumve negarit? 95
 Quis paria esse fere placuit peccata, laborant,

sonem pecuniæ debitor: qui, quoties tristes Kalendæ infelici advenerunt, nisi fœnus aut pecuniam creditam undecumque expedit, veluti captivus cogitur auscultare importunas scriptiones, protenso collo. Lectum discubitorium urina inquinaverit ebrius, vel mensa detruserit catinum Evandri manibus contrectatum; propter hoc, vel quod esuriens præripuerit pullum in mea parte patinæ constitutum, an amicus idcirco minus dulcis mihi fuerit? Ergo quid agam si furatus sit quidpiam, vel si credita fidei suæ revelarit, aut promissis non steterit? Qui contendunt paria esse delicta,

//////////

86 *Rusonem* Aldus demum invexisse videtur; ita tamen habent Bentleii Magdal. Petrens. et Battel. *Rusonem* exhibent Harl. 2. 3. 4. 6. 7. omnes Bentleii præter tres, omnes fere Cruquii, nonnulli ap. Torrent. et edd. antiq. *Rufonem* Venett. 1477. 1478. 1479. *Rissonem* aliquot ap. Torrent. et Venet. 1490. *Russonem* reliqui Torrent. *Ruffonem* Locher.—91 *Evandri manibus tortum* conj. Benth. sed vulg. servat.—94 Cuning. *Quid faciam, furtum si fece-*

NOTÆ

neris quod docet Cato: 'Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.'

86 *Rusonem*] Fœnerator ille improbißimus, periunde ac ineptissimus historiarum scriptor, solebat a debitoribus exigere, si non solverent, ut se legentem audirent: quod quidem erat pœnæ loco durissimæ.

87 *Tristes Kalendæ*] Quod eo tempore fœneratores usuras colligerent, debitoresque vexarent. Vide Not. Epod. II. vs. ult.

88 *Mercedem aut nummos*] Fœnus, vel summam creditam.

89 *Porrecto jugulo*] Vel quasi attentior observantiorque; vel quasi captivus et jugulari paratus. Epist.

ad Pis. 'Indoctum doctumque fugat recitator acerbis. Quem vero arripuit, tenet occiditque legendo.'

91 *Evandri manibus tritum*] Antiquitate pretiosum, fabricatum scilicet tempore Evandri, qui ab Arcadia profectus, avitoque pulsus regno, in Italiam appulit; ubi debellatis Aboriginibus tenuit ea loca in quibus Roma nunc est, atque oppidulum in Palatino monte condidit. Virgil. Æneid. VIII. Evander Atheniensis plastes a M. Antonio Romam adductus, nihil ad rem.

96 *Quis paria esse, &c.*] Jam transit ad refellenda quædam Stoicorum placita. Cic. de Finib. IV. Zeno Stoicæ disciplinæ antistes sic statuit: 'Æque

Cum ventum ad verum est: sensus moresque repugnant,
Atque ipsa utilitas, justī prope mater et æqui.
Cum prorepserunt primis animalia terris,
Mutum et turpe pecus, glandem atque cubilia propter 100
Unguibus et pugnīs, dein fustibus, atque ita porro
Pugnabant armīs, quæ post fabricaverat usus;
Donec verba, quibus voces sensusque notarent,

hærent quando venit ad inquisitionem veritatis. Sensus communis et mores reclamant, ipsaque utilitas, quæ fere est parens justī et æqui. Quando e primis terris homines prodierunt, mutum ac vile pecus, pro glande et cubili certabant unguibus et pugnīs, tum fustibus, ac subinde armīs quæ demum indigentia finxerat: donec invenerunt vocabula et appellationes quibus significarent sermonem et cogitatio-

rit; eumque secutus Sanad.—97 Harl. 2. Cum ventum ad usum est.—106 Neu

NOTÆ

miseros esse omnes qui non sunt sapientes:’ contra, ‘sapientes omnes summe beatos esse: recte facta omnia æqualia: omnia peccata paria.’

97 *Sensus moresque repugnant*] Cic. mox cit. ‘Hæc magnifice primo dici videntur, considerata minus probantur. Sensus enim cujusque, et natura rerum, atque ipsa veritas clamat, quodammodo non posse adduci ut inter eas res, quas Zeno exæquaret, nihil interesset.’

98 *Utilitas, justī mater*] Ex opinione quorundam arbitrantium ab utilitate profectas leges, nihil autem a natura esse justum. Vide Cic. de Leg. 1. ‘Lex est ratio summa, insita in natura, quæ jubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria. . . . a lege ducendum est Juris exordium. Ea est enim naturæ vis, ea mens ratioque prudentis, ea juris atque injuriæ regula.’

99 *Cum prorepserunt, &c.*] Primos homines e terra formatos eductosque vi solis, existimabant Phœnices et Ægyptii.

100 *Mutum et turpe pecus*] Rudes ac stupidos instar pecudum. Cic. de Invent. 1. ‘Fuit quondam tempus,

cum in agris passim homines bestiarum more vagabantur, et sibi victu ferino vitam propagabant.’ Tusc. v. init. ‘O vitæ Philosophia dux, . . . tu urbes peperisti; tu dissipatos homines in societatem vitæ convocasti; tu eos inter se primo domiciliis, deinde conjugiiis, tum literarum et vocum communione junxisti: tu inventrix legum,’ &c.

Glandem] Is primus fuit hominum cibus. Plin. xvi. 5. Lucret. lib. v. ‘Glandiferas inter curabant corpora querens.’ Vide Juvenal. Sat. vi. 10. et Sat. xiii. 57.

101 *Unguibus et pugnīs*] Lucret. lib. v. ‘Arma antiqua, manus, ungues, dentesque fuerunt, Et lapides, et item sylvarum fragmina rami.’

102 *Armīs, quæ post fabricaverat usus*] Artis ferrariæ antiquitatem probat sacer contextus. Genes. iv. 22. ‘Tubalcain fuit malleator et faber in cuncta opera æris et ferri.’ Lucret. cit. ‘Posterius ferri vis est ærisque reperta: Et prior æris erat, quam ferri cognitus usus, Quo facilis magis est natura, et copia major.’

103 *Donec verba, quibus, &c.*] Lucret. cit. lib. v. ‘Proinde putare ali-

Nominaque invenere : dehinc absistere bello,
 Oppida cœperunt munire, et ponere leges, 105
 Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.
 Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli
 Causa : sed ignotis perierunt mortibus illi,
 Quos Venerem incertam rapientes more ferarum
 Viribus editior cædebat, ut in grege taurus. 110
 Jura inventa metu injusti fateare necesse est,
 Tempora si fastosque velis evolvere mundi.

nes suas. Postea incœperunt bello abstinere, urbes moliri, leges condere, ne ullus esset fur, latro, mæchus. Etenim ante Helenam mulieres fuerunt causâ bellorum funesta. At illi interciderunt obscuro morte, quos ruentes in libidinem obviam, belluarum instar, prosternebat viribus superior, tanquam tuurus in armento. Leges institutas contra injustum confictaris oportet, si mundi tempora

quis fur esset, neu latro duo optimi codd. Torrentii.—107 Lambinus in ed. pr.

NOTÆ

quem tum nomina distribuisse Rebus, et inde homines didicisse vocabula prima, Desipere est : nam cur hic posset cuncta notare Vocibus, et varios sonitus emittere linguæ ; Tempore eodem alii facere id non quisse putentur ? Et paulo post : ' Postremo quid in hac mirabile tantopere est re, Si genus humanum, cui vox et lingua vigetur, Pro vario sensu varias res voce notaret ; Cum pecudes mutæ, cum denique sæcla ferarum Dissimiles soleant voces variasque ciere, Cum metus aut dolor est, et cum jam gaudia gliscunt ?'

105 *Oppida cœperunt munire*] Vide Juvenal. Sat. xv. 151. &c.

Oppida] Ab ope dicuntur, quod opis causa, tutiorisque habitationis muniantur : ex Varrone de Ling. Lat. lib. iv. Festus autem ex Cicerone dici ait, quod opem præbeant, quodque suas opes illuc conferant homines.

106 *Latro*] Nomen hoc alii deducunt, seu quod latenter insidias stru-

at, sen quod a latere adoriatur prætereuntes ; Isidor. Fest. Prisc. Alii quod ferrum ad latus habeat, perinde ac satellites, Regis aut Principis latus stipantes, qui inde ' latrones' olim dicti, quasi ' laterones : ' Varro, Servius. Alii etiam aliter.

107 *Nam fuit ante Helenam, &c.*] De Helena Trojani excidii causa, 1. Od. 15. Sæpius autem fœminas bellicis occasionem dedisse, liquet ex Herodot. lib. 1. Athen. xiii. 1. item ex Sacris Paginis. Genes. cap. xxxiv. Judic. cap. xix. et xx.

108 *Ignotis perierunt mortibus*] Intercidit eorum memoria, quia defuit qui scriberet Historias priorum temporum.

111 *Jura inventa metu injusti*] Conditas leges ad cœrcendas injurias et injustas actiones, pro publica utilitate et societate constabilienda.

112 *Fastos evolvere*] Evolvere scilicet involutas et complicatas membranas, in quibus scripta ratio temporum Historiaque continetur.

Nec natura potest justo secernere iniquum,
 Dividit ut bona diversis, fugienda petendis.
 Nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet idemque 115
 Qui teneros caules alieni fregerit horti,
 Et qui nocturnus Divum sacra legerit. Adsit
 Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas :
 Ne scutica dignum horribili sectere flagello.
 Nam, ut ferula cædas meritum majora subire 120

et annules perscrueris. Neque valet natura distinguere æquum ab injusto, sicut discernit bonum a malo, et res evitandas ab exoptandis. Nec ratio probabit istud, quod tam graviter delinquit is qui novellas brassicas diruperit in alterius hortulo, quam ille qui noctu rapuerit Deorum sacra. Statuatur lex pares delictis pœnas decernens: neque gravibus flagris cædas eum qui lorum duntaxat meritis est. Etenim haud metuo ne ferula tantum plectas graviore dignum casti-

cunus deterrima belli; sed omnes codd. et edd. reliquæ teterrima.—116 ‘Acutissimus Heinsius ex conjectura: Qui t. f. a. infregerit horti. Recte, opinor: quod et ipse ante visum ejus codicem de meo excogitaram. Syllaba in absorpta est ab ultima vocis præcedentis. Ovidius Met. x. 190. ‘Ut si quis violas, rignove papaver in horto, Liliaque infringat, fulvis hærentia virgis.’ Cicero pro Cornelio Balbo c. 6. ‘Est enim hujus sæculi labes quædam et macula, virtuti invidere, velle ipsum florem dignitatis infringere.’ At ‘frangere flores’ non meminisse legisse: adde, quod versus ex hac correctione dulcior et numerosior incedit.’ Benth.—117 Harl. 2. 3. 4. 6. omnes Bersmanni, plus decem Benthelii, Zarot. Mediol. 1477. Florent. 1482. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. Locher. Benth. et Kidd. sacra divum. Unus Benthelii et edd. post Aldum: divum sacra. Magdal. ap. Benth. sacra deum nocturnus legerit. Cu-

NOTE

113 *Nec natura potest justo secernere iniquum, &c.*] Naturaliter enim cognoscimus quid nobis sit bonum, utile, jucundum: quid contra malum et adversum: at non ita quid justum, quid injustum. Testis Apostolus ad Rom. Epist. cap. v. ‘Peccatum non imputabatur, cum lex non esset.’ et cap. vii. ‘Peccatum non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.’

117 *Sacra legerit*] Sacrilegium perpetravit.

118 *Pœnas irroget æquas*] Magnas magnis, minores minoribus delictis. At contra Stoici, apud Cic. pro Muræna, n. 91. ‘Omne delictum scelus

esse nefarium: nec minus delinquere eum, qui gallum gallinæcum, cum opus non fuerit, quam eum qui patrem suffocaverit.’ Istam vero disciplinam austeriorem hanseant e legibus Draconis, cuilibet peccato vel leviori pœnam statuentis mortem: unde non atramento sed sanguine scriptas aiebat Demades. Ita Plutarch. in Solone.

119 *Scutica*] Σκῆτρος, corium; e quo flagellum levius.

Horribili flagello] Nimirum e virgis fascibusque magistratum, ‘flagellis triumphalibus.’ iv. Od. 4. Quod quidem et ignominiam et pœnam atrociorē inurebat.

Verbera, non vercor; cum dicas esse pares res
 Furta latrociniiis, et magnis parva mineris
 Falce recisurum simili te, si tibi regnum
 Permittant homines. Si dives qui sapiens est,
 Et sutor bonus, et solus formosus, et est rex; 125
 Cur optas quod habes? ¶ Non nosti quid pater, inquit,
 Chrysippus dicat: Sapiens crepidas sibi nunquam
 Nec soleas fecit; sutor tamen est sapiens. ¶ Quo?

gatione; siquidem asseveras æqualia esse latrociniiis furta; et prædicas eadem te falce amputaturum magna et parva crimina, si regnum tibi deferant homines. At enim si sapiens quisque est opulentus, et peritus sutor, et solus pulcher, immo etiam rex, quare petis id quod possides? Ohe, respondet ille: nequaquam intelligis quid loquatur magister Chrysippus. Sapiens nunquam sibi fecit crepidas aut soleas; sapiens tamen sutor est. Qua ratione? Quemadmodum licet taceat Hermogenes,

////////

ning. ex conj. *sacra Dis sublegerit.*—128 'Ita quidem editi: sutor tamen est sapiens. Quo? sed lege cum Bland. Cruquii et cod. Colleg. Trinit. sutor tamen est sapiens. Qui? Id est: quomodo, quo pacto, qua ratione? Terent. Andr. v. 4. 50. At Quo nunquam valet, quo pacto? sed, quem ad finem? quod ab

NOTÆ

122 *Furta latrociniiis*] Fures agunt clam, et surripiunt apud incautos: latrones vim apertam adhibent. Quanto vero hi quam illi nocentiores sint, nemo non sentit: quod tamen Stoici negabant.

123 *Falce simili*] Æquali severitate, pœnam eandem statuendo, gravem scilicet, tam parvis quam majoribus peccatis: quod rationi repugnat, ut ante dictum est.

124 *Si dives qui sapiens, &c.*] Ex occasione deridet aliud Stoicorum placitum, 'solum sapientem esse regem et omnia.'

126 *Non nosti quid, &c.*] Stoicus respondet: Mentem et disciplinam nostram parum capis.

Pater] Sectæ nostræ princeps.

127 *Chrysippus*] Zenonis discipulus. De quo Laërt. lib. vii. 'Nisi Chrysippus fuisset, porticus non esset.' Cic. Academ. Quæst. iv. n. 78. 'Fulcire putatur porticum Stoicorum.' Ibid. paulo ante: 'De eo que-

ri solent Stoici: dum studiosa omnia conquisierit contra sensus et perspicuitatem, contraque omnem consuetudinem, contraque rationem, ipsum sibi respondentem, inferiorem fuisse; itaque ab eo armatum esse Carneadem.' De Nat. Deor. i. 'Stoicorum somniorum vasserimus interpretes.' Et postea: 'Zeno Chrysippum nunquam nisi Chesippum vocat.' Quintil. i. 1. et alibi ejus meminit.

Sapiens crepidas sibi, &c.] Explicat mentem Stoicorum.

Crepidus, soleas] Κρηνίς, fundamentum, basis. Gell. xiii. 20. ait, soleas a Romanis, a Græcis autem κρηνίδας, crepidas, sen crepidulas, vocari ea calceamenta, quibus plantarum calces tantum infimæ teguntur, cetera prope nuda, et teretibus habenis juncta sunt. Porro primam corripit syllabam, certe contra etymon, ut patet. Idem testatur illud calceamenti genus proprium philosophis extitisse. Declarat et Persius Sat. i. 127. 'Non

¶ Ut, quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atque
Optimus est modulator; ut Alfenus vafer, omni 130
Abjecto instrumento artis, clausaque taberna,
Sutor erat; sapiens operis sic optimus omnis
Est opifex solus; sic rex. ¶ Vellunt tibi barbam

nihilominus est bonus cantor ac musicus: sicut etiam Alfenus ille solers, relicto quolibet artis suæ instrumento, et clausa taberna, erat sutor; ita sapiens artifex est cujusvis operis perfectissimus, ita rex solus. At tamen barbam tibi vellunt petu-

h. l. alienum est.' Benth.—130 *Alfinius Varrus* quatuor codd. Blandd. Cruquii in annot.—131 Antiquissimus Bland. *clausaque ustrina*.—132 *Tonsor erat* Benth. ex uno cod. Cruquii, Acrone, et Reg. Soc. *sic protinus omnes* Cuning. ex codd.—133 *Est opifex: sic rex solus* Ald. Venet. ap. Zenn. Glarean. et plurimæ deinceps edd. *Est opifex solus; sic rex omnes* codd. et edd. antiquiss. 'Vellent legitur in aliquot codicibus; sed in longe pluribus Vellunt, quod idem habent omnes fere editiones. At pæne in omnibus omnino libris extat Vellent. Totus tamen contextus efflagitat Vellunt. Hæc enim subsequuntur, 'coërces,' 'urgeris,' 'rumperis,' 'latras.' Et ut verbo dicam, Poëta, Stoico respondens, non quid pueri ei facturi sint, sed quid facere consueverint, exponit. Atque hoc ipsum Vellunt plane denotat. Illud autem Interpolatori præbuit causam mutandi præsens tempus in futurum, quod constabat, a pueris Stoico barbam non velli.' Cuning. Vellent Benth. in ed.

NOTÆ

hic qui in crepidas Graiorum ludere gestit.'

129 *Hermogenes*] Cantor et musicus iste etiam dum tacet, peritus est tamen canendi et modulandi: sive; canoram habet vocem atque musicorum solertiam modulatorum.

130 *Alfenus*] Hunc salse mordet et vellicat, quasi aliud agens. Alfenus cognomento Varus egregie a Virgilio canitur Eclog. 9. olim Cremonæ sutrinam exercuerat; sed quod valebat ingenio, vilem artem pertæsus Romam venit, ubi factus Servii Sulpitii discipulus, rerumque antiquarum non incuriosus, ut habet Gellius vi. 5. juris scientia clarus evasit, summo etiam Consulatus honore perfungtus.

133 *Solus; sic rex*] Non tantum sapiens eligi rex potest, sed est solus eo nomine dignus. Cic. de Finib. iii. in fine: 'Rectius enim sapiens appellabitur rex quam Tarquinius, qui

nec se nec suos regere potuit: rectius magister populi (is enim est Dictator) quam Sylla, qui trium pestiferorum vitiorum, luxuriæ, avaritiæ, crudelitatis, magister fuit: rectius dives quam Crassus, qui nisi egnisset, nunquam Euphratem nulla belli causa transire voluisset. Recte ejus omnia dicuntur, qui scit uti solus omnibus. Recte pulcher etiam appellabitur: animi enim lineamenta sunt pulchriora quam corporis: recte liber, non obediens cupiditati: recte invictus, ejus etiamsi corpus constringatur, animo tamen vincula injici nulla possint,' &c.

Vellunt tibi barbam, &c.] Reponit Horatius: Quauquam te jactas regem, o Stoice, tibi tamen impune illudunt pueri; sicut solent fatuos sectari, et insultare.

Vellunt barbam] Barbatos fuisse Philosophos dixi, ad Pers. Sat. iv. init. 'Barbatum hæc crede magis-

Lascivi pueri: quos tu nisi fuste coërces,
 Urgeris turba circum te stante, miserque 135
 Rumperis, et latras, magnorum maxime regum.
 Ne longum faciam; dum tu quadrante lavatum
 Rex ibis, neque te quisquam stipator, ineptum
 Præter Crispinum, sectabitur; et mihi dulces
 Ignoscent, si quid peccaro stultus, amici; 140

lantes pueri; quos baculo si non abigas, premeris turba circumstante, et infelix vociferando frangeris, o magnorum regum maxime. Ne prolixior sim, quamdiu te lavatum ibis, o rex, dato quadrante, nec te comitabitur quispiam satelles, nisi fatuus Crispinus; mihi quoque amici faciles indulgebunt, si quoddam stultus ego admisero

*****

pr. Cantab. 1711.—134 Bentr. Heindorf. et Kidd. *ni fuste coërces*.—140 Zarot. Mediol. Venett. Vet. Comb. al. *stultus peccavero*. ‘Hoc a priscis editionibus propagatum in omnibus hodie circumfertur: perperam: neque enim O finale in verbis temere invenies correptum, apud ejus ævi scriptores; et adhuc durius est, ubi sequens vocabulum a duabus mutis consonantibus inchoatur. Melius itaque Leidensis noster, Reginensis, Franekeranus, cum Lambini et Pulmanni nonnullis: *Ignoscent, si quid peccaro stultus, amici*. Cicero ad Atticum x. 8. ‘Ab illis est periculum, si peccaro: ab hoc, si recte fecero.’ Bentr. peccaro etiam Gott. Exc. Sax. et Harl. 2. 3. 4. 6. ‘Libri Mss. quinque *peccabo*: placet. Non temere enim O corripitur in istiusmodi verbis a poëtis, qui Virgilii ætate floruerunt, ut Sat. sequente 104. ‘Liberius si Dixero quid.’

NOTÆ

trum Dicere.’ Barbam autem velere, dici, pro, illudere, pariter ostendi, ad Pers. Sat. i. in fine, ubi ‘Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.’ Et Sat. ii. 28. ‘Idcirco stolidam præbet tibi vellere barbam Jupiter?’

134 *Fuste*] Hoc velut sceptrum. Cynicis baculum tribuunt Laërt. in Antisthene; Herodian. in Commodio; Apuleius Florid. iv. Auson. Epigram. lxi. de Diogene: ‘Pera, polenta, tribon, baculus, scyphus, arcta suppellex Ista fuit Cynici,’ &c.

135 *Urgeris turba, &c.*] Vix fuste et clamoribus abigere potes urgentem te turbam plebis ac puerorum tibi insultantium molestissime.

137 *Quadrante*] Quarta assis parte, quam plebeii mercedem exiguan solvabant pro balneo publico. Scilicet opulenti balnea domi habebant, ut

notavi ad Pers. Sat. v. 126.

Lavatum] Is erat priscissimos lavandi frequenter, præsertim ante cœnam. Plin. iii. 1. ‘Ubi hora balnei nuntiata est, quæ est hyeme nona, æstate octava . . . lotus accubat, et paulisper cihum differt. Interim audit legentem remissius aliquid et dulcius . . . apponitur cœna,’ &c.

138 *Neque te quisquam stipator, &c.*] Sensus est: Quamdiu inops abjectus et despiciatissimus cuilibet eris, licet regem te existimes; ego vero te tuasque superbas opiniones placitaque insulsa contemnā, et cum omnibus sentiam dicamque esse peccata quædam leviora, quibus oporteat ignosci: teque beatior vivam.

139 *Crispinum*] Is est Stoicus ille, de quo in fine Satiræ primæ.

Mihi dulces Ignoscent si quid, &c.] Vide Plin. Epist. viii. 22. ubi sic

Inque vicem illorum patiar delicta libenter,
Privatusque magis vivam te rege beatus.

delictum; et vicissim illorum peccata facile tolerabo, atque vivam privatus te rege felicior.

Torrent. 'Non quicquam valet illa docti viri apud Lambinum ratio, postremam syllabam verbi *peccavero* propter duas consonantes in *stultus* productam esse: nam Lambinus hoc ab Horatio studiose non vitari duobus exemplis ostendit. Cur autem imminutum *peccaro* non integrum *peccavero* legendum sit, te V. Cl. docere non gravabor. Inter locos, quibus evincitur Horatio curæ fuisse numeros, est et hic: nam in Hexametro versus Spondæus potius quam Dactylus in quarta sede poni vult, et hic in primis, quia, rei, de qua agitur, Spondæus pes tristior, magis convenit.' *Cuning.*—142 *Privatimque* codex Leid. et pro v. l. Regin. ap. Benth.

NOTÆ

scribit: 'Eos etiam, qui non indigent clementia ullius, nihil magis quam lenitas decet. Atque ego optimum et emendatissimum existimo, qui ceteris ita ignoscit tanquam ipse quotidie peccet; ita peccatis abstinet, tan-

quam nemo ei ignoscat. . . . Mandemus memoriæ quod vir mitissimus, et ob hoc quoque maximus Thræsea crebro dicere solebat: Qui vitia odit, homines odit.'

SATIRA IV.

IN OBTRACTATORES SUOS.

Ante me jam Lucilius, auctores veteris Comædiæ imitatus est in notandis nominatim hominibus improbis, Satiras scripsit, vir ingenii laud contemnendi et iudicii acris, sed ob festinationem in scribendo et in expoliendo pigritiam durus et minus tersus in componendis versibus. Equidem multum scribere improbo; et Diis habeo gratiam, quod me parci sermonis finxerunt. Crispinus per me plus scribat quam ego, et efflet versus ut ventum follis: et Fannius gloriolæ ducat sibi, si possit efficere, ut imago et scripta sua reperiantur in bibliothecis. Cum ego scripta mea vulgo recitare vereor, ea nemo legit, immo spernit auctorem propterea, quod Satiris, quibus vitia tam usitata notantur, offenduntur plerique. At iste Poëta, dicunt, pronus est ad lacesendum, nemini parcit, et quicquid semel chartis illeverit, cuivis obvio recitat. Næ primum non jacto me esse Poëtam, quia dicendi genus, quo utor in Satiris, sermoni est propius, simile comico. Nam metro soluto et alio verborum ordine facto, rem ita esse, facile intelliges: quod secus est v. c. in versibus Ennianis, quibus vis poetica et spiritus immanebit, etiamsi metrum sustuleris. Ceterum sitne justum Poëma necne, nunc non quæro: hoc tantum contendo, non esse quod mea scripta metuantur. Latrones enim et sicarii metuant Sulcium et Caprium acerrimos accusatores, quos innocens non metuit. Ergo, si tu æc es latro, nec ego Caprius aut Sulcius, temere me metuis. Deinde nec

scripta mea publice prostant, nec ego ea, nisi amicis idque coactus, recito: alii vero in foro sua recitent et in balneis, non ego: nec gaudeo alios lædere, ut obtrectatores calumniantur. Detestor istum, qui absentem amicum obtrectat, culpatum non defendit, dieteriis captat hominum risum, crimina falsa fingit, arcana prodit, sub specie amicitiae malevolentiam tegit. Ejusmodi improbitatem ab animo meo et scriptis abfore certissime promitto. Verum si quid liberius et forte jocosius dixero, mihi ignoscatur. Ad vitia fugienda et recte vitam instituendam optimus pater me jussit inspicere exempla improborum et proborum. Igitur vitia aliorum, ne ipse committam olim imprudens, otio concesso, literis mando. Quod nisi mihi concedere velis, copia Poëtarum mihi erit auxilio, et te ad hanc nostram sententiam, Satiras esse scribendas, cogemus, quemadmodum ad suas cærimonias amplectendas compellunt alios Judæi.

EUPOLIS, atque Cratinus, Aristophanesque, Poëtæ,

Eupolis, Cratinus, et Aristophanes, aliique veteris comædiæ auctores, si quis-

////////

Satira prima Libri secundi in ed. Sanad. In quibusdam vett. inscribitur

NOTÆ

1 *Eupolis*, &c.] In hac Satira ingeniose defendit se Horatius contra malevolos, qui ipsum et nimis mordacem, et Lucilio inferiorem aiebant.

Eupolis, Cratinus, Aristophanes] Tres isti Poëtæ eadem ætate vixerunt, annis ante Christum circiter quadringentis. Cratinus senior: post hunc Eupolis, ejus stylum diligenter imitatus: sequitur Aristophanes; quem Plato medium inter illos dicit, nempe Cratino æque vehementem, minus tamen acerbum, Eupolidis autem urbanitatem assecutum. Horum meminit Vell. Patere. lib. 1. 'Quis abunde,' inquit, 'mirari potest, quod eminentissima cujusque professionis ingenia in idem arcuati temporis spatium congregantur . . . una nec multorum annorum intervallo divisa ætas per divini spiritus viros Æschylum, Sophoclem, Euripidem illustravit tragædias: una priscam illam sub Cratino, Aristophane, et Eupolide comædiam: ac novam Menandrus, æqualesque ejus,' &c. Jul. Pollux, Ma-

crob. Plutarch. Athen.

Cratinus] Is Athenis oriundus, ibidem primus satiricam fabulam produxit in Dionysiis: bibacissimus fuit; ad annum centesimum vitam protulit.

Eupolis] Fabulas seu comædias ille septemdecim scripsit, ex quibus septem ei victoriam pepererunt. Nominantur: Capræ, Desertor, &c. Periiit in navali prælio quod Athenienses adversus Lacedæmonios commiserunt juxta Hellespontum. Ejus interitum adeo luxerunt sui populares ut etiam edixerint ne deinceps ullus Poëta militaret. Suidas. Macrob. Saturnal. vii. 5. 'Notus est omnibus Eupolis inter elegantes habendus veteris Comædiæ Poëtas.'

Aristophanes] In hujus corde templum sibi struxisse Gratias, ait Plato. Is quippe Atticos lepores summe excoluit extulitque. Dubitatur nihilominus an fuerit Atheniensis, an Rhodius, an Ægyptius, &c. Fabulas edidit quatuor et quinquaginta, e quibus supersunt nobis undecim: a Suida

Atque alii quorum Comœdia prisca virorum est,
 Si quis erat dignus describi, quod malus, aut fur,
 Quod mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
 Famosus; multa cum libertate notabant.
 Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus,

5

piam merebatur notari velut improbus, aut fur, aut adulter, aut homicida, vel qualiter cumque infamis; hunc carpebant multum cum libertate. Hos totus Lucilius imita-

////////

Crispinus.—3 Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Gott. Exc. Sax. omnes Bersmanni, Bentleii omnes præter unum, item edd. Bentr. Sanad. Francis, Wakef. et Kidd. ac

NOTÆ

recensentur. Nec præteribo quod aiunt sancto Joanni Chrysostomo Aristophanem in deliciis atque in manibus assidue fuisse. Quidni, cum et Plantum versarit sæpe S. Hieronymus, in mediis Christianarum exercitationum intervallis, ac subcisi-vis temporibus: quod ipse quidem scribit ad Enstochium.

2 *Comœdia prisca*] De hac plura dicam in Epist. ad Pisones. Quintil. x. 1. 'Antiqua illa Comœdia tum sinceram illam sermonis Attici gratiam prope sola retinet, tum fœcundissimæ libertatis: etsi est in insectandis vitiis præcipua, plurimum tamen habet virium in ceteris etiam partibus. Nam et grandis et elegans et venusta: et nescio an ulla (post Homerum tamen, quem ut Achillem semper excipi par est) aut similior sit oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. Plures ejus auctores. Aristophanes tamen, et Enpolis, Cratinusque præcipui.'

5 *Multa cum libertate notabant*] Pers. Sat. i. 123. 'audacem' carpendis vitiis Cratinum dicit: ibid. 'iratum' Enpolidem. Porro Socratem ipsum vexare non veritus Aristophanes in nubibus: in populum autem Atheniensem probra jactavit haud levia; a quo nihilominus plausus et acclamationes consecutus et lanreas. Vide

Epist. ad Pis. vs. 282. ad ista verba, 'In vitium libertas excidit et vim Dignam lege regi.' Cic. de Rep. iv. 'Quem illa (vetus Comœdia) non attigit? vel potius quem non vexavit? cui pepercit? Esto populares homines, improbos in Remp. seditiosos, Cleonem, Cleophontem, Hyperbolum læsit: patiamur. Etsi hujusmodi ci-ves a Censore melius est quam a poëta notari. Sed Periclem, cum ita suæ civitati maxima auctoritate plurimos annos domi et belli præfuisse, violari versibus, et eos agi in Scena, non plus deuit, quam si Plantus noster voluisset aut Nævius P. et Cn. Scipioni, aut Cæcilius M. Catoni maledicere.'

6 *Hinc omnis pendet Lucilius*] Totus est in illis imitandis: Iambica eorum duntaxat in Hexametra commutavit: ex Comœdia Satiram fecit: perinde mordax et maledicus in cives: at ego, inquit Horatius, tantum facetus homines a vitiis solerter deterreo.

Lucilius] Is 'Auruncæ alumnus,' ex Juvenal. Sat. i. 20. id est, ex Aurunca Latii urbe orinndus, Romanæ Satiræ fere auctor, nobiles quosque arripuit, insignem in eo scribendi genere laudem est adeptus: valde tamen negligens pedum ac numerorum. Quintil. x. 1. Cic. ad Attic. xii. 5. de Finib. i. de Orat. ii. Juvenal.

Mutatis tantum pedibus numerisque; facetus,
 Emunctæ naris, durus componere versus:
 Nam fuit hoc vitiosus; in hora sæpe ducentos,
 Ut magnum, versus dictabat stans pede in uno: 10
 Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles:
 Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem;
 Scribendi recte: nam, ut multum, nil moror. Ecce,
 Crispinus minimo me provocat. ¶ Accipe, si vis,

tur et sequitur, mutatis solummodo pedibus ac numeris, perurbanus, acri iudicio, durus in condendis versibus. Etenim fuit in hoc vitiosus. Una hora sæpe versus ducentos stans in uno pede (quasi aliquid magnum) dictabat: cum flueret cænosus, habebat tamen quod velles sumere: verbosus, et segnis exantllare laborem scribendi, recte inquam scribendi: etenim multa scribere, nihili æstimo. Ecce vero Crispinus me lussit minimo digito. Heus tu, inquit, sume si lubet, sume tabellus

fur.—14 'Quid sit 'minimo provocare' jam diu in controversia est. Vidit hoc, opinor, perspicacissimus N. Heinsius; et iccirco tanquam loco mendoso medicinam ferre conatus est, sic ex conjectura reponens, *Crispinus mimo me provocat*: ubi *mimo*, ni fallor, voluit, cum risu et contemtu et gesticulatione mimica. Sed et hoc parum satisfacit; et sine auctore profertur. Aliud porro suppeditat Acron Fabricii (nam in editionibus priscais et codice scripto verba ea desiderantur) 'Minimo provocare dicuntur hi, qui in responsione plus ipsi permittant, quam exigant ab adversario.' Quæ corrupta sic restitue: 'Qui in sponsione plus ipsi promittant, quam exigant ab adversario.' Hoc nimirum voluit annotator, Crispinum cum Horatio sponsionem fecisse, Ni plures versus citius componeret: idque inæquali pignore; ut suo si forte talento, Horatii mina. Quo ostendere voluit Crispinus victoriam sibi non dubiam fore, et prope in manibus haberi, si anderet Noster sponsionem suscipere. Et sententia quidem egregia est: sed nullus video, quibus demum tormentis 'minimo provocare,' id quod vult annotator, exprimere et significare possit. Tamen is videtur quasi per transennam, veram Poëtæ sententiam vidisse: certum enim est, ex ipsa loquendi formula, de sponsione, quod nostrates dicunt a *Wager*, hic agi. *Crispinus minimo me provocat*. Ita Vale-

NOTÆ

Sat. i. 165. 'Ense velut stricto quoties Lucilius ardens Infremuit, rubet auditor cui frigida mens est Criminibus, tacita sudant præcordia culpa. Inde iræ et lacrymæ.' Pers. Sat. i. 114. 'Secuit Lucilius urbem, Te, Lupe, Te, Muti,' &c.

10 *Stuns pede in uno*] Brevi tempore, sine magno conatu et labore.

11 *Cum flueret lutulentus, &c.*] Quamquam versus profundeabat impolitos et inelaboratos, erat in illis tamen aliquid imitatione tua non indignum.

Vide Sat. x. seq.

Quod tollere velles] Metaphora ducta ex eo quod olim solebant infantem recens editum humi deponere: quem si pater dimitteret, exponendum significabat; sin autem, et tolleret, sive erigeret, curandum educandumque indicabat.

14 *Crispinus minimo me provocat*] Id est, non totas vires objicit sed minimas, ut indicet summi adversarii contemtum.

Accipe si vis, &c.] Verba sunt Cris-

Accipiam tabulas; detur nobis locus, hora,

15

modo: assignetur nobis locus, hora, observatores: videamus uter plura scribere va-

*****

rius Maximus, II. 8. 2. 'Valerius sponsione Lutatium provocavit, Ni suo ductu Punica classis esset oppressa.' Petronius Tragurii repertus: 'Et cæpit subinde dominum suum sponsione provocare, Ni prasinus proximis Circensibus primam palmam.' Recte opinor hæc procedunt: sed quid faciamus illo *minimo*? Deest siquidem pecuniæ summa, quam perderet is, qui sponsione vinceretur. Asconius Pedianus in Verrinam de Prætura Urbana p. 100. 'Sponsione ipse provocatur ab adversario,' certæ pecuniæ aut æstimationis, 'quam amittat, Ni sua sit hæreditas de qua contendit.' Cicero ipse in Verrem de Frumento, c. 58. 'P. Scandilius eandem sponsonem de societate fecit: facta est sponsio Sestertium quinque millibus.' Idem in eundem de Suppliciis, c. 54. 'Cogere enim cæpit, Sestertium duobus millibus sponsonem facere cum lictore suo, Ni furtis quæstum faceret.' Vides, opinor, certam pecuniæ summam in sponsonibus exprimi solere. Quid ergo? Levissima vel plane nulla mutatione (totidem enim sunt literarum ductus) novam lectionem ex conjectura affero; atque adeo ipse quavis sponsonem lacessere ausim, Ni vera et indubia sit, *Crispinus nummo me provocat*. Nihil clarius argutiusve dici potest. Oblique enim Crispinum tangit, quasi egenum et mendicum: qui non majore pignore, quam uno nummo, certare voluerit. Servorum enim et pauperculorum erat, nummo sponsones facere. Plantus Epidico Act. v. 2. 32. sqq. *Bentl.* Bentleius deridicule reposuit *nummo*, neque vidit *minimo* dici pro '*minimo digito*.' Atque hic quidem gestus apud nostrates etiam hodie familiaris est, ubi per contentum aliquem advocamus. Mirari nequeo virum acerrimi iudicii non attendisse ad Scholiasten veterem. *Baxt.* 'Attendit, sed improbavit merito. Est aperte hic de sponsione et responsione sermo (Germani vocant *eine Wette*) quem clare indicant verba Vet. Schol. ab ipso Baxtero prolata. Ceterum cum *minimo* et *nummo* totidem lineolis perpendicularibus consent, blandissima sane est emendatio: nec tamen necessaria, cum qui *nummo* provocet alterum, *minimo* idem provocet, id est, jubeat sibi minimum s. nummum *responderi*, repromitti, cum aliquanto plus ipse spondeat promittatque, certus nempe victoria.' *Gesn.*—15 *Accipiam jam tabulis* Gott. *Accipiam tabulis* Harl. 4. 7. et edd. vett. ap. Gesn. 'Ita ed. Veneta princeps (Venet. 1478.) cum majore parte codicum; quod interpretes plerique amplexi sunt. At altera (Venet. 1490.) cum Locher. et membranis etiam non paucis, *Accipe jam tabulas*. Cui cur alteram prætulerint, non possum non demirari. Hæc enim lectio *μνητικῶ* caractere provocantem ad scribendum Crispinum pulchre ostendit. *Accipe, jam accipe tabulas*. Ex repetitione enim conjicias, quam acer sit ad contentionem. Jam nunc, ait, accipe: jactat enim extemporalem carminis facultatem; et veretur, ne Horatius certamen effugiat, si in aliud tempus differatur. Neque vero opus est illo *Accipiam*: Crispinus enim, utpote provocator, domo secum tabulas extulisse, et in sinu paratas habuisse censendus est. Porro et plures codices habent *dentur*; quia sequebatur, credo, nominativus pluralis, *custodes*. Sed retinemus *detur* cum editionibus priscis; idque ex stili Horatiani genio; ut videbis in Notis ad I. Od. 24. 8.' *Bentl.* *Accipiam* magis etiam ideo placet, quod ad rem pertinet, etiam Crispinum tabulas s. pugillares accipere: agitur enim de

NOTÆ

pini Horatium provocantis ad extemporalis scriptionis certamen. Sic et Martialem Statius lacessivit.

15 [*Accipe jam tabulas*] Legunt alii, *Accipiam tabulas*. Prior tamen lectio vehementiam hominis temere ac sto-

Custodes ; videamus uter plus scribere possit.

¶ Di bene fecerunt, inopis me quodque pusilli

Finxerunt animi, raro et perpauca loquentis :

At tu conclusas hircinis follibus auras,

Usque laborantes dum ferrum molliat ignis,

20

Ut mavis, imitare. Beatus Fannius, ultro

Delatis capsis et imagine ; cum mea nemo

leat. Recte egerunt Dii, quod me finxerunt ingenii mediocris et parvi, raro et pauca valde loquentis. Tu vero quantumlibet æmulare ventos hædinis pellibus inclusos, semper laborantes donec ignis emolliat ferrum. Fortunatus Fannius illatis sponte scriptis, et sua effigie ; dum nullus mea scripta legit : et ego metuo illa re-

////////

sponsione, 'uter plus scribere possit.' Gesn.—18 'Mendose habent omnes libri loquentis, præterquam Faërnensis ; in quo scriptum est loquentes ; sed s alia mann et in litura.' Lamb. 'Dura et coacta oratio, citra ullam necessitatem : inopis me q. p. F. animi, r. et p. loquentis. Quamobrem Lambino facile assentior, qui emendavit loquentem, ut Æn. II. 79. 'nec si miserum fortuna Sinonem Finxit, vanum etiam mendacemque improba finget.' Multo enim simplicius hoc, atque ideo et verius. Mutarunt autem Librarii, ut loquentis ad proximum nomen animi referretur. Id quod nusquam non faciunt, quotiescumque comode possunt : ut IV. Od. 1. 18. 'Largis muneribus riserit æmuli,' 'largis' interpolant pro 'largi,' propioris substantivi gratia : et III. Od. 8. 19. 'Medus infestus sibi luctuosus Dissidet armis,' pro 'infestis' et 'luctuosus.' Adde quod in codice Jannoctiano Michaëlis Bruti, et Faërniano Lambini loquentes habebatur ; in quo veræ lectionis servantur vestigia.' Bentl.—20 Codex Leid. ap. Bentl. ferrum dum molliat ignis ; et ita edidit Cuning. dum ferrum emolliat e conjectura edidit Bentl. eumque

NOTÆ

lidae lacessentis melius notat.

16 Custodes] Qui caveant ne aliena juvet opera alterutrum.

17 Di bene fecerunt] Modesta Horatii responsio.

19 At tu conclusas, &c.] Tumidos ac fuitiles funde versus. Similitudo a follibus, quos vento inflatos exagitant fabri ad inflammandum ignem fornacis, molliendumquæ ferrum. Pers. Sat. v. 10. 'Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino, Folle premis ventos.'

Hircinis follibus] E pellibus hircorum. Virgil. 'taurinis follibus.' Georg. IV. 171. ubi egregie Cyclopi opus describit : eosdemque versus repetit leviter mutatos, Æneid. VIII. 449.

'Alii ventosis follibus auras Accipiunt redduntque,' &c.

21 Beatus Fannius, ultro Delatis, &c.] Fannium Quadratum insulsum Poëtam belle suggillat. Bonis quidem Poëtis hic honor, ut eorum effigies et carmina deferrentur in palatinam Augusti bibliothecam, auctoritate publica : at ille sua ipse scripta invehit, et imaginem sibi statuit, non merito gloriam consecutus, sed ambitione venatus. Plin. XXXIV. 5. 'Notatum ab auctoribus L. Actium Poëtam in Camænarum æde statuam sibi posuisse.' Vide Plin. VII. 30. Val. Max. VIII. 15.

22 Cum mea nemo Scripta legat] Paucis nimirum se suaque Horatius osten-

Scripta legat, vulgo recitare timentis, ob hanc rem,
 Quod sunt quos genus hoc minime juvat, utpote plures
 Culpari dignos. Quemvis media elige turba; 25
 Aut ob avaritiam, aut misera ambitione laborat.
 Hic nuptarum insanus amoribus, hic puerorum;
 Hunc capit argenti splendor; stupet Albius ære;
 Hic mutat merces surgente a sole, ad eum quo
 Vespertina tepet regio; quin per mala præceps 30
 Fertur, uti pulvis collectus turbine, ne quid
 Summa deperdat metuens, aut ampliet ut rem;
 Omnes hi metuunt versus, odere Poëtas.

*citare populo, quoniam sunt quibus non placent ejusmodi scriptiones: nempe com-
 plures extant reprehensione digni. Enimvero quemlibet e medio populo assume;
 inquinatus est avaritia vel ambitione infelici. Ille nuptas, iste pueros sectatur.
 Alium perstringit fulgor argenteorum vasorum: Albius amat aenea. Ille negotia-
 tur ubi Oriente sole ad eum quo terra Occidentalis inculescit: immo rapide currit
 per ærumnas, tanquam pulvis vento sublatus; timens ne de acervo suo aliquid detra-
 hatur, vel ut opes augeat. Isti omnes reformidant carmina, poëtas aversantur.*

secutus Kidd.—25 *Culpari digni* Cuning. *erue* multæ edd. post Aldum,
 item nonnulli codd. ap. Bentr. ut Leid. et Regin. a m. sec. et unus Pul-
 manni, et pluribus placet, etiam Nic. Heinsio. *arripe* conjectabat Bentr. *eripe*
 tres Blandd. Cruquii, et unus Pulmanni. *elige* quartus Bland. Tons. Buslid.
 Nan. Div. et Martin. Cruquii, pæne omnes Torrentii, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. alii,
 et edd. vetustt. ante Aldum et recentt.—26 *Aut ab avaritia* Janus Doua ex
 conj. Marci. ex Membranis, Dan. Heins. Faber, Dacer. Chabot. Bentr.
 Sanad. Francis, Heindorf, Wakef. et Kidd. improbante Ondendorp. ad
 Sueton. Vespas. cap. 9. Multi codd. apud Torrent. *miser ambitione laborat.*
 —27 *Hic nuptarum insanit* Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Mediol. 1477.
 Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1492. 1559. Vet. Comb. Glarean. Chabot.
 Lamb. Cruq. Torrent. Steph. Bentr. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Fran-
 cis, Wetzcl. Heindorf, Wakef. et Kidd. Hic vs. deest editioni Sanad.—28
 Burm. ad Lucan. viii. 16. conj. *stupet Albius ara.*—33 ‘Bentleius de suo in-

NOTÆ

tabat: abhorrens ab ea publice reci-
 tantium ambitione. De hac Persius,
 Sat. i. 15. et seq. Juvenal. pluribus
 locis. Plin. Epist. i. 13. et nos ad cit.
 Pers. annotavimus complura.

24 *Genus hoc minime juvat*] Non
 placet Satira vitiosis, reprehensiones,
 ludibria, et ignominiam reformidan-
 tibus.

26 *Aut ob avaritiam*] Bene Marci-
 lius corrigit, *ub avaritia.*

28 *Stupet Albius ære*] Gaudet luxu-
 ria et copia vasorum ex ære Corin-

thio.

29 *Surgente a sole, ad eum quo, &c.]*
 Ab Oriente ad Occidentem. Pers.
 Sat. v. 54. ‘Mercibus hic Italıs mu-
 tat sub sole recenti Rugosum pi-
 per,’ &c.

30 *Per mala*] Navigantium et pere-
 grinantium quanta enimvero pericula,
 discrimina, ærumnæ!

31 *Ne quid Summa deperdat*] Ne
 opes jam congestæ uno vel quadrante
 diminuuntur.

¶ Fœnum habet in cornu, longe fuge : dummodo risum
 Excutiat sibi, non hic cuiquam parcat amico : 35
 Et, quodcumque semel chartis illeverit, omnes
 Gestiet a furno redeuntes scire lacuque,
 Et pueros et anus. ¶ Agedum pauca accipe contra :
 Primum ego me illorum, dederim quibus esse Poëtas,

Habet fœnum ad cornu, inquit, procul fuge : ut sibi cachinnos moveat ille, amicorum parcat nemini : et quicquid semel scriptitarit, cupiet sciri a cunctis revertentibus e clibano vel fonte, a juvenibus ac vetulis. Heus tu quæpiam contraria exaudi. Ego me primum eximam e numero eorum quos poëtas esse concesserim. Namque haud

~~~~~

fersit odere Poëtam, nulla alia de causa nisi quod sequentia in singulari numero figurata sint. Dissimulavit Horatius se, Poëtas nominando, de se uno cogitasse. Quis præter Bentleium hoc non videret? Baxt.—35 *Excutiat tibi conj.* Rutgersius.—39 *Primum me illorum unus Han.* omisso pronomine ego. Gott. Han. Exc. Sax. alii ap. Gesn. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Mediol. Venett. aliæ edd. ante Benti. *dederim quibus esse Poëtas* ; ita etiam Dunster, Baxt. Gesn. Zeun. Wetzel. Wakef. Bipont. et Comb. ‘Quid videtur? Nonne monstri simile est, lectionem hanc tam diu in propatulo fuisse, neque a quocumque interpretum animadversam? Atqui et notissima est bonis scriptoribus locutio, et Nostro perquam familiaris : ut 1. Sat. 1. 19. 1. 2. 50. Art. Poët. 372. Neque vero nimium mireris universos codices in mendo hic consentire : nam et *tribunum, munificum* pars eorum major, accusativos pro dativis, ponunt. Ceterum, postquam hæc commentatus essem, animadverti accuratissimum N. Heinsium et in libri sui ora, et in Notis ad Nasouis Heroid. xiv. 64. veram lectionem ante nos prodidisse.’ Benti. ‘Pace tanti viri *dederim quibus esse Poëtas* non videtur magis monstri simile, neque minus Latine dictum, quam *dederim quibus esse Poëtis* ; atque hoc in loco rectius, quod non dissentiant libri. ‘Etiam hic (inquit Bentleius) invitis codicibus reponere.’ Quid autem de me fiet, si noluerim parere huic edicto? Baxt. ‘Standum duxi libris consentientibus. Constructio est minime præter morem aut elegantiam : *Quibus hoc dederim*, nempe eos *esse Poëtas*.’ Wakef. Poëtis etiam Acron, Sanad. Cuning. Francis, Heindorf, et Kidd. Ouden-dorpius contulit antiquam optimæ notæ cod. qui fuerat apud Dorvillium, in quo i diserte invenit superscriptum. Vide ad Cæs. de Bell. Civ. II. 1.—

NOTE

34 *Fœnum habet in cornu*] Proverb. ex eo petittum quod alligari consueverat fœnum ad cornu bovis cornu petentis, quo sibi cavere moneretur quisque obviis : alias damnum luebat dominus, ex Lege XII. Tab. Plutarch. in Crasso. Dens quoque suo populo ea de re gravia edixerat : Exod. cap. XXI. ‘Si bos cornupeta fuerit, nec recluserit eum dominus, occideritque virum aut mulierem, bos lapidibus

obruetur, et dominum ejus occident,’ &c.

37 *A furno redeuntes lacuque*] A coquendo pane, vel haurienda aqua ; a furnis publicis, vel fontibus ; ubi rumores solent spargi et ventilari inter servos et infimæ plebis homines : inde porro redeuntes solent per vias cantillare, si quid est novi carminis seu cantilenæ in vulgus editæ.

Excerptam numero : neque enim concludere versum 40
 Dixeris esse satis ; neque, si quis scribat, uti nos,
 Sermoni propiora, putes hunc esse Poëtam.
 Ingenium cui sit, cui mens diviniore, atque os
 Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.
 Idcirco quidam, Comœdia, necne Poëma 45
 Esset, quæsiere ; quod acer spiritus ac vis
 Nec verbis nec rebus inest ; nisi quod pede certo
 Differt sermoni, sermo merus. ¶ At pater ardens

dixeris satis esse versum finire : et si quispiam, velut ego, scribat similia quotidiano sermoni, hunc poëtam esse nequaquam censebis. Verum cui fuerit ingenium, cui mens diviniore, et facundia res grandes elocutura, huic tribue insignem hanc appellationem. Eam ob rem nonnulli dubitarunt utrum comœdia esset poëma, an non ; quia vehemens spiritus virtusque nec dictioni nec rebus inest : tantumque definitis numeris oratio pura distinguitur ab oratione soluta. Dices : Atqui fervens pater

41 Bentr. ex codd. Leid. et Franeq. et edd. quibusdam vett. edidit si qui, eumque secuti Heindorf et Kidd. ita etiam Harl. 3.—48 Cuning. et Bentr.

NOTÆ

40 *Neque enim concludere versum, &c.* Cic. de Orat. III. scribit, ‘facilem esse rationem vel sine ratione ipsam exercitationem verborum eligendorum, et collocandorum, et concludendorum ; rerum autem copiam non facilem.’ Huc referri potest quod idem Tull. ait, vix uno sæculo Poëtam eximium reperiri.

42 *Sermoni propiora*] Epist. ad Augustum : ‘Sermones per humum repentes.’

43 *Ingenium cui sit, &c.*] Egregia descriptio excellentis Poëtæ longæque disparis loquacium et futilium, quos lepide Aristophanes vocat ἐπιφυλλίδας, et στωμύλματα. Eleganter Petronius : ‘Multos carmen decipit : nam ut quisque versum pedibus instruxit, sensumque teneriorem verborum ambitu intexnit, putat se continuo in Heliconem venisse . . . ceterum neque generosior spiritus vanitatem amat, neque concipere aut edere partum mens potest, nisi ingenti flumine literarum inundata.

Effugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate : sumendæque voces a plebe summotæ, ut fiat, ‘Odi profanum vulgus et arceo.’ Præterea curandum est, ne sententiæ emineant extra corpus rationis expressæ, sed intecto vestibulo colore niteant. Homerus testis, et Lyrici, Romanusque Virgilius, et Horatii curiosa felicitas,’ &c. Juvenal. Sat. VII. 53. ‘Vatem egregium, cui non sit publica vena,’ &c.

45 *Comœdia, necne Poëma*] Cic. in Orat. Perf. ‘At comicorum senarii propter similitudinem sermonis sic sæpe sunt abjecti, ut nonnunquam vix in his numerus et versus intelligi possit.’ Id. ibid. ‘Itaque visum est nonnullis Platonis ac Demosthenis locutionem, etsi abest a versu, tamen quod incitatus feratur, et clarissimis verborum luminibus utatur, potius Poëma putandum, quam Comicorum Poëtarum, apud quos nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis, nisi quod versiculi sunt.’

Sævit, quod meretrice nepos insanus amica
 Filius, uxorem grandi cum dote recuset, 50
 Ebrius et (magnum quod dedecus) ambulet ante
 Noctem cum facibus. ¶ Numquid Pomponius istis
 Audiret leviora, pater si viveret? Ergo
 Non satis est puris versum perscribere verbis;
 Quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem 55
 Quo personatus pacto pater. His, ego quæ nunc,
 Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si

exandescit, quoniam filius luxuriosus meretricem deperit amicam, uxorem vero ingenti cum dote respuit, atque temulentus cum fuculis ante noctem discurrit: quod grande probrum est. Respondeo. An quæso Pomponius his minora audiret, si pater ejus viveret? Itaque non sufficit versum componere meris vocibus: quem si resolveras, eodem modo quilibet irascatur ac pater personatus. His versibus, quos ego jam scribo, et quos olim scripsit Lucilius, si auferas quasdam mensurus ac numeros,

~~~~~

in ed. pr. Cantab. 1711. *sermo est merus.*—49 Edd. quædam vett. ut Venet. 1559. Glarean. 1536. Lambini prima, Chabot. &c. *insanit.* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Blandd. quatuor et omnes alii Cruquii, antiquissimi Torrentii, et edd. recentt. *insanus.*—50. 51 Chabot. et Sanad. *recusat, E. et m. q. d. ambulat.*—54 Cuning. *versum puris perscribere.* Chabot. *puris versum transcribere.*—

NOTÆ

48 *At pater ardens, &c.*] Prolepsis. At, inquires, persona comica interdum assurgit, v. g. iratus pater in filium luxuriosum ardentem sævit: Theuropides in Mostell. Planti: apud Terent. Cliremes, in Andr. et Phorm. Demea in Adelphi. Vide Epist. ad Pis. vs. 93. 'Interdum tamen et vocem comædia tollit, Iratusque Chremes tumido delitigat ore.'

51 *Ambulet ante Noctem cum facibus*] Dixi ad II. Od. 10. de eo more juvenum et amantium, qui ad puellas adamatas nocte cum facibus pergebant, atque ante illarum januam cantabant. Addo hic, solitos interdum quoque vagari comessantes ac personatos discurrere per domos notas, noctu quidem cum facibus, nonnunquam et interdum: quod et hodie aliquando nostrates faciunt. Gall. *aller au bul; aller en masque.* Porro, effer-

vescit pater hoc magis adversus lascivientem filium, quod ante noctem, et in die, ob oculos omnium ebrius grassetur, magno suo suæque familiæ probro: et 'siccis dedecus obstat Cognatis,' atque 'rem patriam rumore sinistro Limen ad obscenum frangat,' ut canit Persius Sat. v.

52 *Numquid Pomponius, &c.*] Respondet Horatius objectioni: sermone quidem ille ardentiori utitur, quia sic iratus quisque suevit loqui: et filium suum tali modo objurgaret Pomponius, si viveret, ac luxuriantem cerneret. Vide, lector, quam solerter et salse vellicet Poëta libidinosum adolescentem, velut aliud agens, et *ἐν παρόδῳ*.

56 *Personatus pater*] Comædus, personam sustinens patris in filium stomachantis, succensentis, increpantis,

Tempora certa modosque, et quod prius ordine verbum est,
 Posterius facias, præponens ultima primis;
 Non, ut si solvas, 'Postquam discordia tetra 60
 Belli ferratos postes, portasque refregit;'
 Invenias etiam disjecti membra Poëtæ.
 Hactenus hæc: alias, justum sit necne Poëma:
 Nunc illud tantum quæram; meritone tibi sit
 Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer 65
 Ambulat et Caprius, rauci male, cumque libellis;
 Magnus uterque timor latronibus: at bene si quis
 Et vivat puris manibus, contemnat utrumque.

atque posteriori loco statuas vocabulum quod erat prius, extrema ponens ante prima; non erit idem ac si dissolvas hæc: Postquam tetra discordia refregit postes ferratos et portas belli. In his enim reperias adhuc partes discepti poëtæ. Sed ista huc usque. Alio tempore expendam utrum comædia sit verum carmen, annon. Jam vero id unum scrutabor, an jure invisum tibi sit istud scribendi genus. Sulcius ardens incedit, pariter et Caprius maligne rauci, et cum libellis, atque latronibus valde formidabiles. Sed quisquis probe et innocenter vivit, spernit utrumque.

62 *Invenies* Harl. 6. 7. Venett. et Vet. Comb.—65 *Fulcius* Zarot. Mediol. 1477. et Venett. 1477. 1478. 1479.—68 *Et puris vivat manibus* Lamb. Cruq. Torrent. Schrevel. Dunster, et Delph. *Et vivat puris manibus* omnes codd. et

NOTÆ

58 *Tempora certa modosque*] Syllabarum quantitatem, certos pedes, certamque eorum dispositionem et collocationem.

60 *Non, ut si solvas, Postquam discordia, &c.*] Nam contra in his licet corpus ac membra carminis discerpas, non proinde vim ac spiritum dissipes: invertè ordinem verborum, orationem solve numerosas; remanebit semper poëtica locutio vulgari dissimilis: versum frange ac disjice; in disjecto etiam versu apparebit sermo sublimior et a quotidiano remotus: v. g. 'Postquam tetra discordia refregit ferratos postes et portas belli.'

Postquam discordia tetra, &c.] Ennii sunt isti versus, ex Annal. Poëtico sane pleni spiritu. Hos imitatus Virgil. *Æneid.* i. 297. 'Diræ ferro et

compagibus arcis Claudentur belli portæ.' Et *Æneid.* vii. 221. 'Impulit ipsa manu portas, et cardine verso Belli ferratos rupit Saturnia postes.'

61 *Belli postes portasque refregit*] Id est, fervente bello apertum est Jani templum, quod pacis tempore claudi solet. Vide iv. Od. 15. 9. ibique Not. Item Plutarch. in Numa, ubi scribit, ædem Jani Romæ portas habuisse duas, sive bifores; et januam belli fuisse appellatam.

65 *Genus hoc scribendi*] Carmen satiricum, carpens vitia, et notans vitiosos.

Sulcius et Caprius] Ambo delatores et accusatores acerrimi, assidua actione rauci.

66 *Cum libellis*] Accusationis causas et rationes continentibus, ac reorum nomina.

Ut sis tu similis Cœli Birrique, latronum,
 Non ego sim Caprî, neque Sulcî; cur metuas me ? 70
 Nulla taberna meos habeat neque pila libellos,
 Queis manus insudet vulgi Hermogenisque Tigellî,
 Nec recitem quicquam, nisi amicis, idque coactus
 Non ubivis, coramve quibuslibet. ¶ In medio qui
 Scripta foro recitent, sunt multi, quique lavantes: 75
 Suave locus voci resonat conclusus. ¶ Inanes

Sis tu licet prædonum Cœli atque Birri similis, non ego proinde sim Caprii aut Sulcii. Quare ergo times me? Adde quod nulla taberna vel columna meos habet libros, quos terat manus plebis et Hermogenis Tigellii. Prætereum nemini recito præterquam familiaribus, et invitus quidem: nec ubicumque, nec ante quoscumque. Sui multi sunt qui scripta recitent in medio foro, et qui dum in balneis sunt; ubi clausus locus facit vocem jucunde resonantem. Illud placet vanis, non observantibus

edd. antiq.—69 ‘Pro sis, si est in Ms. Hannov. unde oriatur sententia talis, quæ pendeat a versu præcedenti: quemadmodum contra, tu similis latronum sis, ego vero non sim similis illorum accusatorum; non est causa cur me metuas. Deinde illam posteriorem enuntiationem de se magis declarat, cur non sit similis accusatoris. Cur metuas me, si nulla taberna, &c. In recepta lectione, Non ego sim est, non volo esse; Nulla tab. habeat, nullam habere volo, &c.’ Gesn. Byrrhique Gott. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. al.—70 Caprii Bentleyi Magdal. Battel. et a m. pr. Regin. et sic edd. Benth. et Sanad. ut prima syllaba corripatur, sicuti vs. 66. ‘Ego fallebar,’ inquit Benth. ad Terent. Andr. II. 1. 20. ‘cum ederem Caprii. Nunc reponi velim Capri.’—73 Nec recito edd. primæ et Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Neu recitem Cuning. et Sanad. ‘Pro Non recito reposui ex quibusdam Lambini Mss. Non recitem, ut hic versus superioribus cohæreat: Torrentius reperit in suis Nec recito, quod minus concinnum est. Bentleyus arbitrio sui ingenii reposuit Nec recitem quicquam; verum quid opus hoc?’ Baxt. ‘Opus omnino videtur. Nam cuiquam supervacuum facit sequens versus: quicquam excludit omne genus recitationis.’ Gesn. cuiquam Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et edd. vett. quidquam Exc. Sax.—75 Scripta foro recitant Harl. 4.—79 Inquit Harl. 3. 7.

NOTÆ

69 Cœli Birrique latronum] Hi duo perditissimi luxuria juvenes, omni tunc facinorum audacia necnon latrocinii infames erant.

71 Nulla taberna meos habeat neque pila libellos] Nec in tabernis vilioribus plebeiorum et artificum meæ Satiæ a nngacibus ventilantur; nec prostant venales emtori cullibet expositæ, apud bibliopolas, quorum sunt tabernæ circa pilas. Vide Epist. ad Pisones, vs. 373. ibique Not.

72 Hermogenisque Tigellî] De hoc

Sat. III. 129. Alius autem est ab eo cujus mentio fit initio Sat. II. et III. cit. ut ibidem annotavi. Hunc Horatius contemptus causa plebi accenset, unumque e multis facit, qui eximius haberi volebat.

76 Suave locus voci resonat conclusus] In balneis cameratus locus vocem recitantis ac legentis mirum in modum juvat, et recitationi suavitatem confert, tum legenti tum auscultanti jucundam. Illud recitandi in balneis cacoëthes perstringit Martial.

Hoc juvat, haud illud quærentes, num sine sensu,
 Tempore num faciant alieno. ¶ Lædere gaudes,
 Inquis; et hoc studio pravus facis. ¶ Unde petitus
 Hoc in me jadis? est auctor quis denique eorum, 80
 Vixi cum quibus? Absentem qui rodit amicum;
 Qui non defendit, alio culpante; solutos
 Qui captat risus hominum, famamque dicacis;
 Fingere qui non visa potest; commissa tacere
 Qui nequit; hic niger est; hunc tu, Romane, caveto. 85
 Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos;

*an stulte, an tempore minime opportuno id agant. Verum enim amas rellicare, in-
 quis; idque agis improbo animo. Unde vero illud quæsivisti quod mihi objiceret?
 An demum astipulatorem habes aliquem eorum quibuscum vixi? Immo qui absen-
 tem amicum carpit, qui eum non tuetur ab ulio reprehendente; qui gaudet excitare
 effusos cachinnos hominum, et haberi dicax; qui sponte fingit quæ non vidit; qui
 non potest silere arcana; ille est perniciosus; istum cave, o Romane. Porro fre-
 quenter aspicias tribus in lectis quaternos epulari, quorum unus omnes cupit pro-*

NOTÆ

III. 44. 'Et stanti legis, et legis se-
 denti. In thermas fugio, sonas ad au-
 rem.'

78 *Lædere gaudes, &c.*] Jam Poëta
 refellit eos, a quibus incessebatur
 velut dicax et sycophanta.

79 *Studio pravus*] Prave affectans
 aliis obtrectare, et quemlibet scom-
 matibus ac dieteriis proscindere.

Unde petitus, &c.] Unde habes ita
 me prave affectum? An hoc acce-
 pisti ab aliquo meorum contuberna-
 lium?

82 *Qui non defendit*] Atqui Vir-
 giliū Horatius defendit supra Sat.
 III.

85 *Niger est*] Homo pestilens, ma-
 lus, perniciosus: contra est candidus,
 albus; ut alibi fusius dictum.

86 *Sæpe tribus lectis, &c.*] Sensus
 et scopus Horatii iste est: Quotidie
 videmus, inquit, lepide jocos et sales
 jactari a quolibet in quemlibet; id-
 que non improbamus. Quare ergo
 mihi creatur invidia, quod nonnullos
 facete reprehendo?

Tribus lectis videas cœnare quaternos]

Primus olim fuit mos sedendi ad men-
 sam. Homer. Odyss. K. ἡμεθα δαινό-
 μενοι, *sedimus epulantes*. Virgil. Æn.
 VII. 176. 'soliti patres considerare men-
 sis.' Postea, gliscente mollitie, dis-
 cubnerunt in lectis; qui tres erant
 circa mensam dispositi: unde trieli-
 nium appellatum. In singulis autem
 convivæ terni aut quaterni, non-
 nunquam et quivi; quod sordidulum.
 Cicero testis, in Pis. 'Nihil apud hunc
 lautum, nihil elegans... Græci quini
 stipati in lectulis, sæpe plures.' Por-
 ro situs hic erat discumbentium: in-
 fera pars corporis jacebat porrecta,
 aut leviter inflexa: superior reclinata
 et cubito innixa: dorsum pulvillis
 suffultum, capite modice erecto. At
 qui fiebat ut omnes æqua parte ad
 mensam pertingerent? Primus de-
 cumbebat ad caput lecti, pedibus
 quidem pone dorsum secundi porrec-
 tis: secundus obvertebat synciput
 ad umbilicum primi, interjecto pul-
 vino; ejus autem pedes ad tergum

E quibus unus avet quavis aspergere cunctos,
 Præter eum qui præbet aquam : post, hunc quoque potus,
 Condita cum verax aperit præcordia Liber.
 Hic tibi comis, et urbanus, liberque videtur, 90
 Infesto nigris : ego si risi, quod ineptus
 Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum,
 Lividus et mordax videor tibi ? Mentio si qua
 De Capitolini furtis injecta Petilli
 Te coram fuerit ; defendas, ut tuus est mos : 95

scindere quacumque ratione, excepto eo qui aquam suppeditat : atque hunc etiam paulo post ebrius, quando Bacchus veridicus revelat secreta mentis. Attamen iste comis et lepidus et sincerus existimatur tibi inimico pravis. Ego vero si risi quod insulsus Rufillus redolet pastillos, Gorgonius autem caprum ; a te prædicabor malignus et dicax. Quin immo audi. Si mentio quædam fiat de furtis Petilli Capitolini, te præsentem ; protinus, ut soles, tueris ; aisque : Me Capitolinus a pueritia

~~~~~

duo Torrentii, et Glaean. quod recepit Bentl.—87 ‘Bentleius in uno exemplari scribi dicit *amet* pro *aret*, quod ob eam rem ille præferendum putat, non ego.’ Baxt. ‘Præferunt *amet* cum Bentleio Cuningamus et Sanadonns, quod conjunctivus hic videatur commodior. *Quavis* potest significare ‘quavis ratione’ ut ‘qualibet :’ nisi malis legere cum Mureto, *quavis . . . aqua*, ut qui præbet sit descriptio convivatoris. Si quid mutandum sit, ego optem in bono libro legi : *unus . . . quivis*, id est, *unusquisque*. Qui præbet aquam (V. 11. Sat. 2. 68.) eo genere extenuationis dici videtur, ut ‘ad sorbitionem’ invitant hodie, qui lantæ epulas instruxere.’ Gesu.—88 Venett. ap. Zeun. etiam *aqua*. cf. Muret. ad Terent. Eun. v. 8. 57.—89 ‘Liber unus e nostris *Candida*, pro *Condita*, quod nihil moror.’ Torrent. *aperit præcordia* Bacchus Sanad.—92 Bentleii Regin. et Magdal. *Gorgonius*. Vide ad 1. Sat. 2. 27.—93 *Invidus et mordax* Harl. 6.—94 *Capitolinis* Gott.—95 *Te coram furis* Zarot. *defensas* Esc.

NOTÆ

jacebant tertii : sicque tertius pariter et quartus. Quæ omnia sno more Just. Lipsius luculenter explicat Antiq. Lect. lib. III.

87 *E quibus unus avet, &c.*] E convivis illis duodecim unus alios omnes dicteris lacerat, nec parcit epulas præbenti : et tamen is urbanus existimatur, nequaquam vero sycophanta vel mordax. Cur igitur ego Horatius, &c.

88 *Qui præbet aquam*] Ita convivii magister solet designari, quod præbeat balneum lavando, ut fit, corpori ante cœnam, aquam ablendis manibus, item calidam atque frigidam mis-

cendo temperandoque vino. Vide III. Od. 19.

92 *Pastillos Rufillus olet, &c.*] Verum huic explanatum vide supra, in Sat. II.

94 *De Capitolini furtis Petilli*] Nomen istud pariter et cognomen Romæ nobilia fuisse novimus : at non ita perspicuum quis ille, quæve furta ejus ; an peculator, an sacrilegus ? Aiunt, ex veteri Interprete, Petilium huic, dum Capitolio præfectus esset, Jovis Capitolini auream coronam snrfuratum ; furti quidem reum causam dixisse ; a Judicibus autem absolutum utpote Augusti familiarem.

¶ Me Capitolinus convictore usus amico-
que a puero est, causaque mea permulta rogatus
Fecit; et incolumis lætor quod vivit in Urbe:
Sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud
Fugerit. ¶ Hic nigræ succus loliginis; hæc est 100
Ærugo mera; quod vitium procul afore chartis,
Atque animo prius, ut si quid promittere de me
Possum aliud vere, promitto. Liberius si
Dixero quid, si forte jocosius; hoc mihi juris
Cum venia dabis: insuevit pater optimus hoc me; 105

convivam habuit et familiarem, rogatusque bene multa egit in mei gratiam: gaudeo certe quod Romæ sospes degit: attamen demiror qua ratione effugerit istam damnationem. En ille humor est atræ sepiæ: illud merum virus: quod malum a scriptis meis atque antea ab animo meo longe futurum sincere spondeo; quantum de me aliquid spondere licet. At vero si quidpiam locutus fuero nimis libere, aut fortasse nimis festive; hanc mihi licentiam cum indulgentia condonabis. Etenim optimus

////////

Sax. *defenses* Cuning.—101 Edd. vett. *abfore*; omnes Cruquii præter unum, *afore*. 'Sic habent plerique codices manuscr. iique longe optimi: neque dubium est, quin ita sit reponendum: nam neque 'abfui,' 'abfuisti,' &c. neque 'abfore,' neque 'abfuturum' dicebant veteres: sed 'afui,' 'afuisti,' &c. et 'afore' et 'afuturum.' Lamb. Mart. Cruquii et tres optimi ap. Torrent. *affore*.—103 *Possum aliquid* Harl. 4. 6. Græv. a m. pr. Vet. Comb. et al. vett. *Possum aliud de me promitto* Han. ap. Gesn.—105 Harl. 7. *instituit pater optimus hoc me*. Lamb. conj. *insevit pater optimus hoc mi*, et recepit Chabot. ita habent Bentleii Regin. a m. pr. et Trinit. inter lineas; quod pro-

NOTÆ

100 *Hic nigræ succus loliginis*] Sensus est: Talis oratio, etsi blanda videatur, est pravo animo et studio referta; hocque maledicentior et acerbior, quod amicitiae speciem præfert.

Nigræ succus loliginis] Metaph. loligo piscis, e sepium genere, humorem atrum pro sanguine habet; unde intus nigra externe alba exprimit optime livorem, et mentis improbitatem verbis suavis palliatam, velanti et obvelatam. Psalm. lrv. 'Molliti sunt sermones ejus super oleum, et ipsi sunt iacula.'

101 *Ærugo mera*] Merum virus.

Ærugo] Gall. *la rouille de l'airain*, Delph. et Var. Clas.

le vert de gris.

Quod vitium procul afore, &c.] Spondeo me nec animo cogitaturum prave, nec in chartis scripturum maligne, ficta in quenquam benevolentia. Ennius: 'Eo ingenio natus sum: amicitiam atque inimicitiam in fronte promptam gero.'

105 *Insuevit pater optimus hoc me*] Ad hoc, vel in hoc me assuefecit. Legunt alii, *insevit pater optimus hoc mi*. Id est: Hos mihi mores indidit. Perinde est. Marcellius, ut priorem lectionem tueatur, vult Horatium scripsisse, *hoic pro huic*, unde librarii fecerint *hoc*: non absurdus omnino. Ita veteres scripsisse, saltem liquet.

Horat.

3 G

Ut fugerem, exemplis, vitiorum quæque, notando.
 Cum me hortaretur, parce, frugaliter, atque
 Viverem uti contentus eo, quod mi ipse parasset;
 Nonne vides, Albî ut male vivat filius? utque
 Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem 110
 Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
 Cum deterreret, Sectani dissimilis sis.
 Ne sequerer mœchas, concessa cum Venere uti
 Possem; Deprensi non bella est fama Trebonî,
 Aiebat: sapiens, vitatu quidque petitu 115

pater meus ad id me consuefecit, indigitando exempla quorumque vitiorum, ut ea evitarem. Sic quoties me admonebat ut victitarem parce, frugaliter, et contentus iis bonis quæ ille mihi comparasset, aiebat: Advertisne quam difficulter victitet filius Albii, et quam miser sit Barrus? Hoc graviter doceat quemque, ut patrimonium dilapidare caveat. Cum me avocaret a fœdis amoribus meretricum, dicebat: Ne imitere Sectanum. Quando præcipiebat ne sectarer adulteras, cum liceret frui permissa voluptate; Certe pulchra non est existimatio Trebonii, inquiebat: porro

//////////

bat Nic. Heinsius.—108 Codex Leid. Bentleii eximiæ vetustatis, *parassem*.—109. 110 Bentr. conj. *ut qui Panis inops*, vel *Farris inops*. Gott. a pr. m. *Panis inops*. Zarot. *utque*. *Barris* Harl. 7. *atque Burrus*. Martin. Div. et Tons. Cruquii *Barus*. Blandd. quatuor et Buslid. ap. eund. *Baius*. Nannii codex, *Varus*.—111 *At turpi* Harl. 4. Mediol. 1477. et Venet. 1479.—112 Blandd. tres, et Mart. Cruquii *Sectani*, quod recepit Bentr. Tons. ap. eund. Cruq. *Cetani*; Div. *Setani*; Bland. quartus, *Sectani*.—115 Exc. Sax. *vitatum q. petitum*. Harl. 6. et antiquissimi codd. Torrentii et Vet. Comb. *quodque petitu*.

NOTÆ

106 *Ut fugerem, exemplis, &c.*] Ut me deterreret a vitiis, objiciebat exempla vitiosorum: ut provocaret ad virtutem, mihi viros proponebat virtute inclarescentes. Scilicet 'homines amplius oculis quam auribus credunt: deinde, longum iter est per præcepta, breve et efficax per exempla.' Seneca ad Lucil. hinc similiter apud Terent. Adelph. Demea narraus quomodo filium erudiat: 'Consuefacio,' inquit, 'inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium Inbeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi: Hoc facito: . . . hoc fugito: Hoc laudi est: . . . hoc vitio datur.'

109 *Albî*] Albium Tibullum intelli-

gunt absurde quidam, contra rationem temporis. In lucem ille nondum prodierat, cum ab optimo patre hæc præcepta audiret Horatius, Tibullo quidem superior natu plus annis viginti.

110 *Barrus*] Tit. Vetur. Barrus ex luxuria inops. De eo rursus Sat. vi. et vii.

112 *Sectani*] Turpis mœchi.

113 *Mæchas*] Matronas. Supra, Sat. ii.

114 *Treboni*] Is adulter expertus erat quod antea dictum, 'deprehendi miserum est.'

115 *Sapiens, vitatu, &c.*] Concinna plane dictio patris literis et philoso-

Sit melius, causas reddet tibi : mi satis est, si
 Traditum ab antiquis morem servare, tuamque,
 Dum custodis eges, vitam famamque tueri
 Incolumem possum : simulac duraverit ætas
 Membra animumque tuum, nabis sine cortice. Sic me 120
 Formabat puerum dictis : et sive jubebat
 Ut facerem quid, Habes auctorem quo facias hoc ;
 Unum ex iudicibus selectis objiciebat :
 Sive vetabat, An hoc inhonestum et inutile factu
 Necne sit, addubites, flagret rumore malo cum 125
 Hic atque ille ? Avidos vicinum funus ut ægros
 Exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit ;

philosophus afferet tibi rationes, propter quas hoc fugere, illud querere expediat : mihi sufficit pro viribus custodire institutum a veteribus disciplinam, atque integram continere vitam et existimationem tuam, quamdiu pædagogus indiges : at posteaquam ætas confirmavit tuum corpus ac mentem, natabis absque subere. Ita me puerum ille præceptis imbuebat : et seu moneret ut aliquid agerem, addebat : Ducem habes quo facias istud ; simulque afferebat aliquem e iudicibus selectis : seu dehortaretur, subjungebat : An ambigeres utrum illud indecorum atque perniciosum factu sit an non, quandoquidem turpi fama laborat hic et ille ? Certe non secus ac funus vicini terret ægrotos educiores, atque abstinere cogit mortis metu ; ita juvenum

—116 Idem codd. Torrentii, *reddat tibi*.—119 *Incolumem possim unus* Harl. et edd. vett. scilicet Venet. 1559. Glarean. Lamb. et Chabot. omnes alii codd. *possum*.—123 Codd. aliquot, et edd. vett. ap. Lamb. *iudicibus electis*.—124 Bentleius reposuit *inutile factu* ; et sic quoque Bond. Schrevel. Dunster, Sanad. Wetzel. et Kidd. *inutile factum* habent omnes codd. Cruquii, Lambini et Torrentii, et Harl. 2. 3. 4. 6. 7.—125 Bos. Anim. p. 65. *fragret*.—126 Pro *avidos*, Bentleii Leid. Battel. Gal. et Colbert. habent *rides* ; et sic aliquot Lambini et aliorum. *funus* Acron, et Venet. apud Zenn.—

NOTE

phia minime imbuti, tantumque bonos mores e bona educatione adepti. Ego, inquit, quæ olim accepi honestatis documenta tibi tradere gestio : at cum frequentabis scholas Sapientum, hi causas tibi reddent, cur hoc petitu bonum, illud autem vitandum sit.

120 *Nabis sine cortice*] Proverb. et Metaph. a pueris, qui ope suberis natare discunt. Olim quippe suber corpori supponebant, ut hodie nostri cucurbitas, Gall. *calebaces*. Sensus est hic : Per te ipse intelliges quid

fugiendum, quid expetendum ; nec egebis alieno consilio.

123 *Unum ex iudicibus selectis*] Aliquem integritate, æquitate, probitate insignem, hocque nomine selectum et succenturiatum Iudicibus, Magistratibus, Senatoribus.

124 *Inutile factu*] Malum, noxium. Adverte, lector, vim et notionem hujus vocabuli. Cic. de Inv. i. 'Inutilis sen perniciosus patriæ civis alitur.' Similis est sententia Christi in Evangelio dicentis, 'Qui non est mecum, contra me est.'

Sic teneros animos aliena opprobria sæpe
 Absterrent vitiis. Ex hoc ego sanus ab illis,
 Perniciem quæcumque ferunt; mediocribus, et quis 130
 Ignoscas, vitiis teneor; fortassis et isthinc
 Largiter abstulerit longa ætas, liber amicus,
 Consilium proprium: neque enim, cum lectulus aut me
 Porticus excepit, desum mihi: Rectius hoc est;
 Hoc faciens, vivam melius; sic dulcis amicis 135
 Occurram; hoc quidam non belle; num quid ego illi
 Imprudens olim faciam simile? Hæc ego mecum
 Compressis agito labris: ubi quid datur otî,
 Illudo chartis: hoc est mediocribus illis

mentem non raro a peccatis avertit ignominia alterius. Per ejusmodi institutionem carui majoribus iis vitiis quæ exitium creant; tantumque exiguis confictor, et quibus facile indulgeas. Ex his etiam multum absterget ætas provectior, amicus sincerus, ratio propria. Enimvero quando versor in cubili vel in porticu, nequam mihi desum. Tunc autem sic reputo: Istud melius est: id agens rectius vivam: ita me præstabo gratum familiaribus: hoc non bene quidam fecit: egone imprudens aliquando faciam idem quod iste? Similia tacitus ego mecum revolve: cum vero per tempus licet, in membranâ ludens scribo. Atque hoc unum est e

////////

131 Delph. *vitiis tentor*, unde nescio.—139 *Incombo chartis* Harl. 2.—140. 141

NOTÆ

130 *Mediocribus vitiis teneor* [*tentor*] Al. *tencor*; id est, obnoxius sum adhuc vitiis illis mediocribus.

132 *Liber amicus*] Antisthenes dicebat: opus esse vel amicis ingenuis, vel acribus inimicis. Hi quippe conviciando, illi monendo a peccatis avertunt. Plutarch.

133 *Cum lectulus aut me Porticus excepit*, &c.] Sive decumbo in lectulo, sive in porticu deambulo, non est otiosa mens mea: tum enim quid honestum, quid rectum, quid minus decorum factu sit meditor, meque ipse fingo et confirmo in amore et actione virtutis. Pythagoras discipulos jubebat recensere vesperi quæ interdum fecissent, et secum agitare, quo ivi? quid egi? quid omisi faciendum? &c. Seneca de Ira III. 'Ani-

mus quotidie ad reddendam rationem vocandus . . . quod hodie malum sanasti? cui vitio obstitisti? qua parte melior es?'

Porticus] Ejusmodi publicæ porticus erant Romæ complures, ambulationi et captando frigori accommodatæ: erant et privatæ. Vide Alex. ab Alex. III. 23.

139 *Chartis*] Chartæ primum e papyro, Ægypti planta; divisâ acu vel scalpello ejus tunicis in tenues sed latas phyliras. 'Has Alexandri Magni victoria repertas auctor est M. Varro, condita in Ægypto Alexandria: antea vero non fuisse chartarum usum.' Quod tamen refellunt docti. Alexandri quidem ævo charta frequentior: antea tamen inventa et cognita. 'In foliis palmarum' (alii le-

Ex vitiis unum; cui si concedere nolis,
 Multa Poëtarum veniat manus, auxilio quæ
 Sit mihi, (nam multo plures sumus,) ac veluti te
 Judæi cogemus in hanc concedere turbam.

140

vitiis illis minoribus; cui si veniam deneges, magna poëtarum multitudo accedat opem mihi laturo, (complures enim sumus,) teque ad multitudinem illam te adiungere, tanquam Judæi, compellemus.

////////

‘Totus hic locus ad hunc modum constitui debet: cui si c. noles, M. p. veniet manus, auxilio quæ Sit mihi. At Editio prima Veneta cum codicibus aliquot, auxilioque: Veneta altera cum Locheriana auxiliumque. Ubi autem que semel admissum est loco quæ; restabat ut veniat reponeretur, quo aptius conveniret cum sit. Veniet tamen recte habetur in Zulichemiano, et uno Bersmanni. Veniet manus poëtarum et cogemus. Si veniat retines, utique dicendum erit cogamus.’ Bentr. veniet Lachman. ad Propert. II. 4. 18. auxilioque Lamb. et Chabot. ‘Magis placet mihi nolis et veniat modo dici dubitativo, quam cum Bentr. noles et veniet Indicativo. Loquitur enim tanquam de re probabili atque verisimili, minando tantum.’ Bentr.

NOTÆ

gendum contendunt, *malvarum*) ‘primo scriptitatum: deinde quarundam arborum libris;’ id est, corticibus, vel potius, tunicis corticem inter et lignum subtilioribus. ‘Postea monumenta publica plumbeis voluminibus, mox et privata linteis confici cæpta, aut ceris.’ Linteos libros commemorat Livius, lib. IV. ‘Supprimente chartas Ptolemæo, idem Varro membranas Pergami tradit repertas. Postea promiscue patuit usus rei, qua constat immortalitas hominum.’ Plin. XIII. 11. et 12.

142 *Multo plures sumus*] Indicat plurimos tunc fuisse qui versus factitarent. Hos autem callide vellicat, quod se ‘putarent esse poëtas, sermoni propiora scribes, vel in uno stantes pede’ multa; ‘concludere

versum purisque verbis’ contexere satis esse, existimantes.

Veluti Judæi] Hi sub Augusto Romæ magno numero degebant; et quoscumque poterant ad suos ritus suamque religionem pertrahere sategabant. Huc pertinet quod ait Christus Matth. XXIII. 15. ‘Væ vobis Scribæ et Pharisei, hypocritæ; quia circueitis mare et aridam ut faciatis unum proselytum; et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos.’

143 *In hunc concedere turbam*] Inter poëtas nomen dare, cum tot aliis ad carmina perscribenda animum appellere, etiamsi reluctetur Minerva; aut tolerare saltem ac probare scribentes.

SATIRA V.

ITER BRUNDUSINUM.

Ad componendas controversias inter Augustum et Antonium ortas conventus utriusque legatorum, de quo videndus est Dio Cassius XLVIII. 54. habitus est autumnus anni U. C. 717. Brundusii, quo missus est ab Augusto Mæcenas. Hoc igitur iter Horatius, qui cum aliis in comitibus Mæcenatis fuit, jocose describit. Materiam ridendi præbet consensio navigii, magistratus Fundanus, duorum scurrarum concertatio, assatio macrorum turdorum, puella mendax, quæ Horatio noctem promissam non servat, superstitione Egnatiensium, et alia.

EGRESSUM magna me excepit Aricia Roma
Hospitio modico ; Rhetor comes Heliodorus,
Græcorum linguæ doctissimus : inde Forum Appi,

Magna Roma egressum me excepit Aricia parvo hospitio. Comitabatur me Heliodorus rhetor inter Græcos eruditissimus. — Hinc perreximus ad mercatum

////////

Satira quarta Libri primi in ed. Sanad.—1 Harl. 2. 7. et Cruquii Nan. Tons. et Martin. *me cepit*. Harl. 3. 4. 6. nonnulli Lamb. Torrent. et Cruq. item Bentl. Lamb. Cruq. Torrent. Francis, et Kidd. *me accepit*. Sanad. mendosissime *me accipit*. Nonnullæ vett. *Aritia*.—3 *Græcorum longe* Harl. 3. nonnulli codd. Cruquii et Torrent. et cdd. vett. *Gr. linguæ* Harl. 2. 4. 6. 7. Exc. Sax. quinque Cruquii, totidem Torrentii, aliquot Lambini, Zarot. Bentl.

NOTÆ

1 *Egressum magna, &c.*] Lucilius Satira sua III. descripserat iter quod ab urbe Roma Capuam, indeque ad Siculum fretum obierat : hic Noster, ejus exemplo, suum Roma Brundusium iter facete admodum describit, plus *μωροσκοπον* agens quam *τοπογράφον*, ut ait Cruquius. Anno scilicet U. C. 713. Antonianis et Octavianis dissidentibus, utrimque delecti viri sunt qui res Antonium inter et Augustum componerent. Itaque Brundusium, quod Antonii exercitus obsidione premebat, convenere legati, Mæcenas ab Augusto, Fonteius ab Antonio, cum Cocceio perinde utriusque Imperatoris amico, qui quidem optatam fecere pacem, fœdusque

Brundusinum inde dictum sanxerunt. Porro Mæcenatem illuc officii causa secuti Horatius, Virgilius, et alii.

Aricia] Oppidulum in Appia via, distans Roma mill. pass. 16. hodie *la Riccia*, Ducatus insignia ostentat.

2 *Rhetor comes Heliodorus*] Huc pertinet quod aiunt : ' Facundus comes in via pro vehiculo est : ' maxime quod Horatius Græci erat sermonis studiosissimus.

3 *Græcorum linguæ [longe] doctissimus*] Quidam legunt, *Græcorum linguæ doctissimus* : sed perperam. Quippe, ut redarguunt alii, quæ laus esset ista Rhetori Græco, Græcam linguam apprime callere ?

Differtum nautis, cauponibus atque malignis.

Hoc iter ignavi divisimus, altius ac nos

5

Præcinctis unum : minus est gravis Appia tardis.

Hic ego, propter aquam, quod erat teterrima, ventri

Indico bellum, cœnantes haud animo æquo

Expectans comites. Jam nox inducere terris

Umbras, et cœlo diffundere signa parabat :

10

Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ,

Appii oppidi, plenum nautis et cauponibus iniquis. Hoc iter partiti sumus pigri, quod unicuique fuisset viatoribus altius quam nos succinctis. Appia via minus est molesta lente progredientibus. Ego istuc bellum facio ventri ob aquam, quia ibi pessima est; cœnantes comites impatienter expectans. Jam nox prope erat terris umbras inducere, ac stellis cœlo spargere. Mox servi nautis, nautæ servis dicteria

~~~~~

et recentt.—7 Harl. 3. 6. 7. Venet. 1559. Glareau. Lamb. et aliæ edd. ante Bentl. *teterrima*. Harl. 2. 4. Gott. et edd. primæ; item Bentl. Sanad. Francis. Wetzel. Heindorf. Bipont. Baxt. Gesn. Zeun. Wakef. Comb. et Kidd. *teterrima*.—11 *Tunc pueri* Harl. 2. 7.—12 *Ingeris* duo codd. Lambini.—15

NOTÆ

Forum Appii] Oppidum Latii in Volscorum finibus, inter Ariciam ac Feroniam, juxta Paludes Pomptinas; quare in his navigantes nautæ pluri-
mi istuc habitant; caupones item, quia frequens ea via et celebris. Vide Epist. ad Pison. vs. 65. ad hæc verba, ‘sterilisque palus,’ &c. Not.

4 *Malignis*] Fraudulentis, iniqua uti mensura consuetis. Supra, Sat. I. 29. ‘Perfidus hic caupo.’

5 *Hoc iter ignari divisimus, &c.*] Quod expediti magis quam nos una die confecissent, in eo biduum posuimus.

6 *Præcinctis*] Strenuis, expeditis, εὐζώνοις: contra discinctus ignavum significat, ut alibi dictum.

Minus est gravis Appia tardis] Quia crebra sunt diversoria, in quibus licet commorari quoties libet.

7 *Ventri Indico bellum*] Scilicet appetenti cœnam negavi, quod nec palustrem ac fetentem aquam bibere poteram; nec merum, propter ophthalmiam, de qua postea. Hinc ‘cœ-

nantes’ incœnatus ‘haud æquo expectans animo.’

9 *Jam nox inducere, &c.*] Quia terrestris via difficilior etiam vehiculis, idcirco ab Appii foro navigabatur Feroniam usque, noctu quidem; teste Strabone post citando. Hinc facile intelliges, lector, quæ deinde sequuntur: ut quod puerorum nautarumque vociferatio audita subito: quod ‘nil procedere lintrem’ viatores haud sensere: quod vix ‘hora quarta’ perventum sit eo quo ad ortum solis appellere oportuerat.

10 *Cælo diffundere signa parabat*] Non hæc ‘sermoni propior,’ (quod ait Sat. præced.) immo sublimior dictio, ut et alibi interdum, Poëtæ excelso vel excidit, sen quod lectoris mentem excitare identidem juvat.

11 *Tum pueri nautis, &c.*] Servi a dominis præmissi ad comparandum navigium, cum nautis rixantur et conviciantur: quod quidem familiare hujus farinæ hominibus.

Convicia] Quasi ‘convocia,’ voci-

Ingerere. ¶ Huc appelle. ¶ Trecentos inseris; ohe!
 Jam satis est. ¶ Dum æs exigitur, dum mula ligatur,
 Tota abit hora: mali culices, ranæque palustres,
 Avertunt somnos: absentem ut cantat amicam 15
 Multa prolutus vappa nauta, atque viator
 Certatim: tandem fessus dormire viator
 Incipit; ac missæ pastum retinacula mulæ

inferre cæperunt: huc navem applica: trecentos introducis: ohe, jam sat multi sunt. Hora integra absumitur, dum pecunia exigitur, dumque mula alligatur. Molesti culices et ranæ palustres impediunt soporem. Nauta nimio refertus vino ac viator certatim canunt amicam absentem. Denique viator fatigatus dormire incipit: tumque ignavus nauta ad saxum ligat funem mulæ ad pabulum dimissæ, atque

*****

Harl. 4. et edd. vetf. *absentem cantat.* Harl. 2. 3. 6. 7. unns Han. Gott. Exc. Sax. Torrentiani non pauci, quinque Pulmanni, Bentleii Leid. Gal. Magdal. Franeq. et a pr. m. Petrens. *absentem ut cantat*; quod recepere Benti. Sanad. Francis, Baxt. Gesn. Zeun. Wetzcl. Heindorf, Bipont. Wakef. Comb. et Kidd.—18 Cuning. *ac pastum missæ.*—20 Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Exc. Sax. Gott.

NOTÆ

ferationem plurimorum confusam significant. Festus. Alii aliter. 'Vocis contentionem' notat cā voce Tullius variis locis. Epist. i. 5. 'Pompeius, cum pro Milone diceret, clamore convicioque jactatus.' Orat. n. 160. 'Convicio anrium mihi extorta veritas est.'

12 *Huc appelle, &c.*] Verba sunt servorum contra nautas, qui plures quæstus causa excipiebant in navim: 'trecentos,' id est, nimis multos, non sine periculo navigantium, ob nimium onus ac pondus.

13 *Dum æs exigitur*] Nanlum, navigationis pretium.

Mula ligatur] Tractura navim contra aquam. Strabo lib. v. 'prope Taracinam iter facienti Romam fossa ad Appiam apponitur, et quidem multis in locis, quam et palustres et fluviales implent aquæ. Per eam nocturna maxime fit navigatio, ut qui primis consendant tenebris, oriente sole egressi, viæ Appiæ reliquum evadant, et interdiu trahentibus mu-

lis remulco, perambulent.'

14 *Mali culices*] Cullex ab aculeo dictus, vel quasi cutilex, quod cutem lacesat.

Ranæque palustres] Ad discrimen aliarum quæ ruhetæ vocantur, et in sentibus ac dumis latitant. Illæ ergo coaxantes viatoribus seu navigantibus somnum adimunt, per importunum ac frequens βρεκεκεκεξ, κοδξ, κοδξ. Aristophan. Ran.

15 *Cantat*] Ad sublevandum horrorem ac tædium nocturni temporis ac silentii.

16 *Prolutus*] Virgil. Æneid. i. 'pleno se proluit auro.'

18 *Ac missæ pastum, &c.*] Ubi nauta, qui mulam moderabatur, sensit dormire viatores, et ipse dormituriens mulam solvit pastumque dimittit, funem vero navigii religat ad saxum, moxque sopori se tradit humi stratus, parum sollicitus qua hora perveniret ad destinatum locum.

Nauta piger saxo religat, stertitque supinus.
 Jamque dies aderat, cum nil procedere lintrem 20
 Sentimus: donec cerebrosus prosilit unus
 Ac mulæ nautæque caput lumbosque saligno
 Fuste dolat: quarta vix demum exponimur hora.
 Ora manusque tua lavimus, Feronia, lymphæ.
 Millia tum pransi tria repimus, atque subimus 25

dormit supinus. Jam vero lux fulgebat, quando advertimus cymbam minime progredi, donec iracundus quidam exsilit, et mulæ nautæque caput ac lumbos verberat saligno fuste. Tandem vix hora quarta descendimus e navi: statimque faciem et manus abluimus aqua tua, o Feronia: deinde vero pransi lente processimus ad tria

////////

membranæ Pulmanni, Bersmanni, Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. et forte omnes ante Ald. etiam R. Steph. *nil cum*. Ita quoque Bentl. Sannad. Francis, Wetzel. Heindorf, et Kidd.—22 *Et mulæ* Harl. 3.—23 *Exc. Sax. exponimus*.—24 Nic. Heinsius conj. *lavimur*; quod recepit Bentl.—25 Harl.

NOTE

21 *Donec cerebrosus, &c.*] Donec unus viatorum seu navigantium ad terram prosilit, atque e salicibus littori assitis virgam secat, qua iratus nautam dormientem excitat, ejus caput et lumbos percutiendo, nec ipsi parcit mulæ cerebrosus, in obvium quidlibet exonerans indignationem suam ac bilem.

23 *Dolat*] Metaphora a fabris lignariis, qui dolabro coæquant exoliuntque ligna.

Quarta vix demum exponimur hora] Extra navim ponimur ad Feroniam tandem, hora post exortum solem quarta, id est decima nostra matutina, in æquinocio nempe: quod pluribus explicavi in meis annotationibus ad Persii Sat. III. initium.

24 *Ora manusque tua lavimus, &c.*] Ex religioso veterum erga Deam illam cultu: quæ in Soracte monte habebat sacrum fontem, Incum, templum: nomenque dedit urbi Feroniæ, inter Circaeos et Tarracinam. Nec omittam duo quæ narrantur miracula: alterum quod Deæ illius afflati numine ardentes prunas nudis pedi-

bus absque læsione calcare aiunt: alterum est quod Feroniæ lucus aliquando cum arsisset, indeque auferre simulacrum accolæ meditentur, subito nemus reviruit. Hinc Virgil. *Æn. VII. 800.* ²*viridi gaudens Feronia lūco.* Vide Strab. lib. V. Dionys. Halic. Plin. Porro quæ fuerit illa Dea, haud plane compertum. Dionysius asserit Feroniam consecratam a Lacedæmoniis illis qui, tempore Lycurgi in Italiam appulsi, locum istum dicarint, numenque coluerint sub hoc nomine, eo quod illuc ferri non infeliciter contigisset. Alii volunt ipsam Junonem esse quæ ibi Feronia vocetur, colaturque, sicut apud Anxur urbem non longe remotam Jupiter Anxurus. Certe Virgil. cit. utriusque pariter ibidem meminit. Constat Feroniam nemorum Deam extitisse, a ferendis arboribus appellatam. Immo veteres numen fecere ex illa vi arcana arboribus insita, per quam vigent, pullulant, florent, edunt fructus.

25 *Millia tum pransi, &c.*] Postquam sumus pransi Feroniæ, tria passuum

Impositum saxis late candentibus Anxur.
 Huc venturus erat Mæcenas, optimus atque
 Cocceius; missi magnis de rebus uterque
 Legati, aversos soliti componere amicos.
 Hic oculis ego nigra meis collyria lippus
 Illinere. Interea Mæcenas advenit, atque
 Cocceius, Capitoque simul Fonteius, ad unguem
 Factus homo, Antonî, non ut magis alter, amicus.
 Fundos Aufidio Lusco Prætore libenter

30

passuum millia: ac pervenimus Anxur exstructum super rupes eminus apparentes ob candorem. Illuc debebant convenire optimus Mæcenas atque Cocceius, legati ambo ad negotia missi gravissima; ceterum assueti reconciliare amicos abalienatos. Illic ego lippientes oculos collyrio inunxi. Interim accessit Mæcenas et Cocceius, unaque Fonteius Capito vir ad amissum factus, ita gratosus Antonio ut nemo magis. Sponte deseruimus Fundos, ubi Prætor erat Aufidius Luscus, deridentes munera

7. tunc pransi. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et edd. vett. tria repsumus.—29 'Tres codd. adversos habent, quod mihi sane magis placet, et cum verbo componere

NOTÆ

millia conferimus lento quidem gradu, tum propter stomachi repletionem, cum ob locorum acclivitatem; contendimusque Anxur.

26 *Anxur*] Urbs hæc Latii, post dicta Tarracina, colli et saxo imposita, mari Tyrrieno imminet. Olim etiam Thrachne appellata, ab asperitate loci.

27 *Cocceius*] Cocceius Nerva, proavus Nervæ Imperatoris, erat illustris Jurisconsultus, ceterum Augusto pariter atque Antonio gratosus.

Missi magnis de rebus uterque Legati] Inde enim pax Imperii et Reipublicæ Romanæ pendebat. Illi adversos exercitus prope Brundisium, sancito fœdere, in una coëgere castra. Antonio vero in matrimonium data Octavia Augusti soror. Tit. Liv. lib. cxxvii. Appian. lib. v. Sueton. Octav. cap. 17.

30 *Collyria*] Ocularum medicamenta, proprie σποδιακά et τέφρια, ob cinerum colorem: unde Horatius vocat nigra. Corneli. Cels. vi. 6. παρὰ τὸ

καλύβειν τὸ ῥοῦν, ab inhibenda fluxione, dictum voluit collyrion: sed multos etiam alios ad usus adhibetur.

32 *Capito Fonteius*] Hunc Dio Consulem cum Germanico fuisse scribit. Livius et Appianus ex Antonii parte Pollionem, ex Augusti Mæcenatem duntaxat missos referunt, cum Cocceio quidem; nullam vero Capitonis faciunt mentionem.

Ad unguem Factus homo] Eximiis dotibus vir ornatissimus. Metaph. a marmorariis, qui lævitatem et juncturas explorant superducto ungue. Hinc Pers. Sat. i. 63. 'ut per læve severos Effundat junctura ungues.'

34 *Fundos Aufidio, &c.*] Fundis minime commorati sumus, sed prandimus tantum; postea Formias progressi, ubi pernoctavimus.

Fundos] Oppidum hoc in via Appia, initio regni Neapolitani, Tarracinam inter et Formias medium, ad decem fere pass. mill. vino generoso celebratur.

Aufidio Lusco Prætore] Prætor di-

Linquimus, insani ridentes præmia scribæ,
Prætextam, et latum clavum, prunæque vatillum.
In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus,

scribæ insanientis, prætextam, latum clavum, et batillum ignis. Postea fatigati

*****

magis convenit.' *Torrent.*—36 Harl. 2. 6. Harl. 7. a m. sec. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1479. Florent. 1482. R. et H. Steph. Rutgers. Burn. Maitt. Bentl. Sanad. Dunster, Schrevel. Bond. Delph. Francis. Wetzel. Heindorf. Wakef. et Kidd. *prunæque batillum.* Barnff. *prunci bacillum.* Quidam ap-

NOTÆ

citur quod præeat vel præsit juri dicundo. Alex. ab Alex. ii. 15.

35 *Insani ridentes præmia scribæ]* Romæ scribarum officium etiam libertinis patebat, adeoque vile censebatur: attamen magistratus in municipiis sæpe merces ac præmium erat scribarum. Sic Aufidius Luscius Fundis Præturam adeptus sibi jam aliquis videbatur: at quod sua dignitate plusculum superbiret, ludibrio fuit Mæcenati aliisque qui eum comitabantur. Hunc enim aliosque legatos a Fundano illo Præto, honoris causa, salutatos intelligendum est. Apud Sueton. Caligul. cap. 23. 'Ex publicis monumentis certum, Aufidium Lingonem Romæ honoribus functum.'

36 *Prætextam]* Ex Varrone de Ling. Lat. lib. v. toga erat alba purpureo prætexta limbo: quæ quidem non puerorum fuit solum, sed et magistratum. Unde et prætextatus a togato differt, ut magistratus a privato. Hanc 'supra tunicas honorati quique induebant,' inquit Non. Marcell. De ea veste jam dixi in Epod. v.

Latum clavum] Vestis hæc nobiliorum propria, plagulis decorata aureis sive purpureis, latioribus in Senatore, angustioribus in equire. Unde Ovid. Trist. iv. Eleg. ult. 'clavi mensura coacta est.' Nec matronæ carebant simili quodam ornatu. Nam et earum vestis habebat patagium, quod

erat 'aureus clavus qui pretiosis vestibus addebatur,' ex Nonio. Porro nomen deducunt a similitudine cum clavorum capitibus, quibus similes essent aureæ illæ plagulæ. Nec perperam alii etymon hoc rejiciunt, asseruntque clavos istos fuisse purpureas fascias sen limbos utrimque tunicæ assutos: tunicæ, inquam; nam latus clavus erat interior vestis supra quam assumebatur prætexta: et hoc plerique non animadverterunt contrariumque scripserunt, certe immemores Præto capitis sententiam ferente deponi prætextam consuevisse, at minime laticlavum.

Prunæque vatillum] Tanta erat Aufidii insania, ut ante se ferri prunas in batillo, id est, foculo ausato et gestatili, jheret, ad instar virorum Principum et Imperatorum, quibus præferebatur ejusmodi ignis, summæ auctoritatis ac potestatis index et insigne. Frustra quidam intelligunt vas parvum, in quo suffitus nempe fieret Jovi Hospitali, sive hospitibus et convivis.

37 *In Mamurrarum urbe]* Sunt qui Mamurras urbem afferant inter Fundos et Formias, vern. *Itro* vel *Itri*, ejus etiamnum extant ibidem ruderæ. Philip. Ferrar. Verrum ipsæ hic Formiæ accipiendæ sunt, e quibus oriunda Mamurrarum familia Romæ quidem Senatoria. Adde quod illius oppidi maximam partem obtinebat

Muræna præbente domum, Capitone culinam.
 Postera lux oritur multo gratissima: namque
 Plotius et Varius Sinuessæ Virgiliusque
 Occurrunt; animæ, quales neque candidiores
 Terra tulit, neque quis me sit devinctior alter.
 O qui complexus! et gaudia quanta fuerunt!
 Nil ego contulerim jucundo sanus amico.

40

commoramur in civitate Mamurrarum, Muræna hospitium, Capitone cœnam dante. Postera dies illuxit longe amænissima; etenim Plotius, Varius, atque Virgilius obviam nobis fuerunt Sinuessæ; homines tutes ut nec meliores terra protulerit, nec quisquam sit me conjunctior cum illis. O quales amplexus, et quam magna lætitia extitit! Ego, dum mente sana ero, nihil æquabo cum fideli amico. Villula quæ

~~~~~

Ascens. Ald. R. Steph. *prunæque catillum*.—43 Cuning. *et gaudium quanta fuere*.

NOTÆ

Mamurra Eques Romanus Cæsaris amicus, opibus præpotens: quem vellicat sane hic noster; ut et Catullus. 'Primum Romæ parietes crusta marmoris opernisse totius domus snæ in Cælio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram Formiis natum, Equitem Romanum, præfectum fabrorum C. Cæsaris in Gallia . . . nullamque nisi e marmore columnam habuisse, omnes solidas e Carystio aut Lunensi . . . hic est Mamurra Catulli Veronensis carminibus proscissus, ejus domum Catullus dixit habere quicquid habuisset Comata Gallia.' Hæc Plin. xxxvi. 6. Vide III. Od. 17. ubi Lamiarum originem e Formiis urbe celebrat Horatius.

Lassi munemus] Nam a Tarracina seu Anxure Formiæ distant ducentis prope stadiis. Quadringenta numerat Strabo certe hallucinatus.

38 *Muræna præbente domum, &c.*] Muræna et Capito Formiis habentes domum uterque, officium partiti erga præclaros hospites, alter hospitium, alter epulas præbent. Muræna ille frater erat Liciniæ, quæ postea nupsit Mæcenati. Vide III. Od. 19.

40 *Plotius et Varius*] Hi sunt eximii poëtæ Virgilio perinde ac Horatio amicissimi, quibus ab Augusto commissa est cura emendandæ Æneidos post mortem Virgillii, hac lege ut nihil adderent. Cum Plotio et Vario tertius erat Tucca, et ipse eruditione clarus, ad recensendum opus divinum. Servius.

Sinuessæ] Hæc urbs Campaniæ, ad ostia Liris fluvii, ubi nunc *Rocca di Mondragone*. Ibi desinit Massicus mons. Martial. XIII. 111. 'De Sinnesanis venerunt Massica prelis.' Sinuessanas porro aquas sterilitatem fœminis, maribus autem insaniam auferre tradunt Plin. &c.

44 *Nil ego contulerim jucundo sanus amico*] Excepta sapientia, nihil homini præstantius amicitia meliusve a Diis immortalibus datum, affirmat Tullius. Proverb. XVIII. vs. ult. 'Vir amabilis ad societatem magis amicus erit, quam frater.' Ecclesiastici cap. VI. 'Amicus fidelis protectio fortis: qui invenit illum, invenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio . . . medicamentum est vitæ et immortalitatis.'

Proxima Campano ponti quæ villula, tectum
Præbuit ; et parochi, quæ debent, ligna salemque.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.

45

vicina est ponti Campano hospitium dedit : parochi vero quæ debent ligna et salem præbuerunt. Inde muli Capuæ deponunt clitellas tempestive. Mæcenæ ixit lulum,

NOTÆ

45 *Proxima Campano, &c.*] Sinues-
sæ pransi jucundius quidem ob occur-
sum amicorum, venerunt omnes simul
ad hanc villam, in qua pernoctarunt.

Campano ponti] Qui impositus est
Vulturno Campaniæ fluvio per Vena-
frum, Capuam, aliasque urbes in mare
Tyrrenum decurrenti.

46 *Parochi*] Quasi præbitores, a
παρέχειν, præbere, curatores erant
publici per urbes et loca jns habentes
ab oppidanis exigendi certa sti-
pendia, unde peregrinis et legatis
necessaria suppeditarent Reip. no-
mine. Tull. ad Attic. XIII. 2. 'Ari-
rathes Ariobarzanis filius Romam ve-
nit . . . omnino eum Sestius noster
parochiis publicis occupavit ;' (id est,
præbitionibus ac muneribus publicis ;
alii legunt, *parochus publicus* ;) 'quod
quidem facile patior. Verumtamen
quod mihi magna cum fratribus illius
necessitudo est, invito eum per lite-
ras ut ad me diversetur.' Jam res
patet de peregrino : de legatis autem
auctoritate publica missis hæc habe,
studiose lector. Idem Tull. item ad
Attic. v. 16. ita scribit : 'In perdi-
tam et plane eversam in perpetuum
provinciam nos venisse scito, magna
quidem expectatione, prid. Kal. Sex-
til. moratus triduum Laodiceæ, tri-
dum Apameæ, totidem dies Syn-
nade, audivimus nihil aliud nisi civi-
tatum gemitus, ploratus, &c. . . .
Levantur tamen miseræ civitates,
quod nullus sit sumtus in nos, neque
in legatos, neque in quæstorem, ne-
que in quenquam. Scito non modo
nos fœnum, aut quod lege Julia dari
solet, non accipere, sed ne ligna qui-

dem ; nec, præter quatuor lectos et
tectum, quenquam accipere quic-
quam : multis locis ne tectum qui-
dem, et in tabernaculo manere ple-
rumque. Me hercule etiam adventu
nostro reviviscunt, justitia, abstinen-
tia, clementia tui Ciceronis. Itaque
opiniones omnium superavit.' Præ-
claram etiam huic loco lucem dabit
Livius initio lib. XLII. 'Ante L. Post-
humium Consulem,' inquit, 'nemo
sociis nunquam in ulla re oneri aut
sumtui fuit. Ideo magistratus mulis
tabernaculisque et omni alio instru-
mento militari ornabantur, ne quid
tale imperarent sociis : privata hos-
pitia habebant ; ea benigne comiter-
que colebant : domusque illorum Ro-
mæ hospitibus patebant, apud quos
ipsis diverti mos esset. Legati, qui
repente aliquo mitterentur, singula
jumenta per oppida, iter qua facien-
dum erat, imperabant : aliam im-
pensem socii in magistratus Romanos
non faciebant.' At ipse, ut est paulo
ante, cum senatui placuisset 'Consu-
lem, ad agrum publicum a privato
terminandum, in Campaniam ire, . . .
priusquam ab Roma proficisceretur,
litteras Præneste misit, ut sibi magis-
tratus obviam exiret, locum publice
pararet ubi diverteretur ; jumenta-
que, cum exiret inde, præsto es-
sent.'

47 *Hinc muli Capuæ, &c.*] Ab ea
villula mulis vecti Capuam venimus,
tempestive quidem, nam ea die con-
fecimus millia passuum non plus sex-
decim.

Capuæ] Hæc Campaniæ metropo-
lis ac veluti arx deliciarum et arro-

Lusum it Mæcenas, dormitum ego Virgiliusque :

Namque pila lippis inimicum et ludere crudis.

Hinc nos Cocceii recipit plenissima villa,

50

Quæ super est Caudî cauponas. Nunc mihi paucis

ego vero ac Virgilius dormitum irimus : nam pilæ ludus est noxius lippis atque crudis. Istinc ad Cocceii villam pergimus copiosissimam, quæ sita est supra taber-

//////////

—51 *Caudi* vel *Caudis* Gott. in marg. Florent. 1482. Mediol. 1486. Venet. 1486. et Locher. *Claudi* Harl. 2. 3. 4. 7. nonnulli Torrent. Vet. Comb. et al.

NOTÆ

gantiæ pridem fuit. ‘Alteram Romanam’ vocat Cicero Philipp. xii. alibi vero ‘superbiæ domicilium.’ Hannibalis virtutem corrumpit ac fregit illa ‘pelago, cultuque, penuque potens’ civitas, ‘deliciis, opibus, fama-que;’ ut canit Ausonius. Hodie jacet in ruderibus. Duobus autem exinde miliaribus versus Boream excitata est Capua nova veteri haudquaquam par. De ea jam in Epod. xvi.

48 *Lusum it Mæcenas, &c.*] Pila palmaria; cujus exercitatio ad sanitatem utilis robusto quidem et bene affecto : at crudis noxia et κακοστομάχοις, qualis Virgilius : contra salubris somnus et quies; pariter et lippientibus, qualis Horatius. Scilicet agitatio corporis vehemens ciet irritatque humeros; quos lente duntaxat coquit calor naturalis. Adde quod oculorum acies non parum laborat in observanda pila. Cornel. Cels. 1. 2. Galenus de Symp'tom. Caus. iv. 5.

49 *Pila*] Quasi pilis plena sic vocatur, ex Isidoro. Alii a πλοῦν, *densare*, deducunt originem, sive quod pila potissimum conficiatur e πλω, id est, lana coacta et compacta. Quadruplex erat. 1. Harpastum, e corio confecta minor pila, quam solo repperussam remittebant. 2. Follis, ex aluta; major brachiis, minor pugnis

intorquebatur. 3. Trigonalis, sive trigon : nomen a triangulari situ indentium ternorum, qui sibi invicem ita pilam reddebant, diligenter caveutes ne excideret manu sive dextra, sive sinistra. 4. Paganica a pago et paganis dicta : ab his enim ad urbem venit. Plumis infarta erat; durior folle, mollior trigone. Quæ omnia belle notat et exprimit Martialis, iv. 19. xii. 81. xiv. 45. 46. 47. Vide infra ii. Sat. 2. 11. Not.

50 *Hinc nos Cocceii, &c.*] Inde processimus ad villam Cocceii rebus omnibus abundantem. Hæc sita est ‘supra cauponas Claudii’ cujusdam. Vel accipe oppidum quoddam ab Appio Claudio conditum. Placet tamen legere potius cum aliis, *Caudî* : nam inter Capuam et Beneventum sunt Caudium oppidum, hodie *Arpaia*, item Valles et Furcæ Caudinæ; in quibus intercepti aliquando Romani sub jugum turpiter missi sunt : quam tamen ignominiam paulo post gravi ultione eluerunt. Liv. lib. ix.

51 *Nunc mihi paucis, &c.*] Facete admodum Poëta Musas in re ludicra invocatur, veluti solet fieri in gravibus argumentis. Descripturns nempe duorum scurrarum ridiculam contentionem, serio videtur grave quidpiam adoriri; quo majorem excitet jocum.

Sarmenti scurræ pugnam Messique Cicirri,
 Musa, velim memores; et quo patre natus uterque
 Contulerit lites. Messî clarum genus Osci;
 Sarmenti domina extat. Ab his majoribus orti 55
 Ad pugnam venire: prior Sarmentus, Equi te
 Esse feri similem dico. Ridemus: et ipse
 Messius, Accipio; caput et movet: O, tua cornu
 Ni foret exsecto frons, inquit, quid faceres, cum
 Sic mutilus minitaris? At illi foeda cicatrix 60
 Setosam lævi frontem turpaverat oris.

nas Claudii. Jam precor, o Musa, ut mihi referas paucis verbis Sarmenti scurræ certamen atque Messii Cicirri: et quo patre ambo geniti pugnam inierint. Illustris Messii origo ab Oscis: Sarmenti domina etiamnum vivit. Ab istis prognati majoribus in certamen devenere. Sarmentus prior locutus: Aio te esse similem equi indomiti. Cachinnos sustulimus. Tum Messius, accipio, inquit; simulque caput agit. Continuo Messius dixit: O quid agas, si cornu tua fronte non esset amputatum, quomodoquidem ita mutilatus minaris? nimirum turpis cicatrix ei deformarat

vett.—52 'Primus, ut puto, Aldus *Cicirri* invexit. Vetustiores, duæ scilicet Venetæ et Locheriana, *Cicirri*. Sic et Torrentii, Pulmanni, Bersmannique aliquot cum Regio *Cicirri*. Revocanda est utique lectio antiqua. *Cicirrus* est κικίρρος, gallus. Hesychius: Κικίρρος, ἀλεκτρούων.' Bentl. *Cicirri* etiam Gott. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Cuning. et recentt.—54 *Contulerint* Exc. Sax. Zarot. Mediol. 1477. et Cuning.—58 *Accipito* Zarot.—60 Gott. Harl. 3. 6. Mediol. 1477. Venet. 1479. Florent. 1482. Bentl. Cuning. Sanad. Francis, Wetzels, Heindorf, Wakef. et

NOTÆ

54 *Messî clarum genus Osci*] Ironice prorsus. Nam hi Campaniæ populi, in Latii et Samnii confinio degentes, non solum ignobiles, sed et infames erant. Vide Strabon. Hinc etiam facit quod 'obscænum' quidam ab Oscis deducunt. Festus *Oscos* prius *Opscos* teste Ennio dictos ait, et stupra inconcessæ libidinis, ab ejus gentis prava consuetudine, obscæna dici, ex Verrio.

55 *Sarmenti domina extat*] Ergo servus erat ille, aut servili genere. Hic scurra Augusto fuisse in deliciis atque Antonio memoratur. Ex Plutarcho: 'Antonio infensa erat Cleopatra, quod in cæna dixisset, ipsis

quidem acidum vinum infundi: Sarmentum autem Romæ Falernum potare. Erat vero Sarmentus Cæsaris servulus ex iis qui festivitatis causa haberi solent, quos Romani delicias appellant.' Juvenalis initio Sat. v. meminit hujus scurræ.

58 *O, tua cornu, &c.*] Pergit convitiari Messio Sarmentus: quid faceres, si frons tua esset adhuc armata illo cornu, quod exsectum tibi est nimis terribili et feroci? Sarcasmus.

60 *Illi foeda cicatrix, &c.*] Nempe Messii in fronte apparebat cicatrix exsectæ verrucæ, quæ amputati cornu speciem exhibebat.

Campanum in morbum, in faciem permulta jocatus,

Pastorem saltaret uti Cyclopa rogabat ;

Nil illi larva aut tragicis opus esse cothurnis.

Multa Cicirrus ad hæc, donasset jamne catenam

65

hirsutæ frontis partem sinistram. Hinc plures jocos in cultum Campanumque morbum jactans, orabat ut saltaret ad modum Cyclopis pastoris ; neque vero larva aut cothurnis tragicis ipsum indigere. Ad ista denique Cicirrus plurima retorsit : in-

NOTÆ

62 *Campanum in morbum*] Seu verucas, quas habebant frequentes Campani in vultu fædas : vel turpem quandam aliam luem ciborum ac luxuriæ intemperantia creatam. Non absurde Torrentius intelligit eum morbum, de quo Plin. xxvi. l. 'Sensit et facies hominum novos, omnique ævo priore incognitos, non Italiæ modo, verum etiam nuiversæ Europæ, morbos : ... sine dolore quidem illos ac sine perniciæ vitæ ; sed tanta fæditate, ut quæcumque mors præferenda esset. Gravissimum ex his lichenas appellavere Græco nomine ; Latine mentagram, quoniam a mento fere oriebatur, joculari primum lascivia dictam ; ut est procax natura multorum in alienis miseriis : occupat in multis totos utique vultus, oculis tantum immunitibus ; descenditque in colla, pectusque, et manus, fædo cutis fursure.' Campanum alii morbum interpretantur propriam ei genti luxuriam arrogantiamque.

63 *Pastorem saltaret uti Cyclopa*] Exprobrat similitudinem cum Polyphemo, quippe ille pariter ingens corpore et immani statura, hirsutaque fronte, in qua etiam cicatrix oculum Cyclopis obturatum referebat. Quapropter nec *larva* facies turpis, nec crura sat procera indigerent cothurnis, id est, altis calceis, quibus ad majestatem utuntur Tragædi. Petrus Crinitus de honesta disciplina, xvii. 3. apposite omnino, 'Inter voluptates scenicas,' inquit, 'celebrari

video Cyclopea. Sic vocarunt eum Cyclopem in scena saltantem proferrent, habitu et ornamentis, quibus Polyphemus apud Poëtâs decoratur. Quod ego duxi observandum, ut Horatii locum interpretemur paulo indigentius ab aliis expositum. Itaque sic allusit, cum de Sarmento scurra et Messio Osco, eorumque litibus disserit : ac Messium ore fædo et facie turpi similemque larvæ reddit.' Quo loco *saltare Cyclopa* nihil puto aliud ab Horatio intelligi, quam et fronte et habitu talem fuisse Messium, ut Polyphemum in scena saltantem posset exprimere ; ac risum de se spectantibus facile commovere.' Polyphemum ab Ulysse occæcatum lege apud Homerum, Odyss. i. Virgil. Æneid. iii. De eo Servius ita scribit : Multi Polyphemum dicunt unum habuisse oculum, alii duos, alii tres. Sed totum fabulosum est. Vir ille prudentissimus fuit, et ob hoc oculum in capite habuisse fertur, id est, juxta cerebrum, quia prudentia plus videbat. Verum Ulysses eum tamen prudentia superavit : et ob hoc enim cæcasse fingitur. Vide et Euripid. Cyclop.

65 *Donasset jamne catenam, &c.*] Servi enim manumissi seu Laribus, seu Deorum alieni, consecrabant vincula quibus olim stricti fuerant. Ita Cicirrus servilem objicit turpitudinem Sarmento. Vide Alex. ab Alex. iii. 20.

Ex voto Laribus, quærebat : scriba quod esset,
 Nilo deterius dominæ jus esse. Rogabat
 Denique, cur unquam fugisset ; cui satis una
 Farris libra foret, gracili sic, tamque pusillo.
 Prorsus jucunde cœnam produximus illam. 70
 Tendimus hinc recta Beneventum ; ubi sedulus hospes
 Pæne, macros, arsit, turdos dum versat in igne :

terrogabat, numquid jam ex voto sua vincula consecrasset Laribus : quamvis esset scriba, nihilo minus heræ jus in eum superesse : quærebat tandem quare fugisset aliquando ipse cui sufficeret una farris libra, scilicet adeo tenui et parvo. Hilariter sane peregrinus eam cœnam. Inde recta nos contulimus Beneventum, ubi hospes officiosior propemodum deflagravit, cum turdos macilentos ad focum torreret.

////////

Kidd. *miniteris*.—67 *Nullo deterius* Harl. 2. *Nullo deterius* unus Han. *Deterius nihilo* Harl. 3. 4. 6. 7. et Vet. Comb. *Deterius dominæ nihilo* edd. vett. *Nihilo deterius* Bentl. Cuning. post alios ex codd.—68 Venet. et Glarean. ap. Zeun. *cur nunquam*. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. unus Vat. Donat. Faëri. Tornes. Nicot. Cleric. Dan. alii, *cur unquam*.—70 Bentl. ex codd. melioribus Fabricii, Pulmanni, Torrentii, et Bersmanni, Leid. et Regin. *producimus* ; et sic Gott. et Harl. 4. 6. *perducimus* aliquot Torrentii ; unus ejusdem *deducimus*.—71 Harl. 2. *recto*. Harl. 3. 7. et Vet. Comb. *recte*.—72 *Pæne arsit macros* Lambinus ex uno cod. Lambini. *Pæne macros arsit* Gott. Exc. Sax. duo item Dorvillii, cum Taurinensi, et Franeg. Zarot. Mediol. 1477. Venet. 1479. et Florent. 1482. Vide Rutgers. Lect. Venus. cap. 10. Cannegiet. ad Avien. Fab. xxv. 4. et Dorvill. ad Charit. p. 323. *dum turdos* vulgg. ante Bentl. *in igni* unus Bersmanni, Bentleii Reginus, et a m. pr. Regin. *in igni*, quod rece-

NOTE

66 *Scriba*] Alii scribæ dicebantur a sua functione ; alii erant magistratum, puta Quæstorii, Prætorii, Ædilitii, &c. Scribæ officium apud Romanos mercenarium ; nec magni testimonii aut pretii. Alex. ab Alex. II. 2.

67 *Nilo deterius dominæ jus esse*] In servos etiam manumissos domini retinebant jus operarum, v. g. sarciendi vestes, suendi calceos, &c.

68 *Cur fugisset*] Nullum servo probrum gravius, quam fugisse. Hinc enim contumeliose furcifer appellabatur, eo quod hæc erat fugitivi servi pœna, furcam collo appensam circumferre.

Cui satis una Farris libra foret] Hæc sæpius erat servis fugiendi causa, quod nimis parce a dominis aleren-

Delph. et Var. Clas.

tur. At Cicirrus, utpote gracilis ac pusillus, tenui alimento poterat ac debebat esse contentus, una videlicet farris libra servis quotidie dari solita ad victum. Quod quidem dimensum proceris corporibus exiguum ac vix sufficiens videbatur. Ex Gell. xx. 1. Debitori in carcere retento Lex XII. Tab. jubebat dari in dies libras farris ab eo qui victum tenebat.

71 *Beneventum*] Hæc urbs Hirpinorum a Diomede condita, 28. mill. pass. a Capua ; olim dicta Maleventum : at deducta eo colonia Romani ad melius omen mutari nomen, et Beneventum dici in posterum, voluerunt. Fest. Plin. &c.

72 *Turdos*] Gall. *des grives*. Horum aviaria veteres habebant tanta qui-

3 H

Horat.

Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
 Vulcano, summum properabat lambere tectum.
 Convivas avidos cœnam servosque timentes 75
 Tum rapere, atque omnes restinguere velle videres.
 Incipit ex illo montes Apulia notos
 Ostentare mihi, quos torret Atabulus; et quos
 Nunquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici
 Villa recepisset, lacrymoso non sine fumo, 80
 Udos cum foliis ramos urente camino.
 Hic ego mendacem stultissimus usque puellam

Enimvero exarsit ignis; et flamma per vetustam culinam grassata prope attingebat tectum. Mox aspexisses convivas famelicos atque fumulos trepidantes cœnam præripere, et cunctos allaborantes extinguere. Exinde Apulia cœpit ostendere montes mihi cognitos, quos adurit Atabalus, quosque nunquam praterissemus, nisi nos excepisset villa Trivici proxima, haud absque fumo lacrymas elicente, dum in foco incenderentur humidi rami cum frondibus. Illic ego demens mendacem meretricem

pit Bentr. Bersmanni alter et Bentleyi Battel. in ignem.—82 'Novæ distinctionis ope vim et gratiam loco conciliavi: *Hic ego mendacem, stultissi-*

NOTÆ

dem ut ex his agri stercorarentur, optimo certe fimo. Plin. xvii. 9. Varro, Columella. Porro ex omni occasione captans jocos Satiricus noster macros notat turdos, quos magna tamen sedulitate hospes ad ignem versabat hospitibus apponendos, adeo ut ipse pane arserit ejusque domus pariter.

74 *Vulcano*] Hic Deus ignis ponitur non raro pro ipso igne. Metonym. vide i. Od. 4.

Summum properabat lambere tectum] Hujus incendii facile grassantis ut rationem intelligas, scire te, lector, oportet quod cum aliis scribit Cœlius Rhodig. xxvi. 21. 'habuisse veteres in domibus tecti medio apertionem, quam nuncupabant capnodochen,' id est fumi receptaculum. Nec enim, ut fit hodie, in excavato pariete caminus erat, sed in medio cubiculo hyberno: siquidem in æstivo non erat focus. Vitruv. vii. 3. Hinc et

nunc abutimur voce 'caminus,' fornacem, hypocæstum, ignem, significante: quam tamen usurpamus pro fumario, seu gula fumum emittente extra tectum. Isidor. xix. 6.

75 *Convivas avidos, &c.*] Cœnam jam paratam servare satagunt famelici illi magis quam ædes scilicet alienas.

77 *Incipit ex illo montes, &c.*] Benevento egressis incipiunt aspicere montes Apuliæ, Horatio quidem regio notissima, exinde orto videlicet. De Apulia iii. Od. 30. et Epod. ii.

78 *Atabulus*] Ventus Apuliam infestans, dictus quasi ἄτην βάλλων, immittens calamitatem. Plin. xvii. 24. Gell. ii. 22. hunc, ut volunt, eundem Noster vocat Iapyga i. Od. 3.

79 *Erepsemus*] Syncope, pro 'erep-sissemus,' id est transivissemus. Sic postea Sat. ix. 'surrexe' pro 'surrexisse.' Virgil. Æneid. iv. 606. 'extinxem' pro 'extinxissem.' Lucre-

Ad mediam noctem expecto: somnus tamen aufert
 Intentum Veneri; tum immundo somnia visu
 Nocturnam vestem maculant, ventremque supinum. 85
 Quatuor hinc rapimur viginti et millia rhedis,
 Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est,
 Signis perfacile est: venit vilissima rerum
 Hic aqua; sed panis longe pulcherrimus, ultra
 Callidus ut soleat humeris portare viator; 90
 Nam Canusî lapidosus: aquæ non ditior urna;

expecto frustra ad mediam usque noctem. Tum vero sopor me invasit. * * *
Inde rhedis vehimur per quatuor et viginti millia passuum, commoraturi in parva
urbe quam indicare non licet versu hexametro; signis autem, est facillimum. Ibi
venditur aqua rerum vilissima: at panis est optimus certe; adeo ut prudens viator
consueverit sponte humeris ferre; quia Canusî est lapidosus: urna autem aquæ

mus usque, puellam. Wakef.—89 Gott. Mediol. 1477. 1486. Venet. 1479. et
 Florent. 1482. *ultra.* Vet. Comb. Venet. 1559. Glarean. Chabot. *ultra.*—

NOTÆ

tius pariter 'confluxet.' Terentius in
 Adolph. 'produxe,' &c.

Trivici] Hoc oppidum est in Cam-
 pania finibus, montuosa valde regio-
 ne, viisque arduis ac difficilibus: qua-
 propter in villa proxima subsistere
 sæpius necesse est.

87 *Oppidulo, quod versu dicere non*
est] Scilicet Equotutico; quæ vox
 stare nequit in versu hexametro. E-
 quotutium, vel, ut legunt alii, Equo-
 tuticum, sive Equus Tuticus, Apuliae
 Dauniae fuit oppidulum, hodie *Ariano*
 dicitur, aliis *Foggia*: in colle situm
 est ad Apenninum montem: a Bene-
 vento in ortum distat milliariis duo-
 decim, ex Sansone. Illius meminit
 Cicero ad Attic. vi. I. 'Scire vis
 tuas ego quas acceperim literas. Om-
 nes fere quas commemoras, præter
 eas quas scribis Lentuli pueris et
 Equotutico ac Brundusio datas.'

Quod versu dicere non est] Imitatio
 est Lucilii ita Sigillaria indicantis
 Sat. 7. 'Servorum festu' dies est,
 Quem plane hexametro versu non di-

cere possis.' De hoc servorum die
 continuo post Saturnalia celebrari
 consueto, Macrob. i. 10.

88 *Venit vilissima rerum Hic aqua]*
 Quæ scilicet aliunde petenda et lon-
 ge, e fonte aliquo.

89 *Ultra [ultra] Callidus]* Quidam
 legunt *ultra*, id est, in ulteriorem re-
 gionem. Quod satis placet.

91 *Canusî]* Canusium Apuliae op-
 pidum, hodie *Canosa*, in colle ædifi-
 catum apud Aufidum amnem: a Can-
 nis excisis distans tribus milliariis.

Lapidosus] Lapidis instar durus et
 insipidus: vel lapidibus plenus, e fa-
 rina minime pura; sive male concin-
 nata mola, sive non sat dura, quæ
 grana conterendo ipsa deteratur, rup-
 tis inde particulis, quæ immixtæ pani
 dentes manducantis offendunt.

Aquæ non ditior urna] An quod Au-
 fidus est duntaxat lacus, quemadmo-
 dum Strabo asserit, ejus proinde
 aqua potu injucunda esset? an, ut
 scribunt nonnulli, quod Aufidi fluvii
 alveus interdum arescit?

Qui locus a forti Diomede est conditus olim.
 Flentibus hic Varius discedit mœstus amicis.
 Inde Rubos fessi pervenimus, utpote longum
 Carpentés iter, et factum corruptius imbri.
 Postera tempestas melior; via pejor adusque
 Barî mœnia piscosi: dein Gnatia lymphis
 Iratis exstructa dedit risusque jocosque,

95

haud felicior: quod oppidum ædificatum est quondam a strenuo Diomede. Illinc Varius tristis abscessit ab amicis dolentibus. Hinc Rubos perreximus fatigati, quod longius iter feceramus, atque ob pluviam molestius. Postridie tempus fuit magis opportunum, at via deterior usque ad muros Barî piscosi. Deinde Egnatia infensis aquis condita præbuit risum ac ludum, quod persuadere volunt thura absque

//////////

91 *Aquæ nou dulciôr Crœquius.*—93 Harl. 3. et edd. vett. *hinc Varius.* Harl. 2. 4. 6. 7. omnes Torrentii, Bentleyi Regin. et duo alii, duo Bersmanni, *hic Vurius*; et sic edd. antiq. Benti. et recentt.—97 Edd. ante Benti. *dehinc*;

NOTÆ

92 *Qui locus a forti Diomede est conditus olim*] Diomedes Ætoliæ rex; post Achillem et Ajacem fortissimus inter Græcos: singulari pugna cum Hectore et Ænea congressus est; Palladium abstulit; Martem quoque et Venerem vulnerasse in bello Trojano fertur. Quapropter indignata Dea uxorem ejus Ægialen libidinibus fœdis adeo perdidit, ut ille tum ab ipsa tum a patria abhorrerit; diverteritque in Apuliam, ubi cum Dauno rege fœdere inito, non unam urbem condidit. Memorantur Canusium, Arpos sive Argos Hippinû, quæ et Argyrippa.

93 *Varius discedit*] Vocantibus alio negotiis. Alii volunt ad castra Cæsaris contendisse alia via.

94 *Rubos*] Rubi urbs Apuliæ, quibusdam *Ruro* dicta, Canusium inter et Barium.

Fessi] Confectis a Canusio, ubi pranderant, viginti milliaribus aut circiter.

96 *Postera tempestas melior, &c.*] Cælum non pluvium, ut heri.

Via pejor] Ob hesternum imbrem,

locorumque difficultatem.

97 *Barî mœnia piscosi*] Barium Apuliæ oppidum, regioni nomen dedit Barianæ dictæ: mari alluitur, ad oram sinus Veneti: quare *piscosum* vocat Horatius. Conditum est et nominatum ab incolis Baræ parvæ insulæ apud Brundisium, teste Festo.

Gnatia] Hæc et Egnatia dicitur, hodie *Gnazzi*, vel *Nazzi*: urbs Salentinorum etiam maritima, media fere inter Barium et Brundisium, ab utroque distans triginta circiter milliaribus.

Lymphis Iratis exstructa] Sen quod aquæ dulcis penuria laborat, sen potius quod sic notare vult Poëta Gnatianos ut lymphaticos, id est insanos, quippe qui non modo credant sed et aliis persuadere velint rem incredibilem aut superstitiosam, de qua mox. Vide Festum in voce, 'lympa,' ubi egregie ostendit lympham dici pro nympha, mutata literula: et lymphatos dici furiosos, eo quod creditum veteribus, a nymphis, si conspicerentur, furorem immitti. Ludit igitur Poëta in ambigua voce.

Dum flamma sine thura liquescere limine sacro
 Persuadere cupit: credat Judæus Apella, 100
 Non ego: namque Deos didici securum agere ævum;
 Nec, si quid miri faciat natura, Deos id
 Tristes ex alto cœli demittere tecto.
 Brudusium longæ finis chartæque viæque.

igne incendi in templi aditu. Fidem habeat Judæus recutitus: ego certe minime credam. Quippe Deos accepi tranquillam vitam ducere: ac si quidpiam mirandum edat natura, illud nequaquam a numinibus sollicitis immitti e summis ædibus Olympi. Brundisium terminus fuit prolixi itineris, erit etiam hujus descriptionis.

Harl. 6. Franek. et tres codd. Pulmanni, et edd. recentt. *dein.*—102 Cuning. *faciat miri natura.*—103 *Ex alto cœli tristis* Cuning.

NOTÆ

99 *Dum flamma sine thura liquescere, &c.*] Hujus miraculi superstitioni meminit Plinius II. 107. ita scribens: ‘In Salentino oppido Egnatia, imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flammam existere.’ Porro notavimus alibi cognitos Ethnicis Sacros Codices, e quibus non pauca mutuati fabulis asperserunt. Certe patet adumbratum hic quod habetur III. Reg. 18. de vocato cœlitus igne Eliæ precibus, quo repente consumta sunt holocaustum, et ligna, et altare lapideum, et superfusa copiose aqua. Vide II. Od. 19.

100 *Credat Judæus*] Insimulat Horatius Judæos superstitionis, eo quod mox relatum miraculum crederent ac venditarent. Hinc et rem Gnatianam ejusmodi credulis hominibus narrantam suadendamque remittit: quæ sibi suisque comitibus duntaxat ‘risus dedit et jocus.’ Romanos tamen non parum superstitionibus addictos lege apud Plin. XXVIII. 2. &c.

Apella] Quasi sine pelle in præputio circumciso: recutitus. Pers. Sat. v. 184. ‘recutita sabbata’ deridet: ubi nos plura de hac lege Judæis a

Deo data: item ad Juvenal. Sat. XIV. 99. Salmasius etymologiam istam docte refellit; tum quod nequaquam brevis esse posset prima syllaba vocis *apella*, tum quod potius dicendum foret *impella* vel *abpella*, sicut dicitur imberbis, et absimilis, &c. Solerter autem et apposite ait fuisse tum Romæ Judæum quemdam nomine *Apellam*, ad quem sane Horatius respexit.

101 *Deos didici securum agere ævum*] Ab Epicuro sic statuente, mortalia et inferiora quælibet minime Diis curæ esse. Vide I. Od. 34. lege et Plin. II. 7.

104 *Brundisium*] Hæc urbs regni Neapolitani maritima, in provincia Hydruntina, ad oram maris Adriatici. *Brindes*. Ennius: ‘Brundisium pulchro præcinctum præpete portu.’

Longæ finis viæ] Viæ causa et finis patet ex dictis initio.

Longæ] Nam Roma distat Brundisium milliaribus trecentis et sexaginta. Hæc vero confecit Horatius quindecim diebus. Quidam numerant septemdecim, sed perperam.

SATIRA VI.

IN DERISORES NATALIUM SUORUM.

Cum Horatius, libertino patre natus, a Mæcenate in numerum amicorum relatus esset, invidia multorum, inprimis nobilium, inde commota esse videtur. Quare hic potissimum hoc agit, ut Mæcenatem defendat. Etsi, inquit, tu, Mæcenas, omnium Etruscorum es generosissimus; non tamen me, ut plerique nobiles, spernis: nam non tam genus, quam animum et mores spectas. Scis enim, multos humili loco natos fuisse probos et honoribus reip. ornatos, et contra nobilissimos homines ob vitæ turpitudinem tulisse repulsam. Veruntamen nos, qui et genere et sententiis a vulgo discrepamus, non debemus majora appetere, ne in invidiam et justam hominum incurramus reprehensionem, ut Tillius quidam, et alii ignobiles. Atque ipsum me, libertino patre natum, omnes clanculum mordent, olim quod cohortem duxerim, nunc vero, quod tibi, Mæcenas, sim convictor, quamquam injuria. Nam, pro tua in amicis deligendis diligentia, non casu me inter tuos recepisti, sed commendatum a Virgilio Varioque, et a temet ipso spectatum, quia meos mores et vitam probasti, quam optimi patris curæ et fidei debeo, qui in me instituendo nullis sumptibus pepercit. Quare nec melior pater, nec gratior vitæ conditio contingere potuisset mihi.

Non, quia, Mæcenas, Lydorum quicquid Etruscos
Incoluit fines, nemo generosior est te;

O Mæcenas, quod nobilior te nullus sit ex Lydis, quotquot Tusciæ terram habi-

~~~~~

Satira octava Libri secundi in Ed. Sanad.—4 ‘ Restitui versum ex pueri-

NOTÆ

1 *Non, quia, &c.*] Satira hæc tota nitescit cum veræ nobilitatis definitione, tum bonæ educationis præceptionibus et emolumentis, tum grati in bonum parentem animi testificatione.

Non, quia, Mæcenas, Lydorum, &c.] Non tu Mæcenas, licet nobilissimus, quod plerique magnatum faciunt, humiles ac plebeios aspernaris. Enimvero me libertino patre natum adeo non despexisti, ut contra ‘esse in amicorum numero’ jusseris, quod me ‘pulum et insontem’ conperisti.

Lydorum quicquid, &c.] Ferunt nempe Lydiæ populos, duce Tyrreno Hercules filio vel nepote, in Italiam dudum appulisse atque Etruriam te-

nuisse: unde Hetrusci dicantur Tyrreni pariter ac Lydi. Virgil. *Æneid.* 1x. 11. ‘Lydorumque manum.’ Et *Æneid.* 11. 781. ‘Ad terram Hesperiam venies, ubi Lydius arva Inter opima virum leni fluit agmine Tybris.’ De Mæcenatis ex Hetruriæ principibus origine, fuse 1. Od. 1. &c.

Etruscos fines] Etruria sive Hetruria, quæ et Tuscia pariter ac Thuscia scribitur, Italiæ notissima regio, vernacule *la Toscane*: ab Ortu rigatur fluvio Tiberi, a Meridie mari Tyrreno.

2 *Generosior*] A genere ‘generosus’ antonomasticus dicitur, cui opponitur ‘degener.’ Senec. Trag.

Nec, quod avus tibi maternus fuit atque paternus,
 Olim qui magnis legionibus imperitarent ;
 Ut plerique solent, naso suspendis adunco 5
 Ignotos, ut me libertino patre natum :
 Cum referre negas, quali sit quisque parente
 Natus, dum ingenuus. Persuades hoc tibi vere,
 Ante potestatem Tullī atque ignobile regnum,
 Multos sæpe viros nullis majoribus ortos 10

tarunt, aut quod habuisti avas paternos ac maternos qui pridem magnis exercitibus præfuerunt, non propterea, more multorum, subsannas obscuros, sicut me libertini patris filium: quando affirmas nihil referre quo parente quilibet oriundus, dummodo probus sit. Bene profecto existimas, ante Servii auctoritatem atque imperium haud illustre, plerosque sæpius viros ignotis ortos majoribus et bonos exstitisse et magnis

////////

tiae meæ conjectura, Olim qui magnis regionibus imperitarent; quam miror ab aliis non præreptam: neque enim satis intelligo, an recte dici possit magna numeri certi turma militaris; et abunde patet Etruscis regibus editum esse Mæcenatem. Pomponius Mela 1. 12. de Phœnicibus: 'Classe confligere, imperitare gentibus.' Et mihi persuadeo Flaccum nostrum ob oculos habuisse Lucretii locum, 11. 1041. 'Inde alii multi reges rerumque potentes Occiderint, magnis qui gentibus imperitarunt.' Wakef. Han. *imperitarit*; Harl. 3. 4. 7. *imperitarint*; Harl. 6. Zarot. Vet. Comb. *imperitarunt*. Benth. ex codic. *imperitarent*.—7 Cum referre neges conj. Bonfin.—11 Harl. 4.

NOTÆ

Troad. 'Generosa in ortus semina exsurgunt suos.'

3 *Nec, quod avus tibi, &c.*] Paterno maternoque genere nobilissimum indicat Mæcenatem.

4 *Legionibus*] Synecdoche. Proprie vero legio ad Romanos pertinebat: continebat sex hominum millia: singulis autem millibus Tribunus imperitabat, tempore quidem C. Marii. Hic enim primus legionem sex millium conscripsit, quæ antea quatuor millium fuerat. Vide Isidor. 1x. 3. Veget. lib. 11. Fest. &c.

5 *Naso suspendis adunco*] Vafre et salse derides. Quintil. xi. 3. 'Naribus quidem derisus, contemptus, fastidium significari solet.' Plin. xi. 37. 'Altior homini tantum nasus, quem novi mores subdole irrisioni dicavere.'

6 *Libertino*] Servus manumissus vocatur libertus: ejus filii dicuntur

libertini. Qui ab his deinceps nascuntur ingenui sunt.

8 *Ingenuus*] Non proprie adhibetur vox ista hoc loco: significat autem hic non liberum, sed moribus præditum bonis, ingenuo et nobili viro dignis.

9 *Ante potestatem Tullī*] Antequam Romæ sextus regnaret Servius Tullius, Tarquinii successor et gener, Ocrisia matre captiva natus. Unde noster ejus 'regnum ignobile' appellat. Quamquam apud Corniculum suam patriam domi valde nobilis fuisse cognoscitur. Vide Dionys. Halic. iv. Liv. 1. 41. ubi Tanaquil uxor Tarquinii sic hortatur Servium hunc: 'Erige te, Deosque duces sequere: qui sis, non unde natus sis, repnta: et nos peregrini regnavimus. Tuum est, Servi, si vir es, regnum,' &c.

Nullis majoribus ortos] Originem

Et vixisse probos, amplis et honoribus auctos :
 Contra, Lævinum, Valerî genus, unde Superbus
 Tarquinius regno pulsus fuit, unius assis
 Non unquam pretio pluris licuisse, notante
 Judice, quo nosti, populo ; qui stultus honores 15
 Sæpe dat indignis, et famæ servit ineptus ;
 Qui stupet in titulis et imaginibus. Quid oportet

dignitatibus amplificatos : et contrario Lævinum e Valerii stirpe, per quam Tarquinius Superbus dejectus imperio est, uno asse pluris nunquam æstimatum esse judicio populi, quem scis insauum frequenter tribuere dignitates immeritis, et stolide famum sequi ; necnon admirari titulos atque imagines. Ergo quid nos decet agere

et Vet. Comb. multis et honoribus.—13 Harl. 2. 3. 4. 6. 7. fuit. ‘ Ita libri et olim editi et nuperi. Enimvero indignor tot eruditos Interpretes lectionem veram in codicibus suis inventam tam imperite sprevisse. Ea sic habet *pulsus fugit*. Hanc in quatuor optimis Blandiniis Cruquius, in suis aliquot Lambinians Bersmannusque repperunt : nosque itidem in veterrimo Leidensi, et aliis duobus, et pro varia lectione in Magdalenensi. Quanto hoc, nisi plane desipimus, elegantius pleniusque illo altero, quod hactenus editiones occupavit ! Id solum, credo, ad corrumpendum locum Librarios impulit ; quod *fugit*, præterito tempore et priore syllaba producta, vi sententiæ hic requiri arbitrantur : atqui illud minime metnendum erat. Auctor de obitu Mæcenatis : ‘ Sic illi vixere, quibus fuit aurea Virgo, Quæ bene præcinctos postmodo pulsa fugit.’ Virgil. *Æn.* III. 121.’ Bentl. Han. *fugit*.—15 *Judice quem* edd. ab Aldo. *Judice quo* Han. Gott. Exc. Sax. omnes Cruquii et Tor-

NOTÆ

trahentes ex iis qui hactenus non inclaruerant, et nullus fuerant nominis ac celebritatis.

12 *Contra, Lævinum, &c.*] *Contra* vero domi nobiles interdum tam degenerasse, ut etiam contemptui fuerint, nullosque adepti magistratus.

Lævinum, Valerî genus] Pub. Valerius Lævinus, quod virtute careret, vel populo despectus : quanquam erat e familia perillustri, per quam reges exacti Roma. P. enim Valerius Publicola suffectus olim Consul, Collatino abdicare coacto, una cum Junio Bruto collega regno pepulit Tarquinium Superbum. Liv. lib. II.

15 *Qui stultus honores, &c.*] Ubi nempe viget Democratia, seu populi dominatio, ut Romæ. Liv. passim. Lucilius olim dixerat : ‘ Honorum

Judicium est crassiss.’

16 *Famæ servit ineptus*] Plus ducitur vana opinione et ventosa existimatione, quam vera virtute et gloria. Unde omnia deferre solet ei quicumque natalium splendore, domestica fama, et opibus præfulget, tametsi per se haud ullum virtutis specimen ediderit. Isocrat. ad Demon. *Τὴν ἀλήθειαν ἀγνόουσι, πρὸς δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπουσι πολλοί.* *Vulgus ignorat veritatem, et famam respicit.*

17 *Stupet in titulis et imaginibus*] Nobilitatis insignia demiratur, non ipsam virtutem, quæ sola est nobilitas : stupet videns honorum titulos et statuas majoribus constitutas, nec advertit hæc uni virtuti decreta et concessa fuisse. Cic. in Pison. ‘ Obrepsisti ad honores errore hominum,

Nos facere, a vulgo longe longeque remotos?
 Namque esto, populus Lævino mallet honorem
 Quam Decio mandare novo: censorque moveret 20
 Appius, ingenuo si non essem patre natus,
 Vel merito, quoniam in propria non pelle quiessem.
 ¶ Sed fulgente trahit constrictos gloria curru

a vulgo plane differentes? Nam certe populus dignitatem Lævino deferre mallet quam Decio ignoto: et Appius Censor arceret me, si libero parente non essem genitus; et quidem jure, quia non mansissem in propria conditione. Verum enim gloria

rentii, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Bentr. et recentt.—18 *Nos facere* omnes præter Bentr. *Non facere* Florent. 1482. *longe lateque* Harl. 6. Zarot. Vet. Comb. et al. vett. *longe longeque* Gott. Harl. 2. 3. 4. 7. ceteri, quod ex suis codd. primus recepit Cruquius.—20 Cuning. et Bentr. in ed. pr. Cantab. 1711. *cen-*

NOTE

commendatione famosarum imaginum, quarum nihil habes simile præter colorem.' Juvenal. Sat. VIII. 'Stemmata quid faciunt? Quid prodest, Pontice, longo Sanguine censeri, pictosque ostendere vultus Majorum?' &c.

Quid oportet nos, &c.] Quid nos sentire et judicare decet, si quidem a vulgi errore liberi, et sapientum institutis informati sumus?

19 *Lævino mallet honorem Quam Decio mandare novo]* Homini majorum gloria collustrato, per se vero ignobili, potius quam viro propria laude conspicuo, cujus majores non antea clari. Pub. Decius Mus e Decii primus summa in Rempublicam fide consulatum merito est adeptus, fortiterque et gloriose administravit cum T. Manlio Torquato. Cic. de Divin. I. Liv. lib. VIII. &c.

20 *Censorque moveret Appius]* Repelleret ac summoveret me a petendo magistratu Appius ille Claudius Cæcens severa notus censura, creatus anno U. C. 443. Is primus libertos in urbanas tribus redegit. Sueton. Claud. cap. 16. et 24. Vide

Alex. ab Alex. III. 13. ubi Censurum origo et potestas explicatur. Inter alia debebant Senatores legere et cooptare, summotis indignis, et honestissimis allectis. Censoria Lex ita jubeat: 'Censores populi familias censento: urbis templa, vias, ararium, vectigalia tuentor: populum in tribus distribuunt: mores populi regunt: probrum in senatu ne relinquunt,' &c.

22 *Quoniam in propria non pelle quiessem]* Quia vellem assurgere supra meam conditionem ac proprium statum. Allusio est ad fabulam asini leonina pelle contexti ap. Æsop.

23 *Sed fulgente trahit, &c.]* Neque vero mirandum quod ignoti ac novi homines quandoque ad dignitates aspirent; siquidem hi, perinde ac generosi nobilesque, trahuntur splendore gloriæ; quæ omnes ad suum veluti currum constrictos rapit. Cic. Offic. I. 'Vix invenitur qui laboribus susceptis periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. At fortis animus et magnus duabus rebus maxime cernitur, quarum una in rerum externa-

Non minus ignotos generosis. ¶ Quo tibi, Tulli,
Sumere depositum clavum, fierique tribuno? 25
Invidia accrevit, privato quæ minor esset.
Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus

splendente suo curru nexos allicit tam obscuros quam illustres. Quid prodest tibi, Tulli, resumere ablatum clavum, et creari Tribunum? Scilicet aucta est invidia, quæ minor erga privatum foret. Etenim cum primum aliquis demens mediam tibiam

~~~~~

sorne moveret.—24 'Quod editiones hactenus possedit, Tulli, ex versu nono videtur irrepsisse. At ibi de Servio Tullio rege sermo est: hic de homine alio nescio quo. Quidni igitur revocamus plurium codicum lectionem, Tulli? ut de suis testantur Bersmannus, Pulmannus, Torrentiusque: in nostris hic quidem duobus duntaxat apparet, Regio et Petrensi: at infra versu 107. in Leidensi, Zulich. Magd. et Batteliano extat. Cicero Philip. II. 11. 'Tillius Cimber.' Idem Ep. Fam. VI. 12. Seneca de Ira, III. 12. et Epist. LXXXIII. Suetonius Jul. c. 85. 'Cimber Tillius:' quibus omnibus in locis eadem ac hic variatio est in scriptis codicibus. Gruterus in Inscript. AFER TILIUS, et, Q. TILLIUS, et, M. TILLIUS, M. L. PHANIAS. TILLIA M. L. LUCCEIA.' Bentl.—25 Nonnulli codd. et edd. recentt. *fieri que tribuno.* Aliquot Lambini, Gott. a m. pr. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et edd. recentt. *fieri que tribuno.*—

NOTE

rum despicientia ponitur,' &c. Et postea, n. 68. 'Cavenda est gloriæ cupiditas. Eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet esse contentio.'

24 Quo tibi, Tulli, &c.] Quid tibi emolumenti est recepissee vestem et dignitatem Senatoriam, quam tibi Cæsar ademerat? Porro non bene est notus ille. Sic habet vet. Comment. 'Tullius hic Senatu motus est a Cæsare quasi Pompeianus: occiso vero Cæsare recepit latum clavum, et Tribunus militum factus est.'

25 Tribuno] De plebis Tribunatu locum hunc explicant nonnulli, sed frustra. Tribunus militum nemo fiebat, quin prius alam duxisset: alam non ducebat nisi qui coborti præfuisset. Is milites in castris habebat dicto audientes, ad exercitationes deducebat, in stationes mittebat, claves portarum suscipiebat; vigiliis et munitiones diu nocturne circuire, militum nomina memoria tenere, sauciorum curam agere, ne cui arma,

pabula, alimenta deessent cavere debebat, &c. Vide Alex. ab Alex. VI. 18. &c.

26 Privato quæ minor esset] Si degeres absque magistratu, nemo tibi invideret: nunc vero tibi dignitatem nacto plures invident.

27 Nam ut quisque insanus, &c.] Cic. Offic. I. 'Nec imperia expetenda: ac potius aut non accipienda interdum, aut deponenda nonnunquam. . . . Multi quærentes eam tranquillitatem a negotiis publicis se removerunt, ad otiumque perfugerunt. In his et nobilissimi Philosophi longeque principes, et quidam homines severi et graves,' &c. Ex quibus patet insanire quisquis publicam rem ultro capessit exiguis munitis adjumentis.

Nigris medium impediit crus Pellibus, &c.] Magistratum iniit, in Senatum est allectus: ac proinde jus habet utendi ocreis mollioribus nigri coloris pedem ac mediam quoque tibiam tegentibus: item latum induendi clavum. Calcei Patriciorum

Pellibus, et latum demisit pectore clavum;
 Audit continuo, Quis homo hic? et, Quo patre natus?
 Ut si qui ægrotet quo morbo Barrus, haberi 30
 Ut cupiat formosus; eat quacumque, puellis
 Injiciat curam quærendi singula, quali
 Sit facie, sura quali, pede, dente, capillo:
 Sic qui promittit, cives, Urbem sibi curæ,
 Imperium fore, et Italiam et delubra Deorum; 35
 Quo patre sit natus, num ignota matre inhonestus,

inseruit colthurno, et laticlavio pectus operuit, statim audit, Quis est vir iste? cujus filius? Quemadmodum si quispiam eodem quo Barrus morbo laboret, velitque censeri pulcher; qualibet pergat, desiderium puellis creabit sciscitandi singula; quali sit vultu, quali sura, pede, dente, capillo: ita qui pollicetur curaturum se populum, civitatem, imperium, Italiam, et templa numinum; is cunctos homines cogit

////////

28 Quidam codd. et edd. vett. solenni confusione, *dimisit*.—29 Unus Vat. Rainutii Card. Jannoet. Faërn. Torn. Russard. Cleric. Nicot. et duo alii ap. Lamb. Harl. 2. 3. 6. et aliquot Bentleii *hic est: quo;* et ita Talbot. Pine, Sandby. *hic? aut, Quo* Harl. 4. codex Regins et optimus Regin. item edd. vetust. Sanad. Francis, Wakef. et Kidd. *hic sit quo* Han. *hic? et Quo* Harl. 7. et edd. recentt.—31 *Et cupiat* Cruquius et Torrentius ex suis, probante Baxtero. *Ut cupiat* plures codd. Lambini, et Bentleii Leid. item Zarot. Mediol. 1477. Florent. 1482. Vet. Comb. Locher. Venett. 1477. 1478. 1479. al. vet.—33 Bentl. distinguit: *sura, quali pede*.—35 ‘In novem Torrentii Codicibus deletur et ante *Italiam*: et videtur plane a Grammaticastro interpositum

NOTÆ

differebant a plebeiis. Horum crassiores; illorum tenuiores ex aluta, seu molli et subtili corio: quales gestavere pridem reges Albanorum. Festus. Martial. II. 29. ‘Coccina non læsum pingit aluta pedem.’ Isidor. XIX. 34. ait istos nobilium calceos alto fuisse solo, cothurnis similes, ad medium crus pervenisse, quatuor corrigiis religatos et fibulis aureis vel argenteis: assutam denique desuper habuisse lunæ crescentis effigiem; seu potius literam C, quæ centenarium primum numerum fuisse Senatorum notabat. Vide Plutarch. Quæst. Centur. Rom. Item Cæl. Rhodig. XX. 28. Juvenal. Sat. VII. 192. ‘Appositam nigræ lunam subtexit

alutæ.’

28 *Latum demisit pectore clavum*] De ea interiori veste et tunica nobilibus propria, dixi fuse Sat. præced. vs. 36.

29 *Audit continuo, &c.*] Scilicet homines novos ad dignitates eveli populus indignatur.

30 *Quo morbo Barrus*] Mulierum amore effræni; proindeque formositatis affectatione. Sat. IV. præced. ‘Barrus inops.’

34 *Qui promittit, cives, Urbem, &c.*] Cruquius observat hic formulam quandam juramenti ejus qui magistratum accipit. Certe Senatoribus ac magistratibus incumbit cura urbis, civium, imperii, religionis, &c.

Omnes mortales curare et quærere cogit.

¶ Tune Syri, Damæ, aut Dionysî filius, audes
Dejicere e saxo cives, aut tradere Cadmo ?

At Novius collega gradu post me sedet uno ; 40

Namque est ille, pater quod erat meus. ¶ Hoc tibi Paulus
Et Messala videris ? At hic, si plostra ducenta

Concurrantque foro tria funera, magna sonabit

Cornua quod vincatque tubas : saltem tenet hoc nos.

¶ Nunc ad me redeo, libertino patre natum ; 45

Quem rodunt omnes libertino patre natum ;

solicite percontari quo sit editus parente, an obscurus matre ignobili. Num tu filius Syri, Demetrii, vel Dionysî, audes e rupe Tarpeia præcipitare cives, aut Cadmo tradere ? At, inquires, Novius collega uno post me gradu considet : est enim ipse quod erat parens meus. Ob id nempe tibi videris esse Paulus et Messala ? Verum hic, si ducenti carri tresque pompæ funebres in foro simul procedant, tollet vocem ingentem cornua et buccinas superantem. Id saltem nos detinet. Jam revertor ad me parentis libertini filium, cui exprobrant universi originem e patre libertino, co

causa metri. Benthleius tenet.' Baxt.—37 Unus Han. cogat. Cuning. curare requirere cogit.—39 Chamo codex Cruquii. Camo Florent. 1482. Cathmo Han. Bathmo conj. Cruquius. ac tradere Cadmo Harl. 2.—42 Et Messalla Venet. 1559. Lamb. et Benth. —46 'Codex unus pervetustus Libertino p.

NOTÆ

38 Syri, Damæ, Dionysî] Nomina servorum sunt ista.

Audes Dejicere e saxo cives, &c.] Tu genere libertino oriundus audes Prætoris aut Tribuni plebis officio fungi, civesque Rom. morti addicere, ac licitori tradere e rupe Tarpeia dejiciendos.

39 Dejicere e saxo cives] Usitatum erat hoc Romæ supplicium. Vide Plin. vii. 44.

Tradere Cadmo] Lectori seu carni-fici notæ eo tempore crudelitatis tradere vel necandos vel torquendos.

40 At Novius, &c.] Respondet Tullius ille, collegam suum uno gradu inferiorem se esse et ignobiliorem. Nempe Novius erat libertus ; Tullius vero libertinus. De Nonio illo postea sub finem hujus Satiræ.

41 Hoc tibi Paulus Et Messala vide-

ris] Tullio reponit Horatius : scilicet quod a servili conditione distas uno gradu plus quam Novius, an ideo tibi videris esse perinde nobilis ac Paulus Æmilius, et Messala Corvinus apud Romanos illustrissimi ? De illo i. Od. 12. De Valerio Messala Corvino Anrel. Victor, &c.

42 At hic, &c.] Salsa ironia in ejusmodi homines novos honoribus exornatos. Indicat Poëta Novium digniorem fuisse præconis munere quam Senatoria dignitate ; quippe ingenti voce præditum a natura, non autem claris natalibus aut virtutibus.

44 Cornua quod vincatque tubas] In funeribus adhiberi solebant cornua tubæque. Pers. Sat. iii. 103. 'hinc tuba, candelæ,' &c. Propert. iv. 12. 9. 'Sic mæstæ cecinere tubæ,' &c.

Nunc, quia, Mæcenas, tibi sum convictor; at olim,
 Quod mihi pareret legio Romana tribuno.
 Dissimile hoc illi est: quia non, ut forsit honorem
 Jure mihi invideat quivis, ita te quoque amicum! 50
 Præsertim cautum dignos assumere, prava
 Ambitione procul. Felicem dicere non hoc
 Me possum, casu quod te sortitus amicum:
 Nulla etenim mihi te fors obtulit: optimus olim

quod modo sim tuus conviva, o Mæcenas; quondam vero præfectus essem Romanæ legionis. Hoc ab illo differt. Quamvis enim dignitatem istam mihi fortasse merito quispiam invidere queat, at non pariter tuam amicitiam; maxime cum dignos eligere cæcas, perversa ambitione longe pulsa. Ob hoc me fortunatum appellare nequeo, quod fortuito nactus sim te amicum: nulla quippe fortuna mihi dedit te: sed

////////

natus, ut cum versu sequente jungatur: quam lectionem non possum non amplecti. Frigida enim, ne dicam inepta, illa repetitio est.' *Lamb.*—47 *Nam quia sim tibi Mæcenas convictor* in quibusdam exemplaribus Lambini. *Nunc, quia sim tibi, Mæcenas, convictor* Gott. Harl. 7. nonnulli ap. Bentr. Pulman. et Bersm. item Zarot. ap. Gesn. Heindorf. *Nunc, quia sum tibi, Mæcenas, convictor* unus Han. Harl. 3. 4. 6. plurimi ap. Bentr. Bersm. et Pulmannum; item Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1492. et Vet. Comb. quod recepere Bentr. Sanad. Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd.—49 *Unus Han. quod non ut forsit honorem.* 'Omnes pæne omnium Manuscripti legerunt forsit non fors, sic et Vet. Schol. 'Honor forsitan non convenit libertini filio: amicitia viri magni quare non conveniat docto?' *Baxt.*—52 *Dan. Heinsius pro non hoc scribi vellet non hic, improbante Gronovio in Epist. Salmasio, Syllog. Epist. tom. II. p. 568.*—53 *Me possunt* Bentr. ex Vet. Schol. et sic Zarot. et duodecim edd. ap. Cuning. *Me possit* Cuning. ex codd. enimque secuti Sanad. et Francis. *Me possim* Harl. 2. Gott. et Exc. Sax. *Me possum* unus Han. Harl. 3. 4. 6. 7. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. R. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Wetzel. Heindorf. Bipont. Baxt. Gesn. Zeun. et Comb.—54 'Disquirunt hic Interpretes, utrumne Fors an sors legendum sit; quorum illud in principe Veneta, hoc in Locheri editione comparet. Certe in vetustioribus nostris codicibus clare exhibetur fors; ne hac de causa Lambini fidem labefactet semper erga illum iniquior Torrentius. Tacitus Annal. lib. II. cap. 42. lib. XIV. cap. 5. At Hist. lib. IV. cap. 1. 'Passim truncatis, ut quemque sors obtulerat: ubi tamen, ut antea, 'fors' reponendum est. Sed, dum leviculum hoc sollicitos eos habet, illud interim, quod longe gravius est, impune hic grassari patiuntur: Nulla etenim mihi te fors obtulit. Ita omnes ubique dederunt editores:

NOTÆ

48 *Quod mihi pareret legio Romana]* Cum in Bruti castris militarem. Vide II. Od. 7.

49 *Dissimile hoc illi est]* Honoribus quisque invidere potest, quos non

raro indignis etiam dat fortuna: non vero amicitiae et gratiae apud virum sapientem, qui non nisi dignos eligere cognoscitur.

Virgilius, post hunc Varius, dixere quid essem. 55
 Ut veni coram; singultim pauca locutus,
 (Infans namque pudor prohibebat plura profari,)
 Non ego me claro natum patre, non ego circum
 Me Saturciano vectari rura caballo,
 Sed, quod eram, narro: respondes, ut tuus est mos, 60
 Pauca: abeo; et revocas nono post mense, jubesque
 Esse in amicorum numero. Magnum hoc ego duco,
 Quod placui tibi, qui turpi secernis honestum,
 Non patre præclaro, sed vita et pectore puro.
 Atqui si vitiis mediocribus ac mea paucis 65
 Mendosa est natura, alioqui recta; (velut si

eximius primo Virgilius, ac deinde Varius narraverunt quis essem. Cum vero steti coram te, modica dixi interruptis verbis: nam verecundia elinguis haud sinebat plura loqui: non me illustris parentis filium, non equo me generoso vehi circa meos agros, sed quod eram, commemoravi. Tu pauca, ut soles, respondisti. Discedo: meque post novem menses accersis: præcipisque esse inter amicos tuos. Illud ego magni facio quod placui tibi qui prævum a recto distinguis, non per nobilem patrem, sed per mores et animum innocentem. Verum si mea indoles parvis ac paucis nævis maculata est de cetero proba; (quemadmodum si maculas formoso cor-

neque sentiunt illud mihi te quam inscite et stolidè hic dictum sit, ut nihil magis. Quid enim? An patrono et rege suo Mæcenate, cui vitam, opes, omnia debuit, majorem hic se gerit coactoris Græculi filius? Tibi vero, o noster, Mæcenatem fors obtulerit? quod sodes ex te verbum audio? Immo te Mæcenati: nisi omnium quotcumque fuerunt, sunt, eruntve, Suffenorum primus es. Certe sic alibi solebas, ut 1. Sat. 3. 64. 'Simplicior quis et est? qualem me sæpe libenter Obtulerim tibi, Mæceas.' Recte hoc quidem, et verecunde: et bene factum, quod tam turpem maculam effugisti. Sic enim et hoc in loco nullus dubitabam, quin sic a principio fuerit: *Nulla etenim tibi me fors obtulit.* Atque sic postea latentem hanc lectionem deprendi in Scholiaste Cruquiano, loco paulo ante landato: 'Cum nulla fors, inquit, me tibi obtulerit, sed amicorum commendatio.' Denique ita clare extare vidi in codice manuscripto, quem nuper adeo Bibliothecæ Collegii nostri donavit vir insigni eruditione et humanitate Thomas Rud. Benth. 'Superbum esset dicere mihi te, si fors nobis offerret tantum mancipia; sed offert etiam patronos. Æque calumniæ opportunum, et magis forte est tibi me: quasi vero magnum munus fortunæ esset obesulus poëta oblatus divinitus Mæcenati.' Gesn.—55 Varus Gott. Han. alii.—66 Harl. 3. 6. et Vet. Comb. *alioquin recta.*—

NOTE

55 Varius] De eo Sat. præced. al. Varus. De Quintilio Varo 1. Od. 18.

59 Satureiano] E Satureianis pascuis, ubi equi nutriebantur optimi. Satorum vel Satureum, quibusdam

Satyrium, v. Satureo; hodie vicus hortis amœnus, olim oppidum in Calabria, ex Servio; secundum alios regio Tarento vicina.

Egregio inspersos rependas corpore nævos ;)
 Si neque avaritiam, neque sordes, aut mala lustra,
 Objiciet vere quisquam mihi ; purus et insons
 (Ut me collaudem) si et vivo carus amicis ; 70
 Causa fuit pater his ; qui macro pauper agello
 Noluit in Flavî ludum me mittere, magni
 Quo pueri, magnis e centurionibus orti,
 Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto,
 Ibant octonis referentes Idibus æra : 75

pore effusas damnes ;) si nec sordidam cupiditatem, nec impura ganeæ ullus mihi juste exprobet ; si etiam (ut me approbem) ob integritatem et innocentiam gratus amicis vivo ; his causam præbuit meus parens, qui modico agro non dives noluit me tamen mittere ad scholam Flavii, ad quam pergebant clari juvenes illustrium centurionum filii, sinistro brachio suspensum ferentes sacculum et tabulam ; atque

////////

68 Cruq. et Cuning. ex codd. *nec mala*. Omnes codd. Bentleii, Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Vet. Comb. ceteræ vett. et vulgg. *ac mala*. Bentleius ex Acrone primus edidit, *aut mala* ; eumque secuti Sanad. Francis, Zenn. Biont. Wetzel. Wakef. Heindorf. et Kidd. ‘Recepi *aut* propter morem Horatii, qui post *neque*... *neque* solet addere *aut*. cf. iii. Od. 12. 2. iii. Od. 23. 7. ii. Sat. 1. 15. ii. Sat. 2. 22. &c.’ Zenn. Aliquot codd. ap. Lamb. et Torrent, *lucra pro lustra*.—71 Venet. 1559. Chabot. et Lamb. *si viro et, quod*

NOTE

72 *Flavî ludum*] Is erat arithmeticæ, sive computandi, numerandi rationes et calculos conferendi magister et doctor famosus : ad quem instituendi mittebantur pueri ab iis qui fœnori studebant et avaritiæ. Vide Epist. ad Pison. vs. 325. ubi ‘Romani pueri longis rationibus assem discunt in partes centum diducere,’ &c.

73 *Magnis e centurionibus orti*] Centurio qui centum milites regit : quod additur, *magnis*, videtur significare primipilos et primorum ordinum ductores, qui fere Tribunis dignitate pares. Sic notat Poëta cupiditatem et avaritiam primorum quorumque filios ad quæstum et sordes magis formare curantium quam ad probitatem et virtutem. At longe diversam laudabilioremque iniit viam Horatii pater ad erudiendum filium, quamvis ‘ma-

cro pauper agello,’ non ut illi pingui-bus et opimis prædiis locupletes.

74 *Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto*] Centurionum filii euntes ad ludum seu scholam, ipsi sua gestabant, nec unus famulus aderat ; præ avaritia patrum : at contra Horatium sequebantur servi portantes ipsi necessaria ; ut scribet mox. *Loculos*, in quibus calculi ; *tabulam*, chartas, serinia, Gall. *pour apprendre à calculer, compter à la plume et aux jettons*.

75 *Octonis referentes Idibus æra*] Sunt qui interpretentur : mercedem afferentes magistro singulis Idibus, quæ dies octo complectuntur. Verum licet apud nos hodie ludimagistris merces pendatur menstrua ; at apud Romanos annuam fuisse docet Juvenalis Sat. vii. in fine. Et Macrobian. Saturnal. i. 12. ‘Annus a Martio incipiebat... hoc mense magis-

Sed puerum est ausus Romam portare, docendum
 Artes, quas doceat quivis Eques atque Senator
 Semet prognatos: vestem servosque sequentes
 In magno ut populo si quis vidisset, avita
 Ex re præberi sumtus mihi crederet illos. 80
 Ipse mihi custos incorruptissimus omnes
 Circum doctores aderat. Quid multa? pudicum
 (Qui primus virtutis honos) servavit ab omni
 Non solum facto, verum opprobrio quoque turpi:
 Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim 85
 Si præco parvas, aut (ut fuit ipse) coactor

reportantes lucrum Iduum octonarum. Quinimmo non dubitavit me puerum Romam ducere informandum disciplinis, quibus filios suos instituatur quilibet eques aut senator: adeo ut si quis in urbe populosa considerasset vestimenta mea, et famulos comitantes, facile sibi persuaderet impensus istas mihi suppeditari ex avorum facultatibus. Ipse mihi pædagogus integerrimus non discedebat a me apud præceptores quoscunque. Uno verbo, castum me præstitit ab omni non tantum actione sed et suspitione infami: (qui primus decor est virtutis:) neque formidavit ne quispiam ipsum redargueret, si exiguas mercedes præco vel coactor, (qualis ipse fuit,) ali-

non damnat Zennius; et sic Sanad. et Francis.—79 Bentleius ex codd. Leid. et Regin. item Blandinis Cruquii aliisque melioris notæ edidit si qui vidisset. Ita etiam Harl. 3. Heindorf. Wakef. et Kidd.—83 Kidd. tacite virtutis honor.—84 'Torrentii Mss. cum Vet. Schol. legerunt *obprobrio*, quod nos ob vetustam scripturam tenuimus.' Baxt. 'Habeatur ille honos libris: modo meminimus, etiam qui primæ vetustatis sunt hodie, eos novos esse respectu aliorum monumentorum, in quibus

NOTÆ

tris exsolvebant mercedes, quas completus annus deberi fecit.' Melius itaque intelligunt alii locum hunc de calculo et rationibus confectis: ut pueri quasi pensum ex mandato præceptoris domi expeditum referrent, scripto ostendentes in tabula, quantum lucri rediret singulis mensibus ex certa summa pecuniæ ad fœnus credita. Porro quod Idibus solerent usuræ colligi, fuse explicavi ad calceem Epod. II. Iduum vero etymon IV. Od. 11. 14.

76 *Romam portare*] E patria Venu-
 sio minori oppido transferre Romam
 urbium reginam et artium omnium

emporium nobile.

78 *Vestem servosque sequentes, &c.*] Populus videns Romæ habitum comitatumque Horatii, sane illum credebatur re familiari copiosa, avitisque facultatibus probe instructum: adeo non ullis parcebat sumtibus pater, ut honestam filio et bonam daret indolem, educationem, disciplinam, institutionem.

86 *Præco, coactor*] Præco res venales in auctionibus proclamabat, ac licitantibus addicebat.

Coactor] A cogenda seu redigenda pecunia nominatus rerum venditarum pretium prosequabatur et colligebat:

Mercedes sequeretur: neque ego essem questus. At hoc nunc
Laus illi debetur, et a me gratia major.

Nil me poeniteat sanum patris hujus: eoque
Non, ut magna dolo factum negat esse suo pars, 90

Quod non ingenuos habeat clarosque parentes,
Sic me defendam. Longe mea discrepat istis

Et vox et ratio: nam si natura juberet
A certis annis ævum remeare peractum,

Atque alios legere ad fastum quoscumque parentes 95
Optaret sibi quisque; meis contentus, honestos

Fascibus et sellis nolim mihi sumere; demens
Judicio vulgi, sanus fortasse tuo, quod

quando sectarer. Neque ego conquestus fuerim. Immo hanc ob rem laudabilis est, plusque illi ego debeo. Certe patris ejusmodi sapientem me nunquam poeniteat: adeoque me non tuebor sicut multi, dicentes nequaquam sua culpa accidisse quod non sortiti fuerint parentes liberos et illustres. Sermo meus atque iudicium abest procul ab istis. Enimvero si natura imperaret denuo percurrere tempus præteritum ab annis aliquot, et alios parentes assumere ad ostentationem quolibet quisque vellet; ego meis contentus nollem accipere mihi caros fascibus et sellis curulibus: insanus a plebe quidem, a te vero sapiens iudicandus, ni fallor;

////////

ultima præpositionis in sequentem corrumpitur.' Gesn.—87 Pro *questus* Venet. 1479. habet *ocquestus*. 'Optime reposuit Rutgersius *At hoc* pro eo quod erat *Ob hoc*, quod et Vet. Schol. confirmat, apud quem legimus *At hoc*. Benticio magis placuit *Ad hæc nunc*, quod frigidiusculum videtur.' Baxt. *Ob hoc* Harl. 2. 4. aliquot Bentleii, Venet. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. *Ad hoc* Gott. Harl. 3. 6. 7. optimi ap. Benti. et Vet. Comb. *hoc questus ad hoc* Mediol. 1486. *hoc questus ob oc* Mediol. 1502. *ob* etiam Venet. Pinc.—95 'Ms. *fatum*, cui secunda manus inseruit s.' Grævius.—96 Septem codd. Rutgersii *honustos*; unde ipse cum Lambino edidit *onustos*, eumque secuti Dan. Heins. R. Steph. Burm. et Maitt.—97 Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Gott. unus Han. multo plures Torrentii, Cruq. Benti. Cuning. Sanad. Chabot. Dunster,

NOTE

unde et collectarius aliquando appellatus. Idem etiam pecuniam publicanorum et vectigalia exigebat. Gall. *un Sergent*.

96 *Honestos* [onustos] *Fascibus et sellis* Quidam legunt *honestos*. Fasces et sellæ curules, insignia magistratuum. Synecdoc. pro magistratibus et dignitatibus. De fascibus disserui alibi fuse. De sella curuli dicam postea in 1. Epist. Interim ex Gell. III. 18.

Delph. et Var. Clas.

hæc accipe: 'Senatores, qui curulem magistratum gessissent, curru vehabantur in curiam, honoris gratia: in eo vero curru sella erat, super quam considerent; quæ ob eam causam Curulis appellata. Senatores autem majoribus honoribus nondum perfuncti pedibus itabant in curiam: unde et pedarii nominabantur.' Alii tamen aliter de sellæ curulis origine sentiunt.

Horat.

Nollem onus (haud unquam solitus) portare molestum.
 Nam mihi continuo major quærenda foret res, 100
 Atque salutandi plures; ducendus et unus
 Et comes alter, uti ne solus rusve peregre-
 ve exirem; plures calones atque caballi
 Pascendi; ducenda petorrita. Nunc mihi curto
 Ire licet mulo, vel, si libet, usque Tarentum, 105
 Mantica cui lumbos onere ulceret, atque eques armos.
 Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli,
 Cum Tiburte via prætorem quinque sequuntur

quod ferre grave onus recusarem, ad id minime assuetus. Nam proinde oporteret comparare majores divitias; necnon plures invisere: ac circumducere duos asseclas: nec liceret solum proficisci rus aut peregrinari: nutriendi forent plures equi et famuli: pertrahenda vehicula. Jam vero etiam Tarentum usque, si placet, decurtato possum vehi mulo; cui lumbos sarcina, armos vero sessor vulneret. Nullus mihi sordidam avaritiam exprobrabit, sicut tibi, Tulli, quando Tiburtina via Prætorem

*****

Heindorf, et Kidd. *nollem*.—102 Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. et Vet. Comb. *peregre aut*.—107 Tilli Harl. 2. 3. 7. Bentl. Cuning. Sanad. Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd. Vide ad

NOTÆ

99 *Onus*] Onera et incommoda nobilis conditionis et dignitates honoresque capessentis gerentisque.

101 *Salutandi plures*] Ambiendo suffragia, benevolentiam captando, Magistratum petendo: ut moris est.

Ducendus et unus Et comes alter, &c.] Hoc enim requirit decorum, honor, majestas, dignitas.

104 *Petorrita*] Petoritum est genus carri quatuor rotarum; ab Æolico *πέτορες*, pro *τέσσαρες*: vel ab Osca voce, *petora*, similiter quatuor significante. Dicitur etiam Gallicum esse vehiculum, non absurde; ut Galli acceperint a Massiliensibus Græca lingua utentibus. Sunt qui etymon ducant a Britannis et Celtis, apud quos *pedar* est quatuor: sed perperam. Vide Festum: item Gell. xv. 30.

Curto mulo] Vili, turpi, cui decurtata est cauda. Propert. iv. 1. 'cur-

to equo.'

105 *Usque Tarentum*] Vel ad ultimos Italiæ fines. De Tarento, i. Od. 28. ii. Od. 6. iii. Od. 5.

106 *Mantica cui lumbos, &c.*] Ex Lucilio: 'Mantica cantherii costas gravitate premebat.' Ad rem Seneca Epist. 88. 'O quantum erat sæculi decus, Imperatorem, triumphalem, censorium, et, quod super omnia hæc est, Catonem, uno caballo esse contentum, ac ne toto quidem: partem enim sarcinæ ab utroque latere dependentes occupabant!'

107 *Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli*] Tibi quidem Prætori ac diviti objici jure potest quod sordide vivas et parum decore: non ita vero privato mihi. Multa enim tolerantur in privatis et plebeis, quæ in magistratibus ac Patriciis minime.

108 *Tiburte via*] Ante omnium ocu-

Te pueri, lasanum portantes cenophorumque.
 Hoc ego commodius quam tu, præclare Senator, 110
 Millibus atque aliis, vivo; quacumque libido est,
 Incedo solus; percontor quanti olus ac far;
 Fallacem circum, vespertinumque pererro
 Sæpe forum; assisto divinis; inde domum me
 Ad porri et ciceris refero laganique catinum: 115

te comitantur servi quinque lasanum ferentes et vas vinarium. Ob hoc vivo beatior te, o illustris Senator, aliisque bene multis. Ambulo solus quacumque placet: quæro frumentum et herbæ quanti veneant: perlustro circum fraudulentum, et forum vespertinum frequenter: asto ad harios: hinc redeo domum ad putinam

////////

vs. 24.—109 '*Laganum* Gott. cum glossa: '*Aliter lasanum, vas cibarium;*' quod ex vs. 115. improvide assumptum. *laganum* etiam Florent. 1482. ubi Landinus, membranæ, ait, de farina confectam; vel leguminis speciem. Confundit *laganum* et *λάχανον*. Gesn.—111 *Multis atque aliis* Lambinus ex ingenio. *Et multis aliis* duo Bland. Cruquii in margine. *Militibus atque aliis* unis Bland. ejusdem.—113 Wakef. conj. *vespertinusque*, monente Kidd.—115

NOTÆ

los via frequenti et celebri, quæ ducit Tibur: de qua urbe 1. Od. 7. et 18. II. Od. 6.

109 *Lasanum portantes*] Instrumenta et vasa quælibet vilissima, cognendis etiam cibariis utilia: ne aut hæc aut illa, aut aliud quicquam, pretio comparare sit opus in meritoriis tabernis ac diversoriis: quod quidem præparci est hominis ac sordidissimi. *Lasanum* Græcis *λάσανον* duo significat, matulam et lebetem: posteriori sane accipiendum est hic sensu. Hesychio, Suidæ, Polluci *λάσανον* idem est quod *χυτρόπους*, olla pedes habens: pariter et Schol. Aristoph. in Pace.

111 *Millibus* [*Multis*] *atque aliis*] Legunt alii, *Millibus atque aliis*. Rursus alii aliter interpretantur: quidam sic: Ob hoc et alia multa commodius vivo, &c.

113 *Fallacem circum*] Circum maximum, a Tarquinio Prisco spectaculis designatum, Palatium inter et Aventinum montem, tria stadia et amplius

longum, quatuor vero jugera latum. Dionys. Halic. lib. III. Alex. ab Alex. IV. 25. *Fallacem*] Ubi sortilegi somniorum interpretes, astrologi, circulatores, et alii fumum, ut aiunt, vendentes; aut 'quæstus causa hariosantes,' ut ait Tull. de Divin. I. sub finem. Vide Juvenal. Sat. VI. 581. et seq.

Vespertinum forum] Vel quod vesperi minor frequentia in foro, quam mane; tuncque illuc conveniunt nugatores et otiosi homines ad confabulandum, et si quid novi spargendum ac ventilandum: vel ambulandi causa, cum adsint porticus ad id commodæ.

114 *Assisto divinis*] Apage qui explicant, rebus divinis et sacris intersum: immo nihil ad rem. Intellige vero: animi gratia audio divinos et harios plebi incantæ verba dantes, ut in circo, sic etiam in foro.

Inde domum me] Inde domum me recipio ad cenam oleribus et leguminibus constantem.

115 *Lagani* [*luchani*] Sic placet le-

Coena ministratur pueris tribus ; et lapis albus
 Pocula cum cyatho duo sustinet ; astat echino
 Vilis cum patera guttus, Campana supellex.

porri, ac ciceris et lachani. Cœnanti porro mihi famulantur servi tres: lapis autem candidus portat binos scyphos cum cyatho. Adest vilis echinus, et guttus cum

//////////

‘Lambinus ex uno codice legit *lachano* ; sed nihil opus.’ Baxt.—117 ‘Tres Blandd. codices habent, *mihi sustinet* ; sed ceteri omnes, *duo sustinet*, quod magis placet pro ratione et consuetudine veterum, qui pocula paria in Delphica mensa ponere erant soliti, ut notavit Turnebus ex Agretio ix. 19.’ Cruq. *astat echino* in quibusdam codd. Vet. Schol. Baxt. Gesn. Zenn. Biont. Wetzl. Wakef. et Comb. *astat echinus* omnes codd. Cruquii, Gott. Han. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. al. cum edd. Zarot. Mediol. Venett. Glarean. Lamb. Cruq. Torrent. Benth. Sanad. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Francis,

NOTÆ

gere ; non, ut alii, *lagani*, quod quidem placentæ genus, et ad delicias magis pertinet : at Horatii mens et sensus innuit potius lachanum. Nam *λάχανον*, *olus*, vel *beta* Atticis, pertinet ad cœnam facilem et parabilem, magisque cum porro et cicere convenit.

116 *Lapis albus*] Describit apparatus non cœnæ modo suæ ac cibariorum, sed et abaci vasorumque in eo repositorum.

Lapis albus] Mensa ex albo lapide seu marmore, quæ Delphica dicebatur, erat pro abaco : Gall. *buffet*.

117 *Pocula duo*] Alterum vini, alterum aquæ : atque ita bina semper singulis convivis ponebantur.

Cum cyatho] Quo vasculo hanstum ex urnis vinum aut aqua in pocula infundebatur ; aut etiam diluebatur ac miscebatur. Quod qui ministerium præstabat, *κυσθίς* dictus Græcis. Non omittendus hic locus Marcelligravis et lepidus æque. Cum Syracusas obsideret, ejusque naves Archimedes sublevaret, rursumque mari illideret atque immergeret, ut depressa puppi vel prora, aquæ plurimum acciperent ; ludens aiebat Mar-

cellus, Archimedem suis navibus pro cyathis uti. Plutarch. &c.

Echino] De hujus interpretatione vocis adhuc sub judice lis est. Quidam salinum echini marini piscis formam habens intelligunt : alii ampullam scorream aut vitream : alii lignum cum uncinis ad reponendos calices. Nec inepte quibusdam videtur esse pollubrum seu malluvium, id est, vas lavandis manibus, Gall. *un bassin à laver les mains* : ac proinde *guttus* ab iisdem explicatur aqualis, seu vas ad aquam affundendam.

118 *Patera*] Ad libationes : quas quidem religiosi veteres in epulis nunquam omittebant. Diis nimirum offerebant in patera seu vinum seu primitias ciborum : atque bis vesci religioni dncebant. Unde Cic. de Finib. II. n. 22. ‘Atqui reperiemus,’ inquit, ‘asotos primum ita non religiosos, ut edant de patella.’

Guttus] Vas ita dictum quod guttatim fundat et minutatim. Varro de Ling. Lat. lib. IV. Gell. XVII. 8. &c. Non absurdi quidam volunt guttum illum ad uncturam sive unctionem epularem affuisse : id est ad oleum, acetum, similemque liquorem, aut

Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quod cras
Surgendum sit mane; obeundus Marsya, qui se 120
Vultum ferre negat Noviorum posse minoris.
Ad quartam jaceo; post hanc vagor; aut ego, lecto
Aut scripto quod me tacitum juvet, ungor olivo,
Non quo fraudatis immundus Nacca lucernis.

potera, supellex e Campania. Postea rado cubitum, minime anxius quod die crastina surgendum sit diluculo, visendusque Marsyas, quiasserit intolerabilem sibi esse conspectum junioris Noviorum. Decumbo usque ad horam decimam. Deinde prodego foras; vel lectito aut scriptito quod silentem me recreet. Ungor oleo, non quo

~~~~~

Heindorf, et Kidd.—124 *Nacca* Aldus. *Nacca* Harl. 2. et probat Marcil. *Natta* omnes codd. Cruquii, Harl. 3. 7. Glarean. Lamb. Cruq. Torrent. Benti. Cuning. Sanad. Schrevel. R. Steph. Dunster, Francis, Wetzel. Wakef. Heindorf, et Kidd. *nauta* Exc. Sax. *Nactu* Harl. 4. 6. Zarot. et Vet. Comb.—

NOTÆ

aliud condimentum quodlibet 'patinis irrorandum,' ut loquitur Persius Satira vi. Sum vero sit cuique iudicium, ego dicam quod sentio: movet me quod Poëta jungat cum *potera guttum*: sicque videatur indicare guttum libando vino destinatum. Quocirca malim *echinum* supra interpretari salinum, aut vas aliud quodvis, etiam malluvium, si lubet: at *guttus* nequaquam sit aqualis, seu vas aquam abluendis manibus affundens.

Campana supellex] Ista porro vasa fictilia sunt, ex iis quæ in Campania fiunt ex argilla.

120 *Obeundus Marsya*] Sive ad vadimonium, nec enim litigare aveo; sive ad sumendam a fœneratoribus pecuniam, aut solvendas usuras: nam ab his abhorreo. In prima fori parte erat pro rostris Marsyæ statua, ad litigatorum terrorem posita: ad quam vadimonia sistebantur: conveniebant etiam causidici, alique negotia tractantes et componentes: necnon ibidem sedebant fœneratores. Porro Marsyam norunt omnes fuisse Phrygum tibicinem; quem ab Apolline, quod temere cum eo contendisset,

excoriatum fabulantur. Satyrum fuisse scribit Ovidius, Met. vi. Fab. 5. Vide Cœl. Rhodig. xxviii. 12.

Qui se Vultum ferre negat Noviorum posse minoris] Quod illa statua Marsyæ sublata erat manu, satirice et sarcastice Noster interpretatur Marsyam aversari, velut indignandum quod Novius libertus inter iudices et senatores allectus esset; et, quod pejus, turpi fœnerandi studio totus incumberet: unde gestu ostendat abhorre se ab istis sordibus, et ab ejus aspectu.

121 *Noviorum minoris*] Novii fratres erant duo, quorum natu minor ad Marsyæ statuam quotidie sedebat. De illo supra, vs. 40.

122 *Ad quartam jaceo*] In cubili jaceo ad horam usque decimam matutinam: quod non semel jam explavi.

Aut ego, lecto Aut scripto] Si foras non prodego, postquam e lecto exsilui, operam do lectioni vel scriptioni. Valeat Theod. Marcilius, qui pertinaciter hic e nominibus facta verba ab interpretibus indignatur, vultque ablativos esse absolute positos; ut

Ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum 125
 Admonuit, fugio Campum lusumque trigonem.
 Pransus non avide, quantum interpellet inani
 Ventre diem durare, domesticus otior. Hæc est
 Vita solutorum misera ambitione gravique :
 His me consolor victurum suavius, ac si 130

impurus Nacca lychnos defraudans. Cum vero sol ardentior fatigatum me monuit inire balnea, evito sideris rabidi tempus. Modicum prandeo quantum impediatur vacuo esse ventre per diem integram: domi resideo otiosus. Hæc vita est carentium infelici et molesta ambitione. Istis me sublevo; vivamque fortunatior quam si

////////

126 'Campum, lusumque trigonem. Ita recte reposuit Bentleius post Jacobum Cruquium, qui ita repperat in vetustissimo Blandinio libro. In campo Martio indebant terni pila trigonali. Altera lectio, *rabiosi tempora signi*, videtur de tertia Persii Satira desumta, cum parum intelligeret Librarius lusum trigonem, quid esset. Mirandum sane hoc a tot retro sæculis ignoratum fuisse exscribentibus.' Baxt. Bentleium secuti Sanad. Cuning. Francis, Baxt. Gesn. Zenn. Bipont. Wetzel. Wakef. Heindorf, Kidd. Comb. alii. *rabiosi tempora signi* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. omnes alii codd. et edd. ante Bentr. Vet. Comb. tamen habet *rabidosi*.—130 Nonnullæ vett. edd. et Buslid. Cruquii,

NOTÆ

sit sensus: Aut ego, postquam legi aut scripsi quod tacitum me juvet, ungor olivo, &c. Prior certe præpollet explicandi ratio, ut *lecto* pro 'lectito,' *scripto* pro 'scriptito' dixerit Horatius.

124 *Non quo fraudatis, &c.*] Ungor olivo optimo, non lucernario, laternario, ac foetente, adeoque fraudatis quasi lucernis detracto: ut facit Nacca per sordidam ac turpem avaritiam. Pari sensu Juvenalis scripsit Sat. v. 87. 'qui Pallidus offertur misero tibi caulis olebit Laternam.'

Nacca [Natta] Quidam legunt *Nacca*. De sordido isto homine et Noster alibi, et Juvenalis Sat. viii. 95. et Persius Sat. iii. 31. 'Non pudet ad morem discincti vivere Nattæ?'

125 *Ast ubi me fessum sol acrior, &c.*] Æstivo tempore, ac diebus Canicularibus. Minus sapiunt qui intelligunt solem meridianum cuiusque diei. Nam qui modice curare se cuti-

culam prædicat, longe abest ut innuat quotidie se balneis uti: quod certe luxuriam et delicias oleret.

126 *Campum lusumque trigonem [Rabiosi tempora signi]* Tunc sublevo me, et mitigo ardores Caniculæ: de qua 1. Od. 17. iii. Od. 13. Pers. Sat. iii. initio: 'insana Canicula messes Jam dudum coquit, et patula pecus omne sub ulmo est.'

127 *Pransus non avide*] Antiqui nimis haud bis in die epulabantur: modico vero circa meridiem sumto cibo, vesperi cœnabant: atque ita negotiis ac laboribus diem impendebant, noctem vero curandis corporibus. Domitianus tamen refertur laute prandisse, parce autem cœnasse: ut apud nos modo plerique facere amant; ita suadente medicina et sanitatis ratione.

128 *Domesticus otior*] Otio liberali vaco, non inertis et ignavo.

Quæstor avus, pater atque meus, patruusque fuisset.

quæstor fuisset meus pater, avus, atque patruus.

////////

victurus.—131 Harl. 2. et omnes Cruquii, *fuissent*; et sic edd. Cruq. Lamb. Torrent. R. et H. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, al. ante Bentl. qui ex codd. Battel. Reg. Gal. et duobus aliis cum edd. antiq. edidit *fuisset*.

SATIRA VII.

Ex ridicula Persii Clazomenii persona P. Rupilius Regem Prænestinum adversarium suum percutit. *Bart.* Describitur jocosè ridicula litigatio inter Persium Clazomenium et Rupilius Prænestinum, Bruto Præstore Asiæ. Inprimis ridetur Græculi Asiatici tumida landatio Bruti ejusque comitum, et acerba ineptaque maledicentia, qua Prænestinus lacessitur.

PROSCRIPTI Regis Rupili pus atque venenum
Ibrida quo pacto sit Persius ultus, opinor

Cunctis puto cognitum esse lippis ac tonsoribus, qua ratione Persius ibrida vin-

////////

Satira secunda Libri primi in Ed. Sanad. Hanc Satiram duo antiquissimi codd. Torrentii *In P. Rupilius Regem Prænestinum* inscribunt. Alii *Rupilius*. —2 *Hibrida* Gott. et Zarot. *Hybrida* reliqui ap. Gesn. et Zeun. *Ibrida* om-

NOTÆ

1 *Proscripti*, &c.] Superiore Satira refutavit Horatius obtrectatores et malevolos quosdam libertinum genus ipsi objicientes, tum nempe cum et Augusto reconciliatus et Mæcenati gratus esset: at longe antea idem ei probrum fuerat ingestum. Scilicet cum Tribunus militum esset, cum ipso pariter in exercitu Bruti militabat Rupilius, in eumque illud convicii effutierat. Itaque Noster opportuno tempore se ultus est, data occasione litis, quæ isti Rupilio cum Græculo quodam nomine Persio inciderat.

Proscripti Regis, &c.] Rupilius cognomento Rex in urbe præturam gerens, ab Augusto Triumviro proscriptus ad Bruti castra confugit.

Pus atque venenum] Maledicentiam linguæ virulentæ. Lucil. 'Luciu' macebat febris, senium, vomitus, pus.'

2 *Hibrida*] Perperam alii *Hybrida* scribunt, frustra et deducunt ab ὕβρις vel ὑβριστής, sive ὑβριδής, ut significetur conviciator, petulcus et contumeliosus. Bene viderunt eruditi *Ibrida* scribendum, ut notetur Persius Asiatico patre ortus, matre autem Romana. Nam antiqui spurios item diverso genere procreatos dicebant umbros, imbro, indeque ibros et ibridas. Sic ibridæ canes lyciscæ. Isidor. XII. 1. 'In animantibus,' inquit, 'bigenera dicuntur quæ ex diversis nascuntur, ut mulus ex equa et asino, burdo ex equo et asina, ibridæ ex

Omnibus et lippis notum et tonsoribus esse.
 Persius hic permagna negotia dives habebat
 Clazomenis, etiam lites cum Rege molestas ; 5
 Durus homo, atque odio qui posset vincere Regem ;
 Confidens, tumidusque ; adeo sermonis amari,
 Sisennas, Barros ut equis præcurreret albis.
 Ad Regem redeo : postquam nihil inter utrumque
 Convenit (hoc etenim sunt omnes jure molesti, 10

dicarit pns aut virus Rupili Regis proscripti. Persius iste ingentia habebat negotia Clazomenis, necnon graves rixas cum Rege; homo perricax et qui molestia vincere posset Regem; arrogans et superbus; denique tam acerba dicacitate ut Sisennas Barrosque albis equis anteverteret. Redeo ad Regem. Cum nulla utrique concordia esset, (nam molesti omnes eodem sunt animo, quo strenui quibus contraria

nes Harl. et edd. recentt.—3 Faber conj. *Omnibus haud lippis*. Bentleius e Vet. Schol. emend. *Omnibus et medicis*; sed id non ausus est in textum recipere. et *tonsoribus aque* unus Harl. et vett. membranæ Barthii.—6 Cuning. et Sanad. *posset qui vincere*.—7 Plurimi codd. Bentr. et edd. antiq. Zarot. Mediol. Venet. Locher. al. *tumidusque*; et sic Bentr. Sanad. R. Steph. Bond. Schrevel. Francis, Heindorf, et Kidd. Lambinus *7d que* primus eiecit secutus auctoritatem duorum Vat. Jannoct. et Torn. et sic Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et om-

NOTE

apris et porcis,' &c. Plin. viii. 49. 'Emusmonibus et ovibus natos prisci umbros vocarunt.' et cap. 53. 'Semiifera animalia antiqui vocabantibridas, ad homines quoque, ut in C. Antonium Ciceronis in consulatu collegam, appellatione translata.' Ita apud Val. Max. viii. 6. 'Q. Varius propter obscenum jus civitatis ibrida cognominatus,' &c. natus nimirum Hispano patre, matre Veronensi.

3 *Lippis notum et tonsoribus*] Proverbialis dictio. Lippi, quod raro foras prodeunt vix lucem ferentes, hinc curiose percontantur ab invisentibus quid sit novi per urbem: tonstrinæ vero, in quas multi conveniunt otiosi et loquaces, sunt proinde rumorum et confabulationum officinæ. Huc referri potest quod Theophrastus ait: τὰ κουπεῖα ἄνευ συμπόσια, tonstrinæ computationes sine vino.

5 *Clazomenis*] Urbs ista Minoris

Asiæ in Ionia, ad oram maris Ægæi inter Smyrnam et Chium; prius dicta Gryne, unde Apollo Grynæus: Anaxagoræ patria fuit.

8 *Sisennas, Barros*] Homines famosos dicacitate, conviciis, linguæ petulantia. De *Barris* antea. Sisenna cognomen erat Aproniorum et Corneliorum. Dio lib. lrv. meminit Cornelii Sisennæ, qui de uxoris vita in Senatu reprehensus ausus fuerit dicere, se illam sciente et suadente Augusto duxisse; atque ita Principis cum ea consuetudinem, quam nuptiis celatam vellet, aperte et salse notaverit.

Equis præcurreret albis] Figurata locutio, inde nata quod equi albi credantur velocissimi. Plaut. Asin. 'Si huic occasio se tempus subterduxerit, Nunquam ædepol quadrigis albis indispicet postea.'

10 *Hoc etenim sunt omnes jure mo-*

Quo fortes, quibus adversum bellum incidit. Inter
 Hectora Priamiden, animosum atque inter Achillem
 Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors;
 Non aliam ob causam, nisi quod virtus in utroque
 Summa fuit. Duo si discordia vexet inertes; 15
 Aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedi
 Cum Lycio Glaucō; discedet pigrior, ultro
 Muneribus missis) Bruto Prætorē tenente
 Ditem Asiam, Rupili et Persi par pugnāt, uti non
 Compositum melius cum Bitho Bacchius; in jus 20

pugna contigit. Sic inter Hectorē Priami filiū et fortem Achillem odium extitit implacabile, quod sola mors tandem dirimeret: haud alia de causa quam quod ambobus summa virtus inerat. At si contentio fuerit duobus ignavis, vel certamen contingat imparibus, puta Diomedi cum Glaucō Lycio; inertior cedat, datis sponte muneribus) dum Prætor Brutus ageret in optima Asia, dimicavit par Rupili atque Persii, adeo ut non convenientius sit commissus Bacchius cum Bitho. Ad iudicium

nes Cruqii et Torrentii.—11 Benteius conj. *Olim Hectora*, &c. 'Repetitum inter, quod Benteio displicet, satis vindicatum in Thesaurō.' Gesn.—15 Nonnulli codd. Lambini *verset*, quod recepit Benteius. Alii vero codd. ut Don. Faërn. Torn. Lambini, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. &c. *vexet*. Cf. i. Sat. 8. 19. ii. Sat. 3. 219.—17 Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Venet. 1559. Chabot. Lamb. Bentr. et Kidd. *discedat. pulchrior pro pigrior* Han. et Exc. Sax. Vid. Bos. Anim. p. 59.—20 *Compositus* Gott. Harl. 2. 4. Zarot. Mediol. 1477. Vet. Comb. Venet. 1477. 1478. 1479. Ald. R. et H. Steph. Burm. Schrevel. Dunster, et Delph. *Compositi* Bentr. ex uno codice, eumque secuti Sanad. Francis, Wetzel.

NOTÆ

lesti, &c.] Ut fortes, sic et molesti nunquam cedere volunt: illud est eorum ingenium et velut jus quoddam a natura comparatum. i. Od. 6. 'gravem Pelidæ stomachum cedere nescii.'

13 *Ultima divideret mors*] Ira enim non senescit nisi per mortem, ut ait Sophocles: *Θυμὸν γὰρ οὐδέν ἐστι γῆρας ἄλλο πλὴν θανάτου*.

16 *Diomedi Cum Lycio Glaucō*, &c.] Ex Iliad. Z. ubi Jupiter dicitur Glaucō mentem ademisisse, indeque Glaucō arma aurea sua cum Diomedis æreis permutasse. De Diomede supra Sat. v. Glaucō Lyciorum dux ad auxilium Trojanorum venit: erat præterea nepos Bellerophontis, qui

Jobati Lyciæ regis gener et regni hæres fuit.

18 *Bruto Prætorē tenente Ditem Asiam*] Ne accipe, lector, Asiæ Prætorē Brutum: immo tunc Romæ Prætor erat Brutus: in Asiam vero se contulerat ad contrahenda adversus Augustum auxilia: ibique per multa gessit laude digna.

19 *Ditem Asiam*] Cic. pro lege Manilia: 'Asia tam optima est et fertilis, ut et ubertate agrorum, et varietate fructuum, et magnitudine passionis, et multitudine earum rerum quæ exportantur, facile omnibus terris antecellat.'

20 *Cum Bitho Bacchius*] Par gladiatorum insigne erant Bithus et

Acres procurrunt, magnum spectaculum uterque.
 Persius exponit causam, ridetur ab omni
 Conventu; laudat Brutum, laudatque cohortem;
 Solem Asiæ Brutum appellat; stellasque salubres
 Appellat comites, excepto Rege; canem illum, 25
 Invisum agricolis sidus, venisse: ruebat
 Flumen ut hybernum, fertur quo rara securis.
 Tum Prænестinus salso multoque fluenti

ardentes properant: ambo spectaculum ingens. Persius rem explicat: cætus universus cachinnos tollit: laudat ille Brutum, laudat comites. Brutum vocat Asiæ solem, comites vero salutaria sidera nuncupat, demto Rege: hunc enim accessisse velut Caniculam, astrum agricolis infestum: fluebat velut annis hyeme, ad quem securis infrequenter accedit. Tunc Præneste natus illi mordaci et vulde copioso

//////////

Wakef. et Kidd. *Compositum* optimi-codd. Torrentii et al.—21 Harl. 3. 6. 7. quinque Torrentii et cdd. vett. ante Lambinum concurrunt. Harl. 1. 2. plurimi Lambini et aliorum, cum edd. recentt. *procurrunt*, quod probat Heinsius Sil. Ital. vii. 566.—27 Harl. 2. *quo fertur rara securis*.—28 Dan. Heinsius conj. *mustoque fluenti*. Harl. 6. 7. major pars codd. ap. Benth. Vet. Comb. aliæque vett. *multumque fluenti*. 'Torrentiani tamen aliquot melioris, ut ait, notæ, *multoque*: quibus accedunt Bersmanni duo, et ex nostris Petrensis, Galei, et Franekeranus, et Scholiastes quoque Porphyrio. Agnosco veram Horatii manum, *multoque fluenti*. Porro et illud notandum, *salso* cum *fluenti* connectendum esse, itidem ut *multo*: ἀλμυρῶ βέροντι καὶ πολλῶ' multo enim

NOTÆ

Bacchius. Sueton. Octav. Erasm. Adag.

25 *Canem illum, &c.*] Alios Bruti comites stellas quasi salutare venisse, at Rupiliū fatale sidus ac veluti Caniculam. De hac Virgil. Æn. x. 'Sirius ardor: Ille sitim morbosque ferens mortalibus ægris Nascitur, et lævo contristat lumine cælum.' Vide, si vacat, Not. ad 1. Od. 17. et 111. Od. 13.

26 *Ruebat Flumen ut hybernum*] Persii oratio fluebat rapide torrentis instar, aut fluvii nivibus hyemalibus intumescens et exundantis. Vide 1v. Od. 2.

27 *Fertur quo rara securis*] Adjucius fluminis ripam raro venit frondator cum securi qua ligna cædat; seu quod ipse metuit ne exundante fluvio

abripiatur, seu quod adsitæ arbores impetu decurrentium aquarum totæ eradicantur et auferuntur.

28 *Prænестinus*] Rnpilius Rex oriundus Præneste. Hæc Latii civitas Roma distat 21. mill. pass. ortum versus: hod. *Palestrina*. Condita fertur et nomen sortita a Præneste Ulyssis et Circes filio.

Salso multoque fluenti] Male quidam hæc jungunt cum sequenti voce *arbusto*: quæ certe referenda sunt ad Persinum, de quo ante. Heinsius asseveranter legendum contendit, *mustoque fluenti*, ut respondeat sequenti vocabulo *Vindemiator*. Sed conjectura hæc audacior sane est: et, quicquid dicat, de ea lectione dubitabimus.

Expressa arbusto regerit convicia, durus
Vindemiator, et invictus, cui sæpe viator
Cessisset, magna compellans voce cuculum.

30

dicteria retorquet ex arbustiva vite deprompta, vinitor acer ac vinci nescius, cui frequenter viator cessisset grandi voce appellans cuculum. Tum Græculus Persius,

////////

venustius hoc, quam si *salso* separatim efferas.' *Bentl.*—30 *Vindemiator* Gott. in marg. *Mediol.* 1477. *Ald. Venet.* 1559. et *Glarean.*—31 *Edd. vett. cucul-*

NOTE

29 *Expressa arbusto regerit convicia*] Velut durus vindemiator in viatorem dicteriis lacescentem scommata regerit ex arbusto suo: ita Rupilius acerba convicia reddidit Persio magna linguæ volubilitate et petulantia contumelias ingerenti.

Arbusto] Id est, vite arbori innixa: de qua *Plin.* xvii. 23. ubi scribit, 'nobilis vina nonnisi in arbustis gigni, et in his quoque laudatiora summis, sicut uberiora imis: adeo excellentia proficitur,' &c. *Columell.* lib. iv. 'vites,' inquit, 'maxime gaudent arboribus . . . hoc genus vitium arbutivum vocamus.'

30 *Vindemiator*] Observa, lector, vocem istam esse hic quatuor syllabarum, atque in unam coire *i* et *a*, ut metri constet ratio.

Cui sæpe viator, &c.] Solebant prætereuntes cum vindemiatoribus seu vineam putantibus, item cum frondatoribus, certare conviciis. *Anson.* in *Mosella*: 'inde viator Riparum subiecta terens, hunc navita labens Probra canunt seris cultoribus.'

31 *Magna compellans voce cuculum*] Stolidum, fatuum, desidem, et pigrum, instar cuculi: vel quod vinitores, putationem et culturam vineæ donec cuculi vox audiatur serius tardantes, viator deridebat cuculi exprimens cantum. *Plin.* xviii. 26. 'Putationem æquinoctio præctam habito.' Et postea: 'Sic fere in vi. Id.

Maii . . . quo temporis intervallo, 15. diebus primis agricolæ rapienda sunt ea, quibus peragendis ante æquinoctium non suffecerit, dum sciat inde natam exprobrationem fœdam putantium vites per imitationem cantus alitis temporarii quem cuculum vocant. Dedecus enim habetur opprobriumque meritum, falcem ab illa voluere in vite deprehendi, ut ob id petulantia sales etiam cum primo vere ludantur.'

Cuculum] *Cucullus*, vel potius *cuculus*, media producta, *κόκκυξ*, avis verna, a voce, quam sæpius ingeminat, appellata. Unde et *κόκκυγας* Græci vocant homines molestos, eadem sæpius insulse repetendo caput obtundentes. *Plin.* x. 9. 'Procedit vere corceyx, occulatur Caniculæ ori: semperque parit in alienis nidis, maxime palumbium, majori ex parte singula ova, quod nulla alia avis; raro bina. Causa subjiçendi pullos, quod sciat se invisam cunctis avibus. Nam minutas quoque infestat. Ita non fore tutam generi suo stirpem opinatur, nisi fefellerit. Quare nullum facit nidum, aliquin trepidum animal, . . . pullus avidus ex natura præripit cibos reliquis pullis. Itaque pinguescit, et nitidus in se nutricem convertit. Illa gaudet ejus specie, miraturque seipsam quod talem peperecit: ut suos comparatione ejus damnat ut alienos, absuniquè etiam se in-

At Græcus, postquam est Italo perfusus aceto,
 Persius exclamat, Per magnos, Brute, Deos te
 Oro, qui reges consueris tollere, cur non 34
 Hunc Regem jugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum est.

posteaquam salibus Italicis aspersus fuit, exclamat: O Brute, per magnos te Deos obsecro, qui reges exterminare solitus es, quare non istum Regem tollis? Hoc, mihi crede, unum est e tuis facinoribus.

////////

lum.—34 'Qui reges consueris tollere. Editio Veneta cum Acronis et Porphyri-
 onis Scholiis 1490. tam in versu ipso, quam in utriusque Enarratione *con-*
suesti habet; atque ita sine ulla litura codex noster Galeanus. Zulichemianus
 vero, *consueras*. Illud placet: modus enim Indicativus aptius hic convenit;
 et *consuesti* potius dicere solebant, quam 'consuevisti.' Cicero Ep. Fam.
 xv. 3. et Ad Att. xii. 37. *Bentl.*

NOTE

spectante patitur, donec corripat ip-
 sam quoque jam volandi potens: ex
 genere accipitrum, quanquam nec
 aduncis unguibus nec capite similis
 illis, nec alio colore ac rictu, seu as-
 pectu, quam columbi.'

32 *Italo perfusus aceto*] Italica di-
 cacitate Rupili: 'mordaci lotus ace-
 to,' ut ait Pers. Sat. v. 86. Plant.
 'Ecquid habet is homo aceti in pec-
 tore?'

33 *Exclamat*] Erumpente ira tan-
 dem, quam exstimularat 'homo aci-

dæ lingnæ,' ut loquitur Seneca, Con-
 trov.

34 *Qui reges consueris tollere*] Tar-
 quinius olim quidem majores tui, pu-
 ta Jun. Brutus: tu vero deinde ipse
 Jul. Cæsarem.

35 *Hunc Regem*] Ludus in voca-
 bulo.

Operum hoc, mihi crede, tuorum est] Et hoc te dignum est opus, ut jugu-
 les ac tollas molestum et indignum
 hunc vita hominem.

SATIRA VIII.

IN SUPERSTITIOSOS ET VENEFICAS.

Priapus in hortis Esquilinis positus fingitur conqueri, quod difficilius venefi-
 cas, quam fures et aves, arcere possit. Tum narrat duarum vetularum ap-
 paratum veneficum, quo ita sit commotus, ut tandem præ horrore ingen-
 tem emiserit ventris crepitum, cujus sono istas veneficas sic perterrefactas
 esse, ut omnibus relictis effuse et sine respectu anfugetint. Tria igitur
 potissimum agit Poëta, ut Priapi cultum derideat, ut vulgi de veneficiis
 superstitionem notet, ut Canidiam Saganamque veneficii infamia laborantes
 perstringat.

OLIM truncus eram ficulnus, inutile lignum;

Eram antea stipes ficulnus, lignum iners: quando artifex, dubius an scamnum

////////

Satira sexta Libri primi in Ed. Sanad.—1 Unus Harl. *inutile tignum*.

Cum faber, incertus scamnum faceretne Priapum,
Maluit esse Deum. Deus inde ego, furum aviumque
Maxima formido; nam fures dextra coërcet,
Obscœnoque ruber porrectus ab inguine palus; 5
Ast importunas volucres in vertice arundo

fabricaret, an Priapum, maluit fieri Deum. Exinde ego Deus extiti, ingens terror prædonum atque volucrum. Etenim dextra mea arceat prædones * * * at arundo in summo capite infixa deterret aves molestas, ac prohibet consistere in

V. Phædr. i. 2. 20.—4 Barthii codex antiquissimus: *nam fures fuste coërcet*, et in margine *falce*; utrumque ex interpretamento τοῦ *dextra*. Unus Turnebi, *fures mea dextra coërcet*.—5 Hunc versum resecurit Sanad.—10 *Hic miseræ*

NOTÆ

1 *Olim, &c.*] Prosopopœia est lepida prorsus et faceta, qua Horatius evulgat illud Canidiæ veneficium, de quo in Epod. ult. ubi Canidia: ‘Et Esquilini Pontifex venefici,’ &c. Porro mire hic Deastrorum vanitas et falsitas suggillatur. Unde S. Hieronym. lib. xii. in Isai. cap. xlv. sub finem ita scribit: ‘Flaccus in satira, deridens simulacra gentium, ait; ‘Olim truncus eram,’ &c.

Truncus eram] Sic Propert. iv. 2. Vertumnus de se dicit: ‘Stipes acernus eram properanti falce dolatus, Ante Numam grata pauper in urbe Deus.’

Truncus ficulneus] Truncus fici arboris.

Inutile lignum] Minime apta ad opus materia, ob fragilitatem. Quò etiam referri potest, quod sub finem hujus Satiræ dicitur, ‘diffissa nate.’ Vel *inutile*, id est, nondum dolatum, nondum in effigiem aliudve opus effectum et formatum.

2 *Priapum*] Is Bacchi et Veneris filius hortis præesse velut custos credebatur. Diodor. Sic. v. 1. mox citand. Ejus statua rudis et informis ponebatur: unde ex ficu ut pluri-

um fiebat, quod lignum fragile et ad alia opera artificiose fingenda ineptum. Aliam alii rationem afferunt, quod ficus admodum fertilis, Priapus vero sæcunditatem designet: teste Plutarcho de Iside et Osir.

4 *Fures dextra coërcet*] Diodor. Sic. cit. ‘Priapus non solum in urbium templis, sed et in agrestibus quoque locis tanquam vinearum atque hortorum custos colitur, fructuum fures castigans.’ Hinc falcem ligneam tenens fingebatur, quasi fures illa confossurus, seu prostraturus. Columell. de Hortorum Cultu, ita de Priapo: ‘Sed truncum forte dolatum Arboris antiquæ, numen venerare Ithyphalli, . . . medio qui semper in horto . . . prædoni falce minatur.’ Virg. Georg. iv. 110. ‘Et custos furum atque avium cum falce saligna, Hellespontiaci servet tutela Priapi.’

6 *In vertice arundo Terret fixa*] Hoc avibus terrienlamentum poni solebat. Tibullo ascriptum Epigramma sic habet: ‘Placet, Priape? qui sub arboris coma Soles sacrum revinete pampino caput Ruber sedere . . . sæpe floribus novis Tuas sine arte deligavimus comas.’

Terret fixa, vetatque novis considerare in hortis.

Huc prius angustis ejecta cadavera cellis

Conservus vili portanda locabat in arca.

Hoc miseræ plebi stabat commune sepulcrum,

10

Pantolabo scurræ, Nomentanoque nepoti.

Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum

*hortis recentibus. Antea conservus cadavera cellis arctis ejecta locabat istuc effe-
renda in vili sandapila. Hoc erat commune plebeculæ sepulcrum, Pantolabo sannio-
ni, et Nomentano patrimonii dissipatori. Istic cippus assignabat agri pedes mille-*

////////

Cuning.—12 Idem conj. *cippus in agro*; quod habet Exc. Sax.—13 Glarean.

NOTÆ

7 *Novis in hortis*] Quos nuper in Esquiliiis Mæcenas instituit, ob salubrem ejus loci aërem, ut dicitur postea.

8 *Huc prius, &c.*] Ubi modo stat Priapus, in hortis scilicet istis novis, ibi antea sepulcretum erat. In hunc ipsum locum plebeiorum cadavera portabantur humanda.

Angustis ejecta, &c.] Adverte singulas voces ad contemptum facientes.

Angustis ejecta cadavera cellis] Non atris aulisve magnis elata cum honore ad sepulturam, more divitum. *Cellæ* enim dicuntur mansiunculæ præsertim servorum.

9 *Conservus portanda locabat*] Viles et abjectos vilis abjectusque vespillo sepeliebat. Nam vespillones, inquit Festus, appellantur, qui vespertino tempore operam locant iis humo condendis, qui funebri pompæ duci propter inopiam nequeunt. At contra divitum funeri curando advocatur libitinarius. Hic vero subministros adhibet pollinctores, sandapilarios, vespillones.

Vili in arca] Non in feretro exornato, ut divites solent, sed in brevi loculo, seu communi sandapila, quam Martialis vocat 'Orciniam spou-

dam,' qua egenorum, itemque damnatorum, cadavera portabantur a sandapilariis. Juvenal. Sat. III. 32. 'Conducere . . . portandum ad busta cadaver.'

10 *Hoc miseræ plebi, &c.*] Esquilina regio sepulcris servorum atque miserorum dedicata erat, inquit vet. Comment.

11 *Pantolabo scurræ*] Aptum nomen scurræ, qui dilapidatis facultatibus egens mutua a pluribus pecuniam accipiebat. Itaque Mallius ille Pantolabus sepulcro pauperum et miserorum infertur, sicut et Cassius Nomentanus patrimonii decoctor insignis.

12 *Mille pedes in fronte, &c.*] Datus olim fuerat locus ille ad sepulturam plebeiorum, continens mille pedes, &c. Quod quidem agri spatium hæredibus detractum erat. Et hæc cippo inscripta notabantur ex more. Erat enim cippus in agro erectus lapis seu limes, in quo designabatur certa pars agri excepta et ex testamento data legataque plebi, vel alicui privato.

Mille pedes in fronte, &c.] Juxta vias erant sepulcra. Ergo sepulcri frons est latitudo, at longitudo in agrum quaquaversus intelligenda.

Hic dabat; hæredes monumentum ne sequeretur.
 Nunc licet Esquiliis habitare salubribus, atque
 Aggere in aprico spatium, quo modo tristes 15
 Albis informem spectabant ossibus agrum.
 Cum mihi non tantum furesque feræque, suëtæ
 Hunc vexare locum, curæ sunt atque labori,

nos in latitudinem, trecentos vero in longitudinem, vetabatque, ne sepulcrum ad hæredes pertineret. Jam vero licet habitare in Esquiliis salubribus, et ambulare in colle aprico, ubi nuper mæsti cernebant agrum albis ossibus deformem. Quanquam non tam me angunt et vexant prædones ac feræ agrum istum infestare solitæ,

////////

edidit, monumentum hoc ne sequeretur; quod non damnat Zennius. *sequerentur* Harl. 2. 4. 6. 7.—14 *Æsquiliis* Venet. 1559. et Glarean. ap. Zenn. —15 ‘Pro quo modo,’ inquit Bentleius, ‘lege invitis licet codicibus, qua modo.’ Ego tamen non ausim. Unde enim novit ille non licere dicere quo pro in quo loco vel ubi? Alias novimus eo et quo vetustos esse Accusativos; verum et quo dicitur in Ablativo.’ Baxt. ‘Bentleii emendatio probabilis est, quia qua a librariis ob sequens modo est mutatum.’

NOTÆ

Ita vetus Inscriptio. IN FRONTE LAT. PED. XX. IN AGR. LONG. PED. XX. &c. Valeant qui geographice longitudinem hic accipiunt in majori distantia. Nec enim id locum habet nisi in Geographicis. Ptolem. i. 6.

13 *Hæredes monumentum, &c.*] In cippo scribi et notari solebant literæ istæ: H. M. H. N. S. Hoc monumentum hæredes non sequitur. Federic. Cerutus Veronensis sic interpretatur locum hunc, luculenter quidem: hic in Esquiliis extabat cippus his notatus literis: ab ea parte, quæ publicam viam attingit, mille pedes agri ad sepulturam plebis tribuuntur: ab ea vero parte, quæ conjunctos agros spectat, pedes trecenti. Hac Inscriptione: HÆRES HUNC SIBI LOCUM SEPULTURÆ NE VINDICET.

14 *Nunc licet Esquiliis, &c.*] Nunc vero sepulcreti amota fræditate per Mæcenatem, jam licet frui Esquiliarum salubri aëre; licet hic habitare, quin et deambulare in amœnis hortis,

ubi prius arida mortuorum ossa tristem aspectum dabant.

Esquiliis] Hæc urbis Romæ regio. Epod. v. et ult.

Salubribus] Illuc propterea, et ad hortos Mæcenatianos in Esquiliis, secedebant Tiberius ad quietem, Augustus vero æger ad valetudinem procurandam. Ita Sueton.

17 *Cum mihi non tantum*] In hortis quidem sed eo amœnitate cœlique temperie pergratis, inquit Priapus: at id mihi molestum, quod veneficas inde exterminare nequeo sepulcra frequentare assuetas. Fures avesque facile abigo, at non ita improbas anus istas.

Furesque, &c.] Hi ventitabant illuc ad exquisitos fructus surripiendos: feræ autem ad projecta supplicio affectorum cadavera olim venire assuetæ inde vix absterrebantur; semperque ad locum notum, cupitamque prædam recurrebant.

Quantum carminibus quæ versant atque venenis
 Humanos animos : has nullo perdere possum 20
 Nec prohibere modo; simulac vaga luna decorum
 Protulit os, quin ossa legant herbasque nocentes.
 Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
 Canidiam, pedibus nudis, passoque capillo,
 Cum Sagana majore ululantem : (pallor utrasque 25
 Fecerat horrendas aspectu :) scalpere terram
 Unguibus, et pullam divellere mordicus agnam,
 Cœperunt ; cruor in fossam confusus, ut inde

quam mulieres, quæ humanas mentes inflectunt incantamentis et veneficiis. Has nulla ratione possum abigere, aut prohibere quominus colligant ossa et herbas noxias, statim atque luna currens pulchrum ostendit vultum. Ego ipse conspexi Canidiam atra veste succinctam incedere nudis pedibus, crinibus solutis, ejulantem cum Sagana seniore. Pallor ambas fecerat visu terribiles. Humum cœperunt unguibus effodere, moxque discerpere dentibus oviculum nigrum. Cruor in scrobem effusus

//////////

Zeun. Benteium secuti Cuning. Sanad. Wetzel. Heindorf, et Kidd.—19 Exc. Sax. Harl. 6. al. *rexant* pro *versant* ; ita quoque Burm. ad Ovid. Am. 11. 2. 29. Vide ad 1. Sat. 7. 15.—20 'Qui pro *perdere* maluit *pellere*, ille sic enervari orationem vehementem Priapi non sensit. Nihil minus minantur comici irati, quam 'perdere,' 'disperdere,' 'cerebrum dispergere in via,' &c. Gesn.—24 Harl. 2. 7. *sparsoque capillo*.—25 Bentl. in ed. pr. Cantab. et Cuning. *utramque*.—27 Unus Han. *divellere morsibus*, ex Vet. Schol. Vide Nic. Heinsium ad Ovid. Met. xii. 27.—28 *Cœpere* Cuning. ex conj. ut ultima syllaba producat ob consonantes *cr* in voce *cruor*. Unus Han. *in fossam diffusus*. Bentl. in ed. pr. Cantab. 1711. *in fossam cum fusus* ; et sic Kidd.—32

NOTÆ

20 *Has*] Veneficas, Canidiam, Saganam.

21 *Simulac vaga luna*, &c.] Decorum suum ostendit luna dum plena est : et hoc præsertim tempus ad perpetranda veneficia assumunt. Vide Epod. v. et ult.

22 *Ossa legant*] Paulus Jurisconsultus : 'Qui e sepulcro corpora extraxerint, vel ossa eruerint, humilioris quidem fortunæ summo supplicio afficiuntur : honestiores autem in insulam deportantur : alias aut relegantur, aut ad metalla damnantur.' Vide Epod. ult. sub finem.

Herbasque nocentes] E sepulcris natas, quasi sacras Diis manibus, pro-

indeque veneficiis idoneas. Menta præ ceteris herbis utebantur. Hæc enim dicitur pellex fuisse Plutonis, a Proserpina demum concepta, et in herbam sui nominis transformata. Porro notandum Mæcenatis hortis non totas Esquilias occupatas : superfluisse vero illic aliquot sepulcra.

25 *Cum Sagana majore*] Hæc Sagana liberta fuit Pomponii Senatoris, qui a Triumviris proscriptus est : habuit vero sororem natu minorem se. Ita vetus Commentator.

28 *Ut inde Manes elicrent*] Cruore scilicet ebibendo gaudentes. Sic veteribus creditum.

Manes elicerent, animas responsa daturas.

Lanea et effigies erat, altera cerea; major

30

Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.

Cerea suppliciter stabat, servilibus, utque

Jam peritura, modis. Hecaten vocat altera, sævam

Altera Tisiphonen: serpentes atque videres

Infernas errare canes; lunamque rubentem,

35

est, ut hinc umbras evocarent, animas responsa reddituras. Porro aderat imago lanea, et altera cerea. Grandior lanea, quæ minorem ceream plecteret. Cerea supplex procumbebat, servili ratione, ac velut mox interitura. Veneficarum altera inclamat Hecaten, altera divam Tisiphonem. Tum aspiceres currere angues, et canes Stygias: lunam vero erubescens se abscon-

////////

Bentleius legit *ut quæ*, ex duobus codd. Torrentii, Pulmanni tribus, Giffanii uno, et suis Gal. et Magdal. Ita Gott. Saad. Francis, Wetz. Wakef.

NOTÆ

29 *Animas responsa daturas*] Necromantia est, qua magi futura per mortuos aut mortuorum umbras rimantur. Vide Epod. ult. in fine, ibique Not. 1. Reg. 28. Saul rex per Pythonissam suscitavit impiam animam Samuelis Prophetæ: ab eoque discit suam suorumque perniciem proximè futuram. 'Statimque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuelis,' &c.

30 *Lanea et effigies erat, &c.*] Erant ibi effigies duæ, una lanea, altera cerea. Hanc minorem altera major affligebat, vexabat, verberabat, perdere volebat. Nam et sic cum cruciatu homines enecant veneficæ. Unde Ovid. Epist. Hypsipylæ: 'Per tumulos errat passis distincta capillis, Certa que de trepidis colligit ossa rogis. Devovet absentes, simulacraque cerea fingit, Et miserum tenues in jecur urget acus.'

32 *Cerea suppliciter stabat*] Hæc repræsentans eum quem perditum ibant et cupiebant. At laneum simulacrum referebat carum veneficis illis caput, quod alterius sagæ incantamenti liberare et exsolvere contendebant.

Delph. et Var. Clas.

33 *Hecaten vocat altera*] Canidia invocat Proserpinam umbrarum dominam, sacrorum magicorum præsidem: dictam *Hecaten*, seu quod victimis centum placaretur, sen quod annos centum errare faciat insepultos. Ita Servius. Alii, quod centum, id est, varias habeat virtutes et potestates. Nam et idcirco *tergeminæ Hecate* vocatur a Virgilio Æneid. iv. Est nempe Luna in cælo, Diana in terris, Proserpina in Inferis. Alii etiam aliter, quod Hecatos dicatur Apollo, hinc ejus soror Hecate appellatur, inquit, ab ἐκὰς, *longe*, quasi radios emittens ad nos vibrans.

34 *Altera Tisiphonen*] Sagana vocat Tisiphonem unam e Furiis, a plectendis cædibus ita nominatam.

Serpentes atque videres Infernas errare canes] Canes infernæ adventantem Proserpinam præcurrendo annuntiabant; serpentes autem Tisiphonem. Deas enim illas ejusmodi assectæ nunquam non comitantur. Furiarum capillos serpentibus implexos, manusque pariter armatas finxere.

35 *Lunamque rubentem*] Pudore suffusam, et abhorrentem a talibus fla-

Horat.

3 K

Ne foret his testis, post magna latere sepulcra.
 Mentior at si quid, merdis caput inquinare albis
 Corvorum; atque in me veniat mictum atque cacatum
 Julius et fragilis Pediatia, furque Voranus.

dere post majora monumenta, ne testis adesset istis sceleribus. Quod si aliquantum mentior, conspurcetur meum caput merdis albis corvorum; ac mictum et cacatum super me veniant Julius, mollis Pedacia, et Voranus fur. Quid referam

Heindorf, et Kidd.—38 'Jam bis terque, opinor, Horatii morem indicavimus: scilicet is, etsi post plures nominativos, singulari tamen numero verbum amat efferre. Recte itaque hic olim dederunt editiones Venetæ et Locheri: *atque in me veniat mictum atque cacatum Julius, et fragilis Pediatia, furque Voranus*. Et diserte hoc exhibent, præter sex Pulmannianos, nostri etiam codices, Leidensis, Reginensis, cum aliis quatuor. Cruquius Torrentiusque tacent. Videat itaque Lambinus, qui *veniant* hic reposuit, idque ait habere omnes fere libros veteres. Utinam meliore fide in his rebus ageretur: jam non hic ceteros post se omnes in errorem induxisset. Priscianus quidem pag. 875. ubi locum hunc adducit, *veniant* habet hodie: at correctorum id facinus est, qui loca ex auctoribus illic citata ad vulgatas eorum editiones refingunt. Tria enim Prisciani scripta vidi exemplaria; quorum duo *veniat* ibi præferunt, tertium *veniet*. Revocetur itaque vetus lectio numero Singulari; et vide nos ad 1. Od. 24. et alibi.' *Bentl.* *veniat* etiam Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Sanad. Francis. Baxt. Gesn. Zenn. Bipont. Wetzel. Wakef. Heindorf. Comb. et Kidd. *venient* Aldd.

NOTÆ

gitiis veneficiisque.

36 *Post magna latere sepulcra*] Hinc patet, quod ante jam annotavi, ad Esquilias et hortos Mæcenatis prope extitisse quæpiam adhuc monumenta, quamvis alia diruta fuissent atque sumnota.

37 *Merdis caput inquinare albis Corvorum*] Huc facit quod in Epigram. ante cit. ad Priapum scribit Tibullus: 'Abegimusque voce sæpe, cum tibi Senexve corvus, impigerve graculus Sacrum feriret ore corneo caput.' Arnobius autem lib. vi. diserte. 'Non videtis sub istorum simulacrorum cavis stelliones, sorices, murices, blattasque lucifugas nidamenta ponere atque habitare? spurcitas huc omnes conducere. . . . In ore simulacri ab araneis ordiri retia, atque insidiosos casses quibus volatus innectere stridularum possint im-

pudentiumque muscarum? Hirundines intra ipsos ædium circumvolantes tholos, jacularier stercoris plenas; et modo ipsos vultus, modo numinum ora depingere, barbam, oculos, nasos, aliasque omnes partes, in quascumque se detulerit deonerati proluviis podicis?'

39 *Julius, &c.*] Quidam luxurie perditus, cetera minime notus.

Pediatia [*Pedacia*] Muliebri nomine ob mollitiem et impudicitiam vocat per contemptum et ludibrium. Is Pedacius, vel Pedatius, dicitur fuisse Eques Romanus, suum vero patrimonium abliguriisse, flagitiosisque postea libidinibus serviisse.

Furque Voranus] Iste fuit Q. Lucatius Catuli libertus, furax et astutus apprise: qui cum nummulario cuidam surripuisset aliquot nummos, hos calceis inseruit absconditque.

Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes 40
 Umbræ cum Sagana resonarint triste et acutum;
 Utque lupi barbam variæ cum dente colubræ
 Abdiderint furtim terris; et imagine cerea
 Largior arserit ignis; et ut non testis inultus
 Horruerim voces Furiarum et facta duarum. 45
 Nam, displosa sonat quantum vesica, pepedi
 Diffissa nate ficus: at illæ currere in urbem:

singula? Quemadmodum alternatim colloquerentur animæ cum Sagana, voce tenui et stridula. Quomodo clam humo infoderint barbam lupi, et dentes colubræ maculosa: utque ignis ingens corripuerit effigiem ceream: denique quo pacto aversatus sim præsens, atque vindicaverim verba et actiones ambarum Furiarum istarum. Etenim quanto sonitu crepat vesica disrupta, tanto ego ficulus olim truncus divisis natibus crepui. Protinus autem illæ veneficæ fugere in urbem ceperunt. Tum-

////////

&c. nsque ad Bentr.—39 *Pedatia* Venet. 1559. et Glarean.—41 Bentr. ex conj. *resonarint*, et sic Harl. 7. eumque secuti recentt. *resonarent* Harl. 2. 3. 4. 6. alii omnes et edd. antiq.—43 *Adiperint* Venet. 1477. 1478. 1479. et Florent. 1482. *ut imagine* conj. Cuning.—45 Cuning. Sanad. et Francis: *ac facta duarum*. Harl. 4. Venet. 1479. Vet. Comb. et Florent. 1482. *et fata duarum*.—47 *Dirisa* conj. nescio quis. Vid. Syllog. Epist. tom. v. p. 375.—48 ‘Vide

NOTÆ

Deprehenso vero ad calceos alludens quispiam subridensque ait: Belle, si te non *ἐκχαλκεύει*, id est, verberibus tanquam æs tundat ac recndat.

41 *Triste et acutum*] Sic *Æneid.* vi. 491. umbræ seu animæ Græcorum apud inferos *Æneam* videntes obstupescunt, ‘pars vertere terga . . pars tollere vocem *Exiguam*,’ id est, exilem, lugubrem, deductam: unde et ‘inceptus clamor frustratur hiantes.’ Ibid.

42 *Lupi barbam*] Egrege Marcellinus, ‘Vide,’ inquit, ‘officiis magicæ artis:’ barba lupi veneficium: at rostrum lupi veneficiis resistit. Atqui barba lupi in rostro. Plin. xxviii. 10. ‘Veneficiis rostrum lupi resistere inveteratum aiunt: ob idque villarum portis præfigunt.’

43 *Imagine cerea Largior arserit ignis*] Virgil. *Eclog.* viii. ‘Aspice, cor-

ripuit tremulis altaria flammis Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse: bonum sit.’ Ergo hic indicatur perniciēs ejus, in quem veneficia fiebant, quique imagine cerea adumbratus erat. Absurde quidam putant ignem affuisse, et liquescente cera exarsisse. Immo cit. Virgilii locus contrarium docet: verbaque ista clare ostendunt, ‘sponte sua.’

45 *Furiarum duarum*] Canidiæ et Saganæ Furiis similium.

47 *Diffissa nate*] Ita lignum recens et adhuc viride, si in opus fingatur, finditur et crepat.

Ficus] Ego Priapus ex arbore ficu Dens factus.

At illæ currere in urbem] Ridicula omnia. Insignes veneficæ, omnibus terribiles, levi peditu terrentur, ac fugantur.

Canidiæ dentes, altum Saganæ caliendrum
 Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
 Vincula, cum magno risuque jocoque videres.

50

que non sine ludibrio et cachinnis asperxisses Canidiæ dentes, ac sublimem Saganæ comam decidere, herbas item, et licia brachiis fascinata.

//////////

annon legendum sit, *caliendrum*.' Chishull.

NOTÆ

48 *Canidiæ dentes*, &c.] Tanto pavore percelluntur illæ, ut excidant Canidiæ edentulæ apppositi *dentes*; Saganæ vero glabræ seu calvæ coma ex alienis capillis addita.

Altum caliendrum] Adulterini capillitii suggestum, ut vocat Papinius. Juvenal. Sat. vi. 502. 'compagibus altum Ædificat caput.' Hinc patet novum non esse, quod nostro sæculo in mulieribus videmus; atque olim etiam in earum capitibus insanas capillamenti substructiones extitisse.

Caliendrum] *Κάλλυντρον* est orna-

mentum. *κάλυπτρον*, sive *κάλυντρον*, *operimentum*. Hoc alii interpretantur crinem hypocriticum vel supposititium; alii reticulum, redimiculum, galericulum: vetus Interpres: pepulum capitis, seu ornamentum. Varro etiam hanc usurpat vocem in lib. qui inscribitur 'Virgula divina.' Arnobius item lib. vi.

50 *Vincula*] His hominum animos illigabant, vinciebant, detinebant. Virgil. Eclog. viii. 'Terna tibi hæc primum triplici diversa colore Licia circumdo.'

SATIRA IX.

IN IMPUDENTES ET INEPTOS PARASITASTROS.

Haud dubie gratia, qua apud Mæcenatem valebat Horatius, multos parasitastros et poetastros pellexit, ut eum obsiderent, et se per eum Mæcenati commendari cuperent. Quare, ut hoc hominum genus molestum a se, si fieri posset, abigeret, fortassis hanc scripsit Satiram, ubi impudentia et garrulitas ejusmodi homuncionis egregie describitur.

IBAM forte Via sacra, sicut meus est mos,

Pergebam forte per viam sacram, nugas nescio quas, ut soleo, mente versans; iis

//////////

Satira secunda Libri secundi in Ed. Sanad. Vide Vulpinum in Vita Propertii.—1 *Ibam ut forte* Bentl. ex conj. enique secutus Kidd. Wakef. et Askeu interpungebant: *Ibam forte via sacra, sicut meus est mos Nescio*, &c. probante viro docto in The British Critic. Vid. Wakef. Sylv. Crit. iv. pag.

NOTÆ

1 *Via sacra*] De ea Epod. iv. 7. et Epod. vii. S. vide ibi Not.

Nescio quid meditans nugarum, et totus in illis :
 Accurrit quidam notus mihi nomine tantum,
 Arreptaque manu, ¶ Quid agis, dulcissime, rerum ?
 ¶ Suaviter, ut nunc est, inquam ; et cupio omnia quæ vis. 5
 Cum assectaretur, Numquid vis ? occupo : at ille,
 Noris nos, inquit ; docti sumus. Hic ego, Pluris
 Hoc, inquam, mihi eris : misere discedere quærens,
 Ire modo ocyus, interdum consistere, in aurem
 Dicere nescio quid puero ; cum sudor ad imos 10
 Manaret talos, O te, Bolane, cerebri

plane intentus. Accurrit quidam nomine duntaxat mihi cognitus ; atque apprehensa manu mea, ait, Quomodo te habes omnium suavissime ? Respondi : Bene, sicut res præsentibus fluunt : tibi pariter apprecor cuncta quæ exoptas. Cum vero me sequeretur, præveniens dixi : An aliud quidpiam exposcis a me ? Mox ille, Ut me cognoscas, inquit : sum eruditus. Tum ego : Eo majoris a me æstimaberis. Vehementer autem abire cupiens jam velocius incedebam, identidem subsistebam : famulo nescio quid in aurem insusurrabam : interea sudor ad imos talos defluebat. Cogitabam apud me : quam beatus tu Bolane tali cerebro ! Cum vero iste quidvis

////////

197.—2 Omnes codd. Torrentii, et omnes Cruquii præter unum, delent τὸ et ; et sic Torrent. Benth. Sanad. Cuning. Francis. Schrevel. Heindorf, Wakef. et Kidd. item Lachman. ad Propert. II. 1. 6.—3 *Occurrit* Ald. et multæ deinceps edd. *Accurrit* Harl. 2. 3. 4. 6. Gott. omnes codd. Cruquii, Torrentii, et aliorum, cum edd. Zarot. Mediol. 1477. Venet. 1478. 1479. Florent. 1482. Mediol. 1486. Cruq. Torrent. Lamb. H. et R. Steph. Bond. Schrevel. Baxt. Benth. et recentt. Vid. Nic. Heins. ad Ovid. Fast. II. 372.—4 Plurimi interpungunt : *Quid agis, dulcissime rerum ?* Cf. Heroid. Epist. IV. 125. IX. 107. et Art. Am. I. 213. Vid. Porson. ad Ph. 1730. Alii, *Quid agis, dulcissime, rerum.* Cf. Ovid. Met. XII. 62. Ita Vet. Schol. H. et R. Steph. Lamb. Cruq. Baxt. Gesn. Zenn. Bipont. Wetzl. Wakef. et Comb.—6 *Numquis vis ?* in quibusdam vett.—11 *Bollane*

NOTÆ

2 *Nugarum*] Versiculorum.

4 *Arreptaque manu*] Quasi valde familiaris et consuetus, quamvis nomine vix Horatio notus : ergo imprudenter et inepte.

5 *Suaviter, ut nunc est, &c.*] Indolem Horatii bonam, immo egregiæ fructum educationis in eo considera : qui hominem passim molestum, quin et pertinaciter importunum, æquo fert animo, nihilque durum illi aut inurbanum reponit. Quod quidem deinceps animadvertet.

Cupio omnia quæ vis] Ita loqueban-

tur olim ad amicos.

6 *Numquid vis*] Hæc erat dictio abire volentium, ne id dure facere viderentur : ut observat Donatus in Terent. Eunuch. II. 3. ad hæc verba : ' Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo, num quid velit. Recte, inquit. Abeo.'

7 *Noris*] Cupio ut noris me : sum enim doctus. O insulsam orationem !

10 *Cum sudor ad imos Manaret talos*] Præ animi angore et æstu.

11 *Bolane*] Ἰσ δῆρύχολος, iracundus, stomachosus, atque, ut ait Noster Sat.

Felicem ! aiebam tacitus, cum quidlibet ille
 Garriret, vicos, urbem laudaret. Ut illi
 Nil respondebam, Misere cupis, inquit, abire,
 Jamdudum video : sed nil agis ; usque tenebo, 15
 Persequar. Hinc quo nunc iter est tibi ? ¶ Nil opus est te
 Circumagi ; quendam volo visere, non tibi notum ;
 Trans Tiberim longe cubat is, prope Cæsaris hortos.
 ¶ Nil habeo quod agam, et non sum piger ; usque sequar te.
 Demitto auriculas, ut iniquæ mentis asellus, 20

*effutiret, laudaret civitatem ac regiones ; quod nihil responsi facerem, ait : Solicite
 quæris discedere : jam pridem intelligo : verum operam perdis : semper adhærebo :
 assectabor : equo jamjam istinc contendis ? Cui ego : Nequaquam necesse est te
 circumduci : aliquem inrisere cupio tibi minime cognitum : hic procul manet, ultra
 Tiberim, juxta hortos Julii Cæsaris. Ille vero : Nihil agendum instat mihi, neque
 sum deses : quolibet te comitabor. Tum ego deprimo aures velut asinus impatiens,*

////////

edd. vett. ante Torrent. qui ex codd. suis legit *Bolane* ; et ita omnes codd.
 Bentleii et edd. recentt.—15 ‘Codex Tons. habet : *usque ego nam te Per-
 sequar* ; at vulgata lectio mihi placet magis, propter præcedens verbum,
abire. Duo codd. Bland. habent, *Prosequar* ; quod non minus aptum vide-
 tur ; nam fere eos prosequimur, quos comitamur et deducimus ; sed for-
 tasse, quia reluctantem sequitur, *Persequar* magis est appositum.’ *Cruq.*
Prosequar etiam tres Bersmanni, Bentleii Leid. Regin. Gal. Petrens. Bat-
 tel. et duo alii ; item Glarean. Bentr. Sanad. Francis, Heindorf, Wakef.
 et Kidd. *hinc* Bentr. cum nonnullis edd. vett. refert ad antecedens, ita,
Prosequar hinc, &c.—19 *Nil h. q. agam ; non sum, &c.* quatuor codd. Torrentii,

NOTÆ

v. præced. *cerebrosus, nugaces* et in-
 eptos quosque verbis asperis amolice-
 batur statim, et abire procul a se adi-
 gebat, loquacitatis et loquacium om-
 nino impatiens.

14 *Misere cupis, inquit, abire, &c.*] Confer impudentem hunc garruli sermonem cum Horatii modesta responsione, ‘nil opus est te Circumagi,’ &c. Gall. *c’est vous donner trop de peine.*

18 *Cubat*] Sunt qui interpretentur, ægrotat : sicut II. Sat. 3. ‘Mater ait pueri menses jam quinque cubantis.’

Prope Cæsaris hortos] Longinquam proponit urbis regionem, ad abigendum garrulum, sed frustra, Sueton. Jul. Cæsar. cap. 83. ‘Populo hortos circa Tiberim publice, et viritim tre-

cenos sestertios legavit.’ Tiber. cap. 72. ‘Triremi usque ad proximos Naumachiaæ hortos subvectus est : disposita statione per ripas Tiberis,’ &c. Vide et Plutarch. in M. Bruto ; ubi scribit, cum testamento Cæsar civi cuilibet septuaginta et quinque drachmas legavisset, præterea vero etiam hortos, qui trans Tiberim erant, ubi nunc est Fortunæ templum, ingentem benevolentiam et admirabile desiderium omnibus fuisse.

20 *Demitto auriculas, &c.*] Metaphora a jumentis, quæ aures demittendo ostendunt suam defatigationem, ac velle se excurrere impositum onus. Plin. XI. 37. ‘Aures in equis, et omnium jumentorum genere, indicia animi præferunt ; fessis marcidæ,

Cum gravius dorso subiit onus. Incipit ille :
 Si bene me novi, non Viscum pluris amicum,
 Non Varium, facies : nam quis me scribere plures
 Aut citius possit versus ? quis membra movere
 Mollius ? invideat quod et Hermogenes, ego canto. 25
 Interpellandi locus hic erat : ¶ Est tibi mater ?
 Cognati, quis te salvo est opus ? ¶ Haud mihi quisquam ;
 Omnes composui. ¶ Felices ! nunc ego resto :
 Confice ; namque instat fatum mihi triste, Sabella
 Quod puero cecinit, divina mota anus urna : 30

quando plusculum oneris tergo imponitur. Ille autem exorsus est : Si me bene cognosco, non Viscum, non Varium cariorem me familiarem habebis. Equis enim versus plures ac velocius quam ego facere valeat ? Quis saltare decentius ? Ego sic cano ut etiam Hermogenes invideat. Hæc erat occasio interrumpendi : Itaque ait illi : Habesne matrem aut propinquos, quibus necessaria sit tua salus ? Respondit : Nemo superest mihi : cunctos sepelivi. Tum ego tacite : Illi fortunati : miser ego jam vivo : interfice. Enimvero urget fatum lugubre, quod puero mihi Sabella ve-

////////

sine conjunctione et.—23 Non Varum unus Han. Harl. 2. et edd. primæ.—30 'Nescias utrum casu recto mota anus, an casu ablativo motu urna divina, dicatur. Mihi quidem neutrum placet. Etsi enim urna divina facile in poeta placere possit ; ut in Silio Italico 'flammæ divinæ,' III. 344. 'Fibrarum, et pennæ, divinarumque sagacem Flammarum misit dives Gallæcia pubem ;' tamen si tertium illud addis, divina urna mota, adeo scabrum atque horridum exit, ut ne proletario quidem vate, nedum Horatio, dignum sit. Vel illud alterum tolerabilius est, mota anus, hoc est, 'commota,' 'agitata,' 'furore percita :' qualis Manto apud Nasonem Met. VI. 158. 'Per medias fuerat, divino concita motu, Vaticinata vias.' Et illa apud Tibull. I. 7. 49. 'Sic fieri

NOTÆ

micantes pavidis, subrectæ furentibus, resolutæ agris.'

22 Viscum, Varium] Hi duo fuerunt eximii Poëtæ, ingenio et eruditione clari ; Horatio certe amicissimi. De Visco postea, Sat. seq. et alibi. De Vario Sat. 5. præced. item I. Od. 6.

25 Hermogenes] Cantor famosus, de quo Sat. 3. præcedenti.

26 Est tibi mater, &c.] Callide vult Horatius monere garrulum ut suæ salutis consulat in gratiam propinquorum ; neve sine causa ita se circumagat ac defatiget, quin potius ipse se tantum virum totque et tam eximiis dotibus insignem familiæ suæ diu

conservet.

28 Omnes composui] De huius vocis significatione dixi, ad Pers. Sat. III. 104.

Felices] Qui nimirum tua garrulitate et ineptiis sunt liberati. At ego miser resto discrucandus a te ac jugulandus.

29 Sabella] Nutrix Horatii natione Sabella, vaticinandi perita. De Sabinis sive Samnitibus, artium ejusmodi vanarum antesignanis, dixi in Epod. XVII.

30 Divina mota anus urna] Sortilega mulier et fatidica conjectis in urnam sortibus, commotis, eductis, fatum

'Hunc neque dira venena nec hosticus auferet ensis;
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra;
Garrulus hunc quando consumet cumque: loquaces,

tula præsagii commota urna divinans. Istum, aiebat, nec sæva toxica, nec gladius hostilis interimet, nec laterum dolor, vel tussis, nec iners podagra: occidet vero lo-

//////////

jubet ipse Deus: sic magna sacerdos,' &c. Sed vel hoc pacto hæret sordet-que tota oratio: quid enim illis facias, *mota anus urna divina*? an illa ab urna in furorem acta est? Vel illud vis potius, *mota anus cecinit urna divina*, sive *ex urna*? an illa in urnam repererat? adde, quod sine præpositione ipsa dictio est utrobique vitiosa. Quare nihil, opinor, melius est veriusve, quam ut duo vocabula locum inter se permutent, hunc in modum: *namque instat fatum mihi triste, Sabella Quod puero cecinit mota divina anus urna*: hoc est; Fatum, quod Sabella anus, divina sive sortilega, mihi puero cecinit, postquam urnam moverat. Urna enim mota, sortes ejiciebantur; unde Seneca Troad. vs. 974. Virg. Æn. vi. 432. Claud. ii. Rapt. Pros. 332. Noster iii. Od. 1. 16. *Bentl.*

NOTÆ

eliciens et futura prædicens. Ista divinandi ratio viguit tum apud Græcos, tum apud Romanos. Sic autem peragebatur. Habebantur literæ dictionesque permixtæ: quæ permixtæ in urna, et moxeductæ vel effusæ, si quid exprimerent casu et forte conjunctæ, id esse in fatis ac divinitus præmonstrari credebatur. 'Sortes, taleolæ aut surculi e ligno fuere non grandes: quibus literæ ac divinandum insculptæ, sive notæ. Eæ privatim habitæ; eæ publicæ. Sed quæ in publico, in primis religiosæ, et cana quadam veritate sacræ, in templis servabantur in arca reconditæ, tæniis vittisque laneis seorsum involutæ.' Hæc J. Lips. Elect. ii. 12. ubi 'attenuatas' sponte sortes apud Liv. mox citand. ingeniose corrigit, 'extæniatas,' id est, tæniis vittisque solutas. Sortes Præneste inventas refert Cicero de Divin. ii. n. 85. ubi originem earum pariter ac vanitatem excutit. 'Hoc genus divinationis vita jam communis explosit. Fani pulchritudo et vetustas Prænestinarum etiam nunc sortium nomen retinet, atque id in vulgus. Quis enim magistratus, aut quis vir illustrior

utitur sortibus? Ceteris vero in locis sortes plane refrixerunt.' Hæc ille ibidem: et paulo ante: 'Quid sors? Idem propemodum quod micare, quod talos jacere, quod tesseras. Quibus temeritas et casus, non ratio vel consilium valet. Tota res est inventa fallaciis, aut ad quæstum, aut ad superstitionem, aut ad errorem.' Sueton. Tiber. cap. 63. Prænestinarum sortium majestate deteritum aliquando Tiberium scribit. Livius initio lib. xxi. inter prodigia quædam et hoc refert: 'Sortes sua sponte attenuatas, unamque excidissee ita scriptam: MAVORS TELUM SUUM CONCUTIT: et per idem tempus Romæ signum Martis Appia via sudasse.'

31 *Hunc neque dira venena, &c.*] Verba sunt mulieris de Horatio puero vaticinantis.

32 *Laterum dolor*] Pleuritis. Cic. de Orat. iii. n. 6. 'Crassus cum febridomum rediit, dieque septimo est lateris dolore consumtus.'

33 *Loquaces*] Vide Plutarch. de Garrulitate: ubi statim initio pronuntiat illam esse morbum curari difficilem.

Si sapiat, vitet, simulatque adoleverit ætas.'

Ventum erat ad Vestæ, quarta jam parte diei 35

Præterita: et casu tunc respondere vadato

Debebat; quod ni fecisset, perdere litem.

Si me amas, inquit, paulum hic ades. ¶ Inteream, si

quax aliquando tandem. Ergo ubi primum ætate adulta erit, fugiat garrulos, si prudens est. Deveneramus ad templum Vestæ, transacta jam parte diei quarta: et forte debebat tunc vadato respondere, vel causa cadere, nisi vadimonium obiisset. Dixit vero: Quæso paululum istic me adjuva. At ego: Moriar, si valeo stare, vel

~~~~~

—36 'Satis mirari nequeo Interpretes omnes latuisse casu vadato modo dici pro in causa vadata, cum notum sit quid casus sit Jurisconsultis. 'Respondere' autem is dicitur in quem lis intenditur. Bentleius multa hic movet per densas tenebras, quæ non puto opus esse lectori modo repræsentare. Pro vadato reposuit vadatus ex ingenio.' *Bart.* 'Casu vadato nihil esse puto. 'Vadatum' esse vel activum, qui alteri necessitatem vadis dandi imposuit, vel passivum, qui dare jussus est, ipse fatetur et probat Bentleius, quo minus opus esse sola conjectura mutare lectionem omnium librorum, quam etiam Acron tuetur.' *Gesn.* 'Vadari' esse verbum commune e Prisciano docuit Rob. Stephanus in Latinæ Linguae Thesaurō: hic autem active sumi non potest; quia reus respondebat actori sed præconi, a quo citabatur. Asconius ad Cic. de Præt. Urb. cap. 1. 'Recte dictum est 'respondet'; nam apud veteres et iudices, et rei, et accusatores, et defensores, citabantur a præcone Prætoris:' ex quo colligitur 'vadatus' reponendum esse; idque Laurenbergius in Antiquario indicavit, et duobus exemplis 'vadari' passive accipi ostendit.' *Cuning.*—38 Codex Divæi ap. Cluq. sine ulla litura: Si tu

NOTÆ

35 Vestæ] Ædem Romæ habebat Vesta ad clivum Capitolinum inter palatium et Capitolium. Varro, Festus, &c. Cic. de Nat. Deor. II. n. 67. de Vesta disserit: 'Hæc Dea,' inquit, 'est rerum custos intimarum... Græcis ἑστία dicitur... Ejus vis ad aras et focos pertinet... Non absunt longe ab ea Dii Penates,' &c.

Quarta jam parte diei] Diximus alibi diem naturalem horas seu partes duodecim complecti, scilicet ab ortu Solis ad occasum. Ergo diei pars quarta hora tertia Romæ dicebatur, et respondet nostræ nonæ matutinæ. Porro quod sequitur: et casu tunc respondere vadato Debebat, explicatur per Martialis. IV. 8. ubi consuetæ Romanis occupationes ad horas singulas

notantur: 'Prima salutes atque altera continet hora; Exercet raucos tertia caudicos. In quintam varios extendit Roma labores; Sexta quies lassis,' &c.

36 Respondere vadato Debebat] Garulius in jus a quodam vocatus erat, vadesque dederat: ergo nisi affuisset, vades ejus ac fidejussores condemnati ipsum postea egissent reum, ex lege.

38 Paulum hic ades] In judicium veni quæso mecum, ad proximum tribunal Prætoris; ibique me juva contra adversarium.

Si valeo stare] Infirmis ego cruribus haud valeo diu stans manere in foro ante Prætorem; ubi sedere non licet. Alii stare interpretantur, stare

Aut valeo stare, aut novi civilia jura ; 39
 Et propero quo scis. ¶ Dubius sum quid faciam, inquit ;
 Tene relinquam, an rem. ¶ Me, sodes. ¶ Non faciam, ille ;
 Et præcedere cœpit. Ego (ut contendere durum est
 Cum victore) sequor. ¶ Mæcenas quomodo tecum ?
 Hinc repetit. ¶ Paucorum hominum, et mentis bene sanæ :
 Nemo dexterius fortuna est usus. ¶ Haberes 45
 Magnum adiutorem, posset qui ferre secundas,

scio leges civiles : adde quod festino illuc quo nosti. Tum ille ait : Incertus sum quid agam ; an te deseram, an litem. Cui ego : Me, me, obsecro. Nequaquam, inquit iste, et cœpit præire. Ego, quoniam cum fortiori pugnare arduum est, sequor. Inde vero sermonem ille resumit. Mæcenas quomodo tecum agit ? Paucos amicos recepit, inquam : et certe sapit. Ille : Nemo unquam usus est fortuna callidius quam tu. Næ magnum auxiliatorem haberes, secundas quidem partes agendi

me, inquit, amas.—42 ‘Meliores codd. tum alieni, quam nostri, in quibus Leid. et Regin. non agnoscunt est, quod elegantius omittitur. Terent. Phorm. II. 1. ‘Etiamne id lex cœgit ? illud durum. Ego expediam : sine.’ Bentl. Cf. I. Od. 24. 19.—44 ‘In Ms. Gottingensi est ut mentis bene sanæ, quod valde placet : sic enim ratio reddatur, cur paucorum hominum sit Mæcenas. Memor videlicet vafri illius Siculi, qui temere nos vetat credere,’ &c. Gesn.—45 ‘Nemo deterius Mediol. 1477. notabile sphalma.’ Idem.—48 Bentleius ex

NOTÆ

in jure, sen contendere ac depugnare contra adversarium, ut faciunt Juris-consulti, patroni, caudidici.

39 *Aut novi civilia jura*] Non sum idoneus ad suggerenda tibi verba legis ac juris causæ tuæ faventia : proindeque tibi adesse nequeo.

40 *Propero quo scis*] Volo visere hominem quendam, ut ante dixi, prope hortos Cæsaris habitantem. Viam itaque sat longam obire propero.

41 *Me, sodes*] Me relinque potius quam rem tuam.

Non faciam] Minime vero te relinquam. Scilicet sperabat garrulus per Horatium adipisci Mæcenatis familiaritatem, quod pluris aestimabat perdenda lite.

43 *Mæcenas quomodo tecum*] Sermocationem inde repetit ille : Estne semper amicus tibi Mæcenas?

44 *Paucorum hominum*] Non cuivis

se familiarem exhibet : paucos admittit in suam amicitiam. Macrob. Saturnal. III. 16. ‘Pancorum hominum est iste acipenser.’ Ex Cicero-ne, de Fato.

45 *Nemo dexterius fortuna est usus*] Tu belle admodum usus es fortuna, qui Mæcenatem ita demerueris. Quod si me ad ipsum perduceres, juvarem te mirum in modum : nec primas ante te captarem unquam, nec uspiam tibi officerem : immo alios omnes hoc pacto facile summo-veres, primumque locum tu consequereris. Hæc garrulus ad Horatium.

46 *Posset qui ferre secundas*] Metaphora a Scenicis ludis et actoribus. Hac pariter utitur Cicero Divinat. in Verrem, n. 48. et huic loco dabit In-cem. ‘Qui princeps in agendo est ornatissimus et paratissimus esse debet ... Apuleium esse video proximum sub-

Hunc hominem velles si tradere; dispeream ni
 Summosses omnes. ¶ Non isto vivimus illic,
 Quo tu rere, modo: domus hac nec purior ulla est,
 Nec magis his aliena malis: nil mi officit unquam, 50
 Ditior hic, aut est quia doctior; est locus uni-
 cuique suus. ¶ Magnum narras, vix credibile. ¶ Atqui
 Sic habet. ¶ Accendis, quare cupiam magis illi
 Proximus esse. ¶ Velis tantummodo, quæ tua virtus,
 Expugnabis; et est qui vinci possit; eoque 55

*peritum, si velles ad Mæcenatem perducere istum virum: moriar, nisi cunctos amo-
 liri posses. Ego vero: Minime ea ratione qua putas illic agimus: nulla domus
 ejusmodi malis est purgatio aut remotior quam illa: nihil unquam nocet mihi
 quod alius opulentior affuerit vel doctior: suum quisque gradum obtinet. Tum
 garrulus: Rem sane magnam dicis, et quæ prope supra fidem sit. Verumenim ita
 est, inquam. Mox ille: Inflammas ut ardentius velim ad eum accedere. Respon-
 deo: Satis est cupias: vinces, pro tua virtute: atque is est qui expugnari queat:*

~~~~~

codd. Zulich. Gal. Trinit. *Non isto vivitur illic*, eodem sensu, sed 'paulo
 venustius,' ut ait. Benteleium secuti Sanad. Francis, Heindorf, Wakef. et
 Kidd. *Isto non vivimus illic* Cuning.—50 Codd. tres melioris notæ et alii non-
 nulli ap. Torrent. Harl. 2. 3. 4. Benteleii Leid. Regin. et septem alii, et
 codex unus ap. Bos, Anim. p. 59. item edd. Bentl. Sanad. Francis, Wakef. et
 Kidd.—55 Janus Dousa emend. *vinci possit*, nemine prophanter. Waddel. conj.

NOTÆ

scriptorem...deinde habet Allienum; hunc tamen a subselliis...Ac ne is quidem tantum contendet in dicendo quantum potest: sed consulat laudi et existimationi tuæ: et ex eo quod ipse potest in dicendo, aliquantum remittet, ut tu tamen aliquid esse videare. Ut in actoribus Græcis fieri cernimus: sæpe illum, qui est secundarum aut tertiarum partium, cum possit aliquanto clarius dicere, quam ipse primarum, multum summittere, ut ille princeps quam maxime excellat: sic faciet Allienus; tibi serviet, tibi lenocinabitur; minus aliquanto contendet quam potest.'

47 *Hunc hominem*] Seipsum indicat ac digito monstrat garrulus. Plaut. Bacchid. 'Hunc hominem decet auro expendi.'

Tradere] Commendare, Mæcenatis

amicitiam conciliare.

48 *Non isto vivimus*, &c.] Respondet Horatius. Alia est longe conditio amicorum Mæcenatis. Ab his procul exulant mala et pestes quibus solent ædes magnatum vexari et corrumpi. Inde vero absunt omnis ambitio, invidia, æmulatio, criminationes, insidiæ, supplantationes. Supra, Sat. 6. Mæcenatem dixit 'cantum dignos assumere, prava Ambitione procul.'

54 *Velis tantummodo*, &c.] Non sine salsa derisione fatuum, vanum, et arrogantem hominem palpat Horatius, ab illo expugnandam facile amicitiam spondens Mæcenatis.

55 *Eoque Difficiles aditus primos habet*] Eo quod norit se vinci paulo faciliorem: ironice. Alii perperam pro antecedenti dictione, *possit*, legunt

Difficiles aditus primos habet. ¶ Haud mihi deero :
 Muneribus servos corrumpam ; non, hodie si
 Exclusus fuero, desistam ; tempora quæram ;
 Occurram in triviis ; deducam. Nil sine magno
 Vita labore dedit mortalibus. ¶ Hæc dum agit, ecce, 60
 Fuscus Aristius occurrit, mihi carus, et illum
 Qui pulchre nosset : consistimus : Unde venis ? et,
 Quo tendis ? rogat, et respondet. Vellere cœpi,
 Et prensare manu lentissima brachia, nutans,

ideoque difficilem præstat priorem accessum. Diligentiam adhibebo, inquit ille ; famulos donis captabo : si hodie repulsam patior, minime abscedam : occasionibus insidiabor : obviam ibo in plateis : comitabor. Nihil absque magnis ærumnis vita hominibus largitur. En vero dum ista versat ille, occurrit Fuscus Aristius mihi dilectus, et qui probe cognoscebat hunc garrulum. Subsistimus. Unde venis ? et quo vadis ? quarit, ac respondet. Cœpi vellere et stringere brachia mollissima, in-

////////

eo quod *Difficiles* ; et sic Mediol. 1477.—56 Mediol. 1477. et Venett. 1477. 1478. 1479. *aditus primus*.—64 Lambinus ex duodecim codd. pro *prensare* reposuit *pressare*. “ *Nictare* est aliquid oculis nictantibus demonstrare.” *Vet. Schol.* Constat eum legisse *nictare* ; quod miror neminem advertisse, neque ipsum Bentleium, qui me invito retinuit *nutans*. Baxt. ‘ Nescio unde vir doctus illud suum *nictans* hauserit. Quos ego consulere potui libros non in contextu modo Horatiano, sed in scholiis etiam legunt, ‘ Est autem ‘nutare,’

NOTÆ

poscit : et hic intelligunt, Mæcenatem assiduus officiis et obsequiis vinciamantem ac poscentem adeuntibus se præstare difficilem, ut accendat magis studium ambiendi suam familiaritatem et consuetudinem, quam scit amœnissimam. Apage ista quæ omnino pugnant cum indole Mæcenatis, quam hic et alibi commendat Horatius.

56 *Difficiles aditus primos habet*] Vide supra Sat. vi. 60. et seq.

Haud mihi deero, &c.] Potiundæ jam rei spe accensus ille pollicetur diligentiam suam non defore, sed quam stultam et futilem, animadverte.

57 *Muneribus servos corrumpam*] Ita plerique ad procerum ædes penetrabant, servis munera largiendo. Juvenal. Sat. iii. 181. ‘ Quid das ut Cossum aliquando salutes ?’

59 *Nil sine magno Vita labore, &c.*] Pulchra sed male collocata sententia, ut ait Landinus. Ex Epicharmo : τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα ἀγαθὰ θεοί. *Laboribus vendunt nobis omnia bona Dii.*

61 *Fuscus Aristius*] Nobilis ille Grammaticus, ad quem est inscripta i. Ode 22. et i. Epist. 10.

63 *Rogat, et respondet*] Interrogat me Fuscus ‘ unde venis ? et quo tendis ?’ atque mihi similia roganti respondet.

Vellere cœpi, Et prensare manu, &c.] Quos nobis adesse gaudemus, et a quibus auxilium speramus, eorum prensamus manus et brachia : præcipue cum angimur, nec aperte licet conqueri. *Cruq.*

64 *Prensare*] Legunt alii *pressare*. *Lentissima brachia*] Maligne ceden-

Distorquens oculos, ut me eriperet. Male salsus 65
 Ridens dissimulare: meum jecur urere bilis.
 Certe nescio quid secreto velle loqui te
 Aiebas mecum. Memini bene; sed meliori
 Tempore dicam: hodie tricesima sabbata: vin' tu
 Curtis Judæis oppedere? Nulla mihi, inquam, 70

nuens, oculos torquens, ut me liberaret. Ille vero maligne versutus ridet ac dissimulat: bilis autem urit jecur meum. Porro addidi: Dicbas profecto velle te mecum nescio quem arcanum conferre sermonem. Recordor sane, ait; sed tempore loquar aptiori: hodie tricesima sabbata sunt. An velles recutitis Judæis oppedere?

////////

aliquid oculis 'nutantibus' velle demonstrare.' Gesn.—68 'Locheri ed. et Venet. 1490. habent *meliore*; quo modo Pulmanni codd. quatuor, et unus alterque ex nostris. Idque recte, ut opinor; sic enim solet Noster: 'Concines majore Poëta plectro.' 'Digne puer meliore flamma,' &c. Benth.—69 Quædam edd. vet. *sabbatha*. Pro *vin' tu*, quod omnes codd. et edd. vet. servant, Benth. legit *vis tu*, ex 11. Sat. 6. 92. eumque secuti sunt Sanad.

NOTÆ

tia, illo dissimulante intelligere quid vellem. Alii non male interpretantur, segnia, tarda, stupida, quæ vellitatione et prensatione non movebantur. Quo significatur frigida mens Aristii amico laboranti subvenire detrectantis. Cic. ad Attic. 'Nihil ego illo novi impudentius, astutius, lentius.' Sueton. Tiber. 57. 'Sæva ac lenta natura ne in puero quidem latuit.'

Nutans, Distorquens oculos] Nutibus oculisque signum dans.

67 *Certe nescio quid secreto, &c.*] Horatius instat rursum ut sibi Aristius succurrat: sed hic omnes ejus eluctatur conatus, ridens, dissimulans, denique 'male salsus.'

69 *Hodie tricesima sabbata*] Hodie Judæi solenne festum celebrant, quo intermitteri omne negotium fas est. His ego astipulor: quare nec morari, nec sermones conferre tecum licet modo. *Tricesima sabbata* quidam explicant Neomeniam, quod in novilunio sabbatum magnum Judæis haberetur. Psalm LXXX. 'Buccinate in

Neomenia tuba, in insigni die solennitatis vestræ.' Alii interpretantur Kalendas mensis Nisan qui primus in æquinoctio verno dies habebat triginta. Alii intelligunt maximum sabbatum et vetus phase, quo agnum comedeant ritu sanctissimo. Quare vero *tricesima*? Quod revera ab anni Judæi principio triginta numerentur hebdomades ad istam solennitatem: videlicet a Septembri mense quem *Tisri* vocabant, ad dimidium fere Aprilis, illis *Nisan*; quo Pascha celebrabant. De sabbato Judæorum disserui ad Juvenal. Sat. vi. 158. et Pers. Sat. v. 181.

70 *Curtis*] Vide Sat. v. in fine, Not. ad istas voces, 'Judæus Appella.'

Oppedere] Vox ridicula ad contemptum apposita: *καταπορέδειν*, ventris crepitum emittere contra, id est, respuere, aspernari, ludibrio habere.

Nulla mihi, inquam, Religio est] Sane Judaicos ritus absque religione violari, illosque flocci facio, inquit Horatius.

Religio est. At mi: sum paulo infirmior, unus
 Multorum; ignosces; alias loquar. Hunc cene solem
 Tam nigrum surrexe mihi! fugit improbus, ac me
 Sub cultro linquit. Casu venit obviu illi
 Adversarius: et, Quo tu, turpissime? magna 75
 Exclamat voce, et, Licet antestari? Ego vero
 Oppono auriculam: rapit in jus: clamor utrimque:
 Undique concursus. Sic me servavit Apollo.

Haud religioni duxero, inquam. Ego vero ducam, ait: sum paulo superstitiosior, atque pluribus similis: indulge mihi: alias alloquar. Tum demum ego: Ergone merui diem hunc adeo funestum mihi esse? Interim fugit malignus, at me sub gladio deseruit. Verum ecce adversarius isti garrulo forte occurrit, statimque vociferatur: Ecquo nempe tu, vilissime, abis? ad me vero: Potes testis esse? Ego mox aurem offero. Tum hic illum ad iudicium trahit. Exclamant ambo. Hinc et inde plebs affluit. Itu me Apollo liberavit.

Francis, Wakef. et Kidd.—73 Gott. ap. Gesn. *Tam mihi surrexisse nigrum.*—76 ‘Sic editiones, *Exclamat voce*; neque quicquam ex libris suis proferunt Interpretes, excepto Bersmanno: is vero in duobus se testatur invenisse, *Inclamat voce*. Et sic plane codd. nostri Gal. Regin., Reg. Soc. Tripit. et pro var. lect. Regin. Rectius sine dubio. Lucr. III. 967.’ *Bentl.*

NOTÆ

71 *At mi*] Respondet Aristius: Ego contra, mores Judæorum colo: unde religio mihi esset hodiernum festum cum illis non celebrare.

Unus Multorum] Εἷς τῶν πολλῶν, unus e plebe, ejus similis ego, pariter infirmus et superstitiosus: si libet, ita me appella: at mihi veniam dabis, Horati, si in hoc tibi contradicam.

73 *Surrexe*] Vide supra Sat. v. ad vocem ‘erepsemus.’

76 *Et, Licet antestari*] Et conversus ad me, dixit, Vis antestari? Cui libentissime annui, ac de more aurem obtuli tangendam. Lex XII. Tab. ita jubebat: ‘Si in jus vocatus, ni it, antestatus manum injicito: aurem antestati capito.’ vel ut habet J. Lips. Epistolic. Quæst. lib. IV. Epist. 26. ‘Si vis vocationi fuit, antestaminor:

ni it, aurem capito antestati.’ Quod sic ille ibid. explicat: in antestatio-
 ne, inquit, actor imam auriculam tan-
 gebat antestati, addens hoc verbum
 ‘Memento.’

77 *Oppono auriculam*] Plin. XI. 45. ‘Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes attestantur;’ vel potius ‘antestantur:’ ut contra Rævar-
 dum ex lege et more veteri asserit
 Lipsius mox citatus.

Rapit in jus] Post factam antesta-
 tionem licebat trahere in jus vel re-
 luctantem renm.

78 *Apollo*] Bonorum is poetarum
 tutor ac vindex. Alii respiciunt
 ad Augusti forum, ubi erat statua
 Apollinis eburna eo ipso in loco, in
 quo jus dicebatur. Plin. XXXVI. 5.
 Juvenal. Sat. I. 128. ‘Sportula; dein-
 de forum, Jurisque peritus Apollo.’

SATIRA X.

IN INEPTOS LUCILII FAUTORES.

Cum Horatium ob ea, quæ Satira quarta de Lucilli vitii ostenderat, quidam obtrectatores, in his maxime Demetrius, Hermogenes, Pantilinus, et Fannius, vituperassent; defendit hic suam sententiam uberiusque explicat, ostendens, genus dicendi Lucilianum, præterquam quod minus breve esset, varium et jucundum, idem quoque ob verba Græca immixta impurum esse. Quodsi nonnulla in Ennio reprehenderit Lucilius, nihil vetare, quo minus ipsius vitia notentur ab alio. Verumtamen quodammodo excusandum esse Lucilium ob ævum, quo vixerit; quia, si nunc viveret, fortassis limatius diligentiusque esset scripturus. Ceterum, addit Horatius, semet ipsum contentum esse, si paucis iisque doctis hominibus (quos gratus recenset) sua probarentur scripta; contra se minime curare, quid Demetrius et Tigellius de illis sentiant.

*Lucili, quam sis mendosus, teste Catone
Defensore tuo pervincam, qui male factos
Emendare parat versus. Hoc lenius ille,
Est quo vir melior: longe subtilior illo,
Qui multum puer et loris et funibus udis* 5
*Exhortatus, ut esset opem qui ferre pœtis
Antiquis posset contra fastidia nostra,
Grammaticorum equitum doctissimus. Ut redeam illuc.*

////////

Satira quarta Libri secundi in Ed. Sanad. *Lucili*, &c. ‘Hos versus habet Zarotti prima, et altera Mediol. 1486. cui adjuncti Acron et Propyryon, pro Horatianis. Landinns rejecit eos jam Flor. 1482. in annotationem, causam interserens, quod Acron incipiat Satiram ab illo versu *Nempe incompósito*. In annotationibus quoque retulere Aldus, Bened. Philologus, Ascensius, Lambinus, Cruquius, Rutgersius, interpretes Delphini, Dacerius. In codicibus eos antiquis fuisse, fatentur omnes. Aldus agnoscit stylum Horatianum: H. Glareanus vel Horatii esse ait, vel simiæ Horatii. G. Fabricius, quasi nihil dubitaret de auctore in castigationibus ad versum, annotat, Catonem intelligi Valerium, nobilem Grammaticum et Criticum (de quo Sueton. cap. 11.) et tamen omisi sunt hi versus in exemplaribus Fabricianis Basil. 1555. fol. et Lips. 1593. 8vo. excusis. Lambinus ætatem cccc. annorum illis tribuit:

NOTÆ

Hoc primum te, lector, monitum scriptis: quos ne desideres, hic ap-
volo, spurios octo versus huic Satiræ ponendos censui. [Vide Var. Lectt.]
præfixos legi in quibusdam manu- Horum sensus est iste: Si quidem

NEMPE in composito dixi pede currere versus
 Lucili: quis tam Lucili fautor inepte est,
 Ut non hoc fateatur? At idem, quod sale multo
 Urbem defricuit, charta laudatur eadem.

Scripti nimirum Lucilii carmina ire pede incondito. Equis tam stulte est Lucilii defensor, ut id minime concedat? Verum ille ipse eadem in membrana laudatur, quod acerbitate plurima civitatem perfricuit. Neque vero id ei largiens, alia

Horatianos si quis putet, eum in his literis parum videre ait: sibi assentiri dicit Jo. Auratum, M. A. Muretum, Si. Bosium, Jo. Passeratium. Vossius de Poëtis Lat. p. 9. 'sunt valde antiqui,' ait de his versibus, 'quicquid dicat Lambinus.' Ascensius (edit. 1544. fol.) 'sunt,' inquit, 'qui Mæcenatem taxari hic autament, et ideo propter ipsum ab Horatio resectum hoc caput.' Etiam Glareanus, 'Ablati,' inquit, 'possunt videri poëtæ consilio.' Hæc faciunt, ut dignos putem versus, qui etiam hic legantur: in primis cum, si non sint Horatii, antiqui tamen, et ingeniosi hominis opus videantur.' Gesn. Hi versus desunt etiam in Harl. 2. 4. 6. adsunt, secunda manu, in margine Harl. 3. Bentleius alto silentio eos præterit. Vs. 2. *Defensore tui malit Ascens.* Vs. 4. *Quo meliorque vir est unus Harl.* Vs. 6. 'Legendum puer est loris.... Exornatus. Posterius hoc jam suspicatus est acutus vir H. Glareanus. Exornavit se armis juvenis, quem tangit, et malum minatus est vel dedit adeo his, qui secus sentirent de Lucilio.' Gesn. *Qui multum nuper loris et funibus udis Exornatus conj. Rutgersius.*—2 'Codex optimus inepti; sed unius ego testimonio receptam lectionem mutare non ausim.' *Torrent.*—

NOTÆ

Cato, Lucilii admirator, ejus tamen versus complures emendare parat, certe non carent mendis. Verum est qui Lucilium Catone melius defendat: is nempe qui secum defert funes et flagella, quibus percutiat et coërceat eos omnes qui obtrectarint Lucilio et veteribus Poëtis. Et hæc ironice. Quæ quidem ostendunt et Lucilium habuisse reprehensores dudum, et pariter fautores etiam inepte, quod ait hic Horatius.

1 *Nempe in composito, &c.*] Hoc certe esse legitimum hujus Satiræ ex abrupto exordium sanxerunt eruditi.

In composito dixi pede, &c.] Lucilium, fateor, reprehendi; dixique duriusculos esse ejus versus: sed laudavi pariter quod vitiosos cives Rom. acriter insectatus sit. Uno verbo nec debita negavi elogia, nec indebita concessi. Sanctus Hieron. Epist. 45.

ad Pammach. 'Mordetur,' inquit, 'et Lucilius quod in composito pede currat, et tamen sales ejus leposque laudantur.'

3 *Ut non hoc fateatur*] Sic est. Sunt qui probent omnia in eo quod aliqua parte admodum placuit: nolintque fateri nævos inesse ei, in quo perfecta quæpiam admirantur. Verumtamen 'nihil est ex omni parte beatum.'

Sale multo Urbem defricuit] Sanctus Hieronymus Epist. 47. de Vitand. Susp. Contub. 'Ubi illa quondam constantia, qua multo sale orbem defricaus Lucilianum quidpiam retulisti.' Pers. Sat. 1. 114. 'sequitur Lucilius urbem, Te, Lupe, te, Muti,' &c. Lege Cic. de Finib. 1. n. 9. ubi Lucilii refert versus. Vide et quæ annotavi ad Pers. cit.

Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cetera : nam sic
Et Laberî mimos, ut pulchra poëmata, mirer. 6

Ergo non satis est risu diducere rictum

Auditoris : et est quædam tamen hic quoque virtus :

Est brevitæ opus, ut currat sententia, neu se

perinde concedam. Hoc etenim pacto mimos etiam Laberî velut pulchra carmina celebrarem. Itaque non sufficit risu extendere cachinnos auditoris : quanquam est in hoc quoque nonnulla virtus. Brevitas requiritur, ut sententia fluat, nece se in-

////////

5 Pro nam, Gott. Exc. Sax. Harl. 3. 6. et Bos. Animad. p. 56. habent num. Harl. 4. Zaret. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1486. et Florent. 1482. non,

NOTE

5 *Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque ceteru]* Ita profecto æquus rerum æstimator est Horatius et rectus iudex : quicquid velit Quintil. x. 1. ubi, ‘ Lucilius,’ inquit, ‘ quosdam ita deditos sibi adhuc habet amatores, ut eum non ejusdem modo operis auctoribus sed omnibus poëtis præferre non dubitent. Ego quantum ab illis tantum ab Horatio dissentio, qui Lucilium fluere lutulentum, et esse aliquid quod tollere possis, putat. Nam eruditio in eo mira, et libertas atque inde acerbitas, et abunde salis. Multo est tersior ac purus magis Horatius, et ad notandos hominum mores præcipuus.’ Sensus Horatii est : Tribuens Lucilio quod salibus et acerbitate polleat, non proinde fateor pulchra esse, concinna, et perfecta ejus poëmata. Alias etiam laudare et mirari oporteret mimos utpote dicacitate præstantes.

6 *Laberî mimos]* Comœdias Laberii salibus et facetiis plenas. Sueton. Jul. Cæsar. cap. 39. ‘ Ludis minum suum egit Decimus Laberius eques :’ et quod Cæsari admodum placuisset, ‘ donatus quingentis sestertiis, et annulo aureo, sessum in quatuordecim e scena per orchestram transiit.’ Hunc vero transitum minime ferens

Delph. et Var. Clas.

Cicero eos ludos tum spectans, Laberio sedile quærenti ait : ‘ Recepissem te, nisi anguste sederem ;’ simul et illum respiciens, et in novum senatum jocatus, cujus numerum Cæsar supra fas auxerat. Id vero non impune. Respondit enim Laberius : ‘ Mirum si anguste sedes, qui soles dnabus sellis sedere :’ exprobrans Ciceroni levitatem et lubricum fidei. Hæc Macrob. Saturnal. ii. 3. et vii. 3. Vide ejusdem ii. 7. Gell. x. 17. et Cic. Epist. vii. 11.

Mimos] Mimos erat fabula plane dicax, ab uno actore agi solita, nec in plures actus divisa : absque exordiis, sine cantu et gesticulatione. Diomed. Item, est factorum cum lascivia imitatio : unde nomen a μιμῆσθαι, imitari. Gell. xvii. 14. ‘ C. Cæsarem,’ inquit, ‘ ita Laberii maledicentia et arrogantia offendebat, ut acceptiores et probatiores sibi esse Publii quam Laberii mimos prædicaret.’

9 *Ut currat sententia]* Ne vel nimia brevitæ obscuram faciat orationem, vel prolixitas verbis pluribus animum legentis oneret et impediât : in quo peccabat Lucilius. Huc pertinet quod Augustus Agrippinam neptim admonēbat in quadam Epistola : ejus

Horat.

3 L

Impediat verbis lassas onerantibus aures : 10
 Et sermone opus est modo tristi, sæpe jocosu ;
 Defendente vicem modo rhetoris atque poëtæ,
 Interdum urbani, parcentis viribus, atque
 Extenuantis eas consulto. Ridiculum acri
 Fortius et melius magnas plerumque secat res. 15

tolcat dictionibus aures offendentibus et fatigantibus. Item requiritur sermo nunc severus, nunc hilaris, sustinens vices quandoque rhetoris ac poëtæ, alias faceti, qui vires continet, et illas data opera dimittit. Certe res magnas aliquando jocosum de-

//////////

cum interrogatione, ut putat Gesn.—14 *Extenuantis opus* unus Han. *Extenuantis eas consultum* Zarot.—15 *Fortius ac melius* Cuning. Sanad. et Francis.

NOTÆ

nempe laudans ingenium, cum de sua vita casibusque suorum commentarios scriberet; aiebat: 'Opus est dare te operam ne moleste scribas.' Sueton. Octav. cap. 86. Tacit. Annal. iv.

12 *Modo rhetoris atque poëtæ, Interdum urbani*] Horatius, egregie suo more, tres istas virtutes requirit in satirographo; defendat vicem 'rhetoris,' argumentis pugnando; 'poëtæ,' solertem et aptam dictionem adhibendo; 'urbani,' salibus et jocis quædam etiam gravia traducendo solvendoque. Cic. de Orat. i. n. 17. 'Accedat lepos quidam, facetiæque, et eruditio libero digna, celeritasque et brevitatis respondendi et lacescendi, subtili venustate et urbanitate conjuncta.'

13 *Parcentis viribus*] Sapienter, consulto, callide, stylum acrem aliquando coërcentis; neque semper acerbè excandescentis aut mordicus lacerantis. Et hoc vitii habebat Lucilius, qui passim 'ense velut stricto ardens infremit.' Juvenal. Sat. i. 165. atque auditorem ita dente carpit, ut etiam 'genuinum frangat.' Pers. Sat. i. 115. Noster contra, ut ait Persius ibid. 'Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico Tangit, et admissus

circum præcordia ludit, Callidus excusso populum suspendere naso.'

14 *Ridiculum acri Fortius, &c.*] Nonnunquam sermo hilaris, facetus, salus, festivus plus valet et efficit quam vehemens, gravis, pugnax, dicax, acerbis. Hic enim adversarium irritat, et vires novas colligere impellit; at ille quasi nervos succidit, ac proster nit. Gorgias Leontinus dicebat, res severas risu, risum rebus severis dis cuti: ex Aristot. l. iii. de Arte Dicendi. Gell. xii. 12. ita scribit: 'Hæc quoque disciplina rhetorica est, cal lide et cum astu res criminosas citra periculum confiteri: ut si objectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione joculari eludas... Ita Cicero, urbano facetoque dicto diluit id quod inficiari non poterat,' &c. Scilicet cum a Pub. Sylla, qui tum reus erat, pecuniam mutuo, ad emendam in palatio domum, accepisset; atque hæc ei exprobrarentur; utrumque firmiter negavit: atque tum, inquit, verum sit accepisse me pecuniam, si domum emero. At re subinde prodita, emtaque domo, cum hoc mendacium in senatu ei ab ini micis objiceretur, risit satis, respon ditque: 'Parum certe consulti homi nes estis, qui ignoratis, prudentis et

Illi, scripta quibus Comœdia prisca viris est,
Hoc stabant, hoc sunt imitandi; quos neque pulcher
Hermogenes unquam legit, neque simius iste,
Nil præter Calvum et doctus cantare Catullum.

¶ At magnum fecit, quod verbis Græca Latinis

20

cidit efficacius et aptius quam acerbum. Eo pollebant, in eo sunt imitatione digni homines illi a quibus vetus comœdia condita est: quos nunquam evolvit aut bellus Hermogenes, aut simius iste, nihil sciens cavere nisi Calvum et Catullum. Atenim Lucilius laudabile hoc præstitit quod Græcas voces Latinis miscuit. O stupidi in

NOTÆ

cauti patrisfamilias esse, quod emere velit emtutum se negare, propter competitores emtionis.' Id. ibid. Vide Orat. pro L. Mnræna; ubi cavillans astute Cicero adversarii Catonis auctoritatem eludit vincitque.

16 *Illi, scripta quibus, &c.*] Comœdiæ veteris auctores, Eupolis, Cratinus, Aristophanes, &c. De quibus Sat. iv. præced.

17 *Hoc stabant, &c.*] His virtutibus, quas modo laudavi, excellebant: varia eruditione, sententiarum arguta brevitate, satyricum salem apte affricabant, acrimoniam styli modo exercentes, interdum cohibentes; et consulto viribus parentes, &c.

18 *Hermogenes*] Tigellius, acer Lucilii fautor, de quo Sat. iiii. præced.

Simius iste] Demetrius poëta, et fabularum actor: de quo paulo post: *simius*: corpore deformis; vel ineptus et insulsus imitator.

19 *Nil præter Calvum, &c.*] Uterque ille hos tantum poëtas amatoria scriptitantes legebat, nunquam vero eximios illos veteris Comœdiæ ac perfectorum hujus generis carminum scriptores. Sic Horatius Hermogenem et Demetrium imperitiæ notat pariter atque Inxuriæ: indeque probat Satiræ veras ignorasse virtutes; et hinc illos esse ineptos admiratores Lucilii.

Calvum] Cor. Licinins Calvus in poëmatis scribendis perelegans, in-

genio lepido et urbano; Catulli poëtæ amicus fuit. Cicero in Epist. eam laudat, atque Iambicis præstitisse: quibus civitatis etiam principes, C. Cæsarem et Pompeium, acerrime insectari minime dubitavit. Quintil. et Seneca Calvum scribunt contendissecum M. Tullio de principatu eloquentiæ. Petr. Crinit. Gregor. Gyrall. &c.

Catallum] C. Valer. Catullus Veronensis in urbe claruit quo tempore Terentius Varro: Docti cognomen adeptus est peculiari epitheto, ex eruditorum consensu. Val. Martialis ad Macrum, x. 78. 'Nec multos mihi præferas priores, Uno sed tibi sim minor Catullo.' Scripsit Lyrica, Elegias, Epigrammata. Commendatur mirum in modum a Gellio. Crinit. de eo vulgatum est distichon istud: 'Tantum parva suo debet Verona Catullo, Quantum magna suo Mantua Virgilio.'

20 *At magnum fecit, &c.*] Ita loquuntur Lucilii fautores: quos refellit Horatius deinceps. Insulsi nimium palati homines id laudabant quod est fatuum et vitio vertendum; nempe, 'verbis Græca Latinis miscere.' Lucilius apud Cicer. de Finib. i. n. 9. 'χαῖρε, inquam, Tite... χαῖρε,' &c. De Finib. ii. n. 24. 'Læliu' clamores sophos ille solebat Edere,' &c. Apud Non. Marcel. in voce 'compernes': Lucil. Sat. lib. xvii. 'Nunc cenes

Miscuit. ¶ O seri studiorum ! quine putetis
 Difficile et mirum, Rhodio quod Pitholeonti
 Contigit ? ¶ At sermo lingua concinnus utraque
 Suavior, ut Chio nota si commista Falerni est.
 ¶ Cum versus facias ; teipsum percontor, an et cum 25
 Dura tibi peragenda rei sit causa Petillî,
 Scilicet oblitus patriæque patrisque Latini,
 Cum Pedius causas exsudet Publicola, atque

literis ! Ergone existimatis arduum et admirabile quod fecit Pitholeon Rhodius ? Sed, inquires, dulcior est oratio utroque sermone constans : velut si vinum Falernum misceatur Chio. Verumenim quandoquidem condis tu carmina, quæro a te, si tibi defendenda esset difficilis causa Petillii accusati, utrum patriæ videlicet et Latini parentis immemor, satageres quæsitæ foris vocabula patriis admiscere, ad instar

—21 Manuscripti quidam tam aliorum quam Bentleii, et edd. nonnullæ vett. post Aldum, *quine putatis* : sed plures et meliores Bentleii, omnes Cruquii, sex Torrentii, Lambini tres Vatt. Jannoet. Faern. Torn. et aliquot alii, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. omnes Gesneri, Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1492. 1486. Florent. 1482. Locher. Lamb. Cruq. Torrent. Bond. Schrevel. Dunster. Baxt. Cuning. Bentr. Sanad. Gesn. Zeun. Francis. Bipont. et recentt. *quine putetis*. Glarean. *quidne putatis*. Delphi. *quive putetis*, unde nescio. Post hunc versum in Han. 1. insertus est vs. 71. *Sæpe caput caberet viros et roderet unguis*, qui infra suo loco repetitur sine animadversione antiqua.—23 Cod. Græv. *contentus*, sed a m. sec. *concinnus*.—24 Venet. 1559. et Bentr. *commista*.—27 *Scilicet oblitus patriæque patrisque Latini* conj. Bentr. edidit tamen cum Cruquio et Torrentio, *Scilicet oblitus p. p. Latini* ; et sic omnes Lambini, præter duo, omnes Bentleii, Cruquii, et Torrentii, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Gott. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. 1486. 1490. 1492. Mediol. 1485. 1486. Locher. Florent. 1482. al. ante Lamb. item post Bentr. recentt.—28 Bentleii Regin. et Petrens. cum Zarot. et Vet.

NOTÆ

καλλιπλόκαμον καλλίσφυρον illam . . . Compernem aut varam fuisse Amphitryonis ἄκοιτιν Alcmenam . . . Τυρῶ ἐν-πατέριαν, &c.

21 O seri studiorum] Ὁ ψιμαθεῖς, qui sero animum ad studia appulerunt, proindeque minus eruditi : contra παιδομαθεῖς, qui ab ipsa pueritia literis incubuerunt.

Quine [quive] putetis] Al. Quine : quæ particula respondet Græc. γὰρ, utique, certe : nec redundare est existimanda. Priscian. xvi. 1. Alii interrogative accipiunt.

22 Pitholeonti] Pitholeon, ex insula Rhodo, Epigrammata quædam insulsa

composuit, et Græcis vocibus infercire amavit.

24 Ut Chio nota si, &c.] Falernum vinum paulo austerius temperabatur lenitate Chii. Quid sit nota illa, vide II. Od. 3. 8. ubi et de 'Falerno,' pariter et I. Od. 20. De 'Chio' III. Od. 19. 5.

26 Petillî] De Petillio, fure aureæ Jovis coronæ, jam mentio fuit in Sat. IV. superiori.

27 Latini] Quidam legunt Latine, et jungunt cum sequentibus. Sed non placet ista mutatio, quanquam a viris sane gravibus invecata.

28 Pedius Publicola] Hic filius fuit

Corvinus, patriis intermiscere petita
 Verba foris malis, Canusini more bilinguis ? 30
 Atque ego cum Græcos facerem, natus mare citra,
 Versiculos; vetuit me tali voce Quirinus,
 Post mediam noctem visus, cum somnia vera :

Canusini duplici lingua utentis; contra quam Pedius Poplicola et Corvinus orationes puras elaborant? At cum versus Græcos meditarer, natus ego cis mare, Quirinus apparuit de media nocte, tunc quando vera sunt insomnia, ac me prohibuit his

////////

Comb. causas exsudat. Venet. 1559. Lamb. Bentl. al. *Poplicola*.—31 *Atque ego* Bentl. ex codd. Leid. et Trinit. cum Cruquio et Lambino; ita quoque Harl. 4. 6. *Atque ego* in ceteris.—32 Benteleus ex cod. Trinit. *tali me voce*, eumque secuti Sanad. Francis, Heindorf, Wetzell. Wakef. et Kidd. *tali vetuit*

NOTE

Q. Pedii, qui a Jul. Cæsare scriptus hæres, et Consulatum Romæ gessit cum Augusto, post Hirtium et Pan- sam.

Exsudat] Magnis sudoribus elaborat, ad puritatem sermonis patrii asserendam.

29 *Corvinus*] Messala Corvinus domi valde nobilis, ac pariter clarus orator, atque Græcis vocibus Latine orationi admixtis infensus, *σχονοβάτην* Latine *funambulum* reddidisse fertur. Quintil. x. 1. 'Messala,' inquit, 'nitidus et candidus, et quodammodo præ se ferens in dicendo nobilitatem suam.' Crinitus de Hon. Discipl. i. 12. inter alia de illo non parca, sic habet: De ejus singulari prudentia et gravitate testimonium extat amplissimum M. T. Ciceronis. Sic enim ad Brutum: Messalæ, inquit, excellentiam non possum silentio præterire. Cave putes quenquam esse illi similem constantia, cura et studio Reipublicæ, atque eloquentia, qua mirabiliter excellit. Tametsi Messala idem, cum provectior foret, memoriæ sensum sic amisit, ut sui quoque nominis oblitus tradatur. Idque ei bien- nio ante obitum contigit: quod Or- bilio itidem Beneventano accidisse

constat. Vide et Cael. Rhodig. xi. 13. Alex. ab Alex. vi. 20. &c.

30 *Canusini more bilinguis*] De Canusio oppido Apuliæ, jam dixi supra ad Sat. v. sub finem. Hoc a Diomedæ conditum: hincque cives partim Græce partim Latine loquebantur. Totus etiam ille terrarum tractus magna Græcia est appellatus.

31 *Natus mare citra*] Apud fines Apuliæ in Italia; non ultra mare, in Græcia.

32 *Vetuit me tali voce Quirinus*] Lepida fictio. Quirinus Latini populi sermonisque auctor et conditor deterruit a scribendis Græce versiculis.

33 *Cum somnia vera*] Quando jam coctis alimentis purgatiores esse debent sensus. Atque ita statuebat veterum superstitio. Tertull. de anima, cap. 22. 'Certiora et collatiora somnari affirmant sub extremis noctibus, quasi jam emergente animarum vigore, producto sopore,' &c. Philo- strat. lib. ii. 'Si tempus antelucanum sit et somni matutini, conjectant somnium illud, quasi tunc anima verum vidente.' Theocrit. Idyll. xix. initio scribit, a Venere immissum Europæ somnium, cum tertia pars noctis sta-

In sylvam non ligna feras insanius, ac si

Magnas Græcorum malis implere catervas.

35

Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona, dumque

Diffingit Rheni luteum caput; hæc ego ludo,

Quæ nec in Æde sonent certantia iudice Tarpa,

verbis: Non stultius in sylvam portas ligna, quam magnas Græcorum turmas agere studeas. Itaque dum inflatus Alpinus jugulat Memnonem, et dum cænosum Rheni fontem deformat, ego ista scribo lubens, nec recitanda in Apollinis templo ad

*****

me voce Cuning.—34 ‘Sunt qui at si legendum existiment: sunt qui aliter atque aliter interpungant; sed nihil immutandum.’ *Lamb.* Cuning. *insanior, ac si.*—37 *Defingit* Gott. Harl. 3. 6. nonnulli ap. Grævium, melior pars codd. ap. Bentl. omnes Torrentii, præter duo, edd. vett. Bentl. Baxt. Gesn. Bipont. Sanad. Francis, Heindorf, Wakef. et Kidd. *Depingit* nonnulli ap. Bentl. et ita legi jussit Clishull. *Defigit* quidam ap. Græv. et margo cod. Heinsii. Vide Syllog. Epist. tom. iv. pp. 368. 369. *Diffingit* Harl. 2. 4. quidam ap. Bentl. Venet. 1559. R. et H. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Zenn. et Wetzl. *Diffringit Rhæci luteum caput* Dan. Heinsius.—

NOTE

ret, proxima jam aurora, quando somnus oculos molli vinculo detinet, ac tum veracia pascuntur insomnia. Tibull. III. 4. ‘Di meliora ferant, ne sint insomnia vera, Quæ tulit extrema proxima nocte quies.’ Ovid. Epist. Herus, vs. 195. ‘Namque sub aurora, jam dormitante lucerna, Tempore quo cerni somnia vera solent.’

34 *In sylvam non ligna, &c.*] Verba sunt Quirini Horatium redarguentis.

35 *Magnas Græcorum catervas*] Ingentem numerum Græcorum Poëtarum vel poëmatum.

36 *Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona*] Ego, inquit Noster, a Quirino edoctus has ludo Satiras; dum alii carmen heroicum misere disperdunt, temere ac inepte attentantes grave scribendi genus: v. g. dum Alpinus de Memnone (ex Hesiodi Theogonia) ab Achille interfecto tam insulsam Tragediam profert, inflatis quidem et turgidis versibus, ut ipse magis quam Achilles Memnonem jugulare videatur.

Alpinus] Aulus Cornelius Alpinus

iste longe est alius ab insigni poëta Cornelio Gallo, de quo Virgil. Eclog. x. ut erudite monet Torrentius, contra Cruquium.

37 *Diffingit Rheni luteum caput*] Idem Alpinus Epicum etiam carmen molitus fuerat de bello Germanico, ubi Rhenum descripserat adeo perdit, ut nobile flumen deturparet, limpidis aquis pulchroque capiti quasi lutum, grandi certe argumento sordes aspergens. Non abs re putes hic alludi ad morem pingendi effingendique fluvios specie humana, ex urna aquam fundentes. Sunt qui legant *defingit*: alii, *depingit*: sed minus bene.

38 *Quæ nec in Æde sonent certantia*] Hæc, inquam, scribo ludens, minime vero propalanda in certaminibus et commissionibus poëtarum ab Augusto institutis, apud Apollinis Palatini templum. De quo disserui dudum in Persii Prologo. Vide Sneton. Octav. cap. 89.

Judice Tarpa] Spurius Metius Tarpa recitantium auditor assiduus, unus-

Nec redeant iterum atque iterum spectanda theatris.

Arguta meretrice potes, Davoque Chremeta 40

Eludente senem, comis garrere libellos

Unus vivorum, Fundani: Pollio regum

Facta canit, pede ter percusso: forte epos acer,

Ut nemo, Varius ducit: molle atque facetum

certamen, Tarpa iudice, nec reponenda bis terque in theatro ad spectandum. Tu quidem, o Fundani, solus viventium nosti urbane scribere versus comicos, in quibus meretrix astuta et servus decipiunt retulum Chremetem. Pollio principum gesta refert pede ter percusso. Varius carmen heroicum exequitur tam strenue quam ullus

////////

38 'Pro nec repone neque ex Leidensi, Reginensi, et multis aliis.' Benth. Ita Exc. Sax. Harl. 2. 3. 4. 6. Benth. et Sauad. in *Ende* cod. Græv. a m. pr.—
44 'Veterem Scholiasten et plerosque scriptos Codices secutus, ducit servavi; cum Henricus Stephanns et Cruquius magis probent *Ductu molle atque fucetum*, quod duriusculum mihi videtur. Et mire *Ducit* de longo Carmine, desumta

NOTÆ

que e quinque arbitris, quorum debebant calculo probari quæ in æde Musarum proponebantur: nec in scenam perferebantur quæ ab eis fuissent explosa. De illo iterum in Epist. ad Pisones, vs. 387.

39 *Iterum spectanda theatris*] Neque dramata composui in scenam producenda, ad auram vulgi et publicum favorem captandum. Hac sum etenim ambitione procul.

40 *Arguta meretrice potes, &c.*] O Fundani, solus poetarum, qui modo vivunt, peritus es; atque unus scite ac facete vales scribere comædias: in quibus 'arguta meretrix' et servus astutus 'comiter garrientes eludunt senem,' ejus crumenam emungunt, &c.

Davoque Chremeta] Allusio est ad Terentii Andriam, ubi Chremes senex, Davus servus, notæ sunt personæ comicæ.

41 *Comis*] Hæ voces, comis, comædia, comessatio, habent originem a *κῶμος, festivitas*. Hoc etiam nomine colebatur Deus hilaritatis et lasciviæ. Varro de Ling. Lat. lib. vi.

42 *Fundani*] Mirum sane quod a

nemine usquam laudetur Fundanius ille, quem tam insigni elogio exornat Horatius.

Pollio regum Facta canit] Tragædias eleganter scribit, 'pede ter percusso,' versibus senariis tres dimensiones habentibus: qui 'senos reddunt ictus,' ut est in Epist. ad Pison. vs. 253. In Tragædiis nempe, ut norunt omnes, 'facta regum' sunt argumenta consuetæ, et versus Iambici Trimeetri duntaxat adhibentur. Vide II. Od. 1. ubi de Pollione, &c.

43 *Forte epos*] Varius Epicum carmen strenue exequitur: *forte*, quippe quod nequit expediri sine forti et constanti spiritu, et vena abundanti ac divite: estque opus longum, animique solertis ac diu multumque attenti. Vide I. Od. 6. ubi de Vario excellenti poeta. Item Petr. Crinit. Poët. Lat. II. 44.

44 *Molle utque facetum Virgilio, &c.*] Virgilius Bucolica et Georgica stylo molli et idoneo composuit. Tunc nimirum Æneis nondum in lucem prodierat, cum scriberet ista Horatius.

Facetum] Quintil. VI. 3. 'Facetum

Virgilio annuerunt gaudentes rurē Camœnæ. 45
 Hoc erat, experto frustra Varrone Atacino,
 Atque quibusdam aliis, melius quod scribere possem,
 Inventore minor : neque ego illi detrahere ausim
 Hærentem capiti multa cum laude coronam.
 At dixi fluere hunc lutulentum, sæpe ferentem 50
 Plura quidem tollenda relinquentis : age, quæso,

alius. Musæ sylværum amantes donarunt Virgilio tenerum ac lepidum. Istud restabat a Varrone Atacino et aliquot aliis tentatum frustra, quod felicius expedire possem ego, auctore tamen inferior : cui nequaquam velim auferre lauream magna cum laude capiti ejus aptatam. Sed dixi illum currere cænosum, sæpe vehementem assumenda plura certe rejicientis. Dic vero, precor, numquid tu eruditus nihil re-

~~~~~

Metaphora a lanificarum filis. Ovid. Met. 1. 4. 'Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.' Buxt. Ductu molle Harl. 2. Cuning. et Sanad. dictu molle Exc. Sax. Dicit molle Harl. 4. ducit : molle Harl. 3. 6. omnes edd. ante Steph. etiam Rutgers. Burm. Bentr. Talbot. Pine, Sandby, Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Francis, Bipont. Wetzell. Wakef. Heindorf, et Kidd.—49 *Hærentem capiti cum multa laude nonnulli codd. ap. Feam, Torrent. Pulm. Talbot. Bentr. et Oberlin. Gott. Harl. 2. 3. 4. Zarot. Mediol. Venett. 1477. 1478. 1479. et Vet. Comb. et sic Bentr. Heindorf, Fea, Bothe, Jaek, et Kidd. corollum in tribus Vatt.—50 Exc. Sax. verba ferentem.—51 Exc. Sax.*

NOTÆ

non tantum circa ridicula opinor consistere. Nec enim diceret Horatius, facetum carminis genus natura concessum esse Virgilio. Decoris hauc magis et exultæ ejusdam elegantiae appellationem puto. Ideoque in Epistolis Cicero hæc Bruti verba refert : 'næ illi sunt pedes faceti,' &c. quod convenit cum illo Horatiano, 'Molle atque facetum.'

46 *Hoc erat, experto*] Carmen satyricum erat, quod ego melius aliis multis possem scribere : non tamen par Lucilio inventori.

Experto frustra Varrone Atacino] Pub. Terent. Varro Atacinus, ab Atace Narbonis Galliae vico vel fluvio cognominatus, iis natus temporibus quibus Cicero et Hortensius clari habebantur in eloquentia ; ingenio præclaro fuit : scripsit Epigrammata, Elegias, et alia mirifico studio. Argonautica ejus celebrant Probus Va-

lerius, alique Grammatici, et ex illis sæpe versiculos referunt. At in Satiris frustra desudavit. Adeo verum est quod canit in Eclog. Virgilius : 'non omnia possumus omnes.' Vide Petr. Crinitum n. 31. Quintil. x. 1. ita scribit : 'Atacinus Varro in iis per quæ nomen adeptus est, interpres operis alieni, non spernendus quidem, verum ad angendam facultatem dicendi parum locuples.' Ejus etiam meminit Euseb. Chron. natumque refert ad Olymp. 174. annis circiter viginti a morte Lucilii : et Græcas literas summo studio didicisse anno ætatis 35.

48 *Inventore minor*] Quod Lucilius Satiras primus scripsit, et quod 'miram eruditionem, libertatem, acerbilitatem, et abunde salis' habet, hinc eo se minorem proficitur Noster, quam 'tersior multo ac purus magis, et ad notandos mores præcipuus :'

Tu nihil in magno doctus reprendis Homero ?

Nil comis tragici mutat Lucilius Acci ?

Non ridet versus Enni gravitate minores,

darguis in Homero magno? Nunquid Lucilius ipse facetus nihil mutat Attii Tragœdiarum scriptoris? An non deridet Ennii versus quosdam leviores, quando loqui-

*****

et Harl. 3. *age, quæro.*—53 *Acci* Venet. 1559. Glarean. Benth. &c. *Atti* Lamb. *Acti* Baxt.—54 *Num ridet versus* Exc. Sax.—56 *Quis vetat* Exc. Sax.

NOTÆ

ut fatetur Quintil. ante citatus.

52 *Homero*] Qui bonus licet et magnus interdum ipse dormitasse reperitur: neque omnino est sine mendis, quamvis agnoscatur ab universis ingenio, arte, eruditione, aliisque virtutibus, omnium facile princeps. Vide Longinum.

53 *Nil comis tragici mutat Lucilius*] Si Lucilius ipse in prioribus poetis quædam emendat, cur nos Lucilium ad trutinam non revocabimus?

Acci [*Atti*] *Acci* scribunt quidam. Tragœdiarum scriptor, Pacuvio paulo junior, ingenio acri fuit. Ejus versibus exornari templorum ac monumentorum aditus volebat Decius Brutus, teste Cicerone in Orat. pro Archia Poëta, n. 27. Pacuvius autem Attii Tragœdiam Atreum laudavit velut grandem et sonoram: reprehendit vero quasi subacidam et duriusculam. Quod fassus est Attius; addiditque se non pœnitere; quia sicut poma acerba primum et dura paulatim fiunt mitia; ita et ingenia: contra quæ vieta gignuntur et mollia, ad veram frugem et maturitatem nunquam perveniunt; sed potius ac magis putrescunt. Vide Crinit. de Poëtis t. 7. Gell. xiii. 2. et xviii. cap. ult. ubi sic scribit in fine: 'Postea Q. Ennius, et juxta Cæcilius et Terentius, ac subinde Pacuvius, et Pacuvio jam sene Attius, clariorque tunc in poëmatis eorum obtrectandis

Lucilius fuit.' Attius Tragœdias bene multas scripsit, quarum Fragmenta quædam supersunt: comœdias etiam. Quam fortassis ob rem 'comis Tragicus' hic appellatur. Vulgo tamen vox 'comis' non in genit. accipitur, sed in nominat. referturque ad seq. 'Lucilius.' Tragœdiæ Attii celebrantur, Phœnice, Medea, Menalippus, Alcmeon, Prometheus, Atreus, Philoctetes, Neoptolemus, &c. in primis autem Argonautæ, unde est illud carmen de Argo navi laudatissimum: 'Tanta moles labitur Fremebunda ex alto, ingenti sonitu et strepitu, Præ se undas volvit: vortices vi suscitât. Ruit, prolapsa pelagus respersit: profinit. Ita dum interruptum credas nimbum volvier: Dum quod sublime ventis expulsus rapier Saxum, aut procellis, vel globosos turbines Existere ictos undis concursantibus. Nisi quas terrestres pontus strages conciet: Aut forte Triton fuscina verrens specus Subter radices penitus undanti in freto Molem ex profundo saxeam ad cælum eruit.' Vide et apud Cic. cit. Attii versus, variis locis de Divin. t. n. 44. &c.

54 *Enni*] Q. Ennius Poëta natus est Tarenti, vel, ut plerique volunt, Rudiis in oppido Salentinorum. Tullius, pro Archia, 'Rudium hominem' vocat, et mire commendat Ennium: nec minus alii, velut acri virum ingenio, eruditione multiplici, fide, comitate, probitate, doctrina omnino sin-

Cum de se loquitur, non ut majore reprensus ?

55

Quid vetat et nosmet, Lucilî scripta legentes

Quærere, num illius, num rerum dura negarit

Versiculos natura magis factos et euntes

tur de seipso haud tanquam perfectiore iis quæ carpit ? Quid pariter impedit nos scripta Lucilii evolventes disquirere, an ejus, an rerum natura difficilis prohibuerit

~~~~~

Lucilî furta legentes Han. 1.—57 Exc. Sax. *non rerum.*—58 Gott. et Harl. 6.

NOTÆ

gulari. Floruit temporibus Plauti Comici et M. Catonis oratoris clarissimi. Quem deinceps secuti sunt Cæcilius, Pacuvius, Attius, &c. Per multa composuit vario carmine, Annales, Tragædias, Comedias, Satiras, &c. ex Lucretio r. 118. 'Ennius . . . primus amœno Detulit ex Helicone perenni fronde coronam, Per gentes Italas hominum quæ clara clueret.' Quintilianus Ennium scribit pari veneratione colendum, ac sacros vetustate lucos, in quibus grandia robora non tantam habent speciem quantam religionem. Ennii versus affert Cicero pluribus locis. Lege de Divin. i. n. 40. &c. Vide et Macrob. Saturnal. lib. vi.

Ridet versus gravitate minores] Quamvis tanti habitus est Ennius, in ejus carminibus quædam recte reprehendit ac deridet Lucilius, tanquam haud satis graviter et accurate scripta. Annæus Seneca Epist. ad Lucil. 'Admiror,' inquit, 'eloquentissimos viros et ditatos Ennio, pro optimis ridicula laudasse:' et hosce de Cethego versus Ennii affert: 'Is dictus cunctis ollis popularibus olim Qui tum vivebant homines atque ævum agitant, Flos delibatus populi, Suadæque medulla.' Ennium tamen defendit Gell. xii. 2. Macrob. Saturnal. i. cap. 4. et vi. 3. 'Nemo,' inquit, 'ex hoc viles putet veteres poëtas, quod versus eorum scabri nobis videntur. Ille enim stylus Enniani

sæculi auribus solus placebat: dinque laboravit ætas secuta, ut magis huic molliori stylo acquiesceretur.' Neque vero præterire hic licet aut ridiculos aut scabros Ennii versiculos istos: 'O Tite, tute Tati tibi tanta tyranne tulisti.' 'At tuba terribili sonitu taratantara dixit.'

55 *Cum de se loquitur, &c.*] Cum Lucilius quosdam Ennii versus ridet ac reprehendit, non tamen eo se majorem dicit: sic ego Lucilii quædam reprehendens, haud quaquam me illi præferendum existimem. Ista verba Horatii de Ennio intelligenda contendit Heinsius, explosisque aliorum interpretationibus cantat, *ἐβρηκα, invenì*: verum quam longe ab Horatii mente aberrarit, inculenter et erudite, ut certe alia, exequitur noster Dacernus, ad quem te paulum divertere, lector, nusquam pigeat.

57 *Num illius, num rerum dura negarit natura, &c.*] Utrum Luciano-rum versuum compositio rudis et impolita ex materiæ et rerum natura difficili prodierit; an ex ipsius ingenio duriori, vel certe ex indigentia, et quod scribentem 'offenderet linæ labor et mora.' Epist. ad Pis. vs. 290.

58 *Versiculos magis factos*] Cic. in Bruto: 'Intellectum est quantam vim habeat accurata et facta quodammodo oratio.'

Euntes Mollius] Martial. xi. 91. 'Carmina nulla probat molli quæ tra-

Mollius, ac si quis, pedibus quid claudere senis,
 Hoc tantum contentus, amet scripsisse ducentos 60
 Ante cibum versus, totidem cœnatus? Etrusci
 Quale fuit Cassi rapido ferventius amni
 Ingenium, capsis quem fama est esse librisque
 Ambustum propriis. Fuerit Lucilius, inquam,

versus limatiores et suavius fluentes? Quod si aliquis id unum satis habeat carmen aliquod includere sex pedibus; is gaudeat fecisse ducentos versus ante cœnam, ac totidem post: qualis fuit vena Cassii Etrusci vehemente fluvio rapidior: quem narrant crematum fuisse scriniis et scriptis suis. Dico igitur: Esto, fuerit Luci-

~~~~~

magis altos. Harl. 3. *magis aptos.*—59 Gott. omnes Cruquii, Harl. 2. 3. 4. 6. alii, Venett. 1477. 1478. 1479. Mediol. 1486. Bentl. Baxt. Cruq. Cuning. Sanad. et recentt. *ac si quis.* Exc. Sax. Zarot. Locher. Acron, Mediol. 1477. et Florent. 1482. *ut si quis.* Lambinus ex conj. *ut sit quis.* Dacer. emend. *an siquis.*—61 *Combustum* conj. Markland. Ep. Crit. p. 111.—66 Exc. Sax.

NOTE

mite currunt, Sed quæ per salebras
 altaque saxa cadunt.'

59 *Ac [ut] si quis*] Quanta hic varietas difficultasque? Alii legunt *ac si quis*, junguntque cum antecedentibus, et sic explicant: 'Versiculos euntes mollius, ac si quis pedibus,' &c. id est, versus molliores et concinniores, quam facere soleat poeta negligens, qui satis habet plures scribere parvo labore versus, parum etiam venustos. Alii, *aut si quis*. Alii, *an si quis*, &c. Prima legendi ratio satis placet: malim tamen, *an sit qui pedibus*, &c. hoc sensu: Quid vetat nos scripta Lucilii recenses quærere unde fiat, ut plerique versus ejus incompositi, non magis facti, et mollius eant? an ex vitio rerum; an ex ipsius rudiori natura; an is ipse fuerit qui 'pedibus quid claudere senis hoc tantum contentus, amaverit scripsisse ducentos,' &c. nec studuerit recensere, emendare, ac 'male tornatos incendi reddere versus,' ut est in Epist. ad Pis. vs. 441.

61 *Etrusci Quale fuit*, &c.] Cassius

Parmensis abundantis ac fecundæ magis quam divitis et pulchræ venæ poeta, ab Augusto jussus interfici, tum quod ipsi obtrectare pergeret, tum præcipue quod Jul. Cæsaris percussoribus hostibusque suis semper adhæserat. Hinc eum sponte velleat Horatius Augusto velificans. Sueton. Octav. cap. 4. 'Cassius Parmensis quadam Epistola, non tantum ut pistoris, sed etiam ut nummularii nepotem, sic taxat Augustum: Matera tibi farina: siquidem ex crudissimo Ariciæ pistrino hanc pinsit manibus collybo decoloratis Nerulonen-sis mensarius.' Vide Vell. Patere. lib. 11. Oros. vi. 19. Appian. Bell. Civ. lib. v. item Val. Max. i. 7. 7. Crinit. 111. 47.

63 *Capsis librisque Ambustum propriis*] Tot libros ac versus futiles ille scripserat, inquit Noster jocose et dicaciter, ut cremando ejus cadaveri suffecerint. Quod ex Senatusconsulto factum assertit vet. Comment. Verum id refellitur ex his verbis, 'fama est.' Cassii Parmensis de Orpheo Carmen hoc afferunt: 'Arguta pri-

Comis et urbanus ; fuerit limatior idem,
 Quam rudis et Græcis intacti carminis auctor,
 Quamque Poëtarum seniorum turba ; sed ille,
 Si foret hoc nostrum fato dilatus in ævum,
 Detereret sibi multa ; recideret omne quod ultra

lius facetus ac lepidus ; fuerit etiam magis politus quam inventor poematis nondum exculi, atque Græcis haud tentati, et quam omnes poëtae superiores : atqui si ipse ad nostram hanc ætatem reservatus a fati esset, certe plurima sibi reseccaret : quic-

~~~~~

Quam rudis a Græcis. Rutgers. conj. *Q. r. at Græcis.* Casaub. de Poësi Sat. p. 255. emend. *Quam Rudius Græcis*, minus recte, iudice Nic. Heinsio ad Vell. Paterc. II. 9.—68 ‘Magna est hic librorum antiquorum varietas : in aliis enim scriptum est *delapsus* : in uno *dilapsus* : in uno *delatus* : in quatuor *dilatus* : quos secutus sum : et hunc locum sic explico : Sed si Lucilius ad nostram ætatem esset reservatus, si nostra demum ætate introivisset in vitam, seu natus esset,’ &c. Lamb. ‘Magis placet *delatus* quam *dilatus*, quod et Cruquius legerat in quatuor codicibus. Nonnulli legunt *delapsus*. Bentleius *dilatus*.’ Baxt. ‘Nulla propositarum lectionum velauctoritate vel ratione caret. *Dilatus* tamen mihi dignitatem quandam habere videtur.’ Gesn. ‘Pro *delatus* ex vett. edd. restitui *dilatus*, h. e. reservatus.’ Zeun. *dilapsus* Bos. Animad. p. 69. Han. 1. Harl. 2. 3. 4. 6. Mediol. 1477. 1486. et Venett. 1477. 1478. 1479. *delapsus* Harl. 6. a m. sec. et Vet. Comb. *dilatus* Gott. Cuning. Sanad.

NOTÆ

mm cum plectra parentis, et auro
 Distinctam sumsit citharam Rhodopeius heros ; Ridebant segues pulsus, digitosque micantes Serius, et chordis indoctæ dissona vocis. Mox pudor exardens et gloria dulcis honesti Lusibus avertit puerilibus, omnis et illuc Perditus incumbens Musæ pallescit amore. Et nunc materis inhiat, nunc ille paternis Cantibus, hinc illinc discens dependet utrinque. Nulla Venus faciem cepit mentita dolosis Compedibus ; somni fuerat parcusque Lyæi : Donec ridiculus dudum modulamine sylvas, Evulsosque suis scopulos radicibus egit : Ausus et ire viam viventibus inconcessam, Pœnarum oblitos demulsit carmine Manes. Non levis ascensus, si quis petit ardua. Sudor Plurimus hunc tollit, nocturno exsomnia olivo Immoritur, delet quod mox laudaverit in se, Qui cupit æternæ donari frondis honore.’

66 *Quam rudis et Græcis intacti carminis auctor*] Quam Ennius, qui primus omnium satiras, sed rudes omnino, scripsit : at Lucilius subinde limatiores et perfectiores. Quare hic Satiræ quasi primus auctor aut certe artifex jure habeatur. Alii vocem ‘rudis’ in casu nominativo accipiunt, sicque interpretantur : fuerit Lucilius limatior quam rudior, &c. Sed perperam.

Græcis intacti] Græcorum nemo Satiras scripsit. Unde Quintilianus x. 1. ‘Satira quidem tota nostra est, in qua primus insignem laudem adeptus est Lucilius,’ &c. Aliter sentit Jul. Scaliger, Poët. I. 2. et III. 98. Vide Casaub. de Satira.

67 *Poëtarum seniorum*] De his Sat. IV. præced.

69 *Recideret omne quod, &c.*] Superflua, inconcinna. ‘Ambitiosa recidet Ornamenta,’ inquit Noster ad Pis. vs. 447. item, ‘Omne supervacuum pleno

Perfectum traheretur; et in versu faciendo 70
 Sæpe caput scaberet, vivos et roderet unguēs.
 Sæpe stylum vertas, iterum, quæ digna legi sint,
 Scripturus; neque, te ut miretur turba, labores,
 Contentus paucis lectoribus. An tua demens 75
 Vilibus in ludis dictari carmina malis?
 Non ego; nam satis est equitem mihi plaudere; ut audax,
 Contemtis aliis, explosa Arbuscula dixit.

quid transgreditur perfectum modum rescinderet: atque in condendis carminibus frequenter caput scalperet; atque unguēs ad vivum admorderet. Sæpe stylum converte, editurus quæ mereantur haud semel evolvi: nec satagas ut te plebs admiretur: immo satis habe ut pauci tua legant. An vero stulte gaudeas tuos versus dictari in scholis ignobilioribus? Ego nequaquam. Sufficit enim ut equites mihi applaudant: quemadmodum Arbuscula explosa constanter aiebat, ceteris spreto.

*****

Francis, et recentt.—70 Zarot. et in versus.—75 *Millibus in ludis* Bos. Anim. p. 59.—77 ‘Codex vetustus Regin. *arbustula*, quasi ab ‘arbusto.’ Battel. *auricula*. Sed recte habet recepta lectio; quam et firmat Servius ad Virg.

NOTÆ

de pectore manat.’ vs. 337. Vide illic annotanda.

71 *Caput scaberet*] Hæc enim haud raro facit quisquis accuratæ et perfectæ compositioni operam navat. Marcilius et alii quidam hic alludi volunt ad Minervam e cerebro Jovis editam.

Vivos et roderet unguēs] Pers. Sat. 1. 106. ‘Nec plutenum cædit, nec demorsos sapit unguēs.’ Sic leviter scribendi genus significat ille, ut notat x. 3.

72 *Sæpe stylum vertas, &c.*] Quintil. x. 4. ‘Emendatio pars studiorum longe utilissima. Neque enim sine causa creditum est, stylum non minus agere cum delet. Hujus autem operis est, adjicere, detrahare, mutare. Sed facilius in iis simpliciusque judicium, quæ replenda vel dejicienda sunt: premere vero tumentia, humilia extollere, luxuriantia astringere, inordinata digerere, soluta componere, exultantia coërcere, duplicis operæ. Nam et damnanda sunt quæ

placuerant; et invenienda quæ fugerant.’

Stylum vertas] Veteres nimirum in cerata scribentes tabella utebantur stylo, cujus pars altera acuta erat, et acumen dicebatur: altera obtusa, qua delebant id quod erat exaratum, complanantes et æquantēs ceram, ut novam scripturam inducerent. Ergo qui aliquid volebat mutare, stylum vertebat, atque alteram ejus partem adhibebat. Rem graphice exponit P. Crinitus de Hon. Discipl. xvii. 4. et Prudent. Hymn. ix. de Coronis: ‘Inde alii stimulos et acumina ferrea vibrant, Qua parte aratis cera sulcis scribitur: Et qua secti apices abolentur, et æquoris hirti Rursus nitescens innovatur area.’

75 *Vilibus in ludis dictari carmina*] Pers. Sat. 1. 29. ‘Ten’ cirratorum centum dictata fuisse Pro nihilo pendas?’

77 *Explosa Arbuscula dixit*] Mima illa cum a plebe et vulgo explodebatur, parvi ducebat, dummodo paucis

Men' moveat cimex Pantilius; aut cruciet quod
 Vellicet absentem Demetrius? aut quod ineptus
 Fannius Hermogenis lædat conviva Tigellî? 80
 Plotius, et Varius, Mæcenas, Virgiliusque,
 Valgius, et probet hæc Octavius optimus, atque
 Fuscus; et hæc utinam Viscorum laudet uterque:
 Ambitione relegata, te dicere possum,
 Pollio, te, Messala, tuo cum fratre; simulque 85

An moveat me Pantilius cimex? aut doleam, quod absentem me Demetrius reprehendat: aut quod redarguat nugax Fannius Hermogenis Tigellii conviva? Approbent ista Plotius, Varius, Mæcenas, Virgilius, Valgius, optimus etiam Octavius, et Fuscus, necnon ambo Visci laudent velim. Citra ambitionem licet accensere te, o Pollio; te, o Messala, cum tuo fratre; vos quoque, Bibule et Servi; ac te pari-

////////

Ecl. x.' Bentl.—78 Omnes codd. et edd. antiq. *cruciet*; sed *crucier* habent edd. Venet. 1559. Glarean. Lamb. Cruq. al. ante Bentl. qui ita scribit:

NOTÆ

nobilioribus placuisset. Illius meminuit Tullius ad Attic. iv. 14. 'Quæris nunc de Arbuscula. Valde placuit. Ludi magnifici et grati.'

78 *Men' moveat cimex Pantilius*] Proficitur Horatius parum se moveri dicteris Pantilii scurræ ipsi obtrectare assneti.

Cimex] Gall. *punaise*. Metaphor. homo putidus et mordax instar illius insecti omnibus invisi et molesti ob aculeum et fetorem.

79 *Demetrius*] Hunc antea simium vocavit.

80 *Fannius*] De hoc vili poëta, item de Hermogene Tigellio, in Sat. iv. superiore.

81 *Plotius et Varius*] De Plotio Tucca, in Sat. v. præced. De Vario, i. Od. 6.

Mæcenas] Is litterarum patronus, et ipse literis mirabiliter imbutus, facilitate ingenii, eloquentia medio-criter excelluit, et poëtica facultate. Scripsit varii generis poemata, Elegias, Tragædias. De sepulcri contentu fertur cecinisse: 'Nec tumulum curo: sepelit natura relictos.'

Virgilius] De hoc poëtarum certe principe nulla quam pauca annotasse præstat.

82 *Valgius*] T. Valgius, consulari ortus familia, elegans fuit in condendis carminibus, teste vel Tibullo ad Messalam ita scribente, iv. 1. 179. 'Est tibi qui possit magnis se accingere rebus Valgius: æterno propior non alter Homero.' De eo jam ii. Od. 9. ipsi inscripta.

Octavius optimus] Optimus nempe is poëta Historias etiam scripsit. Cave, lector, ne Augustum accipias.

83 *Fuscus*] De Aristio Fusco celebri Grammatico jam ante, i. Od. 22. ipsi inscripta, item Sat. ix. præced. itemque postea i. Epist. 10.

Viscorum uterque] Duo nempe fratres erant, bonus uterque poëta: nati patre Vibio Visco Equite Romano opibus et gratia apud Augustum polente.

84 *Ambitione relegata*] Citra adulationem.

85 *Pollio*] Asinius Pollio orator præclarus, Augusto pergratus, Romæ scholam tenuit post Timagenem: pri-

Vos, Bibule et Servi; simul his te, candide Furni:
 Complures alios, doctos ego quos et amicos
 Prudens prætereo, quibus hæc, sint qualiacumque,
 Arridere velim; doliturus, si placeant spe
 Deterius nostra. Demetri, teque, Tigelli,
 Discipularum inter jubeo plorare cathedras.

90

ter, o sincere Furni; atque alios non paucos eruditos amicosque, quos taceo sponte: quibus ista, qualiacumque sint, placere cupio; ægre laturus si minus arrideant quam spero. Te autem, o Demetri, teque, o Tigelli, jubeo flere inter sedilia disci-

////////

Men' moveat, cimex Pantilius, aut cruciet quod, &c. quem vide.—86 'Vos, Bibuli et Servi] Ergo plures hic alloquitur *Bibulos et Servios*, ut supra *Viscos* duos? Sed illud repugnat, quod *Servii* in vocativo plurali contractionem non admittit. Atqui illud extra dubitationem est, *Servi* hic a recto *Servius* fluere, non a *Servus*. Quare et elegantissima et certissima est Nicolai Heinsii emendatio: *Vos, Bibule et Servi; simul his te, candide Furni.*' Bentl. 'Bentleius post Heinsium recte posuit: *Vos Bibule et Servi.*' Baxt. *Bibule* aliquot ap. Cuning. *Bibuli* Harl. 2. 3. 4. 6. et Vet. Comb.—88 'Aliqui Cod. et hic et alias pro *sint* habent *sunt*, quod ob raritatem mirifice placuit magno Bentleio. Verum non adverterat vir eruditissimus promiscue fuisse scriptum *sunt* vel *sint*, quod prolatione vix differrent Vocales *i* et *u* antiquis temporibus.' Baxt.—91 *Discipulorum* Harl. 6. Venet. 1559. et Glarean. *Discipularum* Harl. 2. 3. 4. al. et edd. primæ. 'Sic scriptum est in trib. cod. Vatt. et Jann. Faër. Torn. Russard. Nicot. et Cleric. neque vero dubium eniquam debet esse, quin hæc sit recta, et vera lectio, tot codicibus confirmata, ut taceam, quod eam Porphyry agnoscit. Significat autem Horatius hunc Hermogenem, vel fœminis probari tantum, non viris: vel discipulos habere impudicos, et parum mares, et fortasse, qui magistro flagitiose morigerarentur.' Lamb.

NOTÆ

mus scripta sua recitavit; primus etiam Romæ bibliothecam fecisse dicitur. Bella Cæsaris et Pompeii scripsit. Diligentia plurimum, consilii et animi satis habebat, teste Quintiliano: at nitore carebat et juvennditate Ciceronis. Vide II. Od. I. illi inscriptam.

Messula] De hoc antea vs. 29. ad vocem, 'Corvinus.'

86 *Vos, Bibule et Servi*] Bibulorum atque Serviorum Romæ insignes fuisset familias nemo nescit. Jul. Cæsaris in consulatu collega Bibulus. Ad Servium Sulpitium sunt multæ Ciceronis Epistolæ lib. IV.

Furni] Furnius Historiarum scrip-

tor elegans et accuratus, etiam Romæ Consul fuit.

91 *Discipularum inter, &c.*] Locum hunc plerique interpretum transiliunt intactum; quanquam, ut mihi videtur, stylo non indignum. Quidam volunt Horatium imprecari luctum et infortunium Demetrio atque Tigellio tanquam ineptis et insulsis scriptoribus, qui mulierculis duntaxat placere studerent. Ego vero sic interpretor Horatium, quasi dicat: Ite molles et effeminati, pergite adolescentibus corruptis vel etiam mulierculis recitare Elegias, amatoria carmina, voce flebili et affectata ad molliem; juxta id quod habet Persius,

I puer, atque meo citus hæc subscribe libello.

pularum. Vade, o famule, et quamprimum hæc adjunge scriptis meis.

NOTÆ

Sat. i. 34. 'Vatum plorabile si quid, Iis quæ antea de Lucilio scripsi hæc
Eligat, et tenero supplantat verba adjunge. Nimirum Satiræ quartæ
palato.' præcedenti hanc attexi jubet, quæ

92 *Meo citus hæc subscribe libello*] illam explicat et asserit.

City Of Canton in Los Angeles

1000

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of Canton in Los Angeles

City Of California - Los Angeles

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

AA 000 404 834 4

University of California - Los Angeles

L 007 625 607 2

SOUTHERN BRANCH
UNIVERSITY OF CALIFORNIA
LIBRARY
LOS ANGELES, CALIF.

